МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

В. ГОПАНЧУК, А. КАЛІНЮК, Б. КИРДАН,
К. КУЦИК, В. МИРОНЕНКО, О. ЯКИМЕЦЬ

СКЛАДАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Частина 3.
СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Навчально – методичний посібник

Київ – 2023

УДК 347.13: 347.633:342.78

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 16 від 28.12.2022 року)

Рецензенти:

Наконечна Тетяна – заступник директора політико-правового коледжу «АЛСКО» з навчально-виховної роботи, кандидат юридичних наук, доцент;

Кучер Віталій – завідувач кафедри теорії права, конституційного та приватного права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Авторський колектив:

Мироненко В.П. – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент (глава 3 (у співавторстві з Горбуновою О.В.; глава 7);

Калінюк А.Л. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор філософії (глава 5);

Кирдан Б.В. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент (глава 2);

Куцик К.В. – старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук (глава 6);

Гопанчук В.С. – професор кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, професор (глава 4);

Якимець О.І. – професор професор кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент (глава 1);

Горбунова О.В. – аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін (глава 3, у співавторстві з Мироненко В.П.).

Навчально-методичний посібник містить основні положення сімейного права, науково-практичні коментарі сімейного законодавства з урахуванням матеріалів судової практики, а також наукові коментарі фахівців у сфері сімейного права. У посібнику наведені зразки договорів, які можуть укладатися між подружжям, в тому числі договір про користування особистою приватною власністю, договір про утримання дитини та ін., заяв про визнання батьківства, про оспорювання батьківства (материнства), зразки позовних заяв про позбавлення батьків батьківських прав або відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав), зразки шлюбного договору, а також зразок документів, необхідних для укладення договору про патронат, створення прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу. Запропоновано питання для самоконтролю та практичні завдання.

Складання цивільно-правових документів. Частина 3. Сімейні правовідносини : навч.-метод. посібник [автор. кол.: В.П. Мироненко, А.Л. Калінюк, Б.В. Кирдан та інші]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 419 с.

© Національна академія внутрішніх справ, 2023

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА 4

ГЛАВА 1. ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
МАЙНОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ....7
1. Право особистої приватної власності чоловіка та дружини 7
2. Право спільної сумісної власності подружжя 8
3. Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя 10
4. Припинення права спільної сумісної власності подружжя.
Способи поділу спільного майна 12
5. Види майнових договорів, які можуть укладатися між подружжям....14

ГЛАВА 2. ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ
ТА ЗМІСТ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ 46
1. Правовий режим подружжя за сімейним законодавством України. 46
2. Поняття, порядок укладення та зміст шлюбного договору....48
3. Зміна умов шлюбного договору. Підстави розірвання
та визнання шлюбного договору недійсним 51

ГЛАВА 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ 106
1. Правовий порядок визначення походження дитини.
Оспорювання батьківства (материнства). 106
2. Договір сурогатного материнства....117

ГЛАВА 4. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ
ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ....145
1. Поняття та зміст батьківських прав та обов'язків....145
2. Підстави та наслідки позбавлення батьків батьківських прав....148
3. Відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав 153

ГЛАВА 5. ОБОВ'ЯЗКИ ПО ВЗАЄМНОМУ УТРИМАННЮ
МІЖ УЧАСНИКАМИ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН....180
1. Аліментні обов'язки: поняття та особливості....180
2. Аліментні обов'язки подружжя (колишнього подружжя)....184
3. Аліментні обов'язки батьків і дітей....194
4. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї....195

ГЛАВА 6. УСИНОВЛЕННЯ ЯК ФОРМА ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ СИРІТ
ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ....229
1. Поняття усиновлення у сімейному праві України....229
2. Умови здійснення усиновлення за сімейним законодавством України 231
3. Порядок та умови визнання усиновлення недійсним 234
4. Підстави та наслідки скасування усиновлення....237
5. Особливості міждержавного усиновлення....242

ГЛАВА 7. АЛЬТЕРНАТИВНІ (СІМЕЙНІ) ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ
ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ 285
1. Поняття, ознаки та порядок утворення прийомної сім'ї....285
2. Права та обов'язки прийомних батьків. Припинення договору про утворення
прийомної сім'ї 288
3. Поняття патронату як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених
батьківського піклування....327
5. Дитячий будинок сімейного типу: порядок утворення та функціонування 381

ПЕРЕДМОВА

Належне функціонування сім'ї, як первинного і основного осередку суспільства, охоплює ряд важливих питань, які вимагають великої і серйозної розмови, постійної уваги не лише в колі конкретної родини, а й усього суспільства.

Правове регулювання сімейних відносин здійснюється на підставі низки національних та міжнародних нормативно-правових актів. В числі таких:

- Конституція України;
- Сімейний кодекс України;
- Закон України «Про охорону дитинства»;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»;
- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»;
- Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»;
- Постанова Верховної Ради України «Про концепцію державної сімейної політики»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу»;
- Загальна декларація прав людини;
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права;
- Декларація прав дитини;
- Конвенція ООН про права дитини;
- Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства;
- Європейська конвенція про здійснення прав дітей;
- Конвенцію про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей та б. ін.

Така увага до сфери сімейно-правових відносин підкреслює її важливість у загальній системі суспільних відносин в цілому.

Без перебільшення можна сказати, що належне правове регулювання сімейних відносин не лише позитивно впливає на життєздатність кожної окремої сім'ї, кожної особи – суб'єктів сімейних правовідносин (подружжя, батьків, дітей, братів, сестер, осіб, які перебувають у відносинах свояцтва та інших родичів чи членів сім'ї), а й сприяє:

- зміцненню інституту сім'ї в державі, як провідного соціального інституту, де відбувається соціалізації особи, формується особистість, поведінкові норми якої відповідають закону та моральним засадам суспільства;
- відродженню інституту шлюбу, як основного чинника виникнення сімейних відносин;
- створенню умов для належного здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків, відповідального батьківства, забезпечення дитини сімейним вихованням, належним фізичним, духовним та моральним розвитком;
- реалізації дітьми-сиротами, дітьми, що залишилися без батьківського піклування, а також дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах права на дитинство, на сімейне (батьківське) виховання та ін.

Зокрема, ч. 3 ст. 51 Конституції України проголошено державну охорону сім'ї, материнства, батьківства та створення умов для зміцнення сім'ї. У такий спосіб держава висловлює свою позицію стосовно інституту сім'ї та виражає її цінність у суспільстві. Сьогодні в Україні спостерігаємо активну державну політику, спрямовану на розвиток та всебічну охорону сім'ї як первинного осередку суспільства[1].

Такі ж наративи закріплені Сімейним кодексом України, де в ст. 5 визначено, що: держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї; держава створює людині умови для материнства та батьківства, забезпечує охорону прав матері та батька, матеріально і морально заохочує і підтримує материнство та батьківство; держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини; держава бере під свою охорону кожну дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування; ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України.

Концепція державної сімейної політики покладає на державу обов'язок забезпечувати необхідні умови для формування позитивної моделі сім'ї в Україні та ґрунтується на принципах: суверенітету та автономії сім'ї; паритетної рівноваги та партнерства між жінками та чоловіками в усіх сферах життя; соціального партнерства сім'ї та держави; пріоритетності інтересів кожної дитини; диференційованого підходу до надання державою гарантій соціального захисту сім'ї.

У Концепції визначаються шляхи розв'язання однієї з найважливіших загальносуспільних проблем України – стабільного існування та розвитку сім'ї, поліпшення її життєвого рівня, створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для життєвого визначення, інтелектуального, духовного, фізичного розвитку особистості починаючи з дитячого віку. Вона грунтується на визнанні пріоритету сім'ї в житті демократичного суспільства, її ролі у гуманістичному вихованні підростаючого покоління[2].

Відповідно до ст. 2 Сімейного кодексу України, регулювання сімейних відносин здійснюється метою:

- зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб;
- утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї;
- побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки;
- забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Розглядаючи основоположні принципи, якими здійснюється правове регулювання інституту сім'ї, слід вказати на ст. 21 Конституції України та ч. 5, 6 ст. 7 СК України, які закріплюють принцип рівності учасників сімейних відносин. Так, учасники сімейних правовідносин не можуть мати будь-яких привілеїв чи обмежень за расовими, політичними, релігійними переконаннями, етнічним чи соціальним походженням, матеріальним станом, місцем проживання, мовою та іншими ознаками. Цей принцип забезпечує рівність як прав, так і обов'язків жінки й чоловіка у шлюбі[3]. У нормах СК України вказано на юридичну рівність суб'єктів сімейних правовідносин (ст. 7 СК України).

---

[1] Конституція України від 28 червня 1996 року No 254к/96ВР (в ред. від 01.01.2020). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

[2] Про концепцію державної сімейної політики. Постанова Верховної Ради України від 17 вересня1999 № 1063-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 46-47. Ст. 404.

[3] Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.

Норма ст. 56 СК України демонструє рівні особисті немайнові та майнові права чоловіка та жінки у виборі місця свого проживання.

Ст. 60 СК України декларує рівність прав чоловіка та жінки щодо майна, набутого за час шлюбу.

Ст. 75 СК України передбачає право чоловіка та дружини на утримання у разі непрацездатності. У ст. 141 СК України проголошено рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини.

Ст. 32 Конституції України, ст. 301 ЦК України, ч. 5 ст. 5, ч. 4 ст. 7 СК України проголошують недопустимість втручання держави, інших органів та осіб у сімейне життя, що є засадничою цінністю, необхідною для нормального життя людини в демократичному суспільстві. Члени сім'ї вільні в прийнятті рішень, що стосуються інтересів сім'ї. Ніхто не має права диктувати свою волю чи втручатися у приватні справи сім'ї у будь-який інший спосіб. Цей принцип забезпечує право на автономне сімейне життя, позбавлене втручання держави, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб. У ч. 3 ст. 5 СК України держава закріпила принцип пріоритету сімейного виховання дитини, який декларує право останньої на життя та виховання у сім'ї власних батьків. Виховання дітей у родині є одним із найважливіших завдань сім'ї, де батьки становлять перше суспільне оточення дитини. Не менш важливим є те, що ч. 2 ст. 7 СК України допускає можливість договірного порядку регулювання правовідносин між членами сім'ї [4].

Авторським колективом кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ України запропоновано до розгляду найбільш важливі види сімейних відносин: майнові відносини, що виникають між подружжям з приводу особистої приватної та спільної сумісної власності; регулювання майнових відносин подружжя шляхом укладення шлюбного договору; визначення походження дітей та виникнення батьківських прав та обов'язків; юридична відповідальність за невиконання чи неналежне виконання обов'яків щодо виховання дитини; аліментні зобов'язання, що виникають між подружжям, колишнім подружжям, батьками і дітьми, іншими членами сім'ї; усиновлення; альтеративні (сімейні) форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Якщо цей посібник викличе інтерес у читачів, буде їм корисним, то і свою задачу автори будуть вважати виконаною.

СЛАВА УКРАЇНІ!

[4] Маркович Х., Рудак О. Принципи правововго регулювання сімейних відносин: загальнотеоретичний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. № 2 (29). С. 152-158.

ГЛАВА 1
ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ

1. Право особистої приватної власності чоловіка та дружини

Особисту приватну власність чоловіка та дружини складає майно (грошові кошти), що було набуто ними до укладення шлюбу, а також майно, яке отримане ними на підставі договору дарування або в порядку спадкування. Набуті таким чином матеріальні блага віднесено до до категорії майна, яке безспірно є власністю кожного із подружжя.

Зрозуміло, майно, подароване обом з подружжя, належатиме їм на праві спільної часткової власності. Майно, яке належить кожному із подружжя на праві особистої приватної власності в юридичній літературі прийнято називати роздільною власністю подружжя. Режим роздільної власності подружжя є одним із видів правового режиму майна подружжя, який суттєво відрізняється від режиму майна, що складає спільну сумісну власність.

Відповідно до ст. 57 СК України, особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте ними до шлюбу; за час шлюбу, але на підставі договору дарування, або в порядку спадкування; за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.

Крім того, особистою приватної власністю дружини та чоловіка є:

- житло, набуте нею, ним за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду»;
- земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації земельної ділянки, що перебувала у її, його користуванні, або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських

підприємств, установ та організацій, або одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України;

- речі індивідуального користування, у тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя;
- премії, нагороди, які одержані за особисті заслуги.

У разі встановлення судом факту, що одержанню премії, нагороди одним із подружжя сприяв шляхом ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо другий із подружжя, то останньому може бути присуджена частка цієї премії, нагороди.

- кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, належної на праві власності, а також як відшкодування завданої моральної шкоди;
- плоди, приплід або доходи (дивіденди), якщо чоловік, дружина є власниками речі, що плодоносить, дає приплід;
- страхові суми, одержані за обов'язковим особистим страхуванням або за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були приватною власністю кожного з них;
- частка у майні, придбаному на спільні кошти і кошти одного із подружжя (розмір частки залежить від розміру внеску).

До роздільного майна подружжя належать також деякі зобов'язальні права (наприклад, вклад у кредитну установу, якщо його зроблено до шлюбу, отримано у спадщину або внесено за рахунок особистих коштів одного з подружжя); майнові обов'язки (наприклад, відшкодування майнової шкоди або сплата особистого боргу).

Страхова виплата, одержана застрахованою особою внаслідок нещасного випадку, що стався з дружиною, чоловіком та (або) їх хвороби, є роздільною приватною власністю цієї особи незалежно від того, за рахунок яких коштів були внесені страхові платежі, оскільки виплата має суто цільовий характер. Якщо ж об'єктом договору майнового страхування є річ, яка належить одному з подружжя на праві особистої приватної власності, при настанні страхового випадку страхове відшкодування, як правило, має виплачуватись тому з подружжя, якому належала річ, навіть у тому разі, коли страхові платежі були внесені за рахунок їх спільних коштів.

При доведенні одним із подружжя факту окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин, суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте ними за час окремого проживання.

Відповідно до чинного законодавства роздільне майно подружжя належить кожному із них на праві приватної власності, і тому кожен із подружжя, як власник майна, самостійно, без згоди на те другого із подружжя, володіє, користується та розпоряджається належним йому майном.

Разом з тим, законом встановлено, що при здійсненні дружиною, чоловіком права особистої приватної власності той з подружжя, хто є власником майна, повинен визначати режим володіння та користування цим майном з урахуванням інтересів сім'ї, насамперед дітей (ч.1 ст. 59 СК України). При розпорядженні своїм майном дружина, чоловік зобов'язані враховувати інтереси дитини, інших членів сім'ї, які відповідно до закону мають право користуватися ним (ч. 2 ст. 59 СК України).

2. Право спільної сумісної власності подружжя

Поряд з майном, що належить подружжю на праві особистої приватної власності, законодавством встановлено і режим спільної сумісної власності подружжя.

Відповідно до ст. 60 СК України, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна

річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Подружжя має рівні права володіння, користування та розпорядження цим майном.

Отже, чинне сімейне законодавство закріплює режим спільності майна, набутого подружжям в період шлюбу.

При цьому законодавець, встановлюючи режим спільності майна, набутого подружжям в період шлюбу, виходить тільки з того, що це майно набуто їх спільною працею. Під спільною працею треба розуміти будь-яку корисну працю, яка незалежно від її характеру безпосередньо або в уречевленій формі спрямована на створення спільного майна подружжя. Як видно із конструкції ст. 60 СК України, кількість та форми спільної праці не впливають на виникнення спільної сумісної власності на майно, яке набувається подружжям в період шлюбу, так само це не впливає і на рівність їхніх прав щодо цього майна. Важливим є те, що воно набуте в результаті і за рахунок їх трудової діяльності. Іншими словами, закон визнає суспільну корисність праці одного із подружжя по веденню домашнього господарства, догляду за дітьми тощо. Ця праця прирівнюється до праці другого із подружжя, який зайнятий у сфері виробництва і отримує заобітну плату або іншим чином здобуває кошти для життєдіяльності сім'ї і також розглядається як підстава виникнення спільної сумісної власності.

Таким чином, спільна сумісна власність за чинним сімейним законодавством виникає в силу закону і не може бути відмінена домовленістю чоловіка та дружини. Спільність результатів праці подружжя законодавство вводить в якості обов'язкового наслідку шлюбу. Сформулювати такий висновок дозволяє та обставина, що закріплений законодавством режим спільної сумісної власності на майно, набуте подружжям під час шлюбу, містить норми тільки імперативного характеру, якими цей режим власне і визначається. Тому раніше укладені між подружжями домовленості (договори), спрямовані на скасування або зміну такого режиму недійсні. З моменту реєстрації шлюбу, незалежно від бажання подружжя, майно, що набувається ними під час шлюбу, вважається їх спільною сумісною власністю.

Однак для виникнення режиму спільності майна подружжя недостатньо лише реєстрації шлюбу. Вимагається також, щоб вони реально складали сім'ю, спільно проживали та вели спільне господарство. На нашу думку правильною є позиція тих вчених які вважають, що помилково вважати спільними ті предмети (речі), які подружжя набуло кожний окремо в той період, коли вони формально перебували в шлюбі, але фактично не проживали однією сім'єю, не вели спільного господарства і не мали при цьому намірів зберегти сім'ю. Зрозуміло, що окреме проживання подружжя, яке носить тимчасовий характер і зумовлене певними обставинами (наприклад, догляд за хворими батьками, які проживають в іншій місцевості, тривале закордонне відрядження тощо) не відображається на загальному принципі спільної сумісної власності на майно, набуте саме в цей період часу. Виникнення режиму спільної сумісної власності законодавством по'язується не з правовою фікцією шлюбу, а з існуванням сім'ї з усіма її юридично-матеріальними ознаками. Якщо чоловік та дружина пов'язані лише офіційною реєстрацією шлюбу, то це не може призводити до спільності їхнього майна. Це, наприклад, передбачено ч. 6 ст. 57 СК України, де зазначається, що суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте нею (ним) за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин. Не тягне за собою режиму спільності майна подружжя, яке юридично зберігає шлюб, але між якими відповідно до ст. 119 СК України встановлено режим окремого проживання.

Підсумовуючи все сказане вище, слід підкреслити, що обов'язковими елементами юридичного складу, необхідного для виникнення права спільної сумісної власності дружини і чоловіка та їх спільного майна, є:

- набуття майна під час зареєстрованого шлюбу;

- ведення чоловіком та дружиною спільного господарства, тобто наявність спільної праці подружжя.

Сукупність зазначених елементів визначає й початковий момент виникнення спільного майна подружжя та права спільної сумісної власності дружини та чоловіка.

3. Об'єкти права спільної сумісної власності подружжя

Відносини власності завжди виникають з приводу майна. Це означає, що майнові права та обов'язки подружжя, встановлені законодавством, виникають по відношенню до конкретних об'єктів, які потенційно можуть бути їхньою власністю і зумовити виникнення у них режиму спільної сумісної власності щодо них. Як уже зазначалося вище, об'єктами права власності подружжя може бути будь-яке майно, яке не виключене з цивільного обороту.

В якості об'єктів права спільної сумісної власності подружжя, ст. 61 СК України названо:

- Заробітну плату, пенсію, стипендію, інші доходи, одержані одним із подружжя;
- Гроші, інше майно, в тому числі гонорар, виграш, які були одержані за договором, що був укладений одним з подружжя в інтересах сім'ї;
- Речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного подружжя.

З урахуванням того, що майно, набуте подружжям під час шлюбу є їх спільною сумісною власністю, законодавством визначено такий порядок здійснення права володіння, користування та розпорядження цим майном, який забезпечує охорону майнових прав кожного із подружжя. Будь-які домовленості (договори), що призводить до обмеження прав кожного із подружжя щодо управління чи розпорядження спільним майном, суперечать закону і є недійсними.

Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності

Незалежно від того, що закон називає суб'єктами права спільної сумісної власності лише подружжя, цілком очевидно, що її існування і призначення визначається насамперед інтересами сім'ї в цілому. Розуміння спільної сумісної власності подружжя як матеріальної основи сім'ї має важливе значення для характеристики правомочностей суб'єктів спільної власності. Визначальним тут є те, що порядок її використання повинен забезпечуватися за рахунок спільного майна подружжя задоволення широкого кола духовних та матеріальних інтересів всієї сім'ї.

Правовою підставою такого використання спільної сумісної власності є ст. 63 СК України, в якій наголошується, що дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Наділяючи подружжя рівними правами, законодавець безперечно мав на увазі узгодженість їхніх дій по управлінню таким єдиним об'єктом, як їх спільна сумісна власність.

Здійснюючи правомочності власників, подружжя має право укладати договори з третіми особами, спрямованими на розпорядженням спільною сумісною власністю. Існування такого права можна оцінити лише з позитивного боку, оскільки саме таким шляхом збільшується матеріальний добробут сім'ї. Однак, таке право містить і певну небезпеку – один із подружжя безконтрольно розпоряджаючись спільною сумісною власністю, може нанести майну сім'ї в цілому значної шкоди. Саме тому, законодавство для забезпечення нормального цивільного обороту, встановлює презумпцію взаємної згоди подружжя при укладенні договорів щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності, в одних випадках вимагаючи простої письмової форми згоди, в інших – нотаріально засвідченої.

Таким чином, дружина та чоловік розпоряджаються майном, що є об'єктом спільної сумісної власності за взаємною згодою.

Слід сказати, що залежно від способу виявлення волі одним з подружжя щодо укладання договорів другим із подружжя, розрізняють три види договорів, пов'язаних з розпорядженням майном:

- дрібні побутові договори;
- договори, що виходять за межі дрібних побутових;
- договори, що потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договори стосовно цінного майна.

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя, без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Тобто, один із подружжя як власник спільної сумісної власності, вправі оспорити ті договори, які укладені без його згоди і суперечать його інтересам. Згода другого з подружжя має бути подана письмово, а на укладання договору, що потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, повинна бути нотаріально засвідчена.

Договір, укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, створює обов'язки для другого з подружжя, якщо майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї.

Сімейним законодавством також передбачено, що дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Відповідно до ст. 66 СК подружжя має право домовитися між собою про порядок користування майном, що йому належить на праві спільної сумісної власності.

Договір про відчуження одним із подружжя на користь другого своєї частки у праві спільної сумісної власності подружжя може бути укладений без виділу цієї частки. У разі такого відчуження право спільної сумісної власності припиняється і виникає право особистої приватної власності того з них, на користь якого укладений договір про відчуження частки в праві спільної сумісної власності подружжя.

Договір про порядок користування житловим будинком, квартирою, іншою будівлею чи спорудою, земельною ділянкою, якщо він нотаріально посвідчений, має обов'язкову силу не тільки для дружини і чоловіка, а й для їх правонаступників.

Дружина, чоловік мають право укласти з іншою особою договір купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання (догляду), застави щодо своєї частки у праві спільної сумісної власності подружжя лише після її визначення та виділу в натурі або визначення порядку користування майном.

Дружина, чоловік мають право скласти заповіт на свою частку у праві спільної сумісної власності подружжя до її визначення та виділу в натурі.

Слід також звернути увагу на те, що іноді майно, яке належить одному із подружжя на праві особистої приватної власності може бути обернене в спільну сумісну власність. Це може мати місце у випадках:

- коли майно дружини, чоловіка за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат одного з подружжя;
- коли один із подружжя своєю працею і (або) коштами брав участь в утриманні майна, належного другому із подружжя, в управлінні цим майном чи догляді за ним.

У першому випадку об'єктом права спільної сумісної власності подружжя стає майно, що істотно збільшилося у своїй вартості, у другому випадку – дохід (приплід, дивіденди), одержані від управління майном.

Проте визнати таке майно об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може тільки суд, прийнявши відповідне рішення.

Сам факт тривалого спільного використання в інтересах сім'ї майна, що належить одному із подружжя на праві особистої приватної власності або ж спільне вжиття господарських заходів щодо збереження цього майна, не може бути підставою для виникнення спільної сумісної власності на нього.

3. Припинення права спільної сумісної власності подружжя. Способи поділу спільного майна

Спільність подружнього майна припиняється його поділом.

Поділ спільного майна подружжя є одним із способів припинення права спільної сумісної власності на вимогу одного або обох із подружжя, який полягає в тому, що спільне майно ділиться між подружжям, в результаті чого спільна власність припиняється і кожний із подружжя стає самостійним власником виділеної йому частки.

За чинним сімейним законодавством, поділ спільної сумісної власності може бути проведений:

- в період шлюбу;
- після розірвання шлюбу.

Відповідно до ст. 69 СК України, дружина і чоловік мають право за взаємною згодою поділити між собою майно, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу. Умовою дійсності договорів про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя є їх нотаріальне посвідчення. При цьому слід зауважити, що поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності під час шлюбу припиняє спільну власність тільки по відношенню до майна, набутого подружжям на момент його поділу, але не припиняє права спільної сумісної власності на майно, яке буде набуте ними в подальшому, адже шлюб між ними зберігається. В юридичній літературі не раз висловлювалася думка, що поділ спільного майна подружжя під час шлюбу слід допускати лише при виняткових обставинах, наприклад, при фактичному припиненні шлюбних відносин. В інших випадках легальний режим спільності майна подружжя, набутого в шлюбі, може бути легко замінений за рішенням суду режимом роздільності цього майна.

Поділ спільного майна можливий і у випадку смерті або оголошення померлим одного із подружжя, коли виникає необхідність виділити майно, яке складає спадкову масу. За цих обставин повинна бути виділена частка майна, що належить другому із подружжя, як учаснику спільної сумісної власності, що існувала при житті померлого.

Поділ майна подружжя може відбутися і на вимогу третіх осіб, наприклад кредитора одного з подружжя, оскільки за зобов'язанням стягнення може бути звернено не тільки на його роздільне майно, але і на частку останнього у спільному майні, яка б йому належала при поділі. Поділ спільного майна не повадиться і стягнення може бути звернено на все спільне майно, якщо судом буде встановлено, що зобов'язання одного із подружжя було видане в інтересах усієї сім'ї і отримані за ним кошти були використані на її потреби. Якщо суд встановить, що спільне майно подружжя набуте злочинним шляхом, то воно так само не підлягає поділу, і стягнення для відшкодування шкоди, завданої злочином одного із подружжя, звертається на це майно. Ці положення закріплені ст. 73 СК України.

Вирішуючи спір між подружжям з приводу поділу майна, суд повинен керуватися наступними презумпціями:

- Майно, з приводу якого порушено спір, уявляється таким, що належить їм на праві спільної сумісної власності;
- Якщо встановлений момент набуття цього майна, то майо, набуте одним із подружжя в перід шлюбу вважається спільним, а до шлюбу – роздільним.

Тому в суді повині доводитись не факти, з якими закон пов'язує спільність майна, а навпаки, заінтересована сторона зобов'язана підтвердити ті обставини, які виключають виникнення спільної власності на спірне майно.

При припиненні спільної сумісної власності подружжя, вона перетворюється в спільну часткову, у зв'язку з чим виникає необхідність визначити розмір часток кожного із подружжя в їх спільному майні.

Згідно ч.1 ст.70 СК України у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. Тобто, діючи уже в якості суб'єктів цивільних правовідносин, за допомленістю між собою у формі, встановленій законом в залежості вид виду майна, подружжя може встановити і інший розмір часток і навіть зовсім відмовитись вд своєї частки, але за умови, що при цьому не обмежується правоздатність дружини, чоловіка або дітей.

Суд може відступити від засади рівності часток подружжя, виходячи з:

- інтересів неповнолітніх дітей (частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, що вони одержують, недостатній для їхнього фізичного розвитку та лікування);
- інтересів одного з подружжя, якщо: один з подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно; один з подружжя витрачав спільне майно на шкоду інтересам сім'ї.

Майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі. Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом.

Після перетворення сільної сумісної власності подружжя в спільну часткову, у відповідності з визнаними за ними частками, ділться уже саме майно. Поділу підлягає лише те майно подружжя, яке було наявним на момент його поділу. Якщо поділ майна відбувається через деякий час після розірвання шлюбу, то спочатку повинно бути з'ясовано, яке майно належало їм до моменту розірвання шлюбу, незалежно збереглося воно до цього часу чи ні. При цьому не враховується майно, загибле внаслідок нещасного випадку.

Однак поділ спільного майна подружжя має і певні специфічні особливості, які і бере до уваги сімейне законодавство.

Так, дружина та чоловік можуть домовтись про способи поділу спільного майна. Якщо такої домовленості не досягнуто, то за позовом подружжя або одного із них, суд може винести рішення: про поділ майна в натурі, якщо це можливо без нанесення шкоди його господарському призначенню; про розподіл речей між подружжям з урахуванням вартості і частки кожного із подружжя в спільному майні; про присудження майна і натурі одному із подружжя із покладенням на нього обов'язку компенсувати другому із подружжя його долю грошима. При цьому підкреслимо, що суд також бере до уваги інтереси неповолітніх дітей або інтереси одного із подружжя.

Якщо одному з подружжя передаються речі і права, вартість яких перевищує належну йому частку, другому з подружжя повинна бути присуджена відповідна компенсація. Присудження компенсації можливе за умови попереднього внесення другим з подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду (ч. 5 ст. 71 СК України).

І наостанок, слід зупинитись на питанні значення строків позовної давності для судового захисту майнових інтересів того з подружжя, право якого порушено.

В силу ст. 72 СК України, до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумсної власності позовна давність не застосовується, якщо шлюб між подружжям не розірвано. Після розірвання шлюбу така вимога може бути пред'явлена в межах 3 років.

Перебіг позовної давності обчисюється з моменту, коли один із співласників дізвався або міг дізнатися про порушення свого права.

Накладення стягнення на майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя

В процесі здійснення прав на майно, подружжя чи дружина, чоловік окремо вступають в договірні відносини з третіми особами, а отже можуть бути учасниками різних майнових зобов'язань - договірного, недоговірного (деліктного), аліментного. Одним із процесуальних способів забезпечення виконання їхнього правового обов'язку є можливість „звернення" стягнення на майно боржника.

Накладення стягнення – це процесуальна процедура, яка полягає у виявленні майна боржника, його описі, накладенні заборони відчуження, продажу цього майна та передачі кредиторові вирученої грошової суми.

Підставою відповідального одного із подружжя, що вступив у відповідне правовідошення, є це правовідношення. В основі відповідальності другого із подружжя лежить сукупність юридичних фактів: зобов'язання першого із подружжя; наявність між подружжям сімейно-правових відносин і спільності майна; використання отриманого майна за зобов'язанням в загальносімейних інтересах.

Нагадаємо, що стягнення на майно, що є спільною сумісною власністю подружжя може бути звернено: за спільними зобов'язаннями подружжя; якщо судом встановлено, що договір був укладений одним із подружжя в інтересах сім'ї, і те, що було одержано за договором, використано на її потреби; якщо рішенням суду встановлено, що це майно було придбане на кошти, здобуті злочинним шляхом.

4. Види майнових договорів, які можуть укладатися між подружжям

Відповідно до ст. 64 СК України, дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Наявність права подружжя на укладення між собою договорів зумовило виникнення поряд із законним режимом правового регулювання майових відносин подружжя і такого правового режиму, як договірний. Завдяки існуванню договірного режиму, врегулювання майнових прав та обов'язків подружжя набуло більш індивідуального характеру, що є важливим не тільки в плані встановлення найбільш прийнятного для подружжя режиму володіння, користування та розпорядження майном з метою покращення матеріального добробуту сім'ї в цілому. Існування такого режиму дозволяє найбільш повно і предметно обумовлювати спірні питання з метою захисту майнових прав та інтересів не тільки кожного із подружжя, але і їхніх дітей, сім'ї в цілому. Іншими словами, існування такого виду правового режиму треба оцінювати тільки з позитивного боку.

В процесі шлюбного співжиття подружжя може укладати будь-які цивільні договори, але в таких випадках вони виступають в якості звичайних учасників цивільного обороту. Коли ж мова йде про укладення договорів, якими регулюються внутрішньосімейні відносини, їхній статус подружжя набуває особливого значення.

Як учасники цивільного обороту, подружжя може укласти будь-який договір, передбачений цивільним законодавством: договір купівлі-продажу; дарування; ренти; найму; страхування; підряду та інші. Такі договори укладаються за всіма правилами, встановленими цивільним законодавством, і як, відомо, недотримання передбачених умов тягне за собою недійсність договору.

Що стосується договорів, зміст яких є регулювання внутрішньосімейних питань, то тут, як уже підкреслювалось, статус чоловіка та дружини, між якими зареєстровано шлюб є необхідною умовою. Особливістю цих договорів є те, що їх укладення не зачіпає

інтересів третіх осіб, тобто їх дія спрямована тільки на подружжя, або ж, в певних випадках на їхніх дітей. Такі договори передбачені сімейним законодавством. Це:

- договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності;
- договір про користування майном, що належить їм на праві спільної власності;
- договір про поділ майна подружжя;
- договір про виділ частки нерухомого майна;
- договір про надання утримання;
- договір про припинення права на утримання;
- шлюбний договір.

До числа таких договорів слід додати і деякі договори, передбачені в Цивільному кодексі, а саме договір довічного утримання та спадковий договір. До договорів подружжя є необхідність приєднати такі договори, які безпосередньо не врегульовують питання особистої приватної чи спільної сумісної власності подружжя, але так чи інакше зачіпають майнову сферу подружжя. Це – договір про утримання дитини з визначенням розміру в твердій грошовій сумі; договір про виплату аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання; договір про погашення аліментного обов'язку та заборгованості за рахунок нерухомого майна, що передається дитині та її матері та ін.

Певну класифікацію майнових договорів подружжя запропоновано І.Жилінковою, яка до майнових договорів, що знайшли безпосереднє закріплення в цивільному та сімейному законодавстві, відносить:

- Договори подружжя з приводу майна;
- Договори подружжя про надання утримання;
- Договори про утримання дітей.

Загальні засади укладення договорів подружжям

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого із подружжя. Дружина, чоловік мають право звернутися до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений одним із подружжя без згоди другого із подружжя, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового. Оспорення дрібного побутового договору у зв'язку із відсутністю згоди подружжя на його укладення ні цивільне, ні сімейне законодавство не передбачає. Ст. 65 СК України визначено, що для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального засвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів щодо цінного майна, згода другого із подружжя має бути подана в письмовій формі і також засвідчена нотаріально. Правочини щодо належного подружжю майна на праві спільної сумісної власності, які потребують обов'язкового нотраріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також правочини щодо цінного майна можуть бути посвідчені нотаріусом лише за наявності письмової згоди другого з подружжя. Справжність підпису на заяві другого з подружжя про згоду на укладення такого договору має засвідчуватись в нотаріальному порядку.

При посвідченні нотаріусом правочинів щодо відчуження майна від імені особи, у якої немає чоловіка або дружини (неодружений, незаміжня, вдова, вдівець), відчужувач подає відповідну заяву, у якій також зазначається, що майно, яке є предметом цього правочину, не є спільною сумісною власністю. Нотаріус зобов'язаний довести зміст такої заяви до відома другого учасника правочину та зазначити про це в тексті договору. Така заява повинна бути подана особисто відчужувачем, або у виняткових випадках через представника, повноваження якого належним чином завірені. В цих випадках, на нотаріусів покладається обов'язок з'ясувати сімейний стан відчужувача, перевірити паспорт відчужувача, звернути увагу на дату видачі паспорта та дату документа, який підтверджує право власності на майно, що відчужується.

У разі укладення дружиною договору без згоди чоловіка, останній має право звернутися до суду з позовом про визнання такого договору частково недійсним або про

переведення на нього прав покупця. Вимога про часткове визнання договору недійсним може бути заявлена і тоді, коли чоловік заперечує лише щодо відчуження своєї частки. Якщо чоловік взагалі заперечує проти передачі майна іншій особі, заявляючи про своє право на його придбання, йому необхідно вимагати визнання недійсним договору стосовно своїє частки, а щодо частки другого з подружжя – вимагати переведення на себе прав покупця.

Разом з тим, посвідчення правочинів щодо розпорядження майном можливо без згоди другого із подружжя:

- Якщо один із подружжя не проживає за місцемзнаходження майна і місце проживання його невідоме;

На підтвердження цієї обставини подається копія рішення суду, що набрало чинності про визнання другого із подружжя безвісно відсутнім.

- Якщо майно набуте одним із подружжя за час окремого проживання у зв'язку із фактичним припиненням шлюбних відносин з другим із подружжя

На підтвердження цієї обставини подається копія рішення суду, що набрало чинності про визнання особистою приватною власністю одного із подружжя майна, яке є предметом договору.

Для укладення і нотаріального посвідчення договору про поділ майна або виділ майна зі складу всього майна подружжя, необхідно подати такі документи: 1) Правовстановлюючий документ на кожний об'єкт нерухомого (рухомого) майна; 2) Витяг з Реєстру прав власності на кожний з об'єктів нерухомого майна, з вказівкою мети: «договір про поділ» або «договір про виділ»; 3) Свідоцтво про шлюб (свідоцтво про розірвання шлюбу); 4) Паспорти, довідки про присвоєння ідентифікаційного номеру; 5) Витяги про відсутність заборони (арешту) за даними Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна;6) Витяги про відсутність податкової застави за даними Державного реєстру застав рухомого майна на кожного учасника договору.

Таким чином, укладення договорів подружжям, особливо тих, предметом яких є об'єкти нерухомості, вимагає дотримання не лише загальних умов цивільного законодавства. Певні умови висуваються і іншими актами законодавства. Необхідність нотаріального посвідчення і державної реєстрації договорів вимагає надання до реєструючих органів певних документів, перелік яких залежить від виду об'єкту і відсутність яких може слугувати відмовою від посвідчення договору органами нотаріату.

ДУМКА ВЧЕНОГО[5]

«Для захисту майнових інтересів подружжя та для справедливого поділу його майна інтерес становить законодавче регулювання цих відносин із врахуванням майнової спільності, правового режиму спільного сумісного майна, наявних договірних відносин між подружжям, порушення подружніх обов'язків. Метою правового вдосконалення постає справедливе, прозоре вирішення майнових конфліктів між дружиною та чоловіком.

Законними підставами виникнення спільного сумісного майна подружжя є: 1) способи набуття, які передбачені у гл. 24 ЦК України; 2) правовий статус зареєстрованого подружжя з урахуванням (здійсненням) їх внеску; 3) правовий статус зареєстрованого подружжя без врахування їх внеску до спільного майна; 4) проживання жінки та чоловіка однією сім'єю.

Згідно зі ст. 74 СК України чоловік та жінка, що проживають однією сім'єю, мають правовий статус співмешканців та наділені СК України правами і обов'язками щодо спільної сумісної власності.

Інакше коротко виділити можна такі підстави встановлення спільної сумісної власності, як укладання шлюбу, передача майна у спільну сумісну власність наймача та

[5] Мельниченко О.В. Спільна сумісна власність подружжя: суперечливатсудова практика. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 3. С. 166-170.

членів його сім'ї у процесі приватизації державного житлового фонду, спільна праця за спільні кошти членів сім'ї. У контексті вищезазначеного необхідно відмежовувати поняття «спільне майно подружжя» від поняття «сумісне майно подружжя», яким є майно, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майнові права та обов'язки, що набуті подружжям під час шлюбу. Майно подружжя, наприклад, переказані кошти, товари, бізнес-капітал є спільною сумісною власністю подружжя, не зважаючи на те, що все це може бути зароблене та створене одним з подружжя, навіть за умови роздільного проживання, презюмуються спільною сумісною власністю (ст. 60 СК України).

За обставин, визначених ст. 70 п. 2 та 57 п. 6 СК України, вони можуть бути визнані роздільною власністю подружжя, а також в договірному порядку (ст. 69 п. 2 СК України). Це та інше спільне майно на договірній основі або у судовому порядку та за умови настання негативних наслідків: послаблення сімейних зв'язків та розірвання шлюбу стає об'єктом поділу. З наведеної нижче судової практики помітно, що вибір на користь застосування презумпції спільної сумісної власності подружжя чи норм про особисту приватну власність дружини, чоловіка чи шлюбного договору проходить за допомогою доктринального розуміння та правового регулювання. У судовому порядку поділу майна подружжя пріоритетне місце займає останнім часом застосування судами презумпції сумісної власності. Як будь-який принцип права ця презумпція встановлює загальне правило, загальний порядок регулювання майнових відносин подружжя, чітко передбачає можливі винятки із загального правила. У всіх випадках, крім спеціально обумовлених, діє загальне правило.

Доречно нагадати, що саме слугує підґрунтям для цього. Презумпція у праві (з лат. praesumptio – припущення, від praesumere – передбачати, припускати) – закріплені у правових нормах припущення щодо вірогідності настання певного юридичного факту1. Правові презумпції мають низку ознак і значень. Вони виводять їх у ряд керівних положень для судової практики.

Отже, О.А. Явор встановлює основні ознаки правових презумпцій у сімейному праві: «До основних характеристик презумпції можна віднести такі: – це припущення, презюмування яке встановлюється між встановленим юридичним фактом та фактом, що презюмується; – це узагальнення, спрямоване на регулювання тих чи інших життєвих обставин; – вважається вірогідною частиною норми права; – це припущення, що тягне настання юридичних наслідків; – підґрунтя (підтвердження попереднім досвідом) знаходить в юридичній практиці; – відображає зв'язок між життєвими обставинами та юридичними наслідками; – презумпція створюється з метою полегшити правове регулювання; – підставами виникнення презумпцій можуть бути життєві обставини або презумпція може бути результатом правозастосовної діяльності; – завжди закріплюється в нормах права або в нормативно-правових актах».

У правовій доктрині презюмується спільна сумісна власність подружжя, що відповідає всім ознакам презумпцій. Правило про особисту приватну власність не є презумпцією, оскільки, по-перше, не є узагальненням і, по-друге, не вважається вірогідною частиною норми права (ст. 57 СК України), потребує доведення, в юридичній практиці не застосовується як презумпція.

Доречно уточнити серед ознак, що презумпція – це узагальнення, яке не потребує спеціального доведення, але може бути оскаржене і спростоване у судовому чи договірному порядку у силу наявності винятків. «Отже, презумпція є правилом-прийомом, згідно з яким без спеціальних доказів, а лише на підставі встановлення юридичних фактів, можна зробити припущення про наявність (відсутність) певних юридичних фактів або правовідносин». «У правовій дійсності є феномен, який, не будучи юридичним фактом, може породжувати правовідносини. Це – презумпція. Презумпції – важливий і досить гнучкий інструмент регулювання правовідносин». Суть гнучкості полягає у тому, що презумпція може бути застосована у різних випадках та спростована (окрім

неспростовних презумпцій) попри те, що це таке припущення, твердження, яке вважається істинним. У той час, коли ведеться суперечка про існування неспростовних презумпцій, то вона відсутня щодо спростовних презумпцій. Презумпція спільної сумісної власності подружжя належить до спростовних. Тобто вважається, що власність спільна доти, доки не буде доведено протилежне про її всю або частину. «Встановлення додаткових юридичних фактів може змінювати статус того чи іншого майна».

Сама видова приналежність і правова природа обговорюваної презумпції передбачають наявність підстав для спростування та зміни правового статусу майна. Цими підставами виступають винятки для сумісного майна подружжя. Тобто те майно дружини чи чоловіка, що не є спільним, є приватним. Особиста приватна власність дружини та чоловіка встановлюється на підставі ст. 57 СК України.

Власність вважається сумісною, якщо її роздільність (особиста приватна власність) прямо не встановлена законом або якщо вона не визнана самим подружжям чи судом особистою приватною власністю. Тобто остання має місце у трьох випадках: а) встановлена прямим приписом закону; б) визнана подружжям як така у договірному порядку (низкою договорів, найменш оспорюваний з яких – шлюбний); в) визнана судом як така у судовому порядку. Останній випадок якраз наразі дискусійний. Із зазначеного вище слідує, що застосування презумпції до всього майна, набутого подружжям у шлюбі, є неможливим з урахуванням її правової природи та видової приналежності. «Якщо є суперечності між нормами процесуального чи матеріального права, які підлягають застосуванню при розгляді та вирішенні справи, то рішення є законним, якщо судом застосовано відповідно до частини четвертої статті 8 ЦПК норми, що мають вищу юридичну силу».

Постає питання, чи має презумпція спільної сумісної власності вищу юридичну силу, ніж норма про особисту приватну власність чи вони рівноправні і співвідносяться як загальне правило і виняток. Оскільки загальновідомо, що норма права чи її частина – загальнообов'язкове правило (норма), спрямоване на врегулювання суспільних відносин шляхом надання їх учасникам прав, встановлення обов'язків та юридичної відповідальності, то ст. 60 СК України рівноправна зі ст. 57 СК України. Із доведеного вище презумпція у праві порівняно із загальною нормою права виступає лише гнучким інструментом регулювання правовідносин. Ряд характерних їй ознак не включає ознаку про вищу юридичну силу над іншими нормами права. Тобто презумпції у праві не мають вищої юридичної сили, ніж інші норми права, так як і презумпція спільної сумісної власності. Однак суди приймають суперечливі рішення стосовно визнання майна, набутого в шлюбі, сумісною чи то приватною власністю одного з подружжя. Наприклад, у справі № 161/17237/19 від 25 червня 2020 р. суддя декларує: «Тягар доказування обставин, необхідних для виникнення права спільної сумісної власності подружжя на майно, що належало іншому з подружжя, покладається на того із подружжя, який заявляє такі вимоги». «Серед всіх видів колізій найчастіше зустрічаються змістовні колізії, що виникають між нормами рівної юридичної сили внаслідок часткового збігу об'ємів правового регулювання і обумовлені специфікою регламентації суспільних відносин».

«Змістовні колізії – це колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин. Специфіка цих колізій пов'язана з поділом норм права на загальні, спеціальні та виняткові. Загальні норми права, як відомо, поширюються на рід відносин у цілому; спеціальні діють тільки в межах визначеного виду відносин і встановлюють для нього певні особливості порівняно із загальним правилом; виняткові (які є особливим різновидом спеціальних норм права) встановлюють зовсім інший порядок, ніж загальні норми. Змістовні колізії випливають з цілей законодавця відбити особливості врегулювання специфічних відносин у спеціальних нормах. Іншими словами, об'єктивною причиною цієї колізії є, як правило, специфіка правового регулювання окремих відносин». Ще з часів римського права відомо, що при конкуренції загальних і спеціальних (виняткових) норм необхідно керуватися

принципом: спеціальний або винятковий закон скасовує дію загального. Застосування правила «lex specialis derogat generalis» у вирішенні питання приналежності майна дружині чи чоловіку не суперечить правовим принципам. Оскільки і зміст структури ЦК України свідчить, що загальні норми містяться не лише у Книзі першій «Загальні положення», а й у наступних п'яти книгах, зміст структури СК України теж свідчить, що загальні норми містяться не лише у розділі «Загальні положення», а й у інших розділах. Так, положення ст. 60 СК України є загальною основоположною нормою про правовий режим майна подружжя в Україні. Звідси починається правова регламентація майнових прав та обов'язків подружжя. З урахуванням структури чинного СК України загальні норми сімейного права становлять загальні положення сімейного права, які поширюються на всі сімейні відносини, та норми, що становлять загальні положення окремих інститутів сімейного права, що поширюються на окремі види (підвиди) сімейних відносин. Після цього потрібно зробити перевірку на можливість застосування правила «lex specialis derogat generalis». «Для вирішення колізії між загальною та спеціальною нормою ці норми треба сконструювати, з'ясувати, гіпотеза якої із них є вужчою, та зробити висновок про те, яка ж із цих правових норм підлягає переважному застосуванню. Конструювання правової норми необхідне також для того, щоб з'ясувати, чи можливе взагалі використання з метою вирішення колізії у відповідному конкретному випадку правила про переважне застосування спеціальної правової норми. Якщо після формулювання правової норми виявиться, що гіпотеза правової норми, яка перевіряється на предмет її відповідності ознакам спеціальної, виходить за межі гіпотези загальної правової норми, то правило про переважне застосування спеціальної правової норми застосовуватись не може».

Отже, беремо ст. 60 (як загальну) та ст. 57 (як спеціальну відносно попередньої) СК України для порівняння. При цьому враховуємо, що норма права означає санкціоноване правило поведінки, яке може являти собою всю статтю нормативного акта чи її частину. Якщо «майно, набуте подружжям за час шлюбу» (гіпотеза), то воно «належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу)» (диспозиція) – ст. 60 СК України. Якщо «майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто;» і т.д. (гіпотеза), то воно є «особистою приватною власністю дружини, чоловіка» (диспозиція) – ст. 57 СК України. У гіпотезу спеціальної правової норми входять всі наступні пункти ч. 1 ст. 57 СК України, які не виходять за межі гіпотези загальної правової норми ст. 60 СК України, окрім пункту першого. Це означає, що ст. 60 СК України відноситься як загальна правова норма до п. п. 2–5 ч. 1 ст. 57 СК України як спеціальних відносно неї. «Якщо майно набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин» (гіпотеза, що покривається гіпотезою ст. 60 СК України), то таке майно «суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка» (диспозиція) – ч. 6 ст. 57 СК України.

Це означає, що ч. 6 ст. 57 СК України відноситься як спеціальна правова норма до загальної правової норми ст. 60 СК України, оскільки з логічного конструювання виходить, що фактичне припинення шлюбних відносин можливе лише у шлюбі, тобто майно набувається у шлюбі. Всі інші частини (2–5, 7) ст. 57 СК України та п. 1 ч. 1 ст. 57 СК України (так як і ст. ст. 58, 59 СК України) не покриваються гіпотезою ст. 60 СК України та не відносяться до неї як спеціальна норма до загальної норми. Вони всі – рівноправні правові норми. Правило про переважне застосування спеціальної правової норми застосовуватись до їх співвідношення (між ними) не може. Відсутність колізії між цими нормами доводить чітку межу між сумісною та приватною особистою власністю подружжя. Таким чином, встановлено, що, по-перше, презумпція спільної сумісної власності не має вищої юридичної сили над нормами про особисту приватну власність,

по-друге, описана схема співвідношення правових норм про особисту приватну та сумісну власність чітко розмежовує сферу дії ст. 60 стосовно ст. ст. 57, 58, 59 СК України. Рішення низки судових справ по темі (№ 487/3037/16-ц від 3 липня 2020 р., № 127/10072/20 від 3 липня 2020 р. та ін.) обґрунтовані, правомірні та відповідають принципу верховенства права у всіх відношеннях. Окремою категорією справ судової практики підтверджено гнучкість презумпції спільної сумісної власності у правовому регулюванні поділу майна подружжя. Наприклад, вона врегульовує спори про так зване упущене майно. Упущене майно фактично належить до особистої приватної власності, але у силу відсутнос.

Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення ті документальних цьому підтверджень опиняється у сумісній власності на підставі презумпції (наприклад, справа № 752/8414/17 від 2 липня 2020 р.). Обґрунтованим визнається рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, або обставин, що не підлягають доказуванню. У справі № 711/842/20 від 2 липня 2020 р. від канцелярії суд отримав заяву відповідача про відкладення розгляду справи (про визнання майна об'єктом спільної сумісної власності подружжя) після закінчення судового засідання. Знову спрацювала презумпція сумісної власності при вирішенні спору за уникнення розгляду доказів про належність майна до особистої приватної власності. У справі № 166/273/20 від 25 червня 2020 р. про поділ майна подружжя відповідач під час шлюбу набув земельну ділянку з кадастровим номером у власність, що є особистою приватною власністю відповідно до п. 5 ст. 57 СК України, яка у справі поділена згідно зі ст. 60 СК України порівну між подружжям.

Таким чином, встановлено, що, по-перше, презумпція спільної сумісної власності не має вищої юридичної сили над нормами про особисту приватну власність, по-друге, описана схема співвідношення правових норм про особисту приватну та сумісну власність чітко розмежовує сферу дії ст. 60 стосовно ст. ст. 57, 58, 59 СК України. Використання презумпції спільної сумісної власності подружжя у судовій практиці та при врегулюванні майнових сімейних відносин потребує однозначного наукового підходу, а ще результативніше – тлумачення, роз'яснення пленуму ВСУ та більш удосконаленої регламентації. Також доречно розробити дієвий зразок договору про поділ майна подружжя або іншу неоспорювану альтернативу шлюбному договору для договірного врегулювання майнових прав та обов'язків подружжя».

Зразок договору про поділ спільного майна колишнього подружжя щодо житла, право користування яким має дитина, та виплатою грошової компенсації

ДОГОВІР ПРО ПОДІЛ СПІЛЬНОГО МАЙНА КОЛИШНЬОГО ПОДРУЖЖЯ

Місто Київ «____»_____2023

Ми, що підписалися нижче: Чоловік Юрій Анатолійович, податковий номер 3333333333, що проживає в м. Харкові, вул. Петрова, 44-Б, кв. 51, та Дружина Людмила Юріївна, податковий номер 3232323232, що проживаю в м. Київ, вул. Іванова, 54, кв. 150, склали цей договір про про поділ майна, придбаного нами в період шлюбу, зареєстрованого 21 липня 2005 року Деснянським відділом державної реєстрації актів цивільного стану реєстраційної служби Київського міського управління, актовий запис № 222, який розірвано заочним рішенням Деснянського районного суду міста Києва від 19 липня 2014 року, справа № 2-2222/14/17, про таке:

1. В період зареєстрованого шлюбу колишнім подружжям Чоловіком Юрієм Анатолійовичем та Дружиною Людмилою Юріївною було придбане у спільну сумісну власність наступне майно:

1.1. нерухоме майно: трикімнатна квартира житловою площею 48,5 кв. м, загальною площею 63,7 кв. м, яка знаходиться в місті Харкові, вулиця Іванова, будинок № 54 (п’ятдесят чотири), квартира № 150 (сто п’ятдесят). Ця квартира значиться за Чоловіком Юрієм Анатолійовичем, що підтверджується договором купівлі-продажу, посвідченим 02 березня 2013 року приватним нотаріусом Харківського міського нотаріального округу Нотаріус О. Г. за реєстром № 1701. Запис про право власності внесено до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно 02 березня 2013 року за № 2222, розділ № 1111163101.

1.2. рухоме майно: автомобіль марки RENAULT MEGAN, 2006 року випуску, кузов № 111111111, реєстраційний № АХ1111АО, зареєстрований за Чоловік Юрієм Анатолійовичем, що підтверджується свідоцтвом про реєстрацію ТЗ АХС 002222, виданим РЕВ МВ №1 ДАІ ГУМВСУ в Харківській обл. 20.10.2006 року.

2. Після укладання цього договору у особисту приватну власність Дружини Людмили Юріївни переходить квартира, зазначена у п. 1.1 цього договору, а у особисту приватну власність Чоловіка Юрія Анатолійовича переходить автомобіль, зазначений у п. 1.2 цього договору.

3. Сторони свідчать, що між ними не укладався шлюбний договір, а також, що до цього часу вищевказане майно нікому не продане, не подароване, не відчужене іншим способом, не передане в заставу (іпотеку), в спорі та під арештом (забороною) не перебуває, щодо цього майна відсутні будь-які права третіх осіб, недієздатні та обмежено дієздатні особи не мають права користування квартирою, яка є предметом цього договору. Відсутність обтяжень та обмежень щодо квартири перевірено за інформацією № 6222222 та № 6223333 Державного реєстру речових прав на нерухоме майно по витягу від 21 липня 2016 року. Відсутність заборони відчуження (арешту) рухомого майна та податкової застави на майно сторін перевірено за витягом від 21 липня 2016 року. В зв’язку з тим, що у квартирі, що є предметом цього договору, проживає малолітня дитина, Дитина Олександра Юріївна 15 березня 2007 року народження, цей правочин вчинюється за згодою органу опіки, оформленою рішенням виконавчого комітету Харківської міської ради № 842 від 10 червня 2016 року.

4. За домовленістю сторін за цим договором Дружина Людмила Юріївна сплачує Чоловікові Юрію Анатолійовичем компенсацію у розмірі 150000, 00 (сто п’ятдесят тисяч грн. 00 коп.) гривень за рахунок її особистих коштів.

5. Право особистої приватної власності на автомобіль, що є предметом цього договору, виникає у відповідності із ст. 334 Цивільного кодексу України з моменту нотаріального посвідчення цього договору. Право особистої приватної власності на

квартиру, що є предметом цього договору, виникає з моменту державній реєстрації цього права.

6. Чоловік Юрій Анатолійович зобов’язується в строк до дев’ятнадцятого серпня дві тисячі шістнадцятого року звільнити квартиру від його власних речей домашнього вжитку для вільного та безперешкодного користування нею Дружиною Людмилою Юріївною, та передати ключі та нерухомість в стані, що відповідає її цільовому призначенню, знятися з реєстраційного обліку за цією адресою.

7. Сторони стверджують, що вони розуміють значення своїх дій щодо укладання цього договору, що вони є дієздатними і дієздатність будь-кого з учасників цього договору судом не обмежувалася, а також, що договір цей не приховує інший правочин і відповідає дійсним намірам сторін створити для себе юридичні наслідки.

8. Витрати по нотаріальному оформленню цього договору несе Чоловік Ю. А.

9. Цей договір складено та посвідчено в трьох примірниках, один з яких залишається в справах нотаріуса, а інші – видаються сторонам.

ПІДПИСИ

ПОСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС НОТАРІУСА

ДОГОВІР
про поділ майна між подружжям

Ми, що нижче підписалися:

_____, _____ *року народження* (податковий номер: _____; паспорт: серія __ №_____, виданий _____ РУ ГУ МВС України в місті _____ _____ року), зареєстрована за адресою: _____**,** з однієї сторони та

_____, _____ *року народження* (податковий номер: _____; паспорт: серія __ №_____, виданий _____ РУ ГУ МВС України в місті _____ _____ року), зареєстрований за адресою: _____, з другої сторони, попередньо ознайомлені з вимогами цивільного законодавства щодо недійсності угод, перебуваючи при здоровому розумі та ясній пам'яті, діючи вільно без будь-якого примусу як фізичного, так і психічного,

уклали цей договір про таке:

1. Ми, _____ та _____ перебуваємо в зареєстрованому шлюбі з _____ року по цей час, який зареєстрований Ленінським відділом ЗАГСу в м. Конотоп, актовий запис № 37, свідоцтво про укладення шлюбу ____ № _____, видане тим же ЗАГСом _____ року. Цим договором, за взаємною згодою, проводимо поділ спільного сумісного майна, набутого за час шлюбу. Зазначеним майном є:

Квартира № 81 (вісімдесят один) в будинку № 4 (чотири) по вулиці Леніна в м. Конотоп, яка значиться за _____ на підставі Свідоцтва про право власності на нерухоме майно, виданого _____ року виконавчим комітетом Вахрановской районної ради міста Конотоп, право власності зареєстроване _____ року, реєстраційний № _____, номер запису _____, у книзі №____;

Квартира № 81 складається з 2-х жилих кімнат, житловою площею 56,3 кв. м, загальною площею 75,6 кв. м;

2. За цим договором в особисту приватну власність _____ переходить: квартира № 81 (вісімдесят один) в будинку № 4 (чотири) по вулиці Леніна в м. Конотоп.

3. Відповідно до даних, викладених у Витягах № _____ з реєстру прав власності на нерухоме майно, виданих _____ _____ року, загальна вартість квартири № 81 становить 39 618 грн..

4. За твердженням сторін до укладення цього договору зазначене в ньому майно не продане, не відчужене іншим способом, під податковою заставою, в спорі не перебуває, не внесене до статутного капіталу юридичних осіб. Сторони стверджують, що шлюбний договір між подружжям не укладався.

5. Сторони стверджують, що однаково розуміють значення та умови цього договору та його правові наслідки, правочин спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. їх волевиявлення є вільним і відповідає їх внутрішній волі, а також те, що договір спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним, не носить характеру фіктивного та удаваного правочину.

6. Сторони також стверджують, що не обмежені в праві укладати правочини, не визнані у встановленому порядку недієздатними повністю або частково, не страждають на захворювання, що перешкоджають усвідомленню ними суті цього договору.

7. Витрати, пов'язані з посвідченням цього договору, сплачують сторони.

8. Зі змістом ст. 69 Сімейного кодексу України сторони'ознайомлені.

9. Цей договір складено та посвідчено в 4-х примірниках, з яких перший залишається у справах приватного нотаріуса Конотопського міського нотаріального округу Вахрутдиновой У.Г., а решта видаються сторонам за договором: _____ на бланках ВСТ № _____, ВСТ № _____, _____ на бланку ВСТ № _____.

ПІДПИСИ:

ПОСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС НОТАРІУСА

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 756/13997/15
Провадження № 61-13936СВ21

03 серпня 2022 року
М. КИЇВ

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:
головуючого - Луспеника Д. Д.,
суддів: Воробйової І. А. (суддя-доповідач), Коломієць Г. В., Лідовця Р. А., Черняк Ю. В.,
учасники справи:
позивач (відповідач за зустрічним позовом) - ОСОБА_1 ,
відповідач (позивач за зустрічним позовом) - ОСОБА_2 ,
розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу
ОСОБА_2 на постанову Київського апеляційного суду від 13 липня 2021 року у складі колегії суддів: Оніщука М. І., Шебуєвої В. А., Крижанівської Г. В.,

ВСТАНОВИВ:

1. Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У жовтні 2015 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя.

Позов мотивував тим, що з червня 2007 року сторони перебувають у зареєстрованому шлюбі, у якому мають спільну дитину ОСОБА_3 , 2009 року народження. На час звернення до суду шлюбно-сімейні стосунки між сторонами припинені, триває судове провадження у справі про розірвання шлюбу. При зверненні до суду позивач ОСОБА_1 зазначив серед спільного майна подружжя дві квартири в місті Києві, три автомобілі та мотоцикл.

До початку розгляду справи по суті відповідач ОСОБА_2 подала зустрічний позов про поділ спільного майна подружжя, який прийнято судом до спільного розгляду.

У зустрічному позові ОСОБА_2 також послалася на придбання подружжям під час перебування у зареєстрованому шлюбі у спільну сумісну власність двох квартир у місті Києві, трьох автомобілів, мотоцикла, а також квартири в місті Марбелья (Іспанія) які просила поділити між подружжям.

Протокольною ухвалою 08 грудня 2015 року, занесеною в журнал судового засідання первісний та зустрічний позови об`єднано в одне провадження для спільного розгляду.

Під час розгляду справи сторони неодноразово уточнювали позовні вимоги, змінюючи як порядок поділу спільного майна подружжя, так і склад такого майна.

У позовній заяві в редакції від 07 грудня 2016 року позивач ОСОБА_1 просив: визнати його особистою приватною власністю квартиру, загальною площею 166,60 кв. м, розташовану за адресою: АДРЕСА_1 ; мотоцикл марки HONDA, модель GL1800, реєстраційний номер НОМЕР_1 , рік випуску - 2008; визнати спільною сумісною власністю ОСОБА_1 та ОСОБА_2 таке майно: квартиру, загальною площею 100,10 кв. м, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 ; нерухомість (квартиру та комору до неї), яка знаходиться в АДРЕСА_9, площа квартири 175,82 кв. м, площа комори 7,80 кв. м; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014; автомобіль марки HYUNDAI, модель SANTA FE, реєстраційний номер НОМЕР_3 , рік випуску - 2013; автомобіль марки TOYOTA, модель Highlander, реєстраційний номер

НОМЕР_4 , рік випуску - 2014; здійснити поділ майна, що є спільною сумісною власністю подружжя, таким чином: визнати за ОСОБА_1 право власності на нерухомість, квартиру та комору до неї, яка знаходиться в АДРЕСА_4 , площа квартири 175,82 кв. м, площа комори 7,80 кв. м; визнати за ОСОБА_2 право власності на квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 ; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014, а також стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію в рахунок різниці вартості майна в розмірі 862 169,58 грн.

В обґрунтування вказаних вимог ОСОБА_1 посилався на те, що він перебував у зареєстрованому шлюбі з відповідачем з 16 червня 2007 року, який розірвано 10 травня 2016 року згідно з рішенням Оболонського районного суду міста Києва. Шлюбно-сімейні стосунки та ведення спільного господарства припинені подружжям з квітня 2015 року.

До спільного сумісного майна позивачем ОСОБА_1 віднесено: квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 ; квартиру та комору до неї в Іспанії, місто Марбелья; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_5 , рік випуску - 2014; автомобіль марки HYUNDAI, модель SANTA FE, реєстраційний номер НОМЕР_3 , рік випуску - 2013; автомобіль марки TOYOTA, модель Highlander, реєстраційний номер НОМЕР_4 , рік випуску - 2014.

Інше майно, а саме: квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_1 ; мотоцикл марки HONDA, модель GL1800, реєстраційний номер НОМЕР_1 , позивач вважає своєю особистою приватною власністю.

ОСОБА_1 послався на те, що до укладення шлюбу з відповідачем 07 лютого 2007 року він позичив у ОСОБА_4 грошові кошти у сумі 150 000 доларів США для придбання квартири у місті Києві, зобов`язувався повернути їх до 26 жовтня 2015 року. Планував протягом року придбати квартиру, але у зв`язку із світовою кризою та стрімким подорожчанням нерухомості відклав покупку на невизначений термін. На початку 2011 року відбулося здешевшення нерухомості у Оболонському районі міста Києва, тому 29 серпня 2011 року ОСОБА_1 придбав квартиру за адресою: АДРЕСА_1 , за 750 000 грн, що на той час складало близько 100 000 доларів США.

05 вересня 2011 року ОСОБА_1 повернув ОСОБА_4 50 000 дол. США, а 26 жовтня 2015 року - ще 50 000 дол. США. По факту вказаних дій між ОСОБА_1 та ОСОБА_4 була укладена відповідна письмова угода від 26 жовтня 2015 року, що має силу розписки. Всі розписки, які ОСОБА_1 надавав ОСОБА_4 раніше, втратили силу (були знищені) в момент підписання вказаної угоди.

За таких обставин ОСОБА_1 вважав, що вказана квартира була придбана ним за кошти, які належали йому особисто. При цьому, під час придбання вказаної квартири він не мав змоги повідомити свою дружину ОСОБА_2 про джерело походження грошових коштів, за які спірна квартира придбана, оскільки ОСОБА_4 категорично заборонив йому розголошувати інформацію стосовно його фінансового стану, а ОСОБА_1 , перебуваючи з ОСОБА_4 у трудових відносинах, не міг порушити вказану домовленість. Відтак увесь цей час ОСОБА_2 помилково вважала, що квартира на АДРЕСА_5 була придбана за спільні кошти подружжя.

Щодо квартири, розташованої в місті Марбелья (Іспанія) позивач ОСОБА_1 зазначив, що ця квартира була придбана подружжям за рахунок кредитних коштів, отриманих в банку АТ «Banco de Sabadell, S.A.», квартира передана в заставу банку. З огляду на те, що сторони не досягли згоди стосовно того, закон якої саме держави, України чи Іспанії, повинен застосовуватись до правовідносин щодо їхнього права власності і наступного поділу квартири в місті Марбелья, позивач вважає за необхідне в цьому конкретному випадку застосовувати право особистого закону обох з подружжя, тобто чинне законодавство України. Позивач вказує, що він особисто сплачує позику за придбане нерухоме майно, з січня по березень 2015 року позивачем сплачено 171 272,56 євро, що у гривневому еквіваленті складає 4 720 511,54 грн.

У зустрічному позові ОСОБА_2 просила: визнати спільною сумісною власністю подружжя квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_1 ; квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 ; автомобіль марки BMW, модель X5, позашляховик, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014; в порядку поділу спільної сумісної власності подружжя виділити в натурі ОСОБА_2 квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 , вартістю 518 5762 грн; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014, вартістю 1 268 618,22 грн; визнати за ОСОБА_2 право власності на 46/100 частки квартири, розташованої за адресою: АДРЕСА_1 , вартість частки 4 063 542,48 грн, що з урахуванням відчуженого ОСОБА_2 автомобіля марки HYUNDAI, модель SANTA FE, за ціною 737 067,57 грн, становитиме 11 254 990,27 грн; за ОСОБА_1 визнати право власності на 54/100 частки квартири, розташованої за адресою: АДРЕСА_1 , вартість частки 4 770 245,52 грн, що з урахуванням відчуженого ОСОБА_1 автомобіля марки TOYOTA, модель Highlander, за ціною 746 597,09 грн, та витраченого ним банківського вкладу у розмірі 5 804 195,74 грн, становитиме 11 321 038,35 грн.

Зустрічний позов мотивовано тим, що станом на квітень 2015 року на час припинення спільного ведення господарства до складу майна, що перебуває у спільній сумісній власності, увійшли квартира, розташована за адресою: АДРЕСА_1 ; квартира, розташована за адресою: АДРЕСА_2 ; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014; автомобіль марки HYUNDAI, модель SANTA FE, універсал-В, реєстраційний номер НОМЕР_3 , рік випуску - 2013; автомобіль марки TOYOTA, модель Highlander, універсал-В легковий, реєстраційний номер НОМЕР_4 , рік випуску - 2014; грошові кошти у сумі 168 546 дол. США та 70 380,89 євро.

Беручи до уваги те, що автомобіль марки HYUNDAI, модель SANTA FE, та автомобіль марки TOYOTA, модель Highlander, відчужені сторонами без згоди іншого подружжя, а грошові кошти, які перебували на банківському рахунку, відкритому на ім`я ОСОБА_1 в банку «Baltic International Bank», були використані проти волі іншого подружжя, ОСОБА_2 вважає, що при поділі спільного майна має враховуватись вартість відчуженого майна та витрачених коштів. За оцінкою, наведеною ОСОБА_2 , загальна вартість спільного майна подружжя, яке підлягає поділу та має враховуватися при поділі, складає 22 576 028,62 грн, отже, частка кожного з подружжя становить 11 288 014,31 грн.

Позивач за зустрічним позовом просила суд при поділі майна подружжя врахувати інтереси та потреби малолітньої дитини, яка після розірвання шлюбу залишилася проживати з нею.

Короткий зміст рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Суди розглядали справу неодноразово.

Рішенням Оболонського районного суду міста Києва від 16 лютого 2017 року у складі судді Шумейко О. І. справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя та зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про поділ спільного майна подружжя задоволено частково.

Визнано спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 квартиру АДРЕСА_6 ; квартиру АДРЕСА_7 ; автомобіль марки BMW, модель X5, тип універсал-В легковий, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 .

Проведено поділ майна, що є спільною сумісною власністю подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 , таким чином:

- визнано за ОСОБА_1 право спільної часткової власності на S частини квартири АДРЕСА_6 , загальною площею 166,60 кв. м, житловою площею 85,40 кв. м;
- визнано за ОСОБА_2 право спільної часткової власності на S частини квартири АДРЕСА_6 , загальною площею 166,60 кв. м, житловою площею 85,40 кв. м;
- визнано за ОСОБА_1 право спільної часткової власності на S частину квартири АДРЕСА_7 , загальною площею 100,1 кв. м, житловою площею 32,5 кв. м;
- визнано за ОСОБА_2 право спільної часткової власності на S частини квартири АДРЕСА_7 , загальною площею 100,1 кв. м, житловою площею 32,5 кв. м;

- визнано за ОСОБА_2 право спільної часткової власності на S частини автомобіля марки BMW, модель X5, тип універсал-В легковий, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 ;
- визнано за ОСОБА_1 право спільної часткової власності на S частини автомобіля марки BMW, модель X5, тип універсал-В легковий, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 .

Стягнуто з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 4 764,76 грн. як грошову компенсацію замість її частки у праві спільної сумісної власності на автомобіль марки HYUNDAI, модель SANTA FE, та автомобіль марки TOYOTA, модель Highlander.

Стягнуто з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 S частини грошових коштів, які знаходились станом на 17 березня 2015 року на мультивалютному розрахунковому рахунку № НОМЕР_6 , відритому в «Baltic International Bank» (юридична адреса: вулиця Калею 43, Рига, LV-1050, Латвія) на ім`я ОСОБА_1 , у розмірі 84 273 дол. США та у розмірі 35 190,44 євро.

У задоволенні іншої частини позовних вимог ОСОБА_1 та ОСОБА_2 відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що за умовами укладеного договору купівлі-продажу квартири АДРЕСА_6, ОСОБА_2 , як дружина ОСОБА_1 , надала свою згоду на придбання об`єкта нерухомого майна. Під час вчинення зазначеного правочину ОСОБА_1 не повідомив про свій намір придбати квартиру на праві особистої приватної власності. Належних та допустимих доказів того, що для купівлі вказаної квартири ОСОБА_1 були витрачені саме позичені у ОСОБА_4 грошові кошти, а також зберігання такої суми грошей протягом більше ніж чотирьох років з моменту їх отримання, позивачем ОСОБА_1 не надано. Крім того, виконання зобов`язання щодо повернення грошових коштів здійснювалося ОСОБА_1 за рахунок спільних коштів подружжя, набутих за час перебування у зареєстрованому шлюбі, на інші джерела доходів, які б дозволяли ОСОБА_1 набути майно або грошові кошти у особисту приватну власність та за рахунок яких виконати боргові зобов`язання, позивач не посилається. Також суд зазначав, що при зверненні до суду 28 жовтня 2015 року ОСОБА_1 у позовній заяві вказав, що квартира, яка знаходиться на АДРЕСА_5 , придбана подружжям у спільну сумісну власність, незважаючи на те, що за два дні до звернення до суду ним була підписна угода з ОСОБА_4 про врегулювання позикових зобов`язань ОСОБА_1 перед ОСОБА_4 .

Придбання квартири, розташованої на АДРЕСА_8 , та автомобіля марки BMW, модель X5, у спільну сумісну власність подружжя за час перебування у шлюбі сторонами не оспорювалося.

Суд першої інстанції врахував, що законодавцем встановлено презумпцію набуття подружжям майна у спільну сумісну власність, а також те, що сторонами за час розгляду справи не було надано належних та допустимих доказів придбання вказаного вище майна за рахунок особистих коштів.

Суд дійшов висновку, що обсяг спільно нажитого майна подружжя, наявного на час припинення спільного ведення господарства, складається з квартири АДРЕСА_6 ; квартири АДРЕСА_7 ; автомобіля марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , 2014 року випуску; нерухомості, що складається з квартири АДРЕСА_10, грошових коштів у сумі 168 546 дол. США та 70 380,89 євро, які перебували на банківському рахунку.

Ухвалою Апеляційного суду міста Києва від 27 червня 2017 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 відхилено. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 16 лютого 2017 року залишено без змін.

Постановою Верховного Суду від 25 квітня 2018 року касаційну скаргу ОСОБА_1 задоволено частково. Ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 27 червня 2017 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції (провадження № 61-10274св18).

Постановою Апеляційного суду міста Києва від 12 червня 2018 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 16 лютого 2017 року залишено без змін.

Постановою Верховного Суду від 03 червня 2020 року касаційні скарги ОСОБА_1 та ОСОБА_2 задоволено частково. Постанову Апеляційного суду міста Києва від 12 червня 2018 року скасовано. Справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції (провадження № 61-39793св18).

За результатами нового апеляційного розгляду, постановою Київського апеляційного суду від 13 липня 2021 року апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено частково. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 16 лютого 2017 року скасовано та ухвалено нове рішення.

Позов ОСОБА_1 та за зустрічний позов ОСОБА_2 задоволено частково. У порядку поділу спільного майна подружжя визнано за ОСОБА_1 : - право особистої приватної власності на квартиру АДРЕСА_7 , вартістю 6 224 231 грн; - право особистої власності на грошові кошти, які знаходились станом на 15 березня 2015 року на мультивалютному банківському рахунку, відкритому в «Baltic International Bank» на ім`я ОСОБА_1 , у розмірі 168 546,00 дол. США, що за курсом Національного банку України станом на 13 липня 2021 року становить 4 599 687,76 грн, та 70 380,89 євро, що за курсом Національного банку України станом на 13 липня 2021 року становить 2 276 533,23 грн.

У порядку поділу спільного майна подружжя визнано за ОСОБА_2 : - право особистої приватної власності на квартиру АДРЕСА_6 , вартістю 14 071 200,00 грн;
- право особистої приватної власності на автомобіль марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 , вартістю 1 245 909 грн.

Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 компенсацію різниці у вартості майна у розмірі 1 108 328,50 грн.

У задоволенні іншої частини вимог, пред’явлених ОСОБА_1 та ОСОБА_2 , відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що частка кожного із сторін у спільному майні подружжя складає 14 208 780,49 грн.

У процесі поділу майна суд може одночасно застосувати не один спосіб, а їх комбінацію: відносно одних видів речей застосувати їх поділ в натурі, стосовно інших - здійснити передачу одному із подружжя з зобов`язанням певної компенсації другому, а треті види речей - розподілити між сторонами з урахуванням їх вартості. При цьому враховується вартість окремих речей, а також загальна вартість майна, що передається кожному з подружжя.

Між сторонами склався такий порядок користування спільним майном, яке належить сторонам на праві спільної сумісної власності подружжя: ОСОБА_6 користується квартирою АДРЕСА_7 , а ОСОБА_2 – квартирою АДРЕСА_6 та автомобілем марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2.

Крім того, згідно з випискою з «Baltic International Bank» з мультивалютного банківського рахунку за період з 11 листопада 2014 року по 05 лютого 2016 року, відкритого на ім`я ОСОБА_1 , на вказаному мультивалютному банківському рахунку станом на 17 березня 2015 року знаходилися грошові кошти у сумі 168 546,00 дол. США та 70 380,89 євро, які були зняті ОСОБА_1.

Таким чином, з урахуванням положень законодавства щодо способів поділу майна, можливості їх комбінації, а також того, що у сторін склався тривалий порядок користування майном, апеляційний суд, врахувавши існуючий та тривалий спір між сторонами, дійшов висновку, що найбільш прийнятним та дієвим способом здійснити поділ майна між ними є поділ з урахуванням порядку користування, який склався, та стягнення відповідної компенсації.

Щодо стосується вирішення питання про поділ квартири АДРЕСА_11 суд апеляційної інстанції виходив з того, що зазначене майно є спільною власністю сторін та

сторони визначили частки у цьому майні, по S кожного, ще на час набуття цього майна у власність, а тому відсутні підстави для визнання за ОСОБА_1 права особистої приватної власності на вказану квартиру.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У касаційній скарзі ОСОБА_2 не погодилась з висновками апеляційного суду, посилаючись на порушення норм матеріального та процесуального права, просить скасувати прийняту цим судом постанову в частині поділу майна подружжя та ухвалити нове рішення, яким: визнати спільною сумісною власністю подружжя квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_1 ; квартиру, розташовану за адресою: АДРЕСА_2 ; автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , рік випуску - 2014; грошові кошти у розмірі 70 380,89 євро та 168 546,00 дол. США, які перебували на мультивалютному розрахунковому рахунку, відритому в «Baltic International Bank» на ім`я ОСОБА_1 , та закритому на час розгляду справи.

У порядку поділу спільного майна подружжя із врахуванням витрачених ОСОБА_1 грошових коштів у розмірі 70 380,89 євро та 168 546,00 дол. США, які перебували на мультивалютному рахунку, закритому на час розгляду справи, визнати: за ОСОБА_1 право спільної часткової власності на 51/100 частки квартири АДРЕСА_6 ; за ОСОБА_2 визнати право спільної часткової власності на 49/100 частини квартири АДРЕСА_6 , та право особистої приватної власності на квартиру АДРЕСА_7 та автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2, рік випуску - 2014. У задоволенні інших вимог відмовити.

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції Ухвалою Верховного Суду від 06 вересня 2021 року відкрито касаційне провадження, справу витребувано із суду першої інстанції.

У вересні 2021 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду від 23 листопада 2021 року справу призначено до судового розгляду.

Ухвалою Верховного Суду 01 грудня 2021 року зупинено касаційне провадження у справі до закінчення перегляду в касаційному порядку Великою Палатою Верховного Суду справи № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21).

Ухвалою Верховного Суду від 03 серпня 2022 року поновлено касаційне провадження у справі № 756/13997/15 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя та зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про поділ спільного майна подружжя, за касаційною скаргою ОСОБА_2 на постанову Київського апеляційного суду від 13 липня 2021 року.

Аргументи учасників справи

Узагальнені доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга мотивована тим, що під час вирішення цього спору суд апеляційної інстанції застосував норму права, статтю 71 СК України, без урахування висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах (щодо підстав припинення одним із подружжя - позивачем своєї частки у спільному майні подружжя і отримання від іншого з подружжя - відповідача грошової компенсації на свою користь), викладеному у постанові Верховного Суду від 18 травня 2021 року у справі № 725/3818/19 (провадження № 61-11831св20).

Апеляційний суд не врахував, що у випадку, коли один із співвласників погодився отримати грошову компенсацію замість своєї частки в спільному майні, а інша сторона не погодилася її добровільно виплачувати з будь-якої причини, зацікавлений в одержанні замість своєї частки у майні грошової компенсації співвласник має звертається до суду із позовом на підставі статті 364 ЦК України.

ОСОБА_2 не вносила на депозитний рахунок суду попередньо відповідної грошової суми та не погоджується її виплачувати.

Суд апеляційної інстанції, ухвалюючи судове рішення в частині поділу майна подружжя та стягнення з ОСОБА_2 грошової компенсації у розмірі 1 108 328,50 грн, не врахував зміст позовних вимог ОСОБА_1 , в яких він у порядку статті 364 ЦК України про припинення своєї частки у спільному майні, зокрема, в квартирі АДРЕСА_6 ; в автомобілі марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 , і отримання грошової компенсації за це майно на свою користь не звертався.

Судом не враховано, що запропонований у зустрічному позові ОСОБА_2 варіант поділу майна подружжя передбачає поділ, за яким відбудеться виділення конкретних часток кожному зі співвласників та спільне майно набуває статусу спільної часткової власності.

При цьому в матеріалах справи відсутні докази, а у постанові суду, яка оскаржується, відсутні висновки, що спільне користування сторонами у справі квартирою АДРЕСА_6 , з виділенням сторонам відповідних часток у власність є неможливим.

Узагальнений виклад позиції інших учасників справи

У відзиві на касаційну скаргу ОСОБА_1 в особі представника ОСОБА_8 заперечує проти доводів ОСОБА_2 та просить залишити прийняту апеляційним судом постанову без змін, посилаючись на її законність і обґрунтованість.

Фактичні обставини, встановлені судами

З 16 червня 2007 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Оболонського районного суду міста Києва від 10 травня 2016 року. Цим же рішенням встановлено, що сторони припинили сімейно-шлюбні відносини та ведення спільного господарства з квітня 2015 року.

За час шлюбу, згідно з позовними вимогами (первісними та зустрічними), сторони набули таке майно: квартиру АДРЕСА_6 ; квартиру АДРЕСА_7 ; автомобіль BMW X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , квартиру та комору в Іспанії, місто Марбелья; 168 546,00 дол. США та 70 380,89 євро, які знаходилися на мультивалютному банківському рахунку в «Baltic International Bank», Латвійська Республіка.

Згоди щодо поділу цього майна сторони не досягли.

Так, 27 серпня 2011 року ОСОБА_9 та ОСОБА_1 уклали договір купівлі-продажу квартири, за умовами якого ОСОБА_1 за 750 000,00 грн придбав у власність квартиру АДРЕСА_6 , загальною площею 166,60 кв. м.

Відповідно до пункту 17 договору ОСОБА_2 як дружина покупця надала заяву про згоду на укладення цього договору, 29 серпня 2011 року справжність підпису на заяві засвідчено приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Рохмановою О. В.

Під час вчинення зазначеного правочину ОСОБА_1 не повідомив про свій намір придбати квартиру на праві особистої приватної власності. Належних та допустимих доказів того, що для купівлі вказаної квартири ОСОБА_1 були витрачені позичені у ОСОБА_4 грошові кошти, позивач не надав, указавши у своїй позовній заяві, що вказана квартира придбана подружжям у спільну сумісну власність.

07 березня 2014 року ОСОБА_10 та ОСОБА_2 уклали договір купівлі-продажу квартири, відповідно до якого ОСОБА_2 набула у власність квартиру АДРЕСА_7 , загальною площею 100,10 кв. м.

Відповідно до пункту 3 цього договору за погодженням сторін продаж квартири вчинено за 2 400 000,00 грн.

Вказаний договір укладено за згодою чоловіка покупця - ОСОБА_1 , викладеною у вигляді заяви, 07 березня 2014 року справжність підпису на якій засвідчено приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Боднар Н. В.

13 травня 2014 року ОСОБА_2 придбала у власність автомобіль марки BMW, модель X5, реєстраційний номер НОМЕР_2 , 2014 року випуску, що підтверджується свідоцтвом про реєстрацію транспортного засобу.

20 лютого 2015 року ОСОБА_11 , ОСОБА_12 та ОСОБА_1 і ОСОБА_2 уклали договір купівлі-продажу, за умовами якого ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за 350 000,00 євро придбали у спільну часткову власність у рівних частинах квартиру АДРЕСА_12.

На виконання ухвали Оболонського районного суду міста Києва від 22 лютого 2016 року про звернення до Міністерства юстиції Латвійської Республіки із судовим дорученням про надання правової допомоги від «Baltic International Bank» через Міністерство юстиції України надійшла виписка з мультивалютного банківського рахунку, відкритого на ім`я ОСОБА_1 , за період з 11 листопада 2014 року по 05 лютого 2016 року, відповідно до якої на вказаному мультивалютному банківському рахунку станом на 17 березня 2015 року знаходилися грошові кошти у сумі 168 546,00 дол. США та 70 380,89 євро.

Сторонами не заперечувалося, що вони без згоди іншого з подружжя відчужили автомобілі Hyundai Santa FE, реєстраційний номер НОМЕР_3 , та Toyota Hihglander, реєстраційний номер НОМЕР_4 .

ОСОБА_2 до матеріалів справи долучила звіти визначення ринкової вартості транспортних засобів, зі змістом яких погодилася представник ОСОБА_1 . Так, ринкова вартість автомобіля Hyundai Santa FE становить 737 067,57 грн, а ринкова вартість автомобіля Toyota Hihglander - 746 597,09 грн.

Автомобіль Hyundai Santa FE був відчужений ОСОБА_2 , а автомобіль Toyota Hihglander - ОСОБА_1 . Загальний розмір грошових коштів, отриманих подружжям внаслідок продажу автомобілів, становить 1 483 664,66 грн, частка кожного з них - 741 832,33 грн. На підставі наданих звітів визначення ринкової вартості зазначених транспортних засобів, ОСОБА_2 мала право на отримання від ОСОБА_1 4 764,76 грн грошової компенсації замість її частки у праві спільної сумісної власності на автомобілі Hyundai Santa FE та Toyota Hihglander. Під час розгляду справи установлено, що ОСОБА_1 виплатив на користь ОСОБА_2 4 764,76 грн грошової компенсації замість її частки у праві спільної сумісної власності на зазначені автомобілі. Мотоцикл Honda, модель GL1800, номерний знак НОМЕР_1 , ОСОБА_1 набув за особисті кошти після припинення ведення спільного господарства.

Згідно з наданим позивачем висновком експерта Київського науково-дослідного інституту судових експертиз від 09 вересня 2020 року за результатами проведення судової оціночно-будівельної експертизи ринкова (за заявою представника ОСОБА_1) вартість квартири АДРЕСА_7 станом на дату оцінку (28 серпня 2020 року) становить 6 224 231,00 грн.

З вартістю квартири АДРЕСА_7 , визначеною у зазначеному висновку експерта, погодилась ОСОБА_2 .

Згідно з висновком експерта Київського науково-дослідного інституту судових експертиз від 09 грудня 2020 року за результатами проведення судової автотоварознавчої експертизи у справі ринкова вартість транспортного засобу - автомобіля марки BMW, модель X5, державний номерний знак НОМЕР_2 , станом на дату проведення експертизи складала 1 245 909,00 грн з ПДВ.

Відповідно до висновку експертів Київського науково-дослідного інституту судових експертиз від 01 березня 2021 року за результатами проведення судової оціночно-будівельної експертизи ринкова вартість квартири АДРЕСА_6 станом на дату оцінки, 16 лютого 2021 року, складає 14 071 200,00 грн.

Вартість майна, яке належить до спільної сумісної власності подружжя, складає 28 417 560,00 грн, з яких: 14 071 200,00 грн - ринкова вартість квартири № АДРЕСА_13; 6 224 231,00 грн - ринкова вартість квартири АДРЕСА_7 ; 1 245 909,00 грн - ринкова вартість автомобіля марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 ; 4 599 687,76 грн, що за курсом Національного банку України станом на 13 липня 2021 року в еквіваленті становить 168 546,00 дол. США, - грошові кошти, які перебували на мультивалютному рахунку, закритому на час розгляду справи;

2 276 533,23 грн, що за курсом Національного банку України станом на 13 липня 2021 року в еквіваленті становить 70 380,89 євро, - грошові кошти, які перебували на мультивалютному рахунку, закритому на час розгляду справи.

За вказаних обставин установлено, що частка кожного із сторін у спільному майні подружжя складає 14 208 780,49 грн.

Між сторонами склався тривалий порядок користування зазначеним спільним майном, а саме: ОСОБА_6 користується квартирою АДРЕСА_7 , а ОСОБА_2 - квартирою АДРЕСА_6 та автомобілем марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 .

Відповідно до виписки з «Baltic International Bank» з мультивалютного банківського рахунку за період з 11 листопада 2014 року до 05 лютого 2016 року, відкритого на ім`я ОСОБА_1 , на мультивалютному банківському рахунку станом на 17 березня 2015 року знаходилися грошові кошти у сумі 168 546,00 дол. США та 70 380,89 євро, які були зняті ОСОБА_1 .

2. Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Згідно із положенням частини другої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Відповідно до статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Постанова апеляційного суду оскаржується ОСОБА_2 лише в частині визначеного судом порядку поділу спільного майна подружжя, зокрема щодо двох квартир, автомобіля марки BMW і грошових коштів, які знаходились на мультивалютному банківському рахунку «Baltic International Bank», у зв`язку з чим Верховний Суд переглядає справу у касаційному порядку саме у цій частині та в межах доводів касаційної скарги.

В іншій частині судове рішення апеляційного суду не оскаржується, тому в силу положень статті 400 ЦПК України у касаційному порядку не переглядається.

Касаційна скарга ОСОБА_2 задоволенню не підлягає.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

У справі, яка переглядається, сторони погодились, що частка кожної зі сторін у спільному майні подружжя становить 14 208 780,49 грн, а також погодилися із встановленим апеляційним судом переліком майна, яке визнане спільною сумісною власністю та підлягає поділу, а саме:

- квартира АДРЕСА_6 ;
- квартира АДРЕСА_7 ;
- автомобіль марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 ;
- грошові кошти, які знаходились станом на 17 березня 2015 року на мультивалютному банківському рахунку, відкритому в «Baltic International Bank» на ім`я ОСОБА_1 , у сумі 168 546,00 дол. США та 70 380,89 євро.

Основним мотивом звернення ОСОБА_2 з касаційною скаргою на постанову апеляційного суду є її незгода з визначеним судом порядком поділу майна, зокрема щодо стягнення з неї на користь ОСОБА_1 компенсації за перевищення вартості майна, яке їй виділяється, оскільки вона попередньо не вносила на депозитний рахунок суду відповідної грошової суми та не погоджується її виплачувати.

За доводами ОСОБА_2 суд мав ухвалити рішення за запропонованим нею варіантом поділу, відповідно до якого нерухоме майно поділяється у частках з виділенням конкретних часток кожному із співвласників, а автомобіль залишається у її власності в рахунок збільшення частки ОСОБА_1 у нерухомому майні.

Відповідно до частини першої статті 16 ЦК України, частини першої статті 4 ЦПК України кожна особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (стаття 5 ЦПК України).

Відповідно до частини першої статті 60 СК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об`єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування та розпорядження майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними (стаття 63 СК України).

Відповідно до частини першої статті 69 СК України дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу.

Частиною першою статті 70 СК України встановлено, що у разі поділу майна, що є об`єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором.

Поділ спільного майна подружжя здійснюється за правилами, встановленими статтями 69-72 СК Українита статтею 372 ЦК України.

Головним критерієм поділу майна як об`єкта права спільної сумісної власності є припинення правовідносин спільної сумісної власності між колишніми учасниками і припинення відносин спільної власності взагалі (частина третя статті 372 ЦК України); у

разі поділу кожен учасник має право одержати в натурі ту частину спільного майна, яка відповідає його частці у спільному сумісному майні.

У разі поділу майна між співвласниками право спільної сумісної власності на нього припиняється.

Відповідно до положень частини першої статті 71 СК України майно, що є об`єктом права спільної сумісної власності подружжя, ділиться між ними в натурі.

Якщо дружина та чоловік не домовилися про порядок поділу майна, спір може бути вирішений судом. При цьому суд бере до уваги інтереси дружини, чоловіка, дітей та інші обставини, що мають істотне значення.

Тобто суд має вирішити переданий на його розгляд спір про поділ спільної сумісної власності саме тоді, коли подружжя не домовилося про порядок такого поділу. Вирішення цього спору, зокрема щодо неподільної речі, не має зумовлювати у співвласників потребу після судового рішення домовлятися про порядок поділу цього ж майна, а саме про виплату одному із них компенсації іншим співвласником і про гарантії її отримання. Якщо одна зі сторін спору довірила його вирішення суду, відповідний конфлікт треба вичерпати внаслідок ухвалення судового рішення та подальшого його виконання (пункту 27 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21)).

Судове рішення не має породжувати стан невизначеності у відносинах позивача з відповідачем і вимагати від них подальшого вчинення узгоджених дій для вичерпання конфлікту.

Крім того, спосіб захисту права або інтересу має бути таким, щоб у позивача не виникала необхідність повторного звернення до суду (пункт 58 постанови Великої Палати Верховного Суду від 26 січня 2021 року у справі № 522/1528/15-ц (провадження № 14-67цс20)).

Частиною другою статті 71 СК України передбачено, що неподільні речі присуджуються одному із подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними.

Присудження одному із подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема (але не виключно) на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК України (частина четверта статті 71 СК України).

Оскільки майно подружжя складається, як правило, з різних за призначенням та вартістю речей, розподіл здійснюється таким чином, щоб в остаточному підсумку кожен одержав у натурі таку кількість речей, вартість яких була б тотожна величині частки дружини та чоловіка. У випадку, коли такої натуральної точності досягти неможливо, виходом із ситуації є доплата одному з подружжя грошової компенсації.

Принцип обов`язкового отримання згоди особи на присудження їй грошової компенсації, крім випадків, передбачених ЦК України (стаття 365 цього Кодексу), підлягає застосуванню до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя (позивача) до суду з вимогами про припинення права іншого з подружжя (відповідача) на частку у спільному майні з одночасним присудженням грошової компенсації.

У пункті 95 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182 цс21) викладено висновок, що приписи частин четвертої та п`ятої статті 71 СК України і статті 365 ЦК України з урахуванням принципу розумності (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК Украйни) треба розуміти так: а) правила про необхідність попереднього внесення коштів на депозитний рахунок суду стосуються тих випадків, коли позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) згідно зі статтею 365 ЦК України заявив вимогу про припинення права відповідача на частку у спільній власності (такі кошти забезпечують отримання відповідачем грошової компенсації); б) якщо позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) таку вимогу не заявив (а вимагає, наприклад, поділити неподільну річ шляхом виділення її у власність відповідача та стягнення з нього грошової

компенсації замість частки позивача у праві спільної сумісної власності на цю річ), то підстави для внесення ним відповідної суми коштів на депозитний рахунок суду відсутні.

За системним тлумаченням частин четвертої та п`ятої статті 71 СК України згоду на отримання компенсації за частину майна при його поділі повинен надати той з подружжя, на чию користь така компенсація присуджується, оскільки іншому з подружжя присуджується майно. Вимога одного з подружжя (позивача) про стягнення з іншого з подружжя (відповідача) грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно не породжує обов`язку такого відповідача попередньо вносити відповідну грошову суму на депозитний рахунок суду (висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 13 червня 2018 року у справі № 299/2587/15 (провадження № 61-8926св18)).

Таку ж позицію підтримала Велика Палата Верховного Суду у постанові від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21), зазначивши у пункті 45, що підтвердження платоспроможності такого відповідача законодавство України не вимагає.

У пункті 50 цієї ж постанови Великої Палати Верховного Суду вказано, що згода відповідача на виплату грошової компенсації позивачеві, право власності якого на частку у праві спільної сумісної власності припиняється, не є обов`язковою. За змістом частини четвертої статті 71 СК України згоду на отримання такої компенсації замість частки у праві спільної сумісної власності на майнопри його поділі має надати той із подружжя, на чию користь таку компенсацію присуджує суд. Цей припис узгоджується з приписом частини другої статті 364 ЦК України, за змістом якого саме той співвласник, який бажає виділу, має надати згоду на одержання від інших співвласників грошової компенсації вартості його частки у неподільній речі.

За таких обставин доводи касаційної скарги, що суд не міг стягнути з ОСОБА_2 компенсацію вартості майна, оскільки вона не погоджувалась на сплату компенсації та не вносила цю суму на депозитний рахунок суду, не заслуговують на увагу.

Доводи касаційної скарги не спростовують висновків апеляційного суду та зводяться до незгоди із варіантом поділу спільного сумісного майна в натурі, обраного судом з урахуванням установлених у цій справі конкретних обставин.

При цьому обрання судом варіанту поділу спільного майна, зокрема того, який найбільше відповідає інтересам обох сторін, враховує установлений між сторонами порядок користування цим майном, не є виходом за межі позовних вимог, оскільки позов пред`явлено саме про поділ спільного майна подружжя і суд вирішив спір саме в межах цих вимог із застосуванням комбінації способів поділу майна, передбачених законом, та визначив спосіб, який, за установлених у цій справі обставин, є найбільш прийнятним та дієвим, а також відповідає засадам розумності і справедливості.

Склад та обсяг майна, яке є спільною сумісною власністю та підлягало поділу, дозволяло суду здійснити його поділ шляхом передачі кожному з подружжя окремого об`єкта нерухомого майна та провести поділ рухомого майна (автомобіля та грошових коштів). При цьому суд врахував фактичний порядок користування спільним сумісним майном, який склався щодо цього майна між сторонами, за яким ОСОБА_6 користується квартирою АДРЕСА_7 та зняв кошти, які знаходились на мультивалютному рахунку, а ОСОБА_2 користується квартирою АДРЕСА_6 та автомобілем марки BMW, модель X5, 2014 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_2 .

У справі, яка переглядається, кожна сторона запропонувала свій спосіб поділу спільного майна в натурі з виплатою або отриманням грошової компенсації від іншого з подружжя.

Запропонований у зустрічному позові ОСОБА_2 варіант поділу майна подружжя передбачає поділ, за яким відбудеться виділення конкретних часток кожному зі співвласників у квартирі АДРЕСА_6 (за ОСОБА_1 - 49/100 частини, за ОСОБА_1 -

51/100). При цьому квартира АДРЕСА_7 та автомобіль марки BMW в цілому залишаються у власності ОСОБА_2 .

За таким варіантом поділу ОСОБА_1 не буде одноосібним власником житла, а належність йому у власності 51/100 частину квартирі АДРЕСА_6 породжуватиме стан невизначеності у відносинах сторін і вимагатиме від них подальшого вчинення узгоджених дій для вичерпання конфлікту, зокрема зумовлюватиме у співвласників потребу після судового рішення вирішувати питання про встановлення порядку користування квартирою або домовлятися про порядок поділу цього ж майна (стаття 365 ЦК України) у спосіб виплати одному із них компенсації іншим співвласником і про гарантії її отримання.

У пункті 59 постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182 цс21) зазначено, що якщо за позовом одного із подружжя (який відмовляється від його частки у праві спільної сумісної власності на неподільну річ на користь відповідача - іншого із подружжя - та просить стягнути відповідну грошову компенсацію за таку частку) суд визначить кожному з подружжя ідеальні частки у цьому майні, бо відповідач не погодився на присудження грошової компенсації позивачеві та не вніс відповідну суму на депозитний рахунок, таке судове рішення не буде ефективним для захисту прав та інтересів позивача як співвласника.

Залишення неподільної речі у спільній власності не позбавить того із подружжя, хто фактично користується річчю, можливості це робити надалі. Але інший із подружжя, який формально залишається співвласником, усупереч частинам першій і сьомій статті 41 Конституції України за відсутності окремої домовленості фактично позбавляється можливості такого користування, впливу на долю речі, а також грошової компенсації, яку інша сторона добровільно на депозитний рахунок не внесла.

З урахуванням установлених у цій справі обставин, колегія суддів відхиляє як необґрунтовані доводи касаційної скарги ОСОБА_2 про необхідність застосування варіанту поділу майна подружжя, за яким відбудеться виділення конкретних часток кожному зі співвласників і спільне майно набуде статусу спільної часткової власності, та вважає, що застосований у цій справі судом апеляційної інстанції спосіб поділу є менш обтяжливим для сторін та відповідає засадам розумності і справедливості.

При цьому стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 компенсації різниці вартості спільного сумісного майна, присудженого кожній із сторін, не може розцінюватись як надмірний тягар для ОСОБА_2 та порушення балансу інтересів сторін, оскільки у її власності залишається нерухоме майно (житлова квартира), яка за площею та вартістю значно перевищує вартість і площу квартири, яку виділено ОСОБА_1 . При цьому їй присуджено автомобіль марки BMW, яким вона користується та вартість якого перевищує розмір компенсації.

Колегія суддів не бере до уваги посилання заявника на неврахування апеляційним судом висновків, викладених у постанові Верховного Суду від 18 травня 2021 року у справі №725/3818/19 (провадження № 61-11831св20), оскільки обставини цієї справи є нерелевантними до обставин справи, яка переглядається.

Колегія суддів не бере до уваги посилання ОСОБА_2 на те, що ОСОБА_1 не заявляв позовні вимоги в порядку статті 364 ЦК України про припинення своєї частки у спільному майні і отримання грошової компенсації за це майно на свою користь, а тому суд безпідставно вирішив питання щодо компенсації і виділу частки із майна без звернення позивача до суду з відповідним позовом. Такі аргументи касаційної скарги є безпідставними, оскільки згідно з уточненими позовними вимогами ОСОБА_1 просив поділити спільне сумісне майно подружжя відповідно до статті 71 СК України, якою визначено порядок та способи поділу такого майна, в тому числі з присудженням одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно.

У справі, яка переглядається, суд застосовував поєднання способів поділу майна між подружжям, оскільки встановив можливість реального поділу майна між сторонами та поділив неподільні речі, з урахуванням суми грошових коштів, які знаходилися на банківському рахунку на момент розірвання шлюбу, і визначив розмір компенсації різниці у вартості часток кожного з подружжя у спільному майні, а також врахував фактичний порядок користування цим майном, який склався у сторін.

Жоден із подружжя, з урахуванням проведеного судом поділу майна (двох квартир - по одній для кожної із сторін, автомобіля та грошових коштів), не позбавлений нерухомого майна, майно зберегло цільове призначення.

Враховуючи наведене, оскаржувана постанова апеляційного суду є законною та обґрунтованою, оскільки суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до цих правовідносин, а також правильно витлумачив ці норми.

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань (частина друга статті 410 ЦПК України).

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувану постанову апеляційного суду - без змін, оскільки доводи касаційної скарги висновків суду не спростовують.

Щодо судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України суд касаційної інстанції повинен вирішити питання про розподіл судових витрат, понесених у зв`язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки у задоволенні касаційної скарги відмовлено, підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв`язку з розглядом справи у судах першої та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв`язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 400, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_2 залишити без задоволення.

Постанову Київського апеляційного суду від 13 липня 2021 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий

Судді

СУДОВА ПРАКТИКА

Р І Ш Е Н Н Я
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 753/19919/19
провадження № 2/753/363/20

“02” березня 2020 р. Дарницький районний суд м. Києва у складі:
головуючого - судді Комаревцевої Л.В.
при секретарі - Гаврилюк О.В.
за участю позивача ОСОБА_1
представника позивача ОСОБА_2
представника відповідача ОСОБА_3 - ОСОБА_4
представника відповідача Ільїна О.П. - Бак В.І.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду за адресою: м. Київ, вул. Кошиця, 5а в загальному позовному провадженні цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 , ОСОБА_5 , ОСОБА_7 , треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Верповська Олена Володимирівна, АТ АКБ «Аркада» про визнання недійсною довіреності, визнання договору про поділ майна недійсним,

В С Т А Н О В И В:

У жовтні 2019 року до суду надійшла позовна заява ОСОБА_1 до ОСОБА_3 (надалі Відповідач-1), ОСОБА_5 (надалі Відповідач-2), ОСОБА_7 (надалі Відповідач-3), третя особа: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Верповська Олена Володимирівна про визнання недійсною довіреності, визнання договору про поділ майна недійсним.

В якості обґрунтування своїх позовних вимог позивач вказує, що перебувала у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_3 , який розірвано рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 13.01.2017. Від спільного шлюбу мають двох малолітніх дітей: синів ОСОБА_8 , 2008 року народження та ОСОБА_9 , 2012 року народження.

За час проживання у шлюбі подружжям згідно Договору про участь у Фонді фінансування будівництва №64892 від 05.10.2012 було набуто трьохкімнатну квартиру за адресою: АДРЕСА_1 , загальною площею 149,9 кв.м., житловою площею 81,9 кв.м. В листопаді 2018 року, ОСОБА_3 звернувся до ОСОБА_1 , з пропозицією про поділ спільно набутого майна. Оскільки переговори між колишнім подружжям щодо поділу майна постійно змінювалися, ОСОБА_3 запропонував ОСОБА_1 видати довіреність адвокату Ільїну О.П., який до того представляв його інтереси, для того, щоб останній міг заздалегідь підготувати документи щодо трьохкімнатної квартири для укладання в майбутньому договору про поділ спільного майна між колишнім подружжям, оскільки трьохкімнатна квартира перебувала в іпотеці в АТ АКБ «АРКДА». На підставі укладеного з ОСОБА_3 усного договору доручення, ОСОБА_1 була видана генеральна довіреність Ільїну О.П. на право підписання від імені ОСОБА_1 та в її інтересах договору про поділ спільного майна подружжя, договори про внесення змін та/або доповнень до договорів укладених з АТ АКБ «АРКДА» у випадку досягнення всіх істотних умов між сторонами про поділ майна. 30.08.2019, в приміщенні Приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Верповської О.В., ОСОБА_1 стало відомо, що на підставі укладеного доручення від 30.11.2018 Ільїн О.П. без згоди та повідомлення ОСОБА_1 видав ОСОБА_7 доручення в порядку передоручення. Згоди на вчинення передоручення повноважень на ім`я ОСОБА_7 ОСОБА_1 не надавала, і не могла надати, оскільки у неї є недовіра до ОСОБА_7 , через те, що останній має грошові зобов`язання перед ОСОБА_3 .

Того ж дня, в приміщенні нотаріуса, ОСОБА_1 дізналася про те, що 05 березня 2019 року ОСОБА_7 в інтересах ОСОБА_1 , уклав договір про поділ спільного майна подружжя, згідно з яким право спільної сумісної власності подружжя на квартиру припиняється: ОСОБА_3 набуває права власності на трьохкімнатну квартиру, а ОСОБА_1 не має майнових претензій до ОСОБА_3 та права малолітніх дітей внаслідок поділу майна не було порушено про що зазначено в п.п.3,6 договору про поділ спільного майна подружжя.

В подальшому, ОСОБА_7 заявив ОСОБА_1 , що він ніяких договорів не підписував, а ОСОБА_3 попросив його під`їхати до нотаріуса і підписати документи, які стосувалися передоручення довіреності, виписаної на нього від Ільїна О.П .

Зважаючи на обставини, викладені у позову позивач вказує, що ОСОБА_7 , будучи повіреними позивачки за довіреністю, уклав договір з ОСОБА_3 від імені ОСОБА_1 в своїх особистих інтересах.

Крім того, ОСОБА_1 не отримувала будь-якої компенсації від укладеного договору про поділ спільного майна подружжя, а ні від ОСОБА_3 , ані від його представників, що

спонукало звернутися до суду за захистом порушених прав. Ніякої внутрішньої волі, направленої на укладення договору з поділу спільного майна подружжя ОСОБА_1 не мала, тому вказаний договір не відповідає її внутрішній волі та не відповідає вимогам, на підставі яких договір про поділ спільного майна подружжя, був укладений від її імені.

Посилаючись на обставини, викладені у позові, позивач просить задовольнити позовні вимоги в повному обсязі.

Ухвалою суду від 29.10.2019 відкрито провадження по справі.

Ухвалою підготовчого судового засідання від 18.12.2019 розгляд справи призначено по суті на 10.02.2020, залучено в якості третьої особи АТ АКБ «Аркада».

02.12.2018 відповідачем ОСОБА_3 надано відзив на позов у якому відповідач проти задоволення позову заперечує в повному обсязі. Вказує що, оспорювана довіреність добровільно видана позивачем та на час укладення договору про поділ майна скасована не була. Доводи позивача, про те, що оспорюваний правочин укладений представником на невигідних для неї умовах не доведені. В тому числі за договором про поділ майна подружжя відповідач набув не лише права на спірну квартиру, а й зобов`язання по виплаті кредиту за будівництво.

12.12.2019 представником третьої особи Демченко М.М. надані письмові пояснення, в яких нотаріус просить відмовити в задоволення позову з огляду на наступне. 05 березня 2019 року приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В. було посвідчено договір про поділ спільного майна подружжя за реєстровим № 945, відповідно до якого ОСОБА_3 та ОСОБА_1 від імені та в інтересах якої діяв ОСОБА_7 на підставі довіреності, посвідченої 14 лютого 2019 приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В. за реєстровим № 658, дійшли згоди про поділ спільного майна подружжя та підтверджують, що після укладення договору право спільної сумісної власності подружжя на квартиру припиняється; ОСОБА_3 набуває право власності на квартиру АДРЕСА_1 ; зобов`язання за договором про іпотечний кредит № 64892 переходять до ОСОБА_3 згідно з договором про заміну сторони у зобов`язанні за договором про іпотечний кредит№ 64892 від 09.10.2012, укладеним 04 березня 2019 року.

ОСОБА_7 під час підписання вказаного договору діяв на підставі довіреності, виданої Ільїним О.П. від імені ОСОБА_1 , посвідченої приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В. за реєстровим № 4170 30 листопада 2018 року.

Оскільки вказаний договір та довіреність було посвідчено приватним нотаріусом у відповідності до вимог законодавства України, підстави для задоволення позову відсутні.

Позивач та її представник у судове засідання з”явились, позовні вимоги підтримали, просили суд задовольнити позов у повному обсязі.

Представники відповідача ОСОБА_3 - ОСОБА_4 та представник відповідача Ільїна О.П. - Бак В.І. в судовому засіданні проти задоволення позову заперечували в повному обсязі.

28.02.2020 відповідач ОСОБА_7 надав письмові пояснення, в яких просив задовольнити позовні вимоги в повному обсязі та розглядати справу без участі відповідача.

Треті особи у судове засідання не з”явились, були належним чином повідомленні про дату, час та місце розгляду справи, подали до суду заяви про розгляд справи у їх відсутності.

Суд заслухавши пояснення сторін та їх представників, дослідивши матеріали справи встановив наступні обставини та відповідні їм правовідносини.

Як вбачається з матеріалів справи ОСОБА_1 та ОСОБА_3 перебували у зареєстрованому шлюбі з 09.11.2007. Від спільного шлюбу мають двох малолітніх дітей: синів ОСОБА_8 , 2008 року народження та ОСОБА_9 , 2012 року народження.

Рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 13.01.2017 шлюб зареєстрований у відділі державної реєстрації актів цивільного стану Дарницького районного управління юстиції у м. Києві 9.11.2007 року, актовий запис №1236 між ОСОБА_3 та ОСОБА_1 розірвано.

За час проживання у шлюбі подружжям згідно Договору про участь у Фонді фінансування будівництва №64892 від 05.10.2012 було набуто трьохкімнатну квартиру за адресою: АДРЕСА_1, загальною площею 149,9 кв.м., житловою площею 81,9 кв.м. Виконання вказаного договору забезпечено іпотекою за договором про іпотечний кредит від 09.12.2012.

Відповідно до ч.1 ст.240 ЦК України вказано, що представник може передати своє повноваження частково або в повному обсязі іншій особі, якщо це встановлено договором або законом між особою, яку представляють, і представником.

30.11.2018 ОСОБА_1 видала довіреність на ім`я Ільїна О.П., посвідчена приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Верповською О.В., зареєстровано в реєстрі № 4170 (а.с. 13-14). Відповідно до доручення позивач надала право Ільїну О.П., в тому числі підписувати від її імені договір про поділ спільного майна подружжя, договори про внесення змін та/або доповнень до договорів укладених нею з АТ АКБ «Аркада». Довіреність видана з правом передоручення повноважень третім особам строком на один рік та зберігає чинність до 30.11.2019, якщо не буде скасована раніше цього терміну у встановленому для цього порядку чи припинена з інших підстав, передбачених Цивільним законодавством України.

14.02.2019 Ільїн О.П. в порядку передоручення видає довіреність на ім`я ОСОБА_7, що посвідчена приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Верповською О.В., зареєстровано в реєстрі № 658 (а.с. 11-12). Відповідно до доручення Ільїн О.П. надає право ОСОБА_7 в тому числі підписувати від імені ОСОБА_1 договір про поділ спільного майна подружжя, договори про внесення змін та/або доповнень до договорів укладених нею з АТ АКБ «Аркада». Довіреність видана з без права передоручення повноважень третім особам та зберігає чинність до 30.11.2019, якщо не буде скасована раніше цього терміну у встановленому для цього порядку чи припинена з інших підстав, передбачених Цивільним законодавством України.

05.03.2019 за договором про поділ майна подружжя, укладений між ОСОБА_3 та ОСОБА_1 , в інтересах якої діяв ОСОБА_7 (а.с.15-17) сторони дійшли наступної згоди: «Маючи на меті припинити право спільної сумісної власності подружжя щодо зазначеного у п. 2 цього договору об`єкту, керуючись при цьому принципом добровільності визначення способів розподілу спільного майна подружжя, ми, сторони**,** дійшли згоди про його поділ, виходячи із засад рівності при визначенні розміру часток у спільному майні, що набувалося нами за час шлюбу. Предметом цього договору ми визначаємо: квартиру АДРЕСА_1 , відносно якої укладається цей договір, є нашою спільною сумісною власністю як така, що набувалася нами за час шлюбу, що був укладений нами 09 листопада 2007 року і зареєстрований відділом державної реєстрації актів цивільного стану Дарницького районного управління юстиції у м. Києві , актовий

запис №1236 (згідно з Повним витягом з Державного реєстру актів цивільного громадянського стану щодо актового запису про шлюб №00022273409, що отриманий приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Верповською О.В. 05 березня 2019 року). Зазначений об`єкту спільної нерухомості значиться за ОСОБА_1 на підставі Свідоцтва про право власності, індексний №19753471, виданого 31 березня 2014 року реєстраційною службою Головного управління юстиції у м. Києві. Згідно Витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності, індексний номер витягу 19753639, виданого 31 березня 2014 року реєстраційною службою Головного управління юстиції у м. Києві, право власності в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно зареєстровано 25 березня 2014 року реєстраційною службою Головного управління юстиції у м. Києві, номер запису про прав: власності: 5165824, реєстраційний номер об`єкта нерухомого майна: 326645280000. Відповідно до Витягу з Реєстру територіальної громади міста Києва про зареєстрованих осіб у житловому приміщенні №2767202 від 05 березня 2019 року, виданого приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Верповською О.В., в квартирі, яка відчужується за цим договором, відсутні зареєстровані особи. Квартира, що є предметом цього договору, має такі характеристики: кількість жилих кімнат - 3 (три); розмір загальної площі - 149,9 (сто сорок дев`ять цілих дев`ять десятих) кв. м; розмір жилої площі - 81,9 (вісімдесят одна ціла дев`ять десяти) кв. м. Здійснюючи поділ квартири, ми підтверджуємо, що після укладання договору: право спільної сумісної власності подружжя на квартиру припиняється; ОСОБА_3 набуває права власності на зазначену квартиру, яке відповідно до вимог статті 182 Цивільного кодексу України підлягає державній реєстрації у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно: правовстановлювальним документом на КВАРТИРУ ми вважаємо цей Договір про поділ майна подружжя. Зобов`язання за Договором про іпотечний кредит №64892 від 09 жовтня 2012 року переходять до ОСОБА_3 згідно з Договором про заміну сторони у зобов`язанні за Договором про іпотечний кредит №64982 від 09 жовтня 2012 року, укладеним 04 березня 2019 року. Сторона 2 до Сторони 1 майнових претензій не має.»

26.08.2019 відповідно до акту приймання передачі (а.с. 18) ОСОБА_1 отримала від Ільїна О.П. документи, складені на виконання доручення.

Звертаючись до суду з заявленим позовом позивач вказує, що ОСОБА_7 , будучи повіреними позивачки за довіреністю, уклав договір з ОСОБА_3 від імені ОСОБА_1 в своїх особистих інтересах.

Крім того, ОСОБА_1 не отримувала будь-якої компенсації від укладеного договору про поділ спільного майна подружжя, а ні від ОСОБА_3 , ані від його представників, що

спонукало до звернення до суду щодо скасування захисту порушених її прав. Ніякої внутрішньої волі, направленої на укладення договору з поділу спільного майна подружжя ОСОБА_1 не мала, тому вказаний договір не відповідає її внутрішній волі, та не відповідає вимогам, на підставі яких договір про поділ спільного майна подружжя, був укладений від її імені.

Суд вважає важливими дані доводи позивача втім не може їх врахувати виходячи з наступного.

05 березня 2019 року приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В. було посвідчено договір про поділ спільного майна подружжя за реєстровим № 945, відповідно до якого ОСОБА_3 та ОСОБА_1 від імені та в інтересах якої діяв ОСОБА_7 на підставі довіреності, посвідченої 14 лютого 2019 приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В. за реєстровим № 658, дійшли згоди про поділ спільного майна подружжя та підтверджують, що після укладення договору право спільної сумісної власності подружжя на квартиру припиняється; ОСОБА_3 набуває право власності на квартиру АДРЕСА_1 ; зобов`язання за договором про іпотечний кредит № 64892 від 10.2012 р. переходять до ОСОБА_3 згідно з договором про заміну сторони у зобов`язанні за договором про іпотечний кредит № 64892 від 09.10.2012 р., укладеним 04 березня 2019 року. Під час

укладання вказаного договору ОСОБА_7 діяв на підставі довіреності, виданої Ільїним від імені ОСОБА_1, посвідченої приватним нотаріусом КМНО Верповською О.В., за реєстровим номером № 4130 30.11.2018.

Вказаний договір та довіреність було посвідчено приватним нотаріусом у відповідності до вимог законодавства України, зокрема Цивільного кодексу України, Закону України «Про нотаріат», у вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Підписана позивачем довіреність від 30.11.2018 на ім`я Ільїна О.П., посвідчена приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Верповською О.В., зареєстровано в реєстрі № 4170 (а.с. 13-14) не відкликалась та скасована не була. Відповідно до дорученням позивач надала право Ільїну О.П. , в тому числі підписувати від її імені договір про поділ спільного майна подружжя, договори про внесення змін та/або доповнень до договорів укладених нею з АТ АКБ «Аркада». Довіреність видана з правом передоручення повноважень третім особам строком на один рік та зберігає чинність до 30.11.2019, якщо не буде скасована раніше цього терміну у встановленому для цього порядку чи припинена з інших підстав, передбачених Цивільним законодавством України.

Згідно ст. 237 ЦК України, представництвом є правовідношення, в якому одна сторона представник) зобов`язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав.

За змістом ст.ст. 244-245 ЦК України, представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою особі для представництва перед третіми особами. Форма довіреності повинна відповідати і. в якій відповідно до закону має вчинятися правочин.

Відповідно до ст. 246 ЦК України, довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, та скріплюється печаткою цієї особи.

За положеннями ч. 1 ст. 203 ЦК України, зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом.

Відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 207 ЦК України, правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони.

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв`язку.

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами).

Правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства.

Згідно ст. 215 ЦК України, підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною вимог, які встановлені частинами 1-3, 5 ,6 ст. 203 цього Кодексу" недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий чин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Відповідно до гл. 4 розділу 11 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (в редакції чинній станом на час виникнення спірних правовідносин) довіреністю є письмовий документ, що йдеться однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Нотаріуси засвідчують довіреності, складені від імені однієї або кількох

осіб, на ім`я однієї особи або ох осіб за усним зверненням довірителя. У довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити представнику. Дії, які належить вчинити представнику, мають бути правомірними, конкретними та здійсненними. Довіреність від імені кількох осіб має бути посвідчена на вчинення юридичних дій для досягнення спільної мети. Довіреність на вчинення правочину, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто довірителем, нотаріусом не посвідчується. У тексті довіреності мають бути зазначені місце і дата її складання (підписання), вища, імена, по батькові (повне найменування для юридичної особи), місце проживання (місцезнаходження - для юридичної особи) представника і особи, яку представляють, а в необхідних випадках і посади, які вони займають. У довіреностях, що видаються на вчинення правочинів щодо розпорядження майном, також зазначається реєстраційний номер облікової картки платника податків довірителя (податковий номер). У довіреностях, виданих на ім`я адвокатів, можуть зазначатися їх статус та членство в адвокатському об`єднанні (якщо адвокат є членом адвокатського об`єднання). Строк, на який може бути видана довіреність, визначається відповідно до статті 247 Цивільного кодексу України. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії. Строк дії довіреності зазначається словами та визначається роками, місяцями, тижнями, днями і не може бути визначений настанням будь-якої події. Довіреність, у якій не зазначена дата її вчинення, є нікчемною. Довіреність, видана в порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню після подання основної довіреності, у якій застережене право на передоручення, або після подання доказів того, що представник за основною довіреністю примушений до цього обставинами для охорони інтересів особи, яка видала довіреність. При посвідченні довіреності в порядку передоручення нотаріус роз`яснює представнику довірителя вимоги статті 240 Цивільного кодексу України. У довіреності, виданій у порядку передоручення, не допускається передавання повіреній особі права на передоручення. Довіреність, видана в порядку передоручення, не може містити в собі більше прав, ніж їх передано за основною довіреністю. Строк дії довіреності, виданої за передорученням, не може перевищувати строку дії основної довіреності, на підставі якої вона видана. У довіреності, виданій у порядку передоручення, мають бути вказані дата і місце посвідчення основної довіреності, та реєстровий номер, найменування нотаріального округу, прізвище, ім`я та по батькові нотаріуса, який її посвідчив, прізвище, ім`я, по батькові і місце проживання особи, якій видана основна довіреність, і особи, якій вона передоручає свої повноваження. На основній довіреності робиться відмітка про передоручення. Копія основної довіреності додається до примірника довіреності, що залишається у матеріалах нотаріальної справи. При наступному посвідченні довіреності, виданої за передорученням тим самим нотаріусом, копія основної довіреності не залишається. На примірнику такої довіреності, що залишається у справах нотаріуса, робиться відмітка із зазначенням реквізитів довіреності, виданої у порядку передоручення, до якої прикріплено копію основної довіреності.

Оспорювана довіреність повною мірою відповідає приписам, що зазначені у ст.58 Закону України «Про нотаріат».

Відповідно до пункту 1 глави 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Мін`юсту України від 22.02.2012 № 296/5, зареєстрованого в Мін`юсті України 22.02.2012 за № 282/20595 тексти довіреностей викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів з лицьового та зворотного боку цих бланків.

Згідно ч.3 ст.244 ЦК України довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Обставини повідомлення чи неповідомлення повіреним довірителя про здійснене передоручення, не підлягають встановленню, так як ця обставина не впливає на дійсність

довіреності, що оспорюється. Отже, довіреність, що оспорюються позивачем, не містить ознак недійсності і повною мірою відповідає вимогам ст.203 ЦК України.

Також довіреність, що видана в порядку передоручення відповідає вимогам щодо її форми, як і передбачено ч.2 ст.245 ЦК України, а саме довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню. За змістом довіреність, що оспорюється відповідає повною мірою приписам, що зазначені у ст.58 Закону України «Про нотаріат», а саме доручення, видане в порядку передоручення не містить в собі більше прав, ніж їх передано за основним дорученням.

Відповідно до ч. 1 ст.249 ЦК України, особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Відповідно до ч.3 ст.249 ЦК України права та обов`язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників.

Зважаючи на викладені обставини, вказаними документами спростовуються доводи позивача про те, що передоручення було здійснено без згоди та повідомлення позивача, а відтак Ільїн О.П. мав право передоручити виконання своїх обов`язків третій особі.

Крім того, не заслуговують на увагу посилання позивача на той факт, що ОСОБА_7 не повідомив позивача про укладений ним від її імені договір поділу спільного майна подружжя, оскільки такий обов`язок не передбачений законом.

Позивачем не доведено обставин, що укладаючи оспорюваний правочин ОСОБА_7 діяв в інтересах ОСОБА_3 , оскільки мав боргові зобов`язання.

В тому числі за договором поділу спільного майна до ОСОБА_3 перейшли кредитні зобов`язання, а відтак обставини на які посилається позивач спростовуються матеріалами справи.

Згідно ст. 13 ЦПК України суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

За правилами ч. 3 ст. 12, ч. 1 ст. 81 ЦПК України, кожна сторона зобов`язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

В силу вимог ч. 6 ст. 81 ЦПК України, доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

За таких обставини, суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному, об`єктивному та безпосередньому дослідженні всіх обставин справи та наданих в їх обґрунтування доказів, керуючись законом, оцінюючи кожний доказ, що наявний у справі, з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв`язку вважає, що позов не підлягає задоволенню, оскільки позивачем за змістом заявленого позову не доведено та відповідачами в силу принципу змагальності сторін спростовано обґрунтованості позовних вимог, відповідно до якого кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, а суд розглядає справи в межах заявлених вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

Таким чином, суд приходить до висновку про те, що позовні вимоги ОСОБА_1 до ОСОБА_3 , ОСОБА_5 , ОСОБА_7 , треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Верповська Олена Володимирівна, АТ АКБ «Аркада» про визнання недійсною довіреності, визнання договору про поділ майна недійсним задоволенню не підлягають.

Керуючись ст.ст. 12, 81, 133, 258, 259, 264, 268, 265, 212 -218, ЦПК України,-

УХВАЛИВ:

Позов ОСОБА_1 до ОСОБА_3 , ОСОБА_5 , ОСОБА_7 , треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Верповська Олена Володимирівна, АТ АКБ «Аркада» про визнання недійсною довіреності, визнання договору про поділ майна недійсним – залишити без задоволення.

Рішення може бути оскаржено до Київського апеляційного суду через Дарницький районний суд м. Києва шляхом подання скарги протягом тридцяти днів з дня його складення.

Повний текст рішення виготовлено 02.03.2020

Суддя: Комаревцева Л.В

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Яке майно згідно сімейного законодавства України вважається особистою приватною власністю подружжя. Якими нормативно-правовими актами це передбачено.
2. Як вирішується питання щодо особистої приватної власності дружини, чоловіка у разі встановлення факту їх окремого проживання?
3. Розкрийте зміст права спільної сумісної власності.
4. Які дії може вчиняти подружжя, здійснюючи правомочності власників належного їм майна?
5. Які види договорів, пов’язані із розпорядженням майном можуть укладатися подружжям?
6. Якими презумпціями повинен керуватися суд, вирішуючи питання щодо поділу майна між подружжям?
7. В яких випадках суд може відступити від засади рівності часток при поділі майна подружжя?
8. Які види договорів можуть укладатися подружжям?
9. Розкрийте загальні засади укладення договорів між подружжям.
10. В яких випадках допускається посвідчення правочинів щодо розпорядження майном без згоди другого із подружжя?

****

1. Складіть проєкт договору подружжя про користування майном, що належить їм на праві особистої приватної власності.
2. Складіть проєкт заяви про виділ частки одного із подружжя у спільній сумісній власності.
3. Складіть проєкт договору про поділ майна між подружжям (з урахуванням наявності малолітньої та неповнолітньої дитини).
4. Ознайомтеся з рішенням Дарницького районного суду м. Кива за № 753/19919/19 від 02 березня 2020 року та визначте які аргументи покладено в основу прийнятого судом рішення.

ГЛАВА 2
ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ТА ЗМІСТ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

1. Правовий режим подружжя за сімейним законодавством України.

Для виконання сім'єю її багатогранних функцій в суспільстві, необхідна наявність достатніх для цього матеріальних благ, оскільки будь-яка сфера сімейного життя потребує відповідних витрат.

Тому між подружжям виникають не лише особисті, але й майнові правовідносин, які визначаються як правовідносини, що виникають з приводу спільної сумісної власності подружжя, а також їхнього взаємного матеріального утримання, утримання дітей. Як і сфера особистих немайнових відносин, сфера майнових відносин підпадає під дію закону, метою чого є забезпечення нормального функціонування сім'ї, захист майнових прав подружжя, дітей, інших членів сім'ї. Крім того, регулювання майнових відносин між подружжям підпорядковане виконанню одного із завдань сімейного законодавства – побудови сімейних відносин на засадах взаємної допомоги та підтримки.

Майнові права та обов'язки подружжя досить детально регламентуються у правових системах сучасності. Це відносини з приводу режиму майна подружжя, порядку управління ним, надання матеріального утримання один одному.

Виділяють три основні виду правового режиму майна подружжя: спільний, роздільний та змішаний режими.

Режим спільності майна подружжя означає право спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу. Однак майно, яке належало їм до шлюбу, а також отримане під час шлюбу за договором дарування або у спадщину, залишається в роздільній власності (особистій приватній власності одного із подружжя).

Режим роздільності майна подружжя передбачає належність кожному з подружжя не тільки його дошлюбного майна, а й майна, набутого під час шлюбу, але за власні кошти.

Змішаний режим майна подружжя означає, що в період перебування у шлюбі подружжя розпоряджається майном окремо, а в разі розлучення це майно стає загальним і ділиться порівну.

В нашій державі, регулювання майнових відносин між подружжям регламентується відповідними нормами Сімейного кодексу, якими визначено наявність у дружини та чоловіка права особистої приватної власності, права спільної сумісної власності подружжя; прав та обов'язків подружжя по утриманню; права на укладення шлюбного договору.

Іншими словами, національне сімейне законодавство передбачає законний (легальний) – глави 7 – 9 СК України та договірний – глава 10 СК України режими майна подружжя.

Сімейним кодексом України встановлено, що шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжя, визначаються їхні майнові права та обов'язки (ч.1 ст. 93 СК України). Якщо такий договір не укладено, то на майно подружжя поширюватиметься режим, передбачений законодавством.

У разі виникнення спору між подружжям з приводу майна, за наявності договору, суд передусім бере до уваги умови шлюбного договору. Зазначене є суттєвим, адже норми законодавства та умови шлюбного договору можуть по-різному трактувати ті самі поняття, наприклад, щодо юридичної долі майна.

Шлюбний договір є особливим видом договорів, які можуть укладатися подружжям. Його особливість обумовлюється тим, що він носить комплексний характер, тобто може включати умови, які по суті складають зміст різних договорів (правовий режим майна, умови взаємного утримання, умови щодо утримання дітей). Шлюбний договір має особливий суб'єктний склад, його учасниками може бути не тільки подружжя, але і наречені. І нарешті, шлюбний договір – це єдиний договір подружжя, предметом якого може бути не наявне майно, а так зване майбутнє майно, яке буде набуте сторонами в майбутньому, коли вірогідність набуття такого майна не є абсолютною.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У законодавстві держав можуть міститися й інші норми, зміст яких не відповідає традиційному тлумаченню режимів майна. Так, наприклад, щодо режиму спільності в одних штатах США доходи від роздільної власності включаються у спільне майно подружжя (Техас, Луізіана, Айдахо), а в інших – ні.

Юридичною підставою застосування певного режиму майна може бути закон держави або шлюбний договір (законний (легальний) та договірний режими майна).

Легальний режим спільності майна подружжя передбачається законодавством Іспанії, Франції, деяких штатів США. Проте у Франції крім легального режиму спільності майна, законодавством передбачено ще декілька варіантів «типових» договірних режимів. Зокрема передбачено, що подружжя має право змінити встановлений законом режим спільності майна, передбачивши у шлюбному контракті будь-які умови, які не суперечать законодавству, а саме: спільність буде включати лише рухоме і нерухоме майно, яке буде набуте подружжям в період шлюбу; із загальних правил режиму спільності майна будуть зроблені винятки; один із подружжя буде мати право отримати певне майно, сплативши за нього відповідну компенсацію; один із подружжя буде мати право у разі розлучення отримати певну частку майна до його поділу; частки майна подружжя не будуть рівними; режим спільності майна подружжя буде універсальним. Легальний режим роздільного майна існує в більшості держав т. з. «сім'ї загального права», у тому числі у Великобританії; легальний змішаний режим майна діє у Данії, Німеччині, Норвегії, Фінляндії, Швеції та інших державах.

За шлюбним договором подружжю надається можливість врегулювати майнові відносини за своїм бажанням. У ньому може визначатися статус дошлюбного, шлюбного майна подружжя та його поділ у разі розірвання шлюбу. В державах «сім'ї загального права» роль шлюбного договору відіграє інститут довірчої власності (траст).

Законодавство багатьох держав передбачає порядок укладення шлюбного договору. Як правило, для цього обов'язковою є присутність обох сторін і нотаріальне посвідчення їхніх підписів (Німеччина). Інколи допускається присутність представників сторін (Франція). Договір про майнові відносини між подружжям найчастіше укладається тільки до шлюбу і може породжувати правові наслідки лише з часу його реєстрації (Франція). У державах, де відсутній легальний режим майна, подружжя обов'язково укладає шлюбний договір.

Порядок управління майном також може бути встановлений законом або шлюбним договором. Так, у законодавстві Аргентини, Бразилії, Іспанії передбачено, що спільним майном управляє чоловік. Однак, розпорядження нерухомістю подружжя здійснюється здебільшого спільно (Німеччина).

За законодавством Квебеку у шлюбному договорі може бути передбачено будь-які умови щодо режиму майна подружжя, але вони не повинні суперечити імперативним нормам закону та публічному порядку. Якщо подружжя до реєстрації шлюбу не встановили режиму свого майна та не закріпили його у договорі, майно підпадає під режим спільності майна подружжя, який починає діяти з моменту реєстрації шлюбу. Такий режим можливо змінити під час шлюбу, наприклад, шляхом укладення шлюбного договору, він почне діяти саме з моменту (дня) укладення та посвідчення нотаріусом такого договору.

Умови утримання подружжя як правило регулюються законодавством. В одних правових системах, до якої до речі, належить і Україна, передбачаються обов'язки подружжя щодо взаємного утримання, в інших цей обов'язок покладається лише на одного із подружжя. На сьогоднішній день норми права, які передбачають принцип взаємного утримання подружжя (сім'ї) за рахунок певної діяльності чи майна, витісняють норми про односторонній обов'язок матеріального утримання одного з подружжя.

Якщо в державах сім'ї «континентального права» один із подружжя може вимагати надання матеріального утримання від іншого із подружжя, то в державах сім'ї «загального права» висунення та задоволення такої вимоги не завжди є гарантованим. Англійське право, наприклад, як і право більшості держав Європи, зобов'язує дружину надавати матеріальну допомогу своєму чоловікову, обмежуючи це зобов'язання випадками, коли чоловік гостро потребує допомоги. Проте в державах «сім'ї загального права» обов'язок подружжя щодо взаємного утримання, і насамперед, обов'язок чоловіка утримувати свою дружину в основному визначається виконанням нею своїх шлюбно-сімейних обов'язків і перебуває в безпосередньому зв'язку з концепцією єдності подружжя та обов'язку спільного подружнього проживання («консорціуму»). Нині одружена жінка в Англії не має чітко визначеного та гарантованого права на отримання від чоловіка необхідних їй засобів до існування.

У правових системах, де передбачено укладення шлюбного договору, питання утримання подружжя переважно ним і регулюється. В такому разі норми шлюбного договору не повинні суперечити нормам моралі та ставити подружжя в гірше становище, ніж запропоноване нормами законодавства. Таких принципів було дотримано і вітчизняним сімейним законодавством при регулюванні майнових відносин за наявності укладеного між подружжям шлюбного договору.

2. Поняття, порядок укладення та зміст шлюбного договору

Шлюбний договір має велике правове значення для регулювання сімейних відносин, особливо у тих випадках, коли наречені (подружжя) істотно відхиляються від встановлених законом умов регламентації матеріальних взаємовідносин, визначених

законом майнових прав та обов'язків. Разом з тим, шлюбний договір не є документом, який встановлює чи підтверджує право власності на певне майно. Так само він не є «панацеєю» від майбутніх конфліктів. Це - лише один із засобів їх уникнути або встановити наперед шляхи їх вирішення, обговорити способи захисту прав кожного із подружжя.

Шлюбний договір – двосторонній правочин, специфічність якого визначається предметом правового регулювання – майновими відносинами, майновими правами та обов'язками подружжя.

Таким чином, ***шлюбний договір виступає особливим способом врегулювання існуючих між подружжям майнових відносин, або майнових відносин, що можуть виникнути у майбутньому, виступає засобом захисту майнових прав подружжя, а також засобом здійснення майнових обов'язків.***

Особливості шлюбного договору виявляються як у порядку його укладення, так і у його змісті:

- укладення шлюбного договору є правом, а не обов'язком осіб (наречених, подружжя);
- шлюбний договір відповідає загальним ознакам, що властиві цивільно-правовим правочинам в цілому (зміст договору, підстави визнання його недійсним);
- шлюбний договір укладається лише в письмовій формі і підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню;
- якщо шлюбний договір укладається неповнолітньою особою до реєстрації шлюбу, необхідна письмова згода батьків (піклувальників) на укладення неповнолітнім шлюбного договору посвідчена нотаріально (ч. 2 ст. 92 СК України);
- шлюбний договір можуть укладати особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу до державного органу реєстрації актів цивільного стану (наречені), а також особи, які вже зареєстрували шлюб (подружжя);
- шлюбний договір укладений до реєстрації шлюбу набуває чинності з моменту його реєстрації (з дня реєстрації) (ч.1 ст. 95 СК України). Якщо шлюбний договір укладено після реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення (ч. 2 ст. 95 СК України);
- шлюбний договір регулює лише майнові відносини, у разі закріплення в ньому умов щодо регулювання особистих немайнових відносин, він визнається недійсним;
- умови шлюбного договору обмежені встановленими чинним законодавством режимами власності на майно подружжя: особистої приватної, часткової, спільної сумісної;
- умови шлюбного договору не можуть ставити одного із подружжя в надзвичайно невигідне матеріальне становище, а також не можуть обмежувати подружжя, як власника у праві щодо розпорядження належного йому нерухомого чи рухомого майна.

<u>2.1.Строк дії шлюбного договору</u>

Відповідно до ст. 96 СК України, у шлюбному договорі може бути встановлений загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків. За домовленістю сторін, у шлюбному договорі може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу.

Так, в шлюбному договорі подружжя може зазначити, що деякі його умови почнуть діяти не з моменту реєстрації шлюбу, а через три роки після одруження (або нотаріального засвідчення, у разі укладення договору після реєстрації шлюбу) або з моменту народження дитини; так само вони можуть обумовити, що умови шлюбного договору діють тільки протягом перших трьох років їхнього сімейного життя тощо.

Після спливу обумовлених договором строків, подружжя має право укласти новий договір, або погодитись із законним (легальним) режимом правового регулювання майнових відносин між подружжям, який встановлено законодавством України.

Важливим також є положення щодо можливості встановлення сторонами в договорі прав та обов'язків, які можуть виникнути після розірвання шлюбу.

2.2.Зміст шлюбного договору

При укладенні шлюбного договору сторонами повинно враховуватись не тільки бажання один одного, а і вимоги, які встановлені законом (ст. 93 СК):

- Шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків;

Проте права та обов'язки подружжя щодо утримання дітей можуть бути оформлені у вигляді окремого договору про надання матеріального утримання дітям як в період чинності шлюбу, так і після його розірвання.

- Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми;
- Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені сімейним законодавством;
- Шлюбний договір не може ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище;
- За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Крім того, шлюбний договір не може обмежувати правоздатності та дієздатності подружжя; право звернення до суду за захистом порушених прав та інтересів.

2.3. Визначення у шлюбному договорі правового режиму майна

Відповідно до ч. 1 ст. 97 СК України, у шлюбному договорі може бути визначене майно, яке дружина, чоловік передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу.

Сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу режиму спільної сумісної власності і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них.

Сторони мають право домовитись про можливий порядок поділу майна, у т. ч. і в разі розірвання шлюбу.

У шлюбному договорі сторони можуть передбачити використання належного їх обом або одному із них майна для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб.

Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

2.4.Визначення у шлюбному договорі порядку користування житлом

Якщо у зв'язку з укладенням шлюбу один із подружжя вселяється в житлове приміщення, яке належить другому із подружжя, сторони у шлюбному договорі можуть домовитись про порядок користування ним. Подружжя може домовитись про звільнення житлового приміщення тим із подружжя, хто вселився в нього, а в разі розірвання шлюбу, з виплатою грошової компенсації або без неї.

Сторони можуть домовитися про проживання у житловому приміщенні, яке належить одному з них чи є їхньою спільною власністю, їхніх родичів.

2.5.Визначення у шлюбному договорі права на утримання

Сторони можуть домовитись про надання утримання одному із подружжя незалежно від працездатності та потреб у матеріальній допомозі на умовах, визначених шлюбним договором.

Якщо у шлюбному договорі визначені умови, розмір та строки виплати аліментів, то в разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором, аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Шлюбним договором може бути встановлена можливість припинення права на утримання одного із подружжя у зв'язку з одержанням ним майнової (грошової) компенсації.

3. Зміна умов шлюбного договору. Підстави розірвання та визнання шлюбного договору недійсним

В більшості випадків шлюбний договір укладається на невизначений строк, а точніше на строк існування шлюбу між подружжям, тому іноді виникає потреба внести ті чи інші зміни до шлюбного договору. Обумовленість внесення змін може бути різною, але основною умовою при якій допускається зміна умов шлюбного договору є те, що на зміни погоджуються обидві сторони. В силу ч.1 ст. 100 СК України, одностороння зміна умов шлюбного договору не допускається. Зміни до шлюбного договору вносяться угодою про зміну шлюбного договору, яка підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Разом з тим, шлюбний договір може бути змінений рішенням суду на вимогу одного із подружжя, якщо цього вимагають його інтереси, інтереси дітей, а також непрацездатних повнолітніх дочки, сина, що мають істотне значення.

Крім зміни умов шлюбного договору, подружжя має право на відмову від шлюбного договору. Як і при зміні умов шлюбного договору, одностороння відмова від нього не допускається. За умови взаємної згоди на відмову від шлюбного договору, подружжя має право звернутися до нотаріуса з заявою про відмову від шлюбного договору. У такому разі, права та обов'язки (за вибором подружжя), встановлені шлюбним договором, припиняються з моменту укладення шлюбного договору або в день подання нотаріусу відповідної заяви (ст. 101 СК України).

Розірвання шлюбного договору може мати місце на вимогу одного із подружжя. Рішення про розірвання шлюбного договору приймає суд, якщо підстави на які посилається ініціатор розірвання шлюбного договору мають істотне значення (зокрема, неможливість виконання договору). Сторона, яка звертається до суду, має обгрунтувати те, що на момент посвідчення шлюбного договору умови шлюбного договору були реальними, але через збіг обставин або за об'єктивними причинами виконання договору стало неможливим. Наприклад, у шлюбному договорі обумовлено, що один із подружжя зобов'язується на момент виникнення непрацездатності дружини виплачувати відсоток від отримуваного доходу або певну грошову суму коштів, але у зв'язку з втратою роботи він не здатен цієї умови договору виконати. Або ж сторони взяли на себе зобов'язання надати притулок близьким родичам одного із подружжя, але виконання такої умови договору стало неможливим у зв'язку із зменшенням їхньої житлової площі.

Сімейним законодавством також передбачено, що шлюбний договір на вимогу одного із подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом (ст. 103 СК України). Таким підставами можуть бути: укладення шлюбного договору з порушенням обов'язкової письмової нотаріальної форми; укладення шлюбного договору неповнолітньою особою без відповідної на те згоди батьків; укладення шлюбного договору недієздатними особами; включення умов, які значно погіршують становище одного із подружжя, ніж це передбачено законом, а також зменшують права дітей; укладення шлюбного договору під впливом обману, насильства тощо; порушення шлюбним договором умов закону, або якщо його умови суперечать моральним засадам суспільства.

Крім того, визнання шлюбу недійсним зумовлює і недійсність шлюбного договору з моменту його укладення. У цьому випадку шлюбного договору, як цивільно-правового правочину, не існує взагалі, оскільки відсутня основна умова його дійсності – шлюб.

Проте визнання недійсним шлюбного договору не припиняє чинності шлюбу, оскільки підставою для визнання недійсним шлюбного договору слугувало порушення умов укладення шлюбного договору, а не умов укладення шлюбу.

Таким чином, дія шлюбного договору повною мірою відповідає загальним принципам договірного права і конкретним нормам законодавства, що закріплені в Конституції України, Сімейному та Цивільному кодексах, інших нормативних документах.

ДУМКА ВЧЕНОГО[6]

«Сьогодні багато країн світу визнають шлюбний договір важливим правочином, що закріплює подружні взаємовідносини. У розвинених країнах вважають, що шлюбний договір здатний попередити можливість конфлікту між колишнім подружжям і сприяє економії грошових коштів, які були б витрачені в разі судового процесу. Також основну мету шлюбного договору вбачають у наданні подружжю права на свій розсуд встановити правовий режим майна і самостійно визначити характер майнових відносин у шлюбі. Серед українців побутує думка, що в основу шлюбного договору покладено меркантильний інтерес, який не пов'язаний з почуттями любові та поваги, на яких має базуватись шлюб, що, укладаючи даний договір, наречені, подружжя вже думають про розлучення. Варто зазначити, що законодавство інших країн, яке регулює інститут шлюбного договору, має ряд особливостей, що різняться з вітчизняним законодавством щодо врегулювання даного інституту. Тому вважаємо доцільним розкрити окремі важливі аспекти даного договору крізь призму порівняльного аналізу інституту шлюбного договору за законодавством України та інших країн. Сімейним кодексом Українивиділена окрема глава (Гл. 10), норми якої регулюють правовідносини, пов'язані з шлюбним договором. Законодавець не дає визначення поняттю «шлюбний договір». Науковці розкривають його з акцентом на окремих, характерних для даного договору, аспектах. Зокрема, І. Жилінкова визначає шлюбний договір як згоду наречених або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням. Ю. Гофман зазначає, що шлюбний договір за своєю природою є особливим різновидом цивільного договору, специфіка якого полягає, зокрема у тому, що за своїм суб'єктним складом, який визначається СК України, він є сімейно-правовим, а предмет регулювання, основу якого складають відносини власності, має переважно цивілістичні риси. Взявши до уваги вищезазначені наукові думки, шлюбним договором можна вважати добровільний, письмовий та нотаріально посвідчений правочин між нареченими або подружжям, який встановлює майнові права та обов'язки подружжя, та який повинен відповідати вимогам цивільно-правового договору. Відповідно до СК України шлюбний договір регулює майнові відносини між подружжям, при цьому визначаючи їхні майнові права та обов'язки. Крім цього законодавець зазначає, що даним договором можуть бути встановлені також майнові права та обов'язки подружжя як батьків (ст. 93 СК України). Варто звернути увагу, що СК України, у продовження демократичних перетворень, що відбуваються в Україні, у взаємодії з ЦК України щодо врегулювання договірних відносин в цілому, втілено досвід інституцій прогресивних демократичних країн.

Шлюбний договір, будучи різновидом цивільного-правового договору, з урахуванням особливого суб'єктного складу, надає можливість нареченим або подружжю самостійно визначати правовий режим як належного їм майна, так і майна, яке зазначені суб'єкти набудуть у майбутньому. Остання обставина відрізняє шлюбний договір від інших майнових договорів, які може укладати подружжя, зокрема договорів про визнання порядку користування майном, про поділ спільного майна. Норми, що регулюють інститут шлюбного договору, передбачають можливість визначення у даному договорі не тільки правового режиму майна, майнових прав та обов'язків, прав на утримання, а й включити будьякі інші положення, що стосуються майнових відносин подружжя, за умови, що вони не суперечать моральним засадам суспільства та нормам сімейного та цивільного законодавства. Зазначимо, що, незважаючи на принцип свободи договору, дія якого полягає у можливості сторін на власний розсуд взаємоузгодити права та інтереси, встановити, так би мовити, індивідуальну програму, якій вони надалі повинні слідувати, цілком виправданим є його законодавче обмеження. Так, за загальним правилом, наречені,

[6] Плюта К.Л., Бутрин-Бока Н.С. Паращук Л.Г. Правове регулювання інституту шлюбного договору за законодавством України та зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 3. С. 121-124.

подружжя мають право включити у шлюбний договір умову щодо непоширення передбаченого ст. 60 СК України режиму спільної сумісної власності на майно, набуте подружжям за час шлюбу. Разом з тим, така можливість обмежується вказівками, що містяться у ст. 93 СК України. Відповідно до ч. 4 ст. 93 СК України шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені законодавством, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище.

За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації (ч. 5 ст. 93 СК України). Таке обмеження свободи договору є цілком виправданим, таким, що зменшує можливість зловживання належним правом. А, враховуючи те, що шлюбний договір укладається у особливій сфері – сфері сімейних правовідносин, яка характеризується напруженим психоемоційним навантаженням, цілком можливими при укладенні договору є маніпулювання свідомістю контрагента – нареченого або нареченої, одного із подружжя. Підтвердженням вищезазначеного є постанова КЦС ВС від 26.02.2020№ 755/19197/18 (61-18343св19), за змістом якої у справі, що переглядалася, було встановлено наступне: «За умовами спірного шлюбного договору усе нерухоме та рухоме майно (квартира, житловий будинок, дві земельні ділянки, побутова техніка, кухонне обладнання, меблі, інші речі, що знаходяться у зазначеній нерухомості (п. 4 договору); транспортні засоби, нерухоме та рухоме майно, що підлягає реєстрації, особисті майнові права, які придбані подружжям після укладання шлюбного договору, побутова техніка, меблі, картини, інші речі (п. 5 договору), придбане у шлюбі, належить відповідачу».

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що спірними умовами вказаного правочину позивач поставлена у надзвичайно невигідне становище порівняно з відповідачем та положеннями закону. Касаційним судом також встановлено, що зазначені пункти спірного шлюбного договору суперечать вимогам статей 93, 97 СК України, у зв’язку з тим, що їх зміст ставить ОСОБА_1 у надзвичайно невигідне матеріальне становище та передбачає перехід права власності на нерухоме майно, яке підлягає державній реєстрації. Таким чином, передання відповідачу у власність вказаного у п. 4, 5 шлюбного договору майна поставило позивача у надзвичайно невигідне матеріальне становище, що суперечить нормам матеріального права та є підставою для визнання недійсними відповідних положень шлюбного договору».

Звернемо увагу на те, що законодавство інших країн також встановлює межі свободи шлюбного договору. Так, наприклад, у Бразилії вважається таким, що порушує свободу договору, договір, у якому наявні умови, що можуть спричинити шкоду подружнім або батьківським правам. Законодавство у Швейцарії передбачає, що здійснення прав та виконання обов’язків, які передбачені договором, мають бути добросовісними, а у випадку, коли шлюбний договір поєднується зі спадковим пактом, встановлюються обмеження для захисту інтересів певних категорій спадкоємців – дітей та інших родичів по низхідній лінії. На відміну від вищезазначених обмежень, які стосуються сфери майнових відносин подружжя, і які все ж таки залишають подружжю широкий простір для врегулювання майнових відносин на їх власний розсуд, законодавець є абсолютно категоричним щодо можливості врегулювання шлюбним договором особистих відносин подружжя, а також особистих відносин між подружжям та дітьми. Відповідно до ч. 3 ст. 93 СК України шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми. Незважаючи на правовий статус учасників сімейних відносин, який їм належить як членам сім’ї, усі зазначені особи є фізичними особами, наділеними невід’ємними від їх сутності і невідчужуваними немайновими правами. Ця особлива сфера індивідуальної життєдіяльності людини пов’язана з її особистісною свободою, втручання інших в неї має бути мінімальним і об’єктивно виправданим. Закріплення особистих немайнових прав СК України не позбавляють їх цивільно-правової охорони. О. Данильченко, досліджуючи особисті немайнові права подружжя, пропонує розглядати їх «з особистими немайновими

правами фізичної особи в контексті співвідношення, як ціле і його частина». Цікавою є думка Л. Липець щодо необхідності регулювання шлюбним договором ряду особистих немайнових правовідносин. З одного боку, авторка вірно відмічає, що «шлюбний договір не може позбавляти людину гарантованих Конституцією прав, зокрема, права на життя, права на повагу до її гідності, права на свободу та особисту недоторканість». Водночас зазначає, що до системи сімейного права потрібно внести такий вид шлюбного договору, як шлюбний договір особистих відносин подружжя, головна функція якого – врегулювання внутрішніх питань подружжя. У науковій роботі наголошується, що не варто забувати, що шлюб – це союз двох різних людей, кожна з яких має своє звички, смаки і потреби. Авторка вважає, що завдяки шлюбному договору подружжя зможе максимально справедливо розділити сімейні обов'язки між собою, не забувши залишити місце й для прав, що «саме договір стимулюватиме кожного з подружжя до виконання ним обов'язків сім'янина».

Зазначимо, що особи, добровільно вступаючи у шлюб, вже беруть на себе ряд зобов'язань, в тому числі немайнового характеру, невиконання яких може призвести до негативних для них наслідків, зокрема розірвання шлюбу. Відсутність волі сторони до виконання договору, втрата почуттів до партнера у сукупності з неможливістю примусового виконання договору, предметом якого є немайнові блага, робить такий договір безперспективним. Протягом усього періоду проживання подружжя разом відбувається постійний процес взаємоузгодження, взаємовизначення (іноді і у письмовій формі) немайнових прав та обов'язків всередині сім'ї. Ця особлива сфера правовідносин, збагачена почуттями та емоціями, важко піддається зовнішньому регулюванню, вона недоступна для інших і не повинна переноситись у нормативну площину.

Окремим питанням виступає реєстрація шлюбного договору. Зокрема, у Франції, так як і в Україні, шлюбний договір повинен бути зареєстрований нотаріально. Законодавство Італії передбачає обов'язкову реєстрацію договору в місцевих органах влади, при цьому, якщо в шлюбному договорі містяться умови про нерухоме майно, реєстрація повинна бути проведена в тому органі, що здійснює реєстрацію правочинів із нерухомим майном.

В Україні досить дискусійним питанням є можливість укладання шлюбного договору за довіреністю та за законної участі представника. Одні науковці притримуються думки, що даний договір не може бути укладений ні за участю законного представника, ні за довіреністю. Інші вчені вважають правомірним застосування законного, а також і договірного представництва, якщо у довіреності будуть визначені всі умови майбутнього договору. СК України не містить положення щодо можливості укладення шлюбного договору через представника. Позиція Верховного Суду України щодо застосування представництва викладена у постанові № 757/10715/17-ц від 25 вересня 2019 року, у якій Суд, серед іншого, констатував, що «майнові відносини між подружжям (нареченими) є такими, що тісно пов'язані з особою, тому шлюбний договір не може укладатися за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (ч. 2 ст. 238 ЦК).

Варто відмітити, що шлюбний договір відповідно до цивільного права Німеччини може бути укладений за посередництвом представників на основі довіреності. На одночасну присутність сторін у нотаріуса вказує ст. 1410 Німецького цивільного Уложення, не вказуючи при цьому умову щодо обов'язкової явки в нотаріуса саме подружжя особисто. Законодавство у Бельгії та у Франції закріплює положення про нотаріальне посвідчення шлюбного договору, а також передбачає його укладення через законних чи договірних представників за умови наявності спеціально виданої довіреності, яка містить умови передбачуваного шлюбного договору.

Проаналізувавши практику західноєвропейських країн, вважаємо доцільним врахувати на рівні сімейного законодавства України досвід вищезгаданих країн, оскільки спосіб укладання шлюбного договору за участю представника та на основі довіреності

полегшило би подружжю укладення шлюбного договору у разі відсутності одного із подружжя з тих чи інших поважних причин. Як вже згадувалося, в першу чергу, метою шлюбного договору є визначення правового режиму майна. Так, подружжя має право визначити майно, яке дружина та чоловік передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу. Крім цього, сторони можуть визначити, яке майно вважати спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Порядок управління майном подружжя є досить цікавим питанням та має певні особливості у різних правових системах. На жаль, у багатьох країнах і досі існує нерівноправне положення чоловіка та жінки відносно управління спільним майном. Цивільне законодавство таких держав передбачає, що шлюбний договір – це правочин, який насамперед закріплює права чоловіка на майно дружини, тобто йдеться про збереження значних переваг в управлінні майном і вирішення матеріальних питань шлюбу за чоловіком. Такі переваги чоловіка в управлінні майном спостерігаються в Аргентині, Бразилії, Іспанії. Право Франції також передбачає одноосібне управління спільним майном подружжя, але за умови, що чоловік, здійснює управління загальною частиною майна, але найбільш важливі угоди він може вчиняти тільки за згодою дружини, а дружина, у свою чергу, управляє своєю (резервною) частиною майна, яка набута нею на свою заробітну плату».

Зразок шлюбного договору, укладеного після реєстрації шлюбу

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

Ми, громадяни України:

_____, _____ *року народження* (податковий номер: _____; паспорт: серія __ №_____, виданий _____ РУ ГУ МВС України в місті _____ _____ року), зареєстрований за адресою: **_____**, - чоловік та

_____, _____ *року народження* (податковий номер: _____; паспорт: серія __ №_____, виданий _____ РУ ГУ МВС України в місті _____ _____ року), зареєстрована за адресою: _____, - дружина, перебуваємо у шлюбі, зареєстрованому _____ міським відділом РАГС, м. _____ _____ року, свідоцтво про реєстрацію шлюбу _____ № _____, видане Відділом реєстрації актів громадянського стану м. _____ _____ року, далі — Подружжя, маючи намір врегулювати майнові права і обов'язки подружжя, попередньо ознайомлені з вимогами чинного законодавства щодо недійсності угод, розуміючи значення своїх дій та керуючись статтями 92-103 Сімейного кодексу України,

уклали цей договір про таке:

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Майно, нажите подружжям під час шлюбу, є особистою приватною власністю кожного з подружжя, на чиє ім'я зареєстровано рухоме та нерухоме майно (або визначене, як спільна сумісна власність чи спільна часткова власність згідно зі ст. 60 Сімейного кодексу України).

1.2. У випадку розірвання шлюбу подружжям за взаємною згодою на все нажите під час шлюбу майно зберігається такий правовий режим власності: 2/3 (дві третіх) частки спільного майна перейде у власність дружині — **_____**, 1/3 (одна третя) частка спільного майна чоловіку — **_____**. Частки аналогічно будуть збільшені тому з подружжя, з ким залишаються діти у випадку розірвання шлюбу.

2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА

2.1. Банківські вклади, внесені до ощадного банку та інших банківських установ подружжям під час шлюбу, а також відсотки та компенсації до них є під час шлюбу та у випадку його розірвання власністю того з подружжя, на чиє ім'я вони внесені.

2.2. Акції та інші цінні папери, придбані під час шлюбу, а також дивіденди до них - належать під час шлюбу та у випадку його розірвання тому з подружжя, на ім'я котрого оформлене придбання акцій та інших цінних паперів.

2.3. Доля в майні або доходах господарських товариств, приватних підприємств та інших комерційних організацій, придбана під час шлюбу, є під час шлюбу та у випадку його розірвання власністю того з подружжя, на чиє ім'я оформлене придбання вказаної долі.

2.4. Ювелірні прикраси, придбані подружжям під час шлюбу, є під час шлюбу та у випадку його розірвання власністю того з подружжя, котрий ними користувався.

2.5. Весільні подарунки, а також одержані подружжям під час шлюбу інші подарунки, призначені для користування обох з подружжя (крім нерухомого майна та іншого майна, яке підлягає державній реєстрації), — меблі, побутова техніка тощо, — в період шлюбу є спільною сумісною власністю подружжя, а у випадку розірвання шлюбу — власністю того з подружжя, чиїми родичами (друзями, знайомими, співробітниками та ін.) ці подарунки були зроблені.

2.6. Придбані подружжям під час шлюбу посуд, кухонне начиння, кухонна та побутова техніка, меблі є в період шлюбу спільною сумісною власністю подружжя, а у випадку розірвання шлюбу — власністю _____.

2.7. Автомобілі, придбані подружжям під час шлюбу, є власністю того з подружжя, на чиє ім'я оформлені та зареєстровані автомобілі.

2.8. Придбані подружжям до укладання даного договору квартири: за адресою: місто Конотоп, вулиця Конотопська будинок під номером 34, квартира під номером 80 (вісімдесят), зареєстрована на ім'я _____ залишається власністю _____; за адресою: місто Київ, вулиця Крульська, будинок під номером 63-Б (шістдесят три «Б»), квартира під номером 42 (сорок два), зареєстрована на ім'я _____ залишається власністю _____.

2.9. Гаражі та садові земельні ділянки з будівлями на них, придбані або побудовані подружжям до шлюбу або в період шлюбу, є власністю того з подружжя, на чиє ім'я вони оформлені та зареєстровані.

3. ДОДАТКОВІ УМОВИ

3.1. Майно, належне одному з подружжя — за даруванням, спадщиною, придбане до реєстрації шлюбу або відповідно до положень даного договору, не може бути визнане сумісною власністю подружжя, і при відчуженні (продаж, міна, дарування, здача в оренду, найом) згода другого з подружжя не потрібна.

3.2. У випадку, якщо _____ проведе відчуження (продаж, міна) або дарування, належної йому на праві власності квартири за адресою: місто Конотоп, вулиця Конотопська, будинок під номером 34, квартира під номером 80 (вісімдесят), він же передає _____ грошову компенсацію в розмірі 4000 (чотири тисячі) гривень.

У випадку, якщо _____ проведе відчуження (продаж, міна) або дарування, належної їй на праві власності квартири за адресою: місто Київ, вулиця Левіна, будинок під номером 63-Б (шістдесят три «Б»), квартира під номером 42 (сорок два), вона ж передає _____ грошову компенсацію в розмірі 10000 (десять тисяч) гривень.

3.3. Я, _____, зобов'язуюсь разом з дружиною _____ утримувати її непрацездатну матір _____, інваліда II групи, надати їй можливість проживати разом з нами, виділивши їй окрему кімнату, а також забезпечити їй всі необхідні умови для проживання.

3.4. Подружжя визначило для проживання квартиру за адресою: місто Київ, вулиця Крульська, будинок під номером 63-Б (шістдесят три «Б»), квартира під номером 42 (сорок два), (див. статті 98, 99 Сімейного кодексу України - можна, щоб визначили і право проживання та користування приміщенням подружжя, їх родичів та право на утримання подружжя).

4. ПОРЯДОК ЗМІНИ І РОЗІРВАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

4.1. Шлюбний договір може бути змінений або розірваний нами в будь-який час за згодою сторін. Зміни до даного договору повинні бути нотаріально посвідчені.

4.2. Шлюбний договір припиняється в день подання до нотаріуса заяви про відмову від нього.

4.3. При наявності спору шлюбний договір може бути змінений або розірваний на вимогу одного з подружжя в судовому порядку.

4.4. Зміст договору, його наслідки, відповідальність, права і обов'язки, а також зміст статей 92-103 Сімейного кодексу України сторонам нотаріусом роз'яснено.

5. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Нотаріусом подружжю роз’яснено правові наслідки вибраного ними правового режиму майна.

5.2. Даний договір набирає чинності в день його нотаріального посвідчення.

5.3. Витрати, пов’язані з оформленням та посвідченням даного договору, сторони сплачують порівну.

5.4. Даний договір включає повний обсяг угод між сторонами по відношенню до предмета даного договору, відміняє і робить недійсними всі інші зобов’язання, котрі могли бути прийняті або зроблені сторонами в усній або письмовій формі до укладання даного договору.

5.5. Даний договір складено і підписано сторонами в трьох примірниках, з яких один примірник залишається на зберіганні в нотаріальній конторі, а два інші, викладені на бланках нотаріальних документів, видаються сторонам.

ПІДПИСИ СТОРІН:

ПОСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС НОТАРІУСА

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

Місто Київ, чотирнадцяте червня дві тисячі двадцятого року

Ми, громадянин України **ППП**, **та** громадянка України **ППП**, перебуваючи в зареєстрованому шлюбі з _____ року, попередньо ознайомлені з вимогами Сімейного кодексу України, Цивільного кодексу України та іншого чинного законодавства України, дотримання яких є необхідним для вчинення даного правочину, добровільно, на ґрунті взаємної згоди уклали цей договір про таке:

1. МАЙНОВІ ВІДНОСИНИ

1. Майно набуте нами за час шлюбу розподіляється між нами на правах особистої приватної власності.
2. Особистою приватною власністю дружини є кожна річ індивідуального користування не залежно від внесеного кожного із членів сім'ї вартісного еквіваленту в їх придбання (наприклад: одяг, ювелірні прикраси тощо), речі для професійних занять.
3. Особистою приватною власністю чоловіка є кожна річ індивідуального користування не залежно від внесеного кожним із членів сім'ї вартісного еквіваленту в їх придбання (наприклад, одяг, ювелірні вироби тощо), речі для професійних занять.
4. Рухоме та нерухоме майно, в т.ч. квартири, будинки, нежитлові приміщення, земельні ділянки та інша нерухомість, автомобілі, грошові збереження, набуті на ім'я дружини до шлюбу чи будуть набуті нею в майбутньому шляхом прийняття в дар, успадкування, міни чи купівлі, будуть належати тільки їй, а чоловік не матиме претензій щодо відчуження цього майна чи витрачання нею зазначених грошей і при укладенні правочинів **згоди чоловіка ППП** на його придбання, міну, дарування, продаж, заставу (іпотеку) у банківських установах чи укладення інших договорів щодо рухомого чи нерухомого майна **не вимагається**.
5. Рухоме та нерухоме майно, в т.ч. квартири, будинки, нежитлові приміщення, земельні ділянки чи інша нерухомість, автомобілі, грошові збереження, набуті на ім'я чоловіка до шлюбу чи будуть набуті ним в майбутньому шляхом прийняття в дар, успадкування, міни чи купівлі, будуть належати тільки йому, а дружина не матиме претензій щодо відчуження цього майна чи витрачання ним зазначених грошей і при укладенні правочинів **згоди дружини ППП** на його придбання, міну, дарування, продаж, заставу (іпотеку) у банківських установах чи укладення інших договорів щодо рухомого чи нерухомого майна **не вимагається**.
6. Гонорари, виграші кожного з нас, кошти особистих банківських чи кредитних рахунків, платіжних карток чи інших фінансових надходжень, в т.ч. заробітна плата, є особистою власністю кожного з нас і при їх витрачанні претензій один до одного мати не будемо.
7. Закладені мною, **ППП**, в Україні чи в інших країнах фірми чи інші бізнесові та господарські товариства, вкладення акцій чи дольова участь у товариствах, будівництві, торгові марки, назви фірм, фірмові знаки та прибутки від діяльності товариств, будуть належати мені та моя дружина **ППП** не буде вимагати поділу цих підприємств чи прибутків, одержаних від їх діяльності на даний час чи в майбутньому. Одночасно, я не буду мати претензій до прибутків від професійної діяльності моєї дружини **ППП** та не буду вимагати їх поділу під час шлюбу чи після його розірвання, в жодному і в тому числі судовому порядку, і не відповідатиму по будь яких її фінансових, майнових чи інших спірних питаннях, що можуть виникнути в процесі діяльності в цих товариствах, в т. ч. сплата податків чи інших обов'язкових платежів, де б вони не виникали.

8. Закладені мною, **ПІП,** в Україні чи в інших країнах фірми чи інші бізнесові та господарські товариства, вкладення акцій чи дольова участь у товариствах, будівництві, торгові марки, назви фірм, фірмові знаки та прибутки від діяльності товариств будуть належати мені, а мій чоловік **ПІП** не буде вимагати поділу цих підприємств чи прибутків, одержаних від їх діяльності на даний час чи в майбутньому. Одночасно, я не буду мати претензій до прибутків від професійної діяльності мого чоловіка **ПІП** та не буду вимагати їх поділу під час шлюбу чи після його розірвання, в жодному і в тому числі судовому порядку, і не відповідатиму по будь яких його фінансових, майнових чи інших спірних питаннях, що можуть виникнути в процесі діяльності в цих товариствах, в т. ч. сплата податків чи інших обов'язкових платежів, де б вони не виникали.

9. Зобов'язання за кредитними договорами, банківськими угодами, договорами застави (іпотеки) майна які укладені та/чи можуть бути укладені кожним із нас особисто, створюють зобов'язання виключно для учасника такого договору та не поширюються на другого з подружжя. Ми, як чоловік і дружина, не несемо зобов'язань один перед другим при укладенні таких правочинів та не відповідаємо своїм особистим майном за дії або бездіяльність другого з подружжя.

2. ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧАСТІ БАТЬКІВ У ЇХ ВИХОВАННІ

1. Сторони домовилися, що місцем проживання дітей – ПІП та ПІП є як місце проживання її матері, так і місце проживання її батька.
2. Сторони домовилися, що місцем проживання дітей в січні, березні, травні, липні, вересні та листопаді кожного календарного року є місце проживання батька.
3. Сторони домовилися, що місцем проживання дітей в лютому, квітні, червні, серпні, жовтні та грудні є місце проживання матері.
4. Батько зобов'язаний надати дітям всі необхідні речі для проживання з матір'ю, в т.ч. одяг, іграшки, підручники тощо.
5. Матір зобов'язана надати дітям всі необхідні речі для проживання з батьком, в т.ч. одяг, іграшки, підручники тощо.
6. Сторони домовились, що у випадку хвороби одного з батьків, відрядження тощо дитина буде перебувати з іншим з батьків за місцем його проживання.
7. Сторони за взаємною згодою можуть визначити додаткові дні для побачення з дитиною. У кожному такому випадку сторони повинні завчасно (не пізніше, ніж за дві доби) узгоджувати місце, час та тривалість спілкування дитини з батьком.
8. Спільний відпочинок з дітьми, батьки планують на час проживання дітей у кожного з них. Тобто, спільний відпочинок з дітьми батько планує на час проживання дітей в нього, а матір – на час проживання дітей в неї.
9. Якщо за погодженням батьків дитина без їх супроводу виїжджає з організованою групою дітей на відпочинок, змагання тощо батьки зобов'язані надати передбачену чинним законодавством України згоду на виїзд дитини за кордон з третіми особами та згоду на виготовлення відповідних документів для дитини.
10. Сторони домовилися, що святкові дні, зокрема, дні народжень дитини, батька, матері тощо, дитина буде проводити по черзі з кожним із батьків за попередньою домовленістю останніх.

3. ПИТАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО УТРИМАННЯ ДІТЕЙ

1. Сторони домовились, що обов'язок утримувати дитину покладається на того з батьків, з ким проживає дитина.
2. На виконання п.3.1. цього договору сторони домовилася про те, що в січні, березні, травні, липні, вересні та листопаді обов'язок утримувати дітей покладається на батька.
3. На виконання п.3.1. цього договору сторони домовилася про те, що в лютому, квітні, червні, серпні, жовтні та грудні обов'язок утримувати дітей покладається на матір.
4. Додаткові витрати на дітей (витрати на лікування, розвиток здібностей тощо) батько та матір оплачують в рівних частках. Після досягнення дітьми повноліття та продовження навчання батьки в рівних частках зобов'язуються оплачувати витрати на навчання дітей до досягнення дітьми двадцяти трьох років.
5. У разі погіршення матеріального становища когось із батька або матері даний договір може бути переглянутий щодо питань матеріального утримання дитини в порядку визначеному п.п.6.2., а в разі недосягнення згоди сторонами даного Договору – в судовому порядку.

4. ІНШІ УМОВИ

1. У разі зміни свого місця проживання, визначеного у даному Договорі, сторона, щодо якої сталися зміни, зобов'зується повідомити іншу сторону у семиденний строк.

5. ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ

1. У разі розірвання шлюбу, наше майно підлягає розподілу між нами згідно цього договору.

6. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Одностороння зміна умов укладеного нами шлюбного договору не допускається.
2. Окремі пункти шлюбного договору можуть бути змінені нами за взаємною згодою з подальшим нотаріальним посвідченням таких змін до цього договору а, в разі відсутності згоди цей договір може бути змінений або розірваний в судовому порядку.
3. Законодавство України в т.ч. ст. 92-103 Сімейного кодексу України сторонам роз'яснено.
4. Даний шлюбний договір складено в трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу, один з яких зберігається в справах приватного нотаріуса _____, а два інші видано сторонам.
5. Шлюбний договір набуває чинності в день його підписання та нотаріального посвідчення.
6. Шлюбний договір укладений без зазначення терміну його дії.

Підписи:

Зразок шлюбного договору, укладеного до реєстрації шлюбу

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР

м. _____ «__» _____20__ р.

Ми, громадяни України, _____(ідентифікаційний номер_____, паспорт серії _____№ _____, виданий _____ «____» ____р.), який мешкає за адресою: _____,

та _____(ідентифікаційний номер_____, паспорт серії ___№ _____, виданий _____ «____»_____ р.), яка мешкає за адресою: _____, далі — Сторони, у присутності свідків:_____, який мешкає за адресою:_____ і _____, який мешкає за адресою:_____, вступаючи у шлюб та маючи намір урегулювати майнові відносини між нами як подружжям і визначити наші майнові права та обов'язки, уклали цей Шлюбний договір про таке:

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Ми визначаємо даним договором наші майнові права та обов'язки у шлюбі і на випадок його розірвання.

1.2. Ми домовилися зберегти особисту власність кожного з подружжя на майно, що придбане до реєстрації шлюбу, а з майна, яке буде нажите нами під час шлюбу, ²/₃ (дві третини) належатимуть мені, _____, а ¹/₃ (одна третина) — мені, _____. Або (а майно, яке буде нажите нами під час шлюбу є спільною сумісною власністю). Або (а майно, яке буде нажите нами під час шлюбу є спільною сумісною власністю за винятком майна, що підлягає державній реєстрації, яке є (буде) особистою приватною власністю кожного з подружжя, на чиє ім'я воно буде зареєстровано).

1.3. Це право зберігається за нами і у випадку, коли один із нас буде зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми, навчанням або не матиме постійної роботи та доходів.

1.4. На праві спільної сумісної власності нам належатимуть кошти і майно, які придбаватимуться нами в період зареєстрованого шлюбу, а також коштовні (вартістю понад _____) речі індивідуального користування.

1.5. Інше майно, набуте кожним із нас до шлюбу, або набуте кожним із нас за час шлюбу, але за кошти, що належали кожному з нас особисто, а також одержане кожним з нас в дар або внаслідок спадкування у період перебування у шлюбі, є особистою приватною власністю кожного з нас.

1.6. На момент укладання цього договору гр. _____ на праві особистої власності належить:

а) квартира № __ у будинку ___по вул.___, в м.___, яка складається із двох кімнат загальною площею ___кв. м, право власності підтверджується договором купівлі-продажу від «__»___20__ р., посвідченим приватним нотаріусом _____ міського нотаріально округу_____. (реєстраційний запис № ____), та реєстраційним посвідченням № ___ від «__»_____20__ р., яке видане ____міським бюро технічної інвентаризації;

б) автомобіль марки_____, державний номерний знак____, двигун № __, шасі № ___, технічний паспорт серія __№ ___, виданий ВРЕР ДАІ м. _____ «__»____20__ р.; в) грошові кошти в сумі ____доларів США, які знаходяться на вкладі в «____» банку, МФО_____

1.7. Гр._____, на момент укладення цього договору, на праві особистої власності належить:

а) житловий будинок__, що розташований у селі ____ області, та приватизована земельна ділянка площею ___га з відповідними господарськими будівлями та спорудами;

б) пральна машина____, № ____, 20_ р. випуску;

в) холодильник марки ____, № ____, 20_ р. випуску;

г) телевізор____, № ____, 20_ р. випуску;

1.8. Сторони мають право користуватися майном іншої сторони, яке належить останній до реєстрації шлюбу, відповідно до визначення майна.

2. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1.Я, _____, зобов'язуюсь забезпечити проживання своєї сім'ї в окремій квартирі, окремо від батьків протягом перших п'яти років подружнього життя.

Або: Я, _____, зобов'язуюсь разом зі своєю дружиною, _____, утримувати її непрацездатну матір _____, надати можливість для проживання її разом з нами, виділивши їй окрему кімнату, а також надавати щомісячно грошові суми в розмірі _____ грн.

У зв'язку з цим при можливому поділі майна, яке буде набуто під час шлюбу, розмір моєї частки зменшується відповідно на суму_____грн, що буде витрачена на утримання її матері. Або: У випадку розірвання шлюбу, я_____, зобов'язуюсь забезпечити дружину (з дитиною) однокімнатною квартирою у багатоквартирному будинку у місті_____загальною площею не менш ___ кв. м, а за наявності (двох) дітей і разі їх проживання (виховання) з матір'ю — двокімнатною квартирою загальною площею 60 кв. м у строк не пізніше _____ місяців з моменту розірвання шлюбу.

2.2. Я, _____, зобов'язуюсь ощадливо ставитись до сімейного бюджету, здійснювати облік проведених витрат на покупки на суму понад _____, про що ставити до відома чоловіка.

2.3. Придбання речей на суму понад _____ здійснюється за спільною попередньою домовленістю подружжя.

2.4. У разі втрати одним із подружжя працездатності інший зобов'язується надавати йому моральну та матеріальну допомогу в розмірі не менше ____ мінімальних заробітних плат щомісячно.

2.5. Сторони зобов'язані піклуватися про спільне майно та про майно, яке належить іншій стороні, ужити всіх необхідних заходів щодо охорони майна та додержуватися прав та законних інтересів іншої сторони, установлених даним договором.

2.6. Ведення домашнього господарства приймаємо на себе в рівних обов'язках.

2.7. Ми беремо на себе рівну відповідальність за утримання, виховання на навчання наших дітей.

2.8. Жоден з подружжя не має права обмежувати один одного у виборі занять, кола спілкування, видів спорту тощо.

3. ІНШІ УМОВИ ДОГОВОРУ

3.1. Ми погодились, що невиконання умов договору може вважатися підставою для розірвання шлюбу.

3.2. Цей Шлюбний договір не може бути змінено в односторонньому порядку. Зміни до цього Шлюбного договору можуть бути внесені нами шляхом складання Додаткової угоди до цього Шлюбного договору, яка підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Ми маємо право відмовитися від цього Шлюбного договору. Наші права та обов'язки, визначені цим Шлюбним договором, припиняються в день подання нами до нотаріуса заяви про відмову від цього Шлюбного договору

3.3. У разі розірвання шлюбу майно, яке належало сторонам до реєстрації шлюбу, до складу майна, яке підлягає розподілу, не входить.

3.4. При розірванні шлюбу спільне майно підлягає розподілу між двома сторонами в рівних частинах кожній (або_____)

3.5. Усі вклади та майно, що придбаватимуться на ім’я дітей за рахунок спільних коштів, у випадку розірвання шлюбу та розподілу майна будуть вважатимуться такими, що належать дітям, і не підлягатимуть врахуванню при розподілі майна подружжя.

4. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1. Цей Шлюбний договір укладено в письмовій формі і підлягає обов’язковому нотаріальному посвідченню до реєстрації шлюбу.

4.2. Зміст статей 355, 362, 364 Цивільного кодексу України та статей 92–103 Сімейного кодекс України нам нотаріусом роз’яснено. Нотаріусом роз’яснено також правові наслідки вибраного сторонами правового режиму майна.

4.3. Шлюбний договір набирає чинності з моменту його підписання сторонами в разі реєстрації шлюбу в органах ДРАЦСу.

4.5 Цей Шлюбний договір складено українською мовою, на ____ аркушах, у трьох автентичних примірниках, один з яких зберігається у справах _____ нотаріальної контори, а два інші видаються кожному з подружжя.

Підписи сторін
Підписи свідків ***Посвідчувальний напис нотаріуса***

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 320/3970/18
провадження № 61-13223св19

28 квітня 2021 року
м. Київ

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: головуючого - Ступак О.В., суддів: Гулейкова І.Ю., Олійник А.С. (суддя-доповідач), Погрібного С.О., Яремка В.В., учасники справи: позивач - ОСОБА_1, відповідач - ОСОБА_2, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, - приватний нотаріус Мелітопольського міського нотаріального округу Земенкова Юлія Анатоліївна,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, подану адвокатом Коваленком Максимом Юрійовичем, на рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 01 лютого 2019 року у складі судді Міщенко Т.М. та постанову Запорізького апеляційного суду від 10 червня 2019 року у складі колегії суддів: Крилової О.В., Кухаря С.В., Полякова О.З.,

ВСТАНОВИВ:

У травні 2018 року ОСОБА_3 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, - приватний нотаріус Мелітопольського міського нотаріального округу Земенкова Ю.А. (далі - приватний нотаріус), про розірвання шлюбного договору.

У серпні ОСОБА_3 уточнила позовні вимоги, просила визнати недійсним шлюбний договір, укладений 10 березня 2017 року між нею та ОСОБА_2.

Позов обґрунтований тим, що вона з 22 січня 2011 року перебувала у зареєстрованому шлюбі з відповідачем, від якого мають неповнолітнього сина. За час шлюбу, у жовтні 2014 року, на сумісні кошти сторони придбали автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1, за 10 000,00 дол. США, що еквівалентно 270 430,00 грн.

Вказаний автомобіль зареєстровано за ОСОБА_2

10 березня 2017 року між нею та ОСОБА_2 укладено шлюбний договір, яким вирішено питання про статус та режим майна подружжя як сумісного, так і приватного, майнових відносин між сторонами договору.

Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 вересня 2017 року шлюб між сторонами розірваний.

Відповідно до підпункту в) пункту ІІ.2 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного з подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору та буде придбатися у шлюбі на ім'я одного з подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування.

Вважає, що придбаний нею та ОСОБА_2 автомобіль під час шлюбу є об'єктом їх спільної сумісної власності, а умови зазначеного шлюбного договору порушують норми законодавства, а також ставлять її у невигідне матеріальне становище, що порушує її права та інтереси.

Короткий зміст судових рішень суду першої та апеляційної інстанцій

Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 01 лютого 2019 року, яке залишене без змін постановою Запорізького апеляційного суду від 10 червня 2019 року, позов задоволено.Визнано недійсним шлюбний договір, укладений 10 березня 2017 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_2, посвідчений приватним нотаріусом за реєстровим номером 627. Стягнено з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_3 судові витрати у розмірі 704,80 грн.

Задовольнивши позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що в особисту власність відповідача відповідно до умов шлюбного договору передано автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1, який підлягає обов'язковій державній реєстрації, що суперечить вимогам статті 93 СК України, що є підставою для визнання такого договору недійсним.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У липні 2019 року ОСОБА_2 через адвоката Коваленка М.Ю. звернувся до Верховного Суду з касаційною скаргою на рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 01 лютого 2019 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 10 червня 2019 року, просив скасувати оскаржувані судові рішення та ухвалити нове рішення про відмову в позові.

Аргументи учасників справи

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга мотивована тим, що оскаржувані судові рішення є незаконними, ухвалені з неправильним застосуванням норм матеріального права і порушенням норм процесуального права.

Суди помилково застосували частину п'яту статті 93 СК України при вирішені спору, оскільки шлюбний договір посвідчений нотаріально, пройшов державну реєстрацію. При укладенні вказаного шлюбного договору сторони усвідомлювали значення своїх дій і могли керувати ними, сторонам роз'яснювались права перед укладанням правочину, а тому немає підстав для визнання правочину недійсним.

Суд першої інстанції у порушення вимог частини третьої статті 49 ЦПК України прийняв до розгляду уточнену позовну заяву, якою одночасно змінено предмет та підстави позову.

Аргументи інших учасників справи

У серпні 2019 року від ОСОБА_3 до Верховного Суду надійшов відзив на касаційну скаргу, в якому вона просила касаційну скаргу залишити без задоволення, а оскаржувані судові рішення - без змін.

Суди дійшли правильного висновку, що шлюбний договір суперечить вимогам СК України, оскільки не може ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище. Крім того, згідно з шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації. Отже, в особисту власність відповідача відповідно до умов шлюбного договору було передано автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1, який підлягає обов'язковій державній реєстрації, що суперечить вимогам законодавства, а саме статті 93 СК України, що є підставою для визнання такого договору недійсним.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

Суди встановили, що ОСОБА_3 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі з 22 січня 2011 року.

Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 25 вересня 2017 року шлюб розірвано.

У шлюбі, а саме 10 березня 2017 року, ОСОБА_3 та ОСОБА_2 уклали шлюбний договір, посвідчений приватним нотаріусом за реєстровим номером 627, згідно з яким між ними вирішено питання про статус та режим майна подружжя.

У жовтні 2014 року на сумісні кошти подружжя придбало автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1. Цей автомобіль зареєстрований за ОСОБА_2.

Рух справи в суді касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 25 липня 2019 року відкрито касаційне провадження у справі та витребувано матеріали справи.

У серпні 2019 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду від 04 грудня 2019 року клопотання ОСОБА_2, подане адвокатом Коваленком М.Ю., про зупинення дії оскаржуваних судових рішень

задоволено. Зупинено дію рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 01 лютого 2019 року та постанови Запорізького апеляційного суду від 10 червня 2019 року до закінчення касаційного розгляду справи.

Ухвалою Верховного Суду від 15 березня 2021 року справу призначено до судового розгляду.

Позиція Верховного Суду

Відповідно до пункту 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України від 15 січня 2020 року N 460-IX "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ" (далі - Закон N 460-IX) касаційні скарги на судові рішення, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, розглядаються в порядку, що діяв до набрання чинності цим Законом (08 лютого 2020 року).

Касаційна скарга у цій справі подана у липні 2019 року, а тому вона підлягає розгляду в порядку, що діяв до набрання чинності Законом N 460-IX.

Відповідно до статті 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції. Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

Згідно з частиною другою статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Вивчивши матеріали цивільної справи, зміст оскаржуваних судових рішень, обговоривши доводи касаційної скарги, відзиву на неї, Верховний Суд дійшов висновку про часткове задоволення касаційної скарги з таких підстав.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Згідно з частинами першою, дев'ятою статті 7 СК України сімейні відносини регулюються цим кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності відповідно до моральних засад суспільства.

Серед загальних засад регулювання сімейних відносин у частині другій статті 7 СК України закріплена можливість урегулювання цих відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками.

Згідно з статтею 9 СК України подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства.

Більш детальна регламентація договірного регулювання відносин між подружжям викладена у статті 64 СК України.

Відповідно до частини першої статті 64 СК України дружина та чоловік мають право на укладення між собою усіх договорів, які не заборонені законом, як щодо майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і щодо майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Договір, зокрема, шлюбний договір, насамперед, є категорією цивільного права, то відповідно до статті 8 СК України у випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Згідно з частиною третьою статті 6 ЦК України сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

Принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше, можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

Отже, сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона випливає зі змісту акта законодавства; така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

Відповідно до підпункту в) пункту ІІ.2 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного з подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій держаній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору та буде придбаватися у шлюбі на ім'я одного з подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування.

Згідно зі статтею 103 СК України шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України.

Аналізуючи положення статтей 9, 103 СК України, статтей 203, 215 ЦК України, можна дійти висновку, що підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Верховний Суд зазначає, що правовий режим майна подружжя, як комплекс правових заходів певного порядку регулювання майнових відносин подружжя, визначається законодавцем (норми СК України і ЦК України) чи самими учасниками майнових відносин (подружжя).

Задовольнивши позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходили з того, що в особисту власність відповідача відповідно до умов шлюбного договору передано автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1, який підлягає обов'язковій державній реєстрації, що суперечить вимогам статті 93 СК України, що є підставою для визнання його недійсним.

Верховний Суд не погоджується з висновками судів про визнання шлюбного договору повністю недійсним, з огляду на таке.

Відповідно до статті 97 СК України у шлюбному договорі може бути визначене майно, яке дружина, чоловік передає для використання на спільні потреби сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу. Сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. У шлюбному договорі сторони можуть передбачити використання належного їм обом або одному з них майна для забезпечення потреб їхніх дітей, а також інших осіб. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Згідно з частинами четвертою, п'ятою статті 93 СК України шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище. За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Отже, окрім загальних вимог щодо дійсності правочинів, встановлених ЦК України, частини четверта та п'ята статті 93 СК України встановлюють спеціальні обмеження, щодо можливих умов шлюбного договору.

Верховний Суд виходить з того, що системний аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що свобода договору у регулюванні майнових відносин між подружжям є істотно обмеженою. Такі сторони не вправі у договорах між собою визначати такі умови, реалізація яких призводитиме до істотного дисбалансу між правами та обов'язками кожного із подружжя.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у частині четвертій статті 93 СК України, має оціночний характер і підлягає доведенню стороною відповідно до частини третьої статті 12 ЦПК України, та ці докази повинні бути оцінені судом відповідно до норм цивільного процесуального права.

Відповідні правові висновки викладені у постановах Верховного Суду України від 28 січня 2015 року у справі N 6-230цс14, Верховного Суду у справі N 201/4255/16-ц, провадження N 61-9533св19.

Суди встановили, що відповідно до підпункту в) пункту II.2 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного з подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору та буде придбаватися у шлюбі на ім'я одного з подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування.

Верховний Суд зазначає, що шлюбний договір є видом цивільного договору, тому на відносини з приводу його укладення також розповсюджуються положення статті 13 ЦК України щодо добросовісності поведінки учасників відносин, заборони зловживання правом, вимоги дотримання моральних засад суспільства тощо.

Повне та беззастережне скасування у певних відносинах презумпції спільності майна, набутого подружжям під час шлюбу, є можливим виключно за умови, якщо це не призводитиме до виникнення ситуації, коли одному із подружжя передбачається передання в особисту власність фактично усього майна, набутого ними спільно за час шлюбу.

Верховний Суд виходить із того, що шлюбний договір може містити особливі умови про розподіл спільного майна певним чином, відмінним від визначеного законодавством, а не запроваджувати дискримінаційну умову про безумовну передачу усього майна одному із подружжя.

У контексті умов підпункту в) пункту II.2 шлюбного договору особистою приватною власністю того подружжя, на ім'я якого придбаний у жовтні 2014 року за час шлюбу на сумісні кошти подружжя до укладення шлюбного договору, є автомобіль марки Mazda 3, 2008 року випуску, реєстраційний номер НОМЕР_1, тобто він належить ОСОБА_2.

За змістом пункту II шлюбного договору сторони підтверджують, що належне їм майно вони поділяють на таке: що має статус особистої приатної власноті чоловіка та дружини, та таке, яке є спільною сумісною власністю подружжя.

Отже, сторони шлюбного договору визначили правовий режим майна подружжя

За змістом підпункту в) пункту II.2 шлюбного договору у власність одному з подружжя переходить нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору. Отже, у власність одному з подружжя передається нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації, яке набуте сторонами за час шлюбу. У цій частині умови шлюбного договору не відповідають частині п'ятій статті 93 СК України.

Таким чином, передання відповідачу у власність визначеного у підпункті в) пункту II.2 шлюбного договору майна, набутого до укладення шлюбного договору, поставило позивача у надзвичайно невигідне матеріальне становище, що суперечить нормам матеріального права та є підставою для визнання недійсним шлюбного договору у вказаній частині.

Верховний Суд зауважує, що умова шлюбного договору, а саме підпункт в) пункт ІІ.2 згідно з яким особистою приватною власністю кожного з подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій держаній реєстрації, що буде придбаватися у шлюбі на ім'я одного з подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування не суперечить частині п'ятій статті 93 СК України, відповідає свободі договору щодо регулювання майнових відносин подружжя.

Верховний Суд зауважує, що у сімейних відносинах має бути врахована їх специфіка та обмеженість договірного регулювання їх як особистих, так і майнових відносин. Наведене правило спрямоване проти запровадження дискримінаційних правил у регулюванні сімейних відносин та недопущення істотного дисбалансу між правами та обов'язками обох з подружжя.

У позовній заяві позивач не виклала аргументи невідповідності усього шлюбного договору нормам матеріального права, а обмежилася посиланням на підпункт в) пункту ІІ.2 шлюбного договору.

Суди, визнавши недійсним весь шлюбний договір, не звернули увагу на підстави позову для визнання шлюбного договору недійсним повністю, не виклали мотиви невідповідності інших положень договору СК України чи ЦК України, а зазначили лише мотиви щодо його невідповідності вимогам частини п'ятої статті 93 СК України.

Згідно з частиною третьою статті 12, частиною першою статті 81 ЦПК України кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Не знайшли свого підтвердження доводи позивача щодо її перебування в надзвичайно невигідному матеріальному становищі, ОСОБА_3 не зазначила, в чому саме полягають надзвичайно невигідні для неї умови щодо всього шлюбного договору, та не довела, яким чином весь договір порушує її права.

Верховний Суд, з урахуванням підстав позову, системного аналізу положень шлюбного договору, дійшов висновку, що умова підпункту в) пункту ІІ.2 шлюбного договору, згідно з якою у власність одному з подружжя переходить нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягаєобов'язковій державній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору, суперечить частині п'ятій статті 93 СК України, оскільки передбачає зміну правового режиму майна, набутого у спільну сумісну власність укладення оспорюваного договору.

Враховуючи, що умова підпункту в) пункту ІІ.2 шлюбного договору суперечить частині п'ятій статті 93 СК України, а тому підлягає визнанню недійсною з підстав, встановлених частинами першими статей 203, 215 ЦК України.

Підстав для визнання шлюбного договору вцілому недійсним, з урахуванням встановлених у справі обставин немає.

З огляду на те, що суди при тлумаченні умов шлюбного договору неправильно застосували положення СК України та ЦК УКраїни, судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про задоволення позову частково.

Доводи касаційної скарги, що суд першої інстанції у порушення вимог частини третьої статті 49 ЦПК України прийняв до розгляду уточнену позовну заяву, згідно з якою одночасно змінено предмет та підстави позову, не дають підстав для скасування судових рішень відповідно до статті 411 ЦПК України.

Висновки Верховного Суду за результатами розгляду касаційної скарги

Згідно з частинами першою - третьою статті 412 ЦПК України підставами для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Перевіривши в межах касаційної скарги правильність застосування судами норм матеріального і процесуального права, Верховний Суд вважає за необхідне касаційну скаргу задовольнити частково, оскаржувані судові рішення скасувати та ухвалити нове рішення про часткове задоволення позову.

Відповідно до частини тринадцятої статті 141 ЦПК України, якщо суд апеляційної чи касаційної інстанцій, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Відповідно до підпункту "в" пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України у постанові суду касаційної інстанції має бути зазначено про розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

З урахуванням сплаченого ОСОБА_2 судового збору за подання касаційної скарги у розмірі 1 409,60 грн. з ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2 підлягають стягненню судові витрати у розмірі 1 409,60 грн.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 412, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_2, подану адвокатом Коваленком Максимом Юрійовичем, задовольнити частково.

Рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 01 лютого 2019 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 10 червня 2019 року скасувати, ухвалити нове рішення.

Позов ОСОБА_3 до ОСОБА_2, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, - приватний нотаріус Мелітопольського міського нотаріального округу Земенкова Юлія Анатоліївна, про визнання шлюбного договору недійсним, задовольнити частково.

Визнати шлюбний договір, укладений 10 березня 2017 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_2, в частині підпункту в) пункту ІІ.2, згідно з якою особистою приватною власністю кожного з подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що придбане в шлюбі до укладення цього договору, недійсним.

Стягнути з ОСОБА_3 на користь ОСОБА_2 судові витрати у розмірі 1 409 (одну тисячу чотириста дев'ять) грн 60 коп.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий: Ступак О.В.
Судді: Гулейков І.Ю.
Олійник А.С.
Погрібний С.О.
Яремко В.В.

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 553/2298/18
провадження № 61-986св22

09 червня 2022 року
м. Київ

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: Зайцева А.Ю. (суддя-доповідач), Коротенка Є.В., Тітова М.Ю.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1,

відповідачі: ОСОБА_2, Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми), ОСОБА_3,

третя особа - приватний нотаріус Полтавського міського нотаріального округу Колотілов О.М.

розглянув у попередньому судовому засіданні в порядку письмового провадження без повідомлення учасників цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми), ОСОБА_3, третя особа - приватний нотаріус Полтавського міського нотаріального округу Колотілов О.М., про визнання шлюбного договору недійсним та визнання права власності на частку у нерухомому майні

за касаційною скаргою ОСОБА_1 на постанову Полтавського апеляційного суду від 09 грудня 2021 року у складі колегії суддів: Хіль Л.М., Гальонкіна С.А., Кузнєцової О.Ю.,

ВСТАНОВИВ:

1.Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У жовтні 2018 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом, в якому просила визнати недійсним шлюбний договір від 15 вересня 2015 року N 3120, укладений між нею і ОСОБА_2.

На обґрунтування позовних вимог ОСОБА_1 зазначала, що 28 серпня 1976 року між нею і ОСОБА_2 зареєстровано шлюб, в якому народилися діти ОСОБА_3 і ОСОБА_4.

За час шлюбу був збудований житловий будинок з господарськими будівлями на АДРЕСА_1 та придбана квартира АДРЕСА_2, право власності на це майно зареєстроване на ім’я чоловіка.

У 2018 році зі слів чоловіка їй стало відомо, що 15 вересня 2015 року, крім інших документів, вона підписала шлюбний договір, згідно з яким відмовилась від майнових прав на зазначену квартиру, придбану нібито після укладення шлюбного договору.

Шлюбний договір позивач не вважає чинним, оскільки його зміст суперечить частині п’ятій статті 93 СК України.

У пункті 2.2 шлюбного договору зазначено, що квартира придбана за особисті кошти ОСОБА_2, що є завідомо неправдивим, адже відповідач ніколи ніде не працював, не мав доходу, кошти на придбання спірної квартири належать її батькам, які продали свою квартиру.

Укладення шлюбного договору, який за своїм змістом суперечить вимогам закону, а також не спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним, є порушенням частин першої та п’ятої статті 203 ЦК України, що відповідно до статті 215 ЦК України є підставою для визнання його недійсним.

У листопаді 2018 року ОСОБА_1 подала до суду заяву про збільшення позовних вимог, в якій просила визнати за нею право власності на 4/9 частини житлового будинку з господарськими будівлями, що розташований за адресою: АДРЕСА_1, у складі житлового

будинку літ. “А-1”, загальною площею 96,9 кв. м, житловою площею 43,8 кв. м, літньої кухні літ. “Б”, сараю літ. “В”, гаража літ. “А-3”, огорожі N 1; визнати за нею право власності на 1/2 частину квартири АДРЕСА_2.

ОСОБА_1 зазначала, що житловий будинок з господарськими будівлями збудований подружжям у період шлюбу. На підставі рішення виконкому Ленінської районної ради від 20 жовтня 1998 року N 399 її чоловіку видане свідоцтво від 23 листопада 1998 року N 94 на право особистої власності на житловий будинок. У КП ПБТІ “Інвентаризатор” право власності зареєстроване 25 листопада 1998 року за реєстровим номером 19000. До складу будинковолодіння входять: житловий будинок літ. “А-1”, літня кухня літ. “Б”; сарай літ. “В”, гараж літ. “А-3”, огорожа N 1. В подальшому за її згодою 1/9 частина житлового будинку з відповідною частиною будівель та споруд була подарована їхній доньці ОСОБА_3, що підтверджується договором дарування від 23 грудня 2005 року, посвідченим приватним нотаріусом Полтавського міського нотаріального округу Соляник А.В. Крім того, 15 вересня 2015 року за договором купівлі-продажу, посвідченим приватним нотаріусом Полтавського міського нотаріального округу Колотіловим О.М., вони придбали квартиру АДРЕСА_2. Оскільки вказане нерухоме майно набуте нею та відповідачем за час шлюбу, за спільні трудові та грошові затрати, то воно є об’єктом спільної сумісної власності подружжя (стаття 60 СК України).

Ураховуючи наведене, позивач вважає, що за нею має бути визнане право власності на 1/2 частину зазначеного майна, відповідно до частини першої статті 70 СК України. Вартість зазначеного майна їй на цей час не відома, вона не може провести його оцінку, оскільки відповідач утримує у себе технічну документацію та не дає їй доступу до будинку.

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Ленінський районний суд м. Полтави рішенням від 31 серпня 2021 року позов задовольнив. Визнав недійсним шлюбний договір від 15 вересня 2015 року N 3120, укладений між ОСОБА_1 і ОСОБА_2. Визнав за ОСОБА_1 право власності на 4/9 частини житлового будинку з господарськими будівлями за адресою: АДРЕСА_1, у складі житлового будинку літ. “А-1” (загальною площею 96,9 кв. м, житловою площею 43,8 кв. м), літньої кухні літ. “Б”, сараю літ. “В”, гаража літ. “А-3”, огорожі N 1. Визнав за ОСОБА_1 право власності на 1/2 частину квартири АДРЕСА_2. Стягнув з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 судовий збір у розмірі 9 215,60 грн та витрати на правову допомогу в розмірі 4 000,00 грн.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що шлюбний договір укладений на майбутнє, оскільки квартира, зазначена у шлюбному договорі, буде придбана тільки після його підписання, тому укладення такого договору спрямоване не на реальне настання правових наслідків, а на позбавлення права власності іншого з подружжя на частку у спільному майні, чим будуть порушені права позивача. Крім того, пункт 2.2 шлюбного договору не відповідає вимогам чинного законодавства, а саме прямо суперечить статтям 93, 97 СК України. Квартира АДРЕСА_2 придбана під час шлюбу, тому вона є спільною сумісною власністю подружжя та підлягає поділу.

Житловий будинок з господарськими будівлями, що за адресою: АДРЕСА_1, належить ОСОБА_1 і ОСОБА_2 на праві спільної сумісної власності, і розмір часток кожного з подружжя у цьому майні є рівним, це майно придбано подружжям за час перебування у шлюбі за спільні кошти, діючи в інтересах їхньої сім’ї.

Короткий зміст рішення апеляційного суду

Полтавський апеляційний суд постановою від 09 грудня 2021 року апеляційну скаргу ОСОБА_2 задовольнив. Рішення Ленінського районного суду м. Полтави від 31 серпня 2021 року скасував в частині позовних вимог про визнання шлюбного договору недійсним, визнання права власності на 1/2 частину квартири АДРЕСА_2, а також розподілу судових витрат та в цій частині ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив. Судові витрати ОСОБА_1 за подання позову в розмірі 3 034,16 грн

компенсував за рахунок держави в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Стягнув з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 витрати на правничу допомогу в розмірі 2 296,00 грн. Стягнув з ОСОБА_1 на користь держави витрати за подання апеляційної скарги в розмірі 4 434,96 грн. В іншій частині рішення суду залишив без змін.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що сторони підтвердили, що вони усвідомлювали значення своїх дій і могли керувати ними, розуміли природу шлюбного договору, свої права та обов'язки за договором; при укладенні договору відсутній будь-який обман чи інше приховування фактів, які мали б істотне значення та були свідомо приховані ними; договір укладено на вигідних для них умовах і не є результатом впливу тяжких для сторін обставин; договір вчинено з наміром створення відповідних правових наслідків (не є фіктивним), та не приховує інший правочин. Оскільки шлюбним договором від 15 вересня 2015 року передбачено, що квартира АДРЕСА_2 є особистою приватною власністю ОСОБА_2 та не підлягає поділу, тому вона не є спільним сумісним майном подружжя.

Рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог щодо визнання права власності на 4/9 частини спірного будинку в апеляційному порядку не оскаржувалося, тому не було предметом апеляційного перегляду.

Короткий зміст вимог касаційної скарги та відзивів на неї, їх узагальнені аргументи

У касаційній скарзі, поданій до Верховного Суду 15 січня 2022 року, ОСОБА_1 просить скасувати постанову Полтавського апеляційного суду від 09 грудня 2021 року та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Як на підставу касаційного оскарження судового рішення заявник посилається на те, що суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду від 15 вересня 2021 року у справі N 606/1636/18, від 29 липня 2020 року у справі N 127/16354/17, від 25 листопада 2020 року у справі N 201/4255/16, від 09 жовтня 2019 року у справі N 713/1964/16, від 28 квітня 2021 року у справі N 320/3970/18, від 26 лютого 2020 року у справі N 755/19197/18.

На обґрунтування касаційної скарги заявник зазначає, що оскаржуване судове рішення є незаконним, ухвалено з порушенням норм матеріального і процесуального права.

Суд апеляційної інстанції позбавив її права власності на об'єкт нерухомого майна, що придбавався за спільні кошти подружжя. Апеляційний суд не врахував того, що її волевиявлення як учасника правочину не було вільним і не відповідало її внутрішній волі. Правочин у вигляді шлюбного договору не був спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним з її сторони. Зі сторони відповідача був застосований до неї психологічний тиск, її введено в оману щодо природи правочину та його змісту. Більше того, вказаний правочин було укладено на вкрай не вигідних для неї умовах, адже як станом на 2015 рік, так і станом на сьогодні вона не забезпечена жодним іншим житлом, що підтверджується Інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Вона змушена проживати зі своїм сином ОСОБА_4 та його сім'єю.

Після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції відповідач не допускає її до спірного будинку, чим порушує її право власності та одночасно забороняє проживати в спірній квартирі. Спірна квартира була придбана за спільні кошти подружжя і не може бути особистою власністю відповідача, оскільки вказане порушує її конституційні права на володіння, користування та розпорядження майном.

В матеріалах справи немає належних та допустимих доказів походження коштів на придбання спірної квартири, зокрема доказів того, що на придбання квартири були витрачені особисті кошти відповідача ОСОБА_2.

Оскаржуваний правочин запровадив дискримінаційну умову про безумовне передання усього майна одному із подружжя, що не було враховано судом апеляційної інстанції.

04 квітня 2022 року до Верховного Суду надійшов відзив приватного нотаріуса Полтавського міського нотаріального округу Колотілова О.М. на касаційну скаргу, який мотивований тим, що касаційна скарга є необґрунтованою, рішення апеляційного суду є законним та обґрунтованим.

Шлюбний договір від 15 вересня 2015 року, реєстровий номер 3120, посвідчено відповідно до Закону України «Про нотаріат», ЦК і СК України, Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року N 296/5 (із змінами і доповненнями). З дати посвідчення правочину до дати відкриття провадження судом першої інстанції минуло більше трьох років. За цей період жодна зі сторін для внесення змін чи доповнень до зазначеного шлюбного договору до нотаріуса не зверталась.

До вчинення правочину він встановив осіб, які звернулися за вчиненням правочину, визначив обсяг їх цивільної дієздатності, встановив волевиявлення та дійсні наміри сторін, умови та правові наслідки, про що зазначено і в тексті договору та про що свідчать особисті підписи сторін на правочині.

Умови шлюбного договору містять взаємні права та обов’язки сторін. При його укладенні сторони були попередньо ознайомлені з наслідками вчинюваної нотаріальної дії, в тому числі з вимогами цивільного законодавства щодо недійсності угод, розуміли значення та умови цього правочину, підтвердили дійсність намірів при його укладенні і те, що він не носить характеру уявного, удаваного тощо, та те, що він укладається на засадах взаємоповаги один до одного.

08 квітня 2022 року до Верховного Суду надійшов відзив ОСОБА_2 на касаційну скаргу, який мотивований тим, що касаційна скарга є необґрунтованою, рішення апеляційного суду є законним та обґрунтованим, ухвалене з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Не відповідають дійсності твердження заявника щодо перешкод, які він нібито створює для неї у володінні та користуванні житловим будинком, ОСОБА_1 забезпечена власним житлом і не проживає в ньому з особистих міркувань.

Суд апеляційної інстанції правильно застосував СК України та правові висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постановах Верховного Суду в частині поняття спільної сумісної власності подружжя та його особливості в сукупності з матеріалами справи; правильний зробив висновок про те, що шлюбний договір укладено на вигідних для них обох умовах, і його укладення не є результатом впливу тяжких для сторін обставин.

24 травня 2022 року до Верховного Суду надійшов відзив Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми) на касаційну скаргу, який мотивований тим, що касаційна скарга є необґрунтованою, рішення апеляційного суду є законним та обґрунтованим, ухвалене з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми) не перебувало у цивільних правовідносинах з позивачем та не вчиняло жодних дій чи бездіяльності щодо предмета спору, а тому немає підстав для задоволення скарги в частині вимог до Північно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Суми).

Рух справи в суді касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 08 лютого 2022 року відкрито касаційне провадження у справі та витребувано її матеріали із суду першої інстанції.

14 квітня 2022 року справа надійшла до Верховного Суду.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

28 серпня 1976 року між сторонами укладено шлюб, в якому народилися діти ОСОБА_3 і ОСОБА_4.

Згідно зі свідоцтвом про право особистої власності на житловий будинок від 23 листопада 1998 року N 94, виданим виконкомом міської ради народних депутатів, ОСОБА_2 на праві особистої власності належить житловий будинок на АДРЕСА_1.

15 вересня 2015 року ОСОБА_2 та ОСОБА_1, які попередньо ознайомлені нотаріусом із загальними вимогами, додержання яких є необхідним для чинності правочину, повністю усвідомлюючи значення своїх дій та згідно з вільним волевиявленням, яке відповідає внутрішній волі сторін цього правочину, розуміючи його природу, а також свої права та обов'язки за договором, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі з 28 серпня 1976 року та маючи на меті урегулювання майнових відносин між собою і визначення взаємних майнових прав та обов'язків, на засадах взаємоповаги один до одного уклали шлюбний договір.

Пунктом 2.2 шлюбного договору визначено, що квартира АДРЕСА_2 буде придбана за особисті кошти ОСОБА_2 та буде його особистою приватною власністю.

Цього ж дня, 15 вересня 2015 року, приватний нотаріус Полтавського міського нотаріального округу Колотілов О.М. посвідчив договір купівлі-продажу між ОСОБА_6 і ОСОБА_2, за умовами якого ОСОБА_2 придбав квартиру АДРЕСА_2, житловою площею 40,6 кв. м, загальною площею 64,8 кв. м У договорі зазначено, що ОСОБА_2 діє на підставі шлюбного договору, посвідченого 15 вересня 2015 року.

15 вересня 2015 року ОСОБА_2 склав заповіт, яким на випадок своєї смерті заповів належну йому квартиру АДРЕСА_2 ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1. Заповіт зареєстрований в Спадкову реєстрі 15 вересня 2015 року за N 57938672.

2. Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Частиною другою статті 389 ЦПК України передбачено, що підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Згідно з частиною першою статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Верховний Суд, перевіривши правильність застосування судами норм права в межах касаційної скарги, дійшов висновку, що касаційна скарга не

підлягає задоволенню з огляду на таке.

Мотиви і доводи Верховного Суду та застосовані норми права

Частинами першою, дев'ятою статті 7 СК України встановлено, що сімейні відносини регулюються цим кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності відповідно до моральних засад суспільства.

Сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками (частина друга статті 7 СК України).

Договір, в тому числі шлюбний, насамперед, є категорією цивільного права, і відповідно до статті 8 СК України у випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

У частині третій статті 6 ЦК України передбачено, що сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, надаючи, таким чином, особам право вибору: використати існуючі норми законодавства для регулювання своїх стосунків або встановити для цих стосунків власні правила поведінки.

Принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше, можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

Таким чином, сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона випливає зі змісту акта законодавства; така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

Шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених ЦК України (стаття 103 СК України).

Виходячи зі змісту статей 9, 103 СК України, статей 203, 215 ЦК України, підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Норма статті 97 СК України надає подружжю право визначати у шлюбному договорі правовий режим майна, набутого до чи під час шлюбу. Частинами другою, третьою та п'ятою статті 97 СК України встановлено, що сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Отже, укладення шлюбного договору, який містить умову про непоширення на майно, набуте подружжям за час шлюбу, положень статті 60 СК України, не можна кваліфікувати як порушення заборони передання за шлюбним договором у власність одному з подружжя нерухомого майна та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації.

Частинами четвертою, п'ятою статті 93 СК України передбачено обмеження щодо змісту шлюбного договору: по-перше, договір не повинен ставити одного із подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище порівняно із законодавством; по-друге, за

шлюбним договором не може передаватись у власність одному із подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Отже, окрім загальних вимог щодо дійсності правочинів, встановлених ЦК України, частини четверта та п'ята статті 93 СК України встановлюють спеціальні обмеження щодо можливих умов шлюбного договору.

Положення частини п'ятої статті 93 СК України має тлумачитись як таке, що стосується лише майна, яке на праві особистої приватної власності повністю належало одному з подружжя й передається за шлюбним договором в особисту приватну власність іншому з подружжя.

Аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що свобода договору у регулюванні майнових відносин між подружжям є істотно обмеженою. Такі сторони не вправі у договорах між собою визначати такі умови, реалізація яких призводитиме до істотного дисбалансу між правами та обов'язками кожного із подружжя.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у частині четвертій статті 93 СК України, має оціночний характер і підлягає доведенню стороною відповідно до частини третьої статті 12 ЦПК України, і ці докази повинні бути оцінені судом відповідно до норм цивільного процесуального права.

Схожий за змістом висновок викладено у постанові Верховного Суду України від 28 січня 2015 року у справі N 6-230цс14.

Суди встановили, що пункт 2.2 оспорюваного правочину визначає, що особистою приватною власністю кожного із подружжя є:

а) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною до шлюбу;

б) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу, але на підставі договору дарування або у порядку спадкування;

в) майно, набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу, але за кошти, що належали кожному із них особисто.

З огляду на викладене, особистою приватною власністю чоловіка буде вважатися квартира АДРЕСА_2, яку він буде купувати за свої кошти після укладення цього шлюбного договору.

Ураховуючи наведене, умова шлюбного договору про непоширення на спірну квартиру положень статті 60 СК України прямо дозволена законом (частина друга статті 97 СК України), тому сама по собі жодним чином не може свідчити про порушення таким шлюбним договором прав іншого з подружжя.

Згідно з частиною третьою статті 12, статтею 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, а саме доказування не може гуртуватися на припущеннях.

Встановивши, що за умовами шлюбного договору не передається у власність одному із подружжя нерухоме майно, право на яке підлягає державній реєстрації, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що умови шлюбного договору не суперечать частині п'ятій статті 93 СК України, адже цим договором сторони встановили правовий режим майна, право власності на яке вже було зареєстровано за кожною із сторін, а також на майно, яке буде набуте ними в майбутньому.

Сторони правочину в договорі підтвердили, що вони усвідомлювали значення своїх дій та згідно з вільним волевиявленням, яке відповідало їх внутрішній волі як сторін правочину, розуміючи його природу, а також свої права та обов'язки за договором, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі та маючи на меті урегулювання майнових відносин між собою і визначення взаємних прав та обов'язків, на засадах взаємоповаги один до одного, уклали цей договір. При укладенні договору відсутній будь-який обман чи інше приховування фактів, які мали б істотне значення та були свідомо приховані ними; договір не є результатом впливу тяжких для сторін обставин; договір вчинено з

наміром створення відповідних правових наслідків (не є фіктивним), та він не приховує інший правочин.

Ураховуючи, що правовідносини сторін і правовий режим спірної квартири урегульовано шлюбним договором, апеляційний суд обґрунтовано застосував до вимоги щодо поділу цієї квартири норми шлюбного договору, а не загальні норми СК України.

Висновки апеляційного суду у цій справі не суперечать висновкам викладеним у постановах Верховного Суду від 15 вересня 2021 року у справі N 606/1636/18, від 29 липня 2020 року у справі N 127/16354/17, від 25 листопада 2020 року у справі N 201/4255/16, від 09 жовтня 2019 року у справі N 713/1964/16, від 28 квітня 2021 року у справі N 320/3970/18, від 26 лютого 2020 року у справі N 755/19197/18.

Аргументи касаційної скарги про те, що апеляційний суд не врахував, що її волевиявлення як учасника правочину не було вільним і не відповідало її внутрішній волі; правочин не був спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним з її сторони; зі сторони відповідача був застосований до неї психологічний тиск, її введено в оману щодо природи правочину та його змісту, спростовуються встановленими судом фактичними обставинами справи, яким апеляційний суд надав відповідну правову оцінку, зводяться до необхідності переоцінки цих обставин, що знаходиться поза межами повноважень Верховного Суду (стаття 400 ЦПК України).

Доводи касаційної скарги про те, що оскаржуваний правочин запровадив дискримінаційну умову про безумовне передання усього майна одному із подружжя, що не було враховано судом апеляційної інстанції, спростовуються умовами шлюбного договору.

Аргументи позивача щодо вкрай невигідних для неї умов при підписанні оспорюваного правочину, адже вона не забезпечена жодним іншим житлом, спростовуються рішенням суду першої інстанції, ухваленим у цій справі, яке відповідач не оскаржував в апеляційному порядку і яким за нею визнано право власності на частину будинку, придбаного в шлюбі.

Аналізуючи питання обсягу дослідження доводів заявника та їх відображення в оскаржуваному судовому рішенні, питання вичерпності висновків суду, Верховний Суд виходить із того, що у справі, що переглядається, сторонам було надано вичерпну відповідь на всі істотні питання, що виникають при кваліфікації спірних правовідносин, як у матеріально-правовому, так і в процесуальному сенсах, а доводи, викладені у касаційній скарзі, не спростовують обґрунтованих та правильних висновків апеляційного суду.

Відповідно до частини третьої статті 401 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку про залишення касаційної скарги без задоволення, а постанови апеляційного суду - без змін.

Керуючись статтями 400, 401, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1 залишити без задоволення.

Постанову Полтавського апеляційного суду від 09 грудня 2021 року залишити без змін.

Постанова Верховного Суду набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Судді: Зайцев А.Ю.

Коротенко Є.В.

Тітов М.Ю.

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 759/23521/20
провадження № 61-20508св21

01 червня 2022 року
м. Київ

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Луспеника Д.Д.,

суддів: Гулька Б.І., Коломієць Г.В. (суддя-доповідач), Лідовця Р.А., Черняк Ю.В.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1,

відповідач - ОСОБА_2,

третя особа - приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Бригіда Володимир Олександрович,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом Бекіровим Сіраном Нусрєтовичем, на постанову Київського апеляційного суду від 18 листопада 2021 року, прийняту у складі колегії суддів: Савченка С.І., Верланова С. М, Мережко М.В.,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У грудні 2020 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до ОСОБА_2 про визнання частково недійсним шлюбного договору та розподіл майна подружжя.

Позовна заява ОСОБА_1 мотивована тим, що він, 1949 року народження, є громадянином Нідерландів, його рідною мовою є нідерландська, а англійською мовою він володіє на базовому (побутовому) рівні, українською мовою не володіє взагалі.

У травні 2009 року на одному із сайтів мережі Інтернет він познайомився з ОСОБА_2, 1984 року народження, яка на той час проживала у м. Миколаєві, була розлучена, мала на утриманні малолітнього сина ОСОБА_3, 2008 року народження, і займалась роздрібною торгівлею продовольчими товарами. Вони періодично зустрічалися як на території України, так і на території Російської Федерації.

07 вересня 2009 року він за свої власні кошти придбав двокімнатну квартиру АДРЕСА_1 для забезпечення відповідачки житлом під час навчання у вищому навчальному закладі, оформивши договір купівлі-продажу на її ім’я.

16 липня 2011 року між ним та ОСОБА_2 зареєстрований шлюб.

Під час шлюбу він неодноразово пропонував відповідачці народити дитину, але вона з різних причин заперечувала, а з часом погодилась на народження дитини, але за умови укладення ними шлюбного контракту, за умовами якого все майно, що буде придбано ними, стало б її особистою власністю.

У квітні 2015 року відповідачка повідомила йому про свою вагітність і поставила умову про укладення шлюбного контракту.

24 жовтня 2015 року він був вимушений укласти з відповідачкою нотаріально посвідчений шлюбний договір, при укладенні якого була присутня перекладач ОСОБА_4, яка усно переклала йому з української мови на англійську мову зміст цього договору, зокрема те, що особистою приватною власністю кожного з подружжя є майно, набуте чоловіком або дружиною до шлюбу.

ІНФОРМАЦІЯ_1 у них народився син ОСОБА_5

ІНФОРМАЦІЯ_2 з огляду на працевлаштування відповідачки у м. Києві він за рахунок своїх власних заощаджень придбав трикімнатну квартиру АДРЕСА_2, оформивши договір купівлі-продажу на ім’я відповідачки, де зареєстрував своє місце проживання.

На початку 2020 року відповідачка почала вимагати від нього виділення більших коштів на утримання дітей, на що він запропонував повідомляти про цільове витрачення коштів. З цього часу ОСОБА_2 почала влаштовувати конфлікти, а у липні 2020 року змінила замки вхідних дверей квартири і в електронній переписці повідомила його, що їхні стосунки це лише бізнес і йому не варто більше приїжджати до України.

Згодом він дізнався, що рішенням Святошинського районного суду міста Києва від 06 серпня 2020 року шлюб між ними розірвано і відповідачка звернулася до суду з позовом про стягнення з нього аліментів у розмірі 58 660,00 грн на місяць.

Зазначав, що у серпні 2020 року він звернувся за юридичною допомогою щодо положень шлюбного договору та отримав роз'яснення, що згідно з підпунктом "в" пункту 3 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного із подружжя є, зокрема, нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язкові державній реєстрації, що буде придбаватися у шлюбі на ім'я одного із подружжя. При цьому, підпунктом ж) пункту 3 шлюбного договору також встановлено, що сторони погоджуються з тим, що на майно та/чи грошові кошти, які є особистою приватною власністю кожного із подружжя, за будь-яких умов не поширюються положення глави 8 СК України (у тому числі статей 60, 62 СК України) та статті 369 ЦК України.

Вважав, що підпункти "в" та "ж" пункту 3 шлюбного договору порушують його права, ставлять його у вкрай невигідне матеріальне становище та суперечать вимогам чинного законодавства, оскільки переклад був здійснений на англійську мову, яка не є його рідною мовою і якою він володіє на побутовому рівні, тому до його відома перекладачем не було чітко, ясно і дохідливо доведено положення цього договору про режим майна, що буде набуте одним із подружжя після його укладення. Про дане свідчить і відсутність підпису перекладача Дубенко І.О. на шлюбному договорі, а тому нотаріус не мала правових підстав для вчинення посвідчувального напису і, відповідно, посвідчення шлюбного договору.

Вказував на те, що, підписуючи договір, він помилявся щодо його природи, не розумів його суті в повному обсязі, в тому числі не виявляв своєї реальної внутрішньої волі на відмову від режиму спільності майна на майбутнє, що суперечить частині третій статті 203 ЦК України.

Крім того, на момент укладення договору йому було 66 років, як на момент укладання шлюбного договору, так і на даний час він іншого житла не має, а тому, підписуючи договір, він поставлений у надзвичайно невигідне матеріальне становище, що суперечить приписам частин четвертої та п'ятої статті 93 СК України.

Вважав, що, укладаючи шлюбний договір, відповідачка діяла недобросовісно, всупереч положенням статті 13 ЦК України.

Зазначав, що умови підпункту "в" та "ж" пункту 3 шлюбного договору суперечать статтям 9, 60, 93,103 СК України та статтям 203, 215, 229-233 ЦК України.

З урахуванням зазначеного, ОСОБА_1 просивсуд просив визнати недійсним підпункти "в" та "ж" пункту 3 шлюбного договору, укладеного 24 жовтня 2015 року між ним і ОСОБА_2, та визнати за ним право власності на 1/2 частини квартири АДРЕСА_3.

Короткий зміст рішення суду першої інстанції

Рішенням Святошинського районного суду м. Києва від 26 травня 2021 року у складі судді Кириленко Т.В. позов ОСОБА_1 задоволено.

Визнано недійними підпункти в) ж) пункту 3 шлюбного договору, а саме щодо режиму особистої приватної власності кожного із подружжя на нерухоме майно, автотранспортні засобі, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що буде набуватись у шлюбі на ім'я одного із подружжя, а також непоширення на це майно положень глави 8 СК України (у тому числі статей 60, 62 СК України) та статті 369 ЦК України, який укладено 24 жовтня 2015 року між ОСОБА_2 та

громадянином Нідерландів ОСОБА_1, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Бригідою В.О. та зареєстрований у реєстрі за N 1698 і 1699.

Поділено спільне майно подружжя та в порядку поділу майна визнано за ОСОБА_1, громадянином Нідерландів, право власності на 1/2 частини квартири АДРЕСА_3, визнано за ОСОБА_2 право власності на 1/2 частини квартири АДРЕСА_3.

Вирішено питання розподілу судових витрат.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що положення шлюбного договору, передбачені підпунктами "в" і "ж" пункту 3 щодо режиму особистої приватної власності кожного із подружжя на нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності, яке підлягає обов'язковій державній реєстрації, що буде набуватись у шлюбі на ім'я одного із подружжя, а також непоширення на це майно положень глави 8 СК України (у тому числі статей 60,62 СК України) та статті 369 ЦК України, не відповідали внутрішній волі позивача, були наслідком виконання умови відповідачки щодо народження спільної дитини та поставили його у надзвичайно невигідне матеріальне становище, а тому, посилаючись на положення статей 203, 215 ЦК України, дійшов висновку про наявність правових підстав для визнання оспорюваних пунктів шлюбного договору недійсними.

Короткий зміст постанови суду апеляційної інстанції

Постановою Київського апеляційного суду від 18 листопада 2021 року апеляційну скаргу ОСОБА_2 задоволено, рішення Святошинського районного суду міста Києва від 26 травня 2021 року скасовано і ухвалено нове, яким у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Вирішено питання розподілу судових витрат.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, суд апеляційної інстанції виходив із того, що зміст укладеного шлюбного договору не суперечить законодавству України, а також моральним засадам суспільства, а підпункти "в" і "ж" пункту 3 шлюбного договору, які оспорює позивач, не містять умов, які б поставили його у надзвичайно невигідне матеріальне становище і таких доказів позивач суду не надав.

Короткий зміст вимог касаційної скарги та її доводів

У грудні 2021 року ОСОБА_1 в особі адвоката Бекірова С.Н. подав до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просив скасувати постанову апеляційного суду та залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Касаційна скарга мотивована тим, що відповідачка із використанням обману забезпечила укладення із позивачем шлюбного договору на дискримінаційних для останнього умовах всупереч положенням законодавства, чим з огляду на вік позивача та відсутність у нього житла, безумовно поставила його у вкрай невигідне становище, на що апеляційний суд уваги не звернув.

Крім того, апеляційний суд не врахував, що відсутність особистого підпису перекладача у примірниках шлюбного договору фактично призводить до неможливості встановити вірність перекладу цього документу.

Підставами касаційного оскарження постанови Київського апеляційного суду від 18 листопада 2021 року заявник зазначає неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права,

а саме: суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норми права без урахування висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду

від 26 лютого 2020 року у справі N 755/19197/18 (провадження N 61-18343св19).

Рух касаційної скарги у суді касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 21 грудня 2021 року касаційну скаргу залишено без руху та надано строк для усунення недоліків.

У строк, визначений судом, заявник усунув недоліки.

Ухвалою Верховного Суду від 17 січня 2022 року відкрито касаційне провадження у справі, витребувано матеріали цивільної справи із суду першої інстанції.

27 січня 2022 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду від 23 травня 2022 року справу призначено до судового розгляду.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

16 липня 2011 року між громадянином Королівства Нідерландів ОСОБА_1, 1949 року народження, та громадянкою України ОСОБА_2, 1984 року народження, зареєстровано шлюб.

Під час шлюбу, а саме 24 жовтня 2015 року, між ОСОБА_1 і ОСОБА_2 укладено шлюбний договір щодо врегулювання майнових відносин подружжя, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Бригідою В.А.

У підпункті “в” пункту 3 шлюбного договору зазначено, що особистою приватною власністю кожного із подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов’язкові державній реєстрації, що буде придбаватися у шлюбі на ім’я одного із подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування.

Згідно з підпунктом “ж” пункту 3 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного із подружжя є: дохід (дивіденти), плоди, приплід продукція, що приноситимуть майно (речі та майнові права, в т. ч. корпоративні) та грошові кошти, котрі сторонами, подружжям, віднесено до особистої приватної власності.

Сторони погоджуються з тим, що на майно та/чи грошові кошти, які є особистою приватною власністю кожного із подружжя, за будь-яких умов не поширюються положення глави 8 СК України (у тому числі статті 60, 62 СК України) та стаття 369 ЦК України.

ІНФОРМАЦІЯ_1 у сторін народився син ОСОБА_5.

Під час шлюбу, а саме 13 лютого 2019 року, сторонами на ім’я ОСОБА_2 придбана квартира АДРЕСА_3.

ОСОБА_1 зареєстрований у вказаній квартирі із 13 листопада 2019 року по теперішній час.

З декларації цивільно-правового нотаріуса вбачається, що станом на 20 червня 2020 року ОСОБА_1 не має нерухомості в Королівстві Нідерланди, як і не має зареєстрованого нерухомого майна в Україні, що підтверджується витягом з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно.

У червні 2020 року ОСОБА_2 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_1 про розірвання шлюбу.

Рішенням Святошинського районного суду міста Києва від 06 серпня 2020 року у справі N 759/10189/20 позов ОСОБА_2 задоволено, шлюб, зареєстрований 16 липня 2011 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, розірвано.

У травні 2020 року ОСОБА_2 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_1, в якому просила стягнути аліменти на утримання малолітньої дитини ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, у розмірі 58 660,00 грн щомісячно з дати подання позову та до досягнення дитиною повноліття.

У вересні 2020 року ОСОБА_8, який діє в інтересах ОСОБА_1, звернувся до суду із зустрічним позовом, в якому просив виключити запис про гр. Королівства Нідерландів ОСОБА_1 як батька з актового запису про народження дитини ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, складеного Відділом державної реєстрації актів цивільного стану Броварського управління юстиції у Київській області за N 237 від 20 лютого 2016 року.

Рішенням Святошинського районного суду міста Києва від 10 лютого 2021 року у справі N 759/8289/20 позовні вимоги ОСОБА_1 задоволено.

Виключено запис про громадянина Королівства Нідерландів ОСОБА_1 як батька з актового запису про народження дитини ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, складеного Відділом державної реєстрації актів цивільного стану Броварського управління юстиції у Київській області за N 237 від 20 лютого 2016 року.

Дане рішення сторонами не оскаржено, набрало законної сили.

Ухвалою Святошинського районного суду міста Києва від 10 лютого 2021 року у справі N 759/8289/20 позовну заяву ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про стягнення аліментів залишено без розгляду.

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Частиною другою статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) передбачено, що підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до вимог частин першої і другої статті 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Встановлено й це вбачається з матеріалів справи, що судове рішення апеляційного суду ухвалене з додержанням норм матеріального та процесуального права, а доводи касаційної скарги цих висновків не спростовують.

Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства (частина дев'ята статті 7 СК України).

Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, у першу чергу, акти сімейного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах сімейного законодавства.

Сімейні відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками (частина друга статті 7 СК України).

Подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства (частина перша статті 9 СК України).

Договір як універсальний регулятор приватних відносин, покликаний забезпечити їх регулювання та має бути направлений на встановлення, зміну або припинення приватних прав та обов'язків.

З урахуванням принципів приватного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо дійсності, чинності та виконуваності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності.

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення приватних прав та інтересів або ж їх відновлювати. До правових наслідків недійсності правочину належить те, що він не створює юридичних наслідків. Тобто, правовим наслідком недійсності договору є по своїй суті "нівелювання" правового результату породженого таким договором (тобто вважається, що не відбулося переходу/набуття/зміни/встановлення/припинення прав взагалі).

Шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України (стаття 103 СК України).

Недійсність окремої частини правочину не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної частини (стаття 217 ЦК України).

Шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище. За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації (частини перша, четверта, п'ята статті 93 СК України).

Сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них (частина друга статті 97 СК України).

Тлумачення вказаних норм свідчить, що:

- положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин;

- у статті 103 СК України законодавець частково урегулював оспорюваність шлюбного договору. З урахуванням того, що положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин, то до недійсності шлюбного договору (його частини) підлягають застосуванню норми § 2 "Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону" глави 16 ЦК України;

- для визнання судом оспорюваного шлюбного договору (його частини) недійсним необхідним є: наявність підстав для оспорення шлюбного договору (його частини); встановлення, чи порушується (не визнається або оспорюється) суб'єктивне приватне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Як наявність підстав для визнання оспорюваного шлюбного договору (чи його частини) недійсним, так і порушення (не визнання або оспорювання) суб'єктивного приватного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного шлюбного договору;

- під змістом шлюбного договору розуміється сукупність умов, викладених в ньому. Під вимогами, яким не повинен суперечити шлюбний договір (його частина), мають розумітися ті правила, що містяться в імперативних приватно-правових нормах.

У статті 60 СК України закріплено принцип спільності майна подружжя.

Сторони шлюбного договору мають можливість домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 СК України. Тобто, сторони шлюбного договору можуть домовитися, що: майно, набуте за час шлюбу, але після укладення шлюбного договору, буде набуватися сторонами на праві спільної часткової

власності; режим спільності майна (стаття 60 СК України) може бути змінений за домовленістю сторін на режим роздільності. Сторони можуть включити до шлюбного договору умову, що повністю виключає можливість виникнення в майбутньому спільного подружнього майна. При цьому майно, набуте за час шлюбу, належатиме кожному з подружжя на праві приватної власності (роздільне майно).

У постанові Верховного Суду України від 28 січня 2015 року в справі N 6-230цс14 зазначено, що: "стаття 9 СК України визначає загальні межі договірного регулювання відносин між подружжям, а саме: така домовленість не повинна суперечити вимогам СК України, іншим законам та моральним засадам суспільства. Під вимогами законів у цьому випадку слід розуміти імперативні норми, що встановлюють заборону для договірного регулювання відносин подружжя.

Оскільки договір, в тому числі шлюбний договір, передусім є категорією цивільного права, то відповідно до статті 8 СК України у випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини, лише у випадках якщо:

1) існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства;

2) заборона випливає із змісту акта законодавства;

3) така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

Про необхідність застосування норм ЦК України при визнанні шлюбного договору недійсним міститься вказівка і у статті 103 СК України.

Виходячи зі змісту статей 9, 103 СК України, статей 203, 215 ЦК України підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Окремим видом договірного регулювання сімейних відносин подружжя є шлюбний договір. У главі 10 СК України (статті 92-103) визначені вимоги до форми, змісту, строку дії та умов шлюбного договору, підстав його розірвання чи визнання недійсним.

Так, відповідно до частини першої статті 93 СК України шлюбний договір регулює майнові відносини між подружжям, визначає їхні майнові права та обов'язки.

У частинах четвертій, п'ятій статті 93 СК України містяться обмеження щодо змісту шлюбного договору: по-перше, договір не повинен ставити одного із подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище порівняно із законодавством; по-друге, за шлюбним договором не може передаватись у власність одному із подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у частині четвертій статті 93 СК України, має оціночний характер і підлягає доведенню стороною відповідно до частини третьої статті 10 ЦПК України.

Норма статті 97 СК України надає подружжю право визначати у шлюбному договорі правовий режим майна, набутого до чи під час шлюбу, та не містить заборон або будь-яких обмежень цього права.

Таким чином, оскільки норми сімейного і цивільного законодавства не містять заборони чи обмеження права сторін шлюбного договору у визначені цими сторонами правового режиму майна, набутого ними до шлюбу, висновок суду про відповідність шлюбного договору вимогам статей 64, 74, 93, 97 СК України, статей 203, 215 ЦК України є правильним.

Встановивши, що правовідносини сторін та правовий режим спірного майна урегульовано шлюбним договором, суд обґрунтовано застосував до цих правовідносин норми шлюбного договору, а не загальні норми СК України".

При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду (частина четверта статті 263 ЦПК України).

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 лютого 2020 року в справі N 755/19197/18 (провадження N 61-18343св19) зазначено, що: "норма статті 97 СК України надає подружжю право визначати у шлюбному договорі правовий режим майна, набутого до чи під час шлюбу, та не містить заборон або будь-яких обмежень цього права.

Частинами другою, третьою та п'ятою статті 97 СК України встановлено, що сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Частинами четвертою, п'ятою статті 93 СК України передбачено обмеження щодо змісту шлюбного договору: по-перше, договір не повинен ставити одного із подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище порівняно із законодавством; по-друге, за шлюбним договором не може передаватись у власність одному із подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у частині четвертій статті 93 СК України, має оціночний характер і підлягає доведенню стороною відповідно до частини третьої статті 12 ЦПК України, та ці докази повинні бути оцінені судом у відповідності до норм цивільного процесуального законодавства.

Аналогічний правовий висновок сформовано Верховним Судом України у постанові від 28 січня 2015 року у справі N 6-230цс14.

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 листопада 2020 року в справі N 201/4255/16-ц (провадження N 61-9533св19) вказано, що: "норма статті 97 СК України надає подружжю право визначати у шлюбному договорі правовий режим майна, набутого до чи під час шлюбу. Частинами другою, третьою та п'ятою статті 97 СК України встановлено, що сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, у тому числі і в разі розірвання шлюбу. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Окрім загальних вимог щодо дійсності правочинів, встановлених ЦК України, частини четверта та п'ята статті 93 СК України встановлюють спеціальні обмеження, щодо можливих умов шлюбного договору.

Верховний Суд виходить з того, що аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що свобода договору у регулюванні майнових відносин між подружжям є істотно обмеженою. Такі сторони не вправі у договорах між собою визначати такі умови, реалізація яких призводитиме до істотного дисбалансу між правами та обов'язками кожного із подружжя.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у частині четвертій статті 93 СК України, має оціночний характер і підлягає доведенню стороною відповідно до частини третьої статті 12 ЦПК України, та ці докази повинні бути оцінені судом відповідно до норм цивільного процесуального права.

Аналогічний правовий висновок сформовано Верховним Судом України у постанові від 28 січня 2015 року у справі N 6-230цс14.

У справі, яка переглядається, установлено, щопід час шлюбу, а саме 24 жовтня 2015 року, між ОСОБА_1 і ОСОБА_2 укладено шлюбний договір щодо врегулювання майнових відносин подружжя, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Бригідою В.А.

У підпункті "в" пункту 3 шлюбного договору зазначено, що особистою приватною власністю кожного із подружжя є: нерухоме майно, автотранспортні засоби, інше майно, право власності на яке підлягає обов'язкові державній реєстрації, що буде придбаватися у шлюбі на ім'я одного із подружжя будь-яким способом, відмінним від дарування чи успадкування.

Згідно з підпунктом "ж" пункту 3 шлюбного договору особистою приватною власністю кожного із подружжя є: дохід (дивіденти), плоди, приплід продукція, що приноситимуть майно (речі та майнові права, в т. ч. корпоративні) та грошові кошти, котрі сторонами, подружжям, віднесено до особистої приватної власності.

Сторони погоджуються з тим, що на майно та/чи грошові кошти, які є особистою приватною власністю кожного із подружжя, за будь-яких умов не поширюються положення глави 8 СК України (у тому числі статті 60, 62 СК України) та стаття 369 ЦК України.

Установивши, що укладеним між сторонами шлюбним договором встановлено виключно умови щодо прав кожного з подружжя на майно та за оспорюваними умовами шлюбного договору перехід права власності на нерухоме майно від одного власника до іншого, яке підлягає державній реєстрації, не відбувся, а позивач не довів, що ці умови шлюбного договору ставлять його у надзвичайно невигідне матеріальне становище, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про відсутність підстав для визнання недійсними оспорюваних частин шлюбного договору.

Колегія суддів відхиляє аргументи касаційної скарги про те, що шлюбний договір поставив позивача у надзвичайно невигідне матеріальне становище після розірвання шлюбу та що апеляційний суд не врахував відсутність у нього іншого нерухомого майна, оскільки як наявність підстав для визнання оспорюваного шлюбного договору (чи його частини) недійсним, так і порушення (не визнання або оспорювання) суб'єктивного приватного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного шлюбного договору/

До подібних висновків дійшов Верховний Суд у постанові від 10 травня 2022 року у справі N 755/5802/20 (провадження N 61-17477св21).

Посилання у касаційній скарзі про те, що позивач не розумів української мови і не зрозумів зміст перекладу, не є підставою для недійсності правочину, так як в абзаці 4 пункту 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року N 9 "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними" зазначено, що помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним.

Інші доводи касаційної скарги зводяться до переоцінки доказів та незгоди заявника з висновками суду апеляційної інстанції щодо встановлених обставин справи.

Згідно з частиною першою статті 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Порушень норм процесуального права, що призвели до неправильного вирішення справи, а також обставин, які є обов'язковими підставами для скасування судового рішення, Верховний Суд не встановив.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а постанову апеляційного суду - без змін.

Оскільки касаційна скарга залишається без задоволення, то відповідно до частини тринадцятої статті 141 ЦПК України в такому разі розподіл судових витрат не проводиться.

Керуючись статтями 400, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1, подану адвокатом Бекіровим Сіраном Нусрєтовичем, залишити без задоволення.

Постанову Київського апеляційного суду від 18 листопада 2021 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий Д.Д. Луспеник Судді: Б.І. Гулько Г.В. Коломієць Р.А. Лідовець Ю.В. Черняк

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
"06" квітня 2021 р. Дніпровський районний суд м. Києва

в складі:
головуючого судді - Катющенко В.П.,
при секретарях - Кравченко А.С., Яценко Т.С.
за участю - представника позивача - ОСОБА_1
представника відповідача - ОСОБА_2

розглянувши у відкритому судовому засіданні, в залі суду, в приміщенні Дніпровського районного суду м. Києва, цивільну справу за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про визнання недійсним шлюбного договору, -

ВСТАНОВИВ:

Позивач, ОСОБА_3, звернувся до Дніпровського районного суду м. Києва з позовом до ОСОБА_4, в якому просить суд: визнати частково недійсним, з моменту вчинення, Шлюбний договір від 30 вересня 2013 року між ОСОБА_3 (РНОКПП НОМЕР_1) та ОСОБА_4 (РНОКПП НОМЕР_2), зареєстрований приватним нотаріусом Донецького міського нотаріального округу Катчик Ю.А., за реєстровим N 113, а саме абзац 1 п. 2.2. та п. п. 2.3, 3.3. вказаного Шлюбного договору.

В обґрунтування заявлених позовних вимог позивач посилається на те, що 05 червня 2013 року між сторонами був укладений шлюб, який рішенням суду від 28.11.2018 р. був розірваний. Перебуваючи у шлюбі, ОСОБА_3 та ОСОБА_4, уклали шлюбний договір від 30.09.2013 р., зареєстрований приватним нотаріусом Донецького міського нотаріального округу за реєстровим N 113.

Відповідно до умов Шлюбного договору, п. п. 2.2, 2.3, 3.3: після набрання чинності цього договору на усе майно, набуте подружжям за час шлюбу, встановлюється правовий режим особистої приватної власності того з подружжя, ким це майно буде отримане або

на чиє ім’я воно буде зареєстроване чи оформлене, як за час шлюбу, так і у випадку його розірвання; на майно, придбане чоловіком або дружиною після підписання цього договору, не поширюється положення ст. 60 Сімейного кодексу, а особистою приватною власністю кожного із подружжя є: а) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною до шлюбу; б) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу після підписання цього договору; в) дохід, що приноситимуть речі, котрі віднесено цим договором до особистої приватної власності; г) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу, але на підставі договору дарування або у порядку спадкування; майно, що належить одному із подружжя на праві особистої приватної власності, відповідно до умов цього договору, не може бути визнано спільною сумісною власністю подружжя. Відчуження в будь-який спосіб, передача в заставу (іпотеку), передача в оренду (позичку), інші дії з управління та розповсюдження майном і особистими майновими правами, які є особистою приватною власністю, власник майна здійснює самостійно. Згода другого з подружжя на вчинення вищезазначених правочинів не потрібна, крім випадків, передбачених ст. 59 Сімейного кодексу України.

Позивач стверджує, що на час укладення Шлюбного договору він не усвідомлював, що його умови грубо порушують його права та інтереси, ставлять його у вкрай невигідне положення та суперечать вимогам чинного законодавства, зокрема положенням Сімейного кодексу України.

Під час шлюбу подружжям за договорами купівлі-продажу від 24.12.2013 р. було придбано нерухоме майно, зокрема: земельну ділянку, площею 0,119 га, за адресою: Київська обл., Вишгородський район, с/рада Лебедівська “Лебедівка” садівницьке товариство, кадастровий номер: 3221884000:33:021:0318, та два садових будинки з надвірними побудовами, об’єкт житлової нерухомості, загальною площею 345,6 кв. м, що знаходиться за адресою: АДРЕСА_1.

Відповідно до умов Шлюбного договору в особисту власність відповідача передано вказані земельну ділянку та два садових будинки з надвірними побудовами, які підлягають обов’язковій державній реєстрації, що суперечить вимогам чинного законодавства, а саме ст. 93 Сімейного кодексу України, що є підставою, на думку позивача, для визнання абзацу 1 п. 2.2 та п. 2.3., 3.3. Шлюбного договору недійсним.

Ухвалою Дніпровського районного суду міста Києва від 05 травня 2020 року було відкрито провадження у цій цивільній та призначено її до розгляду у порядку загального позовного провадження у підготовчому засіданні, сторонам роз’яснено процесуальні права подати заяви по суті справи та встановлено відповідні строки.

Копію вказаної ухвали суду разом з копією позовної заяви з додатками відповідачем було отримано 20 травня 2019 року, що підтверджується повідомленням про вручення поштового відправлення.

19 травня 2020 року ухвалою суду задоволена заява представника позивача ОСОБА_3 - ОСОБА_5 про забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно та заборонити вчиняти правочини щодо його передачі в оренду (користування), яке на прав власності належить ОСОБА_4, а саме: земельну ділянку та два садових будинки з надвірними побудовами.

31 липня 2020 року до суду повторно надійшов відзив представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_6 на позовну заяву з доказами на його обґрунтування, у якому просить суд повністю відмовити у задоволенні позовних вимог, оскільки умови Шлюбного договору містять взаємні права та обов’язки сторін та при його укладенні сторони були попередньо ознайомлені з наслідками вчинюваної нотаріальної дії, в тому числі з вимогами цивільного законодавства щодо недійсності угод, розуміли значення та умови цього правочину, його правові наслідки, підтвердили дійсність намірів при його укладенні та те, що він не носить характеру уявного, удаваного тощо. Вважає, не заслуговують на увагу доводи позивача щодо його перебування у вкрай невигідному

матеріальному становищі, оскільки він є засновником багатьох підприємств, діяльність яких приносить достатній дохід, а у 2020 році він придбав будинок, загальною площею 250,1 кв. м, та земельну ділянок за адресою: АДРЕСА_2. Позивач не зазначив, в чому саме полягають надзвичайно невигідні для нього умови шлюбного договору, та не довів, яким чином зазначений договір порушує його права. Натомість у відповідачки садовий будинок є єдиним майно та здача його в оренду є її єдиним доходом. Крім того, з відповідачкою проживають спільні діти сторін, а позивач наразі не надає допомоги на утримання дітей, у зв'язку з чим відповідачкою поданий позов про стягнення аліментів.

Ухвалою суду від 08 вересня 2020 року частково задоволено клопотання представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_6 про скасування заходів забезпечення позову та скасовано заходи забезпечення позову, вжиті ухвалою суду від 19.05.2020 р., в частині заборони вчиняти правочини щодо передачі в оренду (користування) нерухомого майна, яке на праві власності належить ОСОБА_4, а саме: два садових будинки з надвірними побудовами. В іншій частині клопотання про скасування заходів забезпечення позову - відмовлено.

Постановою Київського апеляційного суду від 22 вересня 2020 року апеляційну скаргу ОСОБА_4 було залишено без задоволення, ухвалу Дніпровського районного суду м. Києва від 19 травня 2020 року залишено без змін.

05 жовтня 2020 року до суду надійшла відповідь представника позивача ОСОБА_3 - ОСОБА_5 на відзив на позовну заяву, у якому вважає твердження сторони відповідача надуманими та таким, що не відповідають дійсності.

Постановою Київського апеляційного суду від 27 січня 2021 року апеляційну скаргу представника ОСОБА_3 - ОСОБА_5 задоволено та ухвалу Дніпровського районного суду м. Києва від 08 вересня 2020 року в частині скасування заходів забезпечення позову скасовано, постановлено в цій частині нову ухвалу, якою заяву представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_6 про скасування заходів забезпечення позову залишено без задоволення, в іншій частині ухвалу Дніпровського районного суду м. Києва від 08 вересня 2020 року залишено без змін.

04 лютого 2021 року до суду від представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_2 надійшли клопотання про застування наслідків пропуску строку позовної давності та про виклик свідка. Зазначається, що відповідач дійсно є засновником ряду господарських товариств та з метою провадження господарської діяльності була отримана позика, за рахунок коштів якої було придбано у власність земельну ділянку та будинок, з метою подальшої передачі їх в оренду та отримання прибутку. При цьому, всі підприємства зареєстровані на непідконтрольній Україні території (м. Донецьк) і господарську діяльність за діючим законодавством здійснювати не можуть. Після розірвання шлюбу через наявність спірного шлюбного договору у позивача не залишилось на праві власності жодного рухомого та нерухомого майна, де він міг би проживати. Позивач є переміщеною особою з м. Донецька та до сьогоднішнього дня після втрати бізнесу на окупованій території він не зміг відновити свої фінансові можливості для придбання житла та іншого майна. Наразі позивач не має на праві власності будь-якого нерухомого майна. Спірний шлюбний договір не передбачає визнання права власності на жодне спільне майно з позивачем, а отже, на думку сторони позивача, не відповідає нормам закону, дотриманню моральних засад суспільства та справедливості. Майно подружжя дозволяє володіти та проживати в ньому і позивачу, і відповідачу, оскільки має два технічно окремі будинки та немалу земельну ділянку. Положення п. 2.2. Шлюбного договору суперечать вимогам ч. 5 ст. 93 ЦК України, яка передбачає, що за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає обов'язковій державній реєстрації.

04 лютого 2021 року до суду від представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_2 надійшли клопотання про застування наслідків пропуску строку позовної давності та про виклик та допит позивача у якості свідка.

Відповідно до клопотання, представник відповідача просить суд: застосувати наслідки пропуску ОСОБА_3 строку позовної давності та відмовити у задоволенні позову. Вважає, що оскільки позовна заява була подана 23.04.2020 р., тобто більше ніж через 8 років після укладення та виконання спірного договору, то строк позовної давності, встановлений ст. 257 ЦК України, пропущений. Клопотання про поновлення пропущеного строку позовної давності позивачем не подавалося та поважних причин її пропуску позивачем не наведено.

04 лютого 2021 року, ухвалою суду, постановленою у порядку ч. 4 ст. 259 Цивільного процесуального кодексу України, не виходячи до нарадчої кімнати, судом відмовлено у задоволенні клопотання представника відповідача про виклик та допит позивача у якості свідка, оскільки відсутня особиста згода останнього та його представника у відповідності до ст. 234 Цивільного процесуального кодексу України.

Ухвалою суду від 04 лютого 2021 року закрито підготовче провадження у цивільній справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про визнання недійсним шлюбного договору та призначено справу до судового розгляду по суті.

08 лютого 2021 року ухвалою суду було відмовлено у задоволенні клопотання представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_2 про зустрічне забезпечення позову.

У судовому засіданні представник позивача ОСОБА_3 - ОСОБА_1 підтримав заявлений позов, з підстав викладених у ньому, та просив повністю задовольнити. Вважає, що положення п. п. 2.2., 2.3. спірного Шлюбного договору суперечать положенням ст. 60 Сімейного кодексу України та загалом такий договір носить дискримінаційний характер відносно позивача, якого ставить у вкрай невигідне становище. Єдине майно, що було придбане подружжям під час шлюбу, відійшло відповідачу, що є порушенням ст. 78 Цивільного кодексу України. При цьому позивач був обізнаний про укладення відповідачем договорів купівлі-продажу земельної ділянки та садових будинків. Щодо застосування спливу строку позовної давності щодо цих правовідносин, то це суперечило б приписам ч. 1 ст. 20 Сімейного кодексу України. Дійсно позивач був ознайомлений з п. 5.1 Шлюбного договору про правові наслідки укладеного правочину, однак сторони жили у м. Донецьку, були забезпечені та мали на меті створення сім'ї, а сам позивач юридично не обізнаний, однак шлюбний договір був ним укладений без примусу.

Представника відповідача ОСОБА_4 - ОСОБА_2 у с удовому засіданні заперечила проти позову, посилаючись на аргументи, що були викладені у відзиві, а також просила скасувати, вжиті судом, заходи забезпечення позову. Зазначила, що зі слів відповідачки, земельна ділянка та садові будинку були придбані на кошти її батьків.

Позивач та відповідач у судове засідання не з'явилися, про день, час та місце розгляду справи повідомлялися належним чином.

Суд, вислухавши пояснення представників сторін, дослідивши письмові докази, наявні у матеріалах справи, всебічно перевіривши обставини на яких вони ґрунтуються, у відповідності з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин, оцінивши наявні у справі докази в їх сукупності, встановив наступні обставини та дійшов до наступних висновків.

Вирішуючи спір, суд приймає до уваги те, що згідно з положеннями ст. 7 Сімейного кодексу України сімейні відносини регулюються цим кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Серед загальних засад регулювання сімейних відносин у ч. 2 ст. 7 Сімейного кодексу України закріплена можливість урегулювання цих відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками.

Жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї (ч. 6 ст. 7 Сімейного кодексу України).

Як убачається з матеріалів справи, ОСОБА_3 та ОСОБА_4 з 05 червня 2013 року перебували зареєстрованому шлюбі, який був розірваний рішенням Дніпровського районного суду м. Києва від 28 листопада 2018 року по справі N 755/16838/18 (т. 1 а. с. 7, 8-12).

Під час шлюбу, для регулювання майнових відносин між подружжям 13 вересня 2013 року ОСОБА_3 та ОСОБА_4 уклали Шлюбний договір, посвідчений приватним нотаріусом Донецького міського нотаріального округу, ОСОБА_7, та зареєстрований у реєстрі за N 113 (т. 1 а. с. 16-19).

Відповідно до умов п. 2.2. Шлюбного договору після набрання чинності цього договору на усе майно, набуте подружжям за час шлюбу, встановлюється правовий режим особистої приватної власності того з подружжя, ким це майно буде отримане або на чиє ім'я воно буде зареєстроване чи оформлене, як за час шлюбу, так і у випаду його розірвання.

Згідно з п. 2.3. Шлюбного договору подружжя домовилися, за взаємною згодою, що на майно, придбане чоловіком або дружиною після підписання цього договору, не поширюється положення ст. 60 Сімейного кодексу, та домовилися, що особистою приватною власністю кожного із подружжя є:

а) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною до шлюбу;

б) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу після підписання цього договору;

в) дохід, що приноситимуть речі, котрі віднесено цим договором до особистої приватної власності;

г) майно (в тому числі грошові кошти), набуте чоловіком або дружиною за час шлюбу, але на підставі договору дарування або у порядку спадкування.

У п. 3.2 Шлюбного договору сторони домовились, що після набрання чинності цього договору, чоловік та дружина набуваючи право власності на будь-яке майно, вказане в п. 2 цього договору, купують його в особисту приватну власність, згода другого з подружжя на купівлю майна не вимагається.

За умовами п. 3.3. Шлюбного договору майно, що належить одному із подружжя на праві особистої приватної власності, відповідно до умов цього договору, не може бути визнано спільною сумісною власністю подружжя. Відчуження в будь-який спосіб, передача в заставу (іпотеку), передача в оренду (позичку), інші дії з управління та розпорядження майном і особистими майновими правами, які є особистою приватною власністю, власник майна здійснює самостійно. Згода другого з подружжя на вчинення вищезазначених правочинів не потрібна, крім випадків, передбачених ст. 59 Сімейного кодексу України.

У відповідності до п. 5.1. Шлюбного договору про зміст прав та обов'язків за цим договором, про правові наслідки укладеного ними правочину (в тому числі, але не обмежуючись ст. ст. 215-236, 319 Цивільного кодексу України, ст. 57-74, 92-103, а також ч. 4 ст. 93 Сімейного кодексу України, відповідно до якої шлюбний договір не може ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище) учасникам правочину нотаріусом роз'яснено.

Стаття 9 Сімейного кодексу України визначає загальні межі договірного регулювання відносин між подружжям, а саме: така домовленість не повинна суперечити вимогам цього кодексу, іншим законам та моральним засадам суспільства. Під вимогами законів у цьому випадку слід розуміти імперативні норми, що встановлюють заборону для договірного регулювання відносин подружжя.

Зважаючи на те, що договір, в тому числі шлюбний договір, передусім є категорією цивільного права, то відповідно до ст. 8 Сімейного кодексу України у випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми ст. ст. 3, 6 Цивільного кодексу України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 Цивільного кодексу України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Так, ч. 3 ст. 6 Цивільного кодексу України передбачає, що сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, надаючи, таким чином, особам право вибору: використати існуючі норми законодавства для регулювання своїх стосунків або встановити для цих стосунків власні правила поведінки.

Отже принцип свободи договору, відповідно до ст. ст. 6, 627 Цивільного кодексу України, є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше: можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

Таким чином сторони не можуть на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини, лише у випадках якщо: 1) існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; 2) заборона випливає із змісту акта законодавства; 3) така домовленість суперечить суті відносин між сторонами.

Про необхідність застосування норм Цивільного кодексу України при визнанні шлюбного договору недійсним міститься вказівка і у ст. 103 Сімейного кодексу України.

Відповідно до ч. 1 ст. 92 Сімейного кодексу України шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям.

Згідно зі ст. 93 Сімейного кодексу України шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків. Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми. Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені цим Кодексом, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище. За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Відповідно до ст. 103 Сімейного кодексу України шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України.

Як на підставу своїх позовних вимог позивач посилається на приписи ч. ч. 4, 5 ст. 93 Сімейного кодексу України, що виключає можливість ставити одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище за шлюбним договором, а також не допускає передання за шлюбним договором у власність одному з подружжя нерухомого майна та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації.

Виходячи зі змісту ст. ст. 9, 103 Сімейного кодексу України, ст. ст. 203, 215 Цивільного кодексу України підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Категорія "надзвичайно невигідне матеріальне становище", вжита у ч. 4 ст. 93 Сімейного кодексу України, має оціночний характер і підлягає доведенню.

На підтвердження свого надзвичайно невигідного матеріального становища за шлюбним договором, позивач посилається на те, що покупцем за договорами купівлі-продажу від 24.12.2013 р. є відповідач - ОСОБА_4, в результаті чого відповідно до умов Шлюбного договору у її приватну власність передано земельну ділянку, площею 0,119 га, за адресою: Київська обл., Вишгородський район, с/рада Лебедівська "Лебедівка" садівницьке товариство, кадастровий номер: 3221884000:33:021:0318, та два садових

будинки з надвірними побудовами, об’єкт житлової нерухомості, загальною площею 345,6 кв. м, що знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 (т. 1 а. с. 59-61, 62-65).

Статтею 215 Цивільного кодексу України передбачено, що підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п’ятою та шостою ст. 203 цього Кодексу.

Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. У випадках, встановлених цим Кодексом, нікчемний правочин може бути визнаний судом дійсним. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Відповідно до ст. 12 Цивільного процесуального кодексу України цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності.

Стаття 81 Цивільного процесуального кодексу України надає право сторонам та іншим учасникам справи подавати докази на підтвердження своїх вимог або заперечень.

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (частина 1статті 76ЦПК України).

Згідно зі ст. 89 Цивільного процесуального кодексу України суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об’єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв’язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

Суд вважає, що позивачем не наведено та не доведено правових підстав для визнання недійсним спірного Шлюбного договору, який було посвідчено нотаріально.

Доводи сторони позивача, що шлюбний договір ставить його у надзвичайно невигідне матеріальне становище, в ході розгляду справи стороною позивача не доведені, а відтак судом до уваги не приймаються. Посилання позивача на ту обставину, що єдине майно придбане під час шлюбу з відповідачем, відходить за шлюбним договором саме відповідачу, і саме це ставить його у надзвичайно невигідне матеріальне становище, суд не приймає до уваги, оскільки як встановлено в судовому засіданні, таке майно було придбано на ім’я відповідача після укладання шлюбного договору, з умовами якого позивач був достеменно обізнаний, і позивач на час укладання відповідачем правочинів з придбання майна не висловлював своїх заперечень, щодо придбання майна одноосібно відповідачем.

Відповідно до п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя”, якщо шлюбним договором змінено передбачений законом режим спільної сумісної власності, то при розгляді спору про поділ майна подружжя суду необхідно виходити з умов такого договору. При цьому слід мати на увазі, що в силу ч. 4 ст. 93, ч. 1 ст. 103 СК положення шлюбного договору, що ставлять одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище, порушують його права та інтереси, на вимогу такої сторони за рішенням суду можуть бути визнані недійсними з підстав, установлених ЦК.

За приписами ч. ч. 2, 5 ст. 97 Сімейного кодексу України сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень статті 60 цього Кодексу і вважати його спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з них. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які інші

умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать моральним засадам суспільства.

Дослідивши умови договору, суд вважає, що умови шлюбного договору не є такими, що суперечать закону та ставлять позивача у надзвичайно невигідне матеріальне становище, оскільки умовами шлюбного договору не обмежені рівні права обох сторін.

Домовленість сторін договору про те, що на усе майно, набуте подружжям за час шлюбу, встановлюється правовий режим особистої приватної власності того з подружжя, ким це майно буде отримане або на чиє ім'я воно буде зареєстроване чи оформлене, а також про те, що та на майно, придбане чоловіком або дружиною після підписання цього договору, не поширюється положення ст. 60 Сімейного кодексу - повністю відповідає вимогам ч. ч. 2, 5 ст. 97 Сімейного кодексу України.

Крім того, в матеріалах справи відсутні відомості, що позивач звертався до відповідача з вимогою зміни або розірвання шлюбного договору, як то передбачено умовами договору.

Також, суд звертає увагу на те, що із оспорюваного договору убачається, що при укладенні договору, сторони попередньо були ознайомлені з правовими наслідками недодержання при вчиненні правочинів вимог закону, усвідомлювали природу правочину та значення своїх дій, перебували при здоровому розумі та ясній пам'яті, діяли добровільно, за відсутності будь-якого примусу як фізичного, так і психічного, зміст його відомий, підписаний, як свідчення про те, що його умови повністю відповідають волевиявленню сторін договору.

Окремо слід звернути увагу на те, що сам текст договору викладено чітко, однозначно, без можливості двоякого розуміння його змісту. Позивач на час посвідчення шлюбного договору власноручним підписом засвідчив, що текст договору йому повністю зрозумілий і його воля була направлена саме на укладення шлюбного договору.

Оцінивши надані докази, суд доходить висновку про те, що позивачем не доведено належними та допустимими доказами факти, які б свідчили, що шлюбний договір, укладений на вкрай невигідних для позивача умовах, про що, останній, зазначає в обґрунтування свого позову.

Крім того, не заслуговують на увагу твердження позивача про невідповідність оспорюваного Шлюбного договору вимогам ч. 5 ст. 93 Сімейного кодексу України, оскільки за умовами Шлюбного договору перехід права власності не нерухоме майно від одного власника до іншого, яке підлягає державній реєстрації, не відбувся.

Враховуючи викладене, а також приймаючи до уваги те, що всупереч вимогам процесуального закону позивачем не надано суду достатніх доказів, які б поза розумним сумнівом свідчили про недійсність шлюбного договору, а також те, що позивач не довів з посиланням на належні, допустимі, достатні та достовірні докази те, що шлюбний договір, укладений між сторонами, поставив позивача у надзвичайно невигідне матеріальне становище, суд доходить висновку про безпідставність, необґрунтованість та недоведеність позовних вимог, у зв'язку з чим у задоволенні позову слід відмовити.

З огляду на те, що суд прийшов до висновку про відмову в задоволенні позову, у зв'язку з безпідставністю та недоведеністю позовних вимог, заява сторони відповідача про застосування до позовних вимог строків позовної давності судом не вирішувалась.

У зв'язку з ухваленням судом рішення про повну відмову у задоволенні позову, у порядку ч. 9 ст. 158 Цивільного процесуального кодексу України заходи забезпечення позову, вжиті ухвалою від 19 травня 2020 року, підлягають скасуванню.

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 9, 60, 93, 97, 103 СК України, ст. ст. 202-211, 215 ЦК України, ст. ст. 2, 10, 13, 48, 49, 51, 76, 77-81, 89, 102, 133, 137, 141, 158, 209, 210, 247, 263, 265, 354 Цивільного процесуального кодексу України, суд -

УХВАЛИВ:

В позові ОСОБА_3 (РНОКПП: НОМЕР_1, АДРЕСА_3) до ОСОБА_4 (РНОКПП: НОМЕР_2, АДРЕСА_4) про визнання недійсним шлюбного договору - відмовити.

Скасувати заходи забезпечення позову вжиті ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва від 19 травня 2020 року у виді арешту на нерухоме майно та заборони вчиняти правочини щодо його передачі в оренду (користування), яке на праві власності належить ОСОБА_4, а саме:

-земельну ділянку, площею 0,119 га, за адресою: Київська обл., Вишгородський район, с/рада Лебедівська "Лебедівка" садівницьке товариство, кадастровий номер: 3221884000:33:021:0318 (реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна 252426032218, номер запису про право власності 4014314), на підставі договору купівлі-продажу від 24 грудня 2013 року, посвідченого приватним нотаріусом Вишгородського районного нотаріального округу, Київської області Голуб Людмилою Андріївною, зареєстровано в реєстрі за N 3079;

-два садових будинки з надвірними побудовами, об'єкт житлової нерухомості, загальною площею 345,6 кв. м, що знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 (реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна 227947932218, номер запису про право власності 4014908), на підставі договору купівлі-продажу від 24 грудня 2013 року, посвідченого приватним нотаріусом Вишгородського районного нотаріального округу, Київської області Голуб Людмилою Андріївною, зареєстровано в реєстрі за N 3074.

Рішення суду набираєзаконної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

Учасник справи, якому повне рішення не було вручено у день його проголошення або складання, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 ЦПК України.

У відповідності до п. п. 15.5) п. п. 15 п. 1 Розділу ХШ Перехідних Положень ЦПК України, до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди, а саме Дніпровський районний суд м. Києва.

Суддя:

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 757/10715/17-ц
провадження № 61-27497св18

25 вересня 2019 року
м. Київ

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: головуючого - Ступак О.В. (суддя-доповідач), суддів: Гулейкова І.Ю., Усика Г.І., Погрібного С.О., Яремка В.В., учасники справи: позивач - ОСОБА_1, відповідачі: ОСОБА_2,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 року у

складі судді Батрин О.П. та рішення Апеляційного суду міста Києва від 05 вересня 2017 року у складі колегії суддів: Рейнарт І.М., Кирилюк Г.М., Пікуль А.А.,

ВСТАНОВИВ:

Короткий зміст позовних вимог і рішень судів

У лютому 2017 року ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до ОСОБА_2 про визнання шлюбного договору недійсним.

Свої вимоги обґрунтовував тим, що 22 квітня 1994 року він уклав із відповідачем шлюб, зареєстрований Відділом реєстрації актів громадянського стану Подільської районної державної адміністрації м. Києва, а у 1996 році усиновив дитину відповідача від попереднього шлюбу - ОСОБА_3, 1989 року народження. У вересні 2013 року у той час, як він перебував за межами України, відповідач звернулася до нього із проханням укласти шлюбний договір, і перемови з цього питання тривали два місяці. За попередньою усною домовленістю, після підготовки проекту шлюбного договору, текст договору та письмові пояснення нотаріуса про правові наслідки цього договору мали бути надані йому для вивчення та узгодження. Відповідач запропонувала підготовити проект шлюбного договору та укласти його від його імені за допомогою представника ОСОБА_4. На початку листопада 2013 року ОСОБА_2 надіслала підготовлений юристами текст довіреності, за яким він уповноважував ОСОБА_4 укласти та підписати від його імені шлюбний договір, яку він надав 29 листопада 2013 року, а відповідач запевнила його, що довіреність надана про всяк випадок для підготовки шлюбного договору та інше, а сам договір буде підписаний після його повернення до України. Після надання цієї довіреності відповідачем питання про укладення шлюбного договору більше не ставилося. На початку червня 2016 року він випадково дізнався, що 17 грудня 2013 року укладений шлюбний договір між ним та відповідачем, при цьому від його імені договір підписаний ОСОБА_4

Вважає, що шлюбний договір є недійсним, оскільки укладений через представників, що суперечить положенням статті 92 Сімейного кодексу України (далі - СК України) та частини другої статті 238 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України). Крім того, проекту шлюбного договору, пояснень нотаріуса щодо прав та обов'язків, які виникають за цим договором, оригінального примірника шлюбного договору він не отримував, проект та сам шлюбний договір не підписував, укладений шлюбний договір не враховує майнові та житлові права їхної неповнолітньої дитини, не містить обов'язки, права та обсяги коштів із утримання одного із подружжя іншим під час шлюбу та в разі його розірвання.

Враховуючи викладене, ОСОБА_1 просив визнати недійсним шлюбний договір, укладений 17 грудня 2013 року з ОСОБА_2.

Рішенням Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 року у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що шлюбний договір є недійсним, оскільки укладений особами без необхідного обсягу цивільної дієздатності, так як дружина або чоловік не можуть передавати свої права і обов'язки за цим договором третім особам. Разом з тим вимоги позивача не підлягають задоволенню, оскільки ним пропущений строк позовної давності для звернення до суду із цим позовом, про застосування якого заявлено стороною у спорі.

Рішенням Апеляційного суду міста Києва від 05 вересня 2017 року рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення про відмову у задоволенні позову ОСОБА_1

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції виходив із того, що зміст спірного шлюбного договору відповідає вимогам статті 203 ЦК України та статті 93 СК України і не суперечить актам цивільного законодавства, моральним засадам суспільства; волевиявлення учасників було вільним та відповідало їх внутрішній волі; правочин вчинено в формі, встановленій законом, та спрямований на реальне настання правових наслідків. Вказані обставини підтверджуються текстом довіреності, яку позивач видав на ім'я ОСОБА_4, що посвідчена акредитованим нотаріусом штату Каліфорнія, графства Лос- Анджелес Даніелом Лерманом 29 листопада 2013 року, в якій позивач зазначив умови шлюбного договору, який висловив бажання

укласти з ОСОБА_2, а текст укладеного шлюбного договору повністю відповідає умовам, що визначені позивачем у зазначеній довіреності. Під час судового розгляду позивач не заявляв про недійсність вказаної довіреності або про те, що викладені в ній умови шлюбного договору не відповідали його волі. У постанові Верховного Суду України від 27 квітня 2017 року у справі N 6-617цс17 зазначено, що законодавець у частині другій статті 20 СК України передбачив субсидіарне застосування положень ЦК України, які стосуються позовної давності, до сімейних відносин у випадках, передбачених частиною першою статті 20 СК України. За таких обставин, правові підстави для застосування позовної давності до правовідносин, які виникли щодо укладення шлюбного договору та до вимог про визнання шлюбного договору недійсним, відсутні.

Короткий зміст та узагальнюючі доводи касаційної скарги, позиції інших учасників

У вересні 2017 року ОСОБА_1 подав до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ касаційну скаргу на рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 року та рішення Апеляційного суду міста Києва від 05 вересня 2017 року, в якій просить скасувати вказані судові рішення та ухвалити нове рішення про задоволення позову, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права. Вказує на те, що згідно з частиною першою статті 92 СК України шлюбний договір може бути укладений особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. Отже, законодавець закріпив можливість договірного врегулювання сімейних відносин, і при цьому чітко визначив суб'єктний склад шлюбного договору. Застосування інституту представництва у правовідносинах щодо укладання шлюбних договорів є таким, що суперечить положенням частини другої статті 238 ЦК України.

У листопаді 2017 року представник ОСОБА_2 - ОСОБА_8 подала заперечення на касаційну скаргу, у яких вказала на те, що довіреності, видані кожним із подружжя, містили умови майбутнього шлюбного договору, на яких представники уповноважувались укласти від імені довірителів шлюбний договір. Шлюбний договір регулював виключно майнові відносини подружжя. Заборони укладати шлюбний договір через представника немає ні в СК України, ні в ЦК України. Крім того, вказала на те, що касаційна скарга підписана не ОСОБА_1, оскільки він перебував за кордоном та не міг підписати та надіслати її поштовим відправленням з України.

31 жовтня 2017 року представник ОСОБА_2 - ОСОБА_8 подала до суду клопотання, у якому просила витребувати докази, постановити окрему ухвалу та прийняти відповідне процесуальне рішення щодо касаційної скарги, поданої ОСОБА_1, який, на її думку, не підписував касаційної скарги.

У листопаді 2017 року представник ОСОБА_2 - ОСОБА_8 подала до суду заяву про постановлення окремої ухвали про звернення до правоохоронних органів для притягнення до відповідальності осіб, які вчинили підробку документів та ввели суд в оману.

В обґрунтування вимог заяви надала висновок спеціаліста від 13 листопада 2017 року N 35, згідно з яким підпис від імені ОСОБА_1, зображення якого наявне в технічному зображенні касаційної скарги від 27 вересня 2017 року вх. N 53213/0/6-17 від імені позивача ОСОБА_1, та який використано як зразок при копіюванні - виконаний не ОСОБА_1, а іншою особою.

У червні 2018 року на адресу суду від представника ОСОБА_1 - ОСОБА_9 надійшли пояснення на заяву відповідача, у яких зазначено, що касаційна скарга підписана самим позивачем. Відповідач порушує його право на касаційне оскарження та намагається за допомогою формальних, надуманих та навіть заборонених способів здійснювати свій захист, що свідчить про наявність у неї обґрунтованого страху того, що касаційна скарга буде задоволена, у результаті її розгляду.

Рух справи у суді касаційної інстанції

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 02 жовтня 2017 року відкрито касаційне провадження у справі та надано строк для подання заперечень на касаційну скаргу.

15 грудня 2017 року набрав чинності Закон України від 03 жовтня 2017 року “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”, за яким судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд (стаття 388 ЦПК України).

Згідно з частиною третьою статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Відповідно до підпункту 4 пункту 1 розділу XIII “Перехідні положення” ЦПК України касаційні скарги (подання) на судові рішення у цивільних справах, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цією редакцією Кодексу, передаються до Касаційного цивільного суду та розглядаються спочатку за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу.

У травні 2018 року зазначену справу передано до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду від 01 липня 2019 року справу призначено до судового розгляду.

Згідно з частиною першою статті 402 ЦПК України у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400цього Кодексу.

За змістом статті 412 ЦПК України підставами для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

Позиція Верховного Суду

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню, а рішення судів першої та апеляційної інстанцій - скасуванню та ухваленню нового рішення про задоволення позову.

Судом установлено, що 22 квітня 1994 року Відділом реєстрації актів громадянського стану Подільської районної державної адміністрації м. Києва між сторонами у справі зареєстрований шлюб.

17 грудня 2013 року між ОСОБА_2, інтереси якої представляла ОСОБА_3, на підставі довіреності, посвідченої акредитованим нотаріусом штату Каліфорнія, графства Лос- Анджелес Даніелом Лерманом 29 листопада 2013 року, та ОСОБА_1, інтереси якого представляв ОСОБА_4 на підставі довіреності, посвідченої акредитованим нотаріусом штату Каліфорнія, графства Лос- Анджелес Даніелом Лерманом 29 листопада 2013 року, укладений шлюбний договір, яким регулюються майнові відносини між подружжям та визначаються майнові права та обов’язки подружжя. Договір посвідчено приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Кобелєвою А.М.

Звертаючись до суду із позовом, ОСОБА_1 вказував на те, що шлюбний договір укладений особами без необхідного обсягу цивільної дієздатності, так як дружина або чоловік не можуть передавати свої права і обов’язки за договором третім особам, а отже, такий договір є недійсним.

Нормативно-правове обґрунтування, щодо правового регулювання шлюбного договору. Відповідно до частини першої статті 2 СК України він регулює сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір’ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання.

Згідно з частинами першою, дев’ятою статті 7 СК Українисімейні відносини регулюються цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Серед загальних засад регулювання сімейних відносин у частині другій статті 7 СК Українизакріплена можливість урегулювання цих відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками.

Стаття 9 СК Українивизначає загальні межі договірного регулювання відносин між подружжям, а саме: така домовленість не повинна суперечити вимогам СК України, іншим законам та моральним засадам суспільства.

Необхідність існування інституту шлюбного договору зумовлена сучасним станом соціально-економічного розвитку, триваючою еволюцією сімейних відносин, для якої характерно поступове збільшення рівня договірного регулювання сімейних майнових правовідносин.

Існування шлюбного договору обумовлено сучасними потребами належного врегулювання майнових прав та інтересів громадян України, надання подружжю широкого кола можливостей для встановлення обсягу своїх майнових прав, тобто індивідуалізації майнових відносин між подружжям у кожній конкретній сім'ї.

Оскільки договір, у тому числі шлюбний договір, передусім є категорією цивільного права, то відповідно до статті 8 СК Українуу випадках договірного регулювання сімейних відносин повинні застосовуватися загальні норми статей 3, 6 ЦК України щодо свободи договору, а також глав 52, 53 ЦК України щодо поняття та умов договору, його укладення, зміни і розірвання.

Таким чином, норми цивільного законодавства застосовуються до сімейних відносин субсидіарно та врегульовують ті відносини, які не врегульовані нормами сімейного законодавства.

Так, частина третя статті 6 ЦК Українипередбачає, що сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, надаючи, таким чином, особам право вибору: використати існуючі норми законодавства для регулювання своїх стосунків або встановити для цих стосунків правила поведінки, відмінні від визначених у законі.

Отже, принцип свободи договору відповідно до статей 6, 627 ЦК України є визначальним та полягає у наданні особі права на власний розсуд реалізувати, по-перше: можливість укласти договір (або утриматися від укладення договору); по-друге, можливість визначити зміст договору на власний розсуд, враховуючи при цьому зустрічну волю іншого учасника договору та обмеження щодо окремих положень договору, встановлені законом.

Таким чином, сторони не вправі на власний розсуд врегулювати у договорі свої відносини лише у випадках, якщо існує пряма заборона, встановлена актом цивільного законодавства; заборона випливає із змісту акта законодавства; така домовленість суперечить змісту або суті відносин між сторонами.

Проте, потрібно враховувати особливості притаманні правовим відносинам, пов'язаним із реалізацію сімейних прав.

Згідно з частиною першою статті 14 СК України сімейні права є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі.

Системне тлумачення статті 2 СК України та статті 14 СК України дає підстави для висновку, що сімейні особисті немайнові та майнові відносини між подружжям є такими, що тісно по'вязані із особою, а тому не можуть бути передані іншій особі.

Відповідно до статті 92 СК України шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям.

Шлюбний договір укладається з приводу майнових правовідносин подружжя. Шлюбним договором можуть визначатись майнові права та обов'язки подружжя як батьків (частина перша, друга статті 93 СК України).

Подружжя не можуть за допомогою шлюбного договору регулювати свої немайнові права й обов'язки стосовно дітей. Також договір не може містити умови, які ставлять одного з подружжя у вкрай несприятливе становище (передбачити договором, що все нажите в шлюбі майно і доходи стають власністю лише одного з подружжя). Крім того, шлюбний договір не може містити обмеження щодо таких засад, як добровільність шлюбного союзу, рівноправність подружжя, турбота про добробут і розвиток дітей тощо.

Виходячи зі змісту наведених положень закону шлюбний договір має складну правову природу, врегульований нормами сімейного і цивільного законодавства та містить елементи міжгалузевого договору, оскільки перебуває у сфері цивільно-правового регулювання та повинен відповідати таким вимогам цивільного законодавства, як дієздатність його сторін, вільне волевиявлення, відповідність закону та дотримання встановленої форми. Його належність до сфери сімейного права проявляється в особливостях суб'єктного складу цього договору, а також особливістю предмета договірного регулювання, тобто визначенні його сторонами своїх прав та обов'язків саме як подружжям (майбутнім подружжям).

Врахування правової природи шлюбного договору, а саме, що це в першу чергу інститут сімейного права, обумовлює вирішення питання про застосування до шлюбного договору норм цивільного законодавства. При визначенні в шлюбному договорі правовідносин власності подружжя норми цивільного і сімейного законодавства України співвідносяться як загальні та спеціальні.

Щодо представництва при укладенні шлюбного договору

Про необхідність застосування норм ЦК Українипри визнанні шлюбного договору недійсним міститься вказівка і у статті 103 СК України.

Виходячи зі змісту статей 9, 103 СК України, статей 203, 215 ЦК України, підставою недійсності шлюбного договору є недодержання в момент вчинення стороною (сторонами) таких вимог: 1) зміст шлюбного договору не може суперечити законодавству України, а також моральним засадам суспільства; 2) волевиявлення кожного із подружжя при укладенні шлюбного договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; 3) шлюбний договір має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Системний аналіз статей 2, 9, 14 СК України дає підстави для висновку про існування особливостей у регулюванні відносин з реалізації подружжям (нареченими) майнових сімейних прав при укладенні шлюбного договору, а відповідно, виходячи із цих особливостей потрібно оцінювати і допустимість представництва під час укладення шлюбного договору.

Частиною другою статті 238 ЦК України передбачено, що представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку від представляє.

Підсумовуючи наведене, можна констатувати, що суб'єктами шлюбного договору можуть бути: 1) особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (наречені); 2) подружжя (дружина та чоловік), а майнові відносини між подружжям (нареченими) є такими, що тісно по'вязані із особою, тому Верховний Суд доходить висновку, що шлюбний договір не може укладатись за дорученням, оскільки представнику заборонено вчиняти правочин, який може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (частина друга статті 238 ЦК України).

Щодо застосування позовної давності

Позовна давність - це строк, у межах якого особа може звернутись до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (стаття 256 ЦК України).

Поняття позовної давності, її види, тривалість, обчислення строків та особливості перебігу - встановлені ЦК України.

Статтею 20 СК України законодавчо встановлено, що позовна давність до вимог, які випливають із сімейних відносин, не застосовується, крім випадків, передбачених частиною другою статті 72, частиною другою статті 129, частиною третьою статті 138, частиною третьою статті 139 СК України.

Отже, законодавцем визначено чіткий перелік вимог, які випливають із сімейних відносин, до яких застосовуються позовна давність.

Так, статтею 72 СК України встановлено, що позовна давність не застосовується до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, якщо шлюб між ними не розірвано. До вимог про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу застосовується позовна давність у три роки.

Вимоги, визначені частиною другою статті 129, частиною третьою статті 138, частиною третьою статті 139 СК України, до яких згідно статті 20 СК України можу застосовуватись позовна давність, не пов'язані із майновими правами подружжя.

Тобто, СК України передбачив застосування позовної давності лише до вимоги про поділ майна подружжя, заявленої після розірвання шлюбу.

Врахування попередніх висновків щодо наявності особливостей законодавчого регулювання відносин з реалізації подружжям (нареченими) майнових сімейних прав при укладенні шлюбного договору, а також тлумачення змісту статті 20 СК України дає підстави для висновку, що до вимог про визнання шлюбного договору недійсним позовна давність не застосовується.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Установивши, що шлюбний договір від 17 грудня 2013 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 укладений на підставі довіреності їхніми представниками, суд першої інстанції дійшов правильно висновку про те, що цей договір є недійсним, оскільки шлюбний договір, на відміну від інших правочинів майнового характеру, нерозривно пов'язаний з особою його учасників.

Шлюбний договір, що укладений подружжям через своїх представників, є таким, що суперечить положенням статті 92 СК України та частині другій статті 238 ЦК України, згідно якою представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє.

Узагальнюючи викладене, Верховний Суд дійшов висновку про скасування рішення суду апеляційної інстанції про відмову у задоволенні позову ОСОБА_1, оскільки судом неправильно застосовано норми матеріального права, зокрема статтю 92 СК України, оскільки шлюбний договір, укладений подружжям через своїх представників, не може вважатися таким, що укладений за волевиявленням самого подружжя. При цьому помилковими є висновки апеляційного суду про те, що ОСОБА_1 не заявляв про недійсність довіреності, на підставі якої його представник ОСОБА_4 від його імені уклав шлюбний договір із представником ОСОБА_2., або про те, що викладені в ній умови шлюбного договору не відповідали його волі, оскільки це немає правового значення для правильного застосування статті 92 СК України.

Разом з тим рішення суду першої інстанції також підлягає скасуванню, оскільки суд першої інстанції, вказавши на те, що шлюбний договір є недійсним, помилково застосував до спірних правовідносин позовну давність, що є підставою для скасування цього рішення та ухвалення нового рішення про задоволення позову, оскільки позовна давність на вимоги про визнання недійсним шлюбного договору не поширюється.

Так як у справі не вимагається збирання або додаткової перевірки чи оцінки доказів, обставини справи встановлені судами повно, але допущено неправильне застосування норм матеріального та процесуального права, тому Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку про скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій, оскільки вони ухвалені із порушення норм матеріального та процесуального права, та ухвалення нового рішення про задоволення позову.

Щодо передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду

25 вересня 2019 року на адресу суду надійшло клопотання представника ОСОБА_2 - ОСОБА_8 про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Свої вимоги заявник обґрунтовує тим, що станом на дату подання цього клопотання судова практика з питання, яке підлягає вирішенню у справі, відсутня.

Підстави для задоволення клопотання відсутні, виходячи з наступного.

Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи (частина перша статті 404 ЦПК України).

Частиною п'ятою статті 403 ЦПК України передбачено, що суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить

виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Як зазначила Велика Палата Верховного Суду у своїй ухвалі від 30 жовтня 2018 року у справі N 757/172/16-ц, виключна правова проблема має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного вимірів. Кількісний ілюструє той факт, що вона наявна не в одній конкретній справі, а у невизначеній кількості спорів, які або вже існують, або можуть виникнути з урахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності. З погляду якісного критерію про виключність правової проблеми свідчать такі обставини, як відсутність сталої судової практики в питаннях, що визначаються, як виключна правова проблема; невизначеність на нормативному рівні правових питань, які можуть кваліфікуватися як виключна правова проблема; необхідність застосування аналогії закону чи права; вирішення правової проблеми необхідне для забезпечення принципу пропорційності, тобто належного балансу між інтересами сторін у справі. Метою вирішення виключної правової проблеми є формування єдиної правозастосовної практики та забезпечення розвитку права.

Верховний Суд дійшов висновку про відсутність правових підстав для задоволення клопотання представника ОСОБА_2 - ОСОБА_8 про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, з підстав, передбачених частиною п’ятою статті 403 ЦПК України.

Наведені представником ОСОБА_2 - ОСОБА_8. аргументи для передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, в розумінні приписів частини п’ятої статті 403 ЦПК України, не є тими обставинами, що містять виключну правову проблему, а тому в задоволенні клопотання про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду необхідно відмовити.

Щодо розподілу судових витрат

Згідно з частиною тринадцятою статті 141 ЦПК України, якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Отже, з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 підлягає стягненню судовий збір за подання позовної заяви, апеляційної та касаційної скарг у розмірі 2 112,00 грн.

Керуючись статтями 141, 406, 409, 411, 415, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

У задоволенні клопотання представника ОСОБА_2 - ОСОБА_8 про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду відмовити.

Касаційну скаргу ОСОБА_1 задовольнити.

Рішення Печерського районного суду м. Києва від 24 травня 2017 року та рішення Апеляційного суду міста Києва від 05 вересня 2017 року скасувати та ухвалити нове рішення.

Позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання шлюбного договору недійсним задовольнити.

Визнати недійсним шлюбний договір, укладений 17 грудня 2013 року між ОСОБА_2, від імені якої на підставі довіреності діяла ОСОБА_3, та ОСОБА_1, від імені якого на підставі довіреності діяв ОСОБА_4, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Кобелєвою Аллою Михайлівною.

Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 судовий збір за подання позовної заяви, апеляційної та касаційної скарг у розмірі 2 112,00 грн.

Постанова суду касаційної інстанції є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий: Ступак О.В.
Судді: Гулейков І.Ю., Погрібний С.О.
Усик Г.І., Яремко В.В.

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Якими нормативно-правовими актами регламентується укладення шлюбного договору?
2. Що таке правовий режим майна подружжя? Який правовий режим майна подружжя характерний для України?
3. Охарактеризуйте змішаний режим майна подружжя?
4. Хто має право на укладення шлюбного договору?
5. В якій формі укладається шлюбний договір?
6. Чи має право один із подружжя на односторонню зміну чи припинення шлюбного договору?
7. Чи існують підстави визнання шлюбного договору недійсним?
8. Чи обмежено чинність шлюбного договору в часі?
9. В яких випадках умови шлюбного договору можуть бути змінені судом?
10. Чи передбачено законом розірвання шлюбного договору?
11. Чи буде дійсним шлюбний договір, укладений чоловіком та жінкою, які проживають однією сім'єю?

****

1. Ознайомтеся з матеріалами судової практики та визначте обставини, які лягли в основу прийнятого рішення.
2. Складіть проєкт шлюбного договору, що укладається особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу.
3. Складіть заяву про внесення змін до шлюбного договору одним із подружжя.
4. Складіть заяву про внесення змін до шлюбного догвору обома з подружжя.
5. Складіть проєкт позовної заяви про порушення умовами шлюбного договору прав:
    - одного із подружжя;
    - малолітніх, неповнолітніх дітей;
    - непрацездатних батьків одного із подружжя.

ГЛАВА 3
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ

1. Правовий порядок визначення походження дитини. Оспорювання батьківства (материнства).

Народження дитини – визначна по своєму значенню подія. По-перше, тому що на світ з'являється іще один громадянин, і по-друге, тому що жінка та чоловік набувають нового статусу – вони стають батьками. Причому для набуття батьківського статусу не має значення наявність зареєстрованого шлюбу. Такі вимоги морального характеру. Що ж до вимог правового характеру, то їхньою основою виступає походження дитини від даних матері і батька, засвідчене у порядку, встановленому законом.

Таким чином, існуючі між чоловіком та жінкою сімейні відносини, трансформуються у відносини батьківські лише за умови, що їхнє батьківство засвідчене у певному порядку. Слід зазначити, що батьківські правовідносини є самостійним видом сімейних відносин. Вони характеризуються певними особливостями, зокрема щодо змісту та суб'єктного складу. Так, суб'єктами зазначених правовідносин виступають батьки і діти: батьки – це особи, від яких походить певна дитина (причому виділяють батьків юридичних та біологічних: перші – записані у якості таких у Книзі реєстрації народжень і у Свідоцтві про народження дитини; біологічні – це справжні батьки дитини. Як правило, ці дві категорії співпадають, однак у деяких ситуаціях дана презумпція оспорюється); діти – це особи, які мають правовий статус дитини до досягнення ними повноліття.

Визначення походження дитини, встановлення батьківства (материнства) має дуже велике значення. По-перше, шляхом встановлення батьківства реалізується важливе право дітей знати своїх батьків, що в свою чергу є реальною гарантією, що визначає рівність дітей у нашому суспільстві (відповідно до ст. 52 Конституції Украни діти рівні у своїх правах незалежно від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним). І по-друге, мова йде не тільки про запис осіб як матері та батька дитини, а про покладення на них складного комплексу батьківських прав та обов'язків передбачених чинним

законодавством, в т.ч. заходів відповідальності за невиконання чи неналежне виконання таких обов'язків.

Походження дітей юридично оформляється шляхом реєстрації народження в органах реєстрації актів цивільного стану. А саме визначення походження дитини можливе:

- від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою;
- від батька, матері при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій;
- від батька у разі повторної реєстрації шлюбу з її матір'ю;
- від батьків, які не перебувають у шлюбі між собою (в цьому випадку походження дитини може бути встановлено за заявою матері та батька дитини, за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини та за рішенням суду).

Таким чином, основою правових відносин між дитиною і її батьками є походження дитини від даних матері та батька, засвідчене державним органом реєстрації актів цивільного стану у порядку, встановленому законом.

Оспорювання батьківства (материнства)

Оспорювання батьківства (материнства) – це право особи, яка записана батьком (матір'ю) дитини, пред'явити позов про виключення запису про нього як батька (матір) з актового запису про народження дитини. Це право закріплене ст. 136 СК України.

Для виключення актового запису про особу як батька дитини, яка на законних підставах була записана батьком дитини, вона повинна довести відсутність кровного споріднення між нею і дитиною. Тільки у разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком дитини та дитиною, суд може постановити рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження (ч.2 ст.136 СК України).

Законом встановлено ряд вимог, які повинні бути дотримані при розгляді такого роду справ. Зокрема, оспорити батьківство можна лише після народження дитини та до досягнення нею повноліття. Разом з тим, закон не допускає оспорювання батьківства в таких випадках:

- У разі смерті дитини;
- Якщо в момент реєстрації себе батьком дитини особа знала, що не є її батьком;
- Якщо особа дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Суттєвим доповненням нового сімейного законодавства є те, що до вимог чоловіка про виключення запису про нього як батька дитини з актового запису про народження дитини, позовна давність не застосовується (ч. 6 ст.136 СК України).

Право на оспорювання батьківства мають також і інші особи – спадкоємці особи, яка записана батьком дитини; матір дитини.

Право на оспорювання батьківства після смерті особи, яка записана батьком дитини

Якщо особа, яка записана батьком дитини, померла до народження дитини, оспорити його батьківства мають право його спадкоємці, за умови подання ним за життя до нотаріуса заяви про невизнання свого батьківства.

Якщо той, хто записаний батьком дитини, помер після пред'явлення ним позову про виключення свого імені як батька з актового запису про народження дитини, позовну заяву можуть підтримати в суді його спадкоємці.

Якщо через поважні причини особа не знала про те, що записана батьком дитини, і померла, оспорити батьківство можуть її спадкоємці: дружина, батьки, діти.

До вимоги про виключення запису про особу як батька дитини з актового запису про народження дитини позовна давність не застосовується.

Право матері дитини на оспорювання батьківства свого чоловіка

Жінка, яка народила дитину у шлюбі має право оспорити батьківство свого чоловіка.

Вимога матері про виключення запису про її чоловіка як батька дитини з актового запису про народження дитини може бути задоволена лише у разі подання іншою особою заяви про своє батьківство.

До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в один рік, яка починається від дня реєстрації народження дитини.

Спір про материнство

Відповідно до ч.1 ст.139 СК України, жінка, яка записана матір'ю дитини може оспорити своє материнство.

Жінка, яка вважає себе матір'ю дитини, має право пред'явити позов до жінки, яка записана матір'ю дитини, про визнання свого материнства. Оспорити материнство не може жінка, якій було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям (ч.2 ст.123 СК України), а також жінка, яка стала донором яйцеклітини для зачаття дитини з чоловіком, який перебуває в зареєстрованому шлюбі з дружиною (яка в результаті здійснення таких процедур народила дитину) (ч.3 ст. 123 СК України).

До вимоги про визнання материнства встановлюється строк позовної давності в один рік, який обчислюється від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися, що є матір'ю дитини.

Оспорювання батьківства, материнства особою, яка сплачує аліменти за рішенням суду

Відповідно до ст. 140 СК України, стягнення з особи, яка записана батьком, матір'ю дитини аліменті на дитину не є перешкодою для звернення до суду з позовом про виключення відомостей про неї як батька, матір дитини з актового запису про її народження. Оспорювання батьківства (материнства) в таких випадках грунтується на загальних засадах.

ДУМКА ВЧЕНОГО[7]

«Одним із основних природних прав кожної людини є право на продовження роду. Реалізація цього права відбувається через материнство, батьківство. Однак частина людей через безпліддя позбавлена можливості реалізувати його. Зокрема, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я проблема безпліддя у світі зачіпає до 15 % від загальної кількості подружніх пар репродуктивного віку. В Україні за статистикою кожна п'ята пара є безплідною. Відсоток жіночого і чоловічого безпліддя приблизно рівний і складає близько 30 %, ще 30 % пар мають порушення репродуктивної функції в обох партнерів. У всьому світі широко поширена проблема безпліддя. З метою її вирішення лікарями були розроблені новітні методики лікування безпліддя – допоміжні репродуктивні технології, що дозволяють людині реалізувати своє репродуктивне право на материнство, батьківство.

Материнство та батьківство в праві визначається як факт походження дитини від певної жінки чи певного чоловіка, юридично посвідчений записом у державних органах реєстрації актів цивільного стану про народження. Однак сьогодні відсутнє належне правове регулювання питання визначення походження дитини, народженої дружиною із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, що потребує на вирішення.

Відповідно до ч.1 ст.123 СК України (далі – СК України), у разі народження дружиною дитини, зачатої у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини. У ч.3 ст.123 СК України передбачено, що подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення у її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Варто зазначити, що ч.3 ст.123 СК України цілком охоплюється змістом ч.1 ст.123 СК України, а тому не має потреби для її виокремлення. Механізм та умови

[7] Вовк М.З. Визначення походження дитини, народженої дружиною в результате застосування допоміжних репродуктивних технологій. *Форум права.* 2020. № 1. С. 13-20.

застосування методик допоміжних репродуктивних технологій регулює Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787 (далі – Порядок). Цей нормативно-правовий акт передбачає, що у програмах допоміжних репродуктивних технологій можуть використовуватися як статеві клітини-гамети (сперма, ооцити) обох членів подружжя, так і донора, а також як ембріон, зачатий подружжям, так і ембріон, зачатий одним із подружжя та донором або донорський ембріон. Тому при народженні дитини дружиною у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій можуть виникнути такі ситуації: 1) наявність біологічної спорідненості між дитиною і обома батьками (при використанні статевих клітин-гамет обох членів подружжя або ембріона зачатого подружжям); 2) наявність біологічної спорідненості дитини з одним із батьків (при використанні статевих клітин-гамет одного із членів подружжя та донора або ембріона, зачатого одним із подружжя та донором); 3) відсутність біологічної спорідненості дитини з обома батьками (при використанні донорського ембріона). У всіх цих випадках правові наслідки однакові: у разі народження дитини, жінка, яка народила її, буде записана матір'ю, а чоловік жінки – батьком. Використання статевих клітин-гамет донора або ембріона, що генетично походить від донора, не породжує для останнього батьківських обов'язків щодо майбутньої дитини. Генетичне споріднення дитини з донором усувається на другий план. Н.Ю. Голубєва звертає увагу, що батьком дитини, народженої жінкою у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, записується чоловік жінки за наявності кількох обов'язкових обставин: 1) він має перебувати в шлюбі з жінкою, що народила дитину на час застосування допоміжних репродуктивних технологій; 2) він має надати згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій до початку медичного втручання.

Порядок надання згоди чоловіком на застосування допоміжних репродуктивних технологій щодо дружини У ч.1 ст.123 СК України передбачено, що згода чоловіка на надання медичної допомоги методами допоміжних репродуктивних технологій має бути письмовою. СК України не вимагає, щоб така письмова згода чоловіка була засвідчена нотаріально. Відповідно до п.1.8 Порядку питання щодо застосування методик допоміжних репродуктивних технологій вирішується після оформлення заяви пацієнта/пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій. Згідно п.5.24 Порядку використання донорських гамет та ембріонів при лікуванні безпліддя за допомогою лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій здійснюється за заявою пацієнта/пацієнтів щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій із гаметами/ембріонами донорів або заявою пацієнтки/пацієнтів про використання донорських ооцитів. Процедура розморожування і перенесення ембріонів відповідно до п.7.2 Порядку здійснюється за заявою на розморожування і перенесення ембріонів.

Саме в цих письмових заявах подружжя, тобто дружина та чоловік, виражають свою добровільну згоду на надання медичної допомоги методами допоміжних репродуктивних технологій. У судовій практиці існують випадки, коли такі письмові заяви-згоди підробляються дружиною або третіми особами. Лікувальний заклад, який проводить допоміжні репродуктивні технології, такі заяви-згоди приймає на віру. Наприклад, у своєму рішенні від 31.03.2011 р. Солом'янський районний суд м. Києва враховуючи те, що відповідачка визнала в судовому засіданні факт підробки підпису позивача на заяві від 12.11.2009 р., дійшов висновку, що позивач не надавав своєї добровільної згоди на розморожування та перенесення кріоконсервованих ембріонів у порожнину матки відповідачки. Тому суд задовольнив позовні вимоги позивача та зобов'язав орган державної реєстрації актів цивільного стану виключити запис з актового запису трьох дітей про нього, як батька. Не менш цікавою є наступна справа. Так, Сімферопольський районний суд АРК у рішенні від 23.05.2012 р. встановив, що позивач та відповідачка з 01.09.2000 р. перебували у зареєстрованому шлюбі, який розірвано 04.11.2010 р. У клініці репродуктивної медицини "Генезіс" 20.05.2008 р. відповідачці була здійснена штучна інсемінація, у результаті якої після спливу 36 тижнів народилась дитина. У свідоцтві про народження дитини позивач та відповідачка записані її батьками. У заяві-згоді на проведення штучної інсемінації дружини спермою донора у графі "чоловік" значиться підпис. У зв'язку із тим, що позивач заперечував проти того, що підписував відповідну заяву-згоду, судом було призначено судову почеркознавчу експертизу. Згідно з висновком експерта неможливо відповісти на питання, чи виконаний

підпис у заявізгоді на проведення інсемінації дружини спермою донора від 19.05.2008 р. позивачем або іншою особою. Тому суд позов про встановлення факту відсутності спорідненості, виключення актового запису про батьківство позивача, зобов'язання внести зміни в Книгу реєстрації народження та надати нове свідоцтво про народження зі зміною прізвища дитини залишив без задоволення. Апеляційним судом АРК в ухвалі від 26.07.2012 р. рішення Сімферопольського районного суду АРК від 23.05.2012 р. у частині позовних вимог про встановлення факту відсутності споріднення з дитиною скасовано, а в іншій частині – залишено без змін. Отже, вважаємо, що згода чоловіка на застосування щодо дружини допоміжних репродуктивних технологій має бути письмовою та нотаріально засвідченою. Це свого роду буде додатковим засобом охорони прав та законних інтересів учасників сімейних правовідносин при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій, а також виключить можливість різного роду порушень їх прав та законних інтересів і не допустить порушень з їх сторони. При лікуванні безплідності методиками допоміжних репродуктивних технологій може знадобитися декілька спроб запліднення до моменту настання вагітності. Законодавством не передбачено необхідність надання чоловіком повторної згоди чи декількох згод на надання медичної допомоги методами допоміжних репродуктивних технологій. Тому може скластися враження, що достатньо лише однієї письмової заявизгоди чоловіка для визнання його батьком дитини, народженої дружиною в результаті декількох запліднень методиками допоміжних репродуктивних технологій. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ з приводу цього висловив таку позицію. Так, в ухвалі від 15.11.2015 р. ним було відхилено касаційну скаргу позивача на рішення Суворовського районного суду м. Одеси від 31.03.2015 р. та на ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 05.08.2015 р. з огляду на наступне. Матеріалами справи встановлено, що позивач 18.09.2012 р. надав письмову згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій з метою, щоб його дружина завагітніла та народила дитину. Законодавством не передбачено необхідність надання чоловіком повторної згоди чи декількох згод на здійснення штучного запліднення дружини, тим більше позивачу був роз'яснений порядок проведення лікування методом ЕКО та відомо про можливість потреби здійснення не однієї спроби, перш ніж настане вагітність. Крім цього, позивач знав, що його дружина повторно поїхала в березні 2013 р. до Київського Інституту генетики репродукції для здійснення процедури штучного запліднення за допомогою взятих у нього раніше біологічних матеріалів. Ніякі дії щодо відкликання своєї заяви-згоди чи інше, що би свідчило про небажання ним здійснення штучного запліднення його дружини не прийняв, що також спростовує його доводи на підтримку позовних вимог. А згідно з висновком експертизи, позивач може бути біологічним батьком дітей, народжених дружиною, з ймовірністю 99,9 %. Як ми вже зазначали, передумовою застосування допоміжних репродуктивних технологій є оформлення подружжям заяви встановленого зразка. Х.Я. Терешко зазначає, що з контексту цієї заяви очевидно, що особи, які її підписали отримали у доступній формі всю необхідну інформацію про порядок проведення лікування й були попереджені, що для лікування безплідності може знадобитися не одна спроба до моменту настання вагітності, а також й про те, що у процесі лікування можуть бути виявлені невідомі раніше факти, через які, можливо, буде потрібно змінити план чи спосіб лікування. І.Я. Сенюта звертає увагу на те, що план обстеження і лікування визначає спектр медичних послуг, які надаватимуться пацієнтові, та окреслює обсяг фактичних дій медичних працівників з надання медичної допомоги. Відтак, якщо у процесі надання пацієнтові медичної допомоги постане необхідність змінити такий план обстеження чи лікування або здійснити його коригування відповідно до стану пацієнта, то попередньо погоджений план буде змінено. Зміна плану обстеження та лікування вимагає отримання додаткової письмової згоди пацієнта стосовно таких змін. Зміна виду медичної допомоги або способу її надання також вимагають отримання додаткової письмової згоди пацієнта.

Таким чином, у разі повторного запліднення дружини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій потрібна додаткова письмова згода подружжя, тобто як дружини, так і чоловіка. Слід також зазначити, що в заяві подружжя вказує конкретний вид методики допоміжних репродуктивних технологій, за допомогою якої буде відбуватися лікування безпліддя. Тому у разі зміни виду методики застосування допоміжних репродуктивних технологій також потрібна додаткова згода подружжя. Якщо

чоловік не надав згоди на застосування щодо дружини допоміжних репродуктивних технологій, то відповідно до ст.136 СК України він має право оспорити своє батьківство, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини. Наприклад, Долинським районним судом Івано-Франківської області у рішенні від 13.06.2017 р. та Комунарським районним судом м. Запоріжжя у рішенні від 18.09.2018 р. було встановлено, що дитина народилася в результаті допоміжних репродуктивних технологій за відсутності згоди чоловіка. Тому задоволені позовні вимоги про виключення відомостей особи як батька з актового запису про народження дитини. Порядок відкликання згоди одним із членів подружжя на застосування допоміжних репродуктивних технологій Не менш важливим є питання, чи може дружина або чоловік відкликати свою згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій. Це питання було предметом розгляду Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, зі змісту рішення ЄСПЛ по справі "Еванс проти Сполученого Королівства" (2007) випливає, що заявниця – пані Еванс та її партнер розпочали лікування безпліддя. У пані Еванс під час огляду у клініці діагностували передраковий стан яєчників. Перед їх хірургічним видаленням їй запропонували пройти цикл запліднення in vitro (у пробірці). Під час консультації медичний персонал проінформував заявницю та її партнера про те, що кожен із них повинен підписати документ, який засвідчує їхню згоду на лікування ЕКЗ, і що кожен із них має право відкликати свою згоду до того моменту, як ембріони будуть імплантовані в матку заявниці. Після цього пара підписала необхідні документи. Згодом було створено шість ембріонів, які були поміщені на зберігання, а заявниці проведено операцію із видалення яєчників. Однак невдовзі стосунки між заявницею та її партнером припинилися і останній відкликав свою згоду на продовження зберігання ембріонів і на використання їх заявницею. Заявниця розпочала судовий процес з метою відновлення згоди на зберігання ембріонів та їх використання. Заявниця скаржилася до ЄСПЛ, що вимога згоди батька на продовження зберігання та імплантацію запліднених яйцеклітин порушувала її право відповідно до ст.8 та ст.14 Конвенції. ЄСПЛ також зазначив, що на міжнародному рівні немає одностайності у регулюванні лікування шляхом штучного запліднення та у використанні ембріонів, створених у результаті такого лікування. На думку ЄСПЛ, межі оцінки, надані державі, повинні бути настільки широкими, щоб охоплювати як її рішення втручатися в цю сферу, так і в разі такого втручання встановити детальне регулювання цих питань для досягнення балансу приватних та публічних інтересів. ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення ст.8 та ст.14 Конвенції. І. Рубець наголошувала на необхідності законодавчого закріплення права особи відкликати свою згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій до моменту зачаття дитини. Адже волевиявлення особи може змінюватися залежно від багатьох факторів. Однак слід погодитись із Н.М. Кононучук, що не треба пов'язувати це право з моментом зачаття. Адже факт зачаття в певний період його фактичного існування може бути невиявленим. Варто зазначити, що, наприклад, згідно п.3.10 Порядку, діагностика вагітності за рівнем бета-ХГ у крові або сечі здійснюється закладом охорони здоров'я через 10–16 днів від дня ембріотрансферу, а ультразвукова діагностика вагітності проводиться не раніше 21 дня після перенесення ембріонів. Тому могла би виникнути ситуація, що дитина вже зачата, але факт її зачаття ще не встановлено закладом охорони здоров'я і в цей час особа відкликає свою згоду. Вважаємо, що особа має право на відкликання своєї згоди на застосування допоміжних репродуктивних технологій до моменту проведення відповідних медичних маніпуляцій. Відкликати свою згоду дружина або чоловік може шляхом подання заяви до закладу охорони здоров'я, в якому вони проходять лікування безпліддя методами допоміжних репродуктивних технологій. Вважаємо, що така заява може бути подана в письмовій формі. Не обов'язковим є її нотаріальне посвідчення, адже воно вимагає дотримання певного порядку, визначеного законодавством про нотаріат, який може тривати певний період в часі. Тому чоловік може не встигнути до початку проведення відповідних медичних маніпуляцій відкликати свою згоду».

Зразок позовної заяви про визнання батьківства та про внесення змін до актового запису про народження дитини даних про батька

До _____ районного суду
м._____адреса:_____

Позивачі: Особа_1, проживаю за адресою:_____,
тел.:_____

Особа_2, проживаю за адресою:_____,
тел.:_____

Відповідачі: Особа_3, проживає за адресою:_____,
тел:_____

_____ відділ РАЦС _____
міського управління юстиції,
адреса:_____

Позовна заява
про визнання батьківства та про внесення змін до актового запису про народження дитини даних про батька

У зареєстрованому шлюбі я, Особа_1, та відповідач Особа_3 знаходились з липня 2011 року. У нас народилася дочка Особа_4 «_»____2012 року. Фактично сім`я у нас розпалася у вересні 2014 року і з цього часу ми сумісно не проживаємо.

З лютого 2014 року я, Особа_1, та Особа_2 знаходимося у фактичних шлюбних відносинах. У нас народилася дитина – син Особа_5 «__»_____2016 року, народження якого зареєстровано _____ відділом РАЦС _____ міського управління юстиції відповідно до актового запису про народження № ____ від «__»_____2006 року, але у відомостях про батька вказаний відповідач батьком цієї дитини, хоча в дійсності батьком його не являється. В дійсності батьком дитини є Особа_2.

Шлюб з відповідачем – Особою_3 і мною розірваний згідно заочного рішення _____ районного суду м._____ від «__» березня 2018 року та «__» серпня 2018 року зареєстровано розірвання шлюбу між ними органом РАЦС.

Відомості про батька дитини внесені органом РАЦС на підставі актового запису про укладення шлюбу № ____ від «__».07.2011 року, про що я повідомила Особу_2 і він дізнався у серпні 2008 року із моїх слів про своє батьківство після того, як був розірваний шлюб між ним та його дружиною Особою_7, «__» серпня 2014 року.

Мої, Особи_2, права порушені щодо мого батьківства відносно сина Особи_5. Я визнаю своє батьківство щодо цієї дитини.

Позивачка, Особа_1, визнала моє, Особи_2, батьківство відносно свого сина Особи_5, «__»_____2016 року народження.

Відповідно до ч. 1 ст. 129 СК України, – особа, яка вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, має право пред`явити до її чоловіка, якщо він записаний батьком дитини, позов про визнання батьківства.

Відповідно до ч.1 ст.138 СК України, – жінка, яка народила дитину у шлюбі, має право оспорити батьківство свого чоловіка, пред`явивши позов про виключення запису про нього як батька дитини з актового запису про народження дитини і така вимога матері відповідно до ч.2 цієї статті може бути задоволена лише у разі подання іншою особою заяви про своє батьківство.

На підставі викладеного і керуючись ст.ст. 129, 138 СК України, ст.ст.3, 118, 119 ЦПК України, –

ПРОСИМО:

Визнати Особу_2, «__»_____року народження, уродженця _____, громадянина України, який зареєстрований та проживає за адресою: _____ – батьком дитини Особи_5, «__»_____2016 р.н., народженого Особою_1.

Зобов`язати _____ відділ РАЦС _____ міського управління юстиції внести зміни до актового запису про народження дитини Особи_5, «__»_____2006 р.н. за № _____ від «__» жовтня 2006 року _____ відділу РАЦС _____ міського управління юстиції відповідно до рішення суду, де у відомості про батьківство вказати батьком дитини Особу_2, виключивши відомості про Особу_3.

Додаток:

Дата Підпис

Зразок позовної заяви про визнання батьківства

До _____ районного суду м._____
адреса:_____
Позивач: Особа_1, проживаю за адресою:_____,
тел.:_____
Відповідач: Особа_2, проживає за адресою:_____,
тел:_____
Третя особа: Особа_3, проживає за адресою:_____,
тел:_____

Позовна заява
про визнання батьківства

Я, Особа_1, був знайомий з _____ року із Особою_3.

Ми зустрічалися, між нами тривалий час були інтимні стосунки. Після того як Особа_3 виїхала на роботу до м. Харкова стосунки між нами припинилися. Приблизно в січні _____ року ми випадково зустрілись, провели разом час і знову розлучилися. Особа_3 виїхала до м. Харкова, а я залишився в м. Орджонікідзе.

В грудні _____ року я випадково зустрівся з Особою_3, яка була разом з дитиною. Подивившись на дитину я одразу ж помітив схожість з собою. Для остаточної впевненості, що я є батьком дитини вирішив разом з Особою_3 провести аналіз генетичної ідентифікації на предмет встановлення мого біологічного батьківства відносно Особи_4.

Звернувшись до Київського міського бюро судово-медичної експертизи для проведення генетичної ідентифікації мною був отриманий висновок №_____ від «__»_____року відповідно до якого вірогідність мого біологічного батьківства відносно Особи_4 складає не менше 99,99 %.

Після остаточного визначення батьківства, Особа_3, яка на той час розірвала шлюб з Особою_2 повідомила відповідача про висновок експертизи генетичної ідентифікації відповідно до якого встановлено моє батьківство та запропонувала йому добровільно відмовитися від батьківства відносно дитини, на що відповідач відмовився вірити в висновок експертизи, заявивши, що висновок куплений.

З Особою_3 в даний час ми проживає однією сім'єю, плануємо зареєструвати відносини уклавши шлюб.

Згідно ст. 129 СК України особа, яка вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, має право пред'явити до її чоловіка, якщо він записаний батьком дитини, позов про визнання свого батьківства. До вимоги про визнання батьківства застосовується позовна давність в один рік, яка починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про своє батьківство.

На підставі викладеного, керуючись ст. 129 СК України, ст.ст. 3, 118, 119 ЦПК України, –

ПРОШУ:

1. Визнати мене батьком Особи_4, який народився «__»_____року у м. Орджонікідзе.
2. Зобов'язати відділ реєстрації актів громадянського стану по м. Орджонікідзе міськрайонного управління юстиції внести зміни в книгу реєстрації народжень, актовий запис № _____, від «__»_____ року, про народження Особи_4, змінивши в графі батько – Особа_2 на Особа_1.

Додаток:

Дата Підпис

Зразок позовної заяви про встановлення факту визнання батьківства

До _____ районного
(міського) суду _____
ЗАЯВНИК _____
(п.і.п.б., адреса)
ЗАІНТЕРЕСОВАНІ ОСОБИ _____
(п.і.п.б., адреса)

Заява
про встановлення факту визнання батьківства

З _____ ____р. я проживала разом з _____ (п.і.п.б.)

В _____р. він помер. "__"_____ ____р. я народила сина (дочку).

Факт визнання батьківства _____ (п.і.п.б. померлого) стосовно моєї дитини підтверджується _____ (навести докази, що свідчать про спільне проживання і ведення спільного господарства заявницею з можливим батьком до народження дитини, інші докази, що з достовірністю підтверджують визнання померлим батьківства відносно дитини заявниці).

Встановлення факту батьківства необхідно мені для _____ (вказати, в зв'язку з чим виникла необхідність встановлення юридичного факту).

Заінтересовані особи заперечень по суті моєї заяви не мають.

Згідно з ст.ст. _____ СК України і ст. _____ ЦПК України

ПРОШУ:

Встановити факт визнання батьківства _____ (п.і.п.б. померлого, рік і місце народження) стосовно мого сина (моєї дочки) ____ (прізвище, ім 'я по батькові дитини, час і місце народження).

Додаток:

1. Копія свідоцтва про народження дитини.
2. Копія свідоцтва про смерть ойоби, визнання батьківства якою встановлюється.
3. Письмові докази, що підтверджують батьківство, якщо вони є.
4. Квитанція про сплату судового збору

Дата Підпис

Зразок позовної заяви про встановлення батьківства та стягнення аліментів

До _____ районного суду
Позивач: Особа1 (П.І.Б.), яка проживає за адресою:_____,
засоби зв'язку:_____,
в інтересах неповнолітньої:
Особа3 (П.І.Б.), 1991 р.н.
Відповідач: Особа2 (П.І.Б.), яка проживає за адресою:_____,
засоби зв'язку:_____
Треті особи: Орган опіки та піклування в особі _____,
який знаходиться за адресою:___

Відділ РАЦС _____управління юстиції м. _____
який знаходиться за адресою:___

Позовна заява
про встановлення батьківства та стягнення аліментів

З відповідачем _____ (прізвище, ім'я та по-батькові) я вела сімейне життя без укладання шлюбу з _____ до _____ (місяць, рік) (число, місяць, рік).

Я народила сина (дочку) _____ (вказати прізвище, їм. 'я, по батькові дитини, число, місяць та рік її народження).

Відповідач є його (її) батьком, однак він відмовився подати в органи РАЦСу заяву про реєстрацію батьківства і не надає мені матеріальної допомоги на утримання дитини.

Батьківство відповідача стосовно сина (дочки) _____ підтверджується наступними доказами: _____ (навести докази, що свідчать про спільне проживання і ведення спільного господарства з відповідачем до народження дитини чи спільне виховання або утримання дитини та інші докази, що підтверджують батьківство відповідача).

Відповідно до статей 128 і 181 Сімейного кодексу України та статей 3, 15, 118 і 119 Цивільного процесуального кодексу України,

ПРОШУ:

Встановити, що _____ (вказати прізвище, ім'я та по батькові відповідача, рік та місце його народження, національність, постійне місце проживання та роботи, якщо це відомо) є батьком _____ (прізвище, ім'я та по батькові дитини, число, місяць та рік її народження).

Стягнути з відповідача _____ (прізвище, ім 'я та по батькові, рік і місце його народження) на мою користь аліменти на утримання сина (дочки) _____ (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць та рік народження дитини) в розмірі _____ частини всіх видів заробітку, починаючи з _____ (дата подання заяви) до його (її) повноліття.

Прошу викликати свідків: _____ (прізвище, ім'я, по батькові та адреса).

Додаток:

Копія свідоцтва про народження дитини.

Довідка житлових органів про те, що дитина є на утриманні позивачки.

Довідка про заробіток відповідача і наявність утримань за виконавчими документами.

Письмові докази, що підтверджують позовні вимоги про встановлення батьківства, якщо вони є.

Копія позовної заяви.

Квитанція про сплату судового збору.

Дата Підпис

2. Договір сурогатного материнства

Правове регулювання сурогатного материнства в Україні здійснюється положеннями ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України (далі – СК України), яка регулює визначення походження дитини при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій, і Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України № 787 від 09.09.2013 р., що встановлює медичні показання до застосування методу сурогатного материнства і алгоритм лікування. Із факту сурогатного материнства випливають відносини, що виникають між подружжям (або одним з майбутніх батьків) та жінкою-сурогатною матір'ю, які носять комплексний характер, тому їм властиві елементи сімейно-правових, цивільно-правових і господарсько-правових відносин, і які потребують належного правового регулювання.

Сучасна медична наука виділяє два види сурогатного материнства: – повна, або гестаційна, сурогатність – перенесення в організм сурогатної матері ембріона людини, зачатого подружжям, дружиною та донором, донорами. При цьому сурогатна мати не має генетичного зв'язку з дитиною; – часткова, або гендерна, сурогатність передбачає генетичний зв'язок з дитиною, оскільки використовується яйцеклітина сурогатної матері.

Правова природа договору сурогатного материнства є дискусійною. Особливий характер відносин сурогатного материнства полягає в тому, що його основною метою є реалізація дружиною та чоловіком права на материнство та батьківство, передбаченого ст. 49, 50 СК України, у разі, коли дружина з фізіологічних причин не може самостійно виносити та народити дитину. Договір сурогатного материнства стосується також прав та інтересів дитини, яка народжується в результаті сурогатного материнства. Укладення договору між подружжям і сурогатною матір'ю спрямоване на виникнення сімейних відносин між подружжям і новонародженою дитиною. Договір про сурогатне материнство слід віднести до сімейно-правових договорів і передбачити в СК України.

2.1. Поняття і природа договору про сурогатне материнство

Характеризуючи договір про сурогатне материнство, необхідно спершу визначитися з його правовою природою, оскільки відношення до цього договору мають як норми цивільного, так і сімейного права.

Особливий характер відносин сурогатного материнства полягає в тому, що його основною метою є реалізація дружиною та чоловіком права на материнство та батьківство, передбаченого ст.ст. 49, 50 СК України, у випадку, коли дружина з фізіологічних причин не може самостійно виносити та народити дитину. Договір сурогатного материнства стосується також прав та інтересів дитини, яка народжується в результаті сурогатного материнства. До того ж укладення договору між подружжям і сурогатною матір'ю спрямоване на виникнення сімейних відносин між подружжям і новонародженою дитиною. Тобто договір сурогатного материнства має сімейно-правову природу. Однак, на думку автора, сам договір регулює відносини між сурогатною матір'ю та біологічними батьками дитини, тому є цивільноправовим договором, правове регулювання якого повинно здійснюватися нормами цивільного права, оскільки відносини між сторонами мають суто цивільно-правовий характер. Крім того, там, де мова йде про оплату, особливості укладання, істотні умови, а також відповідальність за порушення договірного зобов'язання слід констатувати наявність цивільно-правової сфери. Таким чином, при укладанні договору про сурогатне материнство сторони мають керуватися нормами Глави 52 ЦК України, яка встановлює загальні положення про договір.

З огляду на вищевикладене договір про сурогатне материнство – це цивільний правочин, який укладений за вільним волевиявленням юридично рівних і майново-самостійних учасників цивільно-правових відносин, направлений на виникнення цивільних прав і обов'язків, з урахуванням особливостей, що випливають із суті породжених цим правочином правовідносин.

Договір про сурогатне материнство не знайшов свого місця серед окремих видів договорів, передбачених ЦК України, тому він є непоіменованим.

З цієї причини договір, який урегульовує відносини сурогатного материнства, може називатися:

1) договір про здійснення допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства;

2) договір про виношування дитини та подальшу її передачу;

3) договір про надання послуг сурогатної матері, тощо. З огляду на невизначеність договору в ЦК України відкритим залишається питання щодо віднесення його до тієї чи іншої групи договорів, передбачених актами цивільного законодавства. Наприклад, О.С. Митрякова порівнює використання тіла сурогатної матері в цілях виношування дитини з договором оренди. Орендною платою в даному випадку виступає компенсація витрат, пов'язаних з виношуванням дитини, та винагорода за надання сурогатною матір'ю своєрідної послуги. Під тимчасовим володінням і використанням слід розуміти те, що тіло сурогатної матері «здається в оренду» на чітко визначений строк, а саме на період вагітності. Аналізуючи вищевикладену позицію, слід звернути увагу також на ототожнення договору про сурогатне материнство з договором про надання послуг. Репродуктивна послуга як об'єкт цивільних правовідносин з сурогатного материнства передбачає встановлений договором процес зачаття, виношування і народження дитини з подальшою її передачею біологічним батькам. Однак, специфічний предмет і об'єкт, відмінність способу виконання послуги, передбаченої договором сурогатного материнства, від будь-якої іншої, соціальне призначення, сімейно-правова направленість та інші особливості зумовлюють необхідність визнання цього договору самостійним видом договірного зобов'язання та виокремлення його в тексті ЦК України. Перешкодою для визнання та остаточного закріплення договору про сурогатне материнство є спір про законність даної угоди, оскільки в українському суспільстві, не зважаючи на законодавчу регламентацію процедури сурогатного материнства, досі не існує чіткої позиції щодо сприйняття такого способу народження дитини. Таким чином, договір про сурогатне материнство все ще може розглядатися як нікчемний правочин, тобто такий, що протирічить засадам моральності та правопорядку.

Договір про сурогатне материнство слід вважати консенсуальним так, як він вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди з усіх істотних умов.

В залежності від характеру розподілу прав та обов'язків між сторонами договір є синалагматичним, тобто породжує взаємні права та обов'язки для кожного учасника. Сурогатна мати зобов'язується виконувати вказівки лікаря та виносити і передати біологічним батькам дитину, в замін чого має право на винагороду. У біологічних батьків, які є іншою стороною договору, в свою чергу виникають кореспондуючі у відношенні до сурогатної матері права та обов'язки.

Як правило, для договору сурогатного материнства характерна оплатність. Стаття 626 ЦК України передбачає презумпцію відплатності договору, якщо інше не встановлено договором, законом або не випливає із суті договору. Таким чином, зобов'язання, породжені договором, можна вважати грошовими. При цьому за погодженням сторін правочин може бути безоплатним, оскільки з даного питання відсутня будь-яка імперативна норма.

Договір сурогатного материнства також є алеаторним. Алеаторні договори – це договори на ризик. Алеаторність вказаного договору пов'язана з особливостями його належного виконання, які залежать від багатьох факторів, вплинути на які інколи неможливо. В першу чергу, така ризиковість викликана біологічними процесами, які відбуваються в організмі сурогатної матері в період вагітності. Дискусійним залишається питання віднесення договору до категорії комерційних чи фідуціарних. Автор схиляється до точки зору, згідно з якою договір має ознаки фідуціарного, оскільки генетичні батьки, як правило, відповідально підходять до вибору іншої сторони договору, звертаючи увагу

на порядність та інші характеристики сурогатної матері, аби бути впевненими в належному виконанні зобов'язання з огляду на його специфічний предмет та об'єкт. Звідси можна зробити висновок, що відсутність довіри до конкретного контрагента тягне за собою неможливість укладення договору. Характеристика договору про сурогатне материнство за представленою класифікацією має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки відображає загальні положення щодо даного договору, сприяє подальшому вдосконаленню та систематизації законодавчої бази.

2.2. Сторони договору про сурогатне материнство

Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні регламентує вимоги, що пред'являються до однієї зі сторін договору – сурогатної матері. Сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері за формою, наведеною в додатку до цього Порядку, а також за відсутності медичних протипоказань.

Крім того вона не може перебувати у безпосередньому генетичному зв'язку з дитиною, однак дозволяється виношування вагітності близькими родичами майбутніх батьків (мати, сестра, двоюрідна сестра тощо).

Спірним є обраний Порядком віковий критерій для сурогатної матері. Медичною статистикою та рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я встановлено, що найбільш сприятливій репродуктивний вік жінки припадає на 20-35 років. З огляду на вищевказане проект Закону України «Про допоміжне материнство» пов'язує виникнення права бути сурогатною матір'ю з настанням двадцяти одного року, а не вісімнадцятиліттям. Необхідною передумовою для укладення договору про сурогатне материнство є наявність відповідно оформленої (у формі заяви) згоди чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі. Така вимога обумовлена ч. 2 ст. 54 СК України, згідно з якою всі найважливіші питання життя сім'ї вирішуються подружжям спільно, на засадах рівності. При цьому слушною видається думка залучення в безпосередні договірні правовідносини чоловіка сурогатної матері як сторони договору. Генетичні батьки таким чином зможуть забезпечити піклування про вагітну сурогатну матір з боку її чоловіка шляхом покладання на нього обов'язку виконувати певні дії або утриматися від них. Наприклад, в договорі може бути прописаний обов'язок чоловіка сурогатної матері не палити цигарки в присутності дружини або не вживати алкогольні напої в період її вагітності. Відсутність необхідної правової регламентації породжує колізії відносно іншої сторони договору, якими є генетичні (біологічні) батьки.

Частина 7 ст. 281 ЦК України встановлює норму, згідно з якою повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством. Оскільки законодавство не містить імперативних обмежень, посилаючись на п. 6.11 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, в якому необхідною умовою проведення процедури сурогатного материнства визнається договір між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям, можна зробити висновок, що стороною даного договору мають право виступати як одинокі особи (жінки чи чоловіки), жінки і чоловіки, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, так і подружні пари.

Принцип невтручання в сферу материнства та батьківства дозволяє особам на власний розсуд обирати момент, коли ставати батьками, і, враховуючи можливі проблеми з репродуктивною здатністю, - яким чином ставати батьками. Підтвердження даної точки зору міститься і в світовій практиці. Так, в США після рішення суду у справі Dunkin v. Boskey, яке розглядалося ще в 2000 році, неодружені пари наділені такими ж правами при використанні сурогатного материнства, як і пари, що перебувають в зареєстрованому шлюбі. Проект Закону України «Про допоміжне материнство» також містить положення, згідно з якими показаннями до допоміжного материнства є наявність заморожених ембріонів подружжя у разі смерті дружини (чоловіка). Діюче законодавство України не

приділяє належної уваги питанню реалізації громадянами своїх прав в сфері репродуктивних технологій, тим самим створюючи колізії у правовому регулюванні. Частина 2 ст. 123 СК України визнає батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, подружжя. Тобто перераховані нормативно-правові акти звужують право одиноких осіб на материнство (батьківство) в рамках застосування допоміжних репродуктивних технологій. При усунені цієї колізії правових норм, слід взяти до уваги думку Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка наполягає на тому, що батьками дитини, народженої гестаційним кур'єром (сурогатною матір'ю) є одна або дві людини, чий генетичний матеріал використовувався для запліднення. Удосконалення існуючих нормативно-правових актів у відношенні можливості осіб брати участь в програмі сурогатного материнства без прив'язки до шлюбних відносин дозволило би зробити крок вперед до визнання прав людини. На відмінну від сурогатної матері законодавець не встановлює ніяких вимог до генетичних батьків (матері, батька).

В судовій практиці США при визначенні природи договору про сурогатне материнство використовується підхід, який полягає у тому, що відносини з встановлення батьківських прав за договором сурогатного материнства можуть регулюватися нормами про усиновлення дітей.

Виходячи з даної точки зору, логічним було б припустити, що вимоги до генетичних батьків (батька, матері) як до сторони договору мають бути схожі з вимогами встановленими для усиновлювачів (ст.ст. 211, 212 СК України).

Наприклад, договір про сурогатне материнство не мають права укладати особи, які:

- визнані недієздатними чи обмежені у дієздатності;
- позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- були стороною договору про сурогатне материнство, але договір було розірвано з їх вини;
- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було припинено або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їх вини;
- перебувають на обліку або лікуванні в психоневралгічному чи наркологічному диспансерах;
- зловживають спиртними та (або) наркотичними речовинами;
- мають захворювання, перелік яких затверджено Міністерством охорони здоров'я України;
- перебувають за межею бідності;
- потребують постійного стороннього догляду за станом здоров'я;
- мають непогашену чи незняту судимість за вчинення злочину проти життя і здоров'я людини;
- є особами без громадянства.

Практика свідчить, що стороною договору на боці генетичних батьків можуть бути іноземці. При цьому виникає низка проблем, за яких залишаються незахищеними права сторін договору сурогатного материнства та дитини, народженої сурогатною матір'ю. Прикладом є судова справа, згідно з матеріалами якої громадяни Франції уклали договір сурогатного материнства на території України. Після народження дітей сурогатною матір'ю їм було видано свідоцтво про народження, а генетичні батьки (іноземці) звернулися до посольства Франції в Україні з метою оформлення необхідних документів для вивезення дітей у Францію та надання їм французького громадянства. Проте посольство їм відмовило, оскільки сурогатне материнство у Франції заборонене.

Такі проблеми часто виникають, коли замовниками по договору є громадяни держав, в яких сурогатне материнство не дозволено. Неодноразово у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини наголошував на порушенні положень Конвенції ООН з прав дитини державами, що не визнають замовників батьками дитини, народженої

сурогатною матір'ю, а отже, не дозволяють цій дитині в'їзд на територію держави, отримання громадянства та права спадкування за біологічними батьками. Так, Суд вказав на правові небезпеки, яким піддається дитина внаслідок французької судової практики, щодо її індивідуальності, національності та спадкових прав і визнав Францію винною у порушенні ст.8 Конвенції про права дитини, а саме щодо посягання на право дитини на сімейні зв'язки. Однак, незважаючи на рішення Європейського суду з прав людини, держави продовжують порушувати права дітей, народжених шляхом 18 застосування процедури сурогатного материнства, породжуючи тим самим механізми нелегальної протидії. Із матеріалів судової практики відомо наступне. Громадянка України уклала договір сурогатного материнства з громадянами Німеччини. Оскільки в даній державі сурогатне материнство заборонено, для безперешкодного переправлення дитини через державний кордон України сурогатна матір надала до органу державної реєстрації актів цивільного стану неправдиві відомості про своє генетичне материнство. Таким чином, за фактом виявлення даного правопорушення прокурором було відкрито два провадження: кримінальне та цивільне (для встановлення факту материнства та виключення відомостей з реєстру актів цивільного стану).

2.3. Зміст договору про сурогатне материнство

Відповідно ч.1 ст.628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Оскільки цивільне законодавство залишило поза увагою договір сурогатного материнства, не встановлено жодних чітких вказівок щодо змісту цього договору. Важливе місце у договорі про сурогатне материнство займають права, обов'язки та відповідальність сторін. Так, до обов'язків сурогатної матері належать: дотримання усіх рекомендацій лікаря закладу охорони здоров'я, що проводитиме програму сурогатного материнства та спостерігатиме вагітність; з моменту настання вагітності стати на облік у жіночій консультації закладу охорони здоров'я; не вживати алкоголь, наркотичні засоби, не палити; дотримуватись рекомендацій стосовно харчування та режиму дня; утриматись від вчинення будь-яких дій, що можуть негативно вплинути на її здоров'я чи здоров'я майбутньої дитини; повідомляти потенційних батьків та лікаря про перебіг вагітності та усі зміни у здоров'ї; дати письмову нотаріально посвідчену згоду на запис потенційних батьків батьками дитини; після народження дитини передати її потенційним батькам. Сурогатна матір не має права оспорювати материнство згідно з ч. 2 ст. 139 СК України. Також вона не має права залишити дитину собі. Так, порушенням обов'язку сурогатної матері є відмова віддати дитину та реєстрація її в органах реєстрації актів цивільного стану як власної, про що свідчить рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова по справі №645/5956/16-ц, яким було визнано батьківство замовників та внесено зміни до свідоцтва про народження дитини.

До прав сурогатної матері належить право на:

- інформацію про усі юридичні питання програми сурогатного материнства;
- інформацію про усі медичні аспекти та можливі ризики для здоров'я, пов'язані з сурогатним материнством;
- у випадку комерційного сурогатного материнства отримання грошової компенсації;
- відшкодування усіх фактичних витрат у зв'язку з вагітністю та пологами;
- відшкодування шкоди, яка може бути заподіяна їй з вини потенційних батьків.

Обов'язки потенційних батьків:

- оплачувати витрати, пов'язані із проведенням програми сурогатного материнства та спостереженням вагітності;
- оплачувати харчування, одяг, ліки та інші поточні витрати;
- після народження дитини виплатити грошову компенсацію за умови комерційного сурогатного материнства;

- після народження зареєструвати дитину на себе в книзі записів актів цивільного стану.

З метою захисту прав та інтересів майбутньої дитини потрібно закріпити на законодавчому рівні і у договорі обов'язок потенційних батьків прийняти дитину і бути записаними батьками дитини після її народження.

Права потенційних батьків:

- на інформацію про юридичні та медичні аспекти сурогатного материнства;
- доступ до медичної документації по програмі сурогатного материнства;
- під час вагітності спілкуватися із сурогатною матір'ю з метою отримання інформації про стан її здоров'я та плоду;
- відшкодування шкоди, завданої з вини сурогатої матері.

Особливу увагу слід приділити також конфіденційності процедури допоміжної репродуктивної технології; розміру і порядку виплати компенсації та інших коштів; медичному закладу, в якому проводитиметься програма сурогатного материнства.

Крім того необхідно передбачити можливість настання обставин непереборної сили (форс-мажору). До таких обставин відносяться смерть сурогатної матері під час або після пологів, інші погіршення її здоров'я, в тому числі здоров'я репродуктивної функції, викидень, народження мертвої дитини, народження дитини з фізичними чи психічними вадами, народження двох і більше дітей, смерть генетичних батьків, тощо.

В договорі чітко мають бути сформовані наслідки невиконання чи неналежного виконання умов договору, різновидом яких може бути настання цивільно-правової відповідальності. Наприклад, сторони мають право передбачити конкретний розмір штрафних санкцій за порушення договірного зобов'язання. В існуючому на сьогоднішній день законодавстві відсутні чіткі норми щодо змісту договору про сурогатне материнство. Даний факт зумовлює формування різних підходів в правозастосовчій діяльності до структури та умов цього договору, тому слушною видається ідея розробки моделі договору про сурогатне материнство, де були б визначені його умови.

До переліку істотних умов договору сурогатного материнства можна віднести: зобов'язання сурогатної матері виконувати всі приписи лікаря та надавати всю інформацію щодо власного стану здоров'я та здоров'я плоду; місце проживання сурогатної матері у період вагітності; отримання згоди щодо передачі дитини батькам-замовникам після її народження у строк, визначений у договорі; зобов'язання батьків-замовників прийняти дитину після її народження у строк, вказаний у договорі; ціна договору, витрати на медичне обслуговування, харчування, проживання сурогатної матері у період вагітності.

ДУМКА ВЧЕНОГО[8]

«Сьогодні у вітчизняному законодавстві відсутнє поняття «сурогатне материнство». 28 грудня 2021 р. у Верховній Раді України було зареєстровано Проєкт Закону про допоміжні репродуктивні технології № 6475, яким сурогатне (змішане) материнство визначається як методика допоміжних репродуктивних технологій, у результаті якої ембріон людини, зачатий генетичними батьками за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, переноситься в організм сурогатної (замінної) матері для виношування і народження дитини. Ю. Таланов, узагальнивши наукові позиції вчених-правників, розкриває це поняття як запліднення генетично сторонньої жінки (без використання її біологічного матеріалу) шляхом імплантації або трансплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі, з метою виношування і народження дитини, яка надалі буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю.

[8] Паращук Л., Чапля І. Проблемні аспекти правового регулювання договору про сурогатне материнство в контексті гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 1 (29). С. 70-74.

На основі аналізу вищенаведених понять, спостерігаємо виправдану позицію щодо виключення можливості генетичного зв'язку ембріона із сурогатною матір'ю, що унеможливлює у майбутньому оспорювання нею материнства на підставі кровного споріднення. Водночас у запропонованих поняттях різняться підходи щодо суб'єктного складу донорів генетичного матеріалу. Запропонований науковий підхід ґрунтується на закріпленому у Сімейному кодексі України (далі – СК України) (ч. 2 ст. 123) положенні, що в організм іншої жінки переноситься ембріон людини, зачатий саме подружжям (чоловіком та жінкою). Однак це це підтримано в законопроєкті, у сучасній вітчизняній медичній практиці також застосовуються інші способи використання генетичного матеріалу, зокрема сперми чоловіка та яйцеклітини донора, сперми донора та яйцеклітини дружини. Тому в разі набуття чинності законопроєкта коло осіб, які можуть бути залучені до цього процесу, розшириться, що, на наше переконання, є невиправданим. Незважаючи на те, що існування сурогатного материнства корінням сягає в глибоку давнину і в тій чи іншій формі його використовували в різних країнах світу, сьогодні ставлення до такого інституту неоднозначне – від суворої заборони, зокрема у Франції, Італії, Швеції, використання альтруїстичного сурогатного материнства – Канада, Великобританія, Бельгія, до застосування, наприклад, в Україні методу сурогатного материнства на комерційній основі.

Свідченням виваженого підходу до все ще дискусійного питання можливості застосування у конкретній країні методу сурогатного материнства є звіт Сенату Франції (від 25.06.2008 р.). У ньому пропонувалося дозволити сурогатне материнство для подружніх пар фертильного віку, які з медичних причин неможуть мати власних дітей. Звертає на себе увагу те, що такі пари повинні були б укладати договір, схожий за правовою природою на усиновлення, і суддя мав надати їм дозвіл на перенесення ембріона в організм сурогатної матері. Однак навіть такий більш контрольований, ніж просто укладання договору про сурогатне материнство, підхід не було підтримано у вищезазначеній країні.

Заборона застосування сурогатного материнства не підтверджує, що в конкретній країні відсутня або в інший спосіб вирішена проблема реалізації права на батьківство/материнство подружжям, яке за медичними показниками не може самостійно народити дитину. Подібні заборони призвели до того, що подружні пари масово виїжджають за кордон у країни, де вони можуть отримати шанс реалізувати своє право на батьківство/материнство. Однією з таких країн є Україна, в якій відсутність чіткої регламентації сурогатного материнства, корупційність, зубожіння населення та зниження морального рівня суспільства дає змогу іноземним парам вирішувати дану проблему за межами власної країни.

Якщо на боці замовників виступає іноземне подружжя, народження дитини у законний спосіб і відсутність претензій з боку сурогатної матері ще не гарантує того, що ці особи без перешкод набудуть статусу батьків у своїй країні. Прикладом є рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах Mennesson v. France, Labassee v. France, обставини яких стосувалися відмови Франції визнати відносини батько-дитина, законно встановлені за кордоном. Незважаючи на те, що в обох випадках Суд із посиланням на статтю 8 Європейської конвенції з прав людини (право на повагу до приватного та сімейного життя) визнавав порушення зазначеної статті щодо права дітей на повагу до їх приватного життя, [вважав, що це протиріччя підривало ідентичність дітей у французькому суспільстві, зазначав, що прецедентне право повністю виключало створення законних відносин між дітьми, народженими внаслідок законного методу сурогатного материнства за кордоном і їх біологічним батьком, що перевищувало широкі межі розсуду держав в сфері рішень стосовно сурогатного материнства], країни, де заборонене сурогатне материнство, й надалі докладатимуть максимум зусиль, щоб мінімізувати випадки застосування такого виду репродуктивної технології як такого, що на їх думку, порушує права дітей та сурогатної матері.

Зростаюча кількість справ у ЄСПЛ, пов'язаних із сурогатним материнством, відсутність комплексного регулювання відносин сурогатного материнства на міжнародному рівні та єдиної позиції європейського співтовариства щодо інституту сурогатного материнства, вказує на складність та багатоаспектність досліджуваного питання, яке стосується різних площин – моральної, етичної, юридичної.

Сурогатне материнство лише поверхнево регулюється законодавством України. Ст. 123 СК України визначає суб'єктний склад договору про сурогатне материнство та вимогу щодо

виключення можливості генетичного зв'язку сурогатної матері з виношуваною нею дитиною, Цивільний кодекс України – основні вимоги до договору, зокрема: ст. ст. 3, 6, 627 спрямовані на забезпечення свободи договору. Серед нормативних актів, які регулюють репродуктивні технології, можна виокремити наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» № 787 від 09 вересня 2013 року.

Главою 63 ЦК України «Договори про надання послуг» (правова природа договору про сурогатне материнство є наближеною до договору про надання послуг) встановлено загальні положення про договір про надання послуг, тому їх можна застосувати до такого виду правовідносин. Так, відповідно до ст. 901 ЦК України за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

На основі підходів до питання якості послуг, запропонованих Н. Федорченко, а саме: якість надання послуг необхідно пов'язувати з фактом досягнення або недосягнення певного результату; якість надання послуг слід визначати через оцінку лише поведінки (дій, операцій, діяльності) виконавця; якість надання послуг в одних випадках визначатиметься через досягнення (або недосягнення) передбачуваного результату, а в інших – необхідно піддавати оцінці тільки поведінку виконавця (залежно від конкретних обставин виконання певного зобов'язання) стає можливим встановлення, що саме вважатиметься якістю надання послуги в процесі виконання договору про сурогатне материнство. Оскільки подружжя, яке виступає замовником послуги, заінтересоване не стільки у поведінці виконавця послуги (сурогатної матері) – хоча вона піддається суворому контролю, зокрема з боку медичного закладу, який забезпечує діяльність щодо медичного обстеження, запліднення, медичного обслуговування протягом вагітності та родів, забезпечення житлом та ін., скільки в результаті – народженні здорової дитини.

У такому контексті виникає питання – чи можна вважати, що надана сурогатною матір'ю послуга є якісною, якщо вона дотримувалась усіх необхідних вимог, однак, наприклад, стався викидень, дитина народилася мертвою або з певними вадами розвитку? Тобто за якісно наданої послуги відсутній очікуваний замовниками результат. На нашу думку, це мають враховувати усі сторони договору сурогатного материнства, особливістю надання послуги сурогатного материнства є відсутність наперед передбачуваного результату у вигляді народження здорової дитини. Замовники – подружжя – наперед мають бути поінформовані про можливі негативні для них наслідки застосування методу сурогатного материнства і про обов'язок сприйняти будь-які наслідки так, як би вони самі народили власну дитину. Це особливий вид послуги – такий, що пов'язаний з народженням нового самостійного суб'єкта. Тому, вважаємо, що якість надання послуги сурогатною матір'ю має визначатись лише через оцінку її поведінки протягом усього періоду дії такого договору.

На основі аналізу положень договорів, які укладають клініки (благодійні фонди), І. Степанов та Ю. Савелова виокремлюють такі основні положення договору про сурогатне материнство: предмет договору – надання сурогатною матір'ю послуг з виношування дитини та передача дитини генетичним батькам після її народження; умови виношування дитини: місце проживання сурогатної матері, умови життя, витрати, медичний супровід вагітності; порядок розрахунків між сторонами: сума компенсації за виношування дитини, оплата медичних послуг, страхування життя та здоров»я, поточні витрати протягом вагітності тощо; права та обов'язки сурогатної матері та генетичних батьків: право вивозу дитини за кордон, право на інформування про стан здоров'я плоду та сурогатної матері під час вагітності тощо; відповідальність сторін за невиконання умов договору; конфіденційність, страхування, порядок передачі та реєстрації дитини, можливо, право на відвідування дитини сурогатною матір'ю.

За правовою природою договір про сурогатне материнство є цивільно-правовим. Але, не зважаючи на те, що він частково регулюється СК України та ЦК України, це питання потребує самостійного врегулювання шляхом доповнення зазначених законів відповідними главами та прийняття нового закону, який би повною мірою регулював ці відносини.

Як вже зазначалось, сторонами договору про сурогатне материнство, з одного боку, виступає сурогатна матір, а з іншого – подружжя. Подружжя – чоловік та жінка, які

перебувають у зареєстрованому шлюбі. Це означає, що одинока людина чи особи, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, не можуть бути сторонами договору. Іншою стороною договору є сурогатна матір. Сурогатною матір'ю може бути особа, яка є повнолітньою, дієздатною, фізично та психічно здоровою, має власну дитину, пройшла медичні обстеження і не має протипоказань до сурогатного материнства, уклала письмовий договір з подружжям про безоплатне чи платне надання послуг сурогатного материнства. Якщо ця жінка перебуває у шлюбі, необхідна згода чоловіка на її участь у такій програмі.

На нашу думку, з метою отримання сторонами необхідних гарантій цей договір необхідно обов'язково укладати в письмовій формі та посвідчувати нотаріально. Відсутність в Україні жорсткого контролю з боку держави за станом забезпечення прав дітей, народжених у результаті застосування методу сурогатного материнства, чіткої законодавчої регламентації даного процесу призводить до того, що діти стають товаром у руках у дорослих. На нашу думку, серед позитивних моментів Проєкту Закону про допоміжні репродуктивні технології № 6475 є положення щодо заборони генетичного зв'язку між сурогатною матір'ю та дитиною (п. 4 ч. 2 ст. 8); встановлене право сурогатної матері переривати вагітність у випадку виникнення загрози її життю та за наявності медичних показань, або за наявності затверджених Кабінетом Міністрів України підстав, в разі виникненні яких можливе штучне переривання вагітності (п. 4 ч. 1 ст. 11); письмова форма договору та обов'язковість його нотаріального посвідчення (ч. 2 ст. 13). Натомість, передбачена Проєктом закону можливість зв'язку майбутньої дитини як з генетичними батьками (які є подружжям), так і з одним із них (заохочення випадків, коли лише один із подружжя буде мати генетичний зв'язок з дитиною) лише збільшить ризик залишення дитини без належного батьківського піклування, зважаючи на те, що перший зв›язок матері та дитини виникає під час вагітності жінки, батька – під час перебування біля жінки, яка виношує його дитину. Доведено, що дитина, перебуваючи у лоні матері, вже відчуває батьківську та материнську любов. Чи зможе повною мірою компенсувати дитина, виношена «чужою» жінкою, народжена від іншого з подружжя, потребу мати власну дитину, якщо відсутній генетичний зв'язок з нею? Американська захисниця прав дитини Кеті Фауст наголошує, що первинні рани сурогатно народжені діти отримують від втрати рідної матері. Сурогатне материнство за своєю природою є несправедливістю щодо дитини. Народження має бути продовженням зв'язку матері та дитини, а не моментом, коли дитина отримує навмисне первинне поранення. Це день, коли дитина повинна побачити маму, яку вона вже любить вперше… не востаннє.

Оскільки нині відбувається активний процес гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу, звернемо увагу на те, що, незважаючи на відсутність єдиного правового регулювання сфери сурогатного материнства в Європейському Союзі, актами, які містять важливі для цього виду правовідносин положення, є Конвенція про захист прав і основоположних свобод 1950 року, зокрема ст. 8 якої встановлено право на повагу до приватного і сімейного життя, ст. 14 – заборону дискримінації за будь-якою ознакою; Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 року (будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи (ст. 5); якщо законодавство дозволяє проводити дослідження на ембріонах in vitro, воно забезпечує належний захист ембріона (ст. 18)).

Крім зазначених актів, важливим нормативним актом, що регулює договірні відносини в Європейському Союзі, є Принципи європейського контрактного права. Серед основних положень цього акта акцентуємо на деяких з них. Ст. 1:102 «Свобода договору» встановлено, що «сторони вільні укладати контракт та визначати його зміст, дотримуючись вимог добросовісності та чесного ведення справ, а також обов'язкових правил, встановлених цими Принципами». Відсутність законодавчого регулювання договірних правовідносин сурогатного материнства в Україні створює необхідність застосування свободи договору – одного із базових принципів цивільного права, який забезпечує існування та розвиток договірних відносин. Свобода договору за ЦК України передбачає можливість сторін укладати договори, які не передбачені актами цивільного законодавства, але відповідають загальним засадам цивільного законодавства; право сторін врегулювати у договорі, який не передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані актами цивільного законодавства;

можливість сторін у договорі врегулювати свої відносини на власний розсуд тощо (ст. 6 ЦК України) [6]. В разі реалізації принципу свободи договору сторони повинні враховувати вимоги ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК України). Реалізація в Україні принципу свободи договору, в тому числі в процесі укладення договору про сурогатне материнство, є важливим кроком на шляху адаптації договірного права в Україні до законодавства Європейського Союзу. Однак вбачаємо, що у досліджуваному договорі на рівні законодавства необхідно максимально врахувати усі аспекти, пов'язані з правами та обов'язками усіх учасників такого виду правовідносин, навіть певним чином обмежуючи у такий спосіб свободу договору.

Увагу викликає також положення ст. 2:101 Принципів європейського контрактного права: «Договір не обов'язково повинен бути складений чи засвідчений письмово, та не вимагає додержання іншого врегулювання щодо форми. Існування контракту може бути доведене будь-якими засобами, включаючи свідків». Оскільки предметом договору сурогатного материнства є виношування та народження дитини, невиконання будь якої з його важливих умов може призвести до негативних наслідків для самої дитини або сурогатної матері. Тому важливо встановити на законодавчому рівні саме письмову форму договору і обов'язкове його нотаріальне посвідчення.

Реалізація права подружжя на батьківство / материнство шляхом сурогатного материнства – це дискусійне питання. Відсутність зваженого законодавчого підходу до регулювання договірних відносин сурогатного материнства вже сьогодні перетворює сурогатну дитину на товар. Материнство поступово стає договірною роботою. Крім цього, за дев'ять місяців вагітності дитина в утробі психологічно пов'язується з сурогатною матір'ю, як і мати з дитиною. Релігія також не підтримує такий інститут, адже він має аморальний характер, руйнує святість шлюбу та сім'ї, знецінює людське життя. Прибічники такої репродуктивної технології обстоюють свою позицію тим, що це єдиний шанс для батьків, які самостійно не можуть мати дітей, мати генетично рідну для них дитину. А дії сурогатної матері розглядають як прояв людяності.

Отже, законодавче врегулювання сурогатного материнства потребує вдосконалення як в Україні, так і за кордоном. В нашій державі основними недоліки такі: відсутність окремого правового акта, чітких правових норм у СК України та ЦК України. Щоб вдосконалити законодавство у сфері сурогатного материнства, потрібно, по-перше, чітко визначити суб'єктів, які мають право користуватися послугою сурогатного материнства. На нашу думку, з огляду на те, що в результаті реалізації права на повагу до приватного та сімейного життя за посередництвом застосування методу сурогатного материнства народжується особа (дитина), яка також має право на повагу до свого приватного життя; враховуючи ризики, яким може піддаватись у майбутньому життя і здоров'я дитини; в цілях забезпечення найкращих інтересів дитини варто дозволяти застосовувати сурогатне материнство лише подружнім парам, які через певні фізичні вади самостійно не можуть реалізувати право на батьківство / материнство (з використанням тільки їх генетичних матеріалів). По-друге, максимально детально регламентувати правовідносин між сторонами договору про сурогатне материнство у цивільному та сімейному законодавстві. По-третє, заборонити іноземцям, у чиїй країні заборонене сурогатне материнство, користуватися таким правом у нашій державі. По-четверте, до-зволити лише альтруїстичне сурогатне материнство.

Звісно, такий інститут має соціальну значимість, але, на нашу думку, лише максимально зважений законодавчий підхід із детальним вивченням досвіду високорозвинених, у т. ч. європейських країн, практики Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних із застосуванням сурогатного материнства, дасть змогу не перетворити реалізацію права на приватне та сімейне життя одних (подружжя) за рахунок інших (дитини та сурогатної матері)».

Примірний зразок договору про сурогатне материнство

1. ПЕРІОД ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАПЛІДНЕННЯ. ВИНОШУВАННЯ ВАГІТНОСТІ

Батьки-замовники доручають, а сурогатна мама (далі – СМ) зобов'язується виносити вагітність, що наступила після перенесення в порожнину її матки ембріонів, отриманих у результаті проведення процедури екстракорпорального запліднення з використанням яйцеклітини і сперматозоїдів, що належать батькам-замовникам. Батьки-замовники усвідомлюють і погоджуються з тим, що це їх власні генетичні сперма і ооцити або репродуктивні клітини, які на прохання і за згоди батьків-замовників отримані для одного з них від відомого або анонімного донора (обидва або один з батьків повинен мати генетичний зв'язок з дитиною).

1.1. Процедура запліднення проводиться в закладі охорони здоров'я _____ (далі по тексту цього Договору – УЗ) в особі директора УЗ _____.

1.2. СМ підтверджує, що вона надала батькам-замовникам і медичному персоналу УЗ, де проводиться процедура екстракорпорального запліднення і перенесення ембріонів в порожнину матки, повну і достовірну інформацію про перенесені нею захворювання і зроблені їй операції, про відсутність наявних спадкових і психічних захворювань в її родині, відсутність протипоказань для виношування вагітності.

1.3. СМ зобов'язується неухильно дотримуватися всіх вимог і призначень лікарів УЗ, приймати всі медичні препарати і проходити процедури, необхідні для успішного виконання лікувальної програми СМ з використанням яйцеклітин та сперматозоїдів, що належать батькам-замовникам.

1.4. СМ як до, так і після проведення процедури перенесення ембріонів в порожнину її матки в разі виникнення будь-яких, навіть незначних відхилень в стані свого здоров'я зобов'язується негайно ставити до відома про це лікарів УЗ і батьків-замовників і на вимогу лікаря пройти необхідне обстеження і лікування.

1.5. У період вагітності СМ зобов'язується неухильно дотримуватися всіх вимог і призначень лікарів УЗ щодо режиму дня, режиму харчування, приймати всі рекомендовані лікарем медичні препарати і проходити всі процедури, необхідні для нормального протікання вагітності.

1.6. Батьки-замовники зобов'язуються протягом всього періоду вагітності виплачувати щомісяця СМ в гривнях кошти, сума яких еквівалентна _____ (_____), покривати витрати на харчування та забезпечення благополучного перебігу вагітності. Ці кошти будуть надаватися СМ готівкою під розписку до _____ числа кожного місяця.

1.7. Крім того, батьки-замовники нададуть СМ суму в розмірі _____ в якості компенсації за незручності при виношуванні вагітності і за втрачений заробіток.

2. ПЕРІОД ПІДГОТОВКИ ДО ПОЛОГІВ І ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

2.1. Після пологів СМ не буде бачитися з дитиною.

2.2. Батьки-замовники зобов'язуються протягом 3 (трьох) днів після народження дитини (дітей) подати відповідну заяву до органів РАЦСу про запис батьків-замовників матір'ю і батьком дитини (дітей). Разом із власною заявою батьки-замовники подають довідку з пологового будинку про народження дитини сурогатною матір'ю і нотаріально завірену до настання вагітності або на ранніх термінах вагітності згоду сурогатної матері на те, щоб батьками дитини були записані жінка і чоловік – батьки-замовники.

3. ДОДАТКОВІ УМОВИ

3.1. Батьки-замовники зобов'язуються забрати дитину з пологового будинку лише за умови відсутності зауважень з боку працівників УЗ або запрошених лікарів-педіатрів з їх згоди і зареєструвати дитину (дітей) в органах РАЦСу України.

3.2. Батьки-замовники після народження дитини набувають усіх прав і обов'язків матері і батька відповідно до положень сімейного законодавства України.

3.3. Цей Договір є безкоштовним, за винятком випадків оплати батьками-замовниками сурогатної матері як компенсації її витрат, пов'язаних із вагітністю.

3.4. Жодна зі Сторін цього Договору не має права передати свої права і обов'язки, які випливають як з утримання цього Договору, так і з чинним законодавством України, будь-яким третім особам.

3.5. При вирішенні всіх інших питань, пов'язаних з цим Договором, батьки-замовники та Сурогатна мати керуються чинним законодавством України.

4. ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ

4.1. Смерть одного з подружжя, які є батьками-замовниками цього Договору, жодним чином не впливає на виконання іншим з подружжя взятих ним (подружжям як стороною в Договорі) за цим Договором зобов'язань.

4.2. У разі смерті обох подружжя, які є батьками-замовниками даного Договору, реєстрації народження дитини в органах РАЦСу України зобов'язується здійснити СМ з обов'язковим записом батьками дитини подружжя, які є батьками-замовниками в цьому Договорі. Долю дитини (дітей) в таких випадках вирішують відповідно до чинного законодавства України.

5. ЗМІНИ ТА ДОПОВНЕННЯ ДО ДОГОВОРУ

5.1. Усі зміни і доповнення до цього Договору вносяться Сторонами за їх взаємною згодою.

5.2. Усі зміни і доповнення до цього Договору мають юридичну силу лише в тому випадку, якщо вони оформлені так само, як і цей Договір – в письмовій формі, за підписами Сторін.

5.3. Усі суперечки між Сторонами, з яких вони не досягли згоди, вирішуються в судовому порядку відповідно до законодавства України.

6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ

6.1. У разі виникнення під час вагітності інфекційних захворювань, що передаються статевим шляхом, які призвели до негативних наслідків для плода, або в разі самовільного переривання вагітності; в разі штучного переривання вагітності СМ без медичних показань і без згоди батьків-замовників СМ зобов'язується виплатити батькам-замовникам суму, яка покриває витрати, понесені батьками-замовниками відповідно до п.1.2. цього Договору та компенсацію в розмірі _____ грн.

7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Цей Договір набирає чинності з дня його підписання Сторонами.

7.2. Заголовки статей в Договорі призначені для зручності користування його текстом і не будуть прийматися до уваги при тлумаченні його змісту.

7.3. Цей Договір висловлює всі договірні умови і розуміння між Сторонами щодо всіх перерахованих в Договорі питаннях, при цьому всі попередні обговорення між Сторонами, якщо такі були, втрачають силу і замінюються викладеними в цьому Договорі.

7.4. Цей Договір складений в 3 (трьох) примірниках, які мають однакову юридичну силу, один з яких передається СМ, один – батькам-замовникам, один – УЗ, вказаною в п. 1.2 цього Договору.

7.5. Усі витрати, пов'язані зі складанням цього Договору, його нотаріальним посвідченням, беруть на себе батьки-замовники. «Договір про виконання програми гестаційного СМ (сурогатного материнства)» закріплюється підписом сторін і не підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. Якщо батьки-замовники іноземці, то договір складається на двох мовах.

СУДОВА ПРАКТИКА

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) «D v. France» від 16 липня 2020 року (Заява № 11288/18)

Текст неофіційного перекладу рішення: Обставини справи Заявники у цій справі – подружжя та їхня дитина. Третя заявниця народилася в Україні за допомогою гестаційного сурогатного материнства. У її свідоцтві про народження, виданому 3 жовтня 2012 року в м. Києві, зазначено, що перша заявниця у справі є її матір'ю, а другий заявник – батьком. Перша заявниця та другий заявник одружилися у Франції у 2008 році. У вересні 2012 року дитина народилася в сурогатної матері в Україні. У свідоцтві про народження, що видане в м. Києві, першу заявницю записано як матір дитини, а другого заявника – її батьком, без уточнення даних жінки, яка її народила. 20 вересня 2014 року перші два заявники звернулися до посольства Франції в Києві з проханням про внесення даних народження їхньої дитини до французького реєстру актів цивільного стану. Заступник консула відповіла, що, ураховуючи особливості цієї ситуації, вона вирішила відкласти внесення даних і видачу книги сімейних записів (livret de famille), а також направити це питання на вирішення до прокуратури в м. Нант. Остання поінформувала подружжя, що до отримання вказівок від Міністерства юстиції щодо заходів з виконання рішень Суду у справах Mennesson v. France та Labassee v. France розгляд усіх заяв, що стосуються питання сурогатного материнства, було призупинено. 27 січня 2016 року подружжя звернулося до суду з метою оскаржити дії прокуратури, а також домогтися, щоб відомості про народження дитини були внесені до реєстру актів цивільного стану Франції. 12 січня 2017 року суд своїм рішенням (tribunal de grande instance) задовольнив вимоги заявників; суд підкреслив, крім іншого, що той факт, що у свідоцтві про народження зазначені дані першої заявниці як матері (хоча вона й не народила дитину), не може (враховуючи найкращі інтереси дитини, визначені Європейським судом з прав людини) виправдовувати відмову у визнанні правовідносин «мати –дитина», які були «єдиними відносинами, що визнані згідно із законом у країні народження», а отже відповідали юридичній дійсності. 18 грудня 2017 року суд апеляційної інстанції залишив рішення суду від 12 січня 2017 року без змін у частині внесення відомостей про батька дитини, але скасував у частині зазначення відомостей про її матір. У рішенні, зокрема, вказано, що «... в частині зазначення інформації про матір дитини у свідоцтві про народження у розумінні [статті 47 Цивільного кодексу] реальність полягає в самому факті народження. Хоча закон може змінити цю реальність у значенні [цього положення], позитивний закон дозволяє звільнення від принципу mater semper certa est1 лише в окремих випадках, що прямо передбачено законодавчим органом, у контексті повного усиновлення (стаття 356, перший пункт Цивільного кодексу), що дозволяє жінці, яка має намір усиновити дитину, але, яка її не народила, бути у встановленому порядку визнаною як її мати ... ». Заявники у справі не зверталися із заявою про перегляд судових рішень у порядку касації. 12 вересня 2019 року у відповідь на запит Голови Палати про надання інформації заявники повідомили Суд, що перша заявниця є генетичною матір'ю дитини. Оцінка Суду Стаття 8 ЄСПЛ зауважив, що апеляційний суд задовольнив клопотання щодо внесення даних із виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці до реєстру актів цивільного стану Франції у частині, що стосується другого заявника, який був фактичним і біологічним батьком – батьком дитини, але цей суд відмовився задовольнити клопотання в частині зазначення першої заявниці як матері дитини. Однак апеляційний суд вказав, що відносини «мати – дитина» можуть бути законодавчо встановлені шляхом усиновлення. ЄСПЛ підкреслив, що заявники по суті стверджували, що відмова в реєстрації даних виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці, що стосується зазначення першої заявниці як її матері, є непропорційним втручанням у право дитини на повагу до її приватного життя, ураховуючи те, що перша заявниця була її генетичною матір'ю. Суд раніше вже розглядав питання щодо

правовідносин «батько – дитина» між дитиною та фактичним батьком, коли останній був її біологічним батьком (див. рішення у справі Mennesson v. France та Labassee v. France). Згідно з прецедентною практикою Суду факт існування генетичного зв'язку не означає, 1 Переклад з лат.: «мати завжди достовірно відома». що право дитини на повагу до її приватного життя вимагає встановлення правовідносин із фактичним батьком саме за допомогою реєстрації даних іноземного свідоцтва про народження. ЄСПЛ, ураховуючи фактичні обставини справи, не вбачив підстав для іншого висновку щодо визнання правовідносин із стверджуваною матір'ю, яка також була її генетичною матір'ю. Таким чином, підстав стверджувати, що відмова в задоволенні клопотання про внесення даних українського свідоцтва про народження третьої заявниці в частині першої заявниці становила непропорційне втручання у право дитини на повагу до її приватного життя, немає, оскільки перша заявниця була її генетичною матір'ю з урахуванням того, що правовідносини «мати – дитина» фактично могли бути встановлені іншими способами. Щодо пропорційності втручання у право третьої заявниці на повагу до її приватного життя Суд визнав за правильне врахувати те, що відмова в задоволенні клопотання про реєстрацію даних у свідоцтві про народження, виданого в Україні, настільки, наскільки було визначено першу заявницю мамою дитини, не перешкоджало встановленню законних відносин «мати – дитина». Дійсно, апеляційний суд ретельно дослідив обставини справи і вказав про можливість усиновлення; така позиція обґрунтована судовою практикою суду касаційної інстанції. Що стосується права третьої заявниці на повагу до її приватного життя, вона мала доступ до ефективного та досить швидкого механізму, що дозволяє визнати її правовідносини з першою заявницею. Як наголосив Уряд, ураховуючи факт одруження першої заявниці та другого заявника і відсутність у виданому в Україні свідоцтві про народження відомостей про жінку, яка народила дитину, перша заявниця мала право звернутися до суду щодо усиновлення ними дитини як членами подружжя шляхом повного усиновлення. Як зауважив Суд у своєму висновку № P16-2018-001, усиновлення спричинило аналогічні наслідки у частині реєстрації відомостей про народження за кордоном, коли це питання стосувалося визнання правовідносин між дитиною та стверджуваною матір'ю. Суд зауважив, що за даними Уряду, середній час, необхідний для отримання рішення про повне усиновлення, становив лише 4,1 місяця. Отже, якби процедура усиновлення була розпочата після ухвалення рішення апеляційним судом (18 грудня 2017 року), справа щодо законних відносин третьої заявниці «мати – дитина», імовірніше за все, була б вирішена до досягнення нею шестирічного віку, приблизно в той час, коли заявники зверталися до Суду. Тому Суд дійшов висновку, що усиновлення дитини подружжям у цій справі було ефективним та досить швидким механізмом, що дає змогу визнати правовідносини першої та третьої заявниць. Відповідно, відмовляючи у внесенні інформації з виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці до реєстру актів цивільного стану Франції в частині, що стосується зазначення першої заявниці як матері дитини, держава-відповідач, з урахуванням обставин справи, не перевищила межі допустимої свободи розсуду. Тому порушення статті 8 Конвенції не було. Стаття 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8 Конвенції У своїх подальших зауваженнях від 11 лютого 2020 року заявники стверджували, що відмова у внесенні даних про народження дитини, яка народилася за кордоном за допомогою гестаційного сурогатного материнства, в частині, що стосується зазначення стверджуваної матері (яка була і її генетичною матір'ю) під час запису даних стосовно фактичного батька, біологічного батька дитини, було дискримінацією щодо матері дитини. Суд зазначив, що аргумент заявників стосувався скарги щодо дискримінації у значенні статті 14 Конвенції стосовно першої заявниці. Суд аргументував, що ця скарга була подана окремо від інших скарг, стосувалася лише прав третьої заявниці та ґрунтувалася на обставині, що першою заявницею була генетична мати дитини, яку заявники не вказали у своїй заяві від 2 березня 2018 року, а сповістили про неї Суд лише 12 вересня 2019 року. Заявники також не повідомили органи державної влади та

національні суди про цей факт, який, таким чином, не був розглянутий на національному рівні. Суд установив, що така нова скарга не відповідає вимозі шестимісячного строку, передбаченому пунктом 1 статті 35 Конвенції, тому її було відхилено відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції. Однак Суд зазначив, що скарга щодо дискримінації, якої нібито зазнала третя заявниця у справі щодо її права на повагу до свого приватного життя, не була явно необґрунтованою, а також не була неприйнятною на будь-якій іншій підставі, зазначеній у статті 35 Конвенції. Тому Суд визнав це прийнятним. На думку Суду, різниця в поводженні з французькими дітьми, народженими за кордоном за допомогою сурогатного материнства, та іншими французькими дітьми, народженими за межами країни, не полягала в тому, що перші – на відміну від других – не могли отримати визнання за національним законодавством законних відносин «мати – дитина» з особою, вказаною у свідоцтві про народження дитини, народженої за кордоном. Водночас така відмінність полягала в тому, що у відповідний час у першому випадку, на відміну від другого, особи не могли внести до реєстру повної інформації зі свідоцтва про народження і мали б звернутися до процедури усиновлення, щоб мати законні відносини «мати – дитина». Як уже констатував Суд, усиновлення дитини подружжям у цьому випадку було ефективним механізмом визнання правовідносин першої та третьої заявниць. Уряд пояснив, що ця різниця у ставленні до засобів встановлення правовідносин «мати – дитина» була спрямована на забезпечення, ураховуючи фактичні обставини кожної справи, найкращих інтересів дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства, для встановлення таких відносин із стверджуваною матір'ю. Таким чином, Суд визнав, що різниця в ставленні, на яку заявники скаржилися щодо засобів визнання правових відносин між такими дітьми та їх генетичною матір'ю, мала об'єктивне та розумне виправдання. Отже, порушення статті 14 Конвенції у поєднанні із статтею 8 Конвенції не було. Висновок Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя). Відсутність порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 8 Конвенції. Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Р І Ш Е Н Н Я
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Провадження : № 22-ц-/790/4502/15 Головуючий: 1 інстанції
Справа: №645/9412/14-ц Шарко О.П.

25 червня 2015 року м. Харків

Судова колегія судової палати з цивільних справ апеляційного суду Харківської області в складі:

Головуючого: судді - Даниленка В.М.,

Суддів: Малінської С.М., Швецової Л.А.,

за участю секретаря: Каменської Д.В.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні, в приміщенні суду цивільну справу за апеляційною скаргою представника ОСОБА_6 ОСОБА_3 на рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова від 27 січня 2015 року у справі за позовом ОСОБА_6 до ОСОБА_4, третя особа: Відділ державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову реєстраційної служби Харківського міського управління юстиції про оспорювання материнства, виключення відомостей з актового запису, -

В С Т А Н О В И Л А:

У листопаді 2014 року позивач ОСОБА_6, в особі свого вповноваженого представника ОСОБА_3 звернувся до суду із позовом, в подальшому уточненим, у якому вказував на те, що відповідно до Свідоцтва про народження дитини ОСОБА_7, виданого Відділом ДРАЦС по м. Харкову ХМУЮ 08.09.2011 року, матір'ю цієї дитини записана відповідачка ОСОБА_4, батьком - громадянин Французької Республіки ОСОБА_6. Проте, ОСОБА_4 не є генетичною матір'ю народженого нею ІНФОРМАЦІЯ_1 року ОСОБА_7, оскільки є лише його сурогатною матір'ю, а відтак вона виносила та народила біологічно чужу їй дитину. Так, 17.09.2010 року між ОСОБА_6, як замовником, та ПП «Ла Віта Феліче» (Центром сурогатного материнства), як виконавцем, був укладений Договір про надання інформаційних послуг, відповідно до умов якого підприємство здійснило підбір осіб, які відповідно до законодавства України, виразили свою згоду надати на прохання третіх осіб послугу сурогатної матері. Згідно цього договору ПП «Ла Віта Феліче» в якості сурогатної матері надала кандидатуру ОСОБА_4 Крім того, за відповідним договором від 17.09.2010 року ПП «Ла Віта Феліче» зобов'язалось здійснити й підбір донорів яйцеклітини та надавати медичні висновки щодо учасниці програми (донора ооцитів) згідно норм МОЗ України, а також зобов'язалося здійснювати контроль за учасниками програми, відбором генетичного матеріалу, організувати супровід учасниці в клініку ЕКЗ та провести повний цикл ЕКЗ із використанням донорської яйцеклітини.

По досягненню згоди по всіх істотних умовах договору з ПП «Ла Віта Феліче», 07 грудня 2010 року між позивачем ОСОБА_6 та відповідачкою ОСОБА_4 був укладений договір про виношування дитини, предметом якого було надання останньою, як Сурогатною матір'ю, за плату послуг, пов'язаних із застосуванням штучного запліднення та імплантації ембріона в порядку та на умовах, передбачених нормами сімейного законодавства та Основ законодавства України про охорону здоров'я.

За вказаним договором ОСОБА_4, як сурогатна матір, взяла на себе зобов'язання з виношування вагітності, яка наступила в результаті переносу їй у порожнину матки ембріонів, отриманих шляхом Екстракорпорального запліднення з використанням яйцеклітини та сперми, що належать генетичним батькам.

Контроль за виношуванням відповідачкою вагітності на народженням дитини відбувався в клініці репродуктивних технологій ТОВ «Сана-Мед» у м. Харкові.

Таким чином, у відповідності до Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я, прийнятої у 2001 році, відповідачка ОСОБА_4 є лише гестаційним кур'єром, тобто жінкою, у якої вагітність настала в результаті запліднення ооцитів, що належать третій стороні, сперматозоїдами, що також належать третій стороні, а відтак вона не є генетичною матір'ю народженого нею ОСОБА_7, а запис у Свідоцтві про народження цієї дитини, в якому вона зазначена його матір'ю, порушує права як позивача - батька дитини, так і самої дитини, матір'ю якої фактично є анонімний донор яйцеклітини.

Посилаючись на вказані обставини, позивач ОСОБА_6 в особі свого вповноваженого представника просив суд визнати, що відповідачка ОСОБА_4 не є матір'ю ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1 (актовий запис 3384 в Книзі реєстрації народжень Відділу ДРАЦС РС ХМУЮ від 08.09.2011 року) та виключити з цього актового запису про народження, складеного на ім'я ОСОБА_7, всі відомості про матір ОСОБА_4

У судовому засіданні представник позивача ОСОБА_3 підтримав заявлені позовні вимоги в повному обсязі та наполягав на їх задоволенні.

Відповідачка ОСОБА_4 заявлені до неї позовні вимоги визнала повністю та проти внесення змін до актового запису про народження дитини - ОСОБА_7 шляхом виключення всіх відомостей стосовно неї як матері останнього не заперечувала.

Рішенням Фрунзенського районного суду м. Харкова від 27 січня 2015 року у задоволенні позовних вимог ОСОБА_6 відмовлено.

В апеляційній скарзі ОСОБА_3 - представника позивача ОСОБА_6 ставиться питання про скасування зазначеного рішення суду першої інстанції як незаконного та ухвалення по справі нового рішення про задоволення заявлених ОСОБА_6 вимог у повному обсязі.

В обґрунтування своєї скарги апелянт ОСОБА_3 посилається на неповне з'ясування судом першої інстанції обставин, що мають значення для справи, невідповідність висновків суду обставинам справи, та порушення судом норм матеріального й процесуального права, що призвело до неправильного вирішення цивільно-правового спору по суті.

Зокрема, апелянт вказує на те, що суд першої інстанції, відмовляючи в задоволенні заявлених позивачем вимог, послався на недоведеність відсутності кровного споріднення між дитиною ОСОБА_7 та відповідачкою ОСОБА_4, яка у свідоцтві про народження записана її матір'ю, зокрема відсутність укладеного між сторонами договору на виношування дитини, однак це не відповідає дійсності, оскільки до суду було надано такий договір від 07.12.2010 року.

У судовому засіданні суду апеляційної інстанції апелянт ОСОБА_3 підтримав свою апеляційну скаргу та просив її задовольнити.

Відповідачка ОСОБА_4 також підтримала подану представником позивача апеляційну скаргу та просила її задовольнити, посилаючись на те, що вона є лише сурогатною, а не генетичною матір'ю дитини - ОСОБА_7, якого виносила та народила на підставі укладеного з позивачем ОСОБА_6 платного договору про виношення дитини від 07.12.2010 року в результаті штучного запліднення та імплантації ембріона в порожнину її матки.

Крім того, відповідачка ОСОБА_4 вказувала й на те, що запис про її материнство у свідоцтві про народження ОСОБА_7 фактично породжує між ними взаємні права та обов'язки, хоча ця, народжена нею дитина не є її генетичним нащадком.

Третя особа по справі - Відділ державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову реєстраційної служби Харківського міського управління юстиції проти виключення з актового запису про народження ОСОБА_7 відомостей про його матір ОСОБА_4 не заперечувала.

Перевіривши законність і обґрунтованість рішення районного суду у відповідності до ст. 303 ЦПК України в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції, судова колегія вважає, що апеляційна скарга підлягає задоволенню, а рішення суду першої інстанції скасуванню з ухваленням по справі нового рішення, виходячи з наступного.

Згідно зі ст. 213 ЦПК України рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, яким суд виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно із законом.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених дослідженими в судовому засіданні доказами.

Згідно ст. 214 ЦПК України під час ухвалення рішення суд вирішує зокрема такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущений строку

позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) які правовідносини сторін випливають із встановлених обставин; 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин.

Проте, в даному випадку ухвалене судом першої інстанції у справі рішення не відповідає зазначеним вимогам процесуального закону.

Відповідно до ст. 1 ЦПК України завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно зі статтями 2, 3, 4 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України «Про міжнародне приватне право».

Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законами України.

За приписами ст. 8 ЦПК України суд вирішує справи відповідно до Конституції України, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого - суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права).

Правові та організаційні засади державної реєстрації актів цивільного стану визначаються Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 1 липня 2010 року № 2398-VI (далі: Закон № 2398-VI).

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 2398-VI цей Закон регулює відносини, пов'язані з проведенням державної реєстрації актів цивільного стану, внесенням до актових записів цивільного стану змін, їх поновленням і анулюванням.

За приписами ст. 3 Закону № 2398-VI державна реєстрація актів цивільного стану проводиться відповідно до цього Закону, Цивільного та Сімейного кодексів України та інших актів законодавства органами державної реєстрації актів цивільного стану.

Згідно ст. 9 Закону № 2398-VI державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті.

Державна реєстрація актів цивільного стану проводиться шляхом складення актових записів цивільного стану.

Актовий запис цивільного стану - це документ органу державної реєстрації актів цивільного стану, який містить персональні відомості про особу та підтверджує факт проведення державної реєстрації акта цивільного стану.

Актовий запис цивільного стану є безспірним доказом фактів, реєстрація яких посвідчується, до спростування його в судовому порядку.

Правила проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання затверджуються Міністерством юстиції України.

За змістом ст. 13 Закону № 2398-VI державна реєстрація народження дитини проводиться з одночасним визначенням її походження та присвоєнням їй прізвища, власного імені та по батькові. Походження дитини визначається відповідно до Сімейного кодексу України.

Згідно п.п. 1.1, 2.13.1, 2.16.7 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року № 96/5, внесення змін до актових записів цивільного стану, які складено органами державної реєстрації актів цивільного стану України, проводиться відділами державної реєстрації актів цивільного стану районних, районних у містах,

міських (міст обласного значення), міськрайонних, міжрайонних управлінь юстиції у випадках, передбачених чинним законодавством.

Підставою для внесення змін в актові записи цивільного стану, зокрема, є: рішення суду про визнання батьківства (материнства), усиновлення (удочеріння), про скасування раніше винесеного рішення суду про визнання батьківства, виключення відомостей про батька (матір) дитини з актового запису про народження, скасування або визнання усиновлення (удочеріння) недійсним, про визнання шлюбу недійсним, установлення неправильності в актовому записі цивільного стану та інші, у яких зазначено про внесення конкретних змін в актові записи цивільного стану.

На підставі рішення суду про внесення змін, доповнень або виправлень в актові записи цивільного стану вносяться відповідні зміни, які зазначені в рішенні суду.

Відповідно до ст. 121 Сімейного кодексу України права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану в порядку, встановленому статтями 122 та 125 цього Кодексу.

За приписами ст. 122 СК України дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя.

Походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини.

Згідно ст. 123 СК України у разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини.

У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.

Цивільні правовідносини складають основну частину всіх правовідносин, що підлягають регулюванню з боку права. В диспозиціях цивільних норм закріплені абстрактно-можливі права і обов'язки невизначеного кола суб'єктів. Це стосується і послуг з сурогатного материнства, що мають основою договірну цивільно-правову природу. Сурогатне материнство є видом репродуктивних технологій, коли окремі або всі етапи зачаття і раннього розвитку ембріонів здійснюються поза організмом генетичної матері.

За загальним визначенням сурогатне материнство - це процес штучного запліднення, виношування й народження дитини жінкою (сурогатною матір'ю) з метою передачі дитини названим батькам згідно з договором за винагороду або без неї.

Сурогатна мати - це жінка, яка добровільно згодилася завагітніти з метою виносити та народити генетично чужу їй дитину, що буде віддана на виховання іншим особам - біологічним батькам.

Зустрічаються і визначення сурогатного материнства як «допоміжної репродуктивної технології, при застосуванні якої жінка добровільно погоджується завагітніти з метою виносити й народити біологічно сторонню їй дитину, що буде згодом віддана на виховання іншим особам - генетичним батькам».

Між тим, найбільш точним формулюванням слід визнати формулювання, прийняте Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 2001 році, яка оперує не терміном «сурогатна матір», а терміном «гестаційний кур'єр», розуміючи під ним «жінку, у якої вагітність настала в результаті запліднення ооцитів, що належать третій стороні, сперматозоїдами , що належать третій стороні. Вона виношує вагітність з тією умовою або договором, що батьками народженої дитини будуть один або обидва людини, чиї гамети використовувалися для запліднення.

За визначенням Європейського товариства репродукції людини (ESHE), сурогатне материнство - це комплекс методів, а сурогатна матір - це жінка, яка погоджується виносити і народити дитину для певної пари.

Таким чином, з медичної точки зору, сурогатне материнство - це запліднення яйцеклітини штучним методом з наступним поміщенням ембріона, отриманого від генетичних батьків, в порожнину матки іншої жінки - сурогатної матері. З юридичної

точки зору - це послуга з виношування і народження дитини з наступною реєстрацією немовляти як дитини замовника послуги.

У нормативному плані сурогатне материнство має визначене регулювання і є законною легітимною послугою, що виражена в договірній формі. Засади цивільного законодавства передбачені ст. 3 Цивільного кодексу України, в якій зазначено про неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, свободу договору, свободу підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу. Право на батьківство безперечно належить до особистих немайнових прав. Принцип невтручання у сферу батьківства дозволяє особам на власний розсуд визначати момент, коли ставати батьками і, враховуючи можливі проблеми із репродуктивним здоров'ям і технологічним прогресом в галузі медицини, - яким чином ставати батьками. Принцип свободи договору дозволяє особам укладати правочини для реалізації власних прав і інтересів. Якщо такий договір не передбачений актами цивільного законодавства, він має відповідати загальним засадам цивільного законодавства.

Принцип свободи підприємницької діяльності надає можливості спеціалізованим медичним установам надавати послуги із сурогатного материнства з метою отримання прибутку. Принцип судового захисту цивільного права та інтересу є гарантією їх реалізації й охорони вищезазначених свободи договору, підприємницької діяльності, неприпустимості свавільного втручання в сферу особистого життя людини.

Ч. 7 ст. 281 ЦК України встановлює норму, згідно з якою повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством. А ч. 1 ст. 290 ЦК України дозволяє повнолітній дієздатній фізичній особі бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин.

Основи законодавства України про охорону здоров'я в ст. 48 містять регламентацію штучного запліднення та імплантації ембріона. За даною нормою застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, за медичними показаннями повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці. Тобто в даній статті встановлюються загальні умови сурогатного материнства - сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка, має бути письмова згода подружжя, необхідно забезпечити анонімність донора і збереження медичної таємниці.

Наказ МОЗ України «Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій» від 23.12.2008 № 771, що діяв на час виникнення спірних правовідносин, встановлював певні медичні стандарти щодо проведення штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) методами інсемінації жінок спермою чоловіка (донора) та екстракорпорального запліднення і перенесення ембріона (ембріонів) у порожнину матки. Даний наказ передбачав вимоги до медичного закладу, суб'єктів, які беруть участь у даній медичній послузі, медичним показанням, організації процесу із запліднення тощо.

Для цивільних правовідносин з сурогатного материнства характерним є традиційний трьохланковий склад: суб'єкти - учасники репродуктивної послуги з сурогатного материнства, об'єкт - репродуктивна послуга, зміст даних відносин, що складають репродуктивні суб'єктивні права і репродуктивні цивільні обов'язки.

Суб'єктами цивільних правовідносин з сурогатного материнства є: 1) замовник - сімейна пара, або неодружені чоловік чи жінка, оскільки імперативних обмежень закон не містить, а судова практика пішла шляхом визнання права на батьківство неодружених людей; 2) сурогатна матір - жінка, яка бере на себе обов'язок пройти процедуру екстракорпорального запліднення; 3) медичний заклад, акредитований МОЗ для проведення таких процедур.

Репродуктивна послуга як об’єкт цивільних правовідносин з сурогатного материнства передбачає встановлений договором процес зачаття, виношування і народження дитини з подальшою її передачею біологічним батькам.

Таким чином, послуги з сурогатного материнства - це врегульований цивільним законодавством процес зачаття, виношування і народження дитини з наступною_реєстрацією немовляти як дитини замовника послуги.

Як встановлено по справі, 17.09.2010 року між громадянином Французької Республіки ОСОБА_6, як Замовником, та ПП «Ла Віта Феліче» (Центром сурогатного материнства), як Виконавцем, був укладений Договір про надання інформаційних послуг, відповідно до умов якого підприємство здійснило підбір осіб, які відповідно до законодавства України, виразили свою згоду надати на прохання третіх осіб послугу з сурогатного материнства. Згідно цього договору ПП «Ла Віта Феліче» в якості сурогатної матері надала кандидатуру ОСОБА_4 (а.с. 6-11).

Крім того, за відповідним договором від 17.09.2010 року ПП «Ла Віта Феліче» зобов’язалось здійснити й підбір донорів яйцеклітини, виходячи з критеріїв, установлених Замовником та надавати медичні висновки щодо учасниці програми (донора ооцитів) згідно норм МОЗ України, а також зобов’язалося здійснювати контроль за відбором генетичного матеріалу, донором ооцитів на всіх етапах тестування і наступних медичних процедур, а також організувати супровід учасниці програми (донора ооцитів) в клініку ЕКЗ та провести повний цикл ЕКЗ із використанням донорської яйцеклітини (а.с. 12-15).

07 грудня 2010 року між позивачем ОСОБА_6 та відповідачкою ОСОБА_4 був укладений договір про виношування дитини, предметом якого було надання останньою, як Сурогатною матір’ю, оплатних послуг, пов’язаних із застосуванням штучного запліднення та імплантації ембріона в порядку та на умовах, передбачених нормами сімейного законодавства та Основ законодавства України про охорону здоров’я (а.с. 69-83).

За вказаним договором ОСОБА_4, як сурогатна матір, взяла на себе зобов’язання з виношування вагітності, яка настала в результаті переносу їй у порожнину матки ембріонів, отриманих шляхом Екстракорпорального запліднення з використанням яйцеклітини та сперми, що належать генетичним батькам.

Згідно свідоцтва про народження Серії НОМЕР_2 виданого Відділом державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову Харківського міського управління юстиції, ІНФОРМАЦІЯ_1 року народився ОСОБА_7, про що в Книзі реєстрації народжень 08 вересня 2011 року зроблено відповідний актовий запис за № 3384. При цьому батьками цієї народженої дитини зазначені: батьком - громадянин Французької Республіки ОСОБА_6, матір’ю - відповідачка ОСОБА_4, яка під час складання актового запису про народження не повідомила орган державної реєстрації актів цивільного стану про своє сурогатне материнство, а відтак помилково була записана матір’ю дитини, що не є її генетичним нащадком, позаяк виносивши та народивши ОСОБА_7, вона лише виконала функцію специфічного інкубатора щодо останнього, який генетично не походить від неї.

Відповідно до ст. 7 Сімейного кодексу України учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками.

Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно ст.ст. 2, 3 Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої Постановою ВР № 789-XII від 27.02.1991року, держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров’я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Відповідно до статті 52 Конституції України діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

Однак, суд першої інстанції, приймаючи рішення у справі, на зазначені положення законодавства та норми матеріального права, що регулюють спірні правовідносини, належної уваги не звернув, у зв'язку з чим безпідставно відмовив у задоволенні заявлених позивачем ОСОБА_6 вимог, пославшись на те, що останній не перебуває у шлюбі та відсутність укладеного між ним та відповідачкою ОСОБА_4, як сурогатною матір'ю, договору про виношування дитини, хоча такий договір в дійсності наявний у матеріалах справи.

За таких обставин, враховуючи наведене вище, рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова від 27 січня 2015 року, ухвалене по справі, не може бути визнане законним, обгрунтованим, а тим паче - справедливим, а тому судова колегія вважає за необхідне на підставі п.п. 1, 3, 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України скасувати це судове рішення та ухвалити по справі нове рішення, яким задовольнити заявлені позивачем ОСОБА_6 вимоги, визнавши, що відповідачка ОСОБА_4 не є матір'ю ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1 (актовий запис № 3384 в Книзі реєстрації народжень Відділу державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову Харківського міського управління юстиції від 2011 року вересня місяця 8 числа), та виключивши з зазначеного актового запису про народження всі відомості про матір - ОСОБА_4

Таким чином, з огляду на викладене та керуючись ст.ст. 7, 121, 123 СК України, ст.ст. 3, 281, 290 ЦК України, ст. ст. 1, 3, 4, 8, 303, 304, 307, 309, 313, 314, 316, 317, 319 ЦПК України, судова колегія, -

В И Р І Ш И Л А :

Апеляційну скаргу представника ОСОБА_6 ОСОБА_3 - задовольнити.

Рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова від 27 січня 2015 року - скасувати.

Позов ОСОБА_6 до ОСОБА_4, третя особа: Відділ державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову Реєстраційної служби Харківського міського управління юстиції про оспорювання материнства, виключення відомостей з актового запису - задовольнити.

Визнати, що ОСОБА_4 (ідентифікаційний номер НОМЕР_1) не є матір'ю ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1 (актовий запис № 3384 в Книзі реєстрації народжень Відділу державної реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову Харківського міського управління юстиції від 2011 року вересня місяця 8 числа).

Виключити з актового запису про народження № 3384 від 08 вересня 2011 року, складеного на ім'я ОСОБА_7, всі відомості про матір - ОСОБА_4.

Рішення апеляційного суду набирає чинності негайно, але може бути оскаржене в касаційному порядку безпосередньо до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом двадцяти днів із дня його проголошення.

Головуючий:

Судді:

Печерський районний суд міста Києва
РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 757/4692/21-ц

22 квітня 2021 року Печерський районний суд м. Києва у складі: головуючого судді Ільєвої Т.Г. за участю секретаря Ємець Д.О.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду м. Київ цивільну справу за позовом громадянина Китайської Республіки ОСОБА_1 до Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), Дніпровського районного в м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), за участю третьої особи без самостійних вимог: ОСОБА_2 , Товариство з обмеженою відповідальністю «НЕОМЕД 2007», Комунальне некомерційне підприємство "Київський міський пологовий будинок №6" Виконавчого органу Київської міської ради (Київської державної адміністрації) про встановлення факту, що має юридичне значення та зобов`язання вчинити дії,-

ВСТАНОВИВ:

У січні 2021 року заявник звернувся до суду із позовною заявою, у якій просив встановити факт, що громадянкою України ОСОБА_2 , що зареєстрована, за адресою: АДРЕСА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 була народжена дитина чоловічої статті ОСОБА_3 у м. Києві у результаті застосування репродуктивних технологій.

Зобов`язати Дніпровський районний в м. Києві відділ державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ) та Центральне міжрегіональне управління юстиції (м. Київ) видати свідоцтво про народження: дитини чоловічої статті ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , вказавши батьком дитини громадянина Китайської Республіки ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_3 , матір`ю дитини - громадянку Китайської Республіки ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_4 .

В обґрунтування позовної заяви, яка подана 02.02.2021, зазначено, що громадянин ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_3 , є громадянином Китайської Республіки та перебуває у шлюбі з громадянкою Китайської Республіки ОСОБА_7 , що підтверджується Свідоцтвом про шлюб, виданим 30.12.2019 р., серійний номер НОМЕР_1 Реєстраційним офісом домогосподарств району Наньтунь, міста Тайчунг, Тайвань, КНР, засвідченого 27.01.2020 р. Чжень, Вен-Яо, помічником Генерального Директора Центрального відділення Тайваню, Бюро консульських справ для Міністерства закордонних справ за № НОМЕР_2.

У зв`язку з неможливістю дружини позивача, громадянки ОСОБА_7 виносити та народити дитину, що зокрема підтверджується випискою Медичного центру «Мати та дитина» ТОВ «НЕМЕД 2007» від 25.07.2020 р., подружжя вирішило скористатися послугами сурогатного материнства в Україні.

18 жовтня 2019 року між громадянином ОСОБА_1 , громадянкою ОСОБА_7 з одного боку та громадянкою України ОСОБА_2 було укладено договір про замісне виношування вагітності, що посвідчений нотаріально приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Трач Г.М.

ІНФОРМАЦІЯ_7 р., у результаті застосування репродуктивних технологій, громадянка України ОСОБА_2 народила дитину чоловічої статті ОСОБА_3 у Київському міському пологовому будинку № 5. 02 липня 2020 р.. ОСОБА_2 було видано медичне свідоцтво Київським міським пологовим будинком № 1709, що підтверджує факт народження.

Дане свідоцтво так і не було передане генетичним батькам.

02.07.2020 р. Медичним центром «Мати та дитина» ТОВ «НЕМЕД 2007» було видано довідку про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом вих.. № 207.

16.07.2020 р. Медичко-генетичним центром «Мама Папа» було проведено генотипоскопічне дослідження, що підтверджує, що генетичними батьками дитини чоловічої статті ОСОБА_3 є громадяни Китайської Республіки ОСОБА_1 та ОСОБА_7 .

09 липня 2020 року громадянка ОСОБА_2 , яка надавала послуги сурогатного материнства та народила дитину, надала свою письмову згоду, посвідчену приватним

нотаріусом Київського міського нотаріального округу Клімовою Н.В, на запис подружжя батьками дитини.

Відповідно до тексту нотаріально посвідченої заяви сурогатної матері, вона підтверджує, що не є матір`ю дитини та не має жодних батьківських та інших прав щодо дитини, зобов`язується не чинити подружжю перешкод в реалізації їх батьківських прав. Також, сурогатна мати зазначає в заяві, що відмовляється від будь-яких та всіх прав щодо дитини, що можуть виникати в неї в Китайській Респудліці, як в особи, яка народила дитину.

В подальшому, позивачу громадянину ОСОБА_1 та його дружині було необхідно зареєструвати факт народження дитини чоловічої статті ОСОБА_3 та отримати свідоцтво про народження, щоб мати можливість повернутися до Китайської Республіки.

Так, позивач стверджує, що водночас, як було зазначено вище, дане медичне свідоцтво, що було видано ОСОБА_2 , так і не було передано генетичним батькам, що позбавляє їх можливості зареєструвати факт народження в органі реєстрації актів цивільного стану.

Позивачем вживалися дії, а саме направлялися листи, як до представника агентства так і до Київського міського пологового будинку № 6 з вимогою повернути медичне свідоцтво, видати дублікат останнього, однак жодних документів не було отримано позивачем.

Окрім цього, позивач стверджує, що встановлення даного факту є недостатнім для захисту прав та інтересів дитини, реалізації її права на повагу до приватного та сімейного життя, а також створення умов для переїзду дитини в країну громадянства та постійного проживання її батьків. Необхідною передумовою для реалізації вищезазначених прав є видача свідоцтва про народження.

Позивач з представником зверталися до Дніпровського районного в м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ) (за місцем народження дитини) з проханням розглянути заяву про державну реєстрацію та поданий разом з нею пакет документів і прийняти відповідне процесуальне рішення.

Дніпровський районний в м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції діючи всупереч вимогам чинного законодавства відмовився приймати до розгляду документи для реєстрації народження дитини чоловічої статті ОСОБА_3 , який був народжений ІНФОРМАЦІЯ_1 .

У зв`язку з відмовою приймати дані документи наручно, позивач направив вищезазначені документи через пошту, однак жодної відповіді надано не було.

З урахуванням протиправності дій Дніпровського районного м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції, порушення останнім норм чинного законодавства України існує необхідність у зобов`язанні Дніпровського районного м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції видати відповідне свідоцтво про народження, що забезпечить належний захист прав та інтересів новонародженої дитини.

02.02.2021 ухвалою суду було відкрито провадження та призначено до розгляду.

09.03.2021 надійшов відзив від представника Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), в якому зазначено, що Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ) вважає позовна заява є необґрунтованою та безпідставною.

Так, представник відповідача вважає, що факт народження дитини вже встановлено (зазначено власне позивачем у позовній заяві на с. 2), а також враховуючи те, що у подружжя громадян Китайської Республіки (ОСОБА_7 та ОСОБА_1 та громадянки України (ОСОБА_2 , у якої за твердженням позивача знаходиться медичне свідоцтво про народження є договірні відносини, яким вони визначили взаємні права і обов`язки, а також відповідальність за порушення умов договору, то позовні вимоги до Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) та Дніпровського районного у місті Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального

міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) є необгрунтованими та таким, що не підлягають задоволенню.

Окрім цього, вказує, що позивачем невірно обрано спосіб захисту прав, та, відповідно, необґрунтовано заявлені позовні вимоги до Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), зважаючи на те, що відповідачем жодним чином не було порушено прав позивача.

З врахуванням зазначеного, представник Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), просив відмовити в задоволенні позовних вимог.

В судове засідання позивач та його представник не з`явились, представником позивача було подано заяву про розгляд справи за його відсутності вимоги підтримав, просив розглянути дану справу за його відсутності.

Представник Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), в судове засідання не з`явися, проте подав заяву про розгляд справи за його відсутності.

Представник Дніпровського районного в м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ) в судове засідання не з`явився, про час та місце розгляду справи повідомлялась шляхом направлення судових повісток та розміщенням оголошення про судове засідання на сайті Печерського районного суду м. Києва, тому в силу положень ст. 131 ЦПК України.

Окрім цього, відповідачем не було подано жодних документів на спростування доводів позивача.

Третя особа ОСОБА_2 в судове засідання не з`явилась, однак подала до суду заяву про розгляд справи за її відсутності.

В судове засідання Комунальне некомерційне підприємство "Київський міський пологовий будинок №6" Виконавчого органу Київської міської ради (Київської державної адміністрації) не з`явилось, про час та місце розгляду справи повідомлялась шляхом направлення судових повісток та розміщенням оголошення про судове засідання на сайті Печерського районного суду м. Києва, тому в силу положень ст. 131 ЦПК України.

Вивчивши позовну заяву, дослідивши та оцінивши письмові докази у їхній сукупності, суд встановив наступні обставини і прийшов до наступного висновку.

За змістом ч. 1 ст. 4 ЦПК України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

У ч. 1 ст. 16 ЦК України передбачено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 315 ЦПК України суд розглядає справи про встановлення факту родинних відносин між фізичними особами.

Згідно ч. 2 ст. 315 ЦПК України, у судовому порядку можуть бути встановлені також інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення.

За змістом ст. 496 ЦПК України іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів. Іноземні особи мають процесуальні права та обов`язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов`язковість яких надана Верховною Радою України.

Судом встановлено, що ІНФОРМАЦІЯ_5 , у результаті застосування репродуктивних технологій, громадянка України ОСОБА_2 народила дитину чоловічої статті ОСОБА_3 у Київському міському пологовому будинку № 5. 02 липня 2020 р., ОСОБА_2 було видано медичне свідоцтво Київським міським пологовим будинком № 1709, що підтверджує факт народження.

02.07.2020 р . Медичним центром «Мати та дитина» ТОВ «НЕМЕД 2007» було видано довідку про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом вих. № 207.

16.07.2020 р. Медичко-генетичним центром «Мама Папа» було проведено генотипоскопічне дослідження, що підтверджує, що генетичними батьками дитини чоловічої статті ОСОБА_3 є громадяни Китайської Республіки ОСОБА_1 та ОСОБА_7 .

09 липня 2020 року громадянка ОСОБА_2 , яка надавала послуги сурогатного материнства та народила дитину, надала свою письмову згоду, посвідчену приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Клімовою Н.В, на запис подружжя батьками дитини.

Однак, позивач та його дружина не можуть реалізувати батьківство, оскільки виникли обставини, які не дають можливості належним чином оформити народження дитини, у зв`язку з цим звернулись до суду.

Так, згідно ч. 1 ст. 122 СК України визначено, що дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя. Походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров`я про народження дружиною дитини.

Згідно із ст. 123 СК України у разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Відповідно до ст. 133 СК України якщо дитина народилася у подружжя, дружина записується матір`ю, а чоловік - батьком дитини.

У ст. 281 СК України встановлено, що визнання батьківства в Україні незалежно від громадянства батьків і дитини та місця їхнього проживання провадиться за законом України.

Згідно із п. 6.9 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого наказом Міністерств охорони здоров`я України від 09 вересня 2013 року № 787, у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, державна реєстрація народження дитини проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідчена, а також довідка про генетичну спорідненість батьків (матері чи батька) з плодом.

Відповідно до ч. 1 ст.144 Сімейного Кодексу України батьки зобов`язані невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Відповідно до п. 11 Правил державної реєстрації актів цивільного стану, затверджених Наказом Міністерства юстиції України №52/2 від 18.10.2000 р. (в редакції наказу №3307/5 від 24.10.2010 р), (далі - Правила)у разі народження дитини жінкою, якій в організм було перенесено ембріон людини, зачатий подружжям у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, державна реєстрація народження проводиться за заявою подружжя, яке дало згоду на таке перенесення. У цьому разі одночасно з документом, що підтверджує факт народження дитини цією жінкою, подається заява про її згоду на запис подружжя батьками дитини, справжність підпису на якій має бути нотаріально засвідченою, а також довідка про генетичну спорідненість батьків /матері чи батька/ з плодом.

Відповідно до абз. а) п.2 розділу ІІІ Правил реєстрації актів цивільного стану в України, затвердженою наказом Міністерства юстиції України 18.10.2000 № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України24.12.2010 № 3307/5) підставами для проведення державної реєстрації народження дитини є:а) медичне свідоцтво про народження (форма № 103/о), форма якого затверджена наказом Міністерства охорони

здоров`я України від 08.08.2006 № 545, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25.10.2006 за № 1150/13024 (далі - медичне свідоцтво про народження), що видається закладами охорони здоров`я незалежно від підпорядкування та форми власності, де приймаються пологи.

Відповідно до ст.ст.6, 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» відділи державної реєстрації актів цивільного стану проводять державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті, вносять зміни до актових записів цивільного стану, поновлюють та анулюють їх; формують Державний реєстр актів цивільного стану громадян, ведуть його, зберігають архівний фонд; здійснюють відповідно до законодавства інші повноваження.

Державна реєстрація актів цивільного стану проводиться шляхом складення актових записів цивільного стану. Актовий запис цивільного стану - це документ органу державної реєстрації актів цивільного стану, який містить персональні відомості про особу та підтверджує факт проведення державної реєстрації акта цивільного стану.

Відповідно до ст. ст. 2, 3 Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27 лютого 1991 року, держави - учасниці поважають та забезпечують всі права, передбачені цією Конституцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров`я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

У рішеннях від 26 червня 2014 року у справі “Меннессон проти Франції” (скарга № 65192/11) та у справі “Лабассе проти Франції” (скарга № 65941/11) Європейський суд з прав людини конкретно визначив, що кожна країна має право заборонити сурогатне материнство на її території. Однак суд також визнав, що заборона сурогатного материнства не може негативно впливати на дітей, народжених у такий спосіб за кордоном. У цьому контексті суд висловив позицію, що країни, де сурогатне материнство заборонене, повинні визнати родинний зв`язок між дітьми, народженими від сурогатної матері за кордоном, та їхніми біологічними батьками, інакше буде мати місце порушення прав дітей на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до ч.ч. 1,5 ст. 81 ЦПК України, кожна сторона зобов`язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи.

Згідно ч.ч. 1,2 ст. 89 ЦПК України, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об`єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв`язок доказів у їх сукупності.

З врахуванням зазначеного, суд прийшов до висновку, про задоволення позовних вимог, так як вони підтверджується наданими доказами, а щодо тверджень відповідача то суд звертає увагу, що в даному випадку спір йде не про бездіяльність органу, а про необхідність встановлення факту з метою захисту прав батьківства його реалізації та захисту інтересів дитини, які є на думку суду пріоритетними.

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 4, 5, 10, 13, 76, 81, 89, 259, 263 - 265, 293, 315 ЦПК України, суд

ВИРІШИВ:

Позов громадянина Китайської Республіки ОСОБА_1 до Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), Дніпровського районного в м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ), за участю третьої особи без самостійних вимог: ОСОБА_2 , Товариство з обмеженою відповідальністю «НЕОМЕД 2007», Комунальне некомерційне підприємство “Київський міський пологовий будинок №6” Виконавчого органу Київської міської ради (Київської державної адміністрації) про встановлення факту, що має юридичне значення та зобов`язання вчинити дії - задовольнити.

Встановити факт, що громадянкою України ОСОБА_2 , що зареєстрована, за адресою: АДРЕСА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 була народжена дитина чоловічої статті ОСОБА_3 у м. Києві, у результаті застосування репродуктивних технологій.

Зобов`язати Дніпровський районний в м. Києві відділ державної реєстрації актів цивільного стану Центрального міжрегіонального управління юстиції (м. Київ) та Центральне міжрегіональне управління юстиції (м. Київ) видати свідоцтво про народження: дитини чоловічої статті ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , вказавши батьком дитини громадянина Китайської Республіки ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_3 , матір`ю дитини - громадянку Китайської Республіки ОСОБА_11 , ІНФОРМАЦІЯ_4 .

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку для подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо воно не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Апеляційна скарга на рішення суду подається до Київського апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня проголошення рішення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Повний текст судового рішення складено 22.04.2021 року.

Суддя Т.Г. Ільєва

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Як визначається походження дитини за законодавством України?
2. У яких випадках допускається оспорювання материнства (батьківства)?
3. Розкрийте процедуру добровільного встановлення батьківства та порівняйте з процедурою встановлення батьківства в судовому порядку.
4. Що таке презумпція батьківства?
5. Поясніть, що означає принцип невтручання у сферу материнства, батьківства?
6. Що таке допоміжні репродуктивні технології, якими нормативно-правовими актами регламентується можливість їх застосування?
7. Дайте загальну характеристику договору про сурогатне материнство. Визначте його правову природу.
8. Які ви можете назвати ознаки (юридичну характеристику) договору про сурогатне материнство?
9. Назвіть сторони договору про сурогатне материнство, окресліть їх права та обов’язки.

****

1. Складіть проєкт заяви про визнання батьківства
2. Складіть проєкт договору про сурогатне материнство

ГЛАВА 4
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

1. Поняття та зміст батьківських прав та обов'язків

Одним із найбільш важливих кроків у захисті прав дітей було прийняття у 1924 р. Лігою Націй Женевської декларації прав дитини. Женевська декларація прав дитини містить п'ять основних програмних пунктів:

1. Дитині повинні надаватися всі засоби, потрібні для її нормального матеріального та духовного розвитку.

2. Голодна дитина повинна бути нагодована; хвора дитина повинна отримати допомогу; сироті чи безпритульній дитині повинен бути наданий притулок і забезпечений догляд.

3. Дитина перша повинна отримувати допомогу під час лиха.

4. Дитина повинна мати дитинство і захист від усіх форм експлуатації.

5. Дитину треба виховувати в усвідомленні того, що її кращі риси повинні бути спрямовані на благо ближнім. Після прийняття Декларації 1924 р. права дитини увійшли до системи міжнародного права, а сама Декларація стала наріжним каменем всього майбутнього міжнародного розвитку правових ініціатив стосовно прав дитини.

Важлива роль у сфері захисту прав дітей належить Декларації прав дитини, яка була проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1959 р. У принципі 6 Декларації проголошено, що дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові та розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід (крім тих випадків, коли є виняткові обставини) розлучати зі своєю матір'ю. На суспільстві і на органах публічної влади повинен лежати обов'язок здійснювати особливе піклування про дітей, що не мають сім'ї, і про дітей, що не мають достатніх засобів для існування. Бажано, щоб багатодітним сім'ям надавалась державна або інша допомога на утримання дітей[9].

Головним інститутом у вихованні дитини традиційно є сім'я, яка закладає основи для розвитку особистості дитини. При цьому визначальним моментом у вихованні є тісний зв'язок батьків зі своїми дітьми, оскільки реалізація батьками своїх прав може бути

[9] Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. *Актуальні проблеми правознавства.* 2016. Вип. 4 (8). С. 78-79.

як позитивним, так і негативним фактором впливу на подальше життя дитини. Народження дитини можливе і без офіційно зареєстрованої сім'ї, однак виховання повноцінної особистості – це величезна відповідальність та невтомна праця, яка неможлива без здійснення батьками своїх прав та виконання відповідних обов'язків[10].

Зокрема, Л.В. Красицька, вивчаючи поняття та правову природу прав батьків і дітей, робить ряд узагальнень. По-перше, батьківські права та обов'язки існують паралельно між собою і не об'єднуються одним поняттям «батьківські права». Батьківські права є самостійними суб'єктивними сімейними правами, серед яких існують: (а) батьківські права, яким кореспондує обов'язок конкретної визначеної особи – дитини (наприклад, право батьків на піклування та турботу про себе зі сторони дітей, повнолітніх дітей; право на надання матеріальної допомоги зі сторони дітей); (б) секундарні батьківські права, які не забезпечуються суб'єктивним обов'язком іншої конкретної особи (наприклад, право батьків на визначення прізвища, імені, по батькові дитини; право батьків на визначення місця проживання малолітньої дитини тощо). По-друге, «батьківські права» є збірним поняттям. Воно охоплює весь комплекс особистих немайнових та майнових прав, що належать певній людині (матері, батькові дитини), заснованих на походженні дитини від цієї особи, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку. Носіями батьківських прав є виключно батько та мати дитини; не є суб'єктами батьківських прав усиновлювачі, мачуха, вітчим дитини, інші особи, які здійснюють виховання дитини фактично або на певній правовій підставі. По-третє, батьківські права є відносними правами за своєю правовою природою, крім права власності батьків на майно, яке є абсолютним правом. У більшості своїй батьківські права мають абсолютний характер захисту, проте право батьків на управління майном малолітньої дитини, право батьків на піклування та турботу про себе зі сторони дітей, повнолітніх дітей, право на надання матеріальної допомоги зі сторони дітей, повнолітніх дітей мають відносний характер захисту. Права дітей є відносними правами за своєю природою, крім права власності дитини, що є абсолютним правом, права дітей мають абсолютний характер захисту, крім права дитини на утримання від батьків, що має відносний характер захисту. По-четверте, сімейні права батьків і дітей є такими, що тісно пов'язані з особою їхнього носія, вони є «позаоборотними», тому щодо них не допускається правонаступництво за загальним правилом. Правонаступництво можливе лише щодо права власності батьків та права власності дитини на майно. Судова практика визнає наявність процесуального правонаступництва у справах про оспорювання батьківства, що є винятком із загального правила, за яким під час розгляду сімейних спорів у суді, що виникають із сімейних особистих немайнових та аліментних правовідносин, правонаступництво не допускається[11].

Батьківські правовідносини є особливим видом сімейних правовідносин. Конструкція батьківських правовідносин охоплює: 1) суб'єкт – батьків та дітей; 2) об'єкт – особисті немайнові та майнові блага; 3) зміст – суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки, як особисті немайнові, так і майнові (глави 13-17 СК України). Ця конструкція є складною і виводиться зі змісту нормативних приписів, розміщених у різних статтях кодексу.

До особливостей батьківських правовідносин у науці сімейного права належать: по-перше, строковий характер. Виникають батьківські правовідносини, як правило, з моменту народження дитини або прийняття дитини у сім'ю і припиняються з досягненням дитиною повноліття. Проте сімейне законодавство в окремих випадках регулює відносини між батьками і повнолітніми дочкою, сином, тому є всі підстави стверджувати, що батьківські правовідносини не припиняються після досягнення дитиною 18 років.

[10] Оніщук О. Поняття та особливості батьківських прав. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 10. С. 26-30.

[11] Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2014. 628 с.

Настання повноліття є підставою лише для зміни обсягу батьківських прав та обов'язків. А також достроково ці права та обов'язки можуть припинитися тільки у випадках, передбачених законом. Так, за неналежне виконання або невиконання батьківських прав і обов'язків можливе позбавлення батьківських прав.

По-друге, особливий суб'єктний склад. Суб'єктами батьківських правовідносин є батьки та дитина. Батьки – це особи, від яких походить дитина (вони поділяються на юридичних – записаних 101 як такі у Книзі реєстрації народжень і у Свідоцтві про народження дитини та біологічних – справжніх батьків дитини. Як правило, ці дві категорії збігаються, однак у деяких ситуаціях ця презумпція оспорюється), дитина – особа, яка має правовий статус дитини до досягнення нею повноліття (ст. 6 СК України).

По-третє, рівність прав та обов'язків батьків та дітей. Мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків, незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою. По-четверте, застосування особливих санкцій за невиконання чи неналежне виконання батьківських прав та обов'язків. Такими санкціями є позбавлення батьківських прав та відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав[12].

Отже, батьківські права – це особливі особисті права, головна спрямованість яких прав зводиться до наступного – всі дії батьків по реалізації батьківських прав та обов'язків повинні відповідати інтересам дітей.

В юридичній літературі існує точка зору, за якою під інтересами дітей розуміють їх належне виховання, тобто виховання в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї, родини, народу, Батьківщини, забезпечення їх необхідними умовами життя, любов та повага до них, турботливе ставлення (ст. 150 Сімейного кодексу України, ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства»).

Особисті права батьків наділені рядом важливих особливостей:

1. Особисті права батьків позбавлені економічного змісту, їх порушення в жодному випадку не призводить до відшкодування майнової шкоди

2. Вони є невід'ємними від особи носія, від них не можна відмовитись, передати за договором третій особі тощо.

3. Суб'єктами, носіями особистих немайнових прав можуть бути лише фізичні особи – батьки, інші законні опікуни дітей. У разі влаштування дитини до дитячого виховного закладу або закладу охорони здоров'я, на які покладено функції опікунів чи піклувальників, такі заклади учасниками сімейно-правових відносин не стають, і звичайно, не наділяються жодними особистими правами по відношенню до дітей, які перебувають під їх наглядом. Така ж сама ситуація з органами опіки та піклування.

4. Мають строковий характер, тобто існують тільки по відношенню до неповнолітніх дітей, при досягненні дітьми повноліття, названі права у батьків припиняються. Припинення таких прав може мати місце і у випадку укладення неповнолітньою дитиною шлюбу або у разі його дострокового припинення (примусове позбавлення особистого права – позбавлення батьківських прав (ст. 164 СК України); або обмеження його здійснення – відібрання дитини (ст. 170 СК України).

5. Більшість особистих немайнових прав та обов'язків розраховано на постійне здійснення протягом тривалого часу. І лише право на зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) здійснюється одноразово.

6. В них поєднуються інтереси батьків та інтереси дітей – здійснення батьками своїх прав спрямовується на благо дітей, від чого батьки повинні отримувати радість та моральне задоволення.

7. Надаються матері та батьку на рівних засадах.

8. Право батьків на виховання дітей та інші їхні права є реальними: батькам забезпечується можливість в повному обсязі та безперешкодно здійснювати свої батьківські права.

[12] Дутко А.О. Загальна характеристика правовідносин батьків і дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2015. № 827. С. 101-102.

9. Батьківські права та обов'язки, крім особистих, поєднують у собі і суспільні інтереси, адже держава та суспільство зацікавлені в тому, щоб батьки здійснюючи свої права, дотримувались вимог Конституції України, інших вітчизняних та міжнародно-правових документів.

10. Батьківські права мають абсолютний характер.

11. Особисті немайнові відносини складаються безпосередньо в сім'ї (між батьками і дітьми), тому за межами сім'ї ці відносини не піддаються регулюванню нормами сімейного права; порушником особистих немайнових прав знову ж може бути тільки чітко окреслене коло суб'єктів; ці права нерозривно пов'язані із функціями сім'ї.

12. Деякі суб'єктивні немайнові права є одночасно і суб'єктивними обов'язками батьків.

Крім того, закон вимагає, що здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків повинно грунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності, не допускати щодо дитини будь-якого насильства.

Відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою покладення на них відповідальності, встановленої законом.

Отже, закон наділяє батьків такими правами:

- Право визначати прізвище та ім'я дитини;
- Переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини;
- Право залучати до виховання дитини інших осіб;
- Право передавати дитину на виховання фізичним чи юридичним особам;
- Право обирати форми та методи виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства;
- Право безперешкодного спілкування з дитиною, крім випадків, коли таке право обмежене законом;
- Право на самозахист дітей;
- Право захищати інтереси дітей у суді, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, громадських організаціях як їх законні представники без спеціальних на те повноважень;
- Право визначати місце проживання дитини;
- Право відбирати малолітню дитину від осіб, які тримають її у себе не на підставі закону або рішення суду.

Закон покладає на батьків такі обов'язки:

- Забрати дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони
- Зареєструвати народження дитини в державних органах реєстрації актів цивільного стану у строк, встановлений законом;
- Виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини;
- Піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток;
- Забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти;
- Готувати її до самостійного життя та праці;
- Поважати права дитини, її людську гідність;
- Піклуватися про дитину;
- Не допускати експлуатації дитини;
- Не допускати жорстокого ставлення до дитини;
- Не вдаватися до фізичних та інши видів покарань, які принижують людську гідність.

2. Підстави та наслідки позбавлення батьків батьківських прав

Як зазначено у ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства», виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Для найбільш повного

здійснення батьками своїх обов'язків, держава надає батькам або особам, що їх замінюють, допомогу у виконання ними своїх обов'язків щодо виховання дітей, захищає права сім'ї.

Але не кожна сім'я, не кожні батьки належним чином виконують свої обов'язки щодо виховання дитини. Тобто, держава наділяючи батьків правом на виховання дітей та іншими права, не може допустити, щоб батьки зловживали своїми правами і тим самим наносили моральної та іншої шкоди своїм дітям.

До батьків, які неналежно виконують свої обов'язки можуть бути застосовані міри державного примусу.

До конкретних мір державного примусу, що застосовуються до особи за порушення норм шлюбно-сімейного законодавства, які одночасно виступають у вигляді санкцій, слід віднести:

- Позбавлення батьків батьківських прав;
- Відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав.

Таким чином, інститут позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав є засобом захисту прав та інтересів дітей, є мірою відповідальності батьків за нездійснення своїх обов'язків по вихованню дітей.

Слід зазначити, що інститут позбавлення батьків батьківських прав має тривале існування, оскільки був введений в законодавство ще у 1919 році – позбавлення батьківських прав передбачалось Кодексом законів про акти громадянського стану, про сім'ю та опіку. Кодексом 1925 року було значно розширено підстави притягнення батьків до відповідальності за невиконання обов'язків щодо дітей, а також введено спеціальну норму, яка передбачала відібрання дітей у таких осіб, незалежно від позбавлення їх батьківських прав. Певні зміни щодо регулювання сімейних відносин в частині відповідальності батьків за неналежне виконання своїх обов'язків вносились і Кодексом про шлюб та сім'ю 1969 року, чинним Сімейним кодексом України.

Проблеми у сфері виховання дітей є дуже гострими для нашої держави, і ці проблеми, криза сім'ї так чи інакше пов'язані із виховними функціями сім'ї. За даними соціологічних досліджень близько 90 тис. українських сімей не виконують своїх виховних функцій щодо дітей; майже 70 відсотків бездоглядних дітей походить із неповних або багатодітних сімей. Із усього очевидно, що далеко не завжди дитина отримує належне сімейне виховання.

Щоб виправити становище і захисти права та інтереси дітей, в ситуацію, що склалася втручається держава через відповідні органи шляхом притягнення батьків до відповідальності.

Прийняття рішення про припинення батьківських прав шляхом їх позбавлення – виняткова міра і застосовується тільки за рішенням суду, оскільки втрата батьківських прав тягне за собою надзвичайні наслідки – повністю скасовуються права громадянина як батька.

І оскільки, позбавлення батьківських прав є винятковим заходом і застосовується лише тоді, коли інші заходи впливу не дали позитивних результатів, то закономірно і те, що підстави та порядок позбавлення батьків батьківських прав чітко виписані в законі.

Класичним прикладом юридичної відповідальності батьків за неналежне виконання обов'язків з виховання дітей є позбавлення їх батьківських прав. Разом з тим, слід зазначити, що позбавлення батьківських прав може застосовуватись виключно на підставах та в порядку, визначених чинним законодавством.

Згідно зі ст. 9 Конвенції про права дитини від 20.11.1989 року, держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до ст. 164 Сімейного кодексу України, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:

1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;

2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;

3) жорстоко поводяться з дитиною;

4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;

5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;

6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Ст. 143 СК України встановлює обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, а ст. 144 СК України – їх обов'язок зареєструвати народження дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану. Якщо дані обов'язки батьками не виконується, то відповідно до ст. 164 СК України, це є підставою для позбавлення їх батьківських прав. Разом з тим, до кола обставин, що підлягають доказуванню в суді, окрім факту залишення дитини протягом встановленого законом строку, входить факт відсутності прояву по відношенню до дитини батьківського піклування протягом шести місяців та факт відсутності в подібній бездіяльності у батьків поважної причини.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Жорстоке поводження полягає у фізичному або психічному насильстві, застосуванні недопустимих методів виховання, приниженні людської гідності дитини тощо. Проте законодавством кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини (ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про охорону дитинства»).

Згідно з ч. 2 ст. 52 Конституції України, будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Щодо четвертої підстави, передбаченої ст. 164 СК України, – хронічний алкоголізм батьків і захворювання їх на наркоманію мають бути підтверджені відповідними медичними висновками. Як експлуатацію дитини слід розглядати залучення її до непосильної праці, до заняття проституцією, злочинною діяльністю або примушування до жебракування. Відповідно до ст. 32 Конвенції про права дитини, держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

Держави-учасниці вживають законодавчі, адміністративні і соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти, щоб забезпечити здійснення цієї статті. З цією метою, керуючись

відповідними положеннями інших міжнародних документів, Держави-учасниці, зокрема: а) встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу; б) визначають необхідні вимоги щодо тривалості робочого дня й умови праці; в) передбачають відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті.

Що стосується шостої підстави позбавлення батьківських прав, то при розгляді в суді справи предметом доказування буде виступати: факт засудження батьків за вчинення умисного злочину, факт набрання обвинувальним вироком суду законної сили, спрямованість злочину проти дитини. У даному випадку єдиним доказом для позбавлення батьківських прав є вирок суду, що набрав законної сили[13].

Право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Особа, позбавлена батьківських прав:

1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;

2) перестає бути законним представником дитини;

3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

При задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав суд одночасно приймає рішення про стягнення аліментів на дитину. У разі якщо мати, батько або інші законні представники дитини відмовляються отримувати аліменти від особи, позбавленої батьківських прав, суд приймає рішення про перерахування аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України та зобов'язує матір, батька або інших законних представників дитини відкрити зазначений особистий рахунок у місячний строк з дня набрання законної сили рішенням суду.

<u>ДУМКА ВЧЕНОГО[14]</u>

«Позбавлення батьківських прав за своїми правовими наслідками − один із найскладніших і найважливіших видів сімейно-правових спорів. Інакше кажучи, це міра юридичної відповідальності щодо батьків, які не виконують своїх обов'язків із виховання дітей. Фахівці розглядають позбавлення батьківських прав як особливий захід сімейно-правової відповідальності, спрямований, з одного боку, на захист прав та законних інтересів дитини, а з іншого – на застосування негативних наслідків до недобросовісних батьків.

Звичайно, кожна дитина має гарантоване Конвенцією ООН про права дитини право знати своїх батьків і право на їх піклування. Водночас ст. 9 Конвенції передбачає обов'язок держав-учасниць забезпечити, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи, згідно із судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону та процедур, що таке розлучення необхідне в якнайвищих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у випадку, коли, наприклад, батьки не піклуються про дитину або жорстоко поводяться з

[13] Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. *Актуальні проблеми правознавства.* 2016. Вип. 4 (8). С. 80.

[14] Кучеренко О. Окремі аспекти позбавлення батьківських прав як сімейно-правового засобу захисту інтересів дитини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2021. № 1. С. 129-132.

нею. Отже, підстави для позбавлення батьківських прав установлені в ст. 9 Конвенції ООН про права дитини.

Слід сказати, що в ст. 164 чинного Сімейного кодексу зазначений вичерпний перелік обставин, за яких батьки можуть бути позбавлені батьківських прав. Такі обставини виникають, якщо батьки: 1) не забрали дитину з полового будинку або іншої установи здоров'я без поважної причини та протягом шести місяців не виявляли батьківської турботи щодо дитини; 2) ухиляються від своїх обов'язків із виховання дитини; 3) жорстоко поводяться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) удаються до експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за здійснення навмисного злочину проти дитини.

Хоча встановлений у ст. 164 Сімейного кодексу перелік підстав позбавлення батьківських прав є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає, однак містить низку оціночних понять (зокрема: ухиляються, жорстоко), тлумачення та оцінку яких повинен здійснювати в кожному конкретному випадку суд.

Слід зазначити, що поняття «ухилення батьків від виконання своїх обов'язків» деталізується в ч. 2 п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». Ідеться про випадки, коли батьки не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори як кожен окремо, так і в сукупності можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками. Ще однією характерною ознакою позбавлення батьківських прав як крайнього засобу сімейно-правової відповідальності, що застосовується до батьків, які не виконують своїх обов'язків, є його виключно судовий порядок. Ініціатором справи про позбавлення батьківських прав може бути один із батьків, піклувальник дитини, орган опіки й піклування, навчальний заклад, прокурор, а також сама дитина, якщо вона досягла віку 14 років.

Правовим наслідком позбавлення особи батьківських прав є припинення сімейних правовідносин між нею й дитиною. Особа, позбавлена батьківських прав, втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання; перестає бути законним представником дитини; втрачає права на пільги й державну допомогу, що надається сім'ям із дітьми; не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником; не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати в разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування збитків у разі втрати годувальника, право на спадкування); втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною. Важливо зазначити, що позбавлення батьківських прав як сімейно-правова санкція, передбачена ст. 164 Сімейного кодексу України, не тягне втрати біологічного зв'язку дитини з батьками та повного розірвання правового зв'язку між ними. Отже, батьки в будь-якому випадку залишаються, нехай тільки біологічними, проте батьками. Про це свідчить насамперед надання батькам, позбавленим батьківських прав, можливості їх поновлення в майбутньому, а також надання права на звернення до суду із заявою про надання їм права на побачення з дитиною. Звісно, позбавлення батьківських прав як санкція застосовується внаслідок винної поведінки батьків. Відповідно, у цьому випадку йдеться передусім про позбавлення прав, але аж ніяк не звільнення таких осіб від виконання батьківських обов'язків з утримання дітей. А отже, ухвалюючи рішення щодо позбавлення батьківських

прав, суд має право водночас вказати про стягнення аліментів на дитину на користь тієї особи, із якою проживатиме дитина (другий із батьків; родич; опікун; піклувальник; патронатний вихователь; особа, в сім'ї якої проживає дитина; установа, у якій дитина перебуває на вихованні)».

3. Відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав

Щоб не позбавляти дитину сім'ї, і в той же час забезпечити її інтереси, якщо батьки за об'єктивними причинами не спроможні здійснювати належний нагляд за дитиною та її виховання, законодавством встановлена спеціальна норма. Ця спеціальна норма – відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (ст. 170 СК України), що виступає як сімейно-правова санкція поряд із позбавленням батьківських прав і є мірою відповідальності батьків за неналежне виховання дітей в сім'ї.

Відібрання дітей є по суті превентивною мірою по відношенню до батьків, так як надає їм можливість змінити своє відношення до виховання дитини, не вдаючись до виняткової міри – позбавлення батьківських прав. Іншими словами, виконуючи профілактичну роль така сімейно-правова санкція як відібрання дитини у батьків передує іншій санкції – позбавленню батьківських прав.

Суд, відмовляючи в позові про позбавлення батьків батьківських прав може прийняти рішення про відібрання дитини у батьків, і передачу її другому із батьків, бабі, дідові, іншим родичам – за їх бажанням або органові опіки та піклування (ч.1 ст.170 СК України).

Суд постановляє рішення про відібрання дитини у випадках, коли батьки або один із них ухиляються від обов'язків по вихованню дитини; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

У виняткових випадках, при безпосередній загрозі для життя або здоров'я дитини, орган опіки та піклування або прокурор мають право постановити рішення про негайне відібрання дитини від батьків. У цьому разі орган опіки та піклування зобов'язаний негайно повідомити прокурора та у семиденний строк після постановлення рішення звернутися з позовом про позбавлення батьків або одного із них батьківських прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав. З таким позовом до суду має право звернутися прокурор.

Таким чином, підстави для позбавлення батьківських прав можуть слугувати і підставами для відібрання дитини у батьків без позбавлення їх батьківських прав. Відмінність між відібранням та позбавленням батьківських прав лежить у площині суб'єктивних критеріїв поведінки батьків. Єдиним критерієм, що дозволяє розмежувати позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав ступінь вини батьків. Коли вони безумовно винні, більше того, свідомо завдають шкоди своїм дітям, вимагається застосування такого виняткового заходу, як позбавлення батьківських прав. Якщо ж вина батьків незначна або її немає зовсім, а дитину необхідно нейтралізувати із даного оточення, застосовується відібрання дитини, передбачене ст. 170 СК України.

Крім того, слід звернути увагу і на такій обставині, яку необхідно довести при застосуванні відібрання дитини у батьків без позбавлення їх батьківських прав – наявність реальної, небезпечної для виховання дитини обстановки в сім'ї. Тобто, поруч із визначеними ст. 164 СК України підставами до відібрання дитини без позбавлення батьківських прав існує і така як наявність небезпеки. Але на жаль, чинне законодавство не містить пояснень, що розкривали би зміст ебезпеки залишення дітей у батьків. До небезпечних можна віднести ситуації, коли діти залишаються без нагляду батьків через специфічні умови праці отстанніх; коли батьки не мають постійного місця проживання та джерела доходів; коли батьки страждають на психічні розлади, але у встановленому

порядку не визнані недієздатними; коли мають хронічні захворювання (туберкульоз, астма) і наражають на небезпеку життя та здоров'я дітей тощо. Тобто видів небезпеки, що загрожує дитині реально, її фізичному, психічному, моральному розвитку незалежно від віку, багато. Причому незначна небезпека сьогодні, може перетворитись у велику небезпеку вже завтра.

Небезпека для розвитку дитини може мати місце і в тих випадках, коли батьки не можуть здійснювати своїх повноважень в силу поважних причин – тривале відрядження, перебування на стаціонарному лікуванні тощо. Тому влаштування дітей в дитячі заклади або в сім'ю опікуна не може призвести до застосування ст. 170 СК України. Тобто, влаштування дітей в дитячі заклади не супроводжується ніякими обмеженнями батьківських прав.

Відібрання дітей у батьків, з якими дитині проживати небезпечно ніякими термінами не обумовлено. Питання про скасування рішення суду про відібрання дитини у батьків без позбавлення останніх батьківських прав може виникнути в будь-який момент, якщо відпадуть причини, які перешкоджали належному вихованню дитини її батьками. В такому разі суд за заявою батьків може постановити рішення про повернення їм дитини (ч.3 ст.170 СК). Суду необхідно переконатись, що раніше існуюча небезпека зникла, і що повернення дитини батькам в повній мірі відповідає її інтересам.

Відповідно до ст. 170 СК України, підставами відібрання дитини від батьків є, зазначене у ст. 164 СК України, ухилення батьків від виконання своїх обов'язків щодо дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти, хронічний алкоголізм або наркоманія батьків, прояви експлуатації дитини, примушування до жебракування та бродяжництва. Також підставами для такого відібрання можуть бути будь – які обставини, коли залишення дитини з батьками може мати наслідком загрозу її життю, здоров'ю та моральному вихованню. Відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав не створює наслідків позбавлення батьківських прав, визначених ст. 166 СК України, проте повністю виключає чи частково обмежує можливість здійснення прав та обов'язків батьків щодо дитини. Зокрема батьки не звільняються від виховання дитини яку відібрали, що є неможливим. Також наявність права на пільги та допомоги сім'ям з дітьми у разі відібрання дітей суперечить самій суті цієї допомоги. Статус батьків як законних представників у разі відібрання дитини також суперечить суті відібрання дитини, оскільки ці заходи здійснюються з метою захисту найкращих інтересів дитини від батьків, тому вони не можуть належним чином представляти інтереси дитини. Норми, які регулюють відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав не визначають підстави повернення дитини, на відміну від інститут у позбавлення батьківських прав, який передбачає підстави відновлення батьківських прав. Таким чином, при визначенні підстав повернення дитини батькам, суд спирається на рішення про відібрання дитини яке передувало, застосовує за потреби аналогію закону та аналогію права. За такого правового регулювання суддівський розсуд займає вирішальну роль, що впливає на сталість судової практики та якість правосуддя Якщо підстави, зазначені у ст. 164 СК України, мають конкретні прояви та підлягають відносно об'єктивній оцінці, то «інші випадки, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання» є оціночним поняттям, залежить від суб'єктивної думки уповноваженої на подання позову про вилучення дитини особи, тобто є так званою «каучуковою» нормою. При застосуванні такого виду норм трапляються непоодинокі випадки зловживання правом. Прикладом такого зловживання може бути звернення одного з батьків про відібрання дитини в іншого з батьків без позбавлення батьківських прав, що за змістом може спором між батьком та матір'ю про визначення місця проживання дитини. Верховний Суд висловив постановою у справі № 328/2433/18 від 15 квітня 2020 року позицію, що обставина передачі дитини іншій особі або навчальному закладу, означає, що саме їх напрямок та умови виховання одержали

перевагу над тим, що здатні створити батьки, і саме з цим напрямком батьки зобов'язані узгоджувати власну поведінку.

У рішенні від 16 липня 2015 року у справі «Мамчур проти України» Європейський суд з прав людини зауважив про необхідність індивідуального підходу до оцінки ефективності та допустимості заходів, які передбачають розлучення дитини з сім'єю, а також про обов'язковість врахування судом інтересів дитини. При оцінці допустимості заходу з позиції інтересів дитини слід враховувати два критерії: по-перше, для забезпечення найкращих інтересів дитини має бути забезпечений нерозривний зв'язок дитини з сім'єю, окрім випадків коли така взаємодія деструктивно впливає на дитину через неблагополучність сім'ї; по-друге, для забезпечення інтересів дитини для неї має бути створено середовище, яке сприяє її розвитку та добробуту, тобто не є неблагополучним. Як зазначається у рішенні ЄСПЛ від 18 грудня 2008 року у справі «Савіни проти України», мотивування відібрання дітей наявно небезпекою для їх життя, життя, здоров'я та морального виховання повинно спиратися на доказування об'єктивного існування такої небезпеки. Приймаючи рішення про відібрання дитини від батьків може виникнути потреба врахувати наступні фактори. Може виникнути необхідність з'ясувати чи зазнаватиме дитина, якщо її залишать під опікою батьків, жорстокого поводження, чи страждатиме вона через відсутність піклування, через неповноцінне виховання та відсутність емоційної підтримки, а також з'ясувати, чи є виправданим встановлення державної опіки над дитиною станом її фізичного або психічного здоров`я. Але можливість помістити дитину в більш сприятливе для виховання дитини середовище не є підставою для відібрання її від батьків. Також не можна виправдати відібрання дитини нестабільною ситуацією у сім'ї, бо тимчасові проблеми можна вирішити, не вдаючись до таких радикальних заходів як роз`єднання сім`ї, забезпеченням цільової фінансової допомоги та соціальними консультаціями. Отже, проблемою правового інституту відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав містить дві проблеми: 1) він не звільняє батьків від батьківських прав та обов'язків, однак через низьку якість правового регулювання створює суттєві перешкоди у їх виконанні; 2) він переважно складається з «каучукових норм», які набувають свого відображення виключно у правозастосовній практиці; 3) нормативне регулювання цього інституту сімейного права не охоплює всього обсягу можливих ситуацій. Вирішення цієї проблеми потребує доповнення Сімейного кодексу України статтями, які регламентують підстави та порядок повернення відібраної дитини, строки протягом яких дитина не може бути повернена батькам, наслідки відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, а також порядок взаємодії відібраної дитини з батьками.

<u>ДУМКА ВЧЕНОГО[15]</u>

«Виховання в сім'ї – дуже важливий і суттєвий чинник формування особистості дитини. Дитина має зростати і виховуватись у здоровій сімейній обстановці. Це – істина, яка не потребує доказування. Характер людини формується із самого раннього періоду її розвитку. Від того, як триває період дитинства, багато в чому залежить, якою стане людина в майбутньому. І навпаки: нездорова сімейна обстановка частіше за все погано впливає на ще незміцнілу психіку дитини, розвиває в ній шкідливі звички, формує неповагу до інтересів інших людей, і зрештою нерідко призводить до вчинення неправомірних, протиправних учинків. Невипадково за статистикою більшість неповнолітніх правопорушників зростали і виховувались у так званих неблагополучних сім'ях. Численні юридичні та соціологічні дослідження доводять, що витоком незадовільного стану сфери сімейного виховання є неналежне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, що і зумовлює необхідність більш активного втручання у сферу сімейних відносин, правового впливу на батьків шляхом застосування до них

[15] Мироненко В. Наявність небезпеки для виховання та розвитку дитини – визначальна умова її відібрання у батьків. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1. С. 254-256.

відповідних заходів відповідальності. Щоб не позбавляти дитину сім'ї, і водночас забезпечити її інтереси, якщо батьки за об'єктивними причинами не спроможні виховувати дитину та здійснювати належний нагляд за нею, законодавством установлена спеціальна норма. Ця норма – відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (ст. 170 СК України), яка виступає як сімейно-правова санкція поряд із позбавленням батьківських прав і є мірою відповідальності батьків за неналежне виховання дітей у сім'ї. Відібрання дитини, – пише Я. Шевченко, – продиктовано турботою про дитину і неможливістю батьків самим визначити її долю. Якщо ж батьки самі у змозі піклуватися про дитину, незважаючи на те, що обставини в сім'ї складаються несприятливо, ніхто не вправі обмежити їх батьківські права у визначенні місця проживання дитини, а також осіб, яким батьки бажають доручити виховання дитини та турботу про неї. Відібрання дітей є по суті превентивною мірою відносно до батьків, оскільки надає їм можливість змінити своє ставлення до виховання дитини, не вдаючись до виняткової міри – позбавлення батьківських прав. Інакше кажучи, виконуючи профілактичну функцію, така сімейно-правова санкція, як відібрання дитини у батьків, передує іншій санкції – позбавленню батьківських прав. Профілактичне значення відібрання є особливо важливим тому, що, на жаль, у законі немає якихось проміжних мір, які передували б позбавленню батьківських прав, а застосовувати одразу крайню міру впливу, далеко не завжди виправдано. Можливо тому здебільшого, зазначають фахівці, до батьків не застосовують ніяких заходів впливу (позбавлення батьківських прав невиправдано суворе; застосування відібрання тлумачиться однобічно, а інших співмірних за ефективністю мір законодавство не знає).

Рішення про відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав приймається судом. Судовий порядок розгляду справи про відібрання дитини у батьків або інших осіб і про передачу її на піклування органам опіки та піклування, – зазначала Я. Шевченко, – забезпечує особливу ретельність при дослідженні обставин, пов'язаних із життям дитини. Оскільки відібрання дитини у судовому порядку незалежно від позбавлення батьків батьківських прав також пов'язане з поразкою права на виховання, воно безумовно здатне відіграти попереджувальну роль. Саме тому, нерідко відібрання дитини розглядають як захід первинного впливу на батьків, які не справляються зі своїми батьківськими обов'язками. У цьому є сенс погодитись з тим, що завдання з попередження неправомірних дій батьків стосовно дітей, відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, може бути успішно виконаним лише за умови, що поведінка батьків (або одного з них), перебуватиме в полі зору органів опіки та піклування або органів внутрішніх справ. Н. Штучна, узагальнюючи власний практичний досвід з цього питання, зазначає, що відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав видається можливим при встановленні окремих фактів порушення батьківських прав, коли повний розрив дітей з батьками на думку суду, є недоцільним. Суд, відмовляючи в позові про позбавлення батьків батьківських прав, може прийняти рішення про відібрання дитини у батьків, і передачу її другому з батьків, бабі, дідові, іншим родичам – за їх бажанням або органові опіки та піклування (ч. 1 ст. 170 СК України).

Законом установлено, що суд постановляє рішення про відібрання дитини у випадках, коли батьки або один із них ухиляються від обов'язків з виховання дитини; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання. У виняткових випадках, під час безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини, орган опіки та піклування або прокурор мають право постановити рішення про негайне відібрання дитини від батьків. У цьому разі орган опіки та піклування зобов'язаний негайно повідомити прокурора та у семиденний строк після постановлення рішення звернутися з позовом про позбавлення батьків або одного із них батьківських

прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав. З таким позовом до суду має право звернутися прокурор (ч. 2 ст. 170 СК України).

Отже, підстави для відібрання дитини у батьків без позбавлення їх батьківських прав збігаються з підставами позбавлення батьківських прав. Позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав як санкції відповідальності, безумовно, схожі між собою. Так, наприклад, обидві категорії справ розглядають за участю прокурора, органів опіки та піклування; без висновку органів опіки та піклування, справа не може бути призначена до судового розгляду; батьків не звільняють від обов'язку утримувати дитину; якщо дитина передана на виховання іншим особам – за нею зберігається право на житло та інші права. Суди також не мають права визначати, у який дитячий заклад має бути направлена дитина, це питання належить до компетенції органів опіки та піклування. Проте за такою відносною схожістю, це все ж таки різні правові санкції, оскільки наслідки їх застосування далеко нетотожні. Крім того, відмінність між відібранням дитини без позбавлення батьків батьківських прав та позбавленням батьківських прав лежить у площині суб'єктивних критеріїв поведінки батьків. На думку О. Нечаєвої, єдиним критерієм, що дає змогу розмежувати позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав є ступінь вини батьків. Коли вони безумовно винні, більше того, свідомо завдають шкоди своїм дітям, вимагається застосування такого виняткового заходу, як позбавлення батьківських прав. Якщо ж вина батьків незначна або її немає зовсім, а дитину необхідно нейтралізувати з такого оточення, застосовується відібрання дитини, передбачене ст. 170 СК України.

Можна стверджувати, що відібрання дитини без позбавлення батьків батьківських прав застосовується за наявності вини батьків, але ступінь їх вини значно менший, ніж під час позбавлення батьківських прав, у їх діях відсутня так би мовити злісність.

Крім того, слід звернути увагу і на таку обставину, яку необхідно довести під час застосування відібрання дитини у батьків без позбавлення їх батьківських прав – наявність реальної, небезпечної для виховання дитини обстановки в сім'ї. Тобто, поруч із визначеними ст. 164 СК України підставами до відібрання дитини без позбавлення батьківських прав існує і така, як наявність небезпеки. Але, на жаль, чинне законодавство не містить пояснень, що розкривали б зміст терміна "небезпека залишення" дітей у батьків. Небезпека може торкатися як життя і здоров'я дитини, так і інтересів її правильного виховання. На думку А. Косенко, небезпеку слід розуміти як будь-яку загрозу здоров'ю дитини, загрозу її фізичному та моральному розвитку. До небезпечних можна віднести ситуації, коли діти залишаються без нагляду батьків через специфічні умови праці отстанніх; коли батьки не мають постійного місця проживання та джерела доходів; коли батьки страждають на психічні розлади, але у встановленому порядку не визнані недієздатними; коли мають хронічні захворювання (туберкульоз, астма) і наражають на небезпеку життя та здоров'я дітей та ін. Небезпечно, якщо маленька дитина в холодну пору року наполовину одягнена бродить по вулицях, не має достатнього харчування, ночує в підвалах, під'їздах, горищах – немає елементарного догляду. Не меншу небезпеку становить собою постійне спілкування дитини з батьками-алкоголіками, наркоманами, їх оточенням. Тобто видів небезпеки, що загрожує дитині реально, її фізичному, психічному, моральному розвитку незалежно від віку, багато. Причому незначна небезпека нині, може перетворитись у велику небезпеку вже завтра. У сім'ї Н. у несприятливих умовах знаходився 14-річний підліток. Деякий час він перебував у школі-інтернаті, добре навчався, мав хороші оцінки і взагалі характеризувався позитивно. Але, коли він перейшов до 8-го класу, мати вирішила забрати сина додому, у сім'ю, у якій вітчим зловживав спиртними напоями, лихословив, брутально поводився з матір'ю та пасинком. Негативні результати незабарились: навчання у хлопчика помітно погіршилось, оскільки для виконання домашніх завдань дома умов не було, він намагався якомога менше часу проводити вдома, усе частіше віддавав перевагу вулиці та непевним особам. Згодом, хлопець взагалі перестав відвідувати школу. Виникла ситуація, яку інакше як

небезпечною для виховання, навчання та розвитку, не назвеш. Тому цілком закономірним стало рішення суду про відібрання дитини. Небезпека для розвитку дитини може мати місце і в тих випадках, коли батьки не можуть здійснювати своїх повноважень в силу поважних причин – тривале відрядження, перебування на стаціонарному лікуванні та ін. У таких випадках органи опіки та піклування мають право тимчасово влаштувати дитину до дитячого закладу або в сім'ю опікуна (піклувальника). Тому влаштування дітей у дитячі заклади або в сім'ю опікуна не може призвести до застосування ст. 170 СК України, оскільки батьки розуміють, що існуючі обставини можуть створити несприятливу обстановку для виховання дитини і тому звертаються з проханням влаштувати дитину в один із навчально-виховних закладів. Тобто влаштування дітей у дитячі заклади не супроводжується ніякими обмеженнями батьківських прав. Небезпека для розвитку дитини може критися і у тому, що у батьків бракує необхідних педагогічних знань, досвіду і навичок виховання дітей. В юридичній літературі прийнято виділяти три основні форми ухилення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дітей. Перша має місце в тих випаках, коли батьки байдужі до інтересів дитини, до проведення нею свого вільного часу; між дитиною і батьками виникає відчуження, яке призводить до самотності дітей. Відсутність у батьків чіткої мети, програми виховання, що призводить до співіснування їх зі своїми дітьми, слід уважати пасивним ухиленням батьків від виконання обов'язків щодо виховання дітей. Другою формою названо – пасивно-активне ухилення: прискіпливість, дратівливість, відсутність з боку батьків лагідності й доброзичливості до дітей – робить останніх слабкими, боягузливими, безпорадними. Періодичні сплески емоцій відносно до дітей, причому негативні, розвивають небажані риси їх характеру – замкненість, неврівноваженість, запальність, неадекватні відповідні реакції. Зрештою, необхідно виділити і таку форму ухилення від виховання, що призводить до недостатнього рівня розвитку знань, умінь, навичок у дитини з повноцінною нервовою системою, але, яка тривалий час знаходиться в умовах недостатності інформації, інтелектуальної та емоційної убогості. На жаль, розглядаючи справи про відібрання дітей без позбавлення батьків батьківських прав, суди, як показало вивчення та узагальнення суддівської практики, не враховують такого різновиду ухилення батьків від виховання дітей, що іноді призводить до помилкових судових рішень.

Нерідко негативно впливають на розвиток дитини й інші дорослі члени сім'ї, незалежо від ступеня їх родинного зв'язку з нею, її батьками. Але якщо батько, мати дитини не бажають влаштувати її в дитячий заклад для нейтралізації від несприятливого, негативного впливу – наявний факт зловживання батьківськими правами, достатній для того, щоб рішенням суду відібрати дітей. О. Нечаєва наголошувала, що погано впливати на виховання дітей можуть й інші члени сім'ї. І якщо в такому випадку, батьки за якихось причин перешкоджають влаштуванню дитини в дитячий заклад, до них правомірно пред'явити позов про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

Таким чином, для відібрання дитини у батьків незалежно від позбавлення їх батьківських прав необхідна наявність реальної, небезпечної для виховання дитини в сім'ї обстановки. Іноді належне виховання дитини в сім'ї стає неможливим внаслідок душевної хвороби батьків. Ставлячи під сумнів здатність душевнохворого батька виховувати дитину, суд призначає судово-психіатричну експертизу, яка визначає, чи може громадянин за станом свого здоров'я виховувати дитину. Зрозуміло, що особи, які не виконують своїх обов'язків внаслідок душевної хвороби, недоумства або іншого хронічного захворювання не можуть бути позбавлені батьківських прав. Водночас у результаті захворювання батьків у сім'ї, створюється небезпечна для дитини обстановка, яка вимагає негайного вилучення дитини з цього середовища. У таких випадках суд має прийняти рішення про відібрання дитини у батьків. При цьому суд виносить таке рішення на підставі уже винесеного раніше судового рішення про визнання фізичної особи (у якої відбирається дитина) недієздатною. Діти недієздатних осіб належать до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування і влаштовуються в іншу сім'ю або дитячу установу.

Громадянка М., маючи на вихованні трьох малолітніх дітей, створювала своїм діятм цілковито нестерпні умови життя: дорослішим хлопчикам під різними приводами забороняла відвідувати школу; молодшого 8-місячного хворого сина відмовлялася показувати лікарям. Діти погано харчувалися, ходили у брудному одязі, відповідно немитими, у квартирі, у якій проживала сім'я, давно був відсутній навіть відносний порядок. Ні сусідів, ні вчителів, які пропонували допомогу, мати не пускала навіть на поріг. Після втручання дільничного інспектора міліції, мати була доставлена до медичного закладу, у якій у неї виявили тяжку форму шизофренії. Діти були відібрані рішенням суду і влаштовані в дитячий заклад. Позов про позбавлення її батьківських прав не пред'являвся. У такому випадку відібрання дітей без позбавлення батьківських прав виступає не тільки засобом захисту прав та інтересів дітей, а й засобом захисту інтересів батьків, які через хворобу не можуть здійснювати своїх повноважень щодо виховання дітей і наражають на небезпеку їх життя та здоров'я. Невиконання батьками обов'язків і створення небезпечної для дітей обстановки може бути викликане не тільки різного роду психічими розладами, а й наявністю у батьків інших хвороб – наприклад, тяжка форма бронхіальної астми, венеричні захворювання та ін.

Зрозуміло, що психічні розлади у батьків та їх вплив на розвиток дитини вимагає спеціальних знань спеціалістів – психіатрів, психологів та ін. Для встановлення ступеня психічного розладу батьків, чинне законодавство передбачає проведення експертизи. Однак вона тільки констатує наявність захворювання у певної особи, а не визначає перебігу його розвитку і впливу на здатність до повноцінного життя (у тому числі і на виконання батьківських обов'язків). На наш погляд, при відібранні дитини без позбавлення батьків батьківських прав, необхідна не лише експертиза, а комплексне психолого-психіатричне освідування батьків, яке обґрунтувало б ступінь існуючої небезпечної обстановки для життя і здоров'я дітей. Як правило, первісні відомості про негаразди у сімейних стосунках між батьками і дітьми, надходять або від сусідів, або з дитячих виховних чи навчальних закладів. Тому вбачається, первинне психіатричне освідування батьків доцільно проводити за письмовою заявою органів опіки та піклування, міліції, прокуратури, при цьому вирішуючи питання про постановку такої сім'ї, як неблагополучної на облік. Освідування допомогло б своєчасно виявити проблеми сімейного виховання, своєчасно почати оздоровчу роботу, а також організувати індивідуальну профілактику. Правильне визначення умов, у разі наявності яких можливе винесення судового рішення про відібрання дитини має важливе значення для практичної діяльності правоохоронних органів. Отже, несприятливі й навіть небезпечні для виховання дитини в сім'ї умови виникають в результаті скоєння батьками тих же неправомірних дій, які тягнуть за собою позбавлення батьківських прав. Проте, якщо позбавлення батьківських прав застосовується при злісному систематичному порушенні ними прав та інтересів дітей, то відібрання дітей без позбавлення батьків батьківських прав здійснюється у випадках, коли відсутні достатні підстави для позбавлення батьківських прав, а й залишати дитину у батьків не можна. Таким чином, неправомірні дії (бездіяльність) батьків розглядають сімейним законодавством як створення реальної небезпеки для виховання та розвитку дитини, що тягне за собою застосуваня до них санкції сімейно-правової відповідальності – відібрання дитини без позбавлення батьківських прав».

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ

УКРАЇНА
ВАРВИНСЬКАСЕЛИЩНАРАДА
ВАРВИНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

РІШЕННЯ

14 вересня 2021 року № 119

Про негайне відібрання дитини від матері та доцільність позбавлення батьківських прав

Керуючись п. 2 ст. 19, ст. 150, пп. 2, 4 п. 1 та п. 3 ст. 164, п. 2 ст. 170 Сімейного кодексу України, ст. ст. 11, 12 Закону України «Про охорону дитинства», пп. 6 п. «б» ст. 34, ч.6 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008р. № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язані з захистом прав дітей», виконавчий комітет Варвинської селищної ради

ВИРІШИВ:

1. Негайно відібрати дитину, Міщенко Ірину Анатоліївну, 08.02.2007 р.н., від матері Міщенко Наталії Володимирівни, 09.03.1978 р.н. та влаштувати до реабілітаційного центру.
2. Органу опіки та піклування Варвинської селищної ради Варвинського району Чернігівської області звернутися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав громадянки Міщенко Наталії Володимирівни, 09.03.1978 р.н. по відношенню до її неповнолітньої дочки Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 р.н.
3. Затвердити висновок про доцільність позбавлення батьківських прав Міщенко Наталії Володимирівни, 09.03.1978 р.н., по відношенню до її неповнолітньої дочки Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 р.н., що додається.
4. Контроль за виконанням цього рішення покласти на заступника селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради Дейнеку Т.О. (голову опікунської ради).

Селищний голова ***В.В. Саверська - Лихошва***

Розробив:
Заступник селищного голови
з питань діяльності виконавчих органів ради Т.О. Дейнека

Погоджено:
Керуючий справами (секретар) виконавчого
комітету селищної ради Є.М. Шкуліпа
Начальник загального відділу С.О. Полянна
Головний спеціаліст відділу організаційно-кадрової
роботи та з юридичних питань Я.В. Біляєва

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішення виконавчого комітету
14 вересня 2021 року № 119

ВИСНОВОК

про доцільність позбавлення батьківських прав
Міщенко Наталії Володимирівни, 09.03.1978 р.н., по відношенню до її
неповнолітньої дочки Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 р.н.

Органом опіки та піклування, виконавчим комітетом Варвинської селищної ради Варвинського району Чернігівської області, розглянуто питання про неналежне невиконання батьківських обов`язків Міщенко Наталією Володимирівною, 09.03.1978 р.н., по відношенню до її неповнолітньої доньки Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 року народження.

Встановлено, що Міщенко Наталія Володимирівна, 09.03.1978 р.н має дочку Міщенко Ірину Анатоліївну, 08.02.2007 р.н., про що зазначено у свідоцтві про народження дитини, і які спільно проживають.

Питання про належне виховання дитини Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 р.н. її матір'ю Міщенко Наталією Володимирівною, 09.03.1978 р.н неодноразово розглядалося на засіданнях органу опіки та піклування.

Мати постійно зловживає алкогольними напоями, ніде не працює, проживає з дитиною в антисанітарних умовах. Про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток не піклується. Не готує дитину до самостійного життя. Постійне зловживання матір'ю алкоголем створює загрозу життю дитини.

Таке відношення матері до дитини негативно позначається на її самоствердженні.

Мати не займається вихованням, навчанням і розвитком дитини, не піклується про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, не створює належні умови для розвитку її природних здібностей, не готує її до самостійного життя та праці.

Частиною 1 статті 12 Закону України «Про охорону дитинства», ч. 2, 3 ст. 150, ст. 164 та ст. 180 Сімейного кодексу України передбачено, що кожна дитина має право на піклування батьків, а батьки мають право та зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток, створювати належні умови для розвитку її здібностей та несуть відповідальність за невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків.

Відповідно до ч.1 ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він:

1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;

2) ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини;

3) жорстоко поводяться з дитиною;

4) є хронічними алкоголіками або наркоманами;

5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва;

6) засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Відповідно до пункту 15 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» №3 від 30.03.2007 р. позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та ін.), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей.

На підставі вищевказаного, повно, всебічно та об'єктивно з'ясувавши всі обставини справи, ставлення матері до дитини, виконавчий комітет Варвинської селищної ради вважає доцільним позбавити батьківських прав громадянку Міщенко Наталію Володимирівну, 09.03.1978 р.н., по відношенню до її неповнолітньої дочки Міщенко Ірини Анатоліївни, 08.02.2007 р.н.

УКРАЇНА
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ
Н І Ж И Н С Ь К А М І С Ь К А Р А Д А
В И К О Н А В Ч И Й К О М І Т Е Т
Р І Ш Е Н Н Я

№ 124

Про негайне відібрання дитини

Відповідно до статей 34, 42, 52, 53, 59, 73 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статті 170 Сімейного Кодексу України, пункту 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», Регламенту виконавчого комітету Ніжинської міської ради, затвердженого рішенням виконавчого комітету Ніжинської міської ради Чернігівської області VII та розглянувши клопотання служби у справах дітей виконавчого комітету від 15 квітня 2020 року №13.2-10/364, виконавчий комітет міської ради вирішив:

1. Відібрати малолітнього ПІП, 22 січня 2013 року народження, від матері ПІП, 16.11.1981 року народження, жительки міста Ніжина, (конфіденційна інформація).

2. Тимчасово влаштувати малолітнього ПІП, 22 січня 2013 року народження, до КНП «Ніжинська центральна міська лікарня імені М. Галицького».

3. Службі у справах дітей виконавчого комітету (Н.Рацин):

3.1. Інформувати Ніжинську місцеву прокуратуру про негайне відібрання малолітнього ПІП, 22 січня 2013 року народження, від матері ПІП, 16.11.1981 року народження, жительки міста Ніжина, (конфіденційна інформація).

3.2. У семиденний термін підготувати документи для звернення органу опіки та піклування до Ніжинського міськрайонного суду про відібрання малолітнього ПІП, 22 січня 2013 року народження, від матері ПІП, 16.11.1981 року народження, жительки міста Ніжина, вулиця (конфіденційна інформація), без позбавлення батьківських прав.

4.Начальнику служби у справах дітей РацинН.Б. забезпечити оприлюднення даного рішення на офіційному сайті міської ради протягом 5 робочих днів з дня його прийняття.

5. Контроль за виконанням рішення покласти на заступника міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради Алєксєєнка І.В.

Міський голова **А. ЛІННИК**

Пояснювальна записка
до проекту рішення«Про негайне відібрання дитини»

Відповідно до статей 34, 42, 52, 53, 59, 73 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статті 170 Сімейного Кодексу України, пункту 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», Регламенту виконавчого комітету Ніжинської міської ради, затвердженого рішенням виконавчого комітету Ніжинської міської ради Чернігівської області VII та розглянувши клопотання служби у справах дітей виконавчого комітету від 15 квітня виконавчий комітет міської ради, як орган опіки та піклування має право розглядати питання щодо правових засад захисту прав малолітніх (неповнолітніх) дітей.

Проект рішення складається з трьох розділів:

Розділ І. З метою захисту прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх дітей, на підставі пункту 2 статті 170 та пунктів 1,2 статті 164 Сімейного кодексу України, пункту 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»виконавчий комітет, як орган опіки та піклування, приймає рішення про негайне відібрання малолітніх дітей від батьків, оскільки залишення дітей у них несе безпосередню загрозу здоров'ю та життю.

Розділ ІІ. З метою захисту прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх дітей, на підставі пункту 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»виконавчий комітет, як орган опіки та піклування, у разі виявлення фактів безпосередньої загрози її життю або здоров'ю та потреби у вжитті невідкладних заходів до забезпечення її безпеки вживає заходи щодо тимчасовоговлаштування дитини до центру соціально-психологічної реабілітації дітей.

Розділ ІІІ. На підставі пункту 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»виконавчий комітет, як орган опіки та піклування, про відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють, того ж дня письмово інформує органи прокуратури за місцем проживання дитини та у семиденний строк після прийняття рішення звертається до суду з позовом про відібрання дитини в матері, батька без позбавлення батьківських прав.

Служба у справах дітей за участю інших структурних підрозділів виконавчого комітету здійснює підготовку документів для звернення органу опіки та піклування до суду про відібрання дитини у матері, батька без позбавлення їх батьківських прав.

Даний проект рішення потребує дострокового розгляду, оскільки є рішеннямпро негайне відібрання дитини.

Даний проект рішення містить інформацію, яка належить до конфіденційної та без згоди осіб, яких вона стосується, опублікуванню не підлягає відповідно до статті 32 Конституції України, статей 301, 302 Цивільного кодексу України, Закону України «Про доступ до публічної інформації» №2939-VIвід 13.01.2011р., «Про захист персональних даних» №2297-VIвід 01.06.2010 р.

Враховуючи вище викладене, проект рішення «Про негайне відібрання дитини» може бути розглянутий на засіданні виконавчого комітету з позитивним вирішення питанням.

Доповідати проект рішення «Про негайне відібрання дитини» на засіданні виконавчого комітету Ніжинської міської ради буде начальник служби у справах дітей Рацин Н.Б.

Заступник міського голови **І. АЛЄКСЄЄНКО**

Візують:

Начальник служби у справах дітей **Н. Рацин**

заступник міського голови
з питань діяльності виконавчих органів ради **І. Алєксєєнко**

керуючий справами **С. Колесник**

начальник відділу юридично-кадрового
забезпечення **В. Лега**

СУДОВА ПРАКТИКА

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 462/6263/21

24 січня 2022 року м. Львів

Залізничний районний суд м.Львова в складі: головуючого судді - Кирилюка А.І., при секретарях - Данилович Н.В., Бондаренко А.О., позивача - ОСОБА_1, представника позивача - ОСОБА_2, відповідача - ОСОБА_3, представника відповідача - ОСОБА_4 , представників третьої особи - ОСОБА_5, ОСОБА_6, свідка - ОСОБА_7, розглянувши у відкритому судовому засіданні у м. Львові цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 /третя особа: орган опіки та піклування Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради/ про позбавлення батьківських прав,

В С Т А Н О В И В :

Представник позивача звернувся до суду з позовом, в якому просить позбавити відповідача батьківських прав відносно малолітнього ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1 та стягнути на користь позивача 908 грн. сплаченого судового збору за подання позовної заяви. В обгрунтування своїх вимог покликається на те, що 01.11.2011 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_8 було укладено шлюб, в якому народився син ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1. ІНФОРМАЦІЯ_4 ОСОБА_8 померла. Стверджує, що відповідач, покладених на нього обов`язків по вихованню сина не виконує, не приймає матеріальної, трудової участі у вихованні, не проявляє зацікавленості його життям, не створює належних умов для забезпечення його всебічного розвитку, начання та дозвілля, Питання, пов`язані з вихованням сина вирішуються лише позивачем, який нею повністю утримується без участі та підтримки відповідача. Зазначає, що наведені обставини у своїй сукупності свідчать як про ухилення відповідачем від виконання покладених на нього батьківських обов`язків, так і про нехтуваннями останніми, а тому в зв`язку з викладеним просить позов задовольнити та позбавити відповідача батьківських прав, відносно малолітнього ОСОБА_7.

У відзиві на позовну заяву відповідач ОСОБА_3 позов не визнав, зазначивши про необгрунтованість останнього, вказав, що приймає активну участь у вихованні сина, проводить час та дозвілля з ним, підтримує постійно контакт, здійснює оплату за навчання та лікування сина. Крім цього, стверджує, що висновок органу опіки і піклування є таким, що базується на поясненнях позивача та є необгрунтованим. Заперечує проти вжиття такого крайнього заходу впливу, як позбавлення батьківських прав відносно сина, оскільки твердження позивача щодо невиконання ним батьківських обов`язків є безпідставними.

Позивач у поданій відповіді на відзив заперечила викладені у відзиві твердження відповідача, з огляду на їх безпідставність, надавши пояснення, аналогічні викладеним у позовній заяві. Просила позов задоволити.

Ухвалою суду від 30.08.2021 року відкрито провадження в справі, вирішено проводити розгляд справи в порядку загального позовного провадження.

В судовому засіданні позивач ОСОБА_1 та її представник ОСОБА_2 позовні вимоги підтримали та наполягали на необхідності позбавлення відповідача батьківських прав, оскільки батько не приймає ніякої участі в житті сина.

Відповідач ОСОБА_3 та його представник ОСОБА_4 у судовому засіданні позов не визнали, надавши пояснення аналогічні викладеним у відзиві на позовну заяву.

Представники третьої особи ОСОБА_5, ОСОБА_6 в судовому засіданні підтримали висновок Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради про доцільність позбавлення позбавлення батьківських прав ОСОБА_3, зазначивши що таки носить рекомендаційний характер.

Допитаний в судовому засіданні малолітній ОСОБА_7 погодився на думку, про те що батька необхідно позбавити прав відносно нього. Разом з тим, він розповів, що зустрічається з батьком, іноді йому такі зустрічі подобаються, іноді ні.

Заслухавши пояснення учасників справи, дослідивши матеріали заяви, всебічно і повно з`ясувавши всі фактичні обставини справи, на яких ґрунтується позовна заява, об`єктивно оцінивши докази, які мають юридичне значення для розгляду справи і вирішення її по суті, суд приходить до висновку, що в задоволенні позову слід відмовити, виходячи з наступного.

Предметом спору у цій справі є позбавлення відповідача батьківських прав.

Відповідно до частини 1 статті 2 ЦПК України, завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно із ч.1 ст.4 ЦПК України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Зі змісту ст.165 СК України убачається, що право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім`ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров`я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Судом встановлено, що 01.11.2011 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_8 було укладено шлюб, в якому народився син ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_1, що стверджується наявними по справі матеріалами.

ІНФОРМАЦІЯ_4 померла матір ОСОБА_7 - ОСОБА_9, що стверджується свідоцтвом про смерть серії НОМЕР_1.

Відповідно до ст.150 Сімейного кодексу України встановлено обов`язки батьків щодо виховання та розвитку дитини. Зокрема, батьки зобов`язані турбуватися про здоров`я дитини, її фізичний та моральний розвиток, зобов`язані забезпечити одержання дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя.

Відповідно до ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров`я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; ухиляються від виконання своїх обов`язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; жорстоко поводяться з дитиною; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Згідно із роз`ясненнями, що містять п.п.15, 16, 18 Постанови Пленуму Верховного суду України № 3 від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення та позбавлення батьківських прав» позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та інше), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов`язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об`єктивного з`ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей.

Ухилення батьків від виконання своїх обов`язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову

виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов`язками.

Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов`язків.

Як убачається з висновку Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради як органу опіки та піклування про доцільність позбавлення батьківських прав ОСОБА_3 відносно малолітнього ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1 від 12.04.2021 року №260001.вих.28851, орган опіки та піклування вважає за доцільне позбавити батьківських прав ОСОБА_3 відносно малолітнього сина ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , оскільки ОСОБА_3 легковажно ставиться до виконання своїх батьківських обов`язків щодо виховання свого малолітнього сина ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_1 . /а.с.10/

Під час розгляду справи судом встановлено, що наявність неприязнених відносин між сторонами, тому більшість претензії позивача до відповідача, пов`язані із даним спором носять особистісний характер, матеріального забезпечення та проживання. Разом з тим, жодних судових спорів, зокрема, про стягнення аліментів чи визначення місця проживання дитини між сторонами на даний час не існує.

Крім цього, судом встановлено, що протягом тривалого часу відповідач дійсно не брав участі у вихованні сина, однак, суд вважає, що невиконання відповідачем батьківських обов`язків на даний час не досягає такого рівня, що потребує застосування такого крайнього заходу як позбавлення батьківських прав, оскільки таке невиконання містить ознаки інфантильності та не носить злісний та/або умисний характер, що також стверджується вказаним вище висновком Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради як органу опіки та піклування про легковажне ставлення до виконання батьківських обов`язків.

Відповідно до положень ч.1 ст.3, ч.1 ст.9 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікованої Україною 27 лютого 1991 року) в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками в супереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до статті 17 Закону України від 23 лютого 2006 року «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського Суду як джерело права.

Аналіз наведених норм права, зокрема й практики Європейського суду з прав людини, дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й, у першу

чергу, повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об`єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Під інтересами дитини треба розуміти забезпечення умов, необхідних для її повноцінного фізичного, психічного і духовного розвитку, що є неодмінним атрибутом належного сімейного виховання.

Враховуючи викладене вище, а також те, що відповідач, залишився єдиним з батьків малолітнього ОСОБА_7, оскільки матір останнього померла, невиконання відповідачем батьківських обов`язків не носить злісного характеру, а містить ознаки інфантильності, з метою забезпечення інтересів дитини щодо сімейного виховання, можливості духовного та фізичного розвитку, що не може покращиться у випадку позбавлення батьківських прав відповідача, дитина фактично стане сиротою, виходячи з об`єктивних обставин спору, суд приходить до висновку, що в задоволенні позовних вимог слід відмовити, у зв`язку з його недоведеністю та необгрунтованістю.

Крім цього, відповідно до ст.141 ЦПК України, судові витрати, понесені сторонами у зв`язку з розглядом справи, слід віднести на їх рахунок.

Керуючись ст. 12, 13, 81, 89, 141, 263 - 265 ЦПК України, суд,

У Х В А Л И В:

У задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_3 /третя особа: орган опіки та піклування Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради/ про позбавлення батьківських прав - відмовити.

Судові витрати понесені сторонами віднести на їх рахунок.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Рішення може бути оскаржене в апеляційному порядку до Львівського апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Учасники справи:

Позивач - ОСОБА_1 / ІНФОРМАЦІЯ_5, зареєстрована за адресою: АДРЕСА_1, РНОКПП - НОМЕР_2 /

Відповідач - ОСОБА_3 / ІНФОРМАЦІЯ_6, проживаючий за адресою: АДРЕСА_2, РНОКПП - НОМЕР_3 /

Третя особа: Орган опіки і піклування Залізничної районної адміністрації Львівської міської ради /місцезнаходження: 79022, м.Львів, вул.Виговського, 34, код ЄДПОУ - 04056084/

Повний текст рішення складаний 28.01.2022 року.

Суддя:

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

справа № 203/3505/19
провадження № 61-14351 св 21

26 січня 2022 року
м. Київ

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: головуючого - Луспеника Д. Д. (суддя-доповідач), суддів: Воробйової І. А., Гулька Б. І., Коломієць Г. В., Лідовця Р. А., учасники справи: позивач - орган опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1, відповідачі: ОСОБА_2, ОСОБА_3, представник ОСОБА_3 - адвокат Мажара Наталія Іванівна, розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 на постанову Дніпровського апеляційного суду у складі колегії суддів: Пищиди М. М., Ткаченко І. Ю., Деркач Н. М. від 30 червня 2021 року,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У вересні 2019 року орган опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про позбавлення батьківських прав.

В обґрунтування позовних вимог зазначав, що відповідачі ухиляються від виконання батьківських обов`язків з вихованням малолітньої дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 . Малолітня дитина з 2012 року перебуває на обліку, як дитина, що опинилася у складних життєвих обставинах, перебуває на диспансерному обліку у лікаря-психіатра. З 2018 року ОСОБА_1 навчається у КЗО "Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 1" Дніпропетровської обласної ради, проте згідно характеристик від 27 грудня 2018 року, 02 квітня 2019 року батьки приділяють недостатньої уваги у навчанні та вихованні дитини, зловживають алкоголем. При цьому, вказували, що з батьками проводилися неодноразово профілактичні бесіди щодо необхідності утримання житла в належному стані, так як згідно з листів, актів обстеження умов проживання ОСОБА_2, ОСОБА_3 за адресою: АДРЕСА_1, складених 07 серпня 2019 року, 21 серпня 2019 року, 03 вересня 2019 року в помешканні відключене газопостачання за борги, всюди безлад, батьки зловживають спиртними напоями, батько веде себе агресивно, санітарний стан житла незадовільний, відсутні умови для приготування їжі, а речі та постіль дитини у неналежному стані.

Позивач указував, що постановами Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 серпня 2012 року у справі № 0418/5121/2012, від 05 квітня 2013 року у справі № 203/2209/13-а, від 25 грудня 2013 рокуу справі № 203/8568/13-п, від 05 червня 2014 року у справі № 203/2812/14-п, від 08 вересня 2014 року у справі № 203/5620/14-п ОСОБА_2, ОСОБА_3 визнано винними у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених частинами першою й другою статті 184 КУпАП України (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов`язків щодо виховання дітей).

Виконавчий комітет Центральної районної у місті Дніпрі ради 18 вересня 2019 року №16/285 надав висновок про доцільність позбавлення батьківських прав ОСОБА_3, ОСОБА_2 відносно малолітньої ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 .

Ураховуючи вищевикладене, орган опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1 просив суд: позбавити батьківських прав ОСОБА_2, ОСОБА_3 відносно малолітньої дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, відібрати малолітню дитину та передати дитину представникам органу опіки і піклування для подальшого влаштування; стягнути аліменти з ОСОБА_2, ОСОБА_3 на утримання малолітньої дитини щомісячно у розмірі 1/6 частини з усіх видів заробітку матері, батька, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для однієї дитини відповідного віку, починаючи з дня надходження заяви до суду до

досягнення дитиною повноліття, на її користь або на користь законного представника дитини; допустити негайне виконання рішення суду щодо стягнення аліментів у межах суми платежу за один місяць.

Короткий зміст судового рішення суду першої інстанції

Рішенням Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 16 листопада 2020 року у задоволенні позову органу опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1 відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що позивачем не доведено належним чином факту ухилення батьків від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини. Крім того, суд зазначив, що відповідачі до звернення до суду з позовом мали ознаки ухилення від виконання обов`язків по вихованню дочки, зловживали алкоголем, проте після пред`явлення позову змінили свою поведінку, що свідчить про наявність у них стійкого бажання уникнути позбавлення дитини, піклуватися про неї. При цьому, малолітня ОСОБА_1 у суді зазначила, що любить батьків та не бажає відлучатися від них, а також показання свідків ОСОБА_4 (старший син відповідачів) та ОСОБА_5 (баба дитини), які проти позбавлення батьківських прав, підтримують доводи відповідачів. Зазначене узгоджується з положеннями статей 11, 12 Закону України "Про охорону дитинства".

Короткий зміст судового рішення суду апеляційної інстанції

Постановою Дніпровського апеляційного суду від 30 червня 2021 року апеляційну скаргу органу опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1 задоволено. Рішення Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 16 листопада 2020 року скасовано та ухвалено нове рішення.

Позов органу опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради в інтересах малолітньої ОСОБА_1 задоволено. Позбавлено ОСОБА_2, ОСОБА_3 батьківських прав відносно дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1. Відібрано малолітню дитину ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, у батьків ОСОБА_2, ОСОБА_3 та передано дитину представникам органу опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради для подальшого влаштування. Стягнуто аліменти з ОСОБА_2 на утримання малолітньої дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, щомісячно у розмірі 1/6 частини з усіх видів заробітку матері, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для однієї дитини відповідного віку, починаючи з 30 вересня 2019 року до досягнення дитиною повноліття, на її користь або на користь законного представника дитини. Стягнуто аліменти з ОСОБА_3 на утримання малолітньої дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, щомісячно у розмірі 1/6 частини з усіх видів заробітку батька, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для однієї дитини відповідного віку, починаючи з 30 вересня 2019 року до досягнення дитиною повноліття, на її користь або на користь законного представника дитини. Допущено негайне виконання рішення суду щодо стягнення аліментів у межах суми платежу за один місяць.

Судове рішення суду апеляційної інстанції мотивовано тим, що відповідачі ухиляються від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини, а саме: тривалий час не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі, а своєю негативною й протиправною поведінкою, за що неодноразово притягувалися до адміністративної відповідальності, показують поганий приклад і створюють небезпеку для її життя і здоров`я, не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначене підтверджено висновком органу опіки про доцільність позбавлення відповідачів батьківських прав.

Крім того, судапеляційної інстанції під час розгляду справи 17 березня 2021 року оголосив перерву для надання часу відповідачам змінити ставлення до батьківства,

навести порядок у квартирі та здійснити прояв зацікавленості у навчальному процесі доньки, проте згідно актів обстеження умов проживання дитини від 23 березня 2021 року, від 01 квітня 2021 року, від 20, 27 травня 2021 року, від 15 червня 2021 року та характеристики КЗО "Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 1" Дніпропетровської обласної ради від 28 травня 2021 року, батьки не змінили свою поведінку по вихованню дитини.

Таким чином, з урахуванням викладеного, апеляційний суд прийшов до висновку, що обставини про свідоме ухилення відповідачів від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини, є доведеним, тому наявні підстави для позбавлення їх батьківських прав, передачі малолітньої дитини представникам органу опіки та піклування для подальшого влаштування і встановлення опіки й стягненню з них аліментів на її утримання. Апеляційний суд зазначив, що саме таке рішення відповідає вимогам Закону України "Про охорону дитинства", Конвенції про права дитини, нормам СК України.

Також апеляційний суд зазначив, що відповідачі не позбавлені можливості змінити своє ставлення до дитини, її виховання та у подальшому поставити питання про поновлення у батьківських правах (стаття 169 СК України).

Короткий зміст вимог касаційних скарг

У серпні 2021 року ОСОБА_3 звернувся до Верховного Суду із касаційною скаргою на постанову Дніпровського апеляційного суду від 30 червня 2021 року, в якій посилаючись на неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати оскаржувану постанову суду апеляційної інстанції й залишити в силі рішення суду першої інстанції.

ОСОБА_2 у касаційному порядку судові рішення не оскаржила.

Надходження касаційних скарг до Верховного Суду

Ухвалою Верховного Суду у складі судді Касаційного цивільного суду від 08 вересня 2021 року клопотання ОСОБА_3 про поновлення строку на касаційне оскарження судового рішення задоволено, поновлено цей строк, у задоволенні клопотання ОСОБА_3 про звільнення від сплати судового збору відмовлено, касаційну скаргу ОСОБА_3 на постанову Дніпровського апеляційного суду від 30 червня 2021 року залишено без руху та надано строк для усунення недоліків касаційної скарги.

У наданий судом строк ОСОБА_3 надіслав матеріали на усунення недоліків касаційної скарги.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 жовтня 2021 року відкрито касаційне провадження в указаній справі, витребувано із Кіровського районного суду м. Дніпропетровська цивільну справу № 203/3505/19. Надіслано іншим учасникам справи копію касаційної скарги та доданих до неї документів. Роз`яснено право подати відзив на касаційну скаргу й надано строк для подання відзиву на касаційну скаргу.

У листопаді 2021 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2022 року справу призначено до судового розгляду.

Аргументи учасників справи. Доводи особи, яка подала касаційну скаргу.

Касаційна скарга ОСОБА_3 мотивована тим, що суд апеляційної інстанції застосував норму матеріального права, зокрема, статтю 164 ЦК України, без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду: від 08 квітня 2020 року у справі № 645/731/18;від 29 січня 2020 року у справі № 127/31288/18;від 29 січня 2020 року у справі № 643/5393/17; від 17 січня 2020 року у справі № 712/14772/17;від 25 листопада 2019 року у справі № 640/15049/17;від 13 березня 2019 року у справі № 631/2406/15-ц; від 24 квітня 2019 року у справі № 331/5427/17; від 29 квітня 2020 року у справі № 522/10703/18, зазначаючи, що судова практика щодо застосування положень статті 164 СК України є усталеною. При цьому, вказує, що судом не взято до уваги, що позбавлення відповідачів

батьківських прав є крайнім заходом впливу, необхідність та пропорційність застосування якого відповідно до обставин цієї справи позивачем не доведено.

Вказує, що орган опіки та піклування безпідставно, невиправдано постійно втручався без попереджень в їх приватне сімейне життя, зазначаючи, а такі втручання не відповідають прецедентній практиці Європейського суду з прав людини.

Зазначає, що досліджені судом апеляційної інстанції докази, надані позивачем, не відповідають дійсності, так як дитина з понеділка по п`ятницю перебуває у комунальному закладі освіти, фактично виховує її держава, а у вихідні дні, коли донька вдома, вони її виховують, весь час проводять з нею, піклуються про неї, вона ніколи не була голодна, є змінний одяг, забезпечують їй медичний огляд, наглядається у сімейного лікаря. Матеріально-побутові умови примітивні, але не представляють небезпеку для життя і здоров`я дитини, а надані обстеження, висновки мають лише рекомендаційний характер, а не обов`язковий. При цьому, вказує, що з часу пред`явлення все змінилося, у квартирі відновлена вода, електропостачання, відремонтована плита для приготування їжі, вони не вживають спиртні напої, працюють, але не офіційно, тому позбавлення батьківських прав буде суперечити інтересам дитини, може нанести їй психологічну травму на все життя, оскільки дитина уже, усвідомлюючи, що її заберуть від батьків, почала нестерпно страждати і позбавлення батьківських прав допускається тільки в крайньому випадку лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо і лише при наявності вини в діях батьків.

Крім того, посилання суду апеляційної інстанції на судові рішення про притягнення їх до адміністративної відповідальності, останній раз в 2014 році, є необґрунтованим, так як 2012-2014 роки були для їх сім`ї тяжкими та пройшло уже сім років і відповідно до статті 39 КУпАП України передбачено, якщо особа, піддана адміністративному стягненню, протягом року з дня закінчення виконання стягнення не вчинила нового адміністративного правопорушення, то ця особа вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. При цьому, щодо притягнення до адміністративної відповідальності дружини 14 червня 2021 року, то вона звернулася до центру надання безоплатної правової допомоги для оскарження цієї постанови.

Таким чином, зазначає, що судове рішення винесено всупереч нормам Конституції України, ЦПК України, Конвенції про права дитини, Декларації прав дитини, усталеної практики Європейського суду з прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Закону України “Про охорону дитинства”.

Відзив на касаційну скаргу до суду не надходив.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

ОСОБА_2, ОСОБА_3 є батьками малолітньої ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 (а. с. 12, 13), вони зареєстровані і мешкають за адресою: АДРЕСА_1, квартира перебуває у незадовільному санітарному стані.

Згідно з наказом управління-служби у справах дітей Кіровської районної у місті Дніпропетровську ради від 10 серпня 2012 року малолітню ОСОБА_1 взято на облік, як дитину, що опинилася у складних життєвих обставинах.

З 2018 року дитина ОСОБА_1 навчається у КЗО “Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 1” Дніпропетровської обласної ради (а.с. 16, 17, 63, 83 - 86). Постановами Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 серпня 2012 року у справі № 0418/5121/2012, від 05 квітня 2013 року у справі № 203/2209/13-а, від 25 грудня 2013 року у справі № 203/8568/13-п, від 05 червня 2014 року у справі № 203/2812/14-п, від 08 вересня 2014 року у справі № 203/5620/14-п, від 14 червня 2021 року у справі № 203/2039/21 ОСОБА_2, ОСОБА_3 визнано винними у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених частинами першою й другою статті 184 КУпАП України (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов`язків щодо виховання дітей).

Відповідно до копії листа КНП “Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 1” ДМР від 29 липня 2019 року №08/891 малолітня ОСОБА_1 спостерігається сімейним лікарем ОСОБА_7, декларація укладена. Дитина перебуває на диспансерному обліку у лікаря-психіатра.

Згідно зкопії листа Центрального районного центру соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді м. Дніпро від 07серпня 2019 року№ 259/14, фахівцями центру неодноразово проводились бесіди із ОСОБА_2 щодо необхідності утримання житла в належному стані. У помешканні відключене газопостачання за борги. Батьки зловживають спиртними напоями (а. с. 18).

Відповідно до висновкувиконавчого комітету Центральної районної у місті Дніпрі ради від 18вересня 2019 року №16/285 доцільнопозбавити батьківських прав ОСОБА_3, ОСОБА_2 відносно малолітньої

ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, в інтересах дитини Відповідно до характеристики з КЗО "Дніпропетровського навчально-реабілітаційного центру № 1 "ДОР"від 28 травня 2021 року зазначено, що в поточному навчальному році батьки не цікавилися успіхами дитини, слабо реагували на поради та зауваження педагогів, впливу на дівчинку батьки не мають, зловживають алкогольними напоями, останнім часом дитина висловлює небажання повертатися додому на вихідні дні (а. с. 231-б-231-в).

Згідно з актів обстеження умов проживання ОСОБА_2, ОСОБА_3 за адресою: АДРЕСА_1, складені за період з серпня 2019 року по червень 2021 року, з яких вбачається, що сім`я відповідачів проживає в квартирі без зручностей, яка складається з однієї кімнати та кухні, у приміщенні безлад та повна антисанітарія, велика кількість тарганів, присутній запах від тютюнопаління в приміщенні, відсутні продукти харчування,дитина не має окремого місця для сну, зі слів останньої спить разом із матір`ю на дивані, батьки не слідкують за особистою гігієною дитини, не працюють, вживають алкогольні напої (а. с. 23, 24, 72-74, 134-139, 180-185,231-г-236-б).

Мотивувальна частина. Позиція Верховного Суду.

08 лютого 2020 року набрав чинності Закон України від 15 січня 2020 року

№ 460-IX "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ".

Відповідно до частини третьої статті 3 ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Підстави касаційного оскарження судових рішень визначені у частині другій статті 389 ЦПК України. Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

4) якщо судове рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу.

Касаційна скарга ОСОБА_3 задоволенню не підлягає.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до вимог частин першої і другої статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Згідно з частиною першою статті 402 ЦПК України у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку

спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Встановлено й це вбачається із матеріалів справи, що оскаржуване судове рішення суду апеляційної інстанції ухвалено з дотриманням норм матеріального та процесуального права, а доводи касаційної скарги цих висновків не спростовують.

Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України, сім`я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частина першою статті 8 Закону України "Про охорону дитинства" передбачає, що кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку.

Виховання в сім`ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов`язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров`я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці (частина перша статті 12 Закону України "Про охорону дитинства").

Частиною сьомою статті 7 СК України передбачено, що дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованою постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII (далі - Конвенція про права дитини), іншими міжнародними договорами України, згода на обов`язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до частин першої, другої статті 3 Конвенції про права дитини права дитини в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Дитині забезпечується такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов`язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом.

Статтею 9 Конвенції про права дитини визначено, що держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Підстави позбавлення батьківських прав передбачені частиною першою статті 164 СК України.

Зокрема, вказаною нормою визначено, що мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров`я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; ухиляються від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини; жорстоко поводяться з дитиною; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.

Пунктом 2 частини першої статті 164 СК України визначено, що мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він ухиляються від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини.

Тлумачення наведених норм права дозволяє зробити висновок, що ухилення від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини може бути підставою для позбавлення батьківських прав лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов`язками.

Ухилення батьків від виконання своїх обов`язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов`язками.

Статтею 165 СК України визначено, що право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім`ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров`я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Позбавлення батьківських прав є виключною мірою, яка тягне за собою серйозні й остаточні правові наслідки (втрата прав, заснованих на спорідненості) як для батька (матері), так і для дитини (стаття 166 СК України).

Суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення батьківських прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов`язків.

Таким чином, позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків.

Відповідно до частини першої статті 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Європейський суд з прав людини у справі "Хант проти України" від 07 грудня 2006 року (заява № 31111/04) наголошував на тому, що питання сімейних відносин має ґрунтуватися на оцінці особистості заявника та його поведінці. Факт заперечення заявником проти позову про позбавлення його батьківських прав також міг свідчити про його інтерес до дитини (§ 57, § 58).

У частині першій статті 9 Конвенції про права дитини передбачено, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають окремо і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

У справі "Мамчур проти України" (заява № 10383/09) від 16 липня 2015 року Європейський суд з прав людини зауважував, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв`язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам`ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв`язків із сім`єю, крім випадків, коли сім`я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (§ 100).

У пунктах 15, 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3 “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав” судам роз`яснено, що позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та інші), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов`язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об`єктивного з`ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей. Ухилення батьків від виконання своїх обов`язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

У статті 12 Конвенції про права дитини встановлено, що держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, при чому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою під час будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

Верховний Суд дійшов переконання, що висновок апеляційного суду про позбавлення батьківських прав відповідачів відповідає інтересам малолітньої дитини, так як відповідачі ухиляються від виконання своїх обов`язків по вихованню дитини, а саме: тривалий час не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі, а своєю негативною поведінкою показують поганий приклад і створюють небезпеку для її життя і здоров`я, не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Верховний Суд погоджується з доводами касаційної скарги про те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов`язків, але з урахуванням цього судапеляційної інстанції під час розгляду справи 17 березня 2021 року оголосив перерву для надання часу відповідачам змінити ставлення до батьківства, навести порядок у квартирі, та здійснити прояв зацікавленості у навчальному процесі доньки. Проте відповідачі, батьки дитини, не змінили свою поведінку по вихованню дитини, що підтверджується актами обстеження умов проживання дитини від 23 березня 2021 року, від 01 квітня 2021 року, від 20 та 27 травня 2021 року, від 15 червня 2021 року та характеристики КЗО “Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 1” Дніпропетровської обласної ради від 28 травня 2021 року.

Ці докази апеляційний суд належним чином оцінив у сукупності з іншими доказами у справі, зокрема висновком виконавчого комітету Центральної районної у місті Дніпрі ради від 18 вересня 2019 року №16/285 доцільно позбавити батьківських прав ОСОБА_3, ОСОБА_2 відносно малолітньої дитини ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, в інтересах дитини, якого районний суд у порушення вимог частини шостої статті 19 СК України, не застосовуючи його, не вказав, чому такий висновок є недостатньо обґрунтованим та суперечить інтересам дитини.

Крім того, суд апеляційної інстанції вірно вказав, що відповідно до пункту 17 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 “Про

застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів" судам роз`яснено, що вирішуючи питання щодо розміру аліментів, суд повинен урахувати: стан здоров`я та матеріальне становище дитини і платника аліментів; наявність в останнього інших неповнолітніх дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, повнолітніх дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення.

Оскільки позов в частині позбавлення батьківських прав задовольняється, а особа, позбавлена батьківських прав не звільняється від обов`язку щодо утримання дитини (частина друга статті 166 СК України), підлягають задоволенню позовні вимоги про стягнення з відповідачів аліментів на утримання малолітньої ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 у розмірі 1/6 частини з усіх видів заробітку батьків, але не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для однієї дитини відповідного віку, починаючи з 30 вересня 2019 року до досягнення дитиною повноліття, на її користь або на користь законного представника дитини.

Крім того, підлягають також задоволенню позовні вимоги щодо передачі малолітньої ОСОБА_1 представникам органу опіки та піклування адміністрації Центрального району Дніпровської міської ради для подальшого влаштування та встановлення опіки.

Відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов`язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У пункті 3 статті 11 Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" вказано, що соціальний захист та захист прав дітей у межах своєї компетенції здійснюють районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчих органів міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

Відповідно до пункту 3 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов`язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 питання діяльності органів опіки та піклування, пов`язаної із захистом прав дитини, органами опіки та піклування є районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об`єднаних територіальних громад (далі - органи опіки та піклування), які провадять діяльність із соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі забезпечення їх права на виховання у сім`ї, надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових і житлових прав дітей. Органи опіки та піклування провадять свою діяльність, пов`язану із захистом прав дитини, з дотриманням таких принципів: забезпечення найкращих інтересів дитини; недопущення дискримінації дітей ; конфіденційності інформації про дитину. Безпосереднє ведення справ і координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, покладаються на служби у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, сільських, селищних рад об`єднаних територіальних громад (далі - служби у справах дітей).

Відповідно до пункту 35 вказаного положення після встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, районна, районна у мм. Києві та Севастополі держадміністрація, виконавчий орган міської, районної у місті (у разі утворення) ради, сільської, селищної ради об`єднаної територіальної громади за місцем походження такої дитини вживає вичерпних заходів до влаштування її в сім`ю громадян

України (усиновлення, під опіку, піклування, у прийомну сім`ю, дитячий будинок сімейного типу).

Таким чином, оскаржуване судове рішення суду апеляційної інстанції у межах доводів касаційної скарги ґрунтується на правильно встановлених фактичних обставинах справи, яким надана належна правова оцінка, правильно застосовані норми матеріального права, що регулюють спірні правовідносини, судом під час розгляду справи не допущено порушень процесуального закону, які призвели або могли призвести до неправильного вирішення справи.

Колегія суддів вважає, що в силу положень частини третьої статті 89

ЦПК України судом апеляційної інстанції всебічно, повно та об`єктивно надано оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному окремому доказу, а підстави їх врахування чи відхилення є мотивованими.

Посилання касаційної скарги на неврахуванням судом апеляційної інстанції висновків у подібних правовідносинах, викладених в інших постановах Верховного Суду,не заслуговують на увагу, оскільки у справі, яка переглядається, та у справах, на які посилається заявник, встановлені різні фактичні обставини, а тому й різне правозастосування.

Щодо посилання касаційної скарги на те, що орган опіки та піклування безпідставно, невиправдано постійно втручався без попереджень в їх приватне сімейне життя, є безпідставним, оскільки 10 серпня 2012 року малолітню ОСОБА_1 взято на обліку, як дитину, що опинилася у складних життєвих обставинах, тому орган опіки та піклування здійснює контроль за належним виконанням батьками своїх обов`язків щодо виховання дитини, тобто належним чином виконує свої обов`язки, визначені законом.

Верховний Суд погоджується з висновком апеляційного суду про те, що згідно зі статтею 169 СК України мати, батько, позбавлені батьківських прав, мають право на звернення до суду з позовом про поновлення батьківських прав, якщо зміниться поведінка особи, позбавленої батьківських прав, та обставини, що були підставою для позбавлення батьківських прав.

У зв`язку з цим доводи касаційної скарги про те, що втратиться зв`язок з дитиною є безпідставним, оскільки апеляційний суд під час розгляду справи, оголошуючи перерву, надав можливість відповідачам змінити своє відношення до виконання своїх батьківських обов`язків, що не відбулося. Тому і в подальшому відповідачі не позбавлені такої можливості.

Верховний Суд відхиляє доводи касаційної скарги щодо незаконності судових рішень відносно дружини заявника, ОСОБА_2, незаконності притягнення її до адміністративної відповідальності 14 червня 2021 року, оскільки вона не надавала ОСОБА_3 процесуальних повноважень на представлення її інтересів, самостійно судове рішення в касаційному порядку не оскаржила.

Інші наведені доводи касаційної скарги ґрунтується на незгоді з оскаржуваним судовим рішенням суду апеляційної інстанції, яке ухвалено з дотриманням норм процесуального права та норм матеріального права, оскільки судом оцінено докази за їх внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об`єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, а до повноважень суду касаційної інстанції відповідно до статті 400 ЦПК України не належить переоцінка доказів.

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Таким чином, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржуване судове рішення суду апеляційної інстанції без змін.

Щодо судових витрат. Частиною тринадцятою статті 141 ЦПК України передбачено, якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Оскільки касаційну скаргу ОСОБА_3 залишено без задоволення, підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв`язку з розглядом справи у судах першої

та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв`язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 141, 400, 409, 410, 416, 418, 419 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_3 залишити без задоволення.

Постанову Дніпровського апеляційного суду від 30 червня 2021 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий Судді:

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Розкрийте поняття та зміст батьківських прав та обов'язків, визначте їх особливості.
2. Назвіть основні нормативно-правові акти, якими регулюються особисті немайнові відносини батьків та дітей.
3. Перерахуйте підстави позбавлення батьків батьківських прав та назвіть наслідки застосування до батьків такої санкції відповідальності.
4. В яких випадках дитина може бути відібрана у батьків без позбавлення батьківських прав.
5. Порівняйте дві санкції сімейної відповідальності – позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав (зробіть таблицю, порівнюючі такі складові: підстави, наслідки, суб'єкти виконання тощо).

****

1. Ознайомтеся з матеріалами судової справи № 203/3505/19 та визначте мотиви, з яких виходив Верховний Суд України приймаючи відповідне рішення та застосовані ним норми права.
2. Знайдіть у наведених вище рішеннях суду посилання на рішення ЄСПЛ та проаналізуйте їх, визначте основні критерії, покладені в основу рішення.

ГЛАВА 5
ОБОВ'ЯЗКИ ПО ВЗАЄМНОМУ УТРИМАННЮ МІЖ УЧАСНИКАМИ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

1. Аліментні обов'язки: поняття та особливості

Згідно зі ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою. Основний закон України також гарантує обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття та обов'язок дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, що підкреслює важливість цих відносин.

Слово «аліменти» походить від латинського "alimentum" — годування, утримання. В юридичній літературі часто зустрічається таке поняття як «аліментування», що вживається у значенні слова «утримання»[16]. Разом з тим не всі науковці в сфері сімейного права погоджуються з такою точкою зору.

У чинному Сімейному кодексі України (далі — СК України), чітко прослідковується позиція законодавця щодо синонімічності понять «утримання» та «аліменти».

*Наприклад, у ч. 1 ст. 77 СК України зазначається: «**Утримання** одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою», а уже в ч. 2 тієї ж статті наголошується, що **аліменти** присуджуються одному з подружжя, як правило, у грошовій формі.*

Аналіз даної статті СК України дає можливість зробити висновок про те, що норма **ст. 77 СК України** не виключає надання аліментів у натуральній формі, що умовно прирівнює поняття «аліменти» та «утримання». Однак загалом поняття «утримання» в праві прийнято розглядати більш ширше за поняття «аліменти».

Також, згідно з **ст. 75 СК України** дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного. Право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати таку допомогу. Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг

[16] Івєвіня О. Аліментний договір: до питання значення, термінології та поняття. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2019. № 1.

пенсійного віку (60 років) або є особою з інвалідністю I, II чи III групи. Один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму (станом на 01.12.2022 року прожитковий мінімум складає 2684 грн.).

Важливо зазначити, що **розірвання шлюбу не припиняє** права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу. Після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги і якщо її колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу. Як правило, в таких випадках, аліменти за рішенням суду присуджуються одному з подружжя у грошовій формі.

Відповідно до **ст. 180 СК України** батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

Інфографіка 1

Тут слід пам'ятати, що відповідно до **ч. 2 ст.182 СК України** розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини, але мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (для дітей до 6 років прожитковий мінімум станом на 01.12.2022 р. становить 2272 грн., а для дітей віком від 6 до 18 років станом на 01.12.2022 р. – 2833 грн).

Норма **ст. 202 СК України** зазначає, що повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги. Якщо діти добровільно не хочуть допомагати, то з них в судовому порядку можуть стягуватися аліменти. Окрім сплати аліментів дочка, син зобов'язані також брати участь у додаткових витратах на батьків, викликаних тяжкою хворобою, інвалідністю або немічністю.

Повнолітні діти звільняються від сплати аліментів якщо мати, батько були позбавлені батьківських прав і ці права не були поновлені. Також дочка, син можуть бути звільнені судом від обов'язку утримувати матір, батька та обов'язку брати участь у додаткових витратах, якщо буде встановлено, що мати, батько ухилялися від виконання своїх батьківських обов'язків.

Суд визначає розмір аліментів на батьків у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) з урахуванням матеріального та сімейного стану сторін. При визначенні розміру аліментів та додаткових витрат суд бере до уваги можливість одержання утримання від інших дітей, до яких не пред'явлено позову про стягнення аліментів, дружини, чоловіка та своїх батьків.

В силу зазначеного вище, можна виокремити певні особливості аліментних правовідносин як правовідносин сімейних, зокрема:

1) відносини складаються з приводу матеріального блага — забезпечення, що може здійснюватися у натуральній чи грошовій формі;

2) відносини регулюються за допомогою як імперативного методу, так і диспозитивного (сторони можуть договором між собою врегулювати права та обов'язки, в чому проявляється диспозитивність);

3) правовідносини мають відносний характер (адже суб'єктний склад у них завжди конкретизовано, вони є особистими, не передаються, не відчужуються, не допускають зарахування аліментних вимог іншими зустрічними вимогами);

4) відносини мають безвідплатний характер (тобто надання утримання не створює для особи, що отримує аліменти, ніякого обов'язку щодо аліментнозобов'язаної особи);

5) відносини мають триваючий характер (незалежно від того, який період пройшов з моменту виникнення права на утримання, уповноважена особа має право вимагати аліменти).

Як і будь-які інші правовідносини, аліментні відносини мають трьохелементну структуру:

1) суб'єкти аліментних правовідносин;

2) об'єкт аліментних правовідносин;

3) зміст, що в свою чергу поділений на суб'єктивне право та юридичний обов'язок.

Суб'єкти аліментних правовідносин.

У відповідності до ст. 2 СК України, сімейне законодавство врегульовує майнові (у тому числі аліментні) відносини між подружжям, батьками і дітьми, усиновлювачами та усиновленими, матерями та батьками дітей, відносини між бабою, дідом, прабабою, прадідом та внуками, правнуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимом та падчеркою, пасинком та іншими членами сім'ї.

Необхідною умовою участі особи в аліментних правовідносинах є наявність у неї правосуб'єктності, тобто соціально-правової можливості (здатності) бути учасником сімейних, в особливості, аліментних відносин.

Прийнято вважати, що аліментна правоздатність вужча за правоздатність сімейну. Аліментна правоздатність - це здатність мати майнові права та обов'язки, що передбачені законодавством. Аліментна правоздатність залежить від особи, якої вона стосується. Наприклад, аліментна правоздатність одного з подружжя може набуватися тільки після 18 років (як виключення — з 14 років за визначених у цивільному та цивільному процесуальному кодексах України в порядку емансипації). Вона набувається разом із здатністю на укладення шлюб, але аліментна правоздатність дитини щодо батьків набувається саме з моменту народження.

Аліментна дієздатність - це здатність здійснювати свої права та обов'язки. Варто зауважити, що наявність аліментної дієздатності не є обов'язковою умовою в аліментних правовідносинах.

Наприклад, відносини між неповнолітньою дитиною і батьками. Один з суб'єктів — дитина — завжди є частково або неповністю дієздатною, але його недієздатність завжди має доповнюватися діями законних представників. По аналогії з цивільним правом слід вирізняти також неповну аліментну дієздатність, коли, наприклад, дитина після досягнення нею 14-річного віку бере участь в укладенні договору про припинення права на аліменти у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо).

Аліментна деліктоздатність - це самостійний елемент аліментної право-суб'єктності, а саме - здатність фізичної особи нести відповідальність за вчинене нею правопорушення у сімейних правовідносинах щодо утримання. Зміст сімейної деліктоздатності становлять потенційні і реальні можливості особи нести покладені на неї міри відповідальності, передбачені сімейним законодавством. Тобто, у нашому випадку, відповідальністю буде саме примусовий порядок сплати аліментів у чітко встановленому судом розмірі та з чіткою періодичністю. Певним чином такою відповідальністю буде також сплата у примусовому порядку виконавчого та судового збору.

За невиконання обов'язку щодо сплати аліментів за рішенням суду законом передбачена адміністративна (при накладенні штрафу державним виконавцем у розмірі від 10 до 30 неоподатковуваних доходом мінімумів доходів громадян та суспільно корисні роботи (ст. 31-1) КУпАП), кримінальна (ст.ст. 164, 165 КК України) відповідальність.

Інфографіка 2

Об'єкт аліментних правовідносин. В аліментних правовідносинах об'єктом є саме майнове благо у формі матеріальної допомоги, відповідно до СК України. Сімейний кодекс України виділяє дві форми утримання: натуральна та грошова.

Грошова форма аліментів може мати два прояви: сплачуватися як частка від заробітку (доходу) суб'єкту правовідносин або у твердій грошовій сумі. Вона може мати характер одноразового або періодичного платежу. За рішенням суду аліменти присуджуються, переважно саме в грошовій формі (**ч. 2 ст. 77 СК України**).

Утримання в натуральні формі передбачає - речі: подільні і неподільні, індивідуально визначені та родові, споживні та неспоживні, рухомі та нерухомі, крім

грошових коштів, що не обмежені або заборонені в обігу або надання будь-яким чином заборонено законодавством. За загальним правилом, такими речами є продукти харчування, одяг, речі побутового призначення або житло.

Зміст аліментних правовідносин становлять суб'єктивні аліментні права та суб'єктивні аліментні обов'язки. Суб'єктивне аліментне право визначається як міра можливої поведінки уповноваженого суб'єкта, що забезпечується юридичними обов'язками інших учасників аліментних правовідносин і слугує для задоволення його інтересів. Так, праву одного з подружжя на утримання відповідає обов'язок другого виплачувати його за наявності умов, передбачених законом.

Суб'єктивний аліментний обов'язок — міра належної поведінки аліменто-зобов'язаної особи. Юридичний обов'язок також має свою структуру:

а) необхідність вчинити певні дії;

б) необхідність зазнати негативних наслідків невиконання свого обов'язку;

в) необхідність зобов'язаної особи відреагувати на звернені до неї законні вимоги особи, що має відповідне суб'єктивне право.

Аліментний обов'язок по своїй природі є активним — це обов'язок здійснити ті дії, які вимагаються від зобов'язаної сторони у правовому відношенні.

2. Аліментні обов'язки подружжя (колишнього подружжя)

Право на утримання мають дружина і чоловік, якщо один із них потребує матеріальної допомоги

Ст. 75 СК України визначені підстави виникнення права одного з подружжя на утримання. Право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу.

Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи. Один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Права на утримання не має той із подружжя, хто негідно поводився у шлюбних відносинах, а також той, хто став непрацездатним у зв'язку із вчиненням ним умисного злочину, якщо це встановлено судом. Той із подружжя, хто став непрацездатним у зв'язку з протиправною поведінкою другого з подружжя, має право на утримання незалежно від права на відшкодування шкоди відповідно до ЦК України.

Ст. 78 СК України передбачено право на утримання після розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу не припиняє права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу. Після розірвання шлюбу особа має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розірвання шлюбу і потребує матеріальної допомоги і якщо її колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу. Особа має право на утримання і тоді, коли вона стала інвалідом після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу.

Якщо на момент розірвання шлюбу жінці, чоловікові до досягнення встановленого законом пенсійного віку залишилося не більш як п'ять років, вона/ він матимуть право на утримання після досягнення цього пенсійного віку за умови, що у шлюбі вони спільно проживали не менш як десять років.

Якщо у зв'язку з вихованням дитини, веденням домашнього господарства, піклуванням про членів сім'ї, хворобою або іншими обставинами, що мають істотне значення, один із подружжя не мав можливості одержати освіту, працювати, зайняти відповідну посаду, він має право на утримання у зв'язку з розірванням шлюбу і тоді, коли

він є працездатним, за умови, що потребує матеріальної допомоги і що колишній чоловік, колишня дружина може надавати матеріальну допомогу. Право на утримання у цьому випадку триває протягом трьох років від дня розірвання шлюбу.

Інфографіка 3

Розірвання шлюбу припиняє правовий статус дружини та чоловіка, однак не розриває правового зв'язку між ними як власниками спільно набутого майна та як батьками дитини. Розірвання шлюбу не є підставою для припинення права на утримання, яке виникло у дружини чи у чоловіка під час шлюбу. Тому, якщо дружина стала інвалідом під час шлюбу, потребувала матеріальної допомоги і одержувала її або навіть не одержувала, але мала на це право, розірвання шлюбу не вплине на існування права на аліменти. У цій нормі — велика життєва мудрість, яка робить нас відповідальними за майбутнє того, з ким ми перебували у шлюбі.

Право на утримання того з подружжя, хто є неповнолітнім, яке виникло відповідно до аналогії права, існуватиме і після розірвання шлюбу, але лише до досягнення повноліття.

Колишній чоловік (колишня дружина) може бути зобов'язаний утримувати колишню дружину (колишнього чоловіка) доти, доки існуватимуть необхідні для цього підстави, визначені у **ст. 75 СК України**, тобто навіть і довічно.

Працездатні колишня дружина, колишній чоловік мають право на аліменти лише протягом трьох років від дня розірвання шлюбу. Тому для одержання аліментів протягом усього цього періоду дружині, чоловікові, до кого пред'явлено позов про розірвання шлюбу, бажано невідкладно пред'явити позов про стягнення аліментів. Якщо ж з моменту розірвання шлюбу до дня пред'явлення вимоги про стягнення аліментів минуло, наприклад, два роки, аліменти будуть присуджені лише на один рік. Право на аліменти у

колишньої дружини чи у колишнього чоловіка може виникнути незалежно від того, за чиєю ініціативою (позовом) було розірвано шлюб.

Способи надання утримання одному з подружжя

Утримання одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою. За рішенням суду аліменти присуджуються, як правило, у грошовій формі. Сплачуються вони щомісячно. За взаємною згодою аліменти можуть бути сплачені наперед.

Обов'язок дружини, чоловіка по утриманню другого з подружжя може виконуватися добровільно або примусово. Якщо цей обов'язок виконується добровільно, то ініціатива вибору видів утримання належить зобов'язаній особі. Конкретні види утримання можуть бути визначені за згодою подружжя, тобто за усним договором між ними.

Цільове призначення аліментів зумовлює їх періодичне надання — щомісячно. Закон не виключає можливості сплати аліментів наперед, якщо на це є взаємна згода подружжя. Така своєрідна «капіталізація» аліментних платежів може бути зумовлена виїздом за кордон, хворобою, необхідністю грошових витрат на потреби, викликані іншою поважною причиною.

Виїзд одного з подружжя за кордон не припиняє його обов'язку щодо утримання другого з подружжя, але може суттєво ускладнити його виконання. Якщо між Україною та державою, до якої на постійне місце проживання має намір виїхати платник аліментів, немає договору про надання правової допомоги, виконати на її території рішення суду України про стягнення аліментів буде досить складно або взагалі неможливо. Тому умовою виїзду платника аліментів за кордон у такій ситуації є разове накопичення (капіталізація) аліментних платежів за певний проміжок часу.

Згідно зі **ст. 78 СК України** подружжя має право укласти договір про надання утримання одному з них, у якому визначити умови, розмір та строки виплати аліментів. Договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується. У разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором про надання утримання аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Подружжя може визначити умови виникнення права на утримання, зокрема передбачити право одного з них на аліменти до досягнення пенсійного віку.

Сторони у договорі можуть визначити розмір аліментів або надання утримання в натурі, загальний строк виплати аліментів та періодичність їх виплати (наприклад, щомісячно чи двічі на місяць) або виплату їх наперед. Обов'язковою умовою чинності договору про надання утримання є його нотаріальне посвідчення. У разі відсутності нотаріального посвідчення цей договір може бути визнаний дійсним судом відповідно до положень **ЦК України.**

Ч. 2 ст. 78 СК України передбачена гарантія виконання цього договору, якою є примусове його виконання органом державної виконавчої служби на підставі виконавчого напису нотаріуса, тобто без рішення суду.

Договір подружжя про надання утримання, як і інший договір приватного характеру, може бути змінений, розірваний або визнаний недійсним судом згідно з ЦК України.

Час, протягом якого можуть сплачуватися аліменти

Відповідно до **ч. 1 ст. 79 СК України** аліменти присуджуються за рішенням суду від дня подання позовної заяви. Днем подання позовної заяви вважається день її прийняття поштовим відділенням, який вказаний на поштовому штемпелі, або день її прийняття судом. Якщо позивач вживав заходів щодо одержання аліментів від відповідача, але не міг їх одержати внаслідок ухилення останнього від їх сплати, суд, залежно від обставин справи, може постановити рішення про стягнення аліментів за минулий час, але не більш як за один рік. Підставою для присудження аліментів за минулий час може бути, наприклад, та обставина, що до пред'явлення позову до суду

позивач звертався до відповідача про матеріальну допомогу, але не одержав її, незважаючи на відповідні завіряння.

Якщо один із подружжя одержує аліменти у зв'язку з інвалідністю, сплата аліментів триває протягом строку інвалідності. У разі подання відповідного документа про продовження строку інвалідності стягнення аліментів продовжується на відповідний строк без додаткового рішення суду про це. Закінчення строку інвалідності відповідно до висновку органу охорони здоров'я не є підставою для припинення виконання рішення суду про стягнення аліментів, якщо до органу державної виконавчої служби буде подано документ про продовження інвалідності на новий строк.

Визначення розміру аліментів

Згідно зі **ст. 80 СК України** розмір аліментів одному з подружжя визначається за рішенням суду. Аліменти присуджуються одному з подружжя у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя і (або) у твердій грошовій сумі. Розмір аліментів суд визначає з урахуванням можливості одержання утримання від повнолітніх дочки, сина, батьків та з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. Розмір аліментів, визначений судом, може бути згодом змінений рішенням суду за позовною заявою платника або одержувача аліментів у разі зміни їхнього матеріального і (або) сімейного стану.

Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146[17]. Відповідно до цього нормативного акту, ***утримання аліментів з працівників провадиться з усіх видів заробітку і додаткової винагороди як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом, в тому числі з:***

1) основної заробітної плати за посадовим окладом, тарифною ставкою, відрядними розцінками тощо;

2) усіх видів доплат і надбавок до заробітної плати;

3) грошових і натуральних премій;

4) оплати за надурочну роботу, за роботу в святкові, неробочі та вихідні дні;

5) заробітної плати, що зберігається під час відпустки, а також з одержуваної при звільненні компенсації за невикористану протягом кількох років відпустку;

6) заробітної плати, що зберігається під час виконання державних і громадських обов'язків, та в інших випадках збереження середньої заробітної плати;

7) винагороди за загальні річні підсумки роботи підприємств та організацій;

8) винагороди, що виплачується штатним літературним працівникам газет, журналів, агентств друку, радіо, телебачення із фонду літературного гонорару, а також нештатним літературним працівникам, що підлягають державному соціальному страхуванню;

9) одноразової винагороди (відсоткових надбавок) за вислугу років;

10) допомоги по державному соціальному страхуванню, а також з допомоги по тимчасовій непрацездатності, що встановлені в колективних сільськогосподарських підприємствах;

11) доплат до допомоги по державному соціальному страхуванню, виплачуваних за рахунок підприємств, установ, організацій;

12) сум, виплачуваних для відшкодування збитків у зв'язку з втратою працездатності внаслідок каліцтва або іншого пошкодження здоров'я, за винятком сум для відшкодування витрат на догляд за ними, на додаткове харчування, санаторно-курортне лікування (включаючи оплату проїзду) і протезування потерпілих;

13) допомоги по безробіттю;

[17] Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 26.02.1993 р. № 146 : станом на 16 листоп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-п#Text (дата звернення: 21.11.2022).

14) одержуваної пенсії, за винятком надбавок до пенсії, що виплачуються особам з інвалідністю першої групи на догляд за ними, а також надбавок, що виплачуються непрацюючим пенсіонерам на утримання непрацездатних членів сім'ї, що належать до осіб, які забезпечуються пенсією в разі втрати годувальника, призначених відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб"

15) державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства, призначеної відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю"

16) стипендій, виплачуваних студентам в період навчання у вищих навчальних закладах, учням професійних навчально-виховних закладів та слухачам навчальних закладів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

17) доходів від підприємницької діяльності, селянських (фермерських) господарств, кооперативів, об'єднань громадян, а також доходів, що припадають на частку платника аліментів від присадибної ділянки або підсобного господарства;

18) усіх видів заробітку, одержуваного адвокатами за роботу в юридичних консультаціях;

19) плати, отриманої за передачу в оренду земельної ділянки або земельної частки (паю);

19) інших видів заробітку.

З наступних категорій працівників утримання аліментів провадиться за такими особливостями[18]:

1) з членів колективних сільськогосподарських підприємств утримання аліментів має провадитися з сум, одержуваних за роботу в цих господарствах (включаючи вартість натуральних видач);

2) з письменників, композиторів, художників та інших творчих працівників утримання аліментів провадиться з сум авторського гонорару і винагороди, одержуваної за публічне виконання творів, а з тих, що одержують заробітну плату, - із заробітної плати;

3) з позаштатних лекторів - з оплати, одержуваної за читання лекцій;

4) з членів кооперативів, спільних підприємств утримання аліментів провадиться з усіх видів заробітку, одержуваного за роботу в кооперативі чи спільному підприємстві (в тому числі із заробітку у валюті);

5) з фермерів та осіб, які працюють у сільському господарстві за сімейним підрядом, утримання аліментів провадиться після реалізації продукції з власного господарства в кінці року.

З військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Держспецзв'язку, Держприкордонслужби, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань, БЕБ, служби цивільного захисту та Державної кримінально-виконавчої служби, співробітників Служби судової охорони утримання аліментів провадиться з усіх видів грошового забезпечення, інших виплат, установлених законодавством, зокрема додаткової винагороди, яка виплачується на період воєнного стану, крім грошового забезпечення, що не має постійного характеру, та інших випадків, передбачених законом.

З осіб, які працюють в установах України за кордоном, аліменти утримуються із заробітку, одержуваного в Україні в національній валюті.

З осіб, які працюють і одержують заробіток (дохід) тільки за кордоном у державі, з якою Україна не уклала договору про надання правової допомоги, розмір аліментів обчислюється виходячи із розміру середньої заробітної плати працівника для місцевості,

[18] Там саме.

де мешкали такі особи до від'їзду за кордон. У разі надання такими особами відомостей про свій заробіток (дохід) аліменти обчислюються виходячи із розміру заробітку (доходу), отриманого ними за кордоном.

З осіб, які працюють і одержують заробіток (дохід) тільки за кордоном у державі, з якою Україна уклала договір про надання правової допомоги, аліменти обчислюються і стягуються у визначеному законодавством порядку.

Аліменти з осіб, що одержують заробітну плату як у гривнях, так і у валюті на підприємствах, в установах, організаціях, розташованих на території України, утримуються бухгалтеріями (розрахунковими відділами) за місцем роботи у розмірах, встановлених рішеннями судів, як із гривень, так і з валюти.

Утримання аліментів не провадиться з:

1) вихідної допомоги при звільненні і сум неоподаткованого розміру матеріальної допомоги;

2) компенсації працівникові за невикористану відпустку, крім випадків, коли особа при звільненні одержує компенсацію за відпустку, не використану протягом кількох років;

3) допомоги на лікування;

4) допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами;

5) компенсаційних виплат при відрядженнях і переведенні на роботу в іншу місцевість;

6) польового забезпечення, надбавок до заробітної плати й інших сум, які виплачуються замість добових і квартирних;

7) компенсаційних сум, які виплачуються за амортизацію інструментів і зношеність одягу;

8) матеріальної допомоги осіб, які втратили право на допомогу по безробіттю;

9) вартості безкоштовного надання квартир та комунальних послуг;

10) одноразової допомоги при народженні дитини;

11) державної допомоги на поховання;

12) допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

13) допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням;

14) допомоги малозабезпеченим сім'ям з дітьми;

15) соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям;

16) державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю, а також надбавки на догляд за особою з інвалідністю з дитинства та дитиною з інвалідністю, що передбачені Законом України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю";

17) допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років;

18) тимчасової державної допомоги, якщо місце проживання батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину;

19) субсидій готівкою для відшкодування витрат на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

20) щомісячної грошової допомоги у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та особистого підсобного господарства громадян, які проживають на територіях радіоактивного забруднення;

21) вартості речового, продовольчого забезпечення або його грошової компенсації;

22) дотацій на обіди, вартості путівок до санаторіїв і будинків відпочинку, що надаються за рахунок коштів підприємств та організацій.

Утримання аліментів провадиться з суми заробітку (доходу), що належить особі, яка сплачує аліменти, після утримання з цього заробітку (доходу) податків.

Припинення права одного з подружжя на утримання

Згідно зі **ст. 82 СК України** право одного з подружжя на утримання, а також право на утримання, яке особа має після розірвання шлюбу, припиняється у разі поновлення

його працездатності, а також реєстрації з ним повторного шлюбу. Право на утримання припиняється від дня настання цих обставин. Якщо після припинення права на утримання виконання рішення суду про стягнення аліментів буде продовжуватися, всі суми, одержані як аліменти, вважаються такими, що одержані без достатньої правової підстави, і підлягають поверненню у повному обсязі, але не більш як за три роки.

Право одного з подружжя на аліменти, які були присуджені за рішенням суду, може бути припинене за рішенням суду, якщо буде встановлено, що одержувач аліментів перестав потребувати матеріальної допомоги або платник аліментів неспроможний надавати матеріальну допомогу. Право одного з подружжя на утримання припиняється також у випадках, передбачених **ст. ст. 83, 85, 87 і 89 СК України.**

Право на аліменти одного з подружжя виникає за наявності трьох підстав, встановлених у **ст. 75 СК України**. У разі зникнення усіх цих підстав (обставин) або хоча б однієї з них, припиняється право на утримання у однієї сторони і відповідно обов'язок по утриманню у другої сторони.

Підстави для припинення правовідносин по утриманню одного з подружжя поділені на дві групи — ті, що підтверджені відповідними документами, а тому автоматично, без рішення суду припиняють право на утримання, та ті, наявність яких має бути встановлена судом.

До першої групи підстав для припинення права на аліменти віднесено повне відновлення працездатності та реєстрація одержувачем аліментів повторного шлюбу з іншою особою. До другої групи віднесено поліпшення матеріального стану позивача, яке призвело до зникнення у нього потреби у матеріальній допомозі, та погіршення матеріального стану відповідача, що позбавило його можливості надавати утримання. Кожна з цих обставин може бути предметом спору, а тому має бути доведена заінтересованою стороною і встановлена судом.

Рішенням суду відповідно до **ст. 83 СК України** може бути позбавлено одного з подружжя права на утримання або обмежено його строком, якщо:

- подружжя перебувало в шлюбних відносинах нетривалий час;
- непрацездатність того з подружжя, хто потребує матеріальної допомоги, виникла в результаті вчинення ним умисного злочину;
- непрацездатність або тяжка хвороба того з подружжя, хто потребує матеріальної допомоги, була прихована від другого з подружжя при реєстрації шлюбу;
- одержувач аліментів свідомо поставив себе у становище такого, що потребує матеріальної допомоги.

Положення цієї статті поширюються і на осіб, у яких право на аліменти виникло після розірвання шлюбу.

На відміну від **ст. 82 СК України**, норма **ст. 83 СК України** стосується ситуацій, коли обставини, які спричинили виникнення права на аліменти у одного з подружжя, продовжують існувати. Один з подружжя й надалі залишається непрацездатним і таким, що потребує матеріальної допомоги, не змінився й матеріальний стан другого з подружжя — платника аліментів.

Проблема, охоплена **ст. 83 СК України**, стосується морально-етичного аналізу відносин між подружжям. Це зобов'язує суд постановити рішення, яке б оцінило їхні відносини з точки зору справедливості, моралі, сприяло б утвердженню добросовісності.

Ст. 83 СК України суду надана можливість постановити одне із трьох можливих рішень:

- позбавити дружину чи чоловіка права на утримання;
- обмежити строком право дружини чи чоловіка на утримання;
- відмовити в позові про позбавлення права дружини чи чоловіка на аліменти чи в позові про обмеження цього права строком.

Обставини, визначені у **ч. 1 ст. 83 СК України**, можуть бути підставою для позбавлення права на аліменти одного з подружжя або обмеження тривалості цього права

певним строком. Тому суд може відмовити в задоволенні позову про позбавлення права на аліменти або про обмеження його строком, навіть якщо одна із підстав для цього була належним чином підтверджена.

Право дружини на утримання від чоловіка під час вагітності

Право дружини на утримання від чоловіка під час вагітності та в разі проживання з нею дитини передбачено **ст. 84 СК України**. Згідно зі статтею дружина має право на утримання від чоловіка під час вагітності. Якщо з нею проживає дитина, вона має право на утримання від чоловіка — батька дитини до досягнення дитиною трьох років. Якщо дитина має вади фізичного або психічного розвитку, дружина, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка до досягнення дитиною шести років.

Право на утримання вагітна дружина, а також дружина, з якою проживає дитина, має незалежно від того, чи вона працює, та незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу.

Аліменти, присуджені дружині під час вагітності, сплачуються після народження дитини без додаткового рішення суду.

Право на утримання вагітна дружина, а також дружина, з якою проживає дитина, має і в разі розірвання шлюбу. Право на утримання у зв'язку з вагітністю має дружина, тобто жінка, яка перебуває у шлюбі. Це право триває протягом всього періоду вагітності і починається з того часу, як тільки вагітність була виявлена. Носієм обов'язку надавати утримання є її чоловік. Виникнення у вагітної дружини права на аліменти пов'язується лише з однією умовою — відповідним матеріальним станом чоловіка.

Невизнання чоловіком свого батьківства щодо зачатої дитини не є перешкодою для виникнення у дружини права на аліменти, оскільки батьківство чоловіка випливає із шлюбу (презумпція батьківства) і може бути спростоване лише після народження дитини.

Розмір аліментів, визначений судом підчас вагітності, може бути згодом збільшений або зменшений за позовом дружини або чоловіка.

Можливість розірвання шлюбу з вагітною жінкою обмежена (**ч. 2 ст. 110 СК України**). Якщо все ж таки розірвання шлюбу відбулося, ця обставина не припинить право вагітної жінки на аліменти.

Після народження дитини право дружини на утримання у зв'язку з вагітністю переростає у її право на утримання у зв'язку з доглядом за дитиною («право на аліменти за безсонні ночі»), і аліменти стягуватимуться без додаткового рішення суду до досягнення дитиною трирічного віку. Право на аліменти після досягнення дитиною трьох років до досягнення нею шести років виникає за умови, що дитина має вади фізичного або психічного розвитку. Наявність таких вад, їх тяжкість, а також розмір аліментів можуть бути предметом спору, тому для присудження аліментів дружині-матері у цій ситуації потрібне окреме рішення суду.

У разі спростування батьківства обов'язок чоловіка надавати утримання своїй дружині (колишній дружині) припиняється.

Для задоволення вимоги про стягнення аліментів подання суду доказів того, що дружина, з якою проживає дитина, потребує матеріальної допомоги, не є обов'язковим, оскільки право на аліменти належить дружині-матері незалежно від цієї обставини. Право на аліменти у дружини-матері може виникнути лише у разі достатнього матеріального забезпечення чоловіка.

Право на утримання у дружини-матері існує паралельно із правом дитини на утримання; не залежить від нього. Тобто, з чоловіка — батька дитини аліменти можуть одночасно стягуватися за двома правовими підставами: на дружину — як з чоловіка і на дитину — як з батька.

Припинення права дружини на утримання

Ст. 85 СК України визначено підстави припинення права вагітної дружини та дружини-матері на аліменти. Оскільки право вагітної дружини на утримання обумовлене фактом вагітності, припинення вагітності автоматично припиняє її право на утримання.

Право дружини-матері на утримання припиниться у разі передання дитини на виховання іншій особі. Однак ця обставина може бути предметом спору. Передання дитини на виховання іншій особі неодмінно пов'язане із зміною місця проживання дитини. Залучення до виховання дитини іншої особи (бабусі, няні) чи відвідування дитиною дитячого садка не може вважатися переданням дитини на виховання іншій особі, а тому на існування права на утримання вплинути не може. Не вважається переданням дитини на виховання іншій особі також короткочасне проживання дитини з бабусею, дідусем чи іншими родичами, обумовлене відрядженням, хворобою, відпусткою її матері.

Аліменти, присуджені дружині-матері за рішенням суду, стягуватимуться незалежно від передання дитини іншій особі, тому для припинення їх стягнення належить пред'явити відповідний позов. У разі його задоволення право на аліменти має вважатися припиненим від дня передання дитини на виховання іншій особі.

Право чоловіка на утримання в разі проживання з ним дитини

Чоловік, з яким проживає дитина, має право на утримання від дружини — матері дитини до досягнення дитиною трьох років. Якщо дитина має вади фізичного або психічного розвитку, чоловік, з котрим проживає дитина, має право на утримання від дружини до досягнення дитиною шести років. Зазначене право чоловік має незалежно від того, чи він працює, та від його матеріального становища, за умови, що дружина може надавати матеріальну допомогу. Право на утримання чоловік, з яким проживає дитина, має і після розірвання шлюбу.

Право чоловіка на утримання, передбачене **ст. 86 СК України**, припиняється, якщо дитина передана на виховання іншій особі, а також у разі смерті дитини. Якщо за рішенням суду з актового запису про народження дитини виключено відомості про дружину як матір, право чоловіка на утримання припиняється.

Право на утримання того з подружжя, з ким проживає дитина з інвалідністю

Якщо один із подружжя, в тому числі й працездатний, проживає з дитиною з інвалідністю, яка не може обходитися без постійного стороннього догляду, і опікується нею, він має право на утримання за умови, що другий з подружжя може надавати матеріальну допомогу. Це право триває протягом всього часу проживання з дитиною з інвалідністю та опікування нею і не залежить від матеріального становища того з батьків, з ким вона проживає. Розмір аліментів тому з подружжя, з ким проживає дитина з інвалідністю, визначається за рішенням суду відповідно до **ч. 1 ст. 80 СК України**.

Право на утримання спрямоване на охорону інтересів того з батьків дитини, хто щоденно опікується дитиною з інвалідністю, постійно потерпає від психічних стресів, обумовлених цією обставиною. Така норма закріплена в законодавстві України вперше. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», дитина з інвалідністю[19] - дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.

Право на утримання виникає за умови, що дитина з інвалідністю потребує постійного стороннього догляду. Ця обставина має бути підтверджена відповідним документом закладу охорони здоров'я. Право на аліменти той із батьків дитини з інвалідністю, який проживає з нею, матиме лише за умови опікування нею. Сам факт проживання з дитиною з інвалідністю не є незаперечним доказом опікування нею, а тому має бути в разі спору підтверджений показаннями свідків, іншими доказами.

Припинення права на утримання за домовленістю подружжя

Подружжя, а також особи, шлюб між якими було розірвано, мають право укласти договір про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати.

[19] Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 8 черв. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (дата звернення: 22.10.2022).

Договір, за яким передається у власність нерухоме майно, має бути нотаріально посвідченим і підлягає державній реєстрації.

Якщо особи домовилися про припинення права на утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати, обумовлена грошова сума має бути внесена на депозитний рахунок нотаріальної контори до посвідчення договору.

На майно, одержане на підставі договору про припинення права на утримання, не може бути звернене стягнення.

Принцип диспозитивності у здійсненні права на утримання може бути реалізований й шляхом специфічної відмови від цього права. Принцип же диспозитивності у здійсненні права власності дає можливість власникові укласти щодо належного йому майна будь-які договори, не заборонені законом. Отже, тому, хто має право на утримання, і тому, хто має відповідний обов'язок, надається можливість визначити для себе пріоритети.

Для того, хто має право на утримання, укладення такого договору може бути вигідним, оскільки робить його власником нерухомості. Отже, замість права на аліменти, тривалість якого наперед невідома, оскільки невідомо, скільки житиме зобов'язана сторона і як довго вона буде спроможна надавати утримання, особа одержує реальне матеріальне благо. Наявність нерухомості, вартість якої, як правило, постійно зростає, є запорукою матеріальної стабільності. Тому можна вважати, що укладення договору про припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухомість може бути для носія цього права економічно вигідним. Однак при укладенні такого договору існують елементи ризику. Для того, хто мав право на аліменти, таким ризиком є знищення будинку, квартири в результаті обвалу, пожежі, повені тощо. Для того, хто передав у власність нерухомість, ризиком є відновлення працездатності дружини чи чоловіка, які мали право на утримання, значне поліпшення їхнього матеріального стану або різке погіршення власного матеріального стану.

Предметом договору є насамперед нерухомість, тобто будинок, квартира, земельна ділянка, будівля виробничого призначення тощо. Не може бути предметом такого договору рухоме майно, незважаючи на його цінність, зокрема автомобіль, вироби з дорогоцінних металів. Не виключено, що з часом, відповідно до вимог життя, коло предметів договору буде законодавчо розширене.

Крім нерухомості, за договором може бути передана одноразово відповідна грошова сума. У цьому разі можна говорити про специфічну форму відступного. Щоб уникнути обману з боку одного з подружжя, умовою нотаріального посвідчення договору є попереднє внесення відповідної грошової суми на депозитний рахунок нотаріальної контори.

Форма договору, за яким передається нерухомість, — письмова, з обов'язковим нотаріальним посвідченням та державною реєстрацією. У цьому разі договір вважається укладеним з моменту його державної реєстрації. З цього моменту припиняється право на аліменти однієї сторони і право власності на нерухомість другої сторони. Якщо грошова сума передана другому з подружжя за письмовим договором, який не посвідчений нотаріально, то такий договір може бути визнаний дійсним судом відповідно до норм ЦК України.

Оскільки йдеться про договір про припинення права на аліменти повнолітньої особи, а не дитини, закон не вимагає згоди органу опіки та піклування на його укладення.

Дружина і чоловік зобов'язані брати участь у витратах на лікування

Дружина та чоловік взаємозобов'язані брати участь у витратах, пов'язаних із хворобою або каліцтвом другого з подружжя. Встановлення взаємного обов'язку дружини і чоловіка брати участь у витратах, пов'язаних з лікуванням, є правовим засобом зміцнення сім'ї, стимулює до витрат на лікування дружини та чоловіка не лише із сімейного бюджету, а й з тих коштів, які є особистою власністю. Право на відшкодування частини витрат на лікування не пов'язується з непрацездатністю. Розмір відшкодування

залежатиме від розміру конкретних витрат на лікування та матеріального стану дружини та чоловіка.

Інфографіка 4[20]

3. Аліментні обов'язки батьків і дітей

Аліментні зобов'язання батьків і дітей є аліментними зобов'язаннями першої черги. Обов'язок з виплати аліментів на дітей несуть як повнолітні, так і неповнолітні батьки. Обов'язки батьків з утримання дітей є рівними. За наявності підстав, передбачених законодавством, суд може позбавити батька, матір дитини чи обох батьків батьківських прав, однак це не звільняє батьків від обов'язку утримувати дитину.

Сімейне законодавство України встановлює три види зобов'язань батьків щодо своїх дітей:

- зобов'язання з утримання неповнолітніх дітей виникає за наявності сукупності з таких умов: родинного зв'язку між батьками й дитиною; неповноліття дитини; відсутність підстав для звільнення батьків від сплати аліментів, за винятком обставин, передбачених **ст. 188 СК України**. Підстава для звільнення батьків від сплати аліментів передбачена **ч. 1 ст. 190 СК України**;
- зобов'язання батьків з утримання непрацездатних повнолітніх дітей виникає за сукупності таких юридичних фактів: родинний зв'язок між батьками і дитиною; повноліття дитини; непрацездатність дитини; нужденність (потреба матеріальної допомоги) дитини; можливість батьків надавати матеріальну допомогу. Сімейний кодекс вперше передбачає збереження права на аліменти за повнолітньою працездатною дитиною, яка продовжує навчання і не може самостійно забезпечити себе необхідними засобами існування, до досягнення 23-річного віку;

[20] Аліментний договір: інфографіка. *Нотаріальна палата України*. URL: https://npu.ua/2019/11/05/alimentnyj-dogovir-infografika/ (дата звернення: 20.11.2022).

- зобов’язання батьків брати участь у додаткових витратах на утримання дітей може бути зумовлене особливими обставинами. Сума компенсації додаткових витрат може сплачуватися разово або періодично. Додаткові витрати можуть фінансуватися наперед. Укладення одним із батьків договору про припинення права на аліменти для дитини у зв’язку з передачею права власності на нерухоме майно не звільняє його від обов’язку брати участь у додаткових витратах на дитину. Батьки можуть виконувати свій обов’язок зі сплати аліментів добровільно (**ст. 189 і ч. 2 ст. 109 СК України**) і примусово (на підставі межового рішення). Розмір аліментів може бути визначений або у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини та (або) у твердій грошовій сумі. Аліменти присуджуються з дня подання позовної заяви до суду.

Відносини, які виникають у сім’ї між батьками й дітьми, передбачають взаємність і добровільність. Якщо діти не погоджуються добровільно надавати допомогу і матеріальну підтримку своїм батькам, то законодавець зобов’язує повнолітніх дітей утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р[21]. роз’яснено, що обов’язок повнолітніх дочки, сина утримувати своїх непрацездатних батьків, які потребують матеріальної не є абсолютним. Визначаючи розмір аліментів на непрацездатних батьків, слід враховувати можливість отримання ними матеріальної допомоги від інших дітей, до яких не пред’явлено позову про стягнення аліментів, а також від дружини, чоловіка та своїх батьків.

4. Аліментні обов’язки інших членів сім’ї

Сімейне законодавство України покладає обов’язки, пов’язані з утриманням конкретних осіб, не тільки на батьків, повнолітніх дітей, дружину, чоловіка (у тому числі колишніх), а й на інших членів сім’ї та родичів, до яких належать баба і дід, прабаба та прадід, внуки і правнуки, брати та сестри, мачуха й вітчим, пасинки і падчерки, фактичні вихователі та вихованці.

Наведений перелік є вичерпним. Належність суб’єктів до даного переліку визначається не тільки кровноспорідненим зв’язком, а й міркуваннями морального характеру. Адже йдеться про осіб, яких зовсім не завжди пов’язувало й пов’язує спільне проживання.

Таким чином, СК України розширює коло учасників сімейних відносин, які у разі потреби надають належну матеріальну допомогу рідним, встановивши аліментні зобов’язання інших членів сім’ї та родичів. Майнові відносини, що виникають між іншими членами сім’ї та родичами, переважно регулюються нормами цивільного законодавства і не входять до предмета регулюванням нормами, що закріплені в СК України. Винятком як раз і виступають правові сімейні відносини між іншими членами сім’ї та родичами, що виникають з приводу утримання.

В залежності від цього можна виділити різні склади юридичних фактів, що породжують аліментні зобов’язання:

- наявність родинного зв’язку між платником аліментів і одержувачем (наприклад, аліментні зобов’язання між дідом, бабою і онуками, братами і сестрами);
- свояцтво та відносини щодо утримання і виховання в минулому платника аліментів - це аліментні зобов’язання між мачухою, вітчимом, падчеркою і пасинком.
- аліментні зобов’язання між фактичним вихованцем та особою, в сім’ї якої він виховувався, - це правовідносини між особами, які не обов’язково є родичами, проте які пов’язані тією обставиною, що особа проживає (або проживала) в сім’ї фактичного вихователя.

[21] Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : Постанова Верхов. Суду України від 15.05.2006 р. № 3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text (дата звернення: 14.10.2022).

Аліментні зобов'язання баби та діда зумовлені:

- потребою малолітніх, неповнолітніх онуків у матеріальній допомозі (якщо у дитини немає обох батьків або вони з поважних причин не можуть надавати дитині належного утримання);
- наявністю у баби, діда необхідних коштів для надання такої допомоги.

Обов'язок діда, баби щодо утримання своїх онуків виникає лише тоді, коли у їхніх батьків відсутнє майно, за рахунок якого може надаватися належне утримання їхнім дітям. Визначення поважності причин, за якими батьки дитини не можуть надавати їй належне утримання, в сімейному законодавстві України немає, тому суд у кожному конкретному випадку встановлює їх самостійно на підставі наданих до суду доказів. У таких випадках, коли аліменти слід стягнути з баби, діда на користь малолітньої дитини, з відповідним позовом можуть звернутися органи опіки та піклування, прокурор, батьки, які не можуть надавати утримання з поважних причин.

Відповідно **до ст. 266 СК України**, зобов'язання внуків утримувати бабу, діда, прабабу, прадіда виникають, якщо: повнолітні внуки мають змогу надавати матеріальну допомогу; баба, дід, прабаба, прадід потребують матеріального утримання та не мають чоловіка, дружини, повнолітніх дочки, сина або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належне утримання.

Зобов'язання братів і сестер щодо утримання один одного мають місце за таких умов: аліментнозобов'язані брати, сестри є повнолітніми і можуть надавати матеріальну допомогу; брати, сестри, які потребують утримання, є малолітніми, неповнолітніми або повнолітніми, проте непрацездатними.

Закон не уточнює, які саме брати і сестри є учасниками аліментного правовідношення. Виходячи із тлумачення норм СК України, у цьому разі йдеться лише про рідних (а не, приміром, двоюрідних) братів і сестер, незалежно від того, чи є для них рідними обоє батьків чи лише один із них (тобто про повнорідних і неповнорідних братів і сестер).

Обов'язок мачухи, вітчима утримувати пасинка, падчерку виникає за таких умов: пасинок, падчерка є неповнолітніми, мало-літніми і проживають разом із мачухою, вітчимом; мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу. Особливістю виникнення аліментного зобов'язання між зазначеними суб'єктами є залежність від їх спільного проживання на момент виникнення права на утримання. Відповідно до **ч. 2 ст. 268 СК України**, суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку з утримання падчерки, пасинка або обмежити його певним строком, зокрема, у разі нетривалого проживання з їхнім батьком, матір'ю або у разі негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини.

Критеріїв, якими суд міг би керуватися у вирішенні питання про нетривалість спільного проживання вітчима, мачухи з матір'ю, батьком малолітніх, неповнолітніх пасинка, падчерки, закон не передбачає; суд у кожному випадку самостійно визначає, чи є період спільного проживання зазначених осіб не-тривалим. Це стосується і категорії «негідна поведінка».

Таким чином, аліментні зобов'язання мачухи, вітчима щодо утримування малолітніх, неповнолітніх падчерки, пасинка є їхнім обов'язком як членів сім'ї і виникає лише, коли малолітні, неповнолітні падчерка, пасинок є в даний час або були членами їхньої сім'ї, а не на підставі близької спорідненості.

Пасинок, падчерка зобов'язані сплачувати аліменти на користь мачухи, вітчима за таких умов: пасинок, падчерка є повнолітніми і спроможними надавати матеріальну допомогу; мачуха, вітчим потребують матеріальної допомоги і надавали падчерці, пасинкові систематичну матеріальну допомогу не менш як п'ять років.

Ст. 269 СК України покладає обов'язок з утримання дитини також на тих осіб, у сім'ї яких дитина виховується, за умови що ці особи можуть надавати матеріальну допомогу. З іншого боку, якщо особа до досягнення повноліття проживала з родичами або

іншими особами однією сім'єю, вона зобов'язана утримувати непрацездатних родичів та інших осіб, з якими проживала не менш як п'ять років, і за умови, що ця особа може надавати матеріальну допомогу (**ч. 1 ст. 271 СК України**).

В усіх зазначених складах юридичних фактів, аліментні правовідносини характеризуються тим, що платник аліментів є повнолітньою працездатною особою, яка має необхідні для аліментування кошти, а одержувач аліментів, навпаки, є непрацездатним або малолітнім, неповнолітнім і тому неспроможним утримувати себе самостійно.

Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів на дітей і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги, визначається у частці від заробітку (доходу) або у твердій грошовій сумі (**ст. 272 СК України**). Визначаючи розмір аліментів, суд бере до уваги матеріальний і сімейний стан платника та одержувача аліментів.

У разі, коли платник аліментів має нерегулярний дохід, зазвичай встановлюють розмір утримання у твердій грошовій сумі. Разом з тим, сімейне законодавство не передбачає механізму індексації розміру аліментів для таких випадків,.

Право на стягнення аліментів у судовому порядку інші члени сім'ї та родичі зберігають за собою протягом усього часу, поки існує це право (наприклад, право на аліменти неповнолітньої особи існує до досягнення нею повноліття). Водночас аліменти присуджуються лише з моменту звернення до суду. Аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш ніж за три роки, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання (**ст. 194 СК України**). Якщо за виконавчим листом, пред'явленим до виконання, аліменти не стягувалися у зв'язку з розшуком боржника або у зв'язку із його перебуванням за кордоном, вони мають бути сплачені за весь минулий час.

Крім того, **ст. 9 СК України**, передбачає можливість інших членів сім'ї та родичів, врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), який має бути укладений у письмовій формі. Такий договір є обов'язковим до виконання, якщо він не суперечить вимогам СК України, інших законів України та моральним засадам суспільства.

П О С Т А Н О В А
І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

Справа №572/1762/15-ц
Провадження №14-37цс18

25 квітня 2018 року
м. Київ
Велика Палата Верховного Суду у складі:
судді-доповідача Лященко Н. П.,
суддів: Антонюк Н. О., Бакуліної С. В., Гудими Д. А., Данішевської В. І., Золотнікова О. С., Князєва В. С., Лобойка Л. М., Прокопенка О. Б., Саприкіної І. В., Ситнік О. М., Ткачука О. С., Уркевича В. Ю., Яновської О. Г.,
розглянувши в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 на рішення Апеляційного суду Рівненської області від 19 жовтня 2016 року у складі колегії суддів Григоренка М. П., Гордійчук С. О., Ковальчук Н. М.
в цивільній справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_4 про збільшення розміру аліментів, стягнення заборгованості за аліментами, пені за прострочення сплати аліментів,

ВСТАНОВИЛА:

У травні 2015 року ОСОБА_3 звернулася до суду з вищезазначеним позовом, у якому просила суд стягнути з відповідача на свою користь аліменти на утримання дітей ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1, ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_2, ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, по 400 грн. на кожну дитину щомісячно до досягнення ними повноліття; прострочену суму заборгованості за аліментами в розмірі 72 тис. 116 грн 85 коп. та пеню за прострочення сплати аліментів у сумі 223 тис. 278 грн 18 коп.

Свої позовні вимоги ОСОБА_3 мотивувала тим, що рішенням Сарненського районного суду Рівненської області від 13 квітня 2009 року на її користь з відповідача було стягнуто аліменти на утримання трьох дітей у розмірі 1/2 частини усіх видів заробітку (доходу) боржника, але не менше ніж 30 % прожиткового мінімуму на кожну дитину щомісячно з дня пред'явлення позову до повноліття дітей. Оскільки відповідач не мав постійної роботи та не сплачував аліменти, вона змушена була звертатися до суду з позовом про стягнення аліментів у твердій грошовій сумі. Рішенням Сарненського районного суду Рівненської області від 05 січня 2015 року з відповідача було стягнуто аліменти на утримання дітей - по 250 грн на кожну дитину щомісячно до досягнення ними повноліття. Оскільки відповідач не сплачував аліменти, утворилася заборгованість, яка станом на 26 лютого 2015 року склала 72 тис. 116 грн 85 коп., у зв'язку із чим позивачка має право на стягнення пені за прострочення сплати аліментів.

Рішенням Сарненського районного суду Рівненської області від 29 жовтня 2015 року позов ОСОБА_3 задоволено частково, стягнуто з ОСОБА_4 на користь ОСОБА_3 72 тис. 116 грн заборгованості зі сплати аліментів та 120 тис. грн неустойки за прострочення їх сплати. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

Рішенням Апеляційного суду Рівненської області від 19 жовтня 2016 року рішення суду першої інстанції скасовано в частині стягнення заборгованості за аліментами та пені за прострочення їх сплати, ухвалено в цій частині нове рішення, яким стягнуто з відповідача на користь ОСОБА_3 пеню за прострочення сплати аліментів за період з 01 березня 2009 року по 31 грудня 2014 року в розмірі 17 тис. 205 грн 28 коп. У задоволенні решти позову відмовлено. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

Не погодившись із зазначеним рішенням апеляційного суду, ОСОБА_3 подала касаційну скаргу, в якій, посилаючись на порушення судом норм матеріального та

процесуального права, просила скасувати рішення апеляційного суду та залишити в силі рішення суду першої інстанції або ухвалити нове судове рішення про задоволення позову.

Касаційну скаргу мотивовано тим, що суд апеляційної інстанції незаконно відмовив їй у стягненні на її користь суми несплаченої заборгованості за аліментами в розмірі 72 тис. 116 грн 85 коп., оскільки раніше виданий виконавчий лист про стягнення аліментів відкликано з відділу державної виконавчої служби, а заборгованості відповідач не сплатив. Окрім того, апеляційний суд узяв до уваги та поклав в основу судового рішення наданий відповідачем помилковий розрахунок пені за прострочення сплати аліментів.

Також ОСОБА_3 зазначає, що застосований апеляційним судом спосіб нарахування розміру пені не відповідає правовому висновку (правовій позиції), викладеному в постановах Верховного Суду України від 11 вересня 2013 року у справі №6-81цс13 та від 01 жовтня 2014 року у справі №6-149цс14. Вважає безпідставними посилання на постанову Верховного Суду України від 16 березня 2016 року у справі №6-300цс16, оскільки ця постанова була прийнята після ухвалення рішення судом першої інстанції.

Відповідач своїм правом подати заперечення на касаційну скаргу не скористався.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 листопада 2016 року відкрито касаційне провадження у справі та витребувано матеріали справи, а ухвалою від 25 жовтня 2017 року справу призначено до розгляду.

Відповідно до підпункту 4 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) вредакції Закону України від 3 жовтня 2017 року №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» касаційні скарги (подання) на судові рішення у цивільних справах, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цією редакцією Кодексу, передаються до Касаційного цивільного суду та розглядаються спочатку за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу.

Відповідно до статті 388 ЦПК України судом касаційної інстанції у цивільних справах є Верховний Суд.

26 грудня 2017 року справу отримано Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду.

Абзацом першим підпункту 7 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України визначено, що суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати (об'єднаної палати), передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія або палата (об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду України.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду ухвалою від 23 січня 2018 року передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду з мотивів відступлення від правового висновку Верховного Суду України, викладеного у постановах від 01 липня 2015 року у справі №6-94цс15, від 16 березня 2016 року у справі №6-300цс16, від 02 листопада 2016 року у справі №6-1554цс16.

Ухвалою Великої Палати Верховного Суду від 15 лютого 2018 року зазначену справу прийнято до провадження та призначено до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними в ній матеріалами, у письмовому провадженні.

Згідно з положенням частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до частини першої статті 263 ЦПК України судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Заслухавши доповідь судді, вивчивши матеріали справи, перевіривши наведені в касаційній скарзі доводи, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з огляду на таке.

Суди встановили, що з відповідача на користь позивачки згідно з рішенням Сарненського районного суду Рівненської області від 13 квітня 2009 року на утримання трьох дітей - синів ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1 та ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, дочки ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_2, - стягувались аліменти в розмірі в розмірі 1/2 частини всіх видів заробітку відповідача, але не менше 30 відсотків прожиткового мінімуму для кожної дитини відповідного віку до їх повноліття.

Рішенням цього ж суду від 05 січня 2015 року на утримання трьох дітей: сина ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1 та сина ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_3, дочки ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_2, стягнуто аліменти в розмірі 250 грн на кожну дитину щомісяця з дня набрання рішенням законної сили. Раніше виданий виконавчий лист про стягнення аліментів у розмірі 1/2 частини заробітку відкликаний з відділу державної виконавчої служби Костопільського районного управління юстиції. Згідно з довідкою відділу державної виконавчої служби Костопільського районного управління юстиції №1634 станом на 26 лютого 2015 року заборгованість зі сплати аліментів складала 72 тис.116 грн 85 коп.

Відповідно до статті 180 Сімейного кодексу України (далі - СК України) батьки зобов’язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Статтею 74 Закону України від21 квітня 1999 року №606-XIV «Про виконавче провадження» (в редакції, яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин) визначено порядок стягнення аліментів на виконання рішення суду.

Згідно із частиною третьою статті 74 цього Закону розмір заборгованості зі сплати аліментів визначається державним виконавцем за місцем виконання рішення в порядку, встановленому СК України. У разі визначення суми заборгованості у частці від заробітку (доходу) розмір аліментів не може бути менше встановленого СК України.

У частині дев’ятій цієї статті зазначено, що спір щодо розміру заборгованості зі сплати аліментів вирішується судом за заявою заінтересованої особи в порядку, встановленому законом.

Отже, порядок стягнення аліментів на виконання рішення суду передбачений статтею 74 згаданого Закону, відповідно до частини дев’ятої якої суд вирішує питання заборгованості лише в разі спору про її розмір.

З огляду на вищевикладене, висновки суду першої інстанції про наявність підстав для стягнення заборгованості за аліментами, як і висновки апеляційного суду про їх відсутність, є передчасними, оскільки судами не встановлено чи існує спір між сторонами щодо розміру заборгованості за аліментами.

Відповідно до статті 196 СК України (в редакції, яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин) при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов’язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) в розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення. Розмір неустойки може бути зменшений судом з урахуванням матеріального та сімейного стану платника аліментів. Неустойка не сплачується, якщо платник аліментів є неповнолітнім.

Суд апеляційної інстанції визнав розрахунок розміру пені за аліментами, наданий позивачкою, помилковим та зазначив, що неустойку потрібно обчислювати з урахуванням правового висновку, викладеного в постановах Верховного Суду України від 01 липня

2015 року у справі №6-94цс15 та від 16 березня 2016 року у справі №6-300цс16, відповідно до якого за змістом статті 196 СК України пеня нараховується на суму заборгованості за той місяць, в якому не проводилось стягнення аліментів. При цьому сума заборгованості за аліментами за попередні місяці не додається до заборгованості за наступні місяці, а кількість днів прострочення обчислюється виходячи з того місяця, в якому аліменти не сплачувались.

Тобто неустойка (пеня) за один місяць рахується так: заборгованість за аліментами за місяць помножена на 1 % пені і помножена на кількість днів місяця, в якому виникла заборгованість. Загальна сума неустойки (пені) визначається шляхом додавання нарахованої пені за кожен із прострочених платежів (за кожен місяць).

Однак Велика Палата Верховного Суду України не може погодитися з такими висновками апеляційного суду та вважає за необхідне відійти від правової позиції, висловленої у постанові Верховного Суду України від 01 липня 2015 року справі №6-94цс15 та наступних постановах з огляду на таке.

Статтею 180 СК України встановлений обов'язок батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Сплата аліментів за рішенням суду є одним із способів виконання обов'язку утримувати дитину тим з батьків, хто проживає окремо від дитини.

Неустойка (пеня) - це спосіб забезпечення виконання зобов'язання. Її завдання - сприяти належному виконанню зобов'язання, стимулювати боржника до належної поведінки. Однак таку функцію неустойка виконує до моменту порушення зобов'язання боржником. Після порушення боржником свого обов'язку неустойка починає виконувати функцію майнової відповідальності. Це додаткові втрати неналежного боржника, майнове покарання його за невиконання або невчасне виконання обов'язку сплатити аліменти.

У статті 196 СК України не встановлено будь-яких обмежень періоду нарахування пені, навпаки, в ній зазначено, що пеня нараховується за кожен день прострочення.

Правило про стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення означає, що при обчисленні загальної суми пені за прострочення сплати аліментів ураховується сума несплачених аліментів та кількість днів прострочення. Оскільки аліменти нараховуються щомісячно, строк виконання цього обов'язку буде різним, отже і кількість днів прострочення також буде різною залежно від кількості днів у місяці. Тобто, пеня за прострочення сплати аліментів повинна нараховуватися на всю суму несплачених аліментів за кожен день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, у якому не проводилося стягнення.

Отже загальна сума пені за несплату або несвоєчасну сплату аліментів має розраховуватися за формулою:

?p=(A1?1%?Q1)+(A2?1%?Q2)+…….(An?1%?Qn), де:

?p - загальна сума пені за несплату або прострочення сплати аліментів, обраховується позивачем на момент подачі позову;

A1 - нарахована сума аліментів за перший місяць;

Q1 - кількість днів прострочення сплати суми аліментів за перший місяць;

A2 - нарахована сума аліментів за другий місяць;

Q2- кількість днів прострочення сплати аліментів за другий місяць;

An- нарахована сума аліментів за останній місяць перед подачею позову;

Qn- кількість днів прострочення сплати аліментів за останній місяць.

Пеня за заборгованість по сплаті аліментів нараховується на всю суму несплачених аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення.

Отже, зобов'язання зі сплати аліментів носить періодичний характер і повинне виконуватися щомісяця, тому при розгляді спорів про стягнення на підставі частини

першої статті 196 СК України пені від суми несплачених аліментів суд повинен з'ясувати розмір несплачених аліментів за кожним із цих періодичних платежів, установити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконане, та з урахуванням установленого - обчислити розмір пені виходячи із суми несплачених аліментів за кожен місяць окремо від дня порушення платником аліментів свого обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, підсумувавши розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначивши її загальну суму.

Загальними вимогами процесуального права, закріпленими у статтях 57-60, 131, 132, 137, 177, 179, 185, 194, 212-215 ЦПК України (в редакції, яка діяла до 15 грудня 2017 року), було визначено обов'язковість установлення судом під час вирішення спору обставин, що мають значення для справи, надання їм юридичної оцінки, а також оцінки всіх доказів.

Без виконання цих процесуальних дій ухвалити законне й обґрунтоване рішення в справі неможливо.

Верховний Суд переглядає справи виключно з підстав і в порядку, встановлених ЦПК України, і не має можливості встановлювати обставини, які не були встановлені в рішенні, тому оскаржувані судові рішення на підставі частини третьої статті 411 ЦПК України підлягають скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Частиною тринадцятою статті 141 ЦПК України передбачено: якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не передаючи справи на новий розгляд, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Оскільки Велика Палата Верховного Суду направляє справу на новий розгляд до суду першої інстанції, розподіл судових витрат не здійснюється.

Керуючись статтями 141, 400, 402-404, 409, 411, 416 ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду

ПОСТАНОВИЛА:

Касаційну скаргу ОСОБА_3 задовольнити частково.

Рішення Сарненського районного суду Рівненської області від 29 жовтня 2015 року та рішення Апеляційного суду Рівненської області від 19 жовтня 2016 року скасувати, справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною та оскарженню не підлягає.

Суддя-доповідач Н.П. Лященко
Судді: Н.О. Антонюк О.Б. Прокопенко
С.В. Бакуліна І.В. Саприкіна
Д.А. Гудима О.М. Ситнік
В.І. Данішевська О.С. Ткачук
О.С. Золотніков В.Ю. Уркевич
Л.М. Лобойко О.Г. Яновська
В.С. Князєв

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа N 522/4813/21
Провадження N 2/522/6019/21

11 травня 2021 року Приморський районний суд м. Одеси
у складі: головуючої судді - Ковтун Ю.І.,
за участі секретаря - Лахматової С.В.
розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Одесі цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання дружини,

ВСТАНОВИВ:

22.03.2021 року позивач ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, (РНОКПП НОМЕР_1, зареєстрована за адресою: АДРЕСА_1) звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 (РНОКПП НОМЕР_2, адреса: АДРЕСА_2), в якому просить: стягнути ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти у твердій грошовій сумі у розмірі 1000 (одна тисяча) гривень до досягнення дитиною ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, трьох років, а саме до ІНФОРМАЦІЯ_4.

В обґрунтування позову зазначила, що з 07.02.2019 перебуває у шлюбі з відповідачем. Від шлюбу сторони мають сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, який проживає разом з позивачкою. Шлюбні відносини між сторонами припинено, внаслідок чого відповідач фактично відмовився від належної допомоги на утримання родини. На даний час позивачем подано позов про розірвання шлюбу. Позивач перебуває у декретній відпустці до досягнення молодшим сином трьох років та отримує кошти у розмірі 860 гривень. Також разом з позивачкою проживає та знаходиться на її утриманні син від першого шлюбу ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_5. Позивач зазначає, що відповідач працює керівником проекту та програм у сфері матеріального (нематеріального) виробництва ТОВ “ЕНЕРДЖІ БІЛДІНГ” отримує заробітну плату, а тому може надавати матеріальну допомогу на утримання дружини.

Ухвалою Приморського районного суду м. Одеси від 02 квітня 2021 року прийнято до розгляду та відкрито провадження у справі. Розгляд справи призначено за правилами спрощеного позовного провадження з повідомленням (викликом) сторін.

27.04.2021 на адресу суду від відповідача надійшли заперечення на позовну заяву, відповідно до яких просить залишити позовну заяву без задоволення. У запереченнях зазначає, що зі своєї заробітної плати, яка складає 5232,50 гривень він самостійно щомісячно сплачує 2000 грн. аліментів і додатково виплачує не менше 500 грн. інших витрат на сина ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, а також щомісячно надає грошову допомогу 500 - 1000 грн. батькові ОСОБА_4 1940 року народження, який є пенсіонером, та своєму старшому сину ОСОБА_5 1997 року народження. Також зазначає, що позивач не є інвалідом та не є непрацездатною, тому не позбавлена можливості заробляти самостійно. Крім того позивачка отримує на старшого сина державну соціальну допомогу у розмірі 1769 гривень, тому сумарний дохід позивачки в місяць складає 4629 гривень.

Також 11.05.2021 відповідачем були надані письмові пояснення, відповідно до яких зазначає, що термін фактичного припинення сімейних відносин, на момент подання позовної складає менше місяця та він ніколи не відмовлявся піклуватися про свою сім’ю. До пояснень додано виписку за картковим рахунком клієнта ОСОБА_2 за період з 22.10.2020 по 17.02.2021.

У судовому засіданні позивач ОСОБА_1 позов підтримала та просила його задовольнити у повному обсязі.

Відповідач ОСОБА_2 у судовому засіданні позов не визнав та просив у задоволенні позову відмовити у повному обсязі.

Дослідивши матеріали справи, оцінивши зібрані по справі докази, суд дійшов висновку, що позов підлягає задоволенню, виходячи з наступних підстав.

Судом встановлено, що сторони зареєстрували шлюб 07 лютого 2019 року у Малиновському районному у місті Одесі відділі державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в Одеській області, що підтверджується свідоцтвом про шлюб Серія НОМЕР_3 (а. с. 4).

Від шлюбу у сторін є син ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, що підтверджується свідоцтвом про народження Серія НОМЕР_4 від 19.04.2019 (а. с. 5).

Як вбачається з наказу Одеської філії ПАТ "Укртелеком" N 426-к від 12.06.2019 ОСОБА_1 - спеціаліст з охорони праці Відділу охорони праці, пожежної та екологічної безпеки перебуває у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Період відпустки з 24 червня 2019 року по ІНФОРМАЦІЯ_4 (а. с. 7).

Відповідно до довідки N 0E00-000002 від 26.02.2021 ОСОБА_2 працює в ТОВ "ЕНЕРДЖІ БІЛДІНГ" з 15.07.2020. На даний момент займає посаду керівник проекту та програм у сфері матеріального (нематеріального) виробництва та його дохід за період з 15.07.2020 по 31.12.2020 склав 35917,39 грн. (а. с. 11).

Дитина проживає разом із матір'ю, що також підтверджено відповідачем.

Відповідно до наданих платіжних документів відповідач здійснює періодичні перерахування на картку позивача на утримання малолітнього ОСОБА_6, 2019 р.н. Цей факт не оспорюється позивачем.

Разом з тим, позивач посилається на те, що відповідач не надає допомоги на утримання матері дитини, яка потребує такої допомоги та може бути надана відповідачем.

Статтею 75 Сімейного кодексу України визначено, що дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного. Право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу. Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи. Один з подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Особливим видом права подружжя на утримання є право дружини на утримання під час вагітності та у разі проживання з нею дитини. Його особливість полягає у строковості дії, незалежності надання утримання від доходу дружини та наявністю лише однієї підстави, яка унеможливлює надання такого утримання, - можливості чоловіка надавати таке утримання.

Згідно із частиною 2 статті 84 Сімейного кодексу України, дружина, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка - батька дитини до досягнення дитиною трьох років.

Стаття 85 Сімейного кодексу України регулює правовідносини з припинення права дружини на утримання.

Таким чином, сімейним законодавством передбачено право дружини-матері на утримання чоловіком-батьком до досягнення дитиною трирічного віку незалежно від того чи вона працює та незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу. Подання суду доказів того, що дружина, з якою проживає дитина, потребує матеріальної допомоги, не є обов'язковим, оскільки право на аліменти належить дружині-матері незалежно від цієї обставини.

Виходячи з положень, які містяться в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року N 3 "Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів", при вирішенні питання щодо стягнення аліментів на утримання дружини до досягнення дитиною трьох років, суд бере до уваги стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; стан здоров'я та матеріальне становище отримувача аліментів, відсутність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних дружини, батьків, повнолітніх дітей; сімейний стан платника аліментів, наявність у платника

аліментів зобов'язань зі сплати аліментів на дитину за рішенням суду, наявність нерегулярного, мінливого, невизначеного доходу.

При визначенні розміру аліментного платежу суд враховує, що ОСОБА_2 є працездатною особою, інших неповнолітніх дітей немає, доказів наявності непрацездатних членів сім'ї на утриманні відповідача, останнім не надано. Також відповідачем не надано даних щодо відсутності можливості надавати позивачу матеріальну допомогу, а також доказів, які свідчать про наявність підстав для звільнення його від обов'язку утримувати дружину до досягнення дитиною трьох років.

Виходячи зі встановлених доказів, фактичних обставин справи та вищевказаних норм матеріального права, суд дійшов висновку про наявність передбачених законом підстав для задоволення заявлених позовних вимог про стягнення з відповідача на утримання позивача до досягнення дитиною трьох років аліментів у розмірі 1000 грн. щомісячно від дня пред'явлення позову і до досягнення дитиною трьох років.

Аліменти одному з подружжя присуджуються за рішенням суду від дня подання позовної заяви частина 1 статті 79 СК України).

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 430 ЦПК України, суд допускає негайне виконання судового рішення про стягнення аліментів у межах суми платежу за один місяць.

Відповідно до статті 3 Цивільного кодексу України, загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність. Вимога справедливості, добросовісності та розумності цивільного законодавства практично виражається у встановлені його нормами рівних умов для участі всіх осіб у цивільних відносинах, закріплені можливості адекватного захисту порушеного цивільного права або інтересу.

Відповідно до частини 1 статті 4 ЦПК України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Згідно частини 1, 3 статті 13 ЦПК України, суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим кодексом випадках. Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд.

За положенням частини 1 статті 5 ЦПК України, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

Відповідно до частини 1, 6 статті 81 ЦПК України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків встановлених цим кодексом. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Відповідно до вимог частини 6 статті 141 ЦПК України, якщо сторону, на користь якої ухвалено рішення звільнено від сплати судових витрат, з другої сторони стягуються судові витрати на користь осіб, які їх понесли, пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог.

Так, від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі у справах про стягнення аліментів (пункт 3 частини 1 статті 5 Закону України "Про судовий збір"), а тому з відповідача на користь держави підлягає стягненню 908 грн. 00 коп. судового збору.

Суд, дослідивши матеріали справи, всебічно і повно з'ясувавши всі фактичні обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги, об'єктивно оцінивши докази, які мають юридичне значення для розгляду справи і вирішення спору по суті, дійшов висновку, що позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання дружини підлягає задоволенню.

Керуючись ст. ст. 79, 80, 84 Сімейного Кодексу України, ст. ст. 10-13, 141, 258, 259, 263 - 265, 268, 273, 354, 430 ЦПК України, суд -

ВИРІШИВ:

Позовну заяву ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання дружини, задовольнити.

Стягнути з ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 (РНОКПП НОМЕР_2) на користь ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, (РНОКПП НОМЕР_1) аліменти у твердій грошовій сумі у розмірі 1000 (одна тисяча) гривень починаючи з 22 березня 2021 року та до досягнення дитиною ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3, трьох років, а саме до ІНФОРМАЦІЯ_4.

Рішення в частині стягнення аліментів за один місяць допустити до негайного виконання.

Стягнути з ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 (РНОКПП НОМЕР_2) на користь держави судовий збір у розмірі 908 (дев’ятсот вісім) гривень.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги, рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Рішення може бути оскаржене до Одеського апеляційного суду через Приморський районний суд м. Одеси протягом тридцяти днів з дня складення повного судового рішення. Учасник справи, якому повне рішення не було вручене у день його складання, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Повний текст рішення суду складено 14 травня 2021 року.

Суддя: Ковтун Ю.І.

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа N 366/1845/22
Провадження N 2/366/485/22

06 грудня 2022 року

Іванківський районний суд Київської області у складі: головуючої судді Слободян Н.П., секретаря судового засідання Німченко Н.Ю., розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в смт Іванків Київської області в порядку спрощеного позовного провадження цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини та дружини до досягнення дитиною трьох років,

ВСТАНОВИВ:

31.10.2022 року ОСОБА_1 (далі Позивач) звернулась до суду з позовом до ОСОБА_2 (далі Відповідач), в якому просить стягнути з відповідача на її користь аліменти на утримання малолітньої доньки ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1 у розмірі j частки з усіх видів його заробітку (доходу) щомісяця, але не менше 50 відсотків від прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, з моменту подачі даного позову до суду і до досягнення дитиною повноліття, а також аліменти на її утримання у розмірі? заробітку (доходу) щомісяця, з дня подачі позову до суду і до 03.01.2024 року.

В обґрунтування позову позивач зазначила, що з 09.11.2021 року перебуває з відповідачем у зареєстрованому Іванківським відділом державної реєстрації актів цивільного стану у Вишгородському районі Київської області Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) шлюбі. Від даного шлюбу вони мають доньку, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, яка проживає разом з нею та перебуває на її утриманні.

Сімейне життя не склалося і вони з відповідачем разом не проживають, нею подано позов про розірвання шлюбу до суду. На даний час вона перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, не працює, отримує в середньому 860 грн на місяць, але цих коштів суттєво не вистачає для підтримання нормального рівня забезпечення її та дитини. Утримання дитини, яка не досягла 2-х річного віку потребує значно більшого догляду та витрат, а відповідач в добровільному порядку відмовляється надавати матеріальну підтримку.

Позивачем зазначено, що відповідач працює водієм в ТОВ “Екобудтех”, отримує близько 15000 грн щомісяця, не є інвалідом, отже має змогу надавати їй матеріальну допомогу на утримання дитини та на її утримання до досягнення їх донькою трьох років.

Відповідач, 14.11.2022 року подав до суду заяву, в якій зазначив, що позов визнає частково, не заперечує проти задоволення позовних вимог в частині стягнення аліментів на дитину, однак заперечує проти стягнення з нього аліментів на утримання позивачки, оскільки вона вже не є його дружиною.

Ухвалою суду від 07.11.2022 року у справі відкрито провадження. Розгляд справи постановлено проводити в порядку спрощеного позовного провадження, перше судове засідання призначено на 06.12.2022 року

Позивач в судове засідання не з’явилась, в позовних вимогах зазначила про розгляд справи за її відсутності, позовні вимоги підтримає у повному обсязі.

Відповідач у судове засідання не з’явився, будучи належним чином повідомленим про день, час та місце розгляду справи, в матеріалах справи наявна заява про розгляд справи за його відсутності.

Керуючись ст. 223 ЦПК України, суд вважає можливим провести судове засідання без участі сторін на підставі наявних у справі доказів.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 247 ЦПК України, справа розглядається за відсутності учасників справи без здійснення технічної фіксації.

Суд, дослідивши матеріали цивільної справи та оцінивши докази в їх сукупності, вважає, що позовні вимоги підлягають задоволенню з огляду на таке.

Стосовно аліментів на дитину.

Судом встановлено, що ІНФОРМАЦІЯ_2 у ОСОБА_2 та ОСОБА_4 народилась донька, ОСОБА_3, про що 05.01.2021 року відділом державної реєстрації актів цивільного стану по Іванківському та Поліському районах Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) зроблено відповідний актовий запис за N 1 (копія свідоцтва про народження серія НОМЕР_1 /а. с. 9/).

09.11.2021 року ОСОБА_2 та ОСОБА_4 уклали шлюб, який зареєстрований Іванківським відділом державної реєстрації актів цивільного стану у Вишгородському районі Київській області Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) за актовим записом N 129 (копія свідоцтва про шлюб серія НОМЕР_2 видана повторно 28.10.2022 року /а. с. 8/). Після реєстрації шлюбу ОСОБА_4 змінила прізвище на “ОСОБА_5”.

Згідно з довідками виконкому Іванківської селищної ради Вишгородського району Київської області від 28.10.2022 року N 403 та N 404 склад сім’ї ОСОБА_1 складається з чоловіка, ОСОБА_2, 1975 р.н. та доньки ОСОБА_3, 2021 р.н., донька проживає разом з матір’ю та знаходиться на її утриманні /а. с. 10, 11/.

З довідок про реєстрацію місця проживання особи, виданих 13.12.2021 року Центром надання адміністративних послуг Іванківської селищної ради Вишгородського району Київської області N 432 та N 433 вбачається, що ОСОБА_1, 2003 р.н. зареєстрована за адресою: АДРЕСА_1; ОСОБА_2, 1975 р.н., зареєстрований за адресою: АДРЕСА_2. З довідки Макарівського старостинського округу Іванківської селищної ради Вишгородського району Київської області від 02.11.2022 року N 07-07/32 вбачається, що ОСОБА_2, 1975 р.н., зареєстрований та проживає за адресою: АДРЕСА_2.

Матеріали справи містять довідку Іванківського підрозділу Управління соціального захисту населення Вишгородської райдержадміністрації про те, що ОСОБА_1 (Позивач) знаходиться на обліку в УСЗН Вишгородської РДА (Іванківський відділ) та отримує щомісячну одноразову допомогу при народженні 1-єї дитини, з якої вбачається, що вона з травня 2022 по жовтень 2022 отримала 5160,00 грн соціальних виплат (860,00 грн щомісяця).

Позивачка проситьсуд стягнутиз відповідачана утриманнянеповнолітньої доньки ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1,аліменти урозмірі j часткиз усіхвидів йогозаробітку (доходу)щомісяця, але неменше 50відсотків відпрожиткового мінімумудля дитинівідповідного віку, з моменту подачіданого позовудо судуі додосягнення дитиноюповноліття, а такожаліменти наїї утриманняу розмірі? часткиз усіхвидівйого заробітку (доходу) щомісяця, з дня подачі позову до суду і до 03.01.2024 року, тобто до досягнення дитиною трьох років.

Відповідач не заперечує проти стягнення з нього аліментів на утримання дитини, і заперечує проти утримання дружини, посилаючись на те, що вона вже не є його дружиною.

Згідно зі ст. 5 Протоколу N 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, кожен з подружжя у відносинах між собою і в їхніх відносинах зі своїми дітьми користується рівними правами та обов’язками цивільного характеру, що виникають зі вступу у шлюб, перебування в шлюбі та у випадку його розірвання.

За приписами ч. 1ст. 4 ЦПК Україникожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутись до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Відповідно дост. 13 ЦПК Українисуд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цьогоКодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

Згідно з ч. 8, 9 ст. 7 СК Українирегулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї. Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Частиною 2 ст. 18 СКпередбачено, що суд застосовує ті способи захисту прав або інтересів учасників сімейних відносин, які встановлені законом або домовленістю (договором) сторін.

В частині 2статті 51 Конституції Українизакріплений конституційний обов'язок батьків утримувати своїх дітей.

Відповідно дост. 141 СК України, мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Частиною 2статті 150 СК Українивизначено, що батьки зобов'язані піклуватись про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Відповідно дост. 180 СК Українибатьки зобов'язані утримувати дітей до досягнення ними повноліття.

Згідно зіст. 181 СК Україниспособи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними.

За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі.

За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі.

Відповідно дост. 182 СК Українипри визначенні розміру аліментів суд враховує: 1) стан здоров'я та матеріальне становище дитини; 2) стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; 3) наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; 3-1) наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; 3-2) доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; 4) інші обставини, що мають істотне значення.

Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини.

Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Пунктом 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України "Про застосування судами норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів" N 3 від 15.05.2006 року також передбачено, що згідно з ч. 3 ст. 181 Сімейного кодексу України аліменти на дитину присуджуються в частці від заробітку (доходу) її матері, батька (ст. 183 цього Кодексу) або в твердій грошовій сумі (ст. 184 СК України) і виплачуються щомісячно.

Разом з тим, статтею 7 Закону України "Про Державний бюджет України на 2022 рік" N 1928-IX від 02.12.2021 року передбачено, що для дітей віком до 6 років з 1 січня 2022 року прожитковий мінімум становить 2100 грн., з 1 липня - 2201 грн., з 1 грудня - 2272 грн.

Враховуючи, що відповідач не заперечує проти стягнення з нього аліментів у розмірі j частки з усіх видів його заробітку (доходу) щомісяця до досягнення дитиною повноліття, суд вважає за необхідне задовольнити позовні вимоги в цій частині, так як зазначений розмір аліментів буде необхідним і достатнім для гармонійного розвитку дитини.

Стягнення аліментів на утримання дружини.

Стосовно стягнення аліментів на утримання дружини у розмірі? частки з усіх видів його заробітку (доходу) щомісяця і до досягнення дитиною трирічного віку, суд зазначає наступне.

Положеннями ч. 1ст. 75 СК Українипередбачено, що дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного.

Частиною 1 статті 79 СК України визначено, що аліменти присуджуються за рішенням суду від дня подання позовної заяви.

Відповідно до ч. 1ст. 80 СК Українияліменти присуджуються одному з подружжя у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя і (або) у твердій грошовій сумі.

Згідно з ч. 2, 4ст. 84 СК України, дружина, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка - батька дитини до досягнення дитиною трьох років. Право на утримання вагітна дружина, а також дружина, з якою проживає дитина, має незалежно від того, чи вона працює, та незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу.

Таким чином, необхідною умовою утримання дружини, з якою проживає дитина є можливість чоловіка надавати матеріальну допомогу.

Виходячи з положень, які містяться вПостанові Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року N 3 "Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів", при вирішенні питання щодо стягнення аліментів на утримання дружини до досягнення дитиною трьох років, суд бере до уваги стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; відсутність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних дружини, батьків, повнолітніх дітей; сімейний стан платника аліментів, наявність у платника аліментів зобов'язань зі сплати аліментів на дитину за рішенням суду, наявність нерегулярного, мінливого, невизначеного доходу.

Отже, аналіз даних положень сімейного законодавства України передбачає право дружини-матері на утримання чоловіком-батьком до досягнення дитиною трирічного віку незалежно від того чи вона працює та незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу. Подання суду доказів того, що дружина, з якою проживає дитина, потребує матеріальної допомоги, не є обов'язковим, оскільки право на аліменти належить дружині-матері незалежно від цієї обставини.

Як було встановлено судом, відповідач є батьком дитини, дитина мешкає разом із матір'ю, позивачка не працює, отримує соціальні виплати, які не є достатніми для забезпечення нормального рівня життя її та дитини, оскільки перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, отже вона потребує матеріальної допомоги від свого чоловіка, що у свою чергу є його обов'язком відповідно до вимогст. 84 СК України.

Статтею 81 ЦПК України, передбачено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи.

Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Відповідачем не надано суду доказів, які свідчать про наявність підстав для звільнення його від обов'язку утримувати дружину.

Суд не бере до уваги посилання відповідача на той факт, що позивачка вже не є його дружиною, з тих підстав, що рішення суду у цивільній справі N 366/1841/22, яка перебуває у провадженні Іванківського районного суду Київської області за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, ще не ухвалене. Тому, до набрання законної сили рішенням суду про розірвання шлюбу, сторони офіційно є чоловіком та дружиною.

При цьому суд звертає увагу на норми ч. 6 ст. 84 СК України, згідно з якою, право наутримання вагітна дружина, а також дружина, з якоюпроживає дитина, має ів

разірозірвання шлюбу та ч. 2 ст. 91 СК України, якою передбачено, що жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, мають право на утримання в разі проживання з нею, ним їхньої дитини, відповідно до частин другої - четвертої статті 84 та статей 86 і 88 цього Кодексу.

Зважаючи на те, що належних і допустимих доказів щодо відсутності можливості надавати матеріальну допомогу на утримання дружини відповідач суду не надав, суд дійшов висновку про стягнення з нього аліментів на користь дружини у розмірі? частки з усіх видів його заробітку (доходу) щомісяця і до досягнення дитиною трирічного віку, тобто до ІНФОРМАЦІЯ_3, починаючи з дня подання позовної заяви до суду.

Відповідно дост. 430 ЦПК України, суд допускає негайне виконання рішення у справах про стягнення аліментіву межах стягнення суми платежу за один місяць.

Судовий збір.

Згідно зіст. 141 ЦПК Українизвідповідача слід також стягнути в дохід держави судовий збір в сумі 992,40 гривень, від сплати якого позивачка звільнена відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України “Про судовий збір”.

На підставі викладеного, керуючисьст. ст. 2, 12, 13, 76-81, 141,259,263-265, 268, 273 354, 355, 430 ЦПК України, суд

УХВАЛИВ:

Позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини та на утримання дружини до досягнення дитиною трирічного віку, задовольнити.

Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання малолітньої дитини, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, у розмірі j частки від заробітку (доходу) щомісячно, але не менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 31 жовтня 2022 року до досягнення дитиною повноліття.

Стягнути з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на її утримання, у розмірі? частки від заробітку (доходу) щомісячно, починаючи з 31 жовтня 2022 року і до досягнення дитиною, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, трирічного віку, тобто до ІНФОРМАЦІЯ_4.

Рішення в частині стягнення з ОСОБА_2 аліментів у межах суми виплати за один місяць підлягає негайному виконанню.

Стягнути з ОСОБА_2 на користь держави судовий збір в розмірі 992 грн 40 коп.

Рішення може бути оскаржене протягом тридцяти днів з дня проголошення рішення або з дня складення повного судового рішення у разі оголошення вступної та резолютивної частини рішення або розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи.

До дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні скарги подаються учасниками справи через Іванківський районний суд Київської області до Київського апеляційного суду

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Повне найменування сторін:

Позивач: ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_5 (РНОКПП НОМЕР_3;зареєстрована тапроживає АДРЕСА_3);

Відповідач: ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_6 (РНОКПП НОМЕР_4; зареєстрований тапроживає АДРЕСА_4).

Суддя: Слободян Н.П.

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ[22]

До: Броварського районного суду
Київської області
(поштовий індекс, адреса)
Позивач: Кулик Оксана Степанівна
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)
Відповідач: Кулик Олег Петрович
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)
Ціна позову: 60 000 грн.

ПОЗОВНА ЗАЯВА
про стягнення аліментів на утримання дитини

Я, Кулик Оксана Степанівна, і Кулик Олег Петрович (далі — відповідач), є батьками нашої дочки Кулик Софії Олегівни, 16 серпня 2009 р.н., що підтверджується її свідоцтвом про народження від 25 серпня 2009 р.

12 січня 2022 р. наш шлюб з відповідачем було розірвано, і з цього часу він перестав утримувати дочку. Дочка навчається в третьому класі середньої школи і повністю перебуває на моєму утриманні. Мою пропозицію домовитись про його участь в утриманні дитини відповідач відхилив без будь-яких пояснень. Відповідач працює, добре матеріально забезпечений, інших утриманців не має.

Згідно ч. 3 ст. 181 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина. Частиною 1 ст. 183 СК України встановлено, що частка заробітку (доходу) матері, батька, яка буде стягуватися як аліменти на дитину, визначається судом.

Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 182 СК України при визначенні розміру аліментів суд враховує: стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; інші обставини, що мають істотне значення. Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 430 ЦПК України суд допускає негайне виконання рішень у справах про стягнення аліментів - у межах суми платежу за один місяць.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» позивачі у справах про стягнення аліментів.

Мною по справі не вживалися заходи для забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви.

[22] Зразки документів використано з он-лайн платформи компанії ActiveLex: он-лайн інструменти для юриста (URL: https://activelex.com)

Підтверджую, що мною не подано іншого позову до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав.

На підставі викладеного, ст.ст. 180-183 СК України, керуючись ст.ст. 4, 175, 177, 184, 430 ЦПК України,

ПРОШУ:

1. Задовольнити мій позов.
2. Стягнути з Кулика Олега Петровича, 1974 р.н., уродженця м. Києва, на мою користь аліменти на утримання дочки Кулик Софії, 16 серпня 2009 р.н., в розмірі 30% усіх видів заробітку Кулика О. П., але не менше, ніж 50 % прожиткового мінімуму для дитини, починаючи з дня пред'явлення позову і до досягнення дочкою повноліття, тобто до 16 серпня 2027 р.
3. Прошу допустити негайне виконання цього рішення.

Додатки:

1) Копія позовної заяви.
2) Копія свідоцтва про народження дочки.
3) Копія свідоцтва про розірвання шлюбу.
4) Довідка з ЖЕУ про місце проживання дитини.
5) Довідка з місця навчання дочки.
6) Довідка про заробітну плату позивача.

(дата) (підпис)

До Печерського районного суду м. Києва
(поштовий індекс, адреса)
Судді Шуст Н.Н.
Заявник: Максименко Петр Павлович
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)
Справа № 0-14/20
Провадження по справі № 0101-14/20

ЗАЯВА
про скасування тимчасового обмеження у праві виїзду за кордон

Ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 15 березня 2021 р. у справі № 0-14/20, що набрала законної сили, подання Печерського районного відділу державної виконавчої служби м. Києва про тимчасове обмеження мене, Максименко Петра Павловича, громадянина України, 19 листопада 1975 року народження, ІПН 0123443245, проживаючого за адресою: м. Київ, вул. Ревуцького 9/21, у праві виїзду за кордон без вилучення паспорту громадянина України - задоволено.

Тимчасово обмежено виїзд за межі України до виконання зобов`язань, покладених судовим рішенням Печерського районного суду м. Києва по примусовому виконанню виконавчого листа № 2-4018 від 24 вересня 2020 р. про стягнення боргу на загальну суму 14044,19 грн. - до виконання зобов`язань або розв`язання спору за погодженням сторін у передбачених законом випадках.

Відповідно до ч. 1 ст. 441 Цивільного процесуального кодексу України тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом як захід забезпечення виконання судового рішення.

Підставою для обмеження у праві виїзду за кордон слугувало те, що я був боржником у виконавчому провадженні про стягнення аліментів на утримання доньки.

Відповідно до листа Печерського районного відділу ДВС у м. Києві Центрального міжрегіонального управління міністерства юстиції (м. Київ) від 24 липня 2021 р. № 16358-19-2-31 зазначено, що станом на 24 липня 2021 р. на виконанні у відділі не перебувають виконавчі провадження про стягнення з мене заборгованості.

Таким чином, оскільки борг за виконавчим провадженням відсутній, тому відпала необхідність у застосуванні тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України.

Відповідно до ч. 5 ст. 441 ЦПК України, суд може скасувати тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України за вмотивованою заявою боржника.

Ураховуючи вищенаведене та керуючись ст. 441 ЦПК України, Законами України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про виконавче провадження»,

ПРОШУ:

1. Заяву задовольнити.
2. Скасувати тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, застосоване відносно мене, Максименко Петра Павловича, громадянина України, 19 листопада 1975 року народження, ІПН 0123443245, проживаючого за адресою: м. Київ, вул. Ревуцького 9/21, відповідно до ухвали Печерського районного суду м. Києва від 15 березня 2021 р. у справі № 0-00/00.

(дата) (підпис)

ДОГОВІР
ПРО ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА АЛІМЕНТИ ДЛЯ ДИТИНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕДАЧЕЮ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА КВАРТИРУ

м._____ «___»_____20__р.

Ми: з однієї сторони – _____, який проживає в _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом **«БАТЬКО»**, а з другої сторони – _____, __.__.____ року народження, проживаю в _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом **«ДИТИНА»**, від імені якої діє _____, яка проживає в _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом – **«МАТИ»**, разом надалі за текстом **«СТОРОНИ»**, на підставі розпорядження _____ від __.__.____ року № ___, діючи добровільно, відповідно до власного вільного волевиявлення, що відповідає нашій внутрішній волі, перебуваючи при здоровому розумі та ясній пам'яті, розуміючи значення своїх дій, попередньо ознайомлені з вимогами чинного законодавства щодо недійсності правочинів, уклали цей договір про таке:

1. Договором про сплату аліментів на дитину, укладеним між **Батьком** і **Матір'ю** і посвідченим _____, приватним нотаріусом _____ нотаріального округу, __.__.____ року, реєстровий номер ____, надалі за текстом – договір про сплату аліментів, встановлено обов'язок **Батька** сплачувати на утримання дитини аліменти в розмірі _____ (_____) гривень __ копійок щомісяця.

Батько заявляє, що станом на __.__.____ (_____) року не має заборгованості по сплаті аліментів за договором про сплату аліментів.

Мати заявляє, що **Батько** не має заборгованості по сплаті аліментів за договором про сплату аліментів.

2. **Батько** передає у власність **Дитині**, а **Дитина** приймає у власність від **Батька** квартиру № __ (_____), в будинку __ (_____), розташованому по _____, реєстраційний номер _____.

3. За цим договором право на аліменти для дитини, встановлені договором про сплату аліментів, припиняється у зв'язку з передачею права власності на квартиру.

4. Відчужувана квартира належить _____ на підставі договору купівлі-продажу квартири, посвідченого _____, приватним нотаріусом _____ нотаріального округу, __.__.____ року, реєстровий номер ___. Реєстрація права власності проведена _____ __.__.____ року, право власності зареєстровано в реєстровій книзі _____ за реєстровим номером _____ (витяг про державну реєстрацію прав № ___, виданий _____ __.__.____ року).

5. Вищезазначена квартира складається з ___ жилих кімнат. Площа вищевказаної квартири складає: загальна площа – _____ (_____) кв.м., житлова площа – ____ (_____) кв.м.

6. Згідно з даними, що містяться у витягу з реєстру прав власності на об'єкти нерухомого майна, виданому _____ __.__.____ року за № _____, вартість відчужуваної квартири становить _____ (_____) гривень __ (_____) копійок.

7. **Батько** свідчить, що дійсно є власником квартири, він не має обмежень щодо свого права розпорядження квартирою, ні квартира, ні будь-яка її частина на момент укладення цього договору нікому іншому не продана, не подарована, не відчужена іншим способом, не надана в іпотеку, не передана в оренду чи безоплатне користування, не є предметом обтяження, в податковій заставі і під забороною (арештом) не перебуває, права третіх осіб (права наймача, право застави, право довічного утримання тощо) щодо квартири відсутні, питання права власності на квартиру не є предметом судового розгляду, будь-які спори відносно зазначеної квартири відсутні, квартира не внесена до статутного капіталу юридичних осіб, у квартирі не зареєстровано місцезнаходження юридичної особи.

8. За даними довідки, виданої _____ __.__.____ року, у квартирі, не зареєстровано місце проживання будь-яких осіб.

9. Згідно з ч. 4 ст. 334 Цивільного кодексу України право власності на вищезазначену квартиру виникає у Дитини з моменту державної реєстрації договору.

10. На квартиру № __ (_____), в будинку __ (_____), розташованому по _____, не може бути звернене стягнення.

11. **Сторони** оцінюють квартиру, що є предметом цього договору, в _____ (_____) гривень __ копійок.

12. Витрати, пов'язані з нотаріальним посвідченням цього договору, несе **Батько**.

13. До досягнення десятирічного віку **Дитина** буде проживати разом з **Матір'ю** за адресою: _____.

Після досягнення **Дитиною** десятирічного віку місце проживання **Дитини** буде визначатися за спільною згодою **Батьків** та **Дитини**.

Нотаріусом роз'яснено **Батькам** положення ч. 3 ст. 160 Сімейного кодексу України, відповідно до якої, якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

14. Нотаріусом роз'яснено **Батькам** положення чинного законодавства щодо порядку укладення договорів про припинення права на утримання взамін набуття права власності на нерухоме майно, підстав та наслідків визнання їх недійсними, зміст Правил користування приміщеннями житлових будинків в редакції Постанови КМ України від 28 грудня 2016 р. № 1024, зміст ст. 203 Цивільного кодексу України, статей 59-65, 75-91, 180, 185, 190 Сімейного кодексу України та ст. 182 Цивільного кодексу України щодо державної реєстрації прав на нерухоме майно.

15. Укладення цього договору не звільняє **Батька** від обов'язку брати участь у додаткових витратах на **Дитину**.

16. **Батько** стверджує, що документи, які підтверджують його право власності на квартиру, та всі надані ним відомості відносно зазначеної квартири є достовірні та правдиві. В разі, коли документи чи відомості щодо вищезазначеної квартири виявляться недостовірними, неправдивими, **Батько** зобов'язаний відшкодувати заподіяні збитки та витрати у повному обсязі.

17. Цей договір визнається судом недійсним за вимогою **Батька** у разі виключення його імені як батька з актового запису про народження **Дитини**.

У разі визнання цього договору недійсним у **Батька** відновлюється право власності на квартиру, яка є предметом цього договору.

18. За позовом **Батька** цей договір може бути розірваний у разі невиконання **Матір'ю** обов'язків по утриманню **Дитини**.

19. Ми, **Сторони**, підтверджуємо, що цей договір відповідає нашим дійсним намірам і не носить характеру фіктивного та удаваного правочину, укладається нами у відповідності зі справжньою нашою волею, без будь-якого застосування фізичного чи психічного тиску та на вигідних для нас умовах і не є результатом впливу тяжких обставин, договір укладається нами без застосування обману чи приховування фактів, які мають істотне значення, ми однаково розуміємо значення, умови договору, його природу і правові наслідки, бажаємо настання саме тих правових наслідків, що створюються цим договором, а також свідчимо, що договором визначені всі істотні умови, про що свідчать наші особисті підписи на договорі.

20. **Сторони** підтверджують, що домовились і не мають жодних зауважень, доповнень або суперечностей відносно умов цього договору.

21. Договір складено в ___ примірниках, один з яких зберігається в справах приватного нотаріуса _____ нотаріального округу _____, інші видаються **Сторонам**.

22. Нотаріусом роз'яснено зміст ст. 182 Цивільного кодексу України, відповідно до якої, право власності та інші речові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. Державна реєстрація прав на нерухомість і правочинів щодо нерухомості є публічною, здійснюється відповідним органом, який зобов'язаний надавати інформацію про реєстрацію та зареєстровані права в порядку, встановленому законом.

ДОГОВІР
ПРО СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

м._____ «___»_____20__р.

Ми: з однієї сторони – _____, який проживає в _____, реєстраційний номер облікової картки платника _____, надалі за текстом **«БАТЬКО»** та з другої сторони – _____, проживаю в _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом **«МАТИ»**, разом надалі за текстом **«БАТЬКИ»** або **«СТОРОНИ»**, діючи добровільно, відповідно до власного вільного волевиявлення, що відповідає нашій внутрішній волі, перебуваючи при здоровому розумі та ясній пам'яті, розуміючи значення своїх дій, попередньо ознайомлені з вимогами чинного законодавства щодо недійсності правочинів, уклали цей договір про таке:

1. Цей договір укладено батьками малолітньої дитини _____, __.__.____ (_____) року народження (свідоцтво про народження _____, видане відділом _____ __.__.____ року), надалі за текстом – дитина.

2. За домовленістю **Батьків**, цим договором встановлюється обов'язок **Батька** сплачувати на утримання дитини аліменти в розмірі _____ (_____) гривень __ копійок щомісяця.

Аліменти повинні бути сплачені **Батьком** не пізніше __ (_____) числа кожного поточного місяця за наступний місяць шляхом перерахування суми аліментів на відкритий на ім'я **Матері** рахунок № _____ в _____, МФО _____.

3. Крім сплати суми аліментів, зазначених в п. 2 цього договору, **Батько** зобов'язаний брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

За домовленістю **Батьків**, додаткові витрати на дитину сплачуються **Батьком** щомісяця в сумі _____ (_____) гривень __ копійок шляхом перерахування суми додаткових витрат за реквізитами, вказаними в п. 2 цього договору.

Додаткові витрати на дитину сплачуються **Батьком** не пізніше __ (_____) числа кожного поточного місяця за наступний місяць.

4. **Батьки** домовились, що до досягнення дитиною десятирічного віку дитина буде проживати разом з **Матір'ю** за адресою: _____.

Після досягнення дитиною десятирічного віку місце проживання дитини буде визначатися за спільною згодою **Батьків** та дитини.

Нотаріусом роз'яснено **Батькам** положення ч. 3 ст. 160 Сімейного кодексу України, відповідно до якої, якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

5. Аліменти, одержані на дитину, є власністю **Матері** і мають використовуватися за цільовим призначенням.

Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, які одержані для її утримання.

У разі смерті **Матері** аліменти є власністю дитини.

6. Згідно з ч. 2 ст. 189 Сімейного кодексу України у разі невиконання **Батьком** своїх обов'язків за цим договором, аліменти та/або додаткові витрати на дитину з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

7. Той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування можуть укласти договір про припинення

права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо).

8. Розмір аліментів та/або розмір додаткових витрат на дитину, визначений в цьому договорі, може бути згодом зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом **Батька** або **Матері** у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них та в інших випадках, передбачених законом.

9. У разі невиконання, неналежного або несвоєчасного виконання **Батьком** умов цього договору та виникнення заборгованості з вини **Батька**, він зобов'язаний сплатити неустойку (пеню) в розмірі __ (_____) відсотків від несплаченої суми аліментів та/або додаткових витрат на дитину за кожен день прострочення зобов'язання.

10. Сплата **Батьком** неустойки не звільняє **Батька** від виконання зобов'язань за цим договором.

11. **Батько** має право перевіряти цільове використання аліментів та додаткових витрат на дитину.

Нотаріусом роз'яснено положення ст. 186 Сімейного кодексу України, відповідно до якої за заявою платника аліментів або за власною ініціативою орган опіки та піклування перевіряє цільове витрачання аліментів.

У разі нецільового витрачання аліментів платник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України.

12. Цей договір вступає в силу з моменту його нотаріального посвідчення і діє до досягнення дитиною вісімнадцятирічного віку, а саме до __.__.____ (_____) року.

13. Витрати, пов'язані з нотаріальним посвідченням цього договору, несе **Батько**.

14. Нотаріусом роз'яснено **Сторонам** положення чинного законодавства щодо порядку укладення договорів про сплату аліментів на дитину, підстав та наслідків визнання їх недійсними зміст ст. 203 Цивільного кодексу України, статей 157, 160, 180-197 Сімейного кодексу України.

15. Ми, **Батьки**, підтверджуємо, що цей договір відповідає нашим дійсним намірам і не носить характеру фіктивного та удаваного правочину, укладається нами у відповідності зі справжньою нашою волею, без будь-якого застосування фізичного чи психічного тиску та на вигідних для нас умовах і не є результатом впливу тяжких обставин, договір укладається нами без застосування обману чи приховування фактів, які мають істотне значення, ми однаково розуміємо значення, умови договору, його природу і правові наслідки, бажаємо настання саме тих правових наслідків, що створюються цим договором, а також свідчимо, що договором визначені всі істотні умови, про що свідчать наші особисті підписи на договорі.

16. **Батьки** підтверджують, що домовились і не мають жодних зауважень, доповнень або суперечностей відносно умов цього договору.

17. Договір складено в ___ примірниках, один з яких зберігається в справах приватного нотаріуса _____ нотаріального округу _____, інші видаються **Батькам**.

Підписи Сторін

Посвідчувальний напис нотаріуса

ДОГОВІР
ПРО СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

м._____ «___»_____20__р.

Ми: з однієї сторони – _____, який проживає в м. _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом **«БАТЬКО»** та з другої сторони – _____, проживаю в _____, реєстраційний номер облікової картки платника податків _____, надалі за текстом **«МАТИ»**, разом надалі за текстом **«БАТЬКИ»** або **«СТОРОНИ»**, діючи добровільно, відповідно до власного вільного волевиявлення, що відповідає нашій внутрішній волі, перебуваючи при здоровому розумі та ясній пам'яті, розуміючи значення своїх дій, попередньо ознайомлені з вимогами чинного законодавства щодо недійсності правочинів, **уклали даний договір про наступне:**

1. Даний договір укладено батьками малолітньої дитини _____, _____ року народження (свідоцтво про народження ІІІ-БК №ХХХХ, видане відділом _____ районного управління юстиції в м. Києві 20.05.2003 року), надалі за текстом – дитина.

2. За домовленістю **Батьків**, даним договором встановлюється обов'язок **Батька** сплачувати на утримання дитини аліменти в розмірі _____ (_____ тисячі) гривень 00 копійок щомісяця.

Аліменти повинні бути сплачені **Батьком** не пізніше 20 (двадцятого) числа кожного поточного місяця за наступний місяць шляхом перерахування суми аліментів на відкритий на ім'я **Матері** рахунок №_____ в Акціонерному банку «_____» в м. Києві, МФО_____

3. Крім сплати суми аліментів, зазначених в п. 2 даного договору, **Батько** зобов'язаний брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

За домовленістю **Батьків**, додаткові витрати полягають в п'ятдесяти відсотковому відшкодуванні Батьком Матері грошових коштів від вартості необхідних для лікування дитини лікарських засобів (лікувальних препаратів), шляхом перерахування суми додаткових витрат за реквізитами, вказаними в п. 2 даного договору.

Додаткові витрати на дитину сплачуються **Батьком** не пізніше 10 (десяти) днів з дня звернення до нього Матері з вимогою про відшкодування таких витрат.

Батько має право перевірити наявність виниклих у Матері додаткових витрат на дитину, шляхом витребування у Матері підтверджуючих документів (лікарських рецептів, розрахункових чеків, тощо), а у разі відсутності таких документів Батько має право відмовити Матері у відшкодуванні додаткових витрат на дитину.

4. **Батьки** домовились, що до досягнення дитиною чотирнадцятирічного віку дитина буде проживати разом з **Матір'ю** за адресою: м. _____, вул. _____, буд. ___, кв. _____.

Після досягнення дитиною чотирнадцятирічного віку місце проживання дитини буде визначатися за спільною згодою **Батьків** та дитини.

При цьому, Нотаріусом роз'яснено **Батькам** положення ч. 3 ст. 160 Сімейного кодексу України, відповідно до якої, якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається нею самою.

5. Аліменти, одержані на дитину, є власністю **Матері** і мають використовуватися за цільовим призначенням.

Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, які одержані для її утримання.

У разі смерті **Матері** аліменти є власністю дитини.

6. Згідно з ч. 2 ст. 189 Сімейного кодексу України у разі невиконання **Батьком** своїх обов'язків за даним договором, аліменти та/або додаткові витрати на дитину з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

7. Той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо).

8. Розмір аліментів та/або розмір додаткових витрат на дитину, визначений в даному договорі, може бути згодом зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом **Батька** або **Матері** у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них та в інших випадках, передбачених законом.

9. У разі невиконання, неналежного або несвоєчасного виконання **Батьком** умов даного договору та виникнення заборгованості з вини **Батька**, він зобов'язаний сплатити неустойку (пеню) в розмірі 3 (трьох) відсотків від несплаченої суми аліментів та/або додаткових витрат на дитину за кожен день прострочення зобов'язання.

10. Сплата **Батьком** неустойки не звільняє **Батька** від виконання зобов'язань за даним договором.

11. **Батько** має право перевіряти цільове використання аліментів та додаткових витрат на дитину.

Нотаріусом роз'яснено положення ст. 186 Сімейного кодексу України, відповідно до якої за заявою платника аліментів або за власною ініціативою орган опіки та піклування перевіряє цільове витрачання аліментів.

У разі нецільового витрачання аліментів платник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України.

12. Даний договір вступає в силу з моменту його нотаріального посвідчення і діє до досягнення дитиною вісімнадцятирічного віку, а саме до __.__.____ (дата прописом) року.

13. Витрати, пов'язані з нотаріальним посвідченням цього договору, несе **Батько**.

14. Нотаріусом роз'яснено **Сторонам** положення чинного законодавства щодо порядку укладення договорів про сплату аліментів на дитину, підстав та наслідків визнання їх недійсними зміст ст. 203 Цивільного кодексу України, статей 157, 160, 180-197 Сімейного кодексу України.

15. Ми, **Батьки**, підтверджуємо, що цей договір відповідає нашим дійсним намірам і не носить характеру фіктивного та удаваного правочину, укладається нами у відповідності зі справжньою нашою волею, без будь-якого застосування фізичного чи психічного тиску та на вигідних для нас умовах і не є результатом впливу тяжких обставин, договір укладається нами без застосування обману чи приховування фактів, які мають істотне значення, ми однаково розуміємо значення, умови договору, його природу і правові наслідки, бажаємо настання саме тих правових наслідків, що створюються даним договором, а також свідчимо, що договором визначені всі істотні умови, про що свідчать наші особисті підписи на договорі.

16. **Батьки** підтверджують, що домовились і не мають жодних зауважень, доповнень або суперечностей відносно умов даного договору.

17. Договір складено в трьох примірниках, один з яких зберігається в справах приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу _____, інші видаються **Батькам**.

ПІДПИСИ:

Місто _____, Україна, _____
_____20__р.

Цей договір посвідчено мною, _____, приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу.

Договір підписано сторонами у моїй присутності.

До: Городищенського районного суду
Черкаської області
(поштовий індекс, адреса)

Заявник: Городищенська школа-інтернат
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)

Представник Заявника: адвокат Петренко
Омелян Вікторович
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)

Боржники: Гопанчук Володимир Борисович,
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)
Гопанчук Алла Тихонівна
(поштовий індекс, адреса, телефон, ІПН,
офіційна е-адреса)

ЗАЯВА
про видачу судового наказу

Рішенням Городищенського районного суду Черкаської області від 6 січня 2022 р. гр. Гопанчук Володимир Борисович та гр. Гопанчук Алла Тихонівна були позбавлені батьківських прав відносно своєї неповнолітньої дитини — Гопанчука Віктора Володимировича, проте питання щодо стягнення аліментів не розглядалося. З 12 січня 2022 р. дитина постійно проживає і навчається у Городищенській школі-інтернаті І-ІІ ступенів для розумово відсталих дітей — сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та перебуває на повному державному забезпеченні.

На підставі ст. 245 СК України функції опікуна щодо них покладаються на адміністрацію вказаного закладу. Батьки долею дитини не цікавляться, не допомагають ні морально, ні матеріально, ведуть аморальний спосіб життя.

Відповідно до ч. 2 ст. 166 СК України особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини та за ч. 2 ст. 248 СК України влаштування дитини до дитячого закладу не припиняє права дитини на аліменти та інші соціальні виплати.

Згідно з ч. 1 ст. 180 СК України, батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Частиною 2 ст. 182 СК України встановлено мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину, що не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору звільняються позивачі за подання позовів про стягнення аліментів.

У зв'язку із наведеним вище, на підставі ст. 161, 163, 167, 168, 430 ЦПК України, ст.ст. 166, 193, 180, 182 СК України,

ПРОСИМО:

Видати судовий наказ про стягнення з Гопанчука Володимира Борисовича, що проживає за адресою (поштовий індекс, адреса, телефон), сторожа АТП № 3, та Гопанчук Алли Тихонівни, що проживає за адресою (поштовий індекс, адреса, телефон), прибиральниці АТП № 3, аліментів на Гопанчука Віктора Володимировича в розмірі 50

відсотків прожиткового мінімуму, починаючи з 12 січня 2022 р. до досягнення дитиною повноліття.

Додатки:

1) Рішення Городищенського районного суду Черкаської області від 6 січня 2022 р. про позбавлення боржників батьківських прав.
2) Копія довіреності представника заявника.
3) Копія Свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.
4) Копія заяви з додатками.
5) Копії свідоцтв про народження дітей.
6) Довідка про місце проживання і навчання дітей.

Представник заявника
Адвокат Петренко О. В.

(дата) (підпис)

До: Оболонського районного суду
міста Києва
(поштовий індекс, адреса, телефон)
Позивач: Шпилька Вікторія Карлівна
(поштовий індекс, адреса, телефон, (офіційна)
адреса е-пошти)
Відповідач: Шпилька Віктор Августович
поштовий індекс, адреса, телефон, (офіційна)
адреса е-пошти)
Третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї
Оболонської районної в місті Києві державної
адміністрації (поштовий індекс, адреса, телефон,
(офіційна) адреса е-пошти)

ПОЗОВНА ЗАЯВА
про стягнення аліментів та позбавлення батьківських прав

Рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 01.11.2016 шлюб, зареєстрований 24.07.2015 Київським відділом державної реєстрації шлюбів Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), актовий запис №1234, між мною – Шпилькою Вікторією Карлівною (позивачка) та Шпилькою Віктором Августовичем (відповідач) - розірвано.

У відповідності до свідоцтва про народження Шпильки Петра, виданого Київським відділом державної реєстрації шлюбів Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (актовий запис 4321), батьком дитини Шпильки Петра 20.10.2016 року народження є Шпилька Віктор Августович.

З 2016 року й до теперішнього часу я піклуюся про здоров`я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, повністю її утримую. Натомість відповідач не піклується про здоров`я, фізичний, духовний та моральний розвиток дитини, не утримує її.

У відповідності до ч.ч. 2, 3 ст. 150 Сімейного кодексу України батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Враховуючи те, що відповідач жодним чином не був позбавлений інформації стосовно місця перебування мене та дитини, а з боку мене ніколи не створювалися перешкоди щодо участі батька в її вихованні, вищевикладені обставини свідчать про фактичну можливість, але вольове небажання відповідача виконувати відносно своєї дитини батьківські обов'язки, покладені на нього законом.

Статтею 180 Сімейного кодексу України передбачено, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Відповідач ухиляється від виконання своїх обов'язків. Це виражається у тому, що він не забезпечує необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що порушує нормальне самоусвідомлення дитини, не виявляє інтересу до її внутрішнього світу.

Відповідач ніякої допомоги на утримання Шпильки Петра не надавав і не надає по цей час, не дбає про нормальне самоусвідомлення дитини, не сприяє засвоєнню загально визначених норм моралі, не надає доступу до культурних та інших духовних цінностей.

Висновком про доцільність позбавлення батьківських прав від 16.07.2021 року за № 200 Оболонської РДА вирішено доцільним позбавити Шпильку Віктора Августовича відносно сина Шпильки Петра батьківських прав, оскільки з`ясовано, що батько з листопада 2016 року ухиляється від виконання батьківських обов`язків відносно сина, за місцем реєстрації постійно не проживає, постійної роботи не має, вихованням та забезпеченням потреб дитини не займається, зв`язок з колишньою дружиною та сином не підтримує.

Частини 1, 2 ст. 27 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., ратифікованої Постановою Верховної Ради України № 789 XII (78912) від 27 лютого 1991 р., що набула чинності для України 27 вересня 1991 р., передбачено, що держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Згідно вимог ст. 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно.

В силу ст. 161 СК України, якщо батько та мати, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватись органом опіки та піклування або судом.

Відповідно до ст. 180 СК України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Згідно з ч. 2 ст. 181 СК України за домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь в її утриманні у грошовій і (або) натуральній формі. Частиною 3 ст. 181 СК України передбачено можливість стягнення за рішенням суду коштів на утримання дитини (аліментів).

Враховуючи те, що відповідач проживає окремо, при цьому домовленість між мною та відповідачем про сплату аліментів на утримання дитини відсутня, вважаю за необхідне стягнути з відповідача на мою користь аліменти на утримання їх малолітньої дитини.

Відповідно до ч. 2 ст. 182 СК України розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про державний бюджет на 2021 рік» у 2021 році прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць для дітей віком до 6 років становить: з 1 січня - 1921 гривня, з 1 липня - 2013 гривень, з 1 грудня - 2100 гривень.

Вважаю, що за вказаних обставин, з урахуванням матеріального стану сторін, слід визначити розмір аліментів та стягнути з відповідача аліменти на мою користь на утримання нашого сина Шпильки Петра у розмірі 1500 гривень щомісячно починаючи з 01.11.2016 та до досягнення дитиною повноліття.

Одним з головних принципів сімейного права є паритетність у побудові сімейних відносин. Цей принцип навіть знайшов своє відображення в Основному Законі України - Конституції, у ст. 51 якої зазначено, що кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Відповідно до ч. 3 ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Відповідно до ст. 141 СК України мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини. Відповідно до ст. 150 СК України батьки зобов'язані піклуватись про стан здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до сімейного життя.

Мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (ст. 153 СК України).

Згідно зі ст. 157 СК України питання про виховання дитини вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвиткові дитини. Батьки мають право укласти договір щодо здійснення

батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Договір укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків. Діти та батьки не повинні розлучатися всупереч їх волі, за винятком випадків, коли таке розлучення необхідне в інтересах дитини і цього вимагає рішення суду, що набрало законної сили (ч. 1 ст. 14 Закону України «Про охорону дитинства»).

У відповідності до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Відповідно до п. 2 ст. 164 СК України, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Згідно з роз'ясненнями, що містяться у п.15 постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», Позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та ін.), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей.

Пункт 16 зазначеної вище Постанови Пленуму Верховного Суду України містить роз'яснення з приводу того, що ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені факти, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов`язками.

Пунктами 1, 2 ст. 3 Конвенції про права дитини передбачено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Дитині забезпечується такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом.

Виходячи із змісту ст.ст. 3, 9 Конвенції про права дитини, у всіх діях щодо дітей, у тому числі коли дитина розлучається з одним із батьків, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченні інтересів дитини.

Відповідно до ч.ч. 1 та 2 ст. 155 СК України здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків мають ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності.

Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини.

У зв'язку з тим, що відповідач впродовж чотирьох останніх років фактично усунувся від виконання своїх батьківських обов'язків, фактичним виховання та утриманням малолітньої дитини займаюся тільки я, вважаю, що існують підстави для позбавлення Шпильки Віктора Августовича батьківських прав відносно малолітньої сина - Шпильки Петра.

Мною по справі не вживалися заходи для забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви.

Підтверджую, що мною не подано іншого позову до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав.

З огляду на викладене, на підставі ст.ст. 164, 180-184, 191 СК України, керуючись ст.ст. 4, 175, 177, 184, 430 ЦПК України,

ПРОШУ:

1. Прийняти мою позовну заяву до розгляду.
2. Задовольнити позов.
3. Позбавити Шпильку Віктора Августовича (адреса зареєстрованого місця проживання, ідентифікаційний номер) батьківських прав відносно Шпильки Петра, (свідоцтво про народження, видане Київським відділом державної реєстрації шлюбів Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ), актовий запис 51234).
4. Стягнути з Шпильки Віктора Августовича (адреса зареєстрованого місця проживання, ідентифікаційний номер) аліменти на утримання сина Шпильки Петра, у твердій грошовій сумі в розмірі 1500 (одна тисяча п'ятсот) гривень, починаючи з 01.11.2016 до досягнення дитиною повноліття, а саме до 20.10.2034.
5. Допустити негайне виконання рішення в частині стягнення аліментів в межах місячного платежу.
6. Стягнути з Шпильки Віктора Августовича (адреса зареєстрованого місця проживання, ідентифікаційний номер) на користь Шпильки Вікторії Карлівни (адреса зареєстрованого місця проживання, ідентифікаційний номер) судовий збір в розмірі 840 (вісімсот вісімдесят) грн. 80 коп.

Додатки:

1. Копія Свідоцтва по шлюб на 1 арк.
2. Копія Свідоцтва про розірвання шлюбу на 1 арк.
3. Копія Свідоцтва про народження на 1 арк.
4. Копія Висновку Оболонської РДА від 16.07.2021 за № 200 про доцільність позбавлення батьківських прав Шпильки Віктора Августовича відносно сина Шпильки Петра.
5. Копія квитанції про надіслання позовної заяви і додатків до неї учасникам справи.
6. Квитанція про сплату судового збору.

(дата) (підпис)

До: Дніпровського районного суду
міста Києва (пошт.індекс, адреса, тел.)
Позивач: ПІБ (пошт.індекс, адреса, телефон, (офіційна) адреса е-пошти)
Відповідач: ПІБ (пошт.індекс, адреса, телефон, (офіційна) адреса е-пошти)

ПОЗОВНА ЗАЯВА
про стягнення коштів на утримання непрацездатної дружини

З відповідачем, М. І. П. я перебуваю у шлюбі з "___" _____ ____ року. Шлюб зареєстровано у Броварському районному відділі РАГС, актовий запис № 325 (копія свідоцтва про шлюб міститься у додатку № ___).

"___" _____ ____ року в нас народилася донька М. (копія свідоцтва про народження міститься у додатку № ___).

Після народження дитини чоловік фактично не підтримує зі мною шлюбних відносин, покинув сім'ю і припинив надавати матеріальну допомогу.

"___" _____ ____ року згідно з рішенням суду з відповідача стягнуто кошти на утримання дитини (копія рішення суду міститься у додатку № ___). Однак цих коштів недостатньо для забезпечення достатнього життєвого рівня сім'ї та утримання дитини, яка хворіє і потребує постійного догляду та лікування (копії рецептів на лікарські засоби для дитини та касових чеків про придбання відповідних лікарських засобів містяться у додатку N ___). Я не працюю, є непрацездатною (інвалід II групи) (копія документа, що посвідчує стан інвалідності, додається). Позбавлена можливості одержати будь-які додаткові джерела доходу. Моє матеріальне становище є вкрай нужденним. Ці обставини можуть засвідчити громадяни К. М. та К. О.

Чоловік працює спеціалістом у торговій фірмі "_____". Одержує заробітну плату в сумі 900 (дев'ятсот) грн. Стягнень по виконавчих документах, крім таких на нашу доньку, з нього не проводиться. Відповідач спроможний надавати мені матеріальну допомогу, однак не бажає цього робити, про що заявляв при зазначених вище свідках.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 75 СК України дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного.

У разі відмови у такій підтримці один із них, який є непрацездатним і потребує матеріальної допомоги, має право одержувати утримання (аліменти) від другого з подружжя.

На підставі ст. 3 ЦПК, статей 75, 77, 79, 80 СК України -

ПРОШУ:

1. Стягнути з М. І. П. на мою користь частку від його заробітної плати в розмірі 200 (двісті) грн. щомісячно з дня пред'явлення позову.

2. Допитати в суді як свідків громадян К. М. (адреса), К. О. (адреса).

ДОДАТКИ:

1. Копія свідоцтва про шлюб.
2. Довідка з житлово-експлуатаційної організації (органу самоврядування).
3. Довідка про доход (заробітну плату) відповідача.
4. Довідка про інвалідність.
5. Копія свідоцтва про народження дитини
6. Копія рішення суду.
7. Копії рецептів на лікарські засоби для дитини та касових чеків про придбання відповідних лікарських засобів.
8. Копія позовної заяви для відповідача.

(дата) (підпис)

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. З яких доходів утримують аліменти?
2. Який порядок визначення розміру аліментів відповідно до сімейного законодавства України?
3. В якій частці від доходу стягуються аліменти на одну (дві і більше) дитину(дітей)?
4. Які існують обмеження на утримання аліментів із зарплати?
5. Порядок стягнення аліментів у разі наявності договору на утримання дітей?
6. Порядок припинення стягнення аліментів, у звязку з тим, що дитина проживає з платником аліментів?
7. Чи можливо зменшити розмір аліментів на утримання дитини? Який порядок?
8. Який порядок стягнення аліментів за минулий час?
9. В яких межах суд допускає негайне виконання судового рішення про стягнення аліментів?
10. Підстави та порядок стягнення аліментів на повнолітню дитину?
11. Куди і в який спосіб здійснюється перерахування аліментів?
12. Відповідальність за злісне ухилення від сплати аліментів?

****

1. Ознайомтеся та проаналізуйте Постанову Великої Палати Верховного Суду від 25.04.2018 року у справі 572/1762/15-ц. Визначте правову позицію суду.
2. Ознайомтеся та проаналізуйте Постанову Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 року № 3 “Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів”. Визначте, що саме має враховувати суд при вирішенні питання щодо стягнення аліментів на утримання дружини до досягнення дитиною трьох років?
3. Складіть інфографіку за такою темою - «Порядок стягнення аліментів на дитину з іноземця».
4. Підготуйте проєкт договору про сплату аліментів на дитину.
5. Опрацюйте Єдиний державний реєстр судових рішень. Проаналізуйте судову практику та правові позиції судів щодо справ про стягнення утримання (аліментів) з інших членів сім’ї та родичів.

ГЛАВА 6
УСИНОВЛЕННЯ ЯК ФОРМА ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1. Поняття усиновлення у сімейному праві України

Нині поряд із природним (біологічним) материнством, батьківством виділяють так зване соціальне материнство, батьківство, під яким слід розуміти вчинення з боку жінки, чоловіка певних дій, підтверджених відповідним юридичним актом (рішення суду про усиновлення), на підставі яких у них виникають права та обов'язки по відношенню до дитини тотожні тим, що виникають у батьків і дітей за природнім походженням[23].

Таким чином, при усиновленні, батьківські права та обов'язки виникають на підставі відповідного рішення суду. Після здійснення акту усиновлення, усиновлювачі змінюють свій статус, оскільки в законі чітко зазначено, що усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини (ч. 4 ст. 232 СК України). Тобто, і юридично, і фактично є підстави вважати їх батьками дитини, а відтак відносини, що виникають є батьківськими[24].

Отже, можна зробити висновок, що усиновлення – це юридичний факт, з яким закон пов'язує виникнення між особою, яка прийняла дитину в сім'ю (усиновлювач), і дитиною (усиновлений) правових відносин, прирівнених до правових відносин, які

[23] Тімуш І.С., Лапчевська О. Ф. Здійснення батьками прав дитини в контексті реалізації Конвенції про права дитини. *Нотаріат для вас.* 2012. № 12. С. 64.

[24]Сімейне право : підручник за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової; Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 4-е вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2012. С. 168.

існують між родичами за походженням. Така особливість дозволяє відмежувати усиновлення від інших форм прийомного виховання - опіки та піклування, патронату, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу. Такі форми взяття дітей на виховання в сім'ю, також призводять до встановлення сімейних відносин, але не зводять їх до такого типу правовідносин, що складаються між родичами за походженням[25].

Разом з тим, слід звернути увагу і на ту обставину, що усиновлення як юридичний факт, є складним за своїм юридичним складом. Цей факт включає в себе не тільки волевиявлення усиновлювача прийняти дитину у свою сім'ю на правах доньки чи сина, але й прийняття компетентним органом рішення про усиновлення. При рішення суду – є не просто санкціонуванням, умовою дійсності усиновлення, воно є необхідним елементом його фактичного складу, який містить вираз волі особи (згоду) і держави. Більше того, усиновлення в кінцевому рахунку – це акт державної влади, але такий, що виноситься на прохання особи, яка бажає усиновити дитину[26]. Отже, фактичне усиновлення не породжує прав та обов'язків між його учасниками і може розглядатися як підстава виникнення відносин між вітчимом (мачухою). Щоб усиновлення створювало не просто фактичні відносини, які за звичай складаються між родичами, а саме правові відносини, воно повинно бути належним чином оформлене[27].

Таким чином, усиновлення в першу чергу необхідно розглядати як державний акт, у зв'язку із яким у визначеної категорії осіб (усиновлені та їх нащадки, усиновлювачі та їх родичі) виникають такі ж права та обов'язки, які по закону існують між батьками і дітьми, і в другу чергу, як правовий інститут, на підставі норм якого відбувається передача дитини, позбавленої батьківського піклування у сім'ю усиновлювача.

В основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні покладені принципи, які відповідають вимогам міжнародних стандартів у зазначеній сфері: кожна дитина має право на виховання в сім'ї; пріоритетним є національне усиновлення; міжнародне усиновлення розглядається як альтернатива тільки тоді, коли вичерпані всі можливості щодо передачі дитини під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України; вирішення усіх процедурних питань щодо усиновлення дитини із додержанням чинного законодавства України; заборона посередницької комерційної діяльності щодо усиновлення дітей; укладення з іноземними державами договорів про правову допомогу; здійснення контролю за умовами утримання та виховання дітей у сім'ях іноземців.

Правовою основою здійснення усиновлення є Конституція України, Сімейний кодекс України, Цивільно-процесуальний кодекс, ряд міжнародних нормативно-правових актів, а також інші законодавчі акти, які регулюють відносини в сфері усиновлення. Ст. 52 Конституції України покладає на державу вирішення питань щодо утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Конвенція ООН про права дитини, учасницею якої є і Україна, передбачає, що дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних найвищих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надається державою, яка забезпечує зміну догляду за дитиною. Сімейний кодекс України називає усиновлення однією із форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

---

[25] Кудрявцев О.Н. Правоотношения между родителями и детьми. Учеб.пособ. Харьков. 1975. С. 40.

[26] Маслов В.Ф., Подопригора З.А., Пушкин А.А. Действующее законодательство о браке и семье. Харьков. Вища школа. 1974. С. 170.

[27] Співак В.М., Гопанчук В.С. Законодавство України про шлюб та сім'ю. Київ : Наукова думка, 1998. С. 171.

2. Умови здійснення усиновлення за сімейним законодавством України

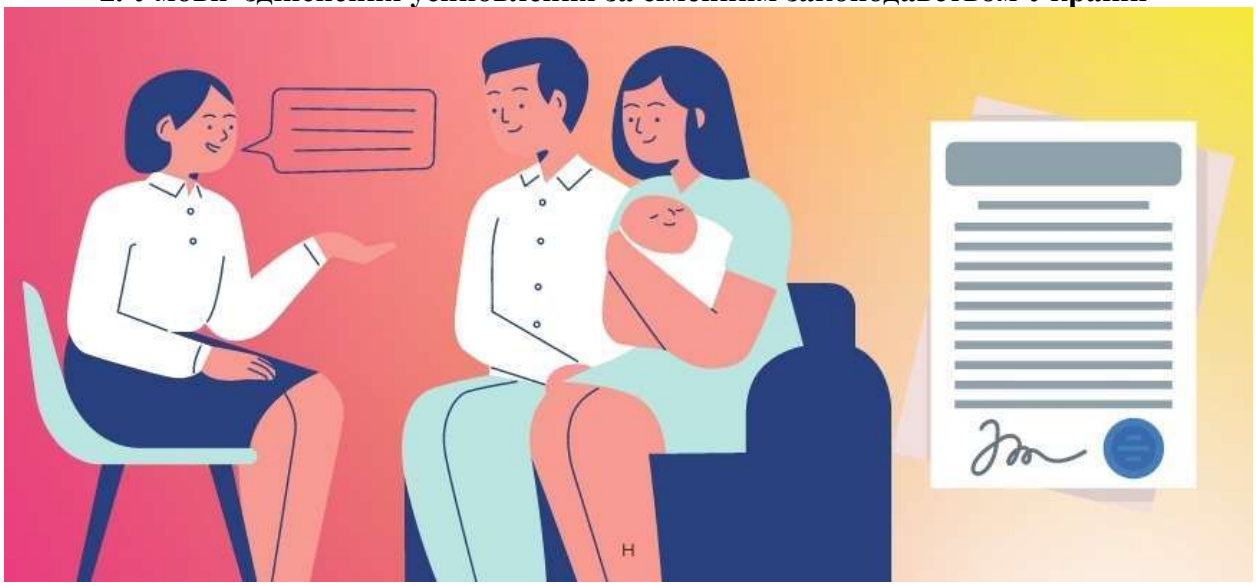

Сімейним законодавством України встановлено ряд умов (вимог), яких необхідно дотримуватись при здійсненні усиновлення. Важливість дотримання умов усиновлення, пов'язана насамперед з тим, що ці «умови спрямовані на те, щоб інститут усиновлення слугував виключно інтересам дітей»[28].

Таким чином, під умовами усиновлення пропонується розуміти встановлені сімейним законодавством вимоги, додержання яких є обов'язковим під час здійснення юридичного акту усиновлення.

Аналіз законодавства та джерел судової практики дозволяє виділити декілька груп таких умов.

Першу групу складають вимоги, що визначають категорію дітей, які можуть бути передані на усиновлення та вимоги, що пред'являються до кандидатів в усиновлювачі.

Друга група – це вимоги щодо отримання згоди на усиновлення від осіб, визначених законом.

Третя група – вимоги щодо обов'язковості отримання висновку органу опіки та піклування щодо доцільності усиновлення.

І, нарешті, четверта – процедурні вимоги, які визначають процесуальний порядок провадження у справах про усиновлення.

Вимоги, що визначають категорію дітей, які можуть бути передані на усиновлення та вимоги, що пред'являються до кандидатів в усиновлювачі.

Відповідно до сімейного законодавства на усиновлення можуть бути передані діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»[29] та ст. 2 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей»[30] правовий статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування мають діти: єдиний або обидва із батьків якої: померли; невідомі; позбавлені батьківських прав; визнані в судовому порядку недієздатними, безвісно відсутніми чи оголошені померлими; дали згоду на усиновлення; понад шість місяців не проживають разом із дитиною та без поважних причини не беруть участі в її вихованні та утриманні, не виявляють щодо дитини батьківської уваги та турботи.

---

[28] Розгон О. Надання згоди на усиновлення дитини. *Юридична наука.* 2008. № 12. С. 94.

[29] Про охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України.* № 30. 2001. ст.142.

[30] Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей. Закон України від 2 червня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 26. Ст. 354.

Крім зазначеного переліку дітей, які можуть бути усиновленими, законом чітко названі і підстави, за наявності яких усиновлення може бути здійснено. В числі таких називають: свідоцтво про смерть одного або обох батьків; копія рішення суду про позбавлення батьківських прав одного або обох батьків; рішення суду про визнання батьків недієздатними, безвісно відсутніми або оголошення їх померлими; письмова згода батьків на усиновлення дитини; документи, які підтверджують, що батьки ухиляються без поважних причин від участі в їх вихованні та утриманні; відповідні документи, що з достовірністю підтверджують той факт, що дитина підкинута або факт знайдення дитини. Якщо дитина хвора – висновок лікувально-профілактичної установи про те, що перебіг хвороби не потребує в подальшому довічного перебування і лікування в спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах.

Оскільки основне призначення усиновлення – забезпечити дитині нормальні умови для розвитку шляхом сімейного виховання, законодавець ретельно підійшов до питання відбору осіб, які бажають усиновити дитину, встановивши щодо них ряд обов'язкових вимог.

Першою вимогою щодо особи - кандидата в усиновлювачі є його вік. Варто згадати, що правова норма щодо віку кандидата в усиновлювачі, довгий час була дискусійною, адже законодавством було встановлено, що усиновлювачем може бути повнолітня, дієздатна особа. У зв'язку з чим, деякі науковці справедливо зауважували, «чи слід визнавати 18-річну особу такою, яка здатна забезпечити належне виховання й утримання дитини, адже можливо вона тільки «вчора» стала повнолітньою»[31]. До речі, за Європейською конвенцією про усиновлення дітей, усиновлювачем може бути особа, яка досягла 21 року і не старше 35 років[32]. Проте законодавство може передбачити можливість відступу від положення про мінімальний вік, якщо усиновлювач є батьком чи матір'ю дитини, або за умови надзвичайних обставин. Законодавство різних країн по-різному підхидить до вирішення питання щодо вікових меж для потенційних усиновлювачів. Так, наприклад, у Греції вік усиновлювача становить відповідно 30 та 60 років, у Хорватії – 21 та 35 років. Австрійське законодавство визначає, що батько-усиновлювач повинен бути не молодше 30 років, мати – не молодше 28 років. Бельгійським цивільним законодавством визначено, що на момент ухвалення акта про усиновлення, усиновлювачу має бути 25 років. В Естонії, Латвії, Молдові існує абсолюна умова про вік усиновлювачів, як для чоловіків, так і для жінок – 25 років. Як бачимо, у більшості зарубіжних країн можливість стати усиновлювачем, з точки зору вікового цензу, не збігається із досягненням особою повноліття.

Тому вважаємо абсолютно виваженим крок вітчизняного законодавця, спрямований в бік підвищення віку кандидатів в усиновлювачі. Законом від 10 квітня 2008 р. встановлено, що усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа, віком не молодша 21 року (ч.1 ст. 211 СК України), при цьому різниця у віці між усиновлювачем та усиновленим повинна становити не менше 15 років, якщо усиновлюється повнолітня особа – не менше 18 років. Як виняток допускається можливість усиновлення дитини особою, молодшою 21-року, якщо ця особа є родичем дитини (ч.2 ст.211 СК України). Отже, зміни у сімейному законодавстві щодо віку усиновлювача, слід вважати позитивним показником, що сприяє ефективності інституту усиновлення в цілому.

Ст. 212 СК України встановлено, що усиновлювачами не можуть бути:

особи обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав і не поновлені у батьківських правах; які були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування,

[31] Логвінова М. Особи, які можуть бути усиновлювачами. *Підприємництво, господарство і право.* 2007. № 9. С. 15.

[32] Європейська конвенція про усиновлення дітей. Страсбург. 24 квітня 1967 р. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист. Ч.2. УІСД. Київ : АТ «Вид-во Столиця». 1998. 252 с.

чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждають на хвороби, перелік яких затверджений Міністерством охорони здоров'я України; іноземці, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також за злочини, передбачені ст.ст. 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; за станом здоров'я потребують постійного догляду; є особами без громадянства; перебувають у шлюбі з особою, яка в силу закону не може бути усиновлювачем; особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини .

Наступною умовою усиновлення є необхідність отримання згоди певних осіб на здійснення усиновлення.

Згода на усиновлення – це одне із найважливіших особистих немайнових прав батьків, порушення якого призводить до істотного порушення прав, адже наслідком усиновлення дитини стає повне припинення правового зв'язку між нею та її батьками.

До осіб, згода яких на усиновлення є обов'язковою, в першу чергу, віднесено батьків, дитина яких усиновлюється. За змістом ст. 217 СК України у випадках, коли дитина, стосовно якої розглядається питання про усиновлення, має батьків, обов'язковою умовою його позитивного вирішення є їхня вільна та безумовна згода, яка може бути дана ними лише після досягнення дитиною двомісячного віку. При цьому необхідно враховувати, що до набрання рішенням суду про усиновлення законної сили, кожен із батьків може відкликати свою згоду незалежно від мотивів. Крім того, згода батьків на усиновлення може бути виражена взагалі, безвідносно до конкретної особи. В цьому випадку вибір усиновлювача провадиться компетентним органом. Якщо ж батьки дали згоду на усиновлення визначеним особам, то тільки вони можуть бути усиновлювачами.

Разом з тим, усиновлення може бути проведено без згоди батьків, якщо вони: невідомі; визнані недієздатними; визнані безвісно відсутніми; позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється. Для розгляду справи по суті, суду необхідно подати відповідні документи, які підтверджують факт того, що батьки невідомі, недієздатні, позбавлені батьківських прав.

Усиновлення без згоди повнолітніх батьків на підставі ч.2 ст. 219 СК України можливе також у випадку, коли суд встановить, що вони, не проживають з дитиною понад шість місяців без поважних причин, не проявляють щодо неї батьківської турботи та піклування, не виховують і не утримують її. Факт ухилення батька (матері) від виховання та утримання дітей може бути підтверджений письмовими доказами (актами, листами тощо), а також показаннями свідків. Проте, розглядаючи справу про усиновлення, суди повинні враховувати, що у випадках, коли батьки не беруть участі у вихованні своєї дитини з поважних причин (через хворобу, перебування в тривалому відрядженні тощо), її усиновлення без їхньої згоди є неприпустимим, і тягне за собою визнання усиновлення недійсним.

Згода батьків або родичів не вимагається за відсутності будь яких відомостей про них або при усиновленні дітей, залишених у пологових будинках, інших закладах охорони здоров'я.

Усиновлення без згоди батьків або родичів дітей, підкинутих чи знайдених під час стихійного лиха та за інших надзвичайних обставин, що загрожували цим особам смертю або давали підставу припускати їх загибель, можливе за відсутності у місці їх постійного проживання відомостей про місце їх перебування протягом трьох років. На період до

закінчення цього терміну над дитиною може бути встановлено опіку, піклування або застосовано щодо неї іншу форму влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

Згода батька на усиновлення дитини, народженої матір'ю, яка не перебуває у шлюбі, не потрібна, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень здійснено за прізвищем матері, а його ім'я та по батькові записано за її вказівкою (ст.ст. 217, 121, 135 СК України).

Відповідно до ч.1 ст. 220 СК України на усиновлення дитини одним із подружжя необхідна письмова (посвідчена нотаріально) згода другого із подружжя. Усиновлення може бути проведено без згоди другого із подружжя лише в тому випадку, коли він визнаний безвісно відсутнім, недієздатним, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення. Однак, незалежно від того, чи було здійснено усиновлення одним із подружжя зі згоди другого чи без такої, усиновлення створює батьківські права і обов'язки тільки для того з подружжя, хто є усиновлювачем дитини. Для другого із подружжя ніяких прав та обов'язків щодо дитини не виникає.

Відповідно до ч.1 ст. 221 СК України на усиновлення дитини, над якою встановлено опіку або піклування, а також на усиновлення дитини, над батьками якої встановлено опіку та піклування, потрібна письмова згода опікуна, незалежно від згоди батьків.

Якщо опікун або піклувальник не дав згоди на усиновлення дитини, така згода може бути дана органом опіки та піклування. В названому випадку зазначається, що згода повинна надаватись у письмовій формі, і відсутні посилання на її нотаріальне засвідчення, та беручи до уваги те, що згода від усіх інших осіб передбачає нотаріальне засвідчення, необхідно, щоб згода органу опіки та піклування відповідала загальним вимогам щодо форми згоди на усиновлення. Крім цього, усиновлення може бути проведене без згоди опікуна, піклувальника або органу опіки та піклування, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам.

В силу ст. 222 СК України, на усиновлення дитини, яка не має батьків і перебуває у закладі охорони здоров'я або у навчальному закладі, потрібна письмова згода цього закладу. Усиновлення може бути проведене без згоди цього закладу, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам.

Відповідно до ч.1 ст.218 СК України для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити. Згода на усиновлення дається у формі, яка відповідає віку дитини та стану її здоров'я. Проте, усиновлення може бути проведено і без згоди дитини, у випадку, коли вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення. Згода дитини також не потрібна, якщо вона проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками. Дійсно, якщо в сім'ї уже встановилися відносини між фактичним усиновлювачем і дитиною, що вважає усиновлювача своїм батьком (матір'ю), було б неправильно лише із міркувань формального порядку з'ясовувати згоду самої дитини на усиновлення.

Однією із умов здійснення усиновлення слід вважати і збереження таємниці усиновлення. По суті, збереження таємниці усиновлення полягає в попередженні розголошення усиновленій дитині того, що його вихователі, яких він визнає своїми батьками, фактично не пов'язані з ним кровним спорідненням. Особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення. Дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту усиновлення. Особа, яка була усиновлена, має право після досягнення нею чотирнадцяти років на одержання інформації щодо свого усиновлення.

3. Порядок та умови визнання усиновлення недійсним

Відносини усиновлення, як і більшість правовідносин у сімейному праві, носять безстроковий характер. Такий стан речей обумовлюється насамперед тим, що усиновлення породжує виникнення таких відносин, як і при кровному зв'язку батьків та

дітей, тобто батьківське правовідношення (і в біологічному, і в правовому значенні) існує до тих пір, поки є живими і батьки, і діти. Якщо усиновлення прирівнюється до батьківського правовідношення, то закономірним є те, що воно не може бути обмежено будь-якими часовими межами (строками).

Проте в силу різних, доволі складних причин як суб'єктивного, так і об'єктивного порядку, іноді збереження усиновлення є недоцільним. Головною метою усиновлення - є забезпечення дитини належним сімейним, батьківським виховання. Однак, якщо така мета виявилась недосяжною, то навряд чи збереження відносин усиновлення, слід вважати доцільним з точки зору дотримання прав та інтересів усиновленої дитини. З огляду на це, також вважаємо, що необхідно погодитись з думкою тих науковців, які вказують, що усиновлення, як і будь-який інший юридичний акт, який не досяг обумовленої законом мети, може бути визнаний недійсним або скасованим[33]. Сімейне право вирішує питання щодо припинення відносин усиновлення таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити сталість цих відносин, а з іншого – все ж допустити припинення зв'язку між усиновлювачем та усиновленим, коли це життєво необхідно.

Нині чинним сімейним законодавством, закріплено положення, відповідно до якого визнання усиновлення недійсним та скасування усиновлення може провадитись тільки у судовому порядку, що в першу чергу необхідно розцінювати як правову гарантію охорони прав усиновлених дітей.

Існує дві форми припинення усиновлення. Це - визнання усиновлення недійсним (ст.236 СК України) і скасування усиновлення (ст.238 СК України). Загальним для них є те, що і перше, і друге тягне за собою припинення правовідносин усиновлення. Спільним є і порядок припинення – судовий. Що стосується підстав для визнання усиновлення недійсним чи для його скасування, а також правових наслідків того і іншого, то вони різні.

Таким чином, усиновлення може бути визнане недійсним, якщо воно було проведене без згоди батьків, дитини, та інших осіб, згода яких, є необхідною для законності усиновлення. Наступною підставою для визнання усиновлення недійсним названо фіктивне усиновлення: якщо усиновлювач не бажав настання прав і обов'язків, які виникають у результаті усиновлення. Усиновлення може бути визнане недійсним, якщо воно було здійснене на підставі підроблених документів. І нарешті, усиновлення може бути визнане недійсним за рішенням суду, якщо одним із подружжя усиновлена дитина другого з подружжя, і якщо буде встановлено, що на момент усиновлення другий із подружжя не мав наміру продовжувати з ним шлюбні відносини.

*Рішенням **Чигиринського районного суду Черкаської області** було задоволено позов про визнання усиновлення недійсним. Підставою для прийняття такого рішення стали обставини, підтверджені в ході судового засідання, а саме – усиновлення з боку відповідача було здійснено без наміру набути прав та обов'язків батька дитини та здійснювати їх у відповідності до закону, без наміру спільного проживання з усиновленою дитиною[34].*

Про скасування усиновлення ставиться питання тоді, коли воно суперечить інтересам дитини та не забезпечує їй сімейного виховання; якщо дитина страждає недоумством, або на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення; якщо між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків. Всі ці підстави закріплені ст. 238 СК України.

Допускаючи усиновлення дітей за наявності батьків, закон детально регламентує умови такого усиновлення. Законом встановлено, що згода батьків повинна бути

---

[33] Сімейне право України: Підручник за заг.ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. Київ: Юрінком Інтер. 2011. с. 201.

[34] Рішення Чигиринського районного суду Черкаської області від 23 квітня 2013 р. № 2-422/2013 р. Єдиний державний реєстр судових рішень України. № 4378911.

безумовною, виражена в письмовій формі і засвідчена нотаріально. В той же час, мати, батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішенням суду про усиновлення (ч. 2 ст. 217 СК України).

Апеляційним судом м. Києва *було скасовано рішення Оболонського районного суду м. Києва про усиновлення. В рішенні суду вказується, що судом першої інстанції було порушено норми матеріального та процесуального права. Зокрема, судом звернено увагу на те, що судом не було залучено до участі у розгляді справи гр. А, який є рідним батьком усиновленої дівчинки, що позбавило його можливості скористатися правом на відкликання своєї згоди на усиновлення, а також у ході розгляду справи не було перевірено чи дійсно він був згодний на усиновлення його дитини іншою особою. Крім того, було підтверджено, що згоду, яку він давав на усиновлення дитини не була нотаріально посвідчена*[35].

Серед інших підстав визнання усиновлення недійсним називається фіктивне усиновлення. Фіктивність усиновлення означає, що усиновлювач не бажав настання правових наслідків, що виникають внаслідок усиновлення. За судовою практикою, що склалася, усиновлення вважається фіктивним, якщо мотивація усиновлювачів спрямована на отримання будь-якої матеріальної вигоди (отримання житлової площі усиновленої дитини, його грошових коштів тощо).

Наступною умовою визнання усиновлення недійсним, є факт здійснення усиновлення на підставі підроблених документів. Тобто, усиновлення визнається недійсним унаслідок того, що в основу рішення про усиновлення покладені раніше сфальсифіковані документи, достовірний зміст яких виключав би допустимість усиновлення. При цьому, наголошують деякі фахівці, спосіб фальсифікації не має значення[36].

Законом передбачено, що для розгляду справи про усиновлення, заявники – кандидати в усиновлювачі повинні подати до суду, ряд документів. Зокрема, це: копія свідоцтва про шлюб, а також письмова згода другого із подружжя, засвідчена нотаріально, - при усиновленні дитини одним із подружжя; медичний висновок про стан здоров'я заявника; довідка з місця роботи із зазначенням заробітної плати або копія декларації про доходи; документ, що підтверджує право власності або право користування жилим приміщенням. До заяви про усиновлення дитини особами без громадянства, що постійно проживають за межами України, або іноземцями, додаються дозвіл уповноваженого органу виконавчої влади, висновок компетентного органу відповідної держави про умови їх життя і можливість бути усиновлювачами, дозвіл компетентного органу відповідної держави на в'їзд усиновленої дитини та її постійне проживання на території цієї держави, зобов'язання усиновлювача, оформлене в нотаріальному порядку, про надання представникам дипломатичної установи України за кордоном інформації про усиновлену дитину та можливості спілкуватися з дитиною. До заяви громадян України про усиновлення дитини, яка є громадянином іншої держави, додаються згода законного представника дитини та згода компетентного органу держави, громадянином якої є дитина. Документи усиновлювачів, які є громадянами інших держав, мають бути у встановленому законом порядку легалізовані, якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Такі документи повинні бути перекладені українською мовою, а переклад має бути засвідчений нотаріально. До заяви про усиновлення повнолітньої особи, додаються документи, які підтверджують відомості про відсутність матері, батька, або позбавлення піклування, а також згода повнолітньої особи на усиновлення.

---

[35] Рішення Апеляційного суду м.Києва від 22.01.2014 року № 22-ц/796/1997/2014. Єдиний державний реєстр судових рішень України. № 1162304.

[36] Булеца С.Б. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Київ : Видавничий Дім «Професіонал», 2011. с. 278.

Під підробленими документами, слід розуміти виготовлення фальшивих документів будь-яким способом (поліграфічним, електрографічним, фотографічним, рисувальним, методом двократного копіювання тощо). Підроблення має місце і тоді, коли винний вносить в документ неправдиві відомості і змінює серію, номер, та інші реквізити документу[37]. Такими можуть бути документи, в яких вказана неправдива інформація про сімейний стан, матеріальний стан, стан здоров'я усиновлювача та членів його сім'ї, про його дійсні доходи; наявність окремої житлової площі; приховання факту позбавлення батьківських прав чи факту припинення усиновлення за виною кандидата в усиновлювачі, факту судимості, а також викривлення іншої інформації, що має значення для здійснення усиновлення.

4. Підстави та наслідки скасування усиновлення

В якості першої підстави, визначеної ст. 238 СК України, яка тягне за собою скасування усиновлення, законом названий факт того, що *усиновлення суперечить інтересам дитини і не забезпечує їй сімейного виховання.* Отже, інтереси дітей, є тим фактором, який визначає загальну спрямованість діяльності усиновлювачів щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків, є критерієм, яким повинні керуватися усиновлювачі, тим більше, що на цьому наполягає закон[38].

Якщо дані вимоги виключені із виховного процесу усиновленої дитини, це слід розцінювати як порушення інтересів дитини, що дозволяє суду прийняти рішення про скасування усиновлення. Справедливим уявляється висновок: якщо інтереси усиновленого порушуються, то усиновлення, яке відбулося раніше перестає служити своєму призначенню, і тому його слід скасувати.

Однією з підстав скасування усиновлення, в силу п.2 ст.238 СК України, є та обставина, що дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу. Така норма може бути застосованою лише тоді, коли усиновлювач не знав і не міг знати про хворобу дитини на час усиновлення. Кожен раз, при передачі дитини в сім'ю усиновлювачів, цьому процесу передує ретельне обстеження стану фізичного, психічного та душевного здоров'я дитини, яке здійснюється відповідними фахівцями різних медичних установ. Однак, на жаль, це не виключає ймовірності виявлення, через роки, особливо в період статевого дозрівання підлітка, яскраво виражених аномалій розвитку, що виключає можливість його виховання в сім'ї. Виникає ситуація, коли при всій своїй добросовісності, усиновлювач, по незалежним від нього причинам, не в змозі виконувати свої обов'язки. В подібних випадках, інститут усиновлення, дійсно перестає відповідати своєму призначенню.

Наступною підставою для застосування правових норм про скасування усиновлення є те, що між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків.

*Наприклад, **районним судом м. Полтава** було задоволено позов гр. Б. про скасування усиновлення. Свої позовні вимоги гр. Б. обгрунтовував наступним: у 2005 він одружився з гр. Б. та усиновив її дитину. Після розірвання шлюбу у 2014 р., між ним та усиновленою дитиною склалися стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання і виконання батьківських обов'язків. За таких обставин суд вирішив за необхідне позов про скасування усиновлення задовольнити[39].*

---

[37] Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України. Київ : Одеса : Юрінком Інтер, 2008. с. 286.

[38] Конончук Н. Правова природа категорії "інтерес дитини" у сімейному праві України. *Підприємництво, господарство і право.* 2012. №12. С. 57-60.

[39] Рішення Апеляційного суду м.Києва від 22.01.2014 року № 22-ц/796/1997/2014. Єдиний державний реєстр судових рішень України. № 1162304.

З припиненням усиновлення, правовідносини, що виникли у зв'язку з ним, не можуть залишатися незмінними. З моменту припинення усиновлення, усиновлювач та його родичі і усиновлений, стають сторонніми один одному особами, і набувати прав, які ґрунтувались би на факті усиновлення не можуть, оскільки його дія на майбутній час анульована. Відповідно, з цього ж дня відновлюються зв'язки дитини з його біологічними батьками і їхніми родичами, що припинилися у зв'язку з усиновленням.

Визнання усиновлення недійсним та скасування усиновлення тягнуть за собою автоматичне поновлення батьківських прав та обов'язків, про те з цього не випливає, що дитина у всіх випадках повинна бути повернена батькам. Хоча права останніх і поновлені, передача їм дитини може і не відповідати її інтересам. Тому суд зобов'язаний з'ясувати цю обставину і вказати у своєму рішенні, чи повертається дитина батькам, чи передається на піклування органам опіки та піклування.

Як бачимо, інститут усиновлення і за своїм змістом, і за своїм призначенням є повноцінною сімейною формою прийомного виховання. Світовий та вітчизняний досвід показує, що гарантії благополуччя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в сім'ї значно вище, ніж у дітей, влаштованих в дитячий заклад.

ДУМКА НАУКОВЦЯ[40]

«Більшість дослідників вважають, що питання визначення кола осіб, які беруть участь в справах про усиновлення, вирішується через категорію інтересу. Першу групу осіб, які беруть участь у справі про усиновлення, складають заявники, оскільки їх інтерес у цих справах є "очевидний і виражається в тому, щоб створити між усиновителем та усиновленою особою відносини, найбільш близькі до тих, які виникають між кровними батьками і їхніми рідними дітьми". Другу групу осіб, які беруть участь в справах про усиновлення складають заінтересовані особи. У науковій літературі вірно вказується на те, що поняття заінтересованих осіб в законодавстві відсутнє, воно носить наближений, узагальнений характер і охоплює всіх осіб, прав, свобод та інтересів яких може стосуватися ухвалене у справі рішення. Коло заінтересованих осіб визначається взаємовідносинами із заявником у зв'язку з
обставинами, що підлягають встановленню і які можуть вплинути на їх права та обов'язки.

Стаття 313 ЦПК України встановлює, що суд розглядає справу про усиновлення за обов'язковою участю заявника, органу опіки та піклування або уповноваженого органу виконавчої влади, а також дитини, якщо вона за віком і станом здоров'я усвідомлює факт усиновлення, чи повнолітньої особи, яка не має батьків або позбавлена їх піклування, з викликом заінтересованих та інших осіб, яких суд визнає за потрібне допитати. Таким чином, аналізуючи дану статтю можна виокремити таких основних суб'єктів даної категорії справи як заявник, орган опіки та піклування або уповноважений орган виконавчої влади, дитина чи повнолітня особа, та заінтересовані особи.

Також слід звернути увагу, що однією із визначальних рис усіх без винятку справ, що розглядаються у порядку окремого провадження, є відсутність у них сторін у класичному їх розумінні. Оскільки окреме провадження не пов'язане із вирішенням матеріально-правового спору, заявники та інші заінтересовані особи не протистоять одне одному, а отже, і не є сторонами цивільної справи, однак деякі вчені-процесуалісти вважають, що заявник і заінтересована особа є по суті двома сторонами справи в їх класичному розумінні.

Так, виходячи із змісту ч. 1 ст. 223 СК України, подати до суду заяву про усиновлення може особа, яка бажає усиновити дитину, а отже така особа набуває процесуального статусу заявника. Він є одним із ключових учасників справи оскільки

[40] Тубольцева Я.С. Особливості суб'єктного складу у справах про усиновлення. *Інформація і право.* 2019. № 3 (30). С. 132-139.

ініціює хід цивільної справи, має особисту зацікавленість у захисті свого інтересу та на нього поширюється законна сила судового рішення, яка проявляється в зміні правового статусу особи.

Такою особою може бути жінка або чоловік, з яким біологічна мати чи батько дитини перебуває у шлюбі; особа, яка неперебуває у шлюбі та не проживає однією сім'єю з будь-якою іншою особою; особа, яка не перебувають у шлюбі, але проживає однією сім'єю з іншою особою; подружжя; родичі дитини; опікун, піклувальник. Також, відповідно до національного законодавства до кандидатів усиновлювачів висуваються певні вимоги, що закріплено у ст. 211 СК України. Так, по-перше, ними можуть бути тільки повнолітні дієздатні особи. При цьому, усиновлювач обов'язково повинен бути старшим за дитину, яку він бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років, а при усиновленні повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років. Цей підхід зумовлюється прагненням урівняти сім'ю, в якій буде виховуватися усиновлений, з біологічною сім'єю. Хоча слід визнати, що таким чином складається ситуація щодо штучного звуження кола осіб, які можуть бути усиновлювачами. А тому можливим та доцільним було б надати право суду скорочувати різницю у віці, при цьому обов'язково враховувати інтереси самої усиновлюваної особи. Також, згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 10.07.2019 р. № 603 встановлюється ще одна додаткова вимога до кандидатів в усиновлювачі – громадяни України, які бажають усиновити дитину, проходять курс підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за програмою, затвердженою Мінсоцполітики, крім випадків, коли заявники є родичами дитини, її опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями. Відповідно така довідка про проходження курсів додається до пакету документів при поданні заяви до служби у справах дітей.

Судова практика виходить із того, що під умовами усиновлення слід розуміти встановлені сімейним законодавством України вимоги, додержання яких є обов'язковим під час здійснення зазначеного юридичного акта.

Стаття 213 СК України містить вичерпний перелік осіб, які мають переважне перед іншими право усиновити дитину. Таким чином, за наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити ту саму дитину, переважне право на її усиновлення має громадянин України, який у сім'ї виховує дитину; є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яку усиновлюють; усиновлює кількох дітей, що є братами, сестрами; є родичем дитини. Також, законодавець вказує, що крім зазначених осіб, переважне право на усиновлення дитини має подружжя.

Облік громадян України, які постійно проживають на території України і бажають усиновити дитину, здійснює служба у справах дітей. У разі усиновлення дитини подружжям, служба у справах дітей приймає спільну заяву про взяття їх на облік як кандидатів в усиновлювачі, підписану обома подружжями. Заява може бути написана в присутності працівника служби у справах дітей та засвідчена ним. У разі коли одне з подружжя не може особисто з'явитись до служби у справах дітей для написання заяви, його заяву, засвідчену нотаріально, може подати дружина (чоловік). Однак, при розгляд судом справи про усиновлення особливістю є те, що досліджувана категорія цивільних справ передбачає множинність осіб, які виступають у цивільному процесуальному правовому статусі заявника. Тобто, з цього випливає обов'язкова особиста участь в судовому засіданні кожного з подружжя, що зумовлено специфікою матеріально-правової природи справ про усиновлення. Розгляд справи за відсутності заявника є підставою для скасування ухваленого рішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 58 ЦПК України особиста участь у справі особи не позбавляє її права мати в цій справі представника. А от реалізувати право звернення до суду з

відповідною вимогою заявник може тільки особисто, тобто подання заяви про усиновлення через представника не допускається, що є особливістю цієї категорії справ.

Також, стосовно участі представника у справах про усиновлення існують певні особливості, а саме представник не може брати участь у процесі за відсутності особи, права та охоронювані законом інтереси якої підлягають захисту в суді.

Крім заявника в розгляді справи беруть участь заінтересовані особи. Насамперед, заінтересованою особою по цих справах є дитина, про усиновлення якої просить заявник. Участь дитини у процесі має певні процесуальні особливості, пов'язані з відсутністю у неї повної цивільної процесуальної дієздатності. При цьому здійснення дитиною юридично значущих дій – висловлення думки щодо усиновлення в порядку, визначеному законом, має суттєве значення для правильного розгляду справи та ухвалення законного і обґрунтованого рішення. Але, як вірно вказують деякі вчені, норма ст. 218 СК України вимагає конкретизації. Так, згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові, однак у СК України відсутня норма, яка б установлювала таку відповідність, що може призводити до неоднакового застосування, а іноді і взагалі неможливості застосування цієї норми на практиці. Тобто закон не встановлює ні мінімального віку, з настанням якого пов'язується настання такого ступеня зрілості дитини, коли її думка має правове значення, ні конкретної форми виразу такої згоди дитини.

Згідно зі ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, суд зобов'язаний вислухати доводи дитини, але при прийнятті рішення суд насамперед буде керуватися не думкою дитини, а її інтересами. При цьому, вимога ст. 12 Конвенції ООН про права дитини вдало знайшла своє відображення в ст. 171 СК України, яка чітко закріплює право дитини на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном.

Таким чином, необхідно погодитись з тією позицією, що вік дитини, у випадку коли отримання згоди на її усиновлення є обов'язковою умовою усиновлення, слід закріпити у національному законодавстві, що відповідно до ст. 6 СК України та норм Цивільного кодексу України щодо часткової дієздатності фізичних, осіб становить 14 років. Таким чином, вік дитини зумовлює її дієздатність, що впливає на волевиявлення дитини. Хоча, специфічною особливістю розгляду справ про усиновлення є те, що суд на власний розсуд має право ухвалити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси (ч. 3 ст. 171 СК України).

При розгляді справи про усиновлення повнолітньої особи її також слід визнати заінтересованою особою, участь якої у розгляді справи згідно з ч. 2 ст. 313 ЦПК України є обов'язковою, оскільки юридична заінтересованість зазначених осіб у розгляді справи також пояснюється тим, що рішення по справі зумовлює зміну правового статусу усиновителя та повнолітньої особи.

Обов'язковою при розгляді справ про усиновлення також є участь органу опіки і піклування, а у справах, провадження в яких відкрито за заявами іноземних громадян, - уповноваженого органу виконавчої влади. Орган опіки та піклування залучається до участі у справі для надання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини (ч. 2 ст. 253 ЦПК України).

Відповідно до положень статті 214 СК України, ч. 1 ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.05 р. № 2342-IV, та «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.08 р. № 866, якою була усунута законодавча неузгодженість щодо визначення цього питання, наразі

органами опіки та піклування є державні адміністрації районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад. Державні адміністрації – це органи виконавчої влади, які структурно складаються з величезної кількості підрозділів, одним із яких є служба у справах дітей. Отже, всю необхідну роботу із захисту прав і законних інтересів дітей фактично здійснюють служби у справах дітей як структурні підрозділи районних або обласних держадміністрацій, що наділені конкретними повноваженнями в цій сфері.

Органи опіки та піклування виконують досить багато функцій, пов'язаних з процедурою усиновлення – це і виявлення дітей, які залишилися без піклування батьків, і організація функціонування державного банку даних про дітей - сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, а також кандидатів в усиновлювачі, і підготовка матеріалів до судового розгляду, здійснення контролю за утриманням і вихованням дитини, яка усиновлена, і звернення до суду з вимогою про скасування усиновлення.

Центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дитини, є Міністерство соціальної політики України. Це міністерство є правонаступником Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини –урядового органу, що діяв у системі Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Заінтересованими особами у справі про усиновлення можуть бути не лише органи опіки та піклування, органи виконавчої влади, а й залежно від обставин справи інші особи, зокрема, один із подружжя, опікун, піклувальник, дитячий заклад, який надає згоду на усиновлення, тощо.

Окрім органу опіки та піклування як заінтересованих осіб, до участі у справах про усиновлення суди нерідко залучають державні органи реєстрації актів цивільного стану, що не є заінтересованими особами, і не включають їх до кола осіб, в яких є юридичний інтерес, пов'язаний з розглядом такої справи.

Необхідно також звернути увагу на участь органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Такими органами та особами відповідно до ст. 56 ЦПК України у встановлених законом випадках є: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі про усиновлення або взяти участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень. Участь зазначених органів у цивільному процесі в таких справах для подання висновку у справі є обов'язковою, зокрема, якщо суд визнає це за необхідне.

На сьогоднішній день, існує невирішене законодавством питання щодо участі прокурора у справах про усиновлення саме громадянами України, оскільки у п. 5.3 наказу Генеральної прокуратури України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» від 06.12.214 року № 16/гн йдеться про забезпечення обов'язкової участі прокурорів при розгляді судами справ про усиновлення дітей іноземними громадянами. У дослідженнях зазначається, що відповідно до специфіки справ про усиновлення та правозахисної діяльності прокуратури пропонується розглядати справи про усиновлення громадянами України з обов'язковою участю прокурора при здійсненні судочинства.

Однак, СК України в ст. 240 наділяє прокурора правом на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення або визнання усиновлення недійсним, в той же час, ст. 131-1 Конституції України не закріплює, як раніше, функцію представництва інтересів фізичної особи, а передбачає участь в розгляді справ судами з метою представництва інтересів держави. Закон України «Про прокуратуру» на сьогоднішній день не приведений у відповідність з нормами Конституції, закріплюючи можливість представництва інтересів громадян в суді по даній категорії справ. З урахуванням обмеження конституційних

функцій прокурора. Вважаємо, що ст. 240 СК України, так само як і інші норми законодавства нашої держави, що передбачають можливість участі вказаного суб'єкта в розгляді судами справ про усиновлення, не мають смислового навантаження, а їх застосування неможливе в силу невідповідності ст. 131-1 Конституції України».

Документи, які повинен надати майбутній усиновитель:

1. Копія паспорта;

2. Довідка про заробітну плату за останні 6 місяців або копія декларації про доходи за попередній календарний рік, засвідчена органами державної податкової служби;

3. Для одружених - копія свідоцтва про шлюб;

4. Висновок про стан здоров'я кожного заявника, складений за формою згідно з додатком 3 (бланк видає працівник служби);

5. Засвідчена нотаріально письмова згода другого з подружжя на усиновлення дитини (у разі усиновлення дитини одним з подружжя), якщо інше не передбачено законодавством;

6. Довідка про наявність чи відсутність судимості для кожного заявника, видана органами внутрішніх справ за місцем проживання заявника;

7. Копія документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням (договір оренди).

У разі усиновлення дитини одним із подружжя висновок про стан здоров'я та довідка про наявність чи відсутність судимості подаються кожним з подружжя.

Строк дії документів становить один рік з дня їх видачі, якщо інше не передбачено законодавством.

Під час приймання документів заявникам роз'яснюються порядок та умови усиновлення, права і обов'язки кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правові наслідки усиновлення.

5. Особливості міждержавного усиновлення

Громадяни України, які проживають за межами України, та іноземці, які бажають усиновити дитину, що проживає в Україні, подають до Міністерства соціальної політики справу, яка складається з таких документів:

1) заява про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі, засвідчена нотаріально;

2) копія паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, у чотирьох примірниках;

3) висновок компетентного органу країни проживання, який підтверджує можливість заявників бути усиновлювачами (у трьох примірниках). У висновку зазначаються адреса, житлово-побутові умови (кількість спальних кімнат, наявність умов для проживання дитини), біографічні дані, склад сім'ї (кількість осіб, які проживають разом із заявником, ступінь родинного зв'язку, наявність власних дітей), ставлення заявників до усиновлення, проходження підготовки з питань прийняття та виховання усиновленої дитини, попереднє ознайомлення з вимогами щодо усиновлення дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, в Україні, інформація щодо раніше усиновлених дітей, їх стан здоров'я, розвиток, виховання, умови проживання, перебування в сім'ї після усиновлення дитини під соціальним супроводженням. Висновок повинен містити рекомендації щодо кількості, віку та стану здоров'я дітей, яких можуть усиновити заявники. Рекомендації щодо стану здоров'я дитини зазначаються у разі, коли заявникам рекомендовано усиновлення дитини-інваліда, яка страждає на хворобу, внесену до затвердженого МОЗ переліку захворювань, які дають право на усиновлення дитини без дотримання строків її перебування на обліку в Міністерстві соціальної політики, а також дітей віком до п'яти років.

У висновку також зазначається інформація про наявність (відсутність) рішень суду щодо визнання заявників недієздатними, позбавлення їх батьківських прав, скасування

усиновлення або визнання його недійсним, відібрання у них дітей, а також про факти відмови заявників від виховання власних чи раніше усиновлених дітей.

Іноземцям, які постійно проживають на території України, що підтверджується посвідкою на постійне проживання в Україні, виданою територіальними органами чи підрозділами ДМС, висновок готує служба у справах дітей за місцем їх проживання;

4) дозвіл компетентного органу країни проживання заявників на в'їзд і постійне проживання усиновленої дитини, крім громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які проживають на території країни, з якою Україна має безвізовий режим;

5) зобов'язання заявника нотаріально засвідчене (у двох примірниках), дресоване Міністерству соціальної політики та консульській установі чи дипломатичному представництву України:

• поставити дитину на облік у відповідній консульській установі чи дипломатичному представництві України (із зазначенням найменування установи, представництва, його адреси) протягом місяця після в'їзду до країни проживання;

• забезпечити право усиновленої дитини зберігати громадянство України до досягнення нею 18 років;

• подавати консульській установі чи дипломатичному представництву України не менш як один раз на рік протягом перших трьох років після усиновлення та в подальшому один раз на три роки до досягнення дитиною вісімнадцяти років звіт про умови проживання та стан здоров'я усиновленої дитини за формою згідно з додатком 5;

• надавати можливість представникові консульської установи чи дипломатичного представництва України спілкуватися з дитиною;

• повідомляти консульську установу чи дипломатичне представництво України про зміну місця проживання усиновленої дитини;

• протягом 20 робочих днів повідомляти консульській установі чи дипломатичному представництву України про передачу на виховання усиновленої дитини іншим іноземцям, закладам для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також відібрання дитини правоохоронними органами та органами соціальної опіки;

• негайно, але не пізніше ніж через три дні, повідомляти консульській установі чи дипломатичному представництву України про випадки порушення прав та законних інтересів усиновленої дитини, а також про нещасні випадки з усиновленою дитиною та її смерть.

У зобов'язанні повинна зазначатися адреса проживання заявника (за наявності кількох місць проживання зазначається адреса кожного з них), паспортні дані, номер телефону та електронна адреса;

6) засвідчена нотаріально письмова згода другого з подружжя на усиновлення дитини із зазначенням причини усиновлення тільки одним із подружжя (у разі усиновлення дитини одним із подружжя), якщо інше не передбачено законодавством;

7) довідка з місця роботи про заробітну плату за останні шість місяців або копія декларації про доходи за попередній календарний рік, засвідчена органом, який її видав або нотаріально;

8) засвідчена нотаріально копія документа про шлюб, зареєстрований в компетентних органах країни (у двох примірниках);

9) висновок про стан здоров'я кожного заявника, складений за формою згідно з додатком 3;

10) довідка про перевірку на території країни проживання фактів наявності чи відсутності судимості для кожного заявника, видана компетентним органом країни проживання;

11) засвідчена нотаріально копія документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням, із зазначенням його загальної і житлової площі та кількості спальних кімнат;

12) засвідчена нотаріально письмова згода заявника, який є іноземцем, на отримання інформації про нього в Генеральному секретаріаті Інтерполу та правоохоронних органах держави, громадянином якої є іноземець, та держави, на території якої він проживає (у двох примірниках), на строк до досягнення усиновленою дитиною вісімнадцяти років.

13) виданий компетентним органом країни проживання заявника за встановленою формою документ або в разі його відсутності засвідчена нотаріально письмова згода заявника на отримання та обробку персональних даних про нього та усиновлену дитину в усіх компетентних органах країни проживання (у трьох примірниках) на строк до досягнення усиновленою дитиною вісімнадцяти років;

14) інформація компетентного органу країни проживання заявника та інформація консульської установи чи дипломатичного представництва України про своєчасність (несвоєчасність) подання звітів та наявність (відсутність) фактів неналежного виконання обов'язків усиновлювачем, який є іноземцем або громадянином України, що постійно проживає за межами України, у разі повторного усиновлення на території України. У разі усиновлення дитини одним із подружжя документи, передбачені підпунктами 2, 9, 10, 12 і 13 цього пункту подаються кожним з подружжя. Нотаріально засвідчені заяви про розмір заробітної плати чи інших доходів заявників, наявність у них майна чи права користування майном, інші заяви не замінюють документів, зазначених у цьому пункті. Справа приймається Міністерством соціальної політики, якщо в ній є всі документи, зазначені у цьому пункті.

Документи, передбачені підпунктами 1, 3, 5-7, 9, 10, 12-14 цього пункту, подаються в оригіналах. У разі коли оригінал документа зберігається органом, який його видав (про що повинно бути зазначено в самому документі), подається його копія, нотаріально засвідчена. Документи, передбачені цим пунктом, оформляються в країні проживання заявників. Іноземці, які постійно проживають на території України, що підтверджується посвідкою на постійне проживання в Україні, виданою територіальними органами чи підрозділами ДМС, оформляють документи на території України. Іноземці, які тимчасово проживають на території України, оформляють документи в країні постійного проживання.

Міністерство не приймає до розгляду справи, що надійшли поштою. Строк дії документів, зазначених у пункті 33, крім документів, зазначених у пунктах 12 і 13, становить один рік від дати їх видачі, якщо інше не передбачено законодавством країни (про що зазначається в документі), в якій вони видані.

Зразки документів, необхідних для здійснення усиновлення

Пояснення до анкети № _____/_____

Служба у справах дітей _____
(найменування служби у справах дітей, яка складає повідомлення)
повідомляє, що _____ був (була)
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження дитини)
взятий (взята) на місцевий (регіональний) облік (вказати потрібне)
_____
(дата взяття на місцевий або регіональний облік)

Анкета дитини не направлялась для постановки на регіональний, централізований облік (вказати потрібне) у зв'язку з тим, що протягом перебування дитини на місцевому, регіональному обліку (вказати потрібне) виявились громадяни, які бажали дитину усиновити, взяти під опіку, піклування (вказати потрібне).

_____
_____
_____
(описати коли, ким і кому видано висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини та чому не відбулось усиновлення; коли, ким і кому було подано заяву і документи про призначення опіки чи піклування над дитиною та чому опіка, піклування не призначені)

_____	_____	_____
(найменування посади керівника служби у справах дітей)	(підпис)	(ініціали та прізвище)

АКТ

про ознайомлення заявників з порядком та умовами усиновлення, правами і обов'язками кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення, порядком здійснення контролю за умовами проживання і виховання усиновленої дитини

Ми (я), _____,
(прізвище, ім'я, по батькові)

місце проживання _____,

цим засвідчуємо (ю), що _____
(дата)

працівник _____
(прізвище, ім'я, по батькові, посада)

служби у справах дітей _____
(найменування служби у справах дітей)

ознайомив(ла) нас (мене) з порядком та умовами усиновлення, правами і обов'язками кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення, порядком здійснення контролю за умовами проживання і виховання усиновленої дитини.

Ми (я), _____ , зобов'язуємось (юсь):
(прізвище, ім'я, по батькові)

особисто забрати дитину із закладу (сім'ї), в якому (якій) вона виховується, у присутності представника служби у справах дітей;

надавати можливість представникові служби у справах дітей відвідувати усиновлену нами (мною) дитину за місцем нашого (мого) проживання, спілкуватися з нею та здійснювати контроль за умовами її проживання і виховання;

у разі зміни місця проживання не пізніше ніж за десять днів до переїзду на нове місце проживання повідомити про це службу у справах дітей;

у разі виїзду за кордон на строк більше 90 днів поставити усиновлену нами дитину на облік у консульській установі чи дипломатичному представництві України;

поставити дитину на облік у відповідній консульській установі чи дипломатичному представництві України протягом місяця після в'їзду до країни проживання_____
(зазначаються у разі наявності відповідної інформації із зазначенням установи, представництва, його адреси)

забезпечити право усиновленої дитини зберігати громадянство України до досягнення нею 18 років;

подавати консульській установі чи дипломатичному представництву України не менш як один раз на рік протягом перших трьох років після усиновлення та в подальшому один раз на три роки до досягнення дитиною вісімнадцяти років Звіт про умови проживання та стан здоров'я усиновленої дитини за формою, наведеною у додатку 5 до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 року № 905;

надавати можливість представникові консульської установи чи дипломатичного представництва України спілкуватися з дитиною;

повідомляти консульську установу чи дипломатичне представництво України про зміну місця проживання усиновленої дитини;

протягом 20 робочих днів повідомляти консульській установі чи дипломатичному представництву України про передачу під опіку (піклування) усиновленої дитини іншим іноземцям, закладам для дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, а також відібрання дитини правоохоронними органами та органами соціальної опіки;

негайно, але не пізніше ніж через три дні, повідомляти консульській установі чи дипломатичному представництву України про випадки порушення прав та законних інтересів усиновленої дитини, а також про нещасні випадки з усиновленою дитиною та її смерть.

_____ _____

(ініціали та прізвище чоловіка) (підпис)

_____ _____

(ініціали та прізвище дружини) (підпис)

Факт складання цього акта засвідчую

_____ _____

(найменування посади керівника (ініціали та прізвище)
служби у справах дітей)

М. П.

Примітка. Акт складається у двох примірниках, один з яких у разі виїзду усиновленої дитини за межі України надсилається до МЗС.

ДОВІДКА
про продовження строку дії висновку
про можливість бути усиновлювачами

Строк дії висновку про можливість бути усиновлювачами, виданого _____ за номером _____
(число, місяць, рік) (номер реєстрації висновку)
громадянам _____,
(прізвище, ім'я, по батькові кожного кандидата в усиновлювачі)
які перебувають на обліку кандидатів в усиновлювачі у _____,
(найменування служби у справах дітей, у якій кандидати перебувають на обліку)
продовжено до _____.
(число, місяць, рік)

_____ _____ _____
(найменування посади керівника (підпис) (ініціали та прізвище)
служби у справах дітей)
М.П.

Примітка. Довідка про продовження строку дії висновку про можливість бути усиновлювачами оформляється на бланку служби у справах дітей (у разі відсутності бланка ставиться штамп), підписується її керівником (заступником керівника) та засвідчується печаткою.

Строк дії висновку про можливість бути усиновлювачами може бути продовжений не більше ніж на один рік.

ЗВІТ

про умови проживання та виховання усиновленої дитини

Прізвище, ім’я, по батькові дитини _____
_____(1)
Дата народження дитини _____(2)
Прізвище, ім’я, по батькові батька _____(3)
_____
Прізвище, ім’я, по батькові матері _____
_____(3)
Місце проживання дитини _____(4)
Реєстрація місця проживання дитини __ _____(5)
Умови проживання дитини _____
_____(6)
Відомості про стан здоров’я дитини _____(7)
_____
Відомості про фізичний та розумовий розвиток дитини _____
_____(7)
Стосунки між дитиною та батьками _____
_____(8)
Соціальна адаптація дитини (дитячий садок, школа, друзі тощо) ___
_____(9)

_____ _____ _____
(посада працівника (підпис) (прізвище, ініціали)
служби у справах дітей)

Ознайомлені:
Батько _____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
Мати _____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
“___” _____ 20__ року

Примітки.

Звіт про умови проживання та виховання усиновленої дитини (далі - Звіт) складається за результатами перевірки умов проживання та виховання усиновленої дитини, яка проводиться щороку протягом перших трьох років після усиновлення дитини, а надалі один раз на три роки до досягнення дитиною вісімнадцяти років.

(1) Зазначаються прізвище, ім’я, по батькові дитини, які їй присвоєні після усиновлення.

(2) Зазначається дата народження дитини, яку дитина має після усиновлення.

(3) Зазначаються відомості про усиновлювачів на підставі документів, що посвідчують їх особи.

(4) Вказується місце фактичного проживання дитини, за якою проводилась перевірка умов проживання та виховання усиновленої дитини.

Місце проживання дитини, що зазначено у Звіті, повинно відповідати місцю проживання сім’ї, що значиться в Книзі обліку усиновлених дітей, за умовами проживання і виховання яких здійснюється нагляд.

(5) Вказується реєстрація місця проживання дитини.

Реєстрація місця проживання дитини, зазначена у Звіті, повинна відповідати реєстрації місця проживання щонайменше одного з подружжя усиновлювачів.

(6) Описується житлове приміщення, в якому проживає дитина, його санітарний стан, наявність у дитини власної кімнати, окремого спального місця, місця для навчання та ігор, власних речей (одяг, іграшки, книги) тощо.

(7) Заповнюються зі слів батьків дитини. При цьому зазначається загальна інформація про стан здоров'я дитини (наявність хронічних або невиліковних захворювань, інвалідності тощо), чи відповідає фізичний та розумовий розвиток дитини її віку.

(8) Заповнюється за результатами бесіди з батьками та дитиною. Описуються ставлення батьків до дитини, розуміння ними проблем дитини, підходи батьків до виховання і розвитку дитини, наявність емоційного контакту між дитиною та батьком і матір'ю, проблеми у стосунках між членами сім'ї, проблеми у вихованні дитини.

(9) Заповнюється за результатами бесіди з батьками та дитиною. При цьому зазначається, який дитячий чи навчальний заклад відвідує дитина, чи має вона проблеми у навчанні, спілкуванні з однолітками. Вказується також, чим цікавиться дитина, чи відвідує вона гуртки або секції, як проводить вільний час тощо.

Звіт складається у одному примірнику працівником служби у справах дітей, який відвідав родину з метою перевірки умов проживання та виховання усиновленої дитини, та підписується ним. Батьки дитини ознайомлюються зі Звітом під підпис.

У разі якщо батьки дитини не погоджуються з інформацією, викладеною у Звіті, вони мають право письмово викласти свою думку на окремому аркуші, що додається до Звіту.

На прохання батьків, а також коли відомо, що має місце порушення прав та інтересів дитини, перевірка умов проживання та виховання усиновленої дитини проводиться комісією у складі кількох посадових осіб. При цьому Звіт підписується кожною посадовою особою, яка брала участь у перевірці.

Звіт зберігається у службі у справах дітей, його копія надається батькам дитини (за бажанням).

ВИМОГИ
до оформлення висновку про можливість бути усиновлювачами

Висновок про можливість бути усиновлювачами осіб, які бажають усиновити дитину, повинен містити:

- дату та мету звернення заявників до служби у справах дітей;
- прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані та місце проживання осіб, які бажають усиновити дитину;
- вік, стать дитини, яку хотіли б усиновити заявники;
- біографічні дані осіб, які бажають усиновити дитину;
- відомості про перебування у шлюбі, наявність або відсутність судимості, стан здоров'я кожного із заявників, матеріальне та фінансове забезпечення сім'ї;
- мотиви усиновлення та ставлення до виховання дітей;
- наявність власних дітей та їхнє ставлення до усиновлення або інших членів сім`ї, які проживають спільно із заявниками;
- умови проживання сім'ї;
- обізнаність із правами та обов'язками кандидатів в усиновлювачі, усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення;
- дату взяття заявників на облік кандидатів в усиновлювачі та номер обліку.

ЗГОДА

на обробку персональних даних

Я (ми),_____

(прізвище(а), ім’я (імена), по батькові)

_____,

даю (даємо) згоду на обробку даних про себе для здійснення діяльності з усиновлення уповноваженими державою органами та посадовими особами відповідно до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08 жовтня 2008 року № 905 (із змінами).

_____ _____

(дата) (підпис(и))

Компетентним органам України
_____від
громадян (назва країни, прізвище, ім’я, по батькові, паспортні дані), які проживають за
адресою:_____
_____телефон:

ЗАЯВА
усиновлювачів про скасування усиновлення

Ми, подружжя (один із подружжя, який усиновлював за згодою іншого з подружжя)_____,
(прізвище, ім’я, по батькові)

просимо скасувати усиновлення дитини/дітей

_____
(прізвище, ім’я, по батькові, дата народження до усиновлення та після усиновлення)

у зв’язку з

_____
(підстава відповідно до ст. 238 Сімейного кодексу України)

З правовими наслідками скасування усиновлення ознайомлені.
До заяви додаємо висновок щодо доцільності (недоцільності) скасування усиновлення або визнання його недійсним та відповідності його інтересам дитини (дітей).

_____ _____
(підпис) (ініціали та прізвище)
___ _____ 20__ р.

_____ _____
(підпис) (ініціали та прізвище)
___ _____ 20__ р.

Компетентним органам України
_____
від громадянина України (прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані), який/яка проживає за адресою:_____
_____
телефон:

ЗАЯВА
усиновленої дитини віком від 14 років про скасування усиновлення або визнання його недійсним

Я,_____,
(прізвище, ім'я, рік народження до усиновлення та після усиновлення)

прошу скасувати моє усиновлення громадянами
_____
(назва країни, прізвище та ім'я кожного з усиновлювачів)

у зв'язку з_____,
(зазначається підстава скасування усиновлення відповідно до ст. 238 Сімейного кодексу України)
що унеможливлює наше спільне проживання та суперечить моїм інтересам.

Прошу змінити/залишити моє прізвище, ім'я, по батькові після скасування усиновлення.

З правовими наслідками скасування усиновлення ознайомлений/ознайомлена.

___ _____ 20__ р. _____
(підпис)

Згідно зі статтею 29 Цивільного процесуального кодексу України заява подається дитиною віком від 14 до 18 років.

ДОВІДКА
про проходження курсу підготовки
з питань виховання дітей-сиріт та дітей,
позбавлених батьківського піклування

Видана _____
(прізвище, ім’я, по батькові, дата народження)
_____
(місце проживання, адреса)

про те, що він/вона/вони пройшов/пройшла/пройшли курс підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у період з _____ по _____ загальним обсягом _____ занять (_____годин) під керівництвом
_____(прізвище, ім’я, по батькові, (посада керівника / посади керівників тренінгового курсу)), а отримав/отримала/отримали чи не отримав/не отримала/не отримали рекомендації щодо можливості стати кандидатом (кандидатами) в усиновлювачі.

Підстави для отримання (неотримання) рекомендацій:
_____
_____
_____

За результатами проведеного навчання отримав/отримала/отримали рекомендації щодо можливості усиновлення _____дитини (дітей) (кількість дітей, їх стать)віком _____ років.

Директор _____ _____
_____ _ ___
(найменування обласного, міського центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді) (підпис) (власне ім’я, прізвище)

М.П.

ДОВІДКА
про вжиття всіх вичерпних заходів щодо влаштування дитини
в сім'ю громадян України

Видана _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження дитини)

який (яка) з _____ перебуває на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та з _____ на обліку дітей, які можуть бути усиновлені, має (не має) братів (сестер) (якщо має: підтримують чи не підтримують вони родинні стосунки з дитиною, мають підстави для усиновлення чи ні) _____

За цей період органом опіки та піклування _____ _____, службою у справах дітей _____ _____ було проведено таку роботу: з родичами дитини (зазначити, яку саме, з ким та її результати)_____ _____

Ознайомлено з інформацією про дитину:

кандидатів в усиновлювачі (зазначити роботу ССД місцевого та регіонального рівнів, її результати)_____

кандидатів в опікуни (піклувальники) _____

прийомних батьків, батьків-вихователів _____

Видано направлень на встановлення контакту з дитиною (отримано відмов від направлення) _____

Інформацію про дитину розміщено: на сайті _____

у ЗМІ _____

Начальник служби у справах дітей (за місцем перебування дитини на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування)

_____ _____ _____
(підпис) (власне ім'я, прізвище)

ВИМОГИ
до оформлення висновку про доцільність усиновлення та його відповідність інтересам дитини

Висновок про доцільність усиновлення та його відповідність інтересам дитини має містити таку інформацію:

1. Дата і мета звернення заявників до служби у справах дітей.

2. Прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані, місце проживання (країна проживання), інформація про працевлаштування осіб, які бажають усиновити дитину.

3. Відомості про проходження підготовки з питань виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, з посиланням на документ, що засвідчує таку підготовку, та рекомендації щодо усиновлення (вік, стать, кількість дітей, стан їхнього здоров'я).

4. Відомості про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі, наявність висновку про можливість бути усиновлювачами.

5. Відомості про перебування у шлюбі, наявність або відсутність судимості, стан здоров'я кожного із заявників, матеріальне та фінансове забезпечення сім'ї.

6. Мотиви усиновлення, наявність власних (усиновлених) дітей, позиція щодо їх виховання (у разі наявності усиновлених дітей зазначається інформація щодо стану їхнього здоров'я, розвитку, адаптації в сім'ї, результатів здійснення нагляду за дотриманням їхніх прав).

7. Умови проживання сім'ї, наявність чи можливість створення для усиновленої дитини окремої кімнати чи місця для відпочинку (у разі проживання власних дітей або інших членів сім'ї спільно із заявниками зазначається їхнє ставлення до усиновлення).

8. Прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (перебування) дитини, яку бажають усиновити.

9. Правові підстави для усиновлення дитини.

10. Обставини знайомства кандидатів в усиновлювачі з дитиною та встановлення з нею контакту.

11. Відомості про наявність у дитини, яку усиновлюють, рідних братів, сестер. Згода органу опіки та піклування на роз'єднання у разі перебування таких братів (сестер) на обліку для можливого усиновлення.

12. Наявність необхідних згод на усиновлення дитини (згоди батьків, самої дитини, опікуна (піклувальника), закладу охорони здоров'я або навчального закладу, де перебуває дитина).

13. Обізнаність із правами та обов'язками усиновлювачів, правовими наслідками усиновлення.

14. Відомості про вжиття всіх вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ю громадян України в разі її усиновлення іноземцями.

15. Інформація про оздоровлення дитини за кордоном у сім'ях іноземців.

16. Заключний висновок про доцільність усиновлення та його відповідність інтересам дитини.

СУДОВА ПРАКТИКА

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Номер провадження 2-о/754/121/20
Справа №754/1339/20

11 березня 2020 року Деснянський районний суд м. Києва
у складі судді - Саламон О.Б.
присяжних - Підлісної Н.О., Литвина В.Ю.
за участі секретаря судового засідання - Крутікової-Вільховченко І.І.
заявника ОСОБА_1
заінтересовані особи ОСОБА_2 , ОСОБА_3
розглянувши у закритому судовому засіданні в залі суду в м. Києві цивільну справу за заявою ОСОБА_1 , заінтересовані особи: ОСОБА_2 , Орган опіки та піклування Деснянської районної в м. Києві державної адміністрації, Дніпровський районний у м. Кам`янське відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області про усиновлення, -

В С Т А Н О В И В:

ОСОБА_1 звернувся до суду із заявою про усиновлення дітей своєї дружини ОСОБА_2 - ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Свою заяву мотивує тим, що з ОСОБА_2 перебувають у зареєстрованому шлюбі, від якого мають спільну доньку ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3. Разом з ними проживають діти дружини ОСОБА_2 від попереднього шлюбу, а саме ОСОБА_4 та ОСОБА_5, яких заявник бажає усиновити. Вказує на те, що дружина не заперечує щодо усиновлення ним її дітей, про що надала нотаріально завірену заяву, батько дітей позбавлений рішенням суду батьківських прав відносно них. Вказане рішення обмірковане та обґрунтоване, показань проти усиновлення він не має.

Ухвалою Деснянського районного суду м. Києва від 04.02.2020 р. відкрито провадження у справі та призначено справу до судового розгляду.
В судовому засіданні заявник підтримав вимоги заяви, вказавши на бажання усиновлення ОСОБА_4 та ОСОБА_5.

Заінтересована особа ОСОБА_2 в судовому засіданні вимоги заяви підтримала, зазначаючи про те, що не заперечує щодо усиновлення чоловіком своїх дітей, і самі діти бажають цього також.

Представник заінтересованої особи Органу опіки та піклування Деснянської РДА в м. Києві в судовому засіданні просила суд задовольнити вимоги заяви про усиновлення, підтримавши висновок про доцільність усиновлення.

Представники заінтересованих осіб - Дніпровського районного у м. Кам`янське відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області в судове засідання не з`явився, подав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності.

Вислухавши пояснення учасників справи, дослідивши та оцінивши матеріали справи, суд приходить до висновку, що заява підлягає задоволенню за наступних підстав.

Відповідно до ч.1 ст. 224 СК України суд, постановляючи рішення про усиновлення дитини, враховує обставини, що мають істотне значення, зокрема: стан здоров`я та матеріальне становище особи, яка бажає усиновити дитину, її сімейний стан та умови проживання, ставлення до виховання дитини; мотиви, на підставі яких особа бажає усиновити дитину; взаємовідповідність особи, яка бажає усиновити дитину, та дитини, а також те, як довго ця особа опікується вже дитиною; особу дитини та стан її здоров`я, ставлення дитини до особи, яка бажає її усиновити.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебувають в зареєстрованому шлюбі з 16.07.2016, що підтверджується свідоцтвом про шлюб.

Від шлюбу мають спільну доньку - ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3. Встановлено, що ОСОБА_2 має ще двох дітей - ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2.

У відповідності до свідоцтв про народження ОСОБА_4 та ОСОБА_5, батьком останніх зазначено ОСОБА_11.

Рішенням Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 03.06.2019 ОСОБА_11 позбавлено батьківських прав відносно ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Встановлено, що заявник за станом здоров`я може бути усиновителем, матеріально забезпечений та спроможний взяти на виховання дітей, що підтверджується висновками про стан здоров`я особи, довідками, свідоцтвом про право власності, договорами купівлі-продажу.

Згідно з довідки серії ІІА №1349134 ОСОБА_1 на території України станом на 19.09.2019 р. до кримінальної відповідальності не притягувався, не знятої чи не погашеної судимості не має та в розшуку не перебуває.

Відповідно до ч.1 ст. 217 СК України, усиновлення дитини здійснюється за вільною згодою батьків.

Відповідно до ч.5 ст. 217 СК України, письмова згода батьків на усиновлення засвідчується нотаріусом.

Відповідно до ч.1 ст. 220 СК України, на усиновлення дитини одним із подружжя потрібна письмова згода другого з подружжя, засвідчена нотаріально.

Вбачається, що ОСОБА_2 не заперечує щодо усиновлення її дітей ОСОБА_4 та ОСОБА_5, про що також свідчить нотаріально завірена заява останньої.

Відповідно до Висновку від 09.12.2019 №102/03/37-9917, Деснянська РДА в м. Києві вважає усиновлення ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2, їх вітчимом ОСОБА_1 доцільним та таким, що відповідає інтересам дітей.

Виходячи зі змісту ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Забезпечення дитині такого захисту і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов`язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом є обов`язком держави.

Згідно з п. «а» ст. 21 Конвенції ООН про права дитини, держави-учасниці, які визнають і/чи дозволяють існування системи усиновлення, забезпечують, щоб найкращі інтереси дитини враховувалися в першочерговому порядку, і вони забезпечують, щоб усиновлення дитини дозволяли лише компетентні власті, які визначають згідно з застосовуваними законом і процедурами та на підставі всієї інформації, що має відношення до справи і достовірна, що усиновлення допустимо з огляду на статус дитини щодо батьків, родичів і законних опікунів і що, якщо потрібно, зацікавлені особи дали свою усвідомлену згоду на усиновлення на підставі такої консультації, яка може бути необхідною.

Відповідно до ч. 2 ст.207 СК України усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільності та гармонійних умов її життя.

Таким чином, аналізуючи викладені обставини в їх сукупності, враховуючи найвищі інтереси дітей, з метою забезпечення дітей сімейним вихованням, належним рівнем життя, необхідним для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку, суд приходить до висновку про необхідність задоволення заяви ОСОБА_1 про усиновлення ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2.

На підставі викладеного та керуючись положеннями ст.ст. 310-314 ЦПК України, ст.ст.3,21 Конвенції ООН про права дитини, ст.ст. 6, 207, 208, 211, 217, 223, 224, 229, 231 СК України, суд, -

У Х В А Л И В

Заяву ОСОБА_1 про усиновлення дітей - задовольнити.

Оголосити ОСОБА_1, громадянина України, усиновителем ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Дніпровському районному у м. Кам`янське відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області внести зміни до актового запису про народження № 416 від 14.06.2005, вчиненого Дніпровським районним у м. Кам`янське відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області, про народження ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_4, а саме змінити прізвище дитини з “ ОСОБА_4 “ на “ ІНФОРМАЦІЯ_8 “, по батькові дитини з “ ОСОБА_4 “ на “ ІНФОРМАЦІЯ_8 “, імя, дату та місце народження, відомості про матір дитини залишити без змін, видавши нове свідоцтво про народження дитини з урахуванням внесених змін, вказавши:

- батьком дитини - ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_5 , громадянина України;
- прізвище, ім`я, по батькові дитини - ОСОБА_1;
- інші відомості про дитину залишити без змін.

Дніпровському районному у м. Кам`янське відділу державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області внести зміни до актового запису про народження №118 від 29.02.2008 вчиненого Дніпровським районним у м. Кам`янське відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області, про народження ОСОБА_5 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , а саме змінити прізвище дитини з “ ОСОБА_5 “ на “ ІНФОРМАЦІЯ_9 “, по батькові дитини з “ ОСОБА_5 “ на “ ІНФОРМАЦІЯ_9 “, ім”я, дату та місце народження, відомості про матір дитини залишити без змін, видавши нове свідоцтво про народження дитини з урахуванням внесених змін, вказавши:

- прізвище, ім`я, по батькові дитини - ОСОБА_1;
- батьком дитини - ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_5, громадянина України;
- інші відомості про дитину залишити без змін.

Рішення може бути оскаржено протягом 30 днів з дня його проголошення/складання повного тексту шляхом подання безпосередньо до Київського апеляційного суду апеляційної скарги.

Рішення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не подано.

До початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні скарги подаються учасниками справи через Деснянський районний суд міста Києва.

Заявник ОСОБА_1 - ІНФОРМАЦІЯ_5, РНОКПП НОМЕР_1, АДРЕСА_1.

Заінтересована особа ОСОБА_2 - ІНФОРМАЦІЯ_7, РНОКПП НОМЕР_2, АДРЕСА_1.

Заінтересована особа Орган опіки та піклування Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації - код ЄДРПОУ 37415088, м. Київ, пр. Маяковського, 29.

Заінтересована особа Дніпровський районний у м. Кам`янське відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області - код ЄДРПОУ 33247395, місцезнаходження: м. Камянське, пр.Василя Стуса, 2а.

Р І Ш Е Н Н Я
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 404/7164/21
Номер провадження 2-о/404/161/21

03 листопада 2021 року Кіровський районний суд міста Кіровограда

в складі: головуючого судді Павелко І.Л.

присяжних Гребенюк О.В.

Демченко М.І.

за участі секретаря Проскурні О.О.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Кропивницькому справу за заявою ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , заінтересовані особи: Орган опіки та піклування Міської ради м. Кропивницького, КНП «Кіровоградський обласний спеціалізований будинок дитини нового типу» Кіровоградської обласної ради про усиновлення, -

ВСТАНОВИВ:

Заявники звернулися до суду з заявою про усиновлення малолітнього ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, просили оголосити їх усиновлювачами; змінити дитині прізвище, ім`я, по батькові, дату народження; місце народження та дату реєстрації народження дитини залишити без змін; внести відповідні зміни до актового запису про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Ухвалою суду від 27.09.2021 року відкрито провадження у цивільній справі за заявою ОСОБА_1, ОСОБА_2 про усиновлення та призначено судове засідання.

Заявники у судовому засіданні підтримали заявлені вимоги та пояснили, що вони більше року перебувають у шлюбі, мають постійне місце проживання, сталі прибутки, стан здоров`я дозволяє їм бути усиновлювачами, однак, власних дітей не мають.

Представник заінтересованої особи - Орган опіки та піклування Міської ради м. Кропивницького, підтримала наданий висновок про доцільність усиновлення та відповідність інтересам малолітньої дитини від 13.09.2021року №4531/49-05-24.

Представник заінтересованої особи - КНП «Кіровоградський обласний спеціалізований будинок дитини нового типу» Кіровоградської обласної ради не заперечувала щодо усиновлення малолітнього ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Дослідивши матеріали справи, заслухавши пояснення учасників процесу, суд приходить до висновку щодо задоволення поданої заяви, виходячи з наступного.

Судом встановлено, що ОСОБА_1, ОСОБА_2 можуть бути усиновлювачами, оскільки вони є повнолітніми, дієздатними громадянами, є подружжям, не позбавлені батьківських прав, не були раніше усиновлювачами, не перебувають на обліку чи лікуванні в психоневрологічних або наркологічних лікувальних закладах, та не страждають хворобами, які б перешкоджали усиновленню, не зловживають спиртними напоями та наркотичними засобами, не притягувалися до кримінальної відповідальності, мають постійне місце проживання і постійний заробіток, необхідні житлово - побутові умови для здорового, фізичного та духовного розвитку дитини, їх інтереси не протирічать інтересам дитини.

Виконавчим комітетом Кропивницькоїміської ради надано Висновок від 13.09.2021 року № 4531/49-05-24 про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам малолітньої дитини ОСОБА_3.

Станом на сьогоднішній день дитина перебуває в Комунальному некомерційному підприємстві «Кіровоградський обласний спеціалізований будинок дитини нового типу» Кіровоградської обласної ради, яким за № 620 від 06.09.2021 року надано згоду на усиновлення ОСОБА_3.

В свою чергу, малолітній ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1 також має всі правові підстави для усиновлення та що підтверджується наступними документами.

Заява батьків (матері або батька), інших родичів або законного представника про відмову забрати дитину з полового будинку, іншого закладу охорони здоров`я від 14.06.2021року.

Акт закладу охорони здоров`я та органу внутрішніх справ України про дитину, яку батьки (матір або батько), інші родичі або законний представник відмовились забрати з пологового будинку, іншого закладу охорони здоров`я від 16.06. 2021 року.

Із акта про невідвідування дитини батьками та рідними за № 56 від 06 вересня 2021 року вбачається, що малолітній ОСОБА_3 перебуває в Комунальному некомерційному підприємстві «Кіровоградський обласний спеціалізований будинок дитини нового типу» Кіровоградської обласної ради на повному державному забезпеченні, за час перебування у закладі батьки та інші рідні і близькі його не відвідували, не цікавились ним, письмових запитів на адресу підприємства не надсилали.

Відповідно до Конвенції про права дитини, ратифікованої Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27.02.1991 року, діти мають право на особливе піклування і допомогу. Дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розумінні.

Відповідно до ст. 207 СК України усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім`ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого статтею 282 цього Кодексу. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Згідно з ст. 209 СК України дитина, покинута в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров`я або яку відмовилися забрати з них батьки, інші родичі, може бути усиновлена після досягнення нею двомісячного віку. Дитина, яку було підкинуто чи знайдено, може бути усиновлена після спливу двох місяців з часу її знайдення.

Керуючись положеннями статті 219 СК України, усиновлення дитини провадиться без згоди батьків, якщо вони, протягом двох місяців після народження дитини не забрали її на виховання до себе в сім`ю та запис про них у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до статті 135 цього Кодексу. Усиновлення дитини може бути проведено без згоди повнолітніх батьків, якщо судом буде встановлено, що вони, не проживаючи з дитиною понад шість місяців без поважних причин, не проявляють щодо неї батьківської турботи та піклування, не виховують та не утримують її.

Згода закладу охорони здоров`я або навчального закладу на усиновлення дитини, яка не має батьків і перебуває у закладі охорони здоров`я або навчальному закладі, потрібна письмова згода цього закладу. Усиновлення може бути проведене без згоди цього закладу, якщо суд встановить, що усиновлення дитини відповідає її інтересам, дані положення закріплені статтею 222 СК України.

Відповідно до ст. 223 СК України особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення.

Відповідно до ст. 224 СК України, при дотриманні всіх умов, встановлених цим Кодексом, здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиновлювачем дитини.

Згідно зі ст. 225 СК України усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до ст. 229 СК України особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання бути записаною у Книзі реєстрації народжень матір`ю, батьком дитини або повнолітньої особи. Суд задовольняє таку заяву усиновлювача у рішенні про усиновлення, якщо це відповідає інтересам дитини.

Відповідно до ст. 230 СК України у рішенні про усиновлення суд змінює відомості про місце народження та дату народження дитини, якщо це відповідає її інтересам.

Відповідно до ст. 231 СК України якщо усиновлювачами є одночасно жінка та чоловік і якщо вони записуються батьками дитини, відповідно змінюються прізвище та по

батькові дитини. За заявою усиновлювачів може бути змінено ім`я дитини. Якщо усиновлювач записується батьком дитини, відповідно змінюється по батькові дитини. Про зміни, передбачені у цій статті, суд зазначає у рішенні про усиновлення.

Керуючись ст. 233 СК України на підставі рішення суду про усиновлення в актовий запис про народження дитини або повнолітньої особи, складений органами державної реєстрації актів цивільного стану України, орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни і видає нове Свідоцтво про народження з урахуванням цих змін. Свідоцтво про народження, що було видане раніше, анулюється.

Відповідно до п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», вирішуючи заяву по суті, суд зобов`язаний перевірити наявність передбачених законом підстав для усиновлення, зокрема: чи дали батьки дитини згоду на це (якщо вона необхідна); чи може заявник бути усиновлювачем; чи є дитина відповідно до законодавства суб`єктом усиновлення і чи виконано вимоги ч. 1-3 ст. 218 СК України щодо наявності згоди дитини; чи відповідають висновок органу опіки та піклування і дозвіл на усиновлення уповноваженого органу виконавчої влади необхідним вимогам.

Відповідно до ст. 314 ЦПК України, у разі задоволення заяви суд зазначає у резолютивній частині рішення про усиновлення дитини або повнолітньої особи заявником (заявниками). За клопотанням заявника (заявників) суд вирішує питання про зміну імені, прізвища та по батькові, дати і місця народження усиновленої дитини, про зміну імені, прізвища, по батькові усиновленої повнолітньої особи, про запис усиновлювачів батьками.

Керуючись ст. ст. 208, 211, 218, 223, 224, 226, 229 Сімейного Кодексу України, Європейською конвенцією «Про здійснення прав дітей», ст. ст. 263-265, 430 ЦПК України, суд,-

УХВАЛИВ:

Заяву ОСОБА_1, ОСОБА_2 про усиновлення - задовольнити.

Оголосити громадян України ОСОБА_1 та ОСОБА_2, усиновлювачами малолітньої дитини, громадянина України ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Змінити ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, прізвище дитини « ІНФОРМАЦІЯ_7 » на « ІНФОРМАЦІЯ_7 », по батькові « ІНФОРМАЦІЯ_7 » на « ІНФОРМАЦІЯ_7 », ім`я дитини « ІНФОРМАЦІЯ_7 » на « ІНФОРМАЦІЯ_7 », дату народження « ІНФОРМАЦІЯ_2 » на « ІНФОРМАЦІЯ_2 », а місце народження та дату реєстрації народження дитини залишити без змін.

Внести відповідні зміни щодо прізвища, імені, по батькові дитини до актового запису про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ , № 749 від 16.07.2021 року складеного Кропивницьким міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Дніпро).

Відомості про батьків дитини - ОСОБА_10 та ОСОБА_11 - виключити з актового запису про народження дитини № 749 від 16.07.2021 року складеного Кропивницьким міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстіщії (м.Дніпро), та записати батьком ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_3, громадянина України, матір`ю - ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_4, громаднку України.

Замінити слово «Третя» на «Перша» з розділу «Яка за рахунком дитина народилась у матері» у «Відомостях про дитину» актового запису про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, № 749 від 16.07.2021 року складеного Кропивницьким міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

Виключити з розділу «Відомості про відмітки зроблені в актовому записі» актового запису про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, № 749 від 16.07.2021 року

складеного Кропивницьким міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Дніпро) наступні слова «Дитина покинута в закладі охорони здоров`я».

Після внесення змін до актового запису про народження видати нове свідоцтво про народження дитини.

Судові витрати вважати по фактично понесеним.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Апеляційна скарга на рішення суду подається до Кропивницького апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

У відповідності до підпункту 15.5 пункту 15 частини 1 Розділу XIII Перехідних положень ЦПК України, в редакції від 3 жовтня 2017 року, до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди (Кіровський районний суд м. Кіровограда).

Відомості про учасників справи:

заявник: ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_5, ідентифікаційний номер: НОМЕР_1, місце проживання: АДРЕСА_1;

заявник: ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_6, ідентифікаційний номер: НОМЕР_2, місце проживання: АДРЕСА_1;

заінтересована особа: Орган опіки та піклування Міської ради м. Кропивницького, код ЄДРПОУ 04055251, місце знаходження: вул. В.Перспективна, 41, м.Кропивницький, 25006;

заінтересована особа: Комунальне некомерційне підприємство «Кіровоградський обласний будинок дитини нового типу» Кіровоградської обласної ради, код ЄДРПОУ 23227427, місце знаходження: вул. Глинки, 46, м. Кропивницький, 25009.

Суддя Кіровського районного суду

м.Кіровограда

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа N 521/7360/22
Провадження N 2-о/521/151/22

28.06.2022 року місто Одеса

Малиновський районний суд м. Одеси у складі:
головуючого судді - Леонова О.С.,
присяжних - Михайлюк О.В. та Засипкіної Л.І.
при секретарі судового засідання - Трояненко А.Ю.,
за участю:
заявника - ОСОБА_1
заінтересованої особи - ОСОБА_2
представник заінтересованої особи Орган опіки та піклування Малиновської районної адміністрації - Майдебура Ю.В.

розглянувши у закритому судовому засіданні в м. Одесі цивільну справу в порядку окремого провадження за заявою ОСОБА_1 (ІНФОРМАЦІЯ_1, РНОКПП: НОМЕР_1, зареєстроване місце проживання: АДРЕСА_1), за участю заінтересованих осіб: ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_2, РНОКПП: НОМЕР_2, зареєстроване місце проживання: АДРЕСА_2), Орган опіки та піклування Малиновської районної адміністрації (місцезнаходження: 65078, м. Одеса, вул. Ген. Петрова, 22), Відділ державної реєстрації актів цивільного стану у місті Одесі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) (65039, м. Одеса, вул. Середньофонтанська, 30Б) про усиновлення дитини, -

ВСТАНОВИВ:

1.Описова частина

Короткий зміст заявлених вимог

У травні 2022 року заявник звернувся до суду з заявою, в якій просить оголосити його усиновлювачем ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, та внести відповідні зміни до актового запису про народження дитини, посилаючись на те, що з 2018 року він перебуває у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_2, у якої від попередніх шлюбних стосунків є неповнолітня дитина, яка проживає разом з ними і яку він вважає за свою рідну дитину, у зв'язку з чим бажає її усиновити.

В обґрунтування заявлених вимог зазначив, що 15.09.2018 року було укладено шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2. На теперішній час, мешкають разом в квартирі за адресою АДРЕСА_3. Разом з ними проживає малолітній син, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, біологічним батьком якого є - ОСОБА_4. Рідний батько дитини - ОСОБА_4 на теперішній час позбавлений батьківських прав відносно малолітнього сина - ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3. Заявник веде здоровий спосіб життя, має гарні характеристики з місця мешкання та роботи, шкідливих звичок не має, займається вихованням дитини, забезпечую дитину всім необхідним, працює матросом на закордонних рейсах. Стан здоров'я відповідно до медичних довідок задовільний, хронічних захворювань та протипоказань щодо усиновлення дитини не має. До кримінальної відповідальності не притягувався, не знятої чи не погашеної судимості не має, в розшуку не перебуває. Має все необхідне для нормального розвитку малолітнього ОСОБА_5, його усиновлення здійснюється в його інтересах, для забезпечення стабільних та гармонійних умов життя та розвитку. Заявник раніше в шлюбі не перебував, позашлюбних дітей не має, ніколи не позбавлявся батьківських прав, не був усиновлювачем іншої дитини, не зловживає спиртними напоями та наркотичними засобами. Зазначає, що дитина вважає його батьком, а мати дитини не заперечує проти усиновлення.

Ухвалою Малиновського районного суду м. Одеси від 10.06.2022 року відкрито провадження по справі.

В судовому засіданні заявник просив заяву задовольнити із підстав, викладених в заяві.

В судовому засіданні заінтересована особа - ОСОБА_2 пояснила, що заперечень по справі не має, адже усиновлення буде в інтересах сина.

Представник Органу опіки та піклування Малиновської районної адміністрації - Майдебура Ю.В. в судовому засіданні не заперечувала щодо задоволення заяви про усиновлення, посилаючись на інтереси дитини та підтримала висновок органу опіки та піклування Малиновської районної адміністрації ОМР.

Представник Відділу державної реєстрації актів цивільного стану у місті Одесі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) на адресу суду направив заяву з проханням справу розглянути без їх участі.

2.Мотивувальна частина

Фактичні обставини, встановлені судом

Дослідивши матеріали справи, оцінивши надані докази, суд приходить до висновку, що заява підлягає задоволенню з наступних підстав.

Як встановлено судом, ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_4, є громадянином України (паспорт серія НОМЕР_3, виданий Київським РВ ОМУ УМВС України в Одеській області 07.11.2005), зареєстрований за адресою: АДРЕСА_4.

ОСОБА_1 з 2018 перебуває у шлюбі з громадянкою ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_5, (а/з про шлюб від 15.09.2018 N 1821, зареєстрований Київським районним у місті Одесі відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в Одеській області).

У ОСОБА_2 є малолітній син - ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_6, (а/з про народження від 24.05.2012 N 4267, зареєстрований відділом державної реєстрації актів цивільного стану у місті Одесі Одеського міського управління юстиції), дитина проживає разом із матір'ю та її чоловіком ОСОБА_1 за адресою: АДРЕСА_3.

Згідно акту обстеження житлово-побутових умов служби у справах дітей Одеської міської ради від 16.05.2022, у квартирі створені всі умови для проживання, виховання та розвитку дитини.

ОСОБА_1 піклується про малолітнього ОСОБА_3, бере безпосередню участь у його вихованні та утриманні, ставиться до дитини, як до свого рідного сина.

Мати малолітнього - ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_5, надала згоду на усиновлення її малолітнього сина ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_6, чоловіком ОСОБА_1 (посвідчена приватним нотаріусом Одеського міського нотаріального округу Фадєєвою Д.Ю., зареєстровано в реєстрі за N 167, 07.04.2022).

Згідно рішення Київського районного суду м. Одеси від 07.12.2021 батько малолітнього ОСОБА_4 був позбавлений батьківських прав у відношенні малолітнього сина ОСОБА_3.

Згідно медичного висновку про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дитини КНП "Дитяча міська поліклініка N 5" Одеської міської ради від 17.05.2022 року, малолітній ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_6, має діагноз: змішаний астигматизм, Н52.2.

ОСОБА_1 надав посвідчення моряка про придатність до служби в якості матросу 1 класу та трудовий договір моряка від 21.09.2021 року.

Відповідно до висновку про стан здоров'я громадянина КНП "Центр первинної медико-санітарної допомоги N 16" Одеської міської ради від 16.02.2022 року, ОСОБА_1 заперечень стосовно усиновлення не має.

Відповідно до медичної довідки КНП "Міський психіатричний диспансер" Одеської міської ради від 15.02.2022, ОСОБА_1 без проявів психічних розладів.

Згідно з довідкою департаменту інформатизації МВС України ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_4, на території України станом на 13.01.2022 до кримінальної відповідальності не притягується, не знятої чи не погашеної судимості не має та в розшуку не перебуває.

3. Мотиви, з яких виходить суд та застосовані норми права

Відповідно до положень частини пункту 4 частини 1 статті 219 СК України, усиновлення дитини провадиться без згоди батьків, якщо вони позбавлені батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється.

Перешкод, визначених статтею 212 СК України, для усиновлення ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3 судом не встановлено.

Відповідно до статей 3, 4, 5, 7 Сімейного Кодексу України кожна особа має право на проживання в сім'ї. Сім'я створюється, в тому числі, і на підставі усиновлення. Держава створює пріоритет сімейного виховання дитини. Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України.

Відповідно до статті 207 СК України усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого статтею 282 цього Кодексу. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Відповідно до частини 1 статті 208 СК України, усиновленою може бути дитина.

Згідно з положеннями статті 6 СК України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття.

У відповідності до статті 211 СК України усиновлювачем може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років.

Відповідно до статті 212 СК України, не можуть бути усиновлювачами особи, які: обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; є особами без громадянства; перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до пунктів 3-6, 8 і 10 цієї статті не може бути усиновлювачем. Крім осіб, зазначених у частині першій цієї статті, не можуть бути усиновлювачами інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

Згідно положеннями статті 217 СК України усиновлення дитини здійснюється за вільною згодою її батьків.

Згода батьків на усиновлення дитини має бути безумовною. Угода про надання усиновлювачем плати за згоду на усиновлення дитини батькам, опікунам чи іншим особам, з якими вона проживає, є нікчемною. Згода батьків на усиновлення може бути дана ними лише після досягнення дитиною двомісячного віку. Якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на усиновлення потрібна згода їхніх батьків. Письмова згода матері на усиновлення засвідчується нотаріусом. Мати, батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Статтею 218 СК України передбачено, що для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити. Згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові та стану здоров'я. Дитина має бути проінформована про правові наслідки усиновлення. Усиновлення провадиться без згоди дитини, якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не

усвідомлює факту усиновлення. Згода дитини на усиновлення не потрібна, якщо вона проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками.

Відповідно до пункту 6 постанови Пленуму Верховного суду України від 30 березня 2007 року N 3 "Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав" вбачається, що вирішуючи заяву по суті, суд зобов'язаний перевірити наявність передбачених законом підстав для усиновлення, зокрема: чи дали батьки дитини згоду на це (якщо вона необхідна); чи може заявник бути усиновлювачем; чи є дитина відповідно до законодавства суб'єктом усиновлення і чи виконано вимоги частин 1 - 3 статті 218 СК щодо наявності згоди дитини; чи відповідають висновок органу опіки та піклування і дозвіл на усиновлення уповноваженого органу виконавчої влади необхідним вимогам.

Відповідно до частини 1 пункту 4 статті 219 СК України усиновлення дитини провадиться без згоди батьків, якщо вони позбавленні батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється.

Відповідно до частини 1 статті 220 СК України на усиновлення дитини одним із подружжя потрібна письмова згода другого з подружжя, засвідчена нотаріально.

Згідно зі статтею 8 Європейської конвенції про усиновлення дітей (ETS N58), прийнятої 24 квітня 1967 року в Страсбурзі, і яка, відповідно до статті 9 Конституції України, є складовою частиною національного законодавства України, компетентний орган приймає рішення про усиновлення лише тоді, коли впевниться, що воно здійснюється в інтересах дитини. Кожного разу компетентний орган звертає особливу увагу на те, щоб це усиновлення забезпечило дитині стабільні та гармонійні домашні умови.

У відповідності зі статтею 223 СК України особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення. Подання такої заяви через представника не допускається. Заява про усиновлення може бути відкликана до набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до положень статті 224 СК України суд, постановляючи рішення про усиновлення дитини, враховує обставини, що мають істотне значення, зокрема: стан здоров'я та матеріальне становище особи, яка бажає усиновити дитину, її сімейний стан та умови проживання, ставлення до виховання дитини; мотиви, на підставі яких особа бажає усиновити дитину; мотиви того, чому другий із подружжя не бажає бути усиновлювачем, якщо лише один із подружжя подав заяву про усиновлення; взаємовідповідність особи, яка бажає усиновити дитину, та дитини, а також те, як довго ця особа опікується вже дитиною; особу дитини та стан її здоров'я; ставлення дитини до особи, яка бажає її усиновити.

Суд не може відмовити особі в усиновленні на тій підставі, що вона вже має або може народити дитину.

Суд, постановляючи рішення про усиновлення неповнолітньої особи, враховує мотиви, на підставі яких особи бажають усиновлення, можливість їхнього спільного проживання, їхній сімейний стан та стан здоров'я, а також інші обставини, що мають істотне значення.

При дотриманні всіх умов, встановлених цим Кодексом, здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиновлювачем дитини.

Статтею 225 СК України передбачено, що усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до статі 232 СК України з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням. З моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому - між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням. Усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки

щодо дитини. Усиновлення надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов'язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків.

У відповідності з частиною 1 статті 229 СК України особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання бути записаною у Книзі реєстрації народжень матір'ю, батьком дитини або повнолітньої особи. Якщо усиновлюється дитина, яка досягла семи років, то для запису усиновлювача матір'ю, батьком потрібна згода дитини, крім випадку, передбаченого частиною четвертою статті 218 цього Кодексу. Суд задовольняє таку заяву усиновлювача у рішенні про усиновлення, якщо це відповідає інтересам дитини.

Згідно з частинами 2, 3, 4 статті 231 СК України якщо усиновлювач записується батьком дитини, відповідно змінюється по батькові дитини. Якщо усиновлюється повнолітня особа, її прізвище, ім'я та по батькові можуть бути змінені у зв'язку з усиновленням за заявою усиновлювача та усиновленої особи. Про зміни, передбачені у цій статті, суд зазначає у рішенні про усиновлення. Відповідно до статті 234 СК України на підставі рішення суду орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни до актового запису про народження, складеного органами державної реєстрації актів цивільного стану України, та видає нове свідоцтво про народження. Свідоцтво про народження, що було видане раніше, анулюється.

Відповідно до підпункту 20 пункту 1 Розділу III Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 N 52/5, при вирішенні судом спорів про визнання батьківства, материнства, оспорювання батьківства чи материнства, встановлення фактів батьківства та материнства зміни до актових записів про народження вносяться відповідно до законодавства, яке регулює порядок внесення змін до актових записів цивільного стану. Згідно з пунктом 2.13.1 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, що затверджені наказом Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року N 96/5, підставою для внесення змін в актовий запис цивільного стану є рішення суду про визнання батьківства (материнства), усиновлення (удочеріння), про скасування раніше винесеного рішення суду про визнання батьківства, виключення відомостей про батька (матір) дитини з актового запису про народження, скасування або визнання усиновлення (удочеріння) недійсним, про визнання шлюбу недійсним, установлення неправильності в актовому записі цивільного стану та інші, у яких зазначено про внесення конкретних змін в актові записи цивільного стану.

Відповідно до статті 228 СК України, особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також інші особи, яким став відомий факт усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним. Відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною справою чи кримінальним провадженням. Таємниця усиновлення забезпечується також відповідно до статей 229-231 цього Кодексу. Особи, які розголосили таємницю усиновлення, несуть відповідальність, встановлену законом.

Таким чином, враховуючи вік, стан здоров'я та матеріальне становище усиновлювача, суд установив, що будь-якої корисливої або іншої зацікавленості в усиновленні з боку заявника немає, його намір відповідає вимогам законодавства та моральним засадам суспільства, заявник є здоровою людиною, має стійке бажання виховувати та утримувати дитину, усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов життя.

Також суд установив, що заявник раніше не судимий, на обліку нарколога та психіатра не перебуває, веде здоровий спосіб життя, хронічних захворювань та протипоказань щодо усиновлення дитини не має. Є працездатною особою, має стабільний дохід, житло та належні житлові умови для проживання дитини.

Згідно зі статтею 314 ЦПК України за результатами розгляду заяви про усиновлення суд ухвалює рішення. У разі задоволення заяви суд зазначає у резолютивній частині рішення про усиновлення дитини або повнолітньої особи заявником (заявниками). За клопотанням заявника (заявників) суд вирішує питання про зміну імені, прізвища та по батькові, дати і місця народження усиновленої дитини, про зміну імені, прізвища, по батькові усиновленої повнолітньої особи, про запис усиновлювачів батьками. Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про усиновлення, відносяться на рахунок заявника (заявників). Якщо після ухвалення рішення про усиновлення, але до набрання ним законної сили батьки дитини відкликали свою згоду на її усиновлення, суд скасовує своє рішення і поновлює розгляд справи. У разі відкликання заяви про усиновлення після ухвалення рішення про усиновлення, але до набрання ним законної сили, суд скасовує своє рішення і залишає заяву без розгляду. Усиновлення вважається здійсненим із дня набрання законної сили рішенням суду. Для внесення змін до актового запису про народження усиновленої дитини або повнолітньої особи копія рішення суду надсилається до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення, а у справах про усиновлення дітей іноземцями - також до уповноваженого органу виконавчої влади.

На підставі вищевикладеного суд вважає, що заявник виконав всі умови, встановлені законодавством для усиновлення, він має здібності особи, яка бажає усиновити дитину, може забезпечити стабільні та гармонічні умови для життя дитини, тому є всі підстави для задоволення заяви в повному обсязі.

Розподіл судових витрат між сторонами

Згідно ч. 4. ст. 314 ЦПК України судові витрати, пов'язані з розглядом справи про усиновлення, відносяться на рахунок заявника.

На підставі статей 207, 208, 211, 214, 215, 219, 222-224, 229, 231, 233 Сімейного кодексу України, керуючись статтями 13, 77-81, 259, 263-265, 268, 273, 313-314 Цивільного процесуального кодексу України,

УХВАЛИВ:

Заяву ОСОБА_1 про усиновлення дитини - задовольнити.

Визнати ОСОБА_1 (РНОКПП НОМЕР_1), ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, усиновлювачем малолітньої дитини - ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3.

Внести зміни до актового запису N 4267 від 24.05.2012, складеного Відділом державної реєстрації актів цивільного стану у місті Одесі Одеського міського управління юстиції про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, в якому змінити прізвище дитини з " ОСОБА_7 " на " ОСОБА_8 ", по батькові змінити з " ОСОБА_9 " на " ОСОБА_10 ", та записати усиновлювача батьком дитини, в графі "відомості про батька" вказати: батько - ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянин України, про що видати нове свідоцтво про народження.Видати нове свідоцтво про народження дитини з урахуванням внесених змін.

Роз'яснити учасникам судового процесу, що усиновлення вважається здійсненим з дня набрання законної сили рішенням суду. Для внесення змін до актового запису про народження усиновленої дитини або повнолітньої особи копія рішення суду надсилається до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення.

Рішення суду може бути оскаржене учасниками справи до Одеського апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня складення повного судового рішення.

Суддя:

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Провадження N 2-о/447/46/22
Справа N 447/1219/22

29.06.2022

Миколаївський районний суд Львівської області в складі:
головуючої судді Друзюк М.М.
присяжних Лащіва В.І.
Проців У.Я.
секретар судових засідань Мазуркевич І.Є.
розглянувши у закритому судовому засіданні в залі суду цивільну справу за заявою ОСОБА_1, ОСОБА_2, заінтересовані особи служба у справах дітей Новороздільської міської ради Львівської області, Новороздільська міська рада, як орган опіки та піклування про усиновлення дитини,
заявника - ОСОБА_1, ОСОБА_2
представник заінтересованої особи - Моцяк Л.В.

ВСТАНОВИВ:

Заявники звернулися в суд з заявою про усиновлення дитини, ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1.

В обґрунтування своїх вимог посилаються на те, що вони перебувають у зареєстрованому шлюбі з 10.02.2012, у шлюбі дітей не мають, а тому бажають усиновити дитину ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1, якій 16.11.2021 було надано статус дитини позбавленої батьківського піклування та було влаштовано в КЗ “ ЛОР” будинок дитини № 1 “ м. Львів. Зазначили, що вони є громадяни України, перебувають на обліку в Службі у справах дітей Новороздільської міської ради Львівської області, як кандидати в усиновлювачі з наданим відповідним висновком. Вони мають всі необхідні умови для усиновлення та повноцінного виховання дитини, проживають у власній квартирі. Зазначили, що їх сім’я матеріально забезпечена, ніяких протипоказань за станом здоров’я щодо усиновлення в них немає. На даний час вони проживають за адресою АДРЕСА_1 разом з дитиною ОСОБА_4, оскільки на даний час ОСОБА_1 є опікуном дитини.

Відтак, просять заяву задовольнити, постановити рішення про усиновлення ними дитини - ОСОБА_4; внести зміни до актового запису, вказавши батьком ОСОБА_2, матір’ю - ОСОБА_1, змінити ім’я усиновленої дитини з “ ОСОБА_5 “ на “ ОСОБА_6 “, змінити по батькові дитини з “ ОСОБА_7 “ на по батькові “ ОСОБА_8 “, змінити прізвище усиновленої дитини з “ ОСОБА_9 “ на прізвище ОСОБА_10 “.

В судовому засіданні заявники, кожен окремо, вимоги заяви підтримали повністю. Пояснення надали аналогічні викладеним у заяві. Просять задоволити їх прохання мотивуючи тим, що є матеріально забезпеченими людьми, бажають усиновити дитину, забезпечити їй належні умови для проживання та розвитку.

Представник заінтересованих осіб Моцяк Л.В. у судовому засіданні надала висновок N 01-16/17/15 від 12.01.2022 про можливість бути усиновлювачами ОСОБА_2 та ОСОБА_1, вважає, що усиновлення дитини подружжям відповідає інтересам дитини, не заперечує, щодо задоволення заяви.

Заслухавши пояснення заявників, представника заінтересованих осіб, беручи до уваги думку інтереси дитини, дослідивши матеріали справи, суд вважає, що заява підлягає до задоволення.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з 10.02.2012 року, перебувають у шлюбі, який було зареєстровано виконавчим комітетом Новороздільської міської ради Львівської області ї, актовий запис N 13, що підтверджується копією свідоцтва про шлюб серії НОМЕР_1 від 10.02.2012

Відповідно до акту N 1 органу внутрішніх справ України та закладу охорони здоровя про підкинуту дитину чи знайдену дитину та її доставку -16.11.2021 об 10 год.

45 хв. на сходовій клітці Новороздільського політехнічного коледжу у м. Новий Розділ по вул. С.Бандери було знайдено новонароджене немовля жіночої статі, батьків або родичів встановити не вдалось.

Згідно з копією свідоцтва про народження серії НОМЕР_2 від 24.11.2021, ОСОБА_4 народилась ІНФОРМАЦІЯ_1 у м. Новий Розділ, батьками записані: батько- ОСОБА_11, мати- ОСОБА_12.

Рішенням виконавчого комітету Новороздільської міської ради Львівської області № 541 від 24.11.2021 ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1 надано статус дитини позбавленої батьківського піклування та зараховано в КЗ ЛОР" Будинок дитини № 1" на повне державне забезпечення терміном на 6 місяців.

Відповідно до довідки N 952 від 24.12.2021, виданої Львівським обласним центром соціальних служб, ОСОБА_2 та ОСОБА_1 пройшли курс підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, згідно співбесіди кандидати спроможні забезпечити належні умови для життя та розвитку дитини у сім'ї, за результатами проведеного навчання отримали рекомендації щодо можливості усиновлення дитини від народження до 5 років.

12.01.2022 виконавчим комітетом служби у справах дітей Новороздільської міської ради Львівської області видано висновок № 01-16/17/15 про можливість ОСОБА_2 та ОСОБА_1 бути усиновлювачами дитини.

Відповідно до акту про знайомство осіб з дитиною 12.04.2022 в КЗ ЛОР " Будинок дитини № 1 " м. Львів відбулось знайомство ОСОБА_1 з дитиною ОСОБА_4.

Рішенням виконавчого комітету Новороздільської міської ради Львівської області N 102 від 14.04.2022 ОСОБА_1 призначено опікуном над дитиною позбавленою батьківського піклування ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1.

Відповідно до акту обстеження умов проживання від 05.01.2022, заявники проживають у квартирі, загальною площею 91,40 кв. м, зі всіма зручностями, яка знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 та належить на праві приватної власності ОСОБА_1, згідно з витягом про реєстрацію прав власності на нерухоме майно від 11.11.2019 № 188257946.

Заявники матеріально забезпечені, офіційно працевлаштовані, що підтверджується довідками про доходи.

Згідно з медичними висновками у заявників добрий стан здоров'я, інфекційними захворюваннями не хворіють, протипоказів для усиновлення не мають, що підтверджується висновками N 246, N 247 від 24.11.2021 виданими " КНП " Новороздільська міська лікарня".

Станом на 19.11.2021 до кримінальної відповідальності жоден з них не притягувався, судимості не має та в розшуку не перебувають, що підтверджується довідками серії ІІА N 2728924 повна 21323444340820111902, серії ІІА N 2728925 повна 21323445380900614783 Департаменту інформатизації МВС України.

12.05.2022 виконавчим комітетом Новороздільської міської ради Львівської області видано висновок N 02-23/17/859 про доцільність усиновлення подружжям ОСОБА_2 та ОСОБА_1 малолітньої ОСОБА_4 16.11.2021 та відповідність даного усиновлення інтересам дитини

Зі станом здоров'я дитини та правовими наслідками усиновлення заявники ознайомлені.

Відповідно до ст. ст. 3, 4, 5, 7 Сімейного Кодексу України кожна особа має право на проживання в сім'ї. Сім'я створюється, в тому числі, і на підставі усиновлення. Держава створює пріоритет сімейного виховання дитини. Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України.

Відповідно до ст. 207 СК України усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого статтею 282 цього Кодексу. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Відповідно до ч. 1 ст. 208 СК України, усиновленою може бути дитина.

Згідно з ст. 6 СК України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття.

Згідно з ст. 211 СК України усиновлювачем може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років. Різниця у віці між усиновлювачем та дитиною не може бути більшою ніж сорок п'ять років (ч. ч. 1, 2 ст. 211 СК України).

Відповідно до ст. 212 СК України, не можуть бути усиновлювачами особи, які: обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; є особами без громадянства; перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до пунктів 3-6, 8 і 10 цієї статті не може бути усиновлювачем. Крім осіб, зазначених у частині першій цієї статті, не можуть бути усиновлювачами інші особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

Згідно ст. 217 СК України усиновлення дитини здійснюється за вільною згодою її батьків.

Згода батьків на усиновлення дитини має бути безумовною. Угода про надання усиновлювачем плати за згоду на усиновлення дитини батькам, опікунам чи іншим особам, з якими вона проживає, є нікчемною. Згода батьків на усиновлення може бути дана ними лише після досягнення дитиною двомісячного віку. Якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на усиновлення потрібна згода їхніх батьків. Письмова згода матері на усиновлення засвідчується нотаріусом. Мати, батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Статтею 218 СК України передбачено, що для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити. Згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові та стану здоров'я. Дитина має бути проінформована про правові наслідки усиновлення. Усиновлення провадиться без згоди дитини, якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення. Згода дитини на усиновлення не потрібна, якщо вона проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками.

Відповідно до п. 6 постанови Пленуму Верховного суду України від 30 березня 2007 року N 3 “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав” вбачається, що вирішуючи заяву по суті, суд зобов’язаний перевірити наявність передбачених законом підстав для усиновлення, зокрема: чи дали батьки дитини згоду на це (якщо вона необхідна); чи може заявник бути усиновлювачем; чи є дитина відповідно до законодавства суб’єктом усиновлення і чи виконано вимоги ч. 1 - 3 ст. 218 СК щодо наявності згоди дитини; чи відповідають висновок органу опіки та піклування і дозвіл на усиновлення уповноваженого органу виконавчої влади необхідним вимогам.

Згідно ч. 1 п. 4 ст. 219 СК України усиновлення дитини провадиться без згоди батьків, якщо вони позбавленні батьківських прав щодо дитини, яка усиновлюється.

Відповідно до ч. 1 ст. 220 СК України на усиновлення дитини одним із подружжя потрібна письмова згода другого з подружжя, засвідчена нотаріально.

Згідно зі ст. 8 Європейської конвенції про усиновлення дітей (ETS N58), прийнятої 24 квітня 1967 року в Страсбурзі, і яка, відповідно до ст. 9 Конституції України, є складовою частиною національного законодавства України, компетентний орган приймає рішення про усиновлення лише тоді, коли впевниться, що воно здійснюється в інтересах дитини. Кожного разу компетентний орган звертає особливу увагу на те, щоб це усиновлення забезпечило дитині стабільні та гармонійні домашні умови.

Відповідно до ст. 223 СК України особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення. Подання такої заяви через представника не допускається. Заява про усиновлення може бути відкликана до набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до ст. 224 СК України суд, постановляючи рішення про усиновлення дитини, враховує обставини, що мають істотне значення, зокрема: стан здоров’я та матеріальне становище особи, яка бажає усиновити дитину, її сімейний стан та умови проживання, ставлення до виховання дитини; мотиви, на підставі яких особа бажає усиновити дитину; мотиви того, чому другий із подружжя не бажає бути усиновлювачем, якщо лише один із подружжя подав заяву про усиновлення; взаємовідповідність особи, яка бажає усиновити дитину, та дитини, а також те, як довго ця особа опікується вже дитиною; особу дитини та стан її здоров’я; ставлення дитини до особи, яка бажає її усиновити.

При дотриманні всіх умов, встановлених цим Кодексом, здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиновлювачем дитини.

Суд не може відмовити особі в усиновленні на тій підставі, що вона вже має або може народити дитину.

Суд, постановляючи рішення про усиновлення повнолітньої особи, враховує мотиви, на підставі яких особи бажають усиновлення, можливість їхнього спільного проживання, їхній сімейний стан та стан здоров’я, а також інші обставини, що мають істотне значення.

При дотриманні всіх умов, встановлених цим Кодексом, здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиновлювачем дитини.

Статтею 225 СК України передбачено, що усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до ст. 232 ч. 1, 3, 4, 5 СК України з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов’язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням. З моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов’язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому - між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням. Усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на

нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини. Усиновлення надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов'язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків.

Відповідно до ч. 1 ст. 229 СК України особа, яка подала заяву про усиновлення, може виявити бажання бути записаною у Книзі реєстрації народжень матір'ю, батьком дитини або повнолітньої особи. Якщо усиновлюється дитина, яка досягла семи років, то для запису усиновлювача матір'ю, батьком потрібна згода дитини, крім випадку, передбаченого частиною четвертою статті 218 цього Кодексу. Суд задовольняє таку заяву усиновлювача у рішенні про усиновлення, якщо це відповідає інтересам дитини.

Згідно з ч. 2, 3, 4 ст. 231 СК України якщо усиновлювач записується батьком дитини, відповідно змінюється по батькові дитини. Якщо усиновлюється повнолітня особа, її прізвище, ім'я та по батькові можуть бути змінені у зв'язку з усиновленням за заявою усиновлювача та усиновленої особи. Про зміни, передбачені у цій статті, суд зазначає у рішенні про усиновлення.

Відповідно до ст. 234 СК України на підставі рішення суду орган державної реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни до актового запису про народження, складеного органами державної реєстрації актів цивільного стану України, та видає нове свідоцтво про народження. Свідоцтво про народження, що було видане раніше, анулюється.

Відповідно до п. п. 20 п. 1 Розділу III Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 N 52/5, при вирішенні судом спорів про визнання батьківства, материнства, оспорювання батьківства чи материнства, встановлення фактів батьківства та материнства зміни до актових записів про народження вносяться відповідно до законодавства, яке регулює порядок внесення змін до актових записів цивільного стану.

Згідно з п. 2.13.1 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, що затверджені наказом Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року N 96/5, підставою для внесення змін в актовий запис цивільного стану є рішення суду про визнання батьківства (материнства), усиновлення (удочеріння), про скасування раніше винесеного рішення суду про визнання батьківства, виключення відомостей про батька (матір) дитини з актового запису про народження, скасування або визнання усиновлення (удочеріння) недійсним, про визнання шлюбу недійсним, установлення неправильності в актовому записі цивільного стану та інші, у яких зазначено про внесення конкретних змін в актові записи цивільного стану.

Згідно ст. 228 СК України, особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також інші особи, яким став відомий факт усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним. Відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною справою чи кримінальним провадженням. Таємниця усиновлення забезпечується також відповідно до статей 229-231 цього Кодексу. Особи, які розголосили таємницю усиновлення, несуть відповідальність, встановлену законом.

Згідно ст. 314 ЦПК України за результатами розгляду заяви про усиновлення суд ухвалює рішення. У разі задоволення заяви суд зазначає у резолютивній частині рішення про усиновлення дитини або повнолітньої особи заявником (заявниками). За клопотанням заявника (заявників) суд вирішує питання про зміну імені, прізвища та по батькові, дати і місця народження усиновленої дитини, про зміну імені, прізвища, по батькові усиновленої повнолітньої особи, про запис усиновлювачів батьками. Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про усиновлення, відносяться на рахунок заявника (заявників). Якщо

після ухвалення рішення про усиновлення, але до набрання ним законної сили батьки дитини відкликали свою згоду на її усиновлення, суд скасовує своє рішення і поновлює розгляд справи. У разі відкликання заяви про усиновлення після ухвалення рішення про усиновлення, але до набрання ним законної сили, суд скасовує своє рішення і залишає заяву без розгляду. Усиновлення вважається здійсненим із дня набрання законної сили рішенням суду. Для внесення змін до актового запису про народження усиновленої дитини або повнолітньої особи копія рішення суду надсилається до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення, а у справах про усиновлення дітей іноземцями - також до уповноваженого органу виконавчої влади.

З врахуванням вищенаведеного, суд дійшов висновку, що заявники виконали всі умови, встановлені законодавством для усиновлення, вони мають здібності осіб, які бажають усиновити дитину, можуть забезпечити стабільні та гармонічні умови для життя дитини, тому є всі підстави для задоволення заяви в повному обсязі, оскільки задоволення заяви в першу чергу відповідає інтересам дитини ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1.

Суд, також вважає за можливе, відповідно до ст. 229 СК України, задовольнити вимоги заявників та внести зміни до актового запису про народження дитини, де записати їх, у якості батьків, змінити прізвище, ім’я, по батькові дитини,.

На підставі наведеного, керуючись статтями 12, 81, 258,259, 263-265, 352, 354, ЦПК України, статтями 207, 209, 211, 218, 229 Сімейного кодексу України, суд, -

УХВАЛИВ:

Заяву ОСОБА_1, ОСОБА_2, заінтересовані особи служба у справах дітей Новороздільської міської ради Львівської області, Новороздільська міська рада, як орган опіки та піклування про усиновлення дитини задоволити.

Оголосити ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_2 громадянина України та ОСОБА_1 ІНФОРМАЦІЯ_3 громадянку України зареєстрованих та проживаючих за адресою: АДРЕСА_1, усиновлювачами ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1.

Новороздільському відділу державної реєстрації актів цивільного стану у Стрийському районі Львівської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Львів) внести зміни в актовий запис N 164 від 24.11.2021 про народження ОСОБА_4 (свідоцтво про народження серії НОМЕР_3), вказавши батьком - ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_2, громадянина України, матір’ю - ОСОБА_1 ІНФОРМАЦІЯ_3, громадянку України, змінити прізвище дитини з “ ОСОБА_9 “ на прізвище “ ОСОБА_10 “; змінити ім’я дитини з “ ОСОБА_13 “ на “ ОСОБА_6 “; змінити по батькові дитини з “ ОСОБА_7 “ на “ ОСОБА_8 “. Дату та місце народження залишити без змін.

Новороздільському відділу державної реєстрації актів цивільного стану у Стрийському районі Львівської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Львів) видати нове свідоцтво про народження з врахуванням внесених змін, анулювавши попереднє свідоцтво про народження серії НОМЕР_3 від 24.11.2021

Апеляційна скарга на рішення суду подається до Львівського апеляційного суду протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

Відповідно до частини 6 статті 259 та частини 1 статті 268 Цивільного процесуального кодексу України складання повного рішення суду відкладено на п’ять днів.

У зв’язку з оголошенням у судовому засіданні лише вступної та резолютивної частини судового рішення строк подання апеляційної скарги обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Учасник справи, якому повне рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження на рішення суду - якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Повне найменування учасників справи:

Заявники: ОСОБА_1 РНОКПП НОМЕР_4, місце проживання: АДРЕСА_1

ОСОБА_2 РНОКПП НОМЕР_5 місце проживання: АДРЕСА_1

Заінтересовані особи:

Служба у справах дітей Новороздільської міської ради Львівської області - юридична адреса: Львівська область, Стрийський район, м. Новий Розділ, вул. Грушевського,24

Новороздільська міська рада, як орган опіки та піклування - юридична адреса: Львівська область, Стрийський район, м. Новий Розділ, вул. Грушевського,24

Суддя:

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 450/4282/18
Провадження № 2/450/279/21

“12” серпня 2021 р. Пустомитівський районний суд Львівської області у складі:

головуючого судді Мельничук І. І.

при секретарі Покидько Л. Р.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі судових засідань цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до Відділу «Служба у справах дітей» Личаківського районного управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» про скасування усиновлення, -

В С Т А Н О В И В :

26.12.2018 року позивачі ОСОБА_1 та ОСОБА_2 звернулися до суду з позовом, в якому просили суд скасувати усиновлення ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , вихованиці Благодійної організації Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки», усиновлювачами ОСОБА_1 та ОСОБА_2 за рішенням Сокальського районного суду Львівської області від 16 листопада 2016 року на підставі п. 2 ч. 1 ст. 238 СК України; винести рішення про внесення зміни в актовий запис про народження дитини ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , а саме: змінити прізвище дитини з « ІНФОРМАЦІЯ_5 » на « ІНФОРМАЦІЯ_6 », по-батькові з « ІНФОРМАЦІЯ_7 » на « ІНФОРМАЦІЯ_8 »; стягнути на користь позивачів судовий збір.

З урахуванням поданої заяви про зміну підстави позову щодо скасування усиновлення від 11.08.2021 року позивач ОСОБА_1 просить вважати вірною підставу для задоволення позову п. 3 ч. 1 ст. 238 ЦПК України.

В обґрунтування позову позивач зазначає, що оскільки власних дітей у позивача ОСОБА_1 із померлим чоловіком ОСОБА_2 не було, вони хотіли усиновити дитину, позбавлену батьківського піклування, яка на той час відповідно до розпорядження голови Пустомитівської районної державної адміністрації від 12.02.2016 року № 56 влаштована до БО БФ «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежини». Однак у зв`язку із смертю чоловіка позивач ОСОБА_2 , між усиновлювачем і дитиною склались обставини, незалежно від волі усиновлювача через його смерть, які роблять неможливим їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем ОСОБА_1 своїх батьківських обов`язків.

Ухвалою від 22 січня 2019 року прийнято позов до розгляду та відкрито провадження у справі.

26.03.2019 року справу призначено до судового розгляду

Ухвалою суду від 04.04.2019 року ОСОБА_1 , ОСОБА_2 до Служби у справах дітей Пустомитівської районної державної адміністрації, Благодійної організації Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» про скасування усиновлення, в частині вимог ОСОБА_2 - закрито на підставі п.7 ч.1 ст. 255 ЦПК України у зв`язку із смертю позивача - ОСОБА_2 .

05.04.2019 року на адресу суду надійшов відзив на позовну заяву.

25.04.2019 року у справі призначено комплексну психолого-психіатричну експертизу та на час її проведення зупинено провадження у справі.

29.10.2019 року поновлено провадження у справі.

10.12.2019 року призначено по справі комплексну психолого-психіатричну експертизу та на час її проведення зупинено провадження у справі.

20.08.2020 року поновлено провадження у справі.

18.09.2020 року призначено комісійну судово-психіатричну експертизу та на час її проведення зупинено провадження у справі.

01.12.2020 року поновлено провадження у справі.

10.03.2021 року замінено відповідача Службу у справах дітей Пустомитівської районної державної адміністрації на Личаківську районну адміністрацію, як орган опіки та піклування, Відділ «Служба у справах дітей» Личаківського районного управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради.

31.05.2021 року задоволено клопотання представника відповідача про розгляд справи спочатку.

17.06.2021 року на адресу суду надійшла зустрічна позовна заява Личаківської районної адміністрації Львівської міської ради до ОСОБА_1 , Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» про скасування усиновлення малолітньої дитини на підставі п. 3 ч. 1 ст. 238 СК України.

18.06.2021 року прийнято до розгляду зустрічну позовну заяву разом із первісним позовом.

11.08.2021 року на адресу суду надійшла заява представника позивача про зміну підстави позову, в якій сторона позивача просить вважати вірною підставу для задоволення позову п. 3 ч. 1 ст. 238 ЦПК України.

11.08.2021 року представник позивача за зустрічним позовом заявив відмову від зустрічного позову, яка прийнята судом, ухвалою суду від 11.08.2021 року провадження у справі за зустрічним позовом - закрито.

11.08.2021 року справу призначено до судового розгляду.

12.08.2021 року від представника Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» надійшла заява про визнання зустрічного позову, в якій останній визнає позов про скасування усиновлення на підставі п. 3 ч. 1 ст. 238 СК України.

В судовому засіданні 11.08.2021 року представник позивача позов підтримав з урахуванням заяви про зміну підстави позову та просить такий задоволити на підставі п. 3 ч. 1 ст. 238 СК України.

Представник відповідача Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» в судовому засіданні 11.08.2021 року позов визнав.

Представник відповідача Відділу «Служба у справах дітей» Личаківського районного управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради в судовому засіданні 11.08.2021 року позов визнала.

В судове засідання призначене на 12.08.2021 року учасники справи та їхні представники не з`явилися, хоч були належним чином повідомлені по час та місце розгляду справи.

Суд, заслухавши пояснення учасників справи та їхніх представників, подані в судовому засіданні 11.08.2021 року, повно та всебічно дослідивши наявні в матеріалах справи докази у їх сукупності, вважає, що позов підлягає до задоволення з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦПК України, завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з

метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно з ч. ч. 1, 2 ст. 4 ЦПК України, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. У випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах.

Частина 3 ст. 12 ЦПК України передбачає, що кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Відповідно до ч.1 ст. 13 ЦПК України, суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

Судом встановлено, що рішенням Сокальського районного суду Львівської області від 16.11.2016 року у справі № 454/2469/16-ц визнано ОСОБА_2 та ОСОБА_1 усиновлювачами дитини - громадянина України ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_1.

На підставі даного рішення Сокальського районного суду Львівської області від 16.11.2016 року у справі № 454/2469/16-ц внесено зміни до актового запису про народження № 6417 від 27.10.2009 року ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_1, змінивши прізвище з « ІНФОРМАЦІЯ_6 » на ІНФОРМАЦІЯ_5 та по-батькові з « ІНФОРМАЦІЯ_8 » на « ІНФОРМАЦІЯ_7».

Відповідно до акту про передачу дитину у сім`ю усиновлювачів 29.11.2016 року о 12 год. 00 хв. ОСОБА_8 адміністрацією Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» було передано усиновлювачам.

06.12.2016 року повторно видано Львівським міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Львівській області Свідоцтво про народження ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, батьками якої зазначено усиновлювачів - ОСОБА_2 та ОСОБА_1.

Як вбачається з свідоцтва про смерть ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, що видане 25 лютого 2019 року виконавчим комітетом Новояврорівської міської ради Яворівського району Львівської області, відділом державної реєстрації актів цивільного стану ГТУЮ у Львівській області, ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , помер ІНФОРМАЦІЯ_3 про що складено відповідний актовий запит №34.

Відповідно до положень ст. 51 Конституції України, ст.5 СК України держава охороняє сім`ю, дитинство, материнство, батьківство, забезпечує охорону прав матері та батька, створює умови для зміцнення сім`ї. Ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України.

Згідно зі ст. 207 СК України, усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім`ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадку, передбаченого ст. 282 СК України. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Частинами 3-5 ст. 232 СК України визначено, що з моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов`язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому - між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням. Усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов`язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини. Усиновлення надає особі, яку усиновлено, права і накладає на неї обов`язки щодо усиновлювача у такому ж обсязі, який має дитина щодо своїх батьків.

Статтею 14 Закону України «Про охорону дитинства» визначено, що діти та батьки не повинні розлучатись всупереч їх волі, за винятком випадків, коли таке розлучення необхідне в інтересах дитини і цього вимагає рішення суду, що набрало законної сили. Під час вчинення дій, пов`язаних з розлученням дитини з одним або обома батьками, а

також інших дій, що стосуються дитини, в порядку, встановленому законом, судом заслуховується думка та побажання дитини.

Положеннями ч. ч.1, 2 ст.14 Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянута), яка ратифікована Законом України №3017-VI від 15 лютого 2011 року регламентовано, що усиновлення може бути скасовано або визнано недійсним лише за рішенням компетентного органу. Найвищі інтереси дитини завжди мають перевагу. Усиновлення може бути скасовано до досягнення дитиною повноліття лише на підставі серйозних обставин, передбачених законом.

Як наголошує Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, стосунки між усиновлювачем і усиновленою дитиною, як правило, мають такий самий характер, як і стосунки в сім`ї, охоронювані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і такі стосунки, що виникають із законного і щирого усиновлення, можна вважати достатньою умовою для застосування до них таких самих гарантій захисту, які стаття 8 Конвенції передбачає стосовно сімейного життя (рішення у справі «Піні та інші проти Румунії» (Pini and Others v. Romania), заяви №78028/01 і № 78030/01, пункти 140 і 148, ECHR 2004-V(витяги).

При цьому ст. 238 СК України встановлює виключні підстави для скасування усиновлення. Так, усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо: 1) воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання; 2) дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу, про що усиновлювач не знав і не міг знати на час усиновлення; 3) між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов`язків.

Згідно із звітом про умови проживання усиновленої дитини від 22.11.2017, складеного головним спеціалістом Служби у справах дітей Пустомитівської РДА, встановлено, що дитина практично здорова, розвиток дитини відповідає її віку, однак між дитиною та батьками склались конфліктні стосунки, дитина перебуває у психіатричній лікарні, проходить курс лікування. Вказана інформація була також зазначена у звіті про умови проживання усиновленої дитини від 29.11.2018 року.

Згідно з виписками з медичної карти стаціонарного хворого ОСОБА_3 встановлено діагнози: виписка № 07663/15 від 26.11.2015 повний діагноз Б 90.0 Розлади активності та уваги; виписка № 00206/16 від 15.02.2016 повний діагноз Б 90.0 Розлади активності та уваги; виписка № 05162/17 від 06.09.2017 повний діагноз Б 90.0 Розлади активності та уваги; виписка № 06485/17 від 13.12.2017 повний діагноз: Б 09 Органічний психічний розлад з когнітивними, вираженими емоційно-вольовими розладами психопатизацією особи, соціальна дезадаптація; виписка № 00877 від 30.03.2018 повний діагноз: Б 09 Психічний органічний розлад з когнітивними, вираженими емоційно-вольовими розладами психопатизацією особи, соціальна дезадаптація.

За змістом п. 3 ч. 1 ст. 238 СК України, усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов`язків.

Встановлено у ході розгляду справи судом та визнано сторонами, що між усиновлювачем ОСОБА_1 позивачем у справі і усиновленою дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов`язків.

За змістом ч. 8 ст.7 СК України, регулювання сімейних відносин має здійснюватись із максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім`ї.

Вирішуючи даний спір, судом першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини».

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства», виховання в сім`ї є першоосновою розвитку особистості дитини.

На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов`язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров`я, фізичний, духовний і моральний

розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Держава надає батькам або особам, які їх замінюють, допомогу у виконанні ними своїх обов`язків щодо виховання дітей, захищає права сім`ї, сприяє розвитку системи послуг з підтримки сімей з дітьми та мережі дитячих закладів.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Підставою позову позивач зазначає п. 3 ч. 1 ст. 238 СК України, а саме на те, що між усиновлювачем та дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання своїх батьківських обов`язків.

Відповідно до ч. ч. 1, 3 ст. 239 СК України, у разі скасування усиновлення припиняються на майбутнє права та обов`язки, що виникли у зв`язку з усиновленням між дитиною та усиновлювачем і його родичами; у разі скасування усиновлення дитина передається за бажанням батьків або інших родичів їм, а якщо це неможливо, - вона передається на опікування органові опіки та піклування.

Відповідно до ч.2 ст.239 СК України, у разі скасування усиновлення відновлюються права та обов`язки між дитиною та її батьками, іншими родичами за походженням.

Згідно із ч. 5 ст. 239 СК України, у разі скасування усиновлення дитина має право на збереження прізвища, імені та по-батькові, які вона одержала у зв`язку з усиновленням. За бажанням дитини їй присвоюється прізвище, ім`я, по-батькові, які вона мала до усиновлення.

Слід вказати на те, що стороною позивача доведено те, що стосунки, які формувалися між усиновлювачем та дитиною з перших днів після її усиновлення можна назвати незалежними від волі усиновлювача, адже ці стосунки не на всі 100 % визначалися, будувалися, корегувалися, планувалися, заявлялися, приймалися з волі позивача, впродовж проживання дитини в родині позивача, остання, робила все можливе, щоб дитина мала все необхідне (фізичний та духовний розвиток), але обставини, які не залежать від її волі, зокрема і смерть одного із усиновлювачів - чоловіка позивачки, ОСОБА_2 унеможливлюють подальше проживання дитини з ОСОБА_1 .

Європейський суд з прав людини у рішенні від 24 березня 2015 року у справі «Zaiet vs Romania» зазначив, що поділ сім`ї є дуже серйозним втручанням, і будь-які такі заходи повинні грунтуватися на досить значущих і вагомих причинах не тільки в інтересах дитини, але і по відношенню до правової визначеності. Анулювання усиновлення не може бути заходом, спрямованим проти усиновленої особи. Правові положення, які регулюють усиновлення, як правило, спрямовані, в першу чергу, на захист інтересів дітей.

Пунктом 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 2007 року № 3 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення батьківських прав» роз`яснено, що усиновлення може бути скасовано або визнано недійсним тільки за рішенням суду за позовами батьків, усиновлювача, опікуна, піклувальника, органу опіки та піклування, прокурора, а також усиновленої дитини, яка досягла чотирнадцяти років.

Відповідно до ч.ч.1, 2 ст. 27 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, яка ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789Х11 (78912) від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року, держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Відповідно до ч.4.1,2 ст.14 Європейської конвенції про усиновлення дітей, що набрала чинності для України з 01.09.2011 року, усиновлення може бути скасовано або

визнано недійсним лише за рішенням компетентного органу. Найвищі інтереси дитини завжди мають перевагу. Усиновлення може бути скасовано до досягнення дитиною повноліття лише на підставі серйозних обставин, передбачених законом.

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право кожного на повагу до свого приватного і сімейного життя.

Європейський суд з прав людини неодноразово у своїх рішеннях щодо сімейних правовідносин (наприклад, рішення у справі «Мікулич проти Хорватії», «Гаазе проти Німеччини») зазначав, що хоча основною метою статті 8 Конвенції є захист особи від свавільних дій з боку органів державної влади, можуть бути додаткові позитивні зобов`язання, що є невід`ємними від ефективної «поваги» до сімейного життя. Якщо встановлено існування сімейних зв`язків, держава має діяти у такий спосіб, що буде розрахований на те, аби дати можливість таким зв`язкам розвиватися, та вживати заходів, які надаватимуть можливість батькам і дитині возз`єднатися.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім`ї, а також сприяння усиновленню дітей.

Статтею 19 Конституції України встановлено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов`язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Разом з тим, задоволюючи позов суд звертає увагу на те, що після смерті в лютому 2019 року усиновлювача ОСОБА_2, а також пізніше, у 2020 році, смерті бабці дитини (матері ОСОБА_1), які брали безпосередню участь у догляді за дитиною у сім`ї ОСОБА_1 - склалось несприятливе для гармонійного розвитку особистості дитини становище.

Окрім того, у період 2017-2021 років після усиновлення малолітньої дитини ОСОБА_3, у дитини були виявлені певні психічні розлади, які негативно відбились на сімейному оточенні і вихованні дитини, що спричинило до погіршення рівня її освіти та конфліктів із однокласниками, тощо.

Як встановлено судом в найкращих інтересах дитини за обставин що склались є необхідність надання дитині допомоги з боку дитячих психологів та соціальних педагогів, через застосування комплексної програми абілітації та реабілітації дитини, що на даний час є можливим лише у спеціалізованих дитячих закладах, де є відповідні фахівці, чого на даний час усиновлювач ОСОБА_1 не в змозі самостійно забезпечити у домашніх умовах, в силу незалежних від неї причин.

Таким чином, встановлено, що тривалий час між усиновлювачем ОСОБА_1 та малолітньою дитиною ОСОБА_3, склалися, незалежно від волі усиновлювача стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов`язків, що позбавляють усиновлювача можливості повноцінного виконання своїх батьківських обов`язків відповідно до вимог частини 2 статті 207 Сімейного кодексу України.

У Постанові Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і позбавлення та поновлення батьківських прав» наголошується, що основною причиною скасування усиновлення є невідповідність усиновлення інтересам усиновленої дитини, незабезпечення їй сімейного виховання. Цим поняттям охоплюються усі аспекти правовідношення із усиновлення, як винного, так і невинного характеру зі сторони усиновлювача. До таких обставин, зокрема, слід віднести відсутність взаємної злагоди в силу особистих якостей усиновлювача та (або) усиновленого, в результаті чого усиновлювач не користується авторитетом у дитини або дитина не відчуває себе членом сім`ї усиновлювача; виявлення після усиновлення розумової неповноцінності або спадкових відхилень у стані здоров`я дитини, які істотно утруднюють або унеможливлюють процес виховання, про наявність якого усиновлювач не був попереджений при усиновленні; поновлення у дієздатності батьків дитини, до яких він був

дуже прив`язаний і не може забути про них після усиновлення, що негативно впливає на його емоційний стан, і т. п.

Задоволюючи позов суд зазначає, що скасування усиновлення малолітньої дитини ОСОБА_3, на підставі пункту 3 частини 1 статті 238 Сімейного кодексу України не суперечить закону та відповідає законним інтересам та правам малолітньої дитини ОСОБА_3, враховуючи найкращі інтереси дитини, оскільки обставини, що склались між усиновлювачем та усиновленою із незалежних від волі усиновлювача причин не дають змоги забезпечити стабільні та гармонійні умови проживання і виховання малолітньої ОСОБА_3 в сім`ї усиновлювача ОСОБА_1.

В силу ч. 1 ст. 82 ЦПК України, обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, які визнаються учасниками справи, зазначаються в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їхніх представників.

Відповідно до ч. 1 ст. 81 ЦПК України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Згідно зі ст. 89 ЦПК України, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об`єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв`язок доказів в їх сукупності.

Приймаючи рішення суд враховує усталену практику Європейського Суду з прав людини, яка відображає принцип, пов`язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів, де мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються.

Пункт 1 статті 6 Конвенції зобов`язує суди обґрунтовувати свої рішення, але його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов`язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення (див. рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994 року, серія А, № 303А, п. 29).

Національний суд має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов`язаний виправдати свої дії, навівши обґрунтування своїх рішень (див. рішення у справі «Суомінен проти Фінляндії»(Suominen v. Finland), № 37801/97, п. 36, від 1 липня 2003 року).

Призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищестоящою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя (див. рішення у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (Hirvisaari v. Finland), № 49684/99, п. 30, від 27 вересня 2001 року).

Враховуючи викладене, а також приймаючи до уваги те, що в ході розгляду справи знайшов об`єктивне підтвердження факт того, що між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов`язків, а тому суд вважає позов обґрунтованим, доведеним та таким, що підлягає задоволенню.

В силу ст. 241 СК України, після набрання чинності рішенням суду про визнання усиновлення недійсним або скасування усиновлення суд у місячний строк зобов`язаний надіслати копію рішення до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем реєстрації народження дитини. Орган державної реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду про скасування усиновлення або визнання його недійсним вносить відповідні зміни до актового запису про народження дитини.

Порядок здійснення усиновлення (скасування усиновлення), здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей регулюється Порядком провадження діяльності з

усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 905.

Відповідно до п. 3, 7, 18 вказаного Порядку визначено, що усиновленню підлягають діти, які перебувають на відповідному обліку дітей, які можуть бути усиновлені, що здійснюється службами у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем походження дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, уповноваженим органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань дітей, службами у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та Мінсоцполітики.

Діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, батьки яких дали згоду на усиновлення, беруться на місцевий облік службою у справах дітей за місцем їх походження протягом місяця після виникнення підстав для усиновлення. Діти знімаються з місцевого, регіонального та централізованого обліку в разі їх усиновлення та поновлюються на місцевому, регіональному та централізованому обліку в разі визнання усиновлення недійсним; скасування усиновлення, тощо.

З огляду на те, що ОСОБА_3 до усиновлення перебувала на первинному обліку та на обліку з усиновлення в Службі у справах дітей Пустомитівської РДА дитину після скасування усиновлення її ОСОБА_1 слід передати органу опіки та піклування по місцю первинного обліку.

Таким чином, виходячи із суті та змісту заявлених позовних вимог, встановлених обставин справи, системного аналізу положень чинного законодавства, суд дійшов висновку, що позовні вимоги знайшли своє підтвердження у представлених суду доказах, враховуючи визначений позивачем предмет та підставу позову, а тому оцінюючи зібрані по справі докази в їх сукупності, враховуючи визнання позову відповідачами, суд приходить до висновку, що позов слід задоволити.

На підставі вищевикладеного та керуючись, ст.ст. 238, 239, 241 СК України, ст.ст. 3, 4, 10, 13, 76-82, 89, 141, 223, 259, 263-265, 268,273, 354 ЦПК України, суд, -

У Х В А Л И В :

позов ОСОБА_1 до Відділу «Служба у справах дітей» Личаківського районного управління «Служба у справах дітей» департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, Благодійної організації «Благодійний фонд «Соціально-реабілітаційний центр опіки дітей «Дитячі стежинки» про скасування усиновлення - задоволити.

Скасувати усиновлення ОСОБА_1 , яка зареєстрована за адресою: АДРЕСА_1, неповнолітньої ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_1 (після усиновлення ОСОБА_3), встановленого рішенням Сокальського районного суду Львівської області від 16.11.2016 року у справі № 454/3469/16-ц.

Внести зміни до актового запису про народження № 6417 від 27.10.2009 року, шляхом поновлення відомостей, записаних до усиновлення дитини та виключення з актового запису відомостей про усиновлювача, а саме: змінивши записи про матір дитини із « ОСОБА_1 » на « ОСОБА_9 », інші відомості залишити без змін.

Неповнолітню ОСОБА_3 (до усиновлення ОСОБА_8), ІНФОРМАЦІЯ_1 передати під опіку органу опіки та піклування за місцем первинного обліку до її усиновлення.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Датою ухвалення рішення є дата його проголошення. Датою ухвалення рішення, ухваленого за відсутності учасників справи, є дата складення повного судового рішення.

Учасник справи, якому повне рішення не було вручене у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження на рішення суду - якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Суддя

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Назвіть правові засади здійснення усиновлення в Україні.
2. Дайте визначення усиновленнюд як інституту сімейного права? Які Ви знаєте умови усиновлення?
3. Які діти підлягають усиновленню відповідно до чинного законодавства?
4. Хто не може бути усиновлювачем?
5. Чи зберігаються за дитиною права після усиновлення. Якщо так, то які саме?
6. Назвіть основні права та обов'язки усиновлювачів.
7. Що таке таємниця усиновлення?
8. Які ви знаєте умови усиновлення?
9. Що таке припинення усиновлення?
10. Назвіть підстави та наслідки визнання усиновлення недійсним.
11. Перерахуйте підстави скасування усиновлення.
12. В чому особливості усиновлення, ускладненого іноземним елементом?
13. Які документи необхідно подати до уповноваженого органу іноземцю, який бажає усиновити дитину в Україні?

****

1. Складіть проєкт висновку щодо доцільності усиновлення дитини
2. Складіть прєкт довідки про обстеження житлових та інших умов кандидатів в усиновлювачі
3. Складіть проєкт заяви на усиновлення
4. Ознайомтеся з рішеннями суду та визначіть, які обставини справи вплинули на прийняте судом рішення
5. Ознайомтеся з міжнародною практикою у даній сфері та зробіть порівняльно-правовий аналіз

ГЛАВА 7
АЛЬТЕРНАТИВНІ (СІМЕЙНІ) ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1. Поняття, ознаки та порядок утворення прийомної сім'ї

Правове регулювання утворення та функціонування прийомних сімей в Україні здійснюється відповідно до Положення про прийомну сім'ю, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 565 від 26 квітня 2002 року (зі змінами і доповненнями, внесеними Постановами КМУ – останні зміни Постанова № 636 від 31.05.2022 р.) та відповідно до глави 20-1 Сімейного кодексу України.

Відповідно до ст. 256-1 СК України, прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до п. 2 Положення про прийомну сім'ю, прийомна сім'я – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ознаки прийомної сім'ї:

- прийомна сім'я утворюється для забезпечення дітям-сиротам та дітям, що залишилися без батьківського піклування належного батьківського сімейного виховання;
- прийомними батьками можуть бути лише працездатні та дієздатні особи щодо яких відсутні перешкоди, які б не дозволили їм виконувати функції по вихованню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- прийомні батьки зобов'язані забезпечити дітям належні умови для виховання та розвитку (тобто на них поширюються всі передбачені законом права та обов'язки, які покладені законом на біологічних батьків, в т. ч. і відповідальність);

- для передачі дитини у прийомну сім'ю необхідні певні правові підстави (*якщо дитина – сирота, то такою правовою підставою має бути свідоцтво про смерть батьків; якщо дитина за інших обставин позбавлена батьківського піклування, то це може бути рішення суду про позбавлення батьків батьківських прав, про визнання батьків недієздатними, документ, який підтверджує факт позбавлення батьків волі тощо*);
- перебування дітей у прийомній сім'ї можливе до досягнення ними повноліття, а у випадках продовження навчання – до закінчення навчального закладу, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку;
- за виконання функцій по вихованню дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування, прийомні батьки отримують плату, розмір якої встановлюється законом[41].

Метою утворення прийомної сім'ї є забезпечення належних умов для зростання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, шляхом влаштування їх у сім'ї на виховання та спільне проживання.

У прийомній сім'ї діти виховуються до 18 років (незалежно від віку, з якого вони потрапили в прийомну сім'ю, незалежно від обставин, за яких вони позбавлені батьківського турботи та піклування), а в разі продовження навчання – до закінчення навчального закладу, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку.

Крім того, на виховання та спільне проживання в прийомну сім'ю можуть бути передані діти, уражені ВІЛ-інфекцією, але за наявності відповідних висновків органів опіки та піклування і закладів охорони здоров'я і їх загальна кількість не повинна перевищувати чотирьох осіб.

Рішення про утворення прийомної сім'ї приймається районною, районною у мм. Києві та Севастополі держадміністрацією, виконавчим комітетом міської ради (міст республіканського значення Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) на підставі заяви сім'ї або окремої особи, які виявили бажання утворити прийомну сім'ю, за поданням відповідного висновку служби у справах неповнолітніх районної, районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчих комітетів міських рад про можливість утворення прийомної сім'ї за результатами проходження курсу підготовки і рекомендацією відповідного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Зазначена сім'я або окрема особа, якане перебуває у шлюбі, обов'язково інформується про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток дітей, яких вони бажають взяти на виховання та спільне проживання.

Утворення прийомної сім'ї можна умовно поділити на декілька етапів:

І етап включає в себе подання низки документів до відповідних органів. Серед таких документів законом визначено наступні:

- заява кандидатів у прийомні батьки про утворення прийомної сім'ї;
- копії паспортів кандидатів у прийомні батьки;
- довідка про склад сім'ї (форма № 3);
- копія свідоцтва про шлюб;
- довідка про стан здоров'я кандидатів та членів сім'ї, які проживають разом з ними (довідка повинна містити інформацію про відсутність хронічних захворювань, обстеження нарколога, венеролога, психіатра);
- довідка про доходи потенційної прийомної сім'ї (середньомісячний сукупний дохід на кожного члена сім'ї, обчислений за останні шість календарних місяців, що передували зверненню із заявою про утворення прийомної сім'ї не може бути меншим прожиткового мінімуму, встановленого законодавством);

[41] Мироненко В. Прийомна сім'я як форма виховання дітей, позбавлених батьківського піклування. *Нотаріат для вас*. 2007. № 5. С. 54.

- довідка про проходження навчання кандидатів у прийомні батьки і рекомендація центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо включення їх у банк даних про сім'ї потенційних усиновителів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів;
- письмова згода всіх повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом з кандидатами у прийомні батьки, на утворення прийомної сім'ї, засвідчена нотаріально.

II етапом утворення прийомної сім'ї є робота соціальних працівників із кандидатами щодо виявлення ступеня їх готовності до прийняття дитини у свою сім'ю. Одним із головним завдань соціальних працівників при відборі прийомних батьків є з'ясування реальної мотивації стати прийомною сім'єю.

Якщо мотивація є позитивною, то соціальні працівники повинні проаналізувати потенційних прийомних батьків за наступними показниками:

- фізичний та психічний стан здоров'я; виявлення минулого потенційних прийомних батьків (можлива втрата власних дітей, факти позбавлення батьківських прав, судимість, лікування від алкоголізму, наркоманії);
- визначення джерел матеріального існування сім'ї; наявність окремого місця в будинку, квартирі для того, щоб прийняти дитину в сім'ю; вивчення особистих характеристик (з місця роботи, проживання);
- позитивне ставлення до прийомної дитини з боку найближчих родичів; наявність достатньої вікової різниці між прийомними батьками та прийомною дитиною; виявлення готовності прийомних батьків пройти відповідне навчання, а також готовності співпрацювати із соціальними службами.

<u>На соціальних працівників покладаються обов'язки:</u>

- ознайомити потенційних прийомних батьків з особливостями фізичного, психічного розвитку дитини взагалі й особливостями розвитку дитини з інтернатного закладу;

- ознайомити потенційних прийомних батьків із законами, нормативно-правовими актами, що регламентують функціонування прийомної сім'ї, правами та обов'язками прийомних батьків.

III етап - підготовка відповідного висновку про можливість утворення прийомної сім'ї.

IV етап - прийняття рішення про утворення прийомної сім'ї та укладення договору про передачу дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї.

Укладення договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання між прийомними батьками та органом, що прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року за № 565 «Про затвердження положення про прийомну сім'ю».

Договір містить повне найменування органу, що прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї; відомості про прийомних батьків та дітей, які передаються на виховання у прийомну сім'ю; зобов'язання прийомних батьків та органу, який прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї. Договір укладається в трьох примірниках, два з яких передаються сторонам, а третій передається місцевому органу у справах сім'ї, дітей та молоді.

У разі порушення і невиконання умов договору, кожній із сторін надано право звернутися до суду. Договір підписується сторонами і набуває чинності з моменту підписання.

При позитивному рішенні про утворення прийомної сім'ї, прийомні батьки повинні отримати від органів опіки та піклування пакет документів, до якого входять:

- свідоцтво про народження дитини; медична довідка про стан здоров'я або витяг з історії розвитку дитини; довідка (атестат) про освіту або висновок про рівень розвитку, наданий психолого-медико-педагогічною консультацією;

- документи про батьків або осіб, які їх замінюють (копія свідоцтва про смерть, вирок або рішення суду, довідка про хворобу, розшук батьків та інші документи, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей);
- довідка про наявність та місцезнаходження братів і сестер чи інших близьких родичів дитини; опис належного дитині майна, житлової площі та відомості про осіб, які відповідають за його збереження;
- пенсійна книжка на дитину, яка одержує пенсію, копія ухвали суду про стягнення аліментів.

У разі коли деякі із зазначених документів на дітей, які вже влаштовані в прийомну сім'ю, відсутні, органи опіки та піклування зобов'язані вжити відповідних заходів і надати їх прийомним батькам протягом трьох місяців.

Керівники закладів, з яких передаються діти, і органи опіки та піклування несуть відповідальність за достовірність поданих у документах відомостей.

2. Права та обов'язки прийомних батьків. Припинення договору про утворення прийомної сім'ї

Утворення прийомної сім'ї (дитячого будинку сімейного типу або ж передання дитини в сім'ю патронатного вихователя), певним чином змінює і статус осіб, які беруть дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського виховання, в свою сім'ю на виховання[42]. З моменту підписання відповідного договору, такі особи набувають статусу прийомних батьків (батьків-вихователів, патронатних вихователів).

Набуття особами статусу батьків-вихователів, наділяє їх певними правами та покладає на них певні обов'язки, які чітко регламентовано законом. Права батьків-вихователів закріплені в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (ст.34). Зокрема це право щодо захисту дитини без спеціальних на те повноважень; право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав батьків дітей-вихованців; право на звернення до суду з позовом про скасування усиновлення чи визнання його недійсним щодо дітей, які проживають з ними та передані на усиновлення; право на усиновлення дітей, які перебувають на вихованні та утриманні в їх сім'ях; право здійснювати (за погодженням з органом опіки та піклування) управління майном дитини; право вимагати від органів опіки та піклування надання їм повної інформації про дитину та її батьків, стан здоров'я, рівень та особливості розвитку дитини[43]. Щодо обов'язків батьків-вихователів (в т.ч. і прийомних батьків та патронатних вихователів), то вони регламентовані ст.150 СК України, тобто є аналогічними обов'язкам батьків. Крім цього, батьки-вихователі зобов'язані щороку проводити медичне обстеження дітей та виконувати рекомендації лікарів-спеціалістів; співпрацювати з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у ході здійснення соціального супроводження відповідно до порядку соціального супроводження сімей, які взяли дітей на виховання; у разі виникнення в таких сім'ях несприятливих умов для утримання, виховання і навчання прийомних дітей повідомляти про це місцеву службу у справах дітей; у роботі з дітьми дотримуватись вимог законодавства України про захист інтересів дітей та охорону дитинства; співпрацювати з місцевими службами у справах дітей та соціальними службами, залучати спеціалістів до вирішення проблемних питань; використовувати в повному обсязі та за призначенням державну соціальну допомогу, надану дітям-сиротам

[42] Сімейне право України: Підручник за заг.ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. Київ : Юрінком Інтер. 2011. С. 318.

[43] Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України від 13 січня 2005 р. *Офіційний вісник України.* 2005. № 4. Ст.189.

та дітям, позбавленим батьківського піклування, які виховуються в прийомній сім'ї, на забезпечення їх повноцінного харчування, утримання, виховання, розвитку і освіти. Крім того, прийомні батьки, батьки-вихователі несуть персональну відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток прийомних дітей та дотримання принципу конфіденційності інформації щодо ураження прийомних дітей ВІЛ-інфекцією.

Орган, який прийняв рішення про утворення прийомної сім'ї бере на себе зобов'язання: забезпечити соціальне супроводження прийомної сім'ї, закріплення за нею соціального працівника; забезпечити щорічне безоплатне медичне обстеження дітей; здійснювати координацію діяльності відповідних районних (міських) установ та організацій, пов'язаної із захистом прав дітей, та нести відповідальність за функціонування прийомної сім'ї згідно із законодавством.

Дія договору про утворення прийомної сім'ї припиняється у разі виникнення в прийомній сім'ї несприятливих умов для виховання дітей та спільного проживання (важка хвороба прийомних батьків, зміна їх сімейного стану, відсутність взаєморозуміння батьків з дітьми, конфліктні стосунки дітей), невиконання прийомними батьками обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, порушення схеми антиретровірусної терапії дитини, повернення дітей рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю), досягнення дитиною повноліття, досягнення батьками пенсійного віку, за згодою сторін та з інших причин, передбачених договором. У разі припинення дії договору сім'я позбавляється статусу прийомної, а питання про подальше влаштування дітей вирішується органом опіки і піклування (дітей, уражених ВІЛ-інфекцією, органом опіки і піклування на підставі висновку закладу охорони здоров'я), який вживає вичерпних заходів до запобігання поверненню (влаштуванню) дітей в інтернатні заклади.

Контроль за виконанням договору, а також за умовами проживання, виховання прийомних дітей здійснюють місцеві служби у справах неповнолітніх і органи опіки та піклування районних, районних у мм. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих комітетів міських рад.

ДУМКА ВЧЕНОГО[44]

«Згідно зі ст. 256-1 Сімейного кодексу України прийомною є сім'я, яка добровільно взяла на виховання і спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. Кандидати у прийомні батьки подають до органу, який створює прийомну сім'ю, документи, зазначені у п. 16 Положення про прийомну сім'ю , у тому числі письмову згоду всіх повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом із такими кандидатами, на утворення прийомної сім'ї, засвідчену нотаріально. Після ухвалення рішення про утворення прийомної сім'ї між прийомними батьками та органом, який ухвалив таке рішення, укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання і спільне проживання. Отже, природа взаємовідносин прийомних батьків і дітей має договірну основу, виникає на підставі договору, в якому дитина є особою, на користь якої укладається договір. Такий договір передбачає умови виховання дитини у прийомній сім'ї, виходячи з індивідуальних особливостей дитини та її законних прав та інтересів. У науковій і навчальній літературі склалися три основні думки щодо галузевої природи правовідносин, які виникають між органом опіки та піклування і прийомними батьками та кваліфікуються як цивільно-правові, трудові або сімейні. Прихильники першої вважають, що цей договір є різновидом цивільно-правових договорів. Так, правовідносини, що виникають між прийомними батьками та органом опіки і піклування, кваліфікуються Л.Ю. Міхеєвою як цивільно-правові, оскільки «в наявності зобов'язання, що виникає з договору відплатного надання послуг, що укладається на певний строк». Прихильники другої думки говорять про трудовий характер договору. Так, І.М. Половцев вважає, що відносини, які складаються при влаштуванні дітей,

[44] О. Розгон. Договір про влаштування дитини до прийомної сім'ї. *МЕН.* 2017. № 5 (95). С. 122-134.

позбавлених батьківського піклування, є трудовими, оскільки діяльність прийомних батьків не можна охарактеризувати як виконання підрядних робіт, відсутній кінцевий матеріалізований результат, а прийомні батьки отримують оплату не відповідно до договору, а відповідно до положень закону. А кошти органами опіки та піклування згідно із законодавством виплачуються з огляду на існування між громадянином і органом опіки та піклування трудових відносин. І це, на думку науковця, прямо випливає з назви нормативно-правових актів про оплату праці батьків вихователів. Прихильники третьої думки вважають, що цей договір є договором у сімейному праві. Зокрема, С.Ю. Чашкова обґрунтовує належність договору про влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімейно-правових, оскільки укладення договору є проявом ситуаційного методу регулювання сімейних відносин, коли потрібно враховувати індивідуальні особливості дитини і потенційного батька-вихователя в конкретній ситуації. Крім того, деякі автори правову природу договору про влаштування дітей на виховання взагалі не окреслюють.

Договір як підстава виникнення зобов'язання у прийомній сім'ї є юридичним фактом. Воля осіб, які бажають бути прийомними батьками, спрямована на те, щоб стати учасниками цих сімейних відносин — створити прийомну сім'ю, і виражається у заяві до органу опіки та піклування. Згода органу опіки і піклування втілюється в ухваленні рішення щодо певних осіб бути прийомними батьками. Сторонами договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї є органи опіки та піклування, прийомні батьки (подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі) та прийомні діти (діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, які будуть влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї). Державним органом, який реалізує свої повноваження на підставі закону, може бути орган опіки та піклування, і при укладанні договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї із прийомними батьками. Як доречно зазначає Л.М. Зілковська, факт ухвалення адміністративно-правового акта про створення прийомної сім'ї та участі суб'єкта владних повноважень як сторони договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї не дає підстав вважати його адміністративним у розумінні п. 14 ч. 1 ст. 3 КАС України, яка визначає адміністративний договір як дво- або багатосторонній правочин, зміст якого складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін правочину. До того ж метою договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї є організація, однак не управління, до того ж зміст договору не має організаційно-управлінського характеру, а його предмет не передбачає здійснення управлінських дій. Цікавої позиції дотримується Л.Ю. Міхеєва, яка стверджує, що постанова про призначення опікуна (піклувальника) є формою, в якій наявні одночасно два юридичних факти — договір, що тягне за собою виникнення зобов'язальних правовідносин (акцепт про прийняття оферти, пропозиції з боку опікуна), та адміністративний акт, який створює для опікуна (а іноді й піклувальника) правовий статус, що дозволяє йому в зовнішніх відносинах бути представником підопічного. Іншу точку зору має С.Ю. Чашкова, яка вважає, що договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї — це договір, який не має самостійного значення у виникненні прийомної сім'ї. Тільки за наявності інших юридичних фактів (що є за своєю природою адміністративними фактами) він є елементом фактичного складу створення прийомної сім'ї. Договір про передання дитини на виховання до прийомної сім'ї створює для прийомних батьків та органів опіки і піклування відповідні взаємні права та обов'язки. Але при цьому «сукупний обсяг» прав та обов'язків сторін уже встановлений законодавством і полягає у створенні найбільш сприятливих умов для виховання й утримання прийомних дітей. За допомогою такого договору відбувається уточнення таких умов стосовно конкретної ситуації. Принципово питання про взяття на себе обов'язків та отримання прав на виховання дитини прийомними батьками вирішується на стадії ухвалення рішення про можливість їм бути такими щодо конкретних дітей.

Договір укладається виключно в інтересах дитини з метою визначення умов, за яких вона передається на виховання до прийомної сім'ї та реалізується її право на сімейне

виховання. Однак дитина не є стороною договору, а це вказує на те, що такий договір (як і договір про створення дитячого будинку сімейного типу) є договором на користь третьої особи. Отже, цей договір є двостороннім, оплатним і консенсуальним, а також договором на користь третьої особи, договором приєднання і змішаним. Слід визнати, що договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї є реальним, оскільки права та обов'язки у сторін не можуть виникати до моменту передання органом опіки і піклування прийомним батькам. Спробуємо із цим не погодитися, оскільки укладений договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї породжує право батьків-вихователів на передання їм дитини на виховання. Незважаючи на те, що сторонами у договорі є прийомні батьки й орган опіки та піклування, всі їхні права й обов'язки спрямовані на забезпечення належного виховання та утримання дітей, які залишилися без батьківського піклування. Таким чином, складається триланкова система договірних зв'язків, тобто прийомні батьки мають взаємні права й обов'язки щодо органу опіки та піклування, а також певні права й обов'язки щодо прийомних дітей. У цьому випадку можна стверджувати, що по відношенню до прийомних батьків та органу опіки і піклування прийомні діти є третіми особами в договорі.

Основними правами й обов'язками прийомних батьків, передбаченими договором про влаштування дітей до прийомної сім'ї, є виховання дітей, піклування про їх здоров'я, духовний, моральний і фізичний розвиток, навчання, підготовка до праці. Інші правовідносини, що породжуються цим комплексним договором, мають допоміжний характер, але акцесорними у традиційному значенні їх назвати не можна, оскільки вони можуть існувати самостійно, незалежно від основного зобов'язання.

Отже, весь комплекс правовідносин, які генеруються договором, групується навколо сімейних правовідносин прийомних батьків і прийомних дітей, сприяючи досягненню основної мети договору – створенню найкращих умов для забезпечення особистих і майнових прав дитини. Аналізований договір є взаємним. Відповідно до Положення про прийомну сім'ю орган, який ухвалив рішення про створення прийомної сім'ї, та прийомні батьки як сторони договору мають певний обсяг обов'язків по відношенню один до одного, кожному з яких відповідає певне право вимагати виконання цього обов'язку. Хоча договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї передбачає отримання прийомними батьками плати за його виконання, його неможливо вважати трудовим. Він не має строкового характеру, почасової оплати, нормованих завдань, норм обслуговування тощо. Що стосується винагороди прийомних батьків, то механізм призначення і виплати їм грошового забезпечення установлюється Кабінетом Міністрів України, а їх діяльність характеризується як надання соціальних послуг.

Предметом договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї є дії прийомних батьків щодо виховання прийомної дитини, створення їй сприятливих умов для освіти і розвитку, здійснення захисту її прав та інтересів, турботи і догляду за нею, що вчиняються за певну плату за сприяння і контролю з боку органу опіки та піклування. За допомогою створення прийомної сім'ї відбувається задоволення інтересів дітей, які в цьому випадку перетинаються з публічним інтересом держави і суспільства. Винагорода, по суті, виплачується за те, що приватні особи (прийомні батьки) виконують функцію держави з виховання дітей, які залишилися без піклування батьків.

За договором про влаштування дітей до прийомної сім'ї прийомні батьки зобов'язуються: створити належні умови для всебічного розвитку дітей, отримання ними освіти, підготовки до самостійного життя та праці; захищати права та інтереси дітей; проводити щороку їхнє медичне обстеження та виконувати рекомендації лікарів; співпрацювати з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді; у разі виникнення у прийомній сім'ї несприятливих умов для утримання, виховання та навчання прийомних дітей повідомляти про це місцеву службу у справах дітей, дотримуватися вимог законодавства про захист інтересів дітей та охорону дитинства; використовувати в повному обсязі та виключно за призначенням державну соціальну допомогу, надану прийомним дітям, для забезпечення їхнього повноцінного харчування, утримання, виховання, розвитку й освіти. Прийомні батьки

мають право: отримати інформацію про стан здоров'я, фізичний і розумовий розвиток дітей, яких вони бажають взяти на виховання; приймати матеріальну, фінансову й іншу благодійну допомогу, яка надається фізичними та юридичними особами для прийомної сім'ї; ознайомлюватися зі звітами, які щорічно складає місцева служба у справах дітей. Прийомній сім'ї щомісяця виділяються кошти на харчування прийомних дітей, придбання для них одягу, взуття, м'якого інвентарю, лікарських засобів, предметів особистої гігієни, іграшок, книжок тощо відповідно до встановлених нормативів. Статтею 1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» передбачено, що громадяни України, у сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках і на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України. Відповідно до п. 5 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною» уповноважений орган призначає соціальну допомогу і грошове забезпечення за заявою батьків-вихователів та одного із прийомних батьків. Згідно зі ст. 22 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» передбачено, що отримувачі державної допомоги зобов'язані повідомляти органи, що призначають і здійснюють виплату державної допомоги, про зміну всіх обставин, які впливають на виплату допомоги. Суми державної допомоги, виплачені надміру внаслідок зловживань із боку громадян (у результаті подання документів зі свідомо неправдивими відомостями, неподання відомостей про зміни у складі сім'ї, приховування обставин, що впливають на виплату державної допомоги тощо), стягуються згідно із законом».

<u>ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД</u>

Поява інституту прийомного виховання у світовій практиці опіки над дітьми стала наслідком багаторічної практики щодо піклування про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних.

Система піклування про дітей, у більшості країн є децентралізованою і перебуває у віданні органів місцевого самоврядування. Якщо взяти, наприклад, англійську систему, то кожна одиниця самоврядування має власний підрозділ, який об'єднує освіту, охорону здоров'я, поліцію, соціальну службу та інші структури, які у разі потреби координують свої зусилля, спрямовані на вирішення проблем конкретної дитини. Колегіальне рішення щодо долі дитини приймається в присутності батьків, і робота з ними стає частиною роботи з дитиною. В разі прийняття рішення щодо передачі дитини на виховання в прийомну сім'ю, соціальні працівники повідомляють про нього всі сторони, які є учасниками процесу піклування.

У деяких країнах відповідно до поставлених завдань створюються заклади різних рівнів соціалізації. В інших - існує дуже обмежена кількість дитячих інституційних установ.

Досить поширеними в європейських країнах є притулки, які створенні для перебування в них дітей протягом короткого часу. Спостереження за дитиною перед її розміщенням в дитячі установи на тривалий термін проводиться в обсерваційних (короткотермінових) дитячих будинках або спеціальними службами у притулках. В ряді країн кількість видів інституційних закладів зведена до мінімуму, оскільки вважається, що будь-які переміщення для дитини шкідливі, і тому її одразу влаштовують до закладу довгострокового перебування. Саме тому в більшості європейських країн найпоширенішими є інтернатні заклади з перебуванням дитини до закінчення терміну опіки.

В багатьох країнах розгалужена мережа так званих превентивних служб, які надають допомогу і батькам, і дітям у скрутній ситуації. Відрив дитини від сім'ї застосовується лише у виняткових випадках, оскільки вважається, що дитина, позбавлена батьківського опікування і переведена до системи державної опіки, має набагато більше проблем у дорослому житті, ніж дитина, вихована у власній сім'ї, навіть неблагополучній. В більшості західноєвропейських країн превалює правило за яким дитина, яка передається на виховання в прийомну сім'ю

залишає за собою право спілкування з біологічними батьками. Наявність такої практики обумовлена тим, що, не дивлячись на всі негативні емоції, які дитина пережила в рідній сім'ї, вона все одно любить та прихильна до своїх батьків, і це обов'язково повинні враховувати прийомні батьки. Дитина повинна сама побачити і усвідомити різницю між біологічною та прийомною родиною. Натомість прийомні батьки своєю поведінкою повинні створити дитині ситуацію, за якої вона може порівнювати вчинки і відносини в при проживанні з рідними батьками і перебуванням в прийомній сім'ї.

Слід наголосити, що у багатьох країнах дитячі інституційні заклади розглядаються як місця активної терапії, де діти можуть перебувати впродовж як тривалого, так і короткого строку. Крім того існує незначна кількість дитячих інституційних закладів для дітей, створених за релігійними та етнічними ознаками, тобто для дітей, вилучених з їх субкультурного середовища. В багатьох країнах існують окремі інтернатні заклади для дітей за віком.

Найбільшого прогресу в утриманні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування цьому питанні досягнуто у **Великобританії.** За даними деяких досліджень, саме у Великобританії напрацьовано великий досвід організації встановлення опіки та піклування над дітьми шляхом створення прийомних сімей. Така практика в цій країні існує ще з 50-х років XX ст.

За англійським законодавством, прийомна сім'я – це сім'я або окрема людина, яка взяла на утримання та виховання дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування. Ці сім'ї мають власних дітей і можуть взяти на виховання одну, дві або три дитини, але не більше. Місцеві органи влади виплачують прийомній сім'ї певну суму грошей на утримання дитини та за те, що вона піклується про дитину. Цієї суми достатньо для того, щоб покрити витрати на утримання дитини, але її не можна розглядати як заробітну плату. Особливістю англійської системи прийомного виховання є те, що прийомні батьки не мають змоги вибирати собі дитину. Рішення про направлення дітей або підлітків до тієї або іншої прийомної сім'ї приймає соціальний працівник.

В Англії створені та функціонують декілька видів прийомних сімей: короткострокові, довгострокові, сім'ї-спеціалісти.

Короткострокові прийомні сім'ї беруть на утримання дитину на короткий час: декілька тижнів або кілька місяців, доки рідна сім'я дитини не вирішить своїх проблем (хвороба, перебування в лікарні тощо) або доки дитину не направлять на утримання у дитячий будинок або в іншу сім'ю.

Довгострокова прийомна сім'я бере дитину на утримання з моменту виникнення необхідності вилучити дитину із неблагополучної родини до часу, коли дитина стає дорослою.

Прийомні сім'ї-спеціалісти, які беруть на утримання дітей, як правило, підліткового віку, які мають проблеми з поведінкою, або дітей з проблемами фізичного розвитку, дітей-інвалідів. Такі діти потребують більше часу на виховання і спеціальних знань. Сім'ї, що утримують проблемних дітей, отримують гроші також і за свою працю.

У випадку, коли дитині не можна знайти прийомної сім'ї (як правило це пов'язано з віком або з складною поведінкою дитини), її направляють в установу, що називається дитячим будинком. У звичайному дитячому будинку утримується, як правило, 6-20 дітей. Дитячі будинки створюються з урахуванням того, що діти довго не будуть затримуватися у них. Дітей направляють у рідну сім'ю, якщо вона готова їх прийняти, або у прийомну сім'ю, якщо вік дитини становить менше 14 років.

Система утримання у дитячому будинку розроблена таким чином, щоб дитина не залишалася у ньому більше часу, ніж це дійсно потрібно. Коли дитина потрапляє у дитячий будинок, то соціальний працівник розробляє персональний план, згідно з яким встановлюється, коли дитина повинна залишити дитячий будинок і коли може бути направлена в інше місце чи в прийомну сім'ю. Дитячі будинки розраховані на те, щоб утримувати дитину, коли вона переживає гострі кризи, наприклад, коли дитина втекла з дому,

підліток полаявся або побився із батьком, коли батьки дитини загинули, і її не має кому доглядати. Дитячі будинки розташовані недалеко від місця проживання рідної сім'ї, не більше, ніж за півгодини на проїзд. Таким чином, дитина може продовжувати навчання у тій же школі, в якій вона навчалася перед тим, як потрапила до дитячого будинку, має змогу відвідувати членів своєї родини, родичів, знайомих. Винятки становлять діти, які втекли з дому і пересувалися по країні. Важко відстежити місце їх проживання та встановити адресу, тому такі діти можуть певний час знаходитися у одному

Дитячі будинки виконують різні функції та мають різну спеціалізацію. Існують будинки, робота в яких спрямована на те, щоб підготувати дитину до переходу в прийомну сім'ю. Деякі дитячі будинки розраховані на дітей, які постраждали від певного (в т.ч. домашнього) насилля або пережили стрес і потребують терапії, щоб пристосуватися до подальшого життя.

Зарубіжне законодавство виділяє і інші форми (типи закладів) прийомного виховання. Йдеться, насамперед, про такий тип дитячих установ, як «будинки безпеки», куди лише за рішенням суду направляються неповнолітні, які неодноразово вчиняли правопорушення або схильні до бродяжництва, що становить певну небезпеку як для них особисто, так і для інших людей. Це заклади закритого типу, які діти не мають права залишати самовільно. Робота працівників такого закладу полягає в тому, щоб привести дитину у стан, який забезпечить можливість її переведення до звичайного дитячого будинку. До категорії закритих закладів утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування слід віднести і так звані «колонії», в яких утримуються неповнолітні злочинці. Утримання дитини у такій установі розглядається уже не як піклування, а як покарання за злочин. Виділяють також «напівзалежні установи», де вихованці можуть перебувати з 16-річного віку і мають більше свободи, ніж вихованці дитячого будинку. Проте вони все ще перебувають під наглядом цієї установи.

За англійським законодавством, діти-інваліди обов'язково потрапляють під піклування держави. Така дитина живе зі своїми батьками, вони отримують особливу допомогу з боку держави: грошову, медичну. Місцеві органи можуть допомогти батькам переобладнати будинок, щоб дитина могла вільно переміщуватися у кріслі або приймати ванну. Діти, про яких батьки не можуть піклуватися, від яких батьки відмовилися, або які стали інвалідами через необережність батьків, знаходяться у спеціальних прийомних сім'ях, які мають бажання опікуватися такою дитиною. Дітей з вадами, утримувати яких у сім'ї немає можливості, поміщають у спеціальний дитячий будинок. У такому будинку створюється маленький сімейний колектив, працює медична служба. Діти розумово відсталі отримують той рівень знань при навчанні, який вони здатні опанувати. Залишають такий дитячий будинок у віці 18 років чи трохи пізніше. Певна категорія підлітків, враховуючи ступінь їх інвалідності, переміщуються до спеціалізованих інституційних закладів, де про таких дітей будуть піклуватися все подальше їх життя. Вони можуть перебувати і в будинках для дорослих інвалідів, де їм намагаються дати якомога більше свободи.

Існують заклади для утримання дітей та підлітків, які страждають від серйозної затримки розумового розвитку або мають будь-яку розумову патологію. Такі діти проходять інтенсивний курс лікування. Подібні заклади часто бувають філіями лікарень, але вони не є лікарнями у повному розумінні. Атмосфера у таких будинках більш сімейна, колектив дітей та вихователів невеликий. Усі заклади створені місцевими відділами у справах соціальної роботи. Винятки становлять колонії, які перебувають у відомстві тюремної адміністрації. За дітьми, які знаходяться у лікарнях та лікувальних закладах, здійснює нагляд медична адміністрація, але ці діти отримують допомогу і від соціального працівника, в обов'язки якого входить піклування про них.

Є діти, які потребують піклування більш ретельного, ніж те, яке їм можуть надати у дитячому будинку, але яким також необхідно відвідувати школу та отримати освіту. Такі діти мають певні проблеми або вади розвитку, які не дають їм можливості відвідувати нормальну школу. Ці діти направляються до шкіл-інтернатів, де їх доглядають, а також надають освіту.

Пріоритет сімейного виховання успішно забезпечено і у деяких скандинавських країнах. Зокрема, у **Швеції** існування безпритульних чи покинутих дітей намагаються попередити заздалегідь шляхом розвиненої системи законодавства та розгалуженої мережі соціальних служб, які піклуються про дітей-сиріт: підшукують для них фостерні сім'ї, контролюють процес влаштування та утримання. Система соціального захисту осиротілих дітей у країні ґрунтується на законах «Про захист дітей» (1990 р.) та «Про соціальну допомогу», «Про соціальне обслуговування» (2001 р.). Більшість сімейних проблем у Швеції вирішуються на рівні соціального та психологічного втручання. Особлива увага в країні приділена питанням соціального обслуговування сімей з дітьми, які вирішуються на рівні муніципальної й обласної влади, тобто така система носить децентралізований характер. В кожному муніципалітеті, як вказують дослідники, створено комітети, які забезпечують економічну допомогу, допомогу в налагодженні сімейних відносин тощо. У Швеції добре розвинена система соціального патронату сімей. У 1982 р. тут була запроваджена національна програма «Контактна модель роботи з сім'ями», основною метою якої є підтримка сім'ї та запобігання вилучення дітей із біологічної родини.

У **Франції** теж набула поширення система фостерного виховання, яка поступово витісняє виховання інституційне. Практично аналогічна система влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування створена і у **Німеччині.** Такі заходи здійснюються органами на місцевому рівні – служби у справах молоді, які тісно співпрацюють із Сімейними судами. Влаштування дитини за межами родини розглядається як тимчасовий захід, необхідний для активної реабілітації кровних батьків.

Багаторічний досвід прийомного виховання мають і **Сполучені Штати Америки**. Крім державних органів, які покликані захищати права та інтереси дитини (і які створені в кожному штаті на рівні округу), цими питаннями займаються приватні некомерційні та комерційні організації.

Показовим є те, що в США влаштування дитини до прийомної сім'ї є можливим, як за рішенням суду (73,5 %), так і за добровільною згодою біологічних батьків (25,5 %).

Основними формами фостерної (замінюючої) сім'ї в США є: родинне влаштування (родичам надається фінансова допомога); термінове влаштування (надзвичайні обставини, загроза здоров'ю, життю дитини); професійні прийомні сім'ї (сім'ї, які пройшли професійне навчання і надають професійну допомогу); спеціалізовані прийомні сім'ї (пройшли спеціальне навчання і надають допомогу дітям, які потребують особливого догляду); прийомна сім'я – перепочинок для батьків (дитина перебуває від кількох годи до 2 тижнів); колискова опіка – для немовлят, які можуть бути усиновленими.

Деякий досвід функціонування інституту прийомного виховання має і **Польща.** На початку XXI ст. питання функціонування прийомної сім'ї, виховання й опіки визначало розпорядження Ради Міністрів від 29 вересня 2001 р. у справі прийомних сімей, яке стало виконавчим актом до закону про суспільну допомогу і регулювало такі питання: засади діяльності прийомних сімей; критерії вибору прийомних сімей і розміщення у них дітей; форми підготовки і навчання прийомних сімей, зміст підготовки і затвердження програм їхньої підготовки; підстави і критерії призначення грошової допомоги на часткове покриття коштів утримання дитини, розміщеної у прийомній сім'ї, і величини цієї допомоги; підстави призначення зарплати прийомній сім'ї; підстави і величина виплат біологічних батьків за перебування їхньої дитини у прийомній сім'ї та порядок і спосіб процедури у таких справах. Прийомна сім'я забезпечує дитині право знати про її походження, підтримувати емоційний контакт з біологічними батьками й іншими близькими родичами, а також повагу її гідності і захист від будь-якої форми насильства, створення умов для розвитку і виховання відповідно до її стану здоров'я і рівня розвитку.

В сучасних умовах розвитку Польщі питання опіки над дітьми у прийомній сім'ї регулює Закон «Про соціальну допомогу», прийнятий 12 березня 2004 р., порядок перебування дітей у прийомних сім'ях – розпорядження Міністра соціальної політики від 18 жовтня 2004 р. у справі прийомних сімей. Це розпорядження також передбачає і регулює

сферу співпраці районного центру допомоги сім'ї із прийомними сім'ями, порядок підготовки кандидатів для виконання функцій та обов'язків прийомних сімей, сферу співпраці центру допомоги із судовим органом, умови фінансування дитини, що розміщена у прийомній сім'ї, умови оплати професійних некровних із дитиною прийомних батьків, умови і розмір оплати біологічних родичів за перебування їхніх дітей у прийомних сім'ях. Упродовж останнього десятиліття опіка над дитиною у прийомній сім'ї змінювалася, що було зумовлено насамперед суспільною політикою держави. Це знайшло відображення в удосконалених і змінених правових актах. Багато дослідників і організаторів опікунських середовищ для безпритульних і осиротілих сімей підкреслювали позитивні виховні якості прийомної сім'ї. Однак жоден опікунський заклад не в змозі забезпечити дитині опіку, яку може надати прийомна сім'я, хоча, попри все, батьки, що не є біологічними, у багатьох випадках стають для дитини справжньою опорою забезпечення, розуміння і любові. Прийомній сім'ї, притаманні природність процесу виховання, емоційний контакт дитини з батьками-опікунами, індивідуальний підхід до дитини, налагодження стосунків між батьками і дітьми. Прийомна сім'я виконує аналогічні функції до тих, що їх забезпечує біологічна сім'я.

Сьогодні у Польщі прийомна сім'я є важливим соціальним інститутом становлення особистості дитини, позбавленої батьківського піклування, яка має переваги виховного потенціалу над іншими інституційними формами державної опіки.

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ УТВОРЕННЯ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї

Загальна анкета кандидата у прийомні батьки

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Дата народження_____
3. Сімейний стан _____
4. Де Ви довідалися про прийомну сім'ю?_____
_____
5. Чи маєте постійне житло, які Ваші житлові умови? _____
_____
6. Чи маєте постійне місце роботи? (по)можливості, вкажіть посаду) __
_____
_____
7. Чи маєте стабільний заробіток? (по)можливості, вкажіть середній розмір заробітку)_____
_____
8.Склад сім'ї _____
_____
_____
_____
_____
9. Контактний телефон, адреса _____
_____
_____

Дата заповнення _____ _____
(підпис)

Анкета прийнята соціальним працівником _____
_____
(П.І.Б.) (підпис)

<u>Спеціальна анкета кандидата у прийомні батьки (чоловік і дружина заповнюють окремо)</u>

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Національність _____
3. Дата народження _____
4. Паспортні дані _____
5. Сімейний стан _____
6. Освіта _____
7. Місце роботи _____
_____
_____
8. Чи маєте стабільний заробіток? (вкажіть розмір) _____
_____
9. Як Ви оцінюєте своє здоров'я?_____
_____
10. Житлові умови сім'ї _____
_____
11. Ваші інтереси та захоплення _____
_____
12. Чому Ви хочете створити прийомну сім'ю? _____
_____
13. Бажання прийомних батьків щодо прийомної дитини_____
Вік_____
Стать_____
Наскільки важливим для Вас є характер дитини, зовнішність тощо?
_____
_____
_ _____
14. Рекомендувачі (П.І.Б., контактний телефон, адреса) _____
_____
_____
Телефон, адреса_____ _____
_____
Я повідомлений про те, що надана мною інформація буде перевірена.

_____ _____
(Дата заповнення) (підпис клієнта)

Анкета прийнята соціальним працівником_____
_____ _____

<u>Заява про взяття на облік як кандидата у прийомні батьки</u>

Керівнику міської Служби «Прийомна сім'я»

(Прізвище, ім'я, по батькові) кандидата на створення прийомної сім'ї
_____
_____
(номер, серія паспорта)
_____
_____ (коли і ким виданий)

ЗАЯВА[45]

Прошу взяти мене на облік як кандидата у прийомні батьки.

Число підпис

[45] Заява оформлюється власноручно кожним із подружжя.

<u>ВИСНОВОК про доцільність направлення</u> подружжя _____ _____, (прізвище, ім'я, по батькові кандидатів) на тренінг для кандидатів у прийомні батьки. За результатами зустрічі з кандидатами, рекомендувачами та відвідуванням з'ясовані наступні характеристики: соціального статусу: _____ _____

здоров'я батьків та їх дітей_____ _____

житлових умов та матеріального стану _____ _____

зайнятості _____ _____

соціальної інтеграції_____ _____

ресурсів соціального оточення_____ _____

житлові умови дозволяють забезпечити нормальні умови утримання прийомної дитини (дітей):_____ _____

(опис житлових умов родини)_____ _____ _____ _____ _____

Інформацію, надану кандидатами в прийомні батьки, перевірено: _____ _____ (визначення джерел, за якими при необхідності проводилася перевірка інформації) При подальшій роботі з кандидатами у прийомні батьки треба звернути увагу на такі особливості: _____ _____ (опис особливостей, які були відмічені соціальним працівником і психологом)_____ _____

Подружжю_____ _____ (прізвище, ім'я, по батькові) _____рекомендовано (не рекомендовано) проходження тренінгу.

Висновок складений соціальним працівником ССС "Прийомна сім'я» _____ _____ (П.І.Б.)

Підпис дата

<u>Акт обстеження житлово-побутових умов сім'ї</u>

Акт обстеження житлово-побутових умов сім'ї_____ _____ адреса_____ _____ особистий рахунок на житло значиться за гр._____ _____ (вказати ступінь родинного зв'язку)

Кількість проживаючих в квартирі_____

1. Характеристика житла[46]

2. Наявність поблизу культурно-освітніх закладів, умов для відпочинку, прогулянок тощо_____ ____

3. Можливість сім'ї в забезпеченні додаткових сприятливих умов для дитини_____

II. Характеристика сімейного мікроклімату:

- Чи є ознаки негативного впливу в сім'ї (вживання алкоголю, наркотиків, аморальний спосіб життя)_____
- Чи були батьки засуджені (коли і за що)_____ _____
- Взаємостосунки між членами сім'ї_____ _____(враження соціального працівника)_____

III. Загальний висновок:

матеріальний стан сім'ї_____ _____

мікроклімат сім'ї_____

можливість розміщення прийомної дитини в сім'ї та рекомендації _____ _____ _____ (щодо кількості дітей, віку дитини, статі)

Члени комісії:

Керівник

Соціальні працівники

«_____» _____200__ р.

[46] Житлова площа, кількість кімнат, проживаючі в них члени сім'ї, санітарний стан житла, передбачені умови для прийомної дитини (окрема кімната, місце в спільній кімнаті), облаштування приміщення (меблі, побутова техніка; достатність, чи відсутність необхідного; використання приватного автомобіля в інтересах дитини; інше (наявність будинку в селі, дачі, города; можливість відпочинку на природі тощо.

<u>Направлення кандидатів у прийомні батьки на безкоштовне медичне обстеження</u>

Головному лікарю міжрайонного психоневрологічного диспансеру_____
_____

НАПРАВЛЕННЯ

Орган опіки та піклування районної у м. Києві державної адміністрації просить надати висновок, чи може гр._____
_____
_____
року народження, яка (який) мешкає за адресою:_____
_____
_____ бути прийомним батьком (матір'ю).

Заступник голови райдержадміністрації _____(підпис)
М.П.

Головному лікарю Київської міської наркологічної лікарні Соціотерапія «Віта»
_____

НАПРАВЛЕННЯ

Просимо підтвердити, що гр._____
не перебуває на обліку у вашій установі.

Довідка потрібна для влаштування у сім'ю гр. _____
_____
_____ дитини, позбавленої батьківського піклування.

Заступник голови райдержадміністрації
_____(підпис)

Довідка про стан здоров'я кандидатів у прийомні батьки

<u>ВИСНОВОК про стан здоров'я громадянина</u>

Прізвище, ім'я, по-батькові _____
Дата народження_____
Адреса _____
Дані медичного обстеження
Дерматовенеролог _____ (діагноз) (дата)
Психіатр_____ (діагноз) (дата)
Фтизіатр_____ (діагноз) (дата)
Нарколог _____ (діагноз) (дата)
Терапевт_____ (діагноз) (дата)
Дані лабораторного дослідження_____
Реакція Вассермана _____ (дата, №) (результат)
ВІЛ-інфікованість _____(дата, №) (результат)
Остаточний висновок
_____
_____
_____
_____
Керівник лікувально) профілактичного закладу_____
_____ (підпис) (прізвище) М.П.
Дата «___»_____20__р.
Висновок дійсний 1 рік з дня видачі

<u>Письмова згода повнолітніх членів родини на створення прийомної сім'ї</u>

Голові органу опіки та піклування державної адміністрації_____
_____

(П.І.Б. прийомних батьків)
_____
(№№, серії паспортів)
_____ (адреса)

ЗАЯВА

Я, ___,
(прізвище, ім'я, по)батькові)
_____
(адреса проживання)
_____
(паспортні дані) даю згоду на влаштування до нашої сім'ї прийомної дитини (дітей)
_____
(прізвище, ім'я, по)батькові, дата народження прийомної дитини) на виховання та спільне проживання.

З правовими засадами створення прийомної сім'ї ознайомлений(а).

Дата Підпис

<u>Висновок про можливість створення прийомної сім'ї</u>

УКРАЇНА
Центр соціальних служб для молоді
Спеціалізована соціальна служба
«Прийомна сім'я»
«__» _____ 20__ р. №_____

Висновок про можливість створення прийомної сім'ї _____,
(прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у прийомні батьки) які виявили бажання створити прийомну сім'ю і взяти на виховання та спільне проживання неповнолітнього (ню) _____
(прізвище, ім'я прийомної дитини, рік народження)

Кандидати у прийомні батьки ознайомлені з Положенням про прийомну сім'ю, пройшли тре) нінгову підготовку для прийомних батьків і прийняли рішення стати прийомними батьками для ___
(прізвище, ім'я прийомної дитини)

В результаті попередньої роботи з подружжям виявилося, що їхні вік, вид занять, стан здоров'я, житлові умови, коло захоплень та інтересів відповідають вимогам, які висуваються до кандида) тів на створення прийомної сім'ї. _____ _____
(прізвище, ім'я, по батькові прийомних батьків)
підготували та подали на розгляд опікунської ради всі необхідні документи для оформлення прийомної сім'ї. Висновок на підставі вищезазначеного: подружжя _____
(прізвище прийомних батьків)
можуть створити прийомну сім'ю та бути прийомними батьками для неповнолітнього(ньої) _____
(прізвище, ім'я прийомної дитини)

Директор Підпис (П.І.Б)
М.П.

Соціальний працівник Підпис (П.І.Б)

<u>Заява кандидатів у прийомні батьки на створення прийомної сім'ї</u>

Голові органу опіки та піклування державної адміністрації

_____

_____

(П.І.Б. прийомних батьків)

_____

(№№, серії паспортів)

_____

_____

(адреса)

ЗАЯВА

Просимо надати нашій сім'ї статус «прийомної».

_____ _____

Підпис П.І.Б. кандидата

<u>Заява кандидатів у прийомні батьки на створення прийомної сім'ї і передачу на виховання та спільне проживання дитини</u>

Голові органу опіки та піклування
державної адміністрації
_____
(П.І.Б. прийомних батьків)
_____
(№№, серії паспортів)
_____
(адреса)

ЗАЯВА

Просимо надати нашій сім'ї статус «прийомної» і передати на виховання та спільне проживання неповнолітнього (ню) _____
_____
_____
(прізвище, ім'я по батькові, дата народження дитини) який (яка)
є_____
_____
(статус дитини)

Дата _____ _____

Підпис П.І.Б. кандидата _____

Підпис П.І.Б. кандидата _____

<u>Розпорядження місцевої адміністрації про створення прийомної сім'ї і передачу дитини на виховання і спільне проживання</u>

УКРАЇНА
РАЙОННА У МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я

"__" _____№_____

Про створення прийомної сім'ї і передачу дитини на виховання та спільне проживання (або Розпорядження про надання сім'ї статусу прийомної)

На виконання **Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026** , постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. № 565 "Про затвердження Положення про прийомну сім'ю" та з метою впровадження сімейної форми державної опіки – прийомної сім'ї, поліпшення становища дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення найбільш повного захисту їхніх інтересів, враховуючи рекомендації опікунської ради при _____ районній в місті Києві державній адміністрації (протокол № __ від _____), на підставі заяви (П.І.Б. батьків) та керуючись Законом України «Про місцеві державні адміністрації»:

1. Створити прийомну сім'ю на базі родини (П.І.Б. батьків) та передати їм на виховання неповнолітнього (П.І.Б. дитини, рік народження).

2. Укласти договір про передачу дитини на виховання і спільне проживання у прийомну сім'ю між подружжям (П.І.Б. батьків) та органом опіки та піклування _____ районної в місті Києві державної адміністрації.

3. Врахувати, що, відповідно до п. 17 "Положення про прийомну сім'ю", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.02 р. № 565, прийомні батьки несуть персональну відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток прийомної дитини.

4. Центру соціальних служб для молоді _____ району м. Києва (та спеціалізованій соціальній службі "Прийомна сім'я" ___ЦССМ) забезпечити соціальний супровід прийомної дитини (та прийомної сім'ї).

5. Фінансування прийомної сім'ї на утримання прийомних дітей здійснюється за рахунок видатків з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського, Автономної Республіки Крим і міст обласного значення.

6. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на заступника голови райдержадміністрації _____(П.І.Б.) (або 1.Надати сім'ї _____ статус прийомної з метою (прізвище, ім'я, по батькові) подальшого влаштування до неї дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування).

Голова _____ _____ підпис (прізвище, ініціали)

Договір про влаштування дитини у прийомну сім'ю

Додаток № 1 До Розпорядження № _____ від «__»_____20___ р.

ДОГОВІР №_____
ПРО ВЛАШТУВАННЯ ПРИЙОМНОЇ ДИТИНИ НА ВИХОВАННЯ ТА СПІЛЬНЕ ПРОЖИВАННЯ У ПРИЙОМНУ СІМ'Ю

м. Київ «___»_____20___ р.

Солом'янська районна у м.Києві державна адміністрація (далі – «Адміністрація»), в особі Голови _____, що діє на підставі Закону України «Про місцеві державні адміністрації», Спеціалізована соціальна служба «Прийомна сім'я» КМЦССМ (далі – «Служба»), в особі _____, що діє на підставі Положення, та громадяни України _____
та
_____
(далі – «Прийомні батьки»), що діють на підставі Розпорядження _____ районної у м. Києві державної адміністрації № _____від __._____20__ року, (далі – «Сторони»), уклали цей Договір про наступне:

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. За цим Договором Адміністрація передає, а прийомні батьки добровільно приймають на виховання та спільне проживання у прийомну сім'ю дитину – _____,__.__.____ року народження, уродженця _____(далі – «Прийомна дитина»), із здійсненням Службою соціального супроводу створеної прийомної сім'ї подальшого нагляду за прийомною сім'єю спільно з Адміністрацією.

1.2. Метою цього Договору є:

– реалізація права прийомної дитини на сімейне виховання,

– забезпечення належних умов для зростання прийомної дитини в сімейному оточенні,

– підготовка прийомної дитини до самостійного життя.

1.3. Підставами для укладення цього Договору є Розпорядження Адміністрації №_____ від __.__.20__ р. про утворення прийомної сім'ї та Положення про прийомну сім'ю, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 565 від 26 квітня 2002 р. (далі – «Положення»).

2. СТАТУС ПРИЙОМНОЇ ДИТИНИ

2.1. Влаштування дитини у прийомну сім'ю не позбавляє її статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

2.2. За прийомною дитиною зберігаються пільги та державні гарантії, передбачені законодавством для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2.3. Прийомна дитина виховується у прийомній сім'ї до досягнення 18-річного віку, а в разі продовження навчання у професійно-технічних, вищих навчальних закладах I – IV рівня акредитації – до його закінчення.

2.4. У разі одруження прийомної дитини до досягнення 18-річного віку, дія Договору припиняється.

2.5. Прийомна дитина має право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичам, якщо це передбачено планом супроводу і не заборонено рішенням суду.

2.6. Прийомна дитина набуває права тимчасового користування житловою площею прийомних батьків протягом строку дії цієї Договору.

2.7. У разі продовження навчання після досягнення 18-річного віку прийомна дитина має право проживати на власній житловій площі та вести самостійне життя за умови наявності власного житла.

2.8. При настанні обставин, визначених п. 2.7. цього Договору, прийомні батьки не позбавляються статусу прийомних і продовжують брати участь у вихованні прийомної дитини до закінчення прийомною дитиною навчального закладу, однак прийомна дитина набуває наступних прав та обов'язків:

- має право знати достовірну інформацію про витрачені кошти, призначені на її утримання;
- з допомогою прийомних батьків вирішує питання побутового та господарського характеру;
- самостійно розпоряджається коштами, призначеними на харчування, канцелярські товари, предмети особистої гігієни;
- спільно з прийомними батьками вирішує питання придбання одягу, взуття, м'якого інвентарю;
- повідомляє Прийомних батьків та соціального працівника Служби, який здійснює соціальний супровід прийомної сім'ї, про виникнення несприятливих обставин для самостійного проживання.

3. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АДМІНІСТРАЦІЇ

3.1. Адміністрація є місцевим органом виконавчої влади, який вирішує питання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

3.2. Адміністрація має право:

– здійснювати нагляд за виконанням Договору, а також за умовами проживання та виховання прийомної дитини у прийомній сім'ї;

– розглядати скарги на дії прийомних батьків;

– розглядати звернення дітей щодо неналежного виконання прийомними батьками (одним з них) обов'язків з виховання або щодо зловживання прийомними батьками своїми правами;

– здійснювати контроль за використанням прийомними батьками коштів, що надаються на утримання прийомної дитини в прийомній сім'ї;

– звернутися до суду у разі невиконання умов Договору іншою Стороною.

3.3. Адміністрація бере на себе зобов'язання:

3.3.1. Надати прийомним батькам, в строк не пізніше як 3 місяці з дня набрання чинності цим Договором, документи щодо прийомної дитини в повному обсязі згідно переліку, визначеного Положенням про прийомну сім'ю.

3.3.2. Здійснювати координацію діяльності відповідних установ та організацій _____ _____ району щодо дотримання та захисту прав прийомної дитини для забезпечення умов успішної діяльності прийомних батьків щодо виконання предмету та досягнення мети цього Договору.

3.3.3. Закріпити за прийомною сім'єю сімейного лікаря, визначити коло посадових обов'язків щодо прийомних батьків та прийомної дитини.

3.3.4. Забезпечити збереження житла та майна прийомної дитини за місцем його знаходження.

3.3.5. Забезпечити дотримання майнових прав прийомної дитини, в тому числі права користування житловим приміщенням, на весь строк дії цього Договору. Здійснювати постійний контроль за використанням житлової площі, закріпленої за дитиною, та забезпечити неможливість приватизації та відчуження житлових приміщень, які призведуть до порушення прав та інтересів прийомної дитини.

3.3.6. Забезпечити житлом прийомну дитину, яка виходить з прийомної сім'ї і не має власного житла.

3.3.7. Щорічно здійснювати за рахунок коштів Адміністрації оздоровлення прийомної дитини шляхом її направлення у відповідні оздоровчі заклади. У випадку виникнення у прийомної дитини, згідно висновку медичного закладу, потреби у санаторно-курортному лікуванні – забезпечувати прийомну сім'ю щорічними путівками для лікування прийомної дитини у спеціалізованих санаторіях. Фінансування означених витрат здійснюється у межах обсягів видатків, передбачених у місцевому бюджеті на утримання прийомної сім'ї.

3.3.8. Розглядати звернення біологічних батьків та родичів прийомної дитини щодо отримання в установленому порядку дозволу на спілкування з прийомною дитиною протягом строку дії цього Договору.

3.3.9. За погодженням з прийомними батьками та Службою визначати форми спілкування прийомної дитини з біологічними батьками та родичами.

3.3.10. Вживати заходи щодо захисту особистих та майнових прав прийомної дитини.

3.3.11. Вирішувати інші питання матеріального та фінансового забезпечення прийомної сім'ї.

3.4. Рішення Адміністрації стосовно прийомної сім'ї та прийомної дитини можуть бути оскаржені в установленому законом порядку.

4. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СЛУЖБИ

4.1. Служба є органом, на який покладено здійснення соціального супроводу прийомних сімей.

4.2. Служба координує роботу соціального супроводу прийомних дітей, який покладено на районні центри соціальних служб для молоді.

4.3. Служба має право:

4.3.1. Створювати сприятливі умови для добровільного вибору Прийомною дитиною виду діяльності, не забороненого законодавством, відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, професійної орієнтації та перепідготовки; її активної участі в творчій, культурологічній, спортивній і оздоровчій діяльності.

4.3.2. Сприяти Адміністрації у здійсненні щорічного оздоровлення прийомної дитини згідно п.2.2.3. цього Договору.

4.3.3. Надавати допомогу прийомним батькам в оформленні документів дитини.

4.3.4. Оскаржувати у судовому порядку неправомірні дії посадових осіб щодо прийомної дитини.

4.4. За цим Договором Служба приймає на себе зобов'язання:

4.4.1. Протягом строку дії цього Договору здійснювати соціальний супровід функціонування прийомної сім'ї, забезпечувати реалізацію заходів, спрямованих на покращення морального, психічного та фізичного стану прийомної дитини, подолання життєвих труднощів.

4.4.2. Призначити відповідальну посадову особу Служби, яка буде здійснювати соціальний супровід прийомної сім'ї, визначити коло її посадових обов'язків та повноважень за цим Договором.

4.4.3. Здійснювати поточний моніторинг за умовами проживання, виховання і розвитку дітей у прийомній сім'ї, характером взаємостосунків, проведенням дозвілля шляхом проведення відвідувань прийомної сім'ї, ознайомлення з висновками працівників відповідних медичних закладів та закладів освіти, вивчення відповідної документації щодо прийомної дитини тощо.

4.4.4. Протягом строку дії цього Договору надавати прийомній сім'ї та прийомній дитині практичну психолого-педагогічну, юридичну та методичну допомогу, у межах своєї компетенції.

4.4.5. Контролювати заощадження коштів на особовому рахунку прийомної дитини (аліменти, пенсія, спонсорська допомога, гроші від здачі квартири прийомної дитини в оренду, інші види допомоги та надходження).

4.4.6. Сприяти отриманню дитиною повної середньої, професійної, вищої освіти відповідно до її вподобань та талантів.

4.4.7. Здійснювати заходи по збереженню майнових та житлових прав прийомної дитини (вчасно ставити на квартирний облік у разі відсутності власного житла, здійснювати оформлення субсидії, приватизації, оренди квартири тощо).

4.4.8. Співпрацювати з підприємствами, установами, організаціями для надання прийом) ній дитині фінансової, медичної, іншої допомоги у разі необхідності.

4.4.9. Представляти та захищати інтереси прийомної дитини у її відносинах з підприємствами, установами, організаціями.

4.4.10. Організовувати періодичні (але не менш як 1 раз на 2 роки) тренінги для прийом) них батьків з метою підвищення їх виховного потенціалу.

4.4.11. Здійснювати поточний контроль на цільовим використанням коштів на утримання прийомної дитини шляхом прийняття фінансових звітів, складання щорічного опису майна прийомної дитини тощо.

4.4.12. Організовувати профілактику аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки прийомної дитини, виявлення будь-якого негативного впливу на її життя і здоров'я та запобігання такому впливу.

4.4.13. Організовувати зустрічі з біологічними родичами згідно плану соціального супроводу.

4.4.12. Проводити щорічну оцінку ефективності функціонування прийомної сім'ї.

5. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ

5.1. Прийомні батьки приймають прийомну дитину на належну їм житлову площу у квар) тирі №_____ будинку №_____ по вул. _____ та тимчасово реєструють прийомну дитину на власній житловій площі у відповідних державних органах. Реєстрація прийомної дитини на житловій площі прийомних батьків не дає права прийомним батькам ставати на облік для покращення житлових умов.

5.2. Не пізніше 3 місяців з дня оформлення прийомної сім'ї прийомні батьки повинні отримати документи щодо прийомної дитини в повному обсязі згідно переліку, визначеного Положенням про прийомну сім'ю.

5.3. За прийомною сім'єю протягом_____ за дільничним принципом закріплюється сімейний лікар.

5.4. Прийомні батьки виконують свої обов'язки щодо прийомної дитини до досягнення нею повноліття, за винятком випадків, передбачених пп. 2.3, 2.4.

5.5. Прийомні батьки мають право:

– отримувати інформацію про збереження житла та майна дитини;

– погоджувати форми спілкування прийомної дитини з біологічними батьками та родичами;

– звертатися до Адміністрації з питань фінансового забезпечення прийомної сім'ї;

– отримувати практичну психолого-педагогічну, юридичну та методичну допомогу у разі необхідності;

– оскаржувати рішення Адміністрації стосовно прийомної сім'ї та прийомної дитини в установленому законом порядку.

5.6. Прийомні батьки зобов'язані:

5.6.1. Створити належні соціально)побутові умови для всебічного духовного та фізичного розвитку прийомної дитини, виховувати її у дусі загальноприйнятих моральних норм, готувати її до праці та самостійного життя, піклуватися про її здоров'я, духовний і фізичний розвиток.

5.6.2. Надавати прийомній дитині поради та відповідну інформацію щодо її професійної орієнтації; здійснювати підготовку прийомної дитини до самостійного життя та праці.

5.6.3. Забезпечити отримання дитиною повної середньої та сприяти отриманню професійної/вищої освіти, підтримувати зв'язки з вихователями та вчителями відповідних закладів освіти, додержуватися їх порад та рекомендацій.

5.6.4. Організовувати дозвілля та відпочинок прийомної дитини.

5.6.5. Забезпечувати проходження прийомною дитиною комплексного медичного огляду у медичних закладах за місцем проживання, у встановленому цими закладами порядку, але не менш як 1 раз на рік.

5.6.6. Негайно інформувати Адміністрацію та Службу у разі виникнення потреби, згідно висновку медичного закладу, у будь-якому лікуванні прийомної дитини у стаціонарному медичному закладі або необхідності оперативного втручання.

5.6.7. Надавати достовірну інформацію Службі про зміну сімейних обставин:

– необхідність операції прийомної дитини або одного з прийомних батьків;

– тривалий від'їзд до родичів, знайомих або на оздоровлення;

– виникнення конфліктних ситуацій;

– зміна у стосунках біологічних дітей та прийомної дитини;

– зміна прийомною дитиною дитячого садка, школи,

– зміни у складі сім'ї (розлучення батьків, смерть родичів, народження дитини тощо);

– надзвичайні ситуації;

– втеча прийомної дитини.

5.6.8. Негайно повідомляти Службу про виникнення у прийомній сім'ї несприятливих умов для утримання, виховання і навчання прийомної дитини.

5.6.9. Не перешкоджати прийомній дитині підтримувати особисті контакти з біологічними батьками та родичами, якщо це не суперечить інтересам дитини, передбачено планом соціального супроводу і не заборонено рішенням суду.

5.6.10. Заощаджувати кошти (пенсії, аліменти та інші види допомоги), які перераховуються на особовий рахунок прийомної дитини в банківській установі. За погодженням із адміністрацією та службою прийомні батьки використовують їх тільки для лікування прийомної дитини, придбання спеціального обладнання та інвентарю для розвитку її талантів, спеціальних допоміжних засобів для усунення вад у її фізичному розвитку.

5.6.11. Співпрацювати із соціальними працівниками, які здійснюють соціальний супровід прийомної сім'ї, дотримуватися їх рекомендацій та порад згідно наданих їм повноважень, надавати можливість відвідувати сім'ю.

5.6.12. Приймати участь у складанні плану супроводу та щорічного акту опису майна прийомної дитини, придбаного за рік.

5.6.13. Відвідувати організовані Службою заходи для навчання та підвищення кваліфікації (групи взаємодопомоги, тренінги, Літня школа тощо).

5.6.14. Своєчасно подавати щомісячні фінансові звіти із дотриманням усіх вимог. Допускається переносити кошти з місяця на місяць, але на кінець року рахунок повинен бути зведений без залишку.

5.7. Прийомні батьки несуть персональну відповідальність за життя, здоров'я, фізичний та психічний розвиток прийомної дитини.

6. ФІНАНСУВАННЯ

6.1. Фінансування прийомної сім'ї на утримання прийомних дітей гарантується державою та здійснюється за рахунок видатків з обласних бюджетів та бюджетів міст Києва та Севастополя.

6.2. У межах обсягів видатків, передбачених у місцевому бюджеті, Адміністрація здійснює фінансування витрат на утримання прийомної сім'ї, у відповідності до норм, визначених чинним законодавством щодо прийомних дітей відповідно до їх віку та статі.

6.3. У межах обсягів видатків, передбачених у місцевому бюджеті, здійснювати фінансування прийомної сім'ї на відшкодування частини витрат прийомних батьків, щодо сплати комунальних платежів, оплати послуг за користування електроенергією та теплопостачанням, оплати побутових послуг та послуг зв'язку – за встановленими нормами та тарифами.

6.4. Фінансування згідно п.6.2. цього Договору здійснюється Адміністрацією шляхом щомісячного, не пізніше 20 числа поточного місяця, перерахування відповідної суми грошових коштів на особовий рахунок одного з прийомних батьків в банківській установі, а саме:_____.

7. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

У випадку невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків за цим Договором, Сторони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

8. ДІЯ ДОГОВОРУ

8.1. Цей Договір набирає чинності з дня підписання уповноваженими представниками Сторін у встановленому порядку і діє до виникнення обставин, передбачених п. 8.2. цього Договору.

8.2. Дія Договору припиняється у разі:

– виникнення обставин, за яких виконання прийомними батьками виховних функцій стало неможливим;

– повернення прийомної дитини рідним батькам (опікунам) чи її усиновлення прийом) ними батьками;

– досягнення дитиною повноліття;

– реєстрація одруження прийомної дитини до досягнення повноліття; – настання інших поважних причин.

8.3. Дія цього Договору припиняється на вимогу будь-якої із Сторін, згідно з розпорядженням Адміністрації.

9. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

9.1. Протягом строку дії цього Договору Сторони можуть вносити до тексту Договору зміни та доповнення, однак вони не можуть обмежувати обсяг прав прийомної дитини та вступати у протиріччя з нормативними актами чинного законодавства.

9.2. Зміни та доповнення до цього Договору набувають чинності у порядку, визначеному п.9.1.

9.3. Всі додатки до цього Договору є невід'ємними частинами Договору.

9.4. Цей Договір укладено у трьох примірниках однакового змісту, українською мовою – по одному примірнику для кожної із Сторін.

10. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ ТА АДРЕСИ СТОРІН

10.1. Адміністрація: _____ районна у м. Києві державна адміністрація Місцезнаходження (поштова адреса): _____ Р/р _____ у _____ банку м. Києва, МФО _____, Код за ЄДРПОУ _____ .

10.2. Служба: Спеціалізована служба "Прийомна сім'я" КМЦССМ

Місцезнаходження (поштова адреса): _____

Місцезнаходження (поштова адреса): _____ Р/р _____ у _____ банку м. Києва, МФО _____, Код за ЄДРПОУ _____.

10.3. Прийомні батьки:

Громадянин України _____ паспорт серія _____ № _____, виданий __.__._____ р. _____

Ідентифікаційний код _____. Громадянка України _____ паспорт серія _____ № _____, виданий __.__._____ р. _____

Ідентифікаційний код _____.

Місце проживання (поштова адреса): _____ Від Адміністрації:

Від Служби:

Прийомні батьки:

Реєстраційна картка дитини, що потребує батьківського піклування

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА ОСОБИ, ЯКА ПОТРЕБУЄ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

1. Прізвище, ім'я, по батькові особи, яка потребує батьківського піклування _____
_____

2. Місце проживання (точна адреса _____
_____

3. Число, місяць і рік народження _____

4. Місце народження _____

5. Сімейний стан: а) сирота; батьки безвістно відсутні; б) має батька і матір: їх прізвище, ім'я, по) батькові, вік, заняття та місце проживання (позбавлені батьківських прав або з яких причин неспроможні доглядати і виховувати дітей) _____
_____

6. Чим займається дитина, яка потребує батьківського піклування: відвідує дитячі яслі, дитячий садок; навчається в школі чи в іншому учбовому закладі (вказати клас, групу); не навчається (вказати, з яких причин, якщо навчалася раніше, то скільки закінчила класів) _____

7. Стан здоров'я
_____
_____

8. Одержує державну пенсію _____грн. на місяць; державну допомогу _____грн. на місяць; аліменти (від кого)_____ грн. на місяць.

9. Має свою житлову площу (вказати її розмір і адресу); не має своєї житлової площі (вказати, де і в яких умовах проживає) _____
_____
_____

10. Чи має на правах особистої власності майно. За наявності майна скласти його опис відповідно до вимог "Правил опіки та піклування" і підшити до справи. За наявності грошей, цінних паперів вказати суму і де вони зберігаються _____
_____
_____

Реєстраційна картка заповнюється і підписується особою (представником органу опіки і піклування), яка провела обстеження

<u>Акт опису майна неповнолітніх, які потребують оформлення опіки чи піклування</u>

АКТ ОПИСУ МАЙНА НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ОФОРМЛЕННЯ ОПІКИ ЧИ ПІКЛУВАННЯ

Цей опис майна, що залишилося _____
_____
(зазначити причину складання опису)
складено "____" _____ року інспектором _____
(назвати відповідний місцевий орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування)_____,
представником виконкому міської чи районної у місті, сільської, селищної ради в присутності громадян (понятих) _____
_____
Майно належить _____
_____
_____
(прізвище, ім'я, по батькові, вік дитини чи дорослої особи, яка обстежується) що проживає_____
_____
(точна адреса місця проживання)

ОПИС МАЙНА:

Назва предметів[47]	Кількість предметів	Вартість	Сума	Примітка

Акт підписують представник відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування і особи, які були присутні під час опису майна.

Після ухвалення рішення про опіку (піклування) на акті розписується опікун (піклувальник) в прийнятті майна на збереження.

[47] зазначити характерні ознаки кожного предмета і ступінь їх зношення

СУДОВА ПРАКТИКА

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

Справа № 641/7498/19
Провадження №22-ц/818/419/21

15 квітня 2021 року м. Харків

Харківський апеляційний суд в складі колегії суддів судової палати у цивільних справах: головуючого - судді Тичкової О.Ю. суддів - Маміної О.В., Пилипчук Н.П., за участю секретаря судового засідання - Супрун Я.С., сторони у справі: позивач - Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради, відповідач - ОСОБА_1 ,

розглянувши у відкритому судовому засіданні апеляційну скаргу Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради на рішення Комінтернівського районного суду м. Харкова, ухвалене 14 липня 2020 року у складі судді Фанда О.А.,

У вересні 2019 року Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради звернувся до суду з позовом, у якому просив позбавити ОСОБА_1 батьківських прав стосовно малолітнього сина ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , та стягнути з ОСОБА_1 аліменти на користь ОСОБА_2 в розмірі S частки з усіх видів заробітку. Позовна заява мотивована тим, що малолітній ОСОБА_2 перебуває на обліку Служби у справах дітей по Слобідському району Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради як дитина, позбавлена батьківського піклування. Рішенням Комінтернівського районного суду м. Харкова від 19 липня 2018 року малолітнього ОСОБА_2 , 2012 року народження, відібрано від батьків ОСОБА_1 , ОСОБА_3 без позбавлення батьківських прав та передано дитину органам опіки та піклування для подальшого влаштування.

Згідно розпорядження Нововодолазької районної державної адміністрації Харківської області від 21.09.2018 №388 «Про утворення прийомної сім`ї ОСОБА_4 та ОСОБА_5 та передачу на виховання і спільне проживання малолітнього ОСОБА_2 » малолітнього ОСОБА_2 передано на виховання та спільне проживання до прийомної сім`ї, де він перебуває з 24 вересня 2019 року по даний час. Біологічні батьки за період з грудня 2018 року по липень 2019 року відвідували свого сина ОСОБА_2 на нейтральній території шість разів, станом здоров`я сина не цікавилися, не виявляли бажання забрати дитину додому.

Рішенням Комінтернівського районного суду м. Харкова від 14 липня 2020 року позовні вимоги Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради залишені без задоволення.

Рішення суду мотивоване тим, що ОСОБА_1 проти задоволення позову заперечувала, посилаючись на те, що після ухвалення судом рішення про відібрання її малолітньої дитини, нею було докорінно змінено позицію щодо виховання сина та участі у вихованні дитини. Крім того, вона припинила відносини з батьком дитини та переїхала до іншої оселі, де зробила косметичний ремонт, облаштувала окрему кімнату для дитини, придбала нові меблі для дитячої кімнати, іграшки та книги. На даний час відповідач працює офіційно та отримує заробітну плату, шкідливих звичок не має, на роботі характеризується позитивно. Крім того, всі зустрічі з дитиною, під час перебування його в прийомній сім`ї, які проводилися відповідно до рішення комісії, проходили в радісній, позитивній та веселій атмосфері. Суд не погодився з висновком органу опіки та піклування щодо доцільності позбавлення батьківських прав ОСОБА_1 , ОСОБА_3 відносно малолітнього сина ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , оскільки зазначений висновок органу опіки і піклування не може мати переваги над іншими доказами, а суд оцінює його в сукупності з іншими доказами. Під час судового розгляду були допитані свідки: ОСОБА_6 - подруга відповідача, яка пояснила, що ОСОБА_1 прагне повернути дитину до рідної сім`ї та виконувати обов`язки по його вихованню та утриманню; ОСОБА_4 - прийомна мати дитини, яка пояснила, що коли мати навідується до дитини, ОСОБА_2 радіє зустрічам з матір`ю, з задоволенням з нею спілкується як при особистих зустрічах, так і телефоном, позитивно реагує на намір матері взяти його з собою, але бажає повернутися до прийомної

сім`ї. Суд приходить до висновку, що на час відібрання дитини від батьків, були наявні підстави для позбавлення їх батьківських прав за ухилення від виконання батьківських обов`язків. Однак на час звернення до суду та розгляду справи мати дитини змінила свою поведінку: переїхала до іншої оселі, зробила ремонт, облаштувала кімнату для дитини. Регулярно відвідує дитину в прийомній сім`ї. З показань опікуна ОСОБА_4 , допитаної в якості свідка, дитина «тягнеться до матері», чекає її дзвінків та зустрічей з нею.

Суд вважав, що сам факт звернення позивача до суду з позовом про позбавлення батьківських прав, є достатнім стимулюючим заходом щодо спонукання відповідача змінити ставлення до виховання дитини, піклування про її фізичний і духовний розвиток та матеріальне забезпечення.

Суд прийшов до висновку, що оскільки в задоволенні позову в частині позбавлення батьківських прав відмовлено, позовна вимога про стягнення аліментів також не підлягає задоволенню як похідна.

Не погодившись з рішенням суду першої інстанції Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради подав апеляційну скаргу, у якій просить рішення суду скасувати та постановити нове, яким позовні вимоги задовольнити. В обґрунтування апеляційної скарги вказує, що при ухваленні рішення судом неправильно застосовано норми матеріального права, на підставі яких в позовних вимогах відмовлено, а також порушено норми процесуального права в частині дослідження доказів по справі та їх оцінки. Підставою для відмови у позовних вимогах є відсутність підстав для позбавлення батьківських прав.

Судом критично оцінено висновок Департаменту служб у справах дітей як представника органу опіки та піклування щодо доцільності позбавлення батьківських прав ОСОБА_3 та ОСОБА_1 . При ухваленні судом рішення про відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав, в судовому засіданні батьки позов визнали. Родина ОСОБА_1 за повідомленням Харківської міської дитячої поліклініки №1 потрапила в поле зору та перебувала під контролем Служби у справах дітей по Слобідському району Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради (далі - ССД по Слобідському району) у 2016 році, з батьками неодноразово проводилися профілактичні бесіди щодо належного виконання батьківських обов`язків, про необхідність проведення медичного обстеження дитини та оперативного втручання, створення належних санітарних умов проживання дитини, недопущення вживання алкогольних напоїв. ОСОБА_1 у 2017 році притягувалася до адміністративної відповідальності за статтею 184 КУпАП. За матеріалами ССД по Слобідському району на засіданні Комісії з питань захисту прав дитини виконавчих органів міської ради неодноразово розглядалися питання: у березні 2018 року про відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав; у серпні 2019 року - про позбавлення батьків батьківських прав. Апелянт вказує, що суд не взяв до уваги, що за час перебування малолітнього ОСОБА_2 у прийомній сім`ї, з вересня 2018 року по вересень 2019 року, батьки дитини до Департаменту служб чи до ССД по Слобідському району з питання повернення дитини на виховання не зверталися. Під час розгляду справи про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав ОСОБА_1 було роз`яснено, що якщо протягом року після прийняття судом рішення про відібрання дитини у батьків не усунені причини, які перешкоджали належному вихованню дитини її батьками, служба у справах дітей за місцем походження дитини, позбавленої батьківського піклування, зобов`язана вжити заходів до позбавлення батьків їх батьківських прав; а також, що якщо відпадуть причини, які перешкоджали належному вихованню дитини, суд, за заявою батьків, може постановити рішення про повернення їм дитини. ОСОБА_1 ні до суду, ні до Департаменту служб у справах дітей з питання повернення дитини на виховання не зверталася, на підставі чого апелянт вважає, що відповідач не змінила свого ставлення до дитини, злісно ухиляється від виконання своїх батьківських обов`язків. Також апелянт вважає, що належним чином не взяті до уваги покази прийомної матері про те, що ОСОБА_2 мав затримку психомовного розвитку, був схильний до крадіжок, жорстоко ставився до тварин, не міг насититися їжею, що свідчить про негативний влив на дитину середовища, в якому він перебував. Також суд не взяв до уваги

результати висновку про психологічне дослідження малолітнього ОСОБА_2 , в якому чітко зазначено, що на прохання психолога розповісти, що дитина пам`ятає про своє життя з біологічною мамою, хлопчик розповів, що йому було завжди холодно, бо в нього не було одягу, що він їв батарейки, які валялись на підлозі, а вдома їжі не було. Це пояснює відсутність насичення їжею. ОСОБА_2 згадував постійні сварки мами і тата. Розповідав про епізод, як мати кидала якісь пляшки в батька та в нього, а він ховався за ковдрою. Це є порушенням першочергової потреби дитини в безпеці. Розповідав, як його завжди залишали одного вдома і йому було страшно та нудно і він розважався тим, що щось палив, доки не сталась пожежа, після якої його забрали з дому спочатку у лікарню, а потім у дім з дітками, де йому сподобалось і було весело, з ним спілкувались, що свідчить про те, що у дитини не було близького контакту з біологічними батьками. Повертатись до біологічної родини дитина не бажає. Декілька разів під час бесіди з психологом хлопчик занепокоєно питав чи не заберуть його від мами ОСОБА_4 та признався, що він дуже боїться цього. Також в ході психологічної бесіди ОСОБА_2 було запропоновано порівняти себе та кожного з членів своєї родини з твариною. Себе ОСОБА_2 порівняв з леопардом, біологічну матір з кішкою, аргументувавши це її довгими нігтями, а прийому матір ОСОБА_4 з ведмедиком, зазначивши, що ведмідь йому подобається більше, бо він може захистити його від нападів кішки. В ході психологічного дослідження було виявлено, що ОСОБА_2 має затримку психомовного розвитку, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, йому властива піроманія, жорстоке ставлення до тварин та енурез, що є тріадою, яка є результатом порушення розвитку механізмів пристосування до стресових навантажень. Все це є індикатором того, що дитина піддавалась істотному стресу. За результатами Висновку девіантна поведінка хлопця виникла через виховання у неблагополучній сім`ї, в якій ігнорувались як базові, фізичні, так і емоційні потреби дитини. Також за результатами Висновку було встановлено, що прибування ОСОБА_2 в прийомній родині має позитивну динаміку у поведінкових проявах та розвитку дитини, то повернення до біологічної родини може призвести до погіршення психічного стану дитини та в довгостроковій перспективі призведе до розвитку девіантної поведінки та зростання кримінальної направленості особистості. Апелянт зазначає, що з пояснень прийомної матері ОСОБА_2 в судовому засіданні стало відомо, що за час перебування дитини у прийомній сім`ї, мати жодного разу не забезпечила дитину а ні одягом, а ні взуттям, матеріально не допомагала, про здоров`я не піклувалася, не готувала дитину до навчання.

Позивач вважає, що по справі повно і всебічно не з`ясовані обставини, на які посилається Департамент служб як на підставу своїх вимог.

У зв`язку з чим судом першої інстанції винесено незаконне та необґрунтоване рішення, що суперечить інтересам малолітньої дитини, яке повинно бути скасовано з ухваленням нового рішення про задоволення позовних вимог.

Також апелянт вказує, що позбавлення батьківських прав ОСОБА_1 буде підставою для визначення статусу малолітньої дитини та надання йому державних гарантій соціального захисту, яких на теперішній час він не має, що відповідає інтересам малолітнього. ОСОБА_1 подала відзив на апеляційну скаргу, яку просить залишити без задоволення, а рішення суду - без змін. В обґрунтування відзиву вказала, що позбавлення батьківських прав є виключним заходом, який тягне за собою серйозні й остаточні правові наслідки (втрата прав, заснованих на спорідненості) як для батьків, так і для дитини. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращий бік неможливо, і лише за наявності вини у діях батьків.

Відповідач зазначає, що після ухвалення рішення Комінтернівським районним судом м. Харкова від 19 липня 2018 року про відібрання її сина від батьків без позбавлення батьківських прав, нею було докорінно змінено позицію щодо виховання сина та її участі у його вихованні та житті. Зрозумівши, що вона може назавжди втратити можливість спілкування з рідною дитиною, вона припинила всілякі відносини з батьком дитини та переїхала на постійне місце проживання до м. Первомайський Харківської області, де у неї на праві власності є двокімнатна квартира, в якій вона зробила косметичний ремонт та облаштувала окрему кімнату для

проживання дитини, придбала нові меблі для дитячої кімнати, іграшки та книжки відповідно до віку дитини. Отже, нею вживаються всі можливі заходи для виправлення та повернення сина до родини, а також для того, щоб в нього формувалося нормальне бачення про родину.

Відповідачка вважає, що неприйняття судом до уваги Висновку від 11.11.2019 № 579 є обґрунтованим, оскільки він заснований на застарілих відомостях та даних, які на даний час не відповідають дійсності. Посилаючись на позицію Європейського суду з прав людини, висловлену у справі «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року (заява №31111/04), ОСОБА_1 вказує, що факт заперечення заявником проти позову про позбавлення його батьківських прав також може свідчити про його інтерес до дитини (параграфи 57, 58).

Зазначає, що вона бажає спілкуватися з сином та брати участь у його вихованні, остаточно і свідомо бажає створити всі необхідні умови для якомога найкращого проживання та розвитку сина, не бажає ухилятися від виконання своїх обов`язків з виховання сина та бажає створити нормальне бачення дитини про родину, та аби він міг відчути повноцінну любов та турботу матері. Та обставина, що на час розгляду справи вихованням і розвитком займається ОСОБА_4 , не свідчить про те, що вона, як рідна мати, не бажає брати участь у його утриманні і вихованні, тобто свідомо умисно нехтує батьківськими обов`язками. Всі зустрічі з сином, які проводилися відповідно до рішення комісії від 19.11.2018 про визначення порядку спілкування з дитиною, проходили в радісній, позитивній, веселій, доброзичливій та люблячій атмосфері. Крім того, однією з підстав для позбавлення батьківських прав є ухилення від виконання своїх обов`язків з виховання дитини, а не з її утримання. Також, враховуючи, що батьківські права засновані на спорідненості батьків з дитиною, тому погіршення особистих стосунків батьків і дитини чи батьків самої дитини може мати тимчасовий характер і не є підставою для позбавлення батьківських прав.

Відповідно до частини 1 статті 367 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги. Згідно статті 375 ЦПК України суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а судове рішення без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції ухвалив судове рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права. Вислухавши доповідь головуючого судді, пояснення представника позивача, відповідачки, заслухавши думку малолітньої дитини, встановивши обставини справи, перевіривши зібрані по справі докази, обговоривши апеляційну скаргу і відзив на неї в межах їх доводів, колегія суддів уважає, що апеляційна скарга не підлягає задоволенню. Судовим розглядом установлено, що згідно свідоцтва про народження, виданого повторно, серія НОМЕР_1 , ОСОБА_2 народився ІНФОРМАЦІЯ_1 , про що складено відповідний актовий запис №588. Батьком зазначено ОСОБА_3 , матір`ю - ОСОБА_1 (дошлюбне прізвище - ОСОБА_1) (а.с. 9а, 13). Рішенням комінтернівського районного суду м. Харкова від 19 липня 2018 року задоволено позов Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради до ОСОБА_3 , ОСОБА_1 про відібрання дитини від батьків без позбавлення батьківських прав. Відібрано малолітню дитину - ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , у батьків - ОСОБА_3 , ОСОБА_1 , без позбавлення батьківських прав, передавши дитину органам опіки та піклування для подальшого влаштування (а.с. 14-15).

З описової частини указаного рішення вбачається, що батьки дитини позов визнали. Рішенням Виконавчого комітету Харківської міської ради від 29.08.2018 №555 «Про надання дітям статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування», ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , наданий статус дитини, позбавленої батьківського піклування (а.с. 16). Розпорядженням Нововодолазької державної адміністрації Харківської області від 21 вересня 2018 року №388 «Про утворення прийомної сім`ї ОСОБА_4 та ОСОБА_5 та передачу на виховання і спільне проживання малолітнього ОСОБА_2 » зобов`язано утворити прийомну сім`ю ОСОБА_4 та ОСОБА_5 та визнати їх прийомними батьками. З 24 вересня 2018 року передати прийомним батькам на виховання та спільне проживання малолітнього ОСОБА_2 (а.с. 17-18).

Згідно повідомлення Служби у справах дітей Нововодолазької районної державної адміністрації Харківської області від 31.07.2019 №01-41/936, до служби у справах дітей звернулося із заявою подружжя ОСОБА_1 , ОСОБА_3 про визначення порядку їх спілкування з дитиною ОСОБА_2 Розпорядженням №488 від 27 листопада був визначений порядок спілкування та побачення батьків ОСОБА_1 , ОСОБА_3 з малолітнім сином ОСОБА_2 , а саме: раз на місяць кожної четвертої неділі з 10.00 до 13.00 години, за місцем проживання малолітнього ОСОБА_2 , смт Нова Вододага, Харківська область, у присутності прийомних батьків ОСОБА_4 та ОСОБА_5 , враховуючи думку та стан дитини. За повідомленням прийомних батьків ОСОБА_4 та ОСОБА_5 за період з грудня 2018 до липня 2019 рідні батьки відвідували свого сина на нейтральній території 6 разів: 23 грудня 2018 року - з собою привозили солодощі, іграшки, фрукти, були 3 години, дитині увагу приділяли; 20 січня 2019 року - з собою привозили солодощі, фрукти, були 3 години, з дитиною спілкувалися, цікавилися навчанням; 24 лютого 2019 року - з собою привозили солодощі, іграшку, фрукти, були 3 години, дитині увагу приділяли; 7 квітня 2019 року - з собою привозили солодощі, фрукти, з дитиною спілкувалися мало, більше розмовляли з прийомними батьками; 19 травня 2019 року мати приїздила сама, з собою нічого не привозила, з дитиною спілкувалася, фотографувала його; 19-22 червня 2019 року мама приїздила сама, в цей час прийомна мати та дитина знаходилися на обстеженні в ДУ «Інститут охорони здоров`я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України», рідна мати з собою нічого не привозила, лише заходила разом з сином до магазину за солодощами. На день народження ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_1 батьки привітали його ввечері і пообіцяли приїхати, але не приїхали. Після спілкування з рідними батьками ОСОБА_2 два дні не реагує на зауваження прийомних батьків, стає більш нервовим, неконтрольованим. Дитина весь час переживає, щоб прийомна мати його не віддала рідним батькам, і коли мова заходить про це, починає плакати, нервувати. Навіть коли рідна мати починає запитувати, чи поїде він з нею додому в м. Харків, хлопчик категорично відмовляється (а.с. 19).

Згідно повідомлення Служби у справах дітей Нововодолазької районної державної адміністрації Харківської області від 14.08.2019 №01-41/1013, 04 серпня 2019 року на зустріч з дитиною приїхала лише мати. Телефонуючи на день народження ОСОБА_2 ІНФОРМАЦІЯ_1, рідні батьки обіцяли привезти йому подарунок. Але подарунка не привезли, лише персики, банани та солодощі. Коли ОСОБА_2 запитав про подарунок, то мати пішла і купила бейблейд. Під час зустрічей рідні батьки більше спілкуються із прийомними батьками, ніж із хлопчиком та мало приділяють йому уваги. Одягу та взуття дитині не привозили, лише раз рідна мати заплатила в магазині за колготи (120 гривень), коли прийомна мати їх купувала. Під час останньої зустрічі прийомна мати запитала у ОСОБА_1, чи не планують вони забрати дитину в рідну сім`ю, на що рідна мати відповіла, що вони ремонту в квартирі не робили і забирати дитину зараз не будуть (а.с. 20). Свідоцтвом про право на спадщину від 27 грудня 2003 року, зареєстрованого в реєстрі за №1-2380, ОСОБА_7, державний нотаріус Пєрвомайської державної нотаріальної контори Харківської області, посвідчила, що на підставі статті 529 Цивільного Кодексу України (далі - ЦК України), спадкоємицею майна ОСОБА_8 , померлої ОСОБА_9 , є донька спадкодавці ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_2 . Спадкове майно, на яке видане це свідоцтво, складається, зокрема, з: квартири АДРЕСА_1 , яка належала спадкодавці на підставі договору купівлі-продажу, посвідченого приватним нотаріусом Первомайського районного округу Харківської обл., Васильєвою С.І, за р. №1455, та зареєстрованої в Первомайському БТІ Харківської області 01.06.2000 в реєстрову книгу №18 за реєстровим №4245. Квартира двокімнатна, ізольована, розташована на 2-му поверсі п`ятиповерхового цегляного будинку з усіма зручностями (а.с. 48). Згідно акту обстеження умов проживання від 03 січня 2020 року, складеного начальником ССД Петренко В.І., головним спеціалістом ССД Булатовою С.В., спеціалістом першої категорії ССД Малик М.А. на підставі заяви ОСОБА_1 з метою перевірки умов проживання,проведено обстеження умов проживання: АДРЕСА_1 . Житло складається з 2 кімнат з усіма зручностями. Умови проживання: санітарний стан житла задовільний, комунікації підключені, зроблено косметичний ремонт. Для виховання та розвитку

дитини створено такі умови: для дитини підготовлена окрема кімната, в якій є ліжко, куточок для навчання, шафа для одягу. В квартирі зареєстровані ОСОБА_1 - власниця житла, ОСОБА_2 ОСОБА_1 має намір повернути в біологічну родину свого малолітнього сина ОСОБА_2 , який виховується в прийомній сім`ї. В квартирі створено мінімальні умови для виховання та проживання дитини (а.с. 49). Згідно довідки про доходи №22 від 17.10.2019, виданої філією ДУ ЦОЗ ДКВС у Харківській та Луганській областях, ОСОБА_1 працює у філії ДУ ЦОЗ ДКВС у Харківській та Луганській областях (форма працевлаштування - основна) на посаді сестри медичної стаціонару. Загальна сума доходу за період з жовтня 2018 по вересень 2019 без урахування аліментів становить 37683,90 грн. (а.с. 50).

Відповідно до характеристики, виданої ОСОБА_1 , сестрі медичній стаціонару медичної частини №18 ДУ філії ЦОЗДКВС України у Харківській та Луганській області, незакінчена вища освіта, ХМБМК 1 бакалавр, за підписом завідувача медичної частини №18, ОСОБА_1 за період роботи характеризується з позитивного боку. До виконання службових обов`язків ставиться сумлінно. Накази, інструкції та інші нормативні акти, що регламентують діяльність медичної частини, знає добре, керується ними у своїй повсякденній діяльності. На посаді виявила себе принциповим і вимогливим співробітником. Здатна реально оцінювати становище справ, аналізувати позитивні та негативні результати роботи, розробляти та реалізовувати необхідні заходи, спрямовані на забезпечення службової діяльності. При виконанні завдань завжди ретельна, в повній мірі виявляє наполегливість і ініціативу. Енергійна, спроможна у критичних ситуаціях зберегти спокій, оцінити становище в цілому і прийняти вірне рішення. Виконує свої обов`язки сумлінно, з турботою ставиться до кожного пацієнта, дотримується санітарно-гігієнічних норм, веде документацію, здійснює контроль з видачі лікарських засобів, проводила перевірку відповідних документів на підставі наказів та інструкцій. На критику в свою адресу реагує, робить правильні висновки. Свої спеціальні знання підвищує в системі службової підготовки, до проведення занять відноситься задовільно, проявляє достатню ініціативу. За характером стримана, вольова, рішуча. Має високий загальноосвітній, культурний та професійний рівень, працює над їх підвищенням. Комунікабельна, з колегами підтримує доброзичливі відносини (а.с. 51).

Згідно сертифікату про проходження профілактичного наркологічного огляду серії 12ЯЯУ №901961 від 07.10.2019, за результатами огляду ОСОБА_1 наркологічні протипоказання до роботи з наркотичними, психотропними препаратами і прекурсорами не виявлені (а.с. 52). Згідно медичної довідки від 20.01.2016, дійсної до 20.10.2021, про проходження обов`язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів серії 12ЯЯХ №379249, у ОСОБА_1 психіатричних протипоказань до виконання обов`язків медичної сестри не виявлено (а.с. 53).

Згідно довідки про доходи № 9 від 04.02.2020, виданої філією ДУ ЦОЗ ДКВС у Харківській та Луганській областях, ОСОБА_1 працює у філії ДУ ЦОЗ ДКВС у Харківській та Луганській областях (форма працевлаштування - основна) на посаді сестри медичної стаціонару. Загальна сума доходу за період з серпня 2019 по січень 2020 без урахування аліментів становить 51311,41 грн. (а.с. 62). Відповідно до довідки-характеристики, виданої ДОП Первомайського ВП ГУНП в Харківській області 06.02.2020, ОСОБА_1 , яка мешкає за адресою: АДРЕСА_1 , має гарні відносини з боку сусідів, скарг та заяв від родичів та оточуючих щодо конфліктних ситуацій у побуті, порушень нею громадського порядку та зловживання спиртними напоями до Первомайського ВП ГУНП в Харківській області не надходило. До адміністративної відповідальності не притягалась (а.с. 63).

Згідно свідоцтва про смерть серії НОМЕР_2 , виданого Харківським міським відділом державної реєстрації актів цивільного стану Східного міжрегіонального управління міністерства юстиції (м. Харків), ІНФОРМАЦІЯ_3 ОСОБА_3 помер, про що складено відповідний актовий запис №8755 (а.с. 116). Згідно висновку по результатам психологічного дослідження від 16.03.2020, складеного 17.04.2020, проведеного спеціалістом з психології ФОП ОСОБА_10, в ході дослідження було виявлено, що ОСОБА_2 має затримку психомовного розвитку, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, йому властива піроманія, жорстоке

ставлення до тварин та енурез, що є тріадою, яка є результатом порушення розвитку механізмів пристосування до стресових навантажень. На даний момент тріада не рахується предиктором кримінальної поведінки, але є індикатором того, що дитина піддається чи піддавалась істотному стресу та є необхідність допомоги дитини з такими проблемами. Ці проблеми є частково генетично обумовленими, але здебільшого девіантна поведінка хлопця (жорстокість, крадіжки та інше) виникла через виховання у неблагополучній сім`ї, в якій ігнорувались як базові, фізичні, так і емоційні потреби дитини. Рекомендовано, серед іншого, виховання в сім`ї, де потреби дитини будуть враховані та задоволені. Оскільки прибування в прийомній сім`ї має позитивну динаміку у поведінкових проявах та розвитку ОСОБА_2 , то повернення до біологічних батьків може призвести до погіршення психічного стану дитини та в довгостроковій перспективі призвести до розвитку девіантної поведінки та зростання кримінальної направленості особистості (а.с. 81-82). З висновку Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради від 11 вересня 2019 року №579 вбачається, що під час перебування малолітнього ОСОБА_2 у прийомній родині біологічні батьки за період з грудня 2018 року по липень 2019 року відвідували сина на нейтральній території шість разів, станом його здоров`я не цікавилися, не виявляли бажання забрати дитину додому. Після спілкування з рідними батьками ОСОБА_2 не реагує на зауваження прийомних батьків, стає більш нервовим, неконтрольованим. Дитина весь час переживає, щоб прийомна мати його не віддала рідним батькам, і коли мова заходить про це, починає плакати, нервувати. Біологічні батьки до Департаменту з питанням про повернення дитини на виховання не зверталися. На підставі викладеного зроблено висновок, що ОСОБА_1 та ОСОБА_3 не змінили свого ставлення до дитини, злісно ухиляються від виконання своїх батьківських обов`язків. Посилаючись на вказані обставини Департамент служб у справах дітей Харківської міської ради вважає за доцільне позбавлення батьківських прав ОСОБА_1, ОСОБА_3 відносно малолітнього сина ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 (а.с. 7-9). Відповідно до частини 3 статті 51 Конституції України сім`я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Частинами 1, 2 статті 3 Конвенції про права дитини від 20.11.1989 передбачено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Дитині забезпечується такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов`язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів. Стаття 9 Конвенції покладає на держави-учасниці обов`язок забезпечувати те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. Відповідно до статті 18 Конвенції батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що права батьків щодо дитини є похідними від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й, у першу чергу, повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об`єктивних обставин спору, а тільки потім права батьків.

Згідно із статтею 18 Закону України «Про охорону дитинства» держава забезпечує право дитини на проживання в таких санітарно-гігієнічних та побутових умовах, що не завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку. У справі «Хант проти України» від 07.12.2006 Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) наголосив, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою

та важливістю мають переважати над інтересами батьків (пункт 54). Вирішення питання позбавлення батьківських прав має ґрунтуватися на оцінці особистості відповідача, його поведінки. Факт оскарження заявником заяви про позбавлення його батьківських прав також може свідчити про його інтерес до дитини (пункт 58). У справі «Мамчур проти України» від 16.07.2015 ЄСПЛ зауважив, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв`язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. При цьому основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні інтересів дитини в кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв`язків з сім`єю, крім випадків, коли сім`я є особливо непридатною або неблагополучною, а також в інтересах дитини є забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним.

У статті 7 Сімейного кодексу України (далі - СК України) визначено необхідність забезпечення дитині можливості здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов`язковість яких надана Верховною Радою України. Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Згідно із частинами 2, 4 статті 155 СК України батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Ухилення батьків від виконання батьківських обов`язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом.

Статтею 164 СК України визначені підстави позбавлення батьківських прав. Згідно частини 1 указаної статті, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він: не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров`я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; ухиляються від виконання своїх обов`язків щодо виховання дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти; жорстоко поводяться з дитиною; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини. Таким чином, перелік підстав позбавлення батьківських прав є вичерпним. Пунктами 15, 16, 18 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» судам роз`яснено, що позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та інше), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті споріднення з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов`язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об`єктивного з`ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей. Ухилення батьків від виконання своїх обов`язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов`язками. Жорстоке поводження полягає у фізичному або психічному насильстві, застосуванні недопустимих методів виховання, приниженні людської гідності дитини тощо. Хронічний алкоголізм батьків і захворювання їх на наркоманію мають бути підтверджені відповідними медичними висновками. Як експлуатацію дитини слід розглядати залучення її до непосильної праці, до заняття проституцією, злочинною діяльністю або примушування до жебракування. Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може

у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов`язків.

Частинами 1, 6 статті 81 ЦПК України встановлено, що кожна сторона зобов`язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях. Згідно статті 89 ЦПК України суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об`єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв`язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів). За положенням частини 6 статі 19 СК України суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування (про доцільність чи недоцільність позбавлення батьківських прав), якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини. З урахуванням наведених положень законодавства та встановлених при розгляді цієї справи фактичних обставин, апеляційний суд погоджується з позицією суду першої інстанції, що сукупності доказів, наданих на підтвердження позовних вимог у справі, недостатньо для висновку про застосування такого крайнього заходу впливу як позбавлення батьківських прав. Як вже зазначалось, захід впливу у вигляді позбавлення батьківських прав є винятковою мірою, яка тягне за собою серйозні правові наслідки як для матері, так і для дитини, яка вже лишилась без батька, і при позбавленні матері прав відносно неї взагалі залишиться позбавленим батьків. Тому такий захід підлягає до застосування лише тоді, коли змінити поведінку матері у кращий бік взагалі неможливо і лише при наявності вини в її діях. Відповідно предметом доказування у даній справі є факти, які обґрунтовують наявність вини в діях відповідача та того факту, що змінити поведінку матері по відношенню до своєї дитини взагалі неможливо, які мають бути встановлені при ухваленні судового рішення у справі. Навіть саме подання відзиву на позов, відзиву на апеляційну скаргу відповідачем свідчить про наявність її інтересу до виховання та спілкування з дитиною, про що вказано в рішенні ЄСПЛ у справі «Хант проти України» від 07.12.2006. Матеріали справи не свідчать про відсутність піклування про фізичний і духовний розвиток дитини з боку відповідача. Навпаки, вбачається, що вона докладає значних зусиль для виправлення своєї поведінки, яка стала підставою для відібрання у неї дитини. Так, вона має постійну роботу, стабільний дохід, власне житло, санітарний стан якого є задовільним. Окрема кімната в квартирі облаштована спеціально для дитини. Відповідач звернулась з заявою до відповідного органу з питання визначення порядку її спілкування з дитиною і регулярно відвідувала дитину згідно визначеного порядку спілкування; під час зустрічей цікавилась навчанням сина, спілкувалась з ним, зустрічі тривали близько 3 годин, що вказує на не поверхневе відношення відповідача до них. Отже, відповідач не уникає спілкування з сином. Посилання апелянта на той факт, що відповідач не надає прийомній родині коштів на утримання дитини не може свідчити про обґрунтованість підстав для позбавлення її батьківських прав. У матеріалах справи відсутні докази того, що спілкування дитини з відповідачем приносить йому шкоду, є небезпечним чи шкідливим для його здоров`я чи має негативний вплив на його розвиток, фізичний чи емоційний стан. Допитаний в судовому засіданні малолітній ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_1 висловив тверде бажання проживати разом з біологічною матір`ю, пояснив, що завжди чекає на неї та після побачень з нею не хоче повертатися до прийомної родини, тому що не має там добрих відносин з іншою дитиною ОСОБА_11 . Про матір висловлюється дуже позитивно, згадує, що вона з ним гуляла, готовила їжу, дбала про нього. З пояснень прийомної матері, наданих в суді першої інстанції, вбачається, що дитина радіє зустрічам з відповідачем, з задоволенням з нею спілкується як при особистих зустрічах, так і телефоном, позитивно реагує на намір матері взяти його з собою, але бажає

повернутися до прийомної сім`ї. При цьому, колегія суддів звертає увагу, що у даному спорі вирішується питання позбавлення ОСОБА_1 батьківських прав, а не відібрання дитини з прийомної родини і повернення її біологічній матері. Посилання апелянта на висновок по результатам психологічного дослідження ОСОБА_2 як на підставу задоволення позовних вимог колегія суддів також не вважає обґрунтованим, оскільки з даного висновку вбачається, що «дитина піддається чи піддавалась істотному стресу ... Ці проблеми є частково генетично обумовленими, але здебільшого девіантна поведінка хлопця виникла через виховання у неблагополучній сім`ї, в якій ігнорувались як базові, фізичні, так і емоційні потреби дитини. Рекомендовано … виховання в сім`ї, де потреби дитини будуть враховані та задоволені». Позиція спеціаліста, що повернення до біологічних батьків може призвести до погіршення психічного стану дитини, є припущенням. Посилання апелянта на притягнення ОСОБА_1 у 2017 році до адміністративної відповідальності за статтею 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення матеріалами справи не підтверджується. Крім того, позивач не посилався на вказану підставу під час розгляду справи судом першої інстанції, а тому колегією суду вона до уваги не приймається. З урахуванням того, що відповідач категорично заперечує проти позбавлення її батьківських прав, має бажання спілкуватися з сином та виховувати його, приймає заходи, спрямовані на налагодження стосунків із дитиною, колегія суддів вважає, що позбавлення ОСОБА_1 батьківських прав буде передчасним і погоджується з рішенням суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову, з попередженням відповідача про необхідність належного виконання обов`язків з виховання і утримання ОСОБА_2 .

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає, що судом першої інстанції обґрунтовано відмовлено в задоволенні позовних вимог. Доводи апеляційної скарги не дають підстав для висновку про неправильне застосування судом першої інстанції норм матеріального права та порушення норм процесуального права, яке призвело або могло призвести до неправильного вирішення справи, а стосуються переоцінки доказів. Суд першої інстанції повно та об`єктивно встановив фактичні обставини справи і дав їм належну правову оцінку, дослідив надані сторонами докази, на підставі яких дійшов вірного висновку про відмову в задоволенні позову. З огляду на те, що рішення суду відповідає вимогам закону, зібраним по справі доказам, обставинам справи, підстав для його скасування з мотивів, викладених в апеляційній скарзі, колегія суддів не вбачає. Згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини, яка відображає принцип, пов`язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов`язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов`язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною, залежно від характеру рішення («Серявін та інші проти України» (Seryavin and Others v. Ukraine) від 10 лютого 2010 року, заява №4909/04). Так як апеляційна скарга залишається без задоволення, то судові витрати, у відповідності до вимог статей 141, 382 ЦПК України та Закону України «Про судовий збір», між сторонами не розподіляються. Керуючись ст.ст. 367, 368, 374, 375, 382-384 ЦПК України, суд Апеляційну скаргу Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради залишити без задоволення. Рішення Комінтернівського районного суду м. Харкова від 14 липня 2020 року залишити без змін. Постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття та може бути оскаржена в касаційному порядку безпосередньо до Верховного Суду протягом тридцяти днів з дня складення повного судового рішення.

3. Поняття патронату як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Сімейний кодекс України (ст. 252) визначає патронат над дитиною *як тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.*

Сімейний кодекс України не дає визначення поняттю «дитина, яка опинилась у складних життєвих обставинах». Про дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, згадується у Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 №585[48].

Зокрема, відповідно до п. 5 названої постанови, дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, вважаються за наявності (у тому числі ймовірної):

1) чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, зокрема: часткова або повна втрата дитиною рухової активності, пам'яті; наявність у дитини невиліковної хвороби, хвороби, що потребує тривалого лікування, психічних та поведінкових розладів, зокрема внаслідок вживання психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; наявність у дитини поведінкових розладів через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків з виховання дитини; втрата дитиною соціальних зв'язків; шкода, заподіяна дитині та її сім'ї пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;

2) жорстокого поводження з дитиною, у тому числі пов'язаного з:

будь-якою формою рабства або практикою, подібною до рабства, зокрема продажем дітей та торгівлею ними, борговою залежністю, примусовою чи обов'язковою

[48] Про затвердження порядку забезпеченння соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження. Постанова КМУ від 01.06.2020 № 585. *Офіційний вісник України.* 2020. № 57.Стор. 53. Стаття 1779.

працею, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

вчиненням сексуального насильства стосовно дитини;

використанням, вербуванням або пропонуванням дитини для зайняття проституцією, виробництва творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру;

роботою, яка за характером чи умовами виконання може заподіяти шкоду фізичному або психічному здоров'ю дитини;

використанням дитини в жебрацтві, втягненням її в жебрацтво (систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб);

втягненням дитини у злочинну діяльність, залученням її до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин;

діями, що призвели до виникнення обставин, за яких дитина стала очевидцем злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності особи;

діяннями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, внаслідок якого дитина постраждала або свідком (очевидцем) якого вона була;

діяннями (діями або бездіяльністю) домашнього насильства, в якому дитина є кривдником;

вчиненням булінгу (цькування) стосовно дитини;

вчиненням булінгу (цькування) дитиною;

3) загрози життю або здоров'ю дитини, у тому числі пов'язаної з:

незабезпеченням дитини належним харчуванням, необхідною медичною допомогою, відповідним для її віку доглядом;

залишенням дитини віком до семи років або дитини у безпорадному стані (хворої, з обмеженням життєдіяльності тощо) в приміщенні, громадському або іншому місці без нагляду осіб, які досягли 14 років;

залишенням дитини віком до десяти років більше ніж на півгодини на вулиці без відповідного для природно-кліматичних умов одягу або без дотримання відповідного для віку температурного режиму;

залишенням дитини під наглядом осіб з наявними ознаками алкогольного чи наркотичного сп'яніння, перебування під дією психоактивних речовин, вираженого психічного розладу;

невідкладним станом батьків дитини, що є прямою загрозою їх життю та здоров'ю або їх оточенню;

обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій, збройних конфліктів тощо;

наявною у правоохоронних органів інформацією про можливий та/або підтверджений факт вчинення злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності дитини, у тому числі викрадення, торгівлі дітьми.

Складні життєві обставини дитини можуть включати одну, декілька або всі перелічені у цьому пункті підстави, які повинні обов'язково враховуватись при здійсненні її соціального захисту та соціальної роботи з нею. При цьому при взятті дитини на облік повинна бути визначена домінуюча підстава (підстава, яка мала найбільший негативний вплив на стан її здоров'я та розвитку)[49].

Характеризуючи правові підстави укладення договору про патронат над дитиною, можна зауважити, що на сьогодні основними нормативно-правовими актами в досліджуваній нами сфері є СК України та Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», якою

[49] Резнік Г.О. Особливості інституту патронатного виховання. 2019. № 9. С. 107.

затверджені Порядок створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, Типовий договір про патронат над дитиною, Порядок оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя.

Окрім зазначених нормативно-правових актів, при укладенні договору про патронат над дитиною повинні враховуватись також положення Законів України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно- правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» тощо.

Поняття «патронат» з'явилося у сімейному законодавстві у зв'язку із прийняттям Сімейного кодексу України (2002 р.).

На думку Л. І. Фуштей, поняття «патронат» вживається в таких основних значеннях:

як основа утворення родинних взаємин у ситуації, коли знаходиться певна частина дітей, які втратили батьків (діти-сироти) чи через різні причини позбавлені батьківського піклування, а також наявна відповідна категорія дорослих осіб, які не мають/чи мають своїх дітей та виявляють своє бажання взяти одного чи декількох таких дітей на патронатне виховання; у цих випадках держава офіційно юридично закріплює таке оформлення родинних взаємин через термін «патронат»;

як діяльність родичів, близьких або нерідних осіб, спрямована на турботу й підтримку дітей у задоволенні їхніх основних життєво необхідних потреб, захист їхніх інтересів у процесі особистісного становлення;

як діяльність окремих груп осіб, що представляють різні інституційні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування (притулки, інтернатні, патронатні та інші утворення)[50].

У науковій літературі також звертається увага на те, що патронат (патронаж) – не тільки форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а й форма соціального обслуговування, переважно в домашніх умовах, окремих фізичних осіб певних категорій і форма державного нагляду за особами, які звільнилися після відбування покарання, та надання їм соціальної допомоги, форма державної служби [51].

Сімейний патронат як інновація забезпечення права дитини на сім'ю, нова комплексна послуга вразливим сім'ям з дітьми передбачає: тимчасовий догляд і виховання дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, у сім'ї патронатних вихователів і водночас надання фахівцями соціальної сфери інтенсивних підтримуючих послуг біологічній сім'ї дитини для відновлення її здорового функціонування. Влаштування дитини в сім'ю патронатних вихователів надає їй можливість уникнути досвіду інституційної опіки (тимчасового влаштування в притулок для дітей/центр соціально- психологічної реабілітації дітей, лікарню), частково відновити особистісний потенціал, компенсувати депривaційні порушення через отримання досвіду позитивних міжособистісних стосунків, ознайомлення й прийняття нових моделей поведінки, сім'ї[52].

Таким чином, п*атронатне виховання* – це форма влаштування дитини, яка залишилися без піклування батьків, в сім'ю патронатного вихователя за обов'язкової умови розмежування прав і обов'язків по захисту прав та законних інтересів цієї дитини між уповноваженою службою по патронатному вихованню та патронатним вихователем.

---

[50] Фуштей Л. Історія становлення патронатних відносин в Україні. *Освітній простір України* : науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2015. С. 19–20.

[51] Зілковська Л. М. Недоліки законодавства про патронат над дітьми та шляхи його вдосконалення. *Держава і право*. 2007. Вип. 38. С. 381–389.

[52] Петрочко Ж. В. Теоретичні основи патронату над дітьми. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2014. № 1. С. 88–89.

Під *патронатом* слід розуміти спеціальну форму влаштування дитини, яка потребує державного захисту, на виховання в сім'ю патронатного вихователя за умови розмежування прав і обов'язків по захисту прав та інтересів дитини між уповноваженою службою по патронатному вихованню та патронатним вихователем.

В сім'ю патронатного вихователя дитина може поміщатися тимчасово до вирішення питання щодо: повернення її біологічним батькам; усиновлення; передачу опікунам чи піклувальникам; влаштування до дитячого виховного закладу. В такому випадку патронатна сім'я виконує функцію як би «швидкої допомоги», в яку передаються діти, у терміновому порядку вилучені із їхніх кризових сімей за причини загрози їхньому життю чи здоров'ю .

Викладене вище надає можливість виокремити особливості такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як патронат, а саме:

– патронат є особливою оплачуваною, строковою (від 3-х до 6-ти місяців) послугою з виховання дітей на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин, що виражена у формі письмового договору;

– патронат, насамперед, передбачає догляд, виховання та реабілітацію дитини;

– для влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя потрібна згода дитини її батьків, інших законних представників та згода всіх членів сім'ї патронатного вихователя;

– при влаштуванні дитини в сім'ю патронатного вихователя її батьки не звільняються від обов'язку щодо утримання дитини;

– на період перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя за нею зберігається право на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до влаштування в сім'ю патронатного вихователя;

– одночасно до сім'ї патронатного вихователя можуть бути влаштовані лише діти, які є між собою рідними братами та сестрами, або діти, які виховувалися в одній сім'ї[53].

Отже, поступовою відмовою від інституційних форм утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, держава визнала, що одним із найважливіших завдань є створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей. Сьогодні найбільш ефективним у цьому відношенні визнається передача дітей цієї категорії на виховання у сім'ю. Саме шляхом запровадження прийомного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна виконати вимоги міжнародних документів щодо забезпечення права дитини, в тому числі дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування – зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння.

До того ж, в усьому світі вже переконались: система патронатного виховання дітей набагато ефективніша і фінансово вигідніша (на утримання дітей в системі патронатного виховання витрачається в 1,5 рази менше, ніж на аналогічне утримання в інтернатних закладах).

ДУМКА ВЧЕНОГО:

«Патронат є особливою формою влаштування, метою якого є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом із батьками/законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на повернення в сім'ю відповідно до найкращих інтересів дитини.

[53] Резнік Г.О. Особливості інституту патронатного виховання. 2019. № 9. С. 107.

Зміст патронату – це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

До сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, належать сім'ї (особи), які не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив таких обставин, як відсутність житла, призначеного та придатного для проживання, жорстоке поводження з дитиною в сім'ї, відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, взяття під варту одного з членів сім'ї (особи) тощо.

Підставою виникнення відносин патронату є відповідний договір між органом опіки та піклування та патронатним вихователем»[54].

ЗАКОНОДАВСТВО

ПОРЯДОК

виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя та оплати послуги патронату над дитиною[55]

1. Цей Порядок визначає механізм призначення і виплати за рахунок коштів державного бюджету соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя, оплати послуги патронату над дитиною (далі - грошове забезпечення) та здійснення видатків на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за патронатного вихователя на період до 2027 року.

2. Призначення і виплата соціальної допомоги та грошового забезпечення здійснюються структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради (далі - структурний підрозділ з питань соціального захисту населення).

3. Для призначення соціальної допомоги та грошового забезпечення патронатний вихователь пред'являє паспорт громадянина України, паспорт іноземця або посвідку на постійне місце проживання або інший документ, що посвідчує особу, за технічної можливості паспорт громадянина України у вигляді відображення в електронній формі інформації, що міститься у паспорті громадянина України у формі картки, а також інформації про місце проживання (за наявності), що подаються засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та подає:

1) заяву про призначення соціальної допомоги та грошового забезпечення із зазначенням реквізитів особових рахунків, відкритих у банківській установі;

2) довідку з місця навчання про розмір стипендії дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

3) копії таких документів:

наказу служби у справах дітей про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;

електронну копію одного з передбачених Податковим кодексом України документів з даними про реєстраційний номер облікової картки платника податків, що за технічної можливості подається засобами Порталу Дія (крім іноземців та осіб без громадянства);

договору про умови запровадження та організацію функціонування послуги патронату над дитиною, що надаватиметься сім'єю патронатного вихователя (далі - договір про умови запровадження патронату);

---

[54] Див.: Кравчик М.Б. Особливості патронату в законодавстві України. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського.* 2020. № 5. Т. 31 (70). С. 29.

[55] Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сімї патронатного вихователя, влаштування. перебування дитини в сімї патронатного вихователя. Постанова КМУ № 893 від 20.08.2021. *Офіційний вісник України.* 2022. № 41. Стор. 74. Стаття 2228.

акта про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;

свідоцтва про народження дитини (у разі наявності) або за технічної можливості електронну копію відображення в електронному вигляді інформації, що міститься у свідоцтві про народження, виготовленому на паперовому бланку, що подається засобами Порталу Дія (для дітей з інвалідністю, дітей віком до трьох років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності), або інший документ, що посвідчує особу;

виписки з акта огляду медико-соціальної експертної комісії або медичного висновку лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу про дитину з інвалідністю, виданої в порядку, установленому МОЗ.

Заява з необхідними документами подаються в паперовій чи за технічної можливості в електронній формі.

За наявності електронної інформаційної взаємодії між державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами або організаціями, у володінні яких перебуває інформація, необхідна для надання послуги патронату над дитиною, така інформація патронатним вихователем не подається.

4. Заява з необхідними документами для призначення соціальної допомоги та грошового забезпечення приймаються уповноваженими посадовими особами районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради або посадовими особами центрів надання адміністративних послуг, які не пізніше ніж протягом наступного робочого дня з дати їх надходження:

реєструють заяву та формують електронну справу (заповнюють відповідні електронні форми з використанням інформаційних систем Мінсоцполітики);

надсилають електронну справу відповідному структурному підрозділу з питань соціального захисту населення засобами електронного зв'язку через інформаційні системи Мінсоцполітики з дотриманням вимог Законів України "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про електронні довірчі послуги", "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах".

Після формування електронної справи пакет документів, поданий патронатним вихователем у паперовій або електронній формі протягом п'яти робочих днів передається відповідному структурному підрозділу з питань соціального захисту населення.

До регіонального центру з нарахування та здійснення соціальних виплат надсилається паперова або електронна справа, сформована з поданим патронатним вихователем пакетом документів.

Документи, на підставі яких призначено соціальну допомогу та грошове забезпечення, зберігаються протягом п'яти років після припинення зазначених виплат.

5. Структурним підрозділом з питань соціального захисту населення, що отримав пакет документів, протягом десяти календарних днів призначаються і виплачуються соціальна допомога та грошове забезпечення на період з дня влаштування дитини у сім'ю патронатного вихователя до дня її вибуття з такої сім'ї включно та поновлюються у разі влаштування наступної дитини до сім'ї патронатного вихователя.

Виплата соціальної допомоги припиняється на підставі рішення районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення), сільської, селищної ради про вибуття дитини із сім'ї патронатного вихователя та копії акта про факт передачі дитини.

Соціальна допомога виплачується на кожну дитину, влаштовану до сім'ї патронатного вихователя, та використовується патронатним вихователем у повному обсязі для задоволення її потреб.

Розмір соціальної допомоги становить 2,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на місяць, для дітей з інвалідністю - 3,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на місяць.

У разі коли дитині виплачується призначена в установленому порядку стипендія, розмір соціальної допомоги визначається як різниця між 2,5 прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, для дітей з інвалідністю - 3,5 прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку та розміром стипендії за попередній повний місяць на момент влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя.

У разі зміни розміру стипендії патронатний вихователь зобов'язаний протягом десяти робочих днів з моменту отримання відповідної інформації повідомити структурному підрозділу з питань соціального захисту населення для проведення відповідного перерахунку розміру раніше призначеної соціальної допомоги.

Підставою для припинення виплати соціальної допомоги у разі досягнення дитиною повноліття або її смерті є письмове повідомлення служби у справах дітей.

6. Грошове забезпечення виплачується патронатному вихователю за надану послугу патронату над дитиною і включає оплату за:

надану послугу патронату над дитиною (щомісяця не пізніше 10 числа наступного періоду);

надання батькам/законним представникам дитини протягом семи днів після вибуття дитини із сім'ї патронатного вихователя консультативної підтримки щодо її догляду, виховання та реабілітації;

надання послуги патронату над дитиною понад три місяці відповідно до пункту 32 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною".

Розмір грошового забезпечення становить п'ять прожиткових мінімумів для працездатних осіб на місяць.

У разі коли до сім'ї патронатного вихователя влаштовано дитину віком до одного року, дитина з інвалідністю, малолітня або неповнолітня вагітна, ВІЛ-інфікована дитина або одночасно двоє і більше дітей, розмір грошового забезпечення збільшується на 10 відсотків за кожну дитину, але сумарно не більш як на 50 відсотків.

У разі неможливості використання у повному обсязі чи частини накопичених днів за надання послуги патронату над дитиною понад три місяці чи надання батькам/законним представникам дитини консультативної підтримки щодо її догляду, виховання та реабілітації, після вибуття дитини у зв'язку з влаштуванням до сім'ї патронатного вихователя наступної дитини, патронатному вихователю виплачується компенсація в повному обсязі.

7. Соціальна допомога та грошове забезпечення виплачуються через відповідну банківську установу, зазначену у заяві патронатного вихователя.

У разі перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя неповний місяць соціальна допомога та грошове забезпечення виплачуються пропорційно кількості календарних днів перебування дитини під патронатом.

У разі встановлення законом іншого прожиткового мінімуму розмір соціальної допомоги та грошового забезпечення перераховується без додаткового звернення патронатного вихователя.

8. Під час розірвання договору про умови запровадження патронату структурний підрозділ з питань соціального захисту населення здійснює перерахунок призначень та виплат з метою повернення до державного бюджету надмірно виплачених коштів соціальної допомоги та грошового забезпечення.

Сума невикористаних коштів на утримання дитини, надмірно виплачених коштів соціальної допомоги та грошового забезпечення повертається патронатним вихователем до державного бюджету протягом п'яти днів з дати розірвання договору про умови запровадження патронату.

Сума неповернутих до державного бюджету коштів стягується згідно із законодавством.

9. Видатки, пов'язані з виплатою соціальної допомоги та грошового забезпечення, та видатки на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за патронатних вихователів здійснює структурний підрозділ з питань соціального захисту населення за рахунок коштів державного бюджету.

10. Структурний підрозділ з питань соціального захисту населення подає щомісяця до 5 числа структурному підрозділу з питань соціального захисту населення обласної, Київської міської держадміністрації інформацію про призначення соціальної допомоги та грошового забезпечення або припинення їх виплати для її узагальнення та подання до 10 числа Мінсоцполітики.

4. Поняття та загальна характеристика договору про патронат. Припинення договору про патронат над дитиною.

Дитина передається у сім'ю патронатного вихователя шляхом укладення договору про патронат.

Відповідно до ст. 253 СК України, за договором про патронат над дитиною орган опіки та піклування влаштовує дитину, яка перебуває у складних життєвих обставинах у сім'ю патронатного вихователя.

В юридичній літературі вказується, що така форма влаштування дітей, характеризується низкою особливих ознак, а саме:

– відносини патронатного виховання виникають на підставі укладення договору;

– договір про патронат – це відплатний сімейний договір;

– для виникнення патронатних правовідносин необхідна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити;

– патронатне виховання має обмежений строком характер – не може перевищувати трьох місяців;

– за патронату батьківських прав не виникає, а дитина передається лише на виховання;

– між патронатним вихователем і дитиною не виникає аліментних зобов'язань.

На відміну від інших форм сімейного влаштування, патронатне виховання є найбільш гнучкою формою. Діти передаються на виховання на строк, який є необхідним для дитини, чітко розмежована відповідальність із захисту прав дитини та визначені обов'язки сторін[56].

Форма договору – проста письмова, тобто для його чинності достатньо письмового викладення умов, підписів уповноважених представників органу опіки та піклування і патронатного вихователя, а також відповідної печатки органу опіки та піклування.

Сторонами договору про патронат є орган опіки та піклування і патронатний вихователь.

Сім'я патронатного вихователя - це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі.

Патронатний вихователь - це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї.

Ст. 252 СК України не містить вимог щодо особи патронатного вихователя. Однак, вона вказує, що патронатними вихователями не можуть бути особи, визначені ст. 212 СК України, а саме: обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами (опікунами,

[56] Кравчик М.Б. Особливості патронату в законодавстві України. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського.* 2020. № 5. Т. 31 (70). С. 29.

піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу); страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-**1**, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324, 442 КК України або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших кримінальних правопорушень; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; є особами без громадянства; перебувають у шлюбі з особою, яка відповідно до пунктів 3-6, 8 і 10 статті 212 СК України не може бути патронатним вихователем.

Крім зазначених осіб, не можуть бути патронатними вихователями особи, інтереси яких суперечать інтересам дитини.

Оскільки основним завданням патронатного вихователя є забезпечення належного виховання дитини, яка передається в його сім'ю, обов'язковим для органу опіки та піклування є здійснення обстеження умов життя майбутнього патронатного вихователя з метою з'ясування можливості створити останнім належні для виховання і розвитку дитини умови. Крім того, необхідно одержати від лікувального закладу відповідні довідки про відсутність у членів сім'ї патронатного вихователя захворювань, що можуть перешкоджати переданню дитини, яка має потребу у патронатному вихованні, у нову сім'ю, тобто як це передбачено в п.3.3 Правил опіки та піклування.

Предметом договору є прийняття дитини у сім'ю і забезпечення її належним вихованням.

Строк договору – перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя встановлюється органом опіки та піклування і не може перевищувати трьох місяців. У разі наявності обставин, що обґрунтовують необхідність і доцільність перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя понад зазначений термін, орган опіки та піклування може його продовжити. Загальний термін перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати шість місяців.

Договір патронату належить до категорії оплатних, оскільки за виконання функцій патронатного вихователя, останній отримує щомісячну оплату. Оплата послуг патронатного вихователя та виплата соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів у розмірі та порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

Умови патронату:

- дитина повинна бути такою, що перебуває у складних життєвих обставинах (позбавлена батьківського піклування);
- для влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя потрібна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити;
- влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя здійснюється за письмовою згодою її батьків, інших законних представників. У разі якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їхньої згоди на влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя потрібна згода їхніх батьків;
- влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя здійснюється без згоди батьків, інших законних представників у разі відібрання у них дитини, відсутності

відомостей про місце їх перебування, а також за наявності безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини;

- за виконання своїх обов'язків патронатний вихователь отримує плату, розмір якої визначається за його домовленістю з органом опіки та піклування.

Відповідно до ст. 254 СК України, дитина, яка передана на виховання у сім'ю патронатного вихователя, зберігає такі права:

1. На період перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя за нею зберігається право на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вона мала до влаштування в сім'ю патронатного вихователя.

2. Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами.

3. Дитина, влаштована в сім'ю патронатного вихователя, має інші права, визначені законодавством.

Укладення договору про патронат над дитиною, покладає на патронатного вихователя наступні обов'язки:

- забезпечити дитину житлом, одягом, харчуванням тощо;
- створити дитині умови для навчання, фізичного та духовного розвитку;
- співпрацювати з батьками, іншими законними представниками дитини задля подолання складних життєвих обставин у межах та у спосіб, визначені органом опіки та піклування;
- забезпечити надання чи доступ до послуг, визначених договором про патронат над дитиною;
- сприяти контактам дитини з батьками, іншими законними представниками, родичами, крім випадків, коли батьки позбавлені батьківських прав або в судовому порядку обмежені у праві спілкування з дитиною.

Крім того, виконуючи обов'язки опікуна, патронатний вихователь вчиняє правочини від імені та в інтересах дитини, переданої йому на виховання (ст. 67 ЦК) та здійснює управління її майном (ст. 72 СК).

Патронатний вихователь, його дружина, чоловік, близькі родичі не мають права укладати з дитиною, переданою на виховання, договори, за винятком передання дитині майна за договором дарування або у безоплатне користування за договором позички. Патронатний вихователь не має права від імені дитини, взятої на виховання, без дозволу органу опіки та піклування, вчиняти правочини щодо відмови від майнових прав підопічного; укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню або (та) державній реєстрації та інші, передбачені ч.1 ст.71 ЦК України

Припинення договору про патронат:

Ст. 253 СК України встановлено перелік підстав для припинення договору про патронат.

Договір про патронат над дитиною припиняється у разі:

- прийняття органом опіки та піклування рішення про повернення дитини до її батьків, інших законних представників;
- усиновлення дитини;
- встановлення над нею опіки чи піклування;
- влаштування дитини на виховання в сім'ю громадян (прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до дитячого закладу, закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу;
- досягнення дитиною повноліття;
- укладення неповнолітньою дитиною, переданою під патронат шлюбу;
- смерті дитини чи патронатного вихователя.

Договір про патронат над дитиною може бути розірваний за згодою сторін або за рішенням органу опіки та піклування, суду у разі невиконання патронатним вихователем своїх обов'язків за договором.

Припинення договору про патронат може мати місце у разі здійснення його основної мети – досягнення дитиною 18-річного віку і у зв'язку з цим завершенням процесу виховання. Тобто має місце припинення договору у зв'язку з його виконанням.

Договір про патронат припиняється у разі відмови від нього вихователя або дитини, яка досягла 14 років. До призначення дитині нового вихователя або передання дитини іншій особі, навчальному закладові, закладові охорони здоров'я або соціального захисту вихователь, який відмовився від договору, зобов'язаний піклуватися про дитину.

Договір про патронат може бути розірваний за згодою сторін або за рішенням суду в разі невиконання вихователем своїх обов'язків або якщо між ним та дитиною склалися стосунки, як перешкоджають виконанню обов'язків за договором.

Прийняти рішення про розірвання договору за позовною заявою органу опіки та піклування, суд може за наявності таких обставин:

- невиконання патронатним вихователем своїх обов'язків щодо виховання дитини, або у разі створення небезпечних умов для здоров'я дитини у зв'язку із тяжкою інфекційною хворобою члена сім'ї патронатного вихователя;
- коли між дитиною та вихователем склалися такі стосунки, які виключають можливість спільного проживання та належного виховання дитини тощо.

ДУМКА ВЧЕНОГО[57]

«На думку деяких вчених, патронат над дітьми — це правовий інститут не тільки сімейного, а й права соціального забезпечення, оскільки за такої форми родинного виховання в повному розумінні цього слова здійснюється соціальне обслуговування біологічних і соціальних сиріт. Договір про патронат доцільно було б віднести до комплексних договорів. Так, договір про патронат є підставою для виникнення правовідносин як майнового, так і немайнового характеру. Правовідносини, що випливають із цього договору, регулюються різними галузями права (сімейне право, цивільне право). Усі зобов'язання, що виникають із цього договору, спрямовані на реалізацію єдиної мети — створити найкращі умови для забезпечення особистих і майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На нашу думку, досліджуваний договір характеризується переважно рисами цивільно-правового договору. Зокрема, для укладення договору патронату над дітьми є необхідним та достатнім вираження волі сторін. Відповідно цей договір належить до двосторонніх угод. Також договір патронату над дітьми належить до взаємних та відплатних договорів. Взаємність обумовлена тим, що обов'язки патронатного вихователя кореспондують обов'язкам районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації або виконавчого комітету міської ради. Наприклад, відповідний орган державної влади або орган місцевого самоврядування зобов'язаний за участю уповноважених структурних підрозділів і закладів охорони здоров'я, соціального захисту населення, навчальних закладів забезпечити надання освітніх послуг відповідно до віку, розвитку та особливих потреб дитини, а патронатний вихователь зі свого боку зобов'язаний створити дитині належні умови для проживання, навчання, фізичного та духовного розвитку тощо. Окрім цього, за надання послуг патронатний вихователь отримує оплату за рахунок коштів місцевих бюджетів у розмірі та порядку, визначених Кабінетом Міністрів України (ст. 256 СК України). Таким чином, договір патронату над дітьми є відплатним договором.

Ще однією особливістю договору патронату над дітьми є те, що цей договір можна вважати прикладом договору на користь третьої особи, тобто договору, в якому певна особа (боржник) зобов'язана виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена в договорі (ст. 636 Цивільного кодексу України).

[57] Романюк У.В. Правова природа та зміст договору про патронат. *Університетські наукові записки.* 2018. № 66. С. 95-110.

Сторонами договору про патронат є: 1) орган опіки та піклування; 2) особа, яка виявила бажання взяти у свою сім'ю дитину та забезпечити їй належне виховання (патронатний вихователь); 3) дитина, якщо вона досягла такого віку, що може висловити згоду на передачу її у сім'ю патронатного вихователя. Отже, існують дві позиції: прибічники однієї вважають, що в договорі про патронат беруть участь дві сторони (орган опіки та піклування й патронатний вихователь); прибічники іншої позиції вважають, що, крім органу опіки та піклування і патронатного вихователя, в укладенні договору бере участь і дитина, причому виступає стороною. На нашу думку, слід погодитися із доводами про те, що, попри те, що права та обов'язки патронатного вихователя та органу опіки та піклування спрямовані на забезпечення належного виховання та утримання дитини, яка залишилася без батьківського піклування й була передана під патронат, ця дитина не є учасником патронатного договору і не наділяється самостійним правом вимоги щодо виконання умов договору. У той же час, якщо звернутися до змісту постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», а саме до п. 16 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя можна визначити, що якщо передача дитини під патронат здійснюється за згодою батьків (законних представників дитини), вони є стороною договору про патронат над дитиною.

На нашу думку, батьки дитини або її законні представники є стороною договору про патронат, оскільки зазначений договір передбачений не для регулювання питання передачі дитини на виховання на довготерміновий період, коли усиновителі отримують усі права та обов'язки батьків дитини, а прийомні батьки, батьки-вихователі або опікуни чи піклувальники — низу прав та обов'язків щодо виховання дитини в межах, визначених відповідним договором або положеннями законодавства, які визначають повноваження опікуна чи піклувальника, однак таке виховання має постійний характер, а відповідні особи фактично замінюють батьків з питань здійснення виховання дитини.

Патронатний вихователь надає послуги із здійснення патронату над дитиною, в тому числі й виховні функції лише у визначених договором про патронат межах та відповідно до рекомендацій батьків/законних представників (у разі влаштування дитини за їх згодою). При цьому батьки (законні представники) дитини повинні виконувати обов'язки стосовно усіх інших сторін договору: а) стосовно патронатного вихователя про надавання інформації про потреби, особливості догляду дитини, харчування та режим дня та іншу важливу інформацію, яку необхідно враховувати під час здійснення патронату над дитиною, не перешкоджання патронатному вихователю у виконанні обов'язків та здійсненні прав, які визначено у договорі; б) стосовно дитини щодо забезпечення її одягом, взуттям, особистими речами та передання наявних медичних документів дитини (медичної картки, висновків та рекомендацій спеціалістів), підтримування визначений службою у справах дітей спосіб контакту з дитиною з урахуванням її найкращих інтересів; в) щодо органу опіки та піклування у особі служби у справах дітей про дотримання рекомендацій щодо контакту з дитиною під час перебування її у сім'ї патронатного вихователя, інформування служби про обставини, що призвели до влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя, та інші важливі обставини щодо неї та її сім'ї; щодо всіх сторін договору, співпраці із зазначеними суб'єктами з питань забезпечення прав та інтересів дитини, подолання складних життєвих обставин. Що стосується інших форм влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, то батьки дитини (якщо вони є) усунені від процесу виховання дитини.

Говорячи про передумови укладення договору про патронат над дитиною, необхідно зауважити, що всі зазначені передумови можна поділити на: — матеріальні: наявність дитини; наявність складних життєвих обставин в житті дитини, її батьків або інших законних представників; наявність органу опіки та піклування, на який покладено обов'язок з влаштування вищезазначеної дитини до сім'ї патронатного вихователя; наявність сім'ї патронатного вихователя; — правові: наявність сукупності правових норм, що регулюють питання патронату над дітьми в Україні, передусім СК України, інших законів України, а також постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною», якою визначено Порядок

створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, Типовий договір про патронат над дитиною та Порядок оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя.

При цьому найбільш суперечливою для розуміння є така матеріальна передумова, як наявність складних життєвих обставин у житті дитини, її батьків або інших законних представників. Зазначена ситуація обумовлена тим, що чинний СК України не містить законодавчого визначення поняття «складних життєвих обставин», а дефініції, наявні в інших нормативно-правових актах, через свої недоліки не сприяють ефективному регулюванню правовідносин, пов'язаних із патронатом над дитиною. У зв'язку з цим, слід доповнити ст. 252 СК України пунктом такого змісту: «Складні життєві обставини — це обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками, способом життя та іншими життєвими ситуаціями, внаслідок яких батьки дитини або інші законні представники, частково або повністю не мають (не набули або втратили) здатності чи можливості піклуватися про дитину, в тому числі забезпечувати її належне виховання та матеріальне забезпечення, або внаслідок яких дитина тимчасово не може перебувати разом зі своїми батьками або іншими законними представниками». Як відомо, під змістом договору слід розуміти умови, що визначаються на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Власне, це ті умови, на яких сторони погодилися виконувати договір. Відповідно до ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. При цьому істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів такого виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однією зі сторін має бути досягнуто згоди. Так, відповідно до ст. 252 СК України, п. 1 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя та п. 1 Типового договору про патронат над дитиною предметом цього договору є вчинення дій, спрямованих на забезпечення тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Окрім предмета до істотних умов договору про патронат над дитиною можна віднести також права та обов'язки сторін цього договору. У зв'язку з цим, слід наголосити, що ст. 255 СК України визначає обов'язки патронатного вихователя, які конкретизовані в Типовому договорі про патронат над дитиною. Разом з тим слід зауважити, що практика більш повного розкриття обов'язків патронатного вихователя в договорі про патронат над дитиною є досить поширеною і в законодавстві інших країн. Наприклад, у договорі про патронат над дитиною штату Каліфорнія (США) серед обов'язків патронатного вихователя виділено з-поміж інших і зобов'язання забезпечити дитині виховання, освіту, догляд, одяг відповідно до її потреб, і зобов'язання заохочувати спілкування дитини із її батьками тощо.

Отже, договір про патронат над дитиною є самостійним цивільно-правовим договором, в основі якого лежить нематеріальне зобов'язання, а саме зобов'язання з виховання дитини та забезпечення її нормального фізичного існування. Батьки (законні представники) дитини є стороною договору про патронат над дитиною в разі встановлення патронату над дитиною за їх згодою: по-перше, у зв'язку із нормативним визначенням цього питання, по-друге, у зв'язку із тим, що у випадку передачі дитини під патронат батьки дитини зберігають усі права та обов'язки батьків, однак частина цих прав на короткостроковий період передається патронатному вихователю, який повинен слідувати їх рекомендаціям, а за батьками залишається окремі обов'язки щодо спілкування з дитиною та її часткового утримання; по-третє, таке влаштування є тимчасовим заходом, після завершення якого дитина повертається у сім'ю. При застосуванні інших форм влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, батьки повністю усуваються від виховання дитини, а спілкування з нею можливе лише у визначених межах. Усі передумови укладення договору про патронат над дитиною можна поділити на матеріальні (наявність дитини; наявність складних життєвих обставин в житті

дитини, її батьків або інших законних представників; наявність органу опіки та піклування, на який покладено обов'язок з влаштування вищезазначеної дитини до сім'ї патронатного вихователя; наявність сім'ї патронатного вихователя) та правові (нормативне регулювання зазначеного питання). З метою вдосконалення нормативного урегулювання передумов укладення договору патронату, пропонуємо доповнити ст. 252 СК України, визначивши в ньому поняття складних життєвих обставин, яке застосовується до договору про патронат над дитиною. Перелік прав та обов'язків патронатного вихователя, визначених у Типовому договорі про патронат над дитиною, доцільно доповнити вимогою щодо здійснення патронатним вихователем своїх обов'язків у спосіб, який унеможливлює приниження честі та гідності дитини та виключає застосування таких покарань, як: завдання тілесних чи психічних страждань, позбавлення їжі, грошових засобів, можливості відвідування дитини її батьками тощо».

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

Постанова Кабінету Міністрів України № 581 від 10.05.2022 р. «Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя»[58]

«35. У період запровадження в Україні надзвичайного або воєнного стану регіональний центр може видати рекомендацію про можливість надання послуги патронату над дитиною кандидату у патронатні вихователі та добровільному помічнику в разі успішного проходження ними основного курсу навчання.

Рішення про надання послуги патронату над дитиною та укладення договору про умови запровадження патронату приймається протягом п'яти календарних днів за розпорядженням сільського, селищного, міського голови, виданим на підставі підготовленого службою подання з урахуванням рекомендації про можливість надання послуги патронату над дитиною, виданої кандидату в патронатні вихователі регіональним центром.

Розпорядження про влаштування до сім'ї патронатного вихователя дитини, яка залишилась без батьківського піклування, та укладення договору про патронат видається сільським, селищним, міським головою за поданням служби протягом п'яти робочих днів з моменту передачі дитини з урахуванням дати, зазначеної в акті про факт передачі дитини.

До сім'ї патронатного вихователя за необхідності та за згодою патронатного вихователя можуть бути влаштовані діти, які не є рідними братами та сестрами або такими, що виховувались в одній сім'ї. При цьому враховуються наявні житлові умови та згода патронатного вихователя, а чисельність влаштованих дітей, які не є членами однієї сім'ї, не може перевищувати п'яти осіб.

Строк перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя визначає служба з урахуванням обставин надзвичайного або воєнного стану та готує відповідний проект розпорядження голови сільської, селищної, міської ради.

Служба передає патронатному вихователю такі документи на кожну влаштовану дитину:

наказ служби про передачу дитини до сім'ї патронатного вихователя;

акт про факт передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;

довідку про стан здоров'я дитини за результатами її первинного огляду на момент влаштування до сім'ї патронатного вихователя або виписку із закладу охорони здоров'я, в якому перебувала дитина.

У разі неможливості здійснити первинний огляд дитини за потреби термінового влаштування служба забезпечує проведення такого огляду протягом п'яти календарних днів.

[58] *Офіційний вісник України.* 2022. № 41. Стор. 74. Стаття 2228.

У разі відсутності інших документів, передбачених пунктом 18 цього Порядку, та неможливості їх надання служба здійснює заходи для відновлення документів, зокрема шляхом застосування електронних засобів зв'язку.

Служба зобов'язана поінформувати патронатного вихователя про особливості здійснення догляду, виховання, забезпечення безпеки дитини в умовах надзвичайного або воєнного стану.

36. У разі виникнення загрози життю чи здоров'ю дитини під час дії надзвичайного або воєнного стану:

сім'я патронатного вихователя може переміститься разом з дитиною, яка перебуває під патронатом, на безпечну територію. При цьому патронатний вихователь зобов'язаний негайно повідомити, зокрема, засобами електронного зв'язку батькам/законним представникам дитини, службі виконавчого органу, який передав дитину під патронат, або службі у справах дітей обласної військової адміністрації про обставини, намір та маршрут переміщення на безпечну територію;

рішення про необхідність переміщення дитини на безпечну територію може прийняти сільський, селищний, міський голова та запропонувати сім'ї патронатного вихователя переміститься разом з дитиною, яка перебуває під патронатом.

Якщо сім'я патронатного вихователя не може або не хоче переміщуватися, за поданням служби сільський, селищний, міський голова приймає рішення про припинення договору про патронат та подальше влаштування дитини і переміщення її на безпечну територію.

У разі прийняття рішення про переміщення сім'ї патронатного вихователя разом із дитиною, яка перебуває під патронатом, сільський, селищний, міський голова повинен визначити/погодити місце тимчасового переміщення, сприяти сім'ї у переміщенні та зобов'язаний надати допомогу у випадку евакуації.

У разі неможливості прийняття рішення про повернення дитини до батьків/законних представників чи місця постійного влаштування з урахуванням її найкращих інтересів у строки, зазначені у пункті 27 цього Порядку, за поданням служби та за згодою патронатного вихователя сільський, селищний, міський голова може видати розпорядження про продовження строку дії договору про патронат над дитиною з урахуванням фактичних обставин, у тому числі і на період надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення.

37. Якщо орган опіки та піклування не має можливості з об'єктивних причин виконувати свої функції, сільський, селищний, міський голова за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя з дитиною за поданням служби видає розпорядження про тимчасову організацію роботи сім'ї патронатного вихователя до видання іншого відповідного розпорядження з урахуванням обставин, у тому числі і до припинення надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення. Про прийняте рішення протягом трьох робочих днів повідомляється Нацсоцслужбі.

38. У разі вимушеного переміщення сім'ї патронатного вихователя разом з дитиною, влаштованою під патронат:

1) патронатний вихователь після прибуття на місце тимчасового проживання повідомляє службі виконавчого органу за місцем переміщення та службі, яка передала дитину під патронат, нову адресу свого проживання та контактні дані;

2) служба, яка передала дитину під патронат, з використанням засобів електронного зв'язку надсилає копію договору про патронат над дитиною службі за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя;

3) у разі можливості вносить інформацію про тимчасове місце перебування дитини до єдиної інформаційно-аналітичної системи "Діти" або інформує про це Нацсоцслужбу;

4) служба за місцем переміщення сім'ї патронатного вихователя:

сприяє створенню відповідних умов для функціонування сім'ї патронатного вихователя та задоволенню потреб влаштованої дитини;

протягом п'яти робочих днів бере на облік дитину, яка перебуває у сім'ї патронатного вихователя, повідомляє органу соціального захисту населення про

розміщення на його території сім'ї патронатного вихователя та надсилає засобами електронного зв'язку відповідне повідомлення службі, яка передала дитину під патронат;

у разі потреби та за згодою патронатного вихователя може здійснювати влаштування дітей під патронат і в тому випадку, коли в сім'ї патронатного вихователя вже перебувають раніше влаштовані діти.

39. Дія договору про патронат припиняється на підставі розпорядження сільського, селищного, міського голови за поданням служби у разі:

відсутності можливості надавати послугу патронату над дитиною в умовах надзвичайного або воєнного стану;

виникнення у сім'ї патронатного вихователя обставин чи наявності фактів, не сприятливих для перебування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, або обставин, зазначених у пунктах 5, 30 та абзаці четвертому пункту 35 цього Порядку.

40. Рішення про припинення дії договору про патронат та вибуття дитини з сім'ї патронатного вихователя приймає сільський, селищний, міський голова на підставі поданих службою документів, що обґрунтовують доцільність прийняття такого рішення.

Підставами для прийняття такого рішення є висновок служби про досягнення цілей, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, та наявність одного із документів, передбачених пунктом 31 цього Порядку.

41. Якщо сім'я патронатного вихователя разом з дитиною, яка перебувала під патронатом, була переміщена/перемістилася за кордон, строк дії рішення органу опіки та піклування/розпорядження голови сільської, селищної, міської ради про влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя та договору про патронат над дитиною за згодою патронатного вихователя продовжується з урахуванням фактичних обставин на період до видання іншого відповідного розпорядження сільського, селищного, міського голови чи до припинення надзвичайного або воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення.

Під час повернення в Україну патронатний вихователь зобов'язаний протягом п'яти календарних днів повідомити службі за місцем свого проживання про дітей, які перебувають у сім'ї патронатного вихователя.

Якщо патронатний вихователь не погоджується на продовження строку дії договору чи у разі виникнення обставин, що унеможливлюють його виконання, патронатний вихователь зобов'язаний невідкладно повідомити про це консульській установі в країні перебування. Консульська установа негайно інформує про це Нацсоцслужбу, яка приймає рішення про надання підтримки патронатній сім'ї для подолання несприятливих обставин та продовження виконання договору про патронат чи про подальше тимчасове влаштування дитини за кордоном або вжиття заходів для повернення дитини в Україну та повідомляє службі у справах дітей, з якою укладено договір про патронат.

Після повернення дитини в Україну служба вносить інформацію про переміщення дитини до єдиної інформаційно-аналітичної системи "Діти" та вживає заходів для влаштування дитини. Якщо служба з об'єктивних причин не може виконувати свої функції, заходів для влаштування дитини після її повернення в Україну вживає Нацсоцслужба».

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ

ВИСНОВОК

про оцінку сімейної ситуації та житлово-побутові умови
сім'ї кандидата у патронатні вихователі

1. Інформація про кандидата у патронатні вихователі та членів його сім'ї:

	Кандидат у патронатні вихователі	Кандидат у помічники патронатного вихователя	Інші повнолітні особи, які проживають разом з кандидатом у патронатні вихователі
Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)			
Громадянство			
Родинний чи інший зв'язок з кандидатом			
Дата народження			
Місце народження			
Сімейний стан			
Адреса місця реєстрації			
Адреса фактичного проживання			
Місце роботи (де і ким працює/ навчається/працював (останнє місце роботи)			
Стан здоров'я			
Відсутність/наявність судимості			
Згода членів сім'ї на надання послуги патронату над дитиною			
Заява-згода, написана в присутності			(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) та найменування посади спеціаліста)
Номер контактного телефону			
Адреса електронної пошти			

2. Інформація про житлово-побутові умови:

Послуга патронату над дитиною буде надаватися у помешканні за адресою:_____, що належить _____на праві власності.

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) власника)

Відповідно до письмової згоди власника (співвласника) на даній житловій площі може надаватися послуга з догляду, виховання та реабілітації дітей, тимчасово влаштованих до сім'ї патронатного вихователя.*

Відповідно до копії договору оренди послуга патронату над дітьми може надаватися на цій житловій площі до _____. **

(дата завершення строку дії договору)

Житлові та матеріальні умови проживання відповідають вимогам законодавства, що підтверджується актом обстеження умов проживання, зокрема (виберіть відповідну відмітку "+", "-"):

наявна окрема кімната для тимчасового проживання дітей, яка не є прохідною, мансардного або підвального типу;

помешкання облаштовано безпечними для дітей: □ вікнами, □ дверима, □ балконом, □ ванною кімнатою, □ туалетом;

наявні, але не доступні для дітей: □ електроприлади, □ розетки, □ побутова хімія;

створені безпечні умови навколо помешкання: □ горище, □ безпечні господарські споруди, □ безпечні сходи; □ безпечний двір; □ закритий колодязь, □ канави, □ ями;

поряд з помешканням немає екологічно небезпечних підприємств; □ автотраси, □ гральних закладів.

_____

* У разі коли кандидат у патронатні вихователі не є власником житла, додається такий пункт.

** У разі коли житло орендовано, додається такий пункт.

Рекомендації для кандидата у патронатні вихователі щодо покращення житлово-побутових умов

_____

_____.*

За місцем проживання кандидата у патронатні вихователі доступними є заклади освіти

_____

(зазначити найменування дошкільного навчального закладу, загальноосвітнього навчального закладу)

заклад охорони здоров'я _____

(найменування фельдшерського акушерського пункту,

_____

поліклініки, лікарні тощо)

У разі коли в місцевості, де проживає кандидат в патронатні вихователі, відсутні згадані заклади, зазначити, яким чином буде забезпечено доступність дітей до освітніх та медичних послуг _____

_____

3. Інформація про дітей, які не досягли 18 років і проживають на спільній житловій площі з кандидатом у патронатні вихователі**:

	Дитина	Дитина
Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)		
Родинний чи інший зв'язок з кандидатом		
Дата народження		

Стан здоров’я

Наявність інвалідності

Наявність обмежень життєдіяльності

Згода про створення патронатної сім’ї та
надання послуги патронату

4. Висновок психолога щодо наявності/відсутності ризиків для дітей, зазначених у розділі 3 цього висновку, пов’язаних із виконанням обов’язків патронатного вихователя:
Висновок психолога _____.

*У разі коли виставлені відмітки “–” або визначені інші ризики.
**В одній квартирі, будинку чи частині будинку з окремим входом.

5. Загальні висновки за результатами оцінки:
Кандидат у патронатні вихователі _____
(прізвище, ім’я, по батькові (за наявності)
1. Має повнолітню особу _____,
(прізвище, ім’я, по батькові (за наявності)
яка є _____,
(зазначити родинний чи інший зв’язок)
проживає на спільній житловій площі та готова бути його добровільним помічником під час виконання обов’язків патронатного вихователя.

2. Житлово-побутові умови відповідають вимогам/задовільні/умовно задовільні та можуть бути покращені в найближчий час/незадовільні (необхідне підкреслити).

3. Члени сім’ї та особи, які проживають разом з кандидатом, надали/ не надали згоду на створення сім’ї патронатного вихователя (необхідне підкреслити).

4. Наявні/відсутні ризики (необхідне підкреслити) для власних дітей кандидата, пов’язаних з виконанням ним обов’язків патронатного вихователя.

Спеціалісти, які проводили оцінку:

_____	_____	_____	_____
(прізвище, ім’я, по батькові)	(найменування посади)	(номер контактного телефону)	(підпис)
_____	_____	_____	_____
(прізвище, ім’я, по батькові)	(найменування посади)	(номер контактного телефону)	(підпис)

Ознайомлений кандидат у патронатні вихователі:

_____	_____	_____
(прізвище, ім’я, по батькові)	(номер контактного телефону)	(підпис)

НАПРАВЛЕННЯ на проходження навчання за програмою підготовки патронатних вихователів

_____ _____

(найменування організації, яка видає направлення, місцезнаходження, індекс, номер контактного телефону)

(найменування регіонального центру, до якого направляється кандидат в патронатні вихователі та добровільний помічник, місцезнаходження, індекс, номер контактного телефону)

НАПРАВЛЕННЯ
на проходження навчання за програмою
підготовки патронатних вихователів
від ___ _____ 20___ р. № _____

Видано кандидату у патронатні вихователі _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
дата народження _____, паспорт: серія _____ номер _____,
ким виданий _____,
який успішно пройшов первинний відбір і підтвердив свої наміри стати патронатним вихователем, а також особі, яка готова виконувати обов'язки добровільного помічника _____,
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
дата народження _____, документ, що посвідчує особу, _____
серія _____ номер _____, коли і ким виданий _____
_____, який проживає на спільній житловій площі з кандидатом у патронатні вихователі за адресою: _____
та надав згоду бути добровільним помічником кандидата у патронатні вихователі, які направляються для проходження навчання за програмою підготовки патронатних вихователів, затвердженою Мінсоцполітики.

Наданий кандидатом пакет документів та умови проживання відповідають вимогам пунктів 5-6 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною".

Рішення щодо надання послуги патронату над дитиною узгоджено з усіма членами сім'ї.

Кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника поінформовано про умови та порядок проходження навчання за програмою підготовки патронатних вихователів.

Додаткова інформація, яка повинна бути врахована під час організації навчання кандидата у патронатні вихователі та добровільного помічника: _____
_____

До направлення додається копія висновку про оцінку сімейної ситуації та житлово-побутових умов сім'ї кандидата у патронатні вихователі.

_____ _____ _____
(найменування посади керівника служби у справах дітей) (підпис) (ініціали та прізвище)

МП

ТИПОВИЙ ДОГОВІР
ПРО ПАТРОНАТ НАД ДИТИНОЮ

_____ ___ _____ 20__ р.
(найменування населеного пункту)

_____
(найменування органу, що прийняв рішення про
_____
влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя)
в особі _____
(найменування посади, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
_____
і громадянин (громадянка) _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), число, місяць,
_____
рік народження, серія і номер паспорта громадянина України, ким і коли виданий)
(далі - патронатний вихователь),_ _____
(місце фактичного проживання та
_____, з однієї сторони,
місце реєстрації (у разі, коли вони відрізняються)
та громадяни (у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя за згодою батьків/законних представників): _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
_____
батьків/законних представників дитини, число, місяць, рік народження,
_____
серія і номер паспорта громадянина України, ким і коли виданий, місце фактичного
_____
проживання та місце реєстрації (у разі, коли вони відрізняються)
(далі - батьки/законні представники), з іншої сторони (далі - сторони), уклали договір про нижченаведене.

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1. Патронатний вихователь у порядку та на умовах, визначених цим договором, зобов'язується забезпечувати надання послуг з тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності),
_____
число, місяць, рік народження дитини)
(далі - дитина), влаштованої до сім'ї патронатного вихователя _____
(прізвище,
_____
ім'я, по батькові (за наявності) патронатного вихователя)
районною у мм. Києві та Севастополі держадміністрацією, виконавчим органом міської, районної у місті, сільської, селищної ради (далі - орган опіки та піклування) відповідно до рішення/розпорядження від _____ 20__ р. № _____ на час подолання чи мінімізації дитиною та/або її батьками/законними представниками складних життєвих обставин.

ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ

2. Щодо влаштованої до сім'ї патронатного вихователя дитини патронатний вихователь зобов'язується:

1) за місцем фактичного проживання сім'ї патронатного вихователя за адресою: _____,
надати окрему кімнату для тимчасового проживання дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

2) створити належні умови для сну, відпочинку, дозвілля та розвитку;

3) здійснювати санітарно-гігієнічні процедури з урахуванням віку та індивідуальних особливостей дитини;

4) нести персональну відповідальність за життя та здоров'я _____;

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) дитини)

5) у період перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя дбати про її безпеку та захист, у разі потреби - надавати домедичну допомогу та вживати заходів до забезпечення невідкладної медичної допомоги;

6) забезпечити належний догляд за дитиною відповідно до її віку та потреб у розвитку, в тому числі дотримання нею режиму дня, регулярності здійснення санітарно-гігієнічних процедур;

7) вживати заходів, спрямованих на покращення стану здоров'я дитини, профілактики захворюваності, виконання рекомендацій сімейного лікаря, який забезпечує надання медичних послуг дитині;

8) звернутися до надавача медичних послуг за місцем свого фактичного проживання про визначення лікаря та укладення з ним декларації для надання первинної медичної допомоги, направлення (за потреби) на проходження медичного обстеження дитини з метою:

підготовки висновку про стан здоров'я, фізичного та розумового розвитку дитини, в тому числі для влаштування її до закладу освіти;

уточнення, встановлення, спростування чи підтвердження діагнозу, підготовки (у разі потреби) медичного висновку про дитину з інвалідністю та індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю;

амбулаторної або стаціонарної медичної допомоги в умовах медичного, реабілітаційного закладу, лікувально-профілактичної чи санаторно-курортної установи, розміщених на території громади, району чи є міжрайонними;

задоволення потреби у медичних послугах та лікарських засобах за програмою медичних гарантій тощо;

9) з урахуванням віку та індивідуальних потреб забезпечити кожну дитину, влаштовану до сім'ї патронатного вихователя:

одягом, взуттям, білизною, що відповідає сезону (у разі відсутності);

збалансованим харчуванням, у тому числі під час відвідування відповідного закладу освіти, культурного чи спортивного спрямування або закладу соціально-психологічної реабілітації, в якому перебуває дитина понад чотири години, у разі, коли таке харчування не надає відповідний заклад;

робочим місцем для навчання та змістовного дозвілля;

телефонним зв'язком з батьками/законними представниками та родичами відповідно до рішення органу опіки та піклування;

доступом до Інтернету через комп'ютер, планшет чи телефон (за потреби);

індивідуальними гігієнічними засобами;

канцелярським приладдям, іграшками та розвиваючими іграми, книгами (за потреби);

10) забезпечити отримання дитиною освітніх послуг шляхом відвідування дошкільного/загальноосвітнього, позашкільного закладу освіти з урахуванням вимог пункту 25 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

11) організувати індивідуальну чи інклюзивну форму здобуття освітніх, корекційно-розвивальних, реабілітаційних та інших соціальних послуг, у тому числі консультацій спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру (за потреби);

12) забезпечити змістовне дозвілля дитини з урахуванням віку та особливостей розвитку;

13) забезпечити отримання дитиною послуг, визначених індивідуальним планом соціального захисту дитини, індивідуальною програмою реабілітації дитини з інвалідністю, в тому числі послуг психолога, дефектолога, логопеда, реабілітолога, арт-терапевтичних, творчих, розвивальних занять тощо;

14) дбати про моральний, фізичний, пізнавальний та емоційно-особистісний розвиток, психологічне, соціальне благополуччя дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

15) представляти інтереси дитини у відповідних установах та організаціях у межах своїх повноважень та згідно із заходами, визначеними індивідуальним планом соціального захисту дитини, індивідуальною програмою реабілітації дитини з інвалідністю;

16) невідкладно повідомляти службі у справах дітей (далі - служба), батькам/законним представникам дитини (у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя на підставі їх заяви) про зміни у стані здоров'я дитини, самовільне залишення сім'ї патронатного вихователя та інші важливі факти, які можуть негативно вплинути на задоволення її потреб;

17) вести журнал спостережень стосовно кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, та передавати його службі щомісяця для використання в роботі, а після її вибуття із сім'ї патронатного вихователя для долучення до справи дитини;

18) використовувати у повному обсязі соціальну допомогу на утримання дітей, влаштованих до сім'ї патронатного вихователя, та спрямовувати її на задоволення потреб дитини відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

19) на момент прийняття рішення про вибуття дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, забезпечити не пізніше ніж за три робочих дні проходження нею медичного огляду та отримання відповідного висновку про стан її здоров'я;

20) інформувати дитину про перебіг розгляду справи та процес прийняття рішень щодо неї та її сім'ї, подолання чи мінімізації її батьками/законними представниками складних життєвих обставин, що спричинили влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя (якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що здатна сприймати таку інформацію);

21) забезпечити відповідно до рішення комісії з питань захисту прав дитини підготовку дитини до реінтеграції у сім'ї патронатного вихователя чи влаштування в одну із сімейних форм виховання, чи в умови, максимально наближені до сімейних;

22) здійснювати свої обов'язки щодо догляду, виховання та реабілітації дитини у спосіб, який унеможливлює приниження її честі та гідності та застосування насилля, різних форм жорстокого поводження з дитиною, в тому числі добровільним помічником патронатного вихователя.

3. Щодо батьків, законних представників дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, патронатний вихователь зобов'язується:

1) дотримуватися конфіденційності та не розголошувати особам, які не є стороною договору, інформацію стосовно соціальної історії сім'ї, стану дитини, батьків/законних представників та складних життєвих обставин, які призвели до влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

2) взаємодіяти з батьками/законними представниками у межах та спосіб, визначений органом опіки та піклування, зокрема:

консультувати їх з питань вікових особливостей розвитку дитини та забезпечення її догляду та виховання, важливості емоційної підтримки дитини та неприпустимості жорстокого поводження з дитиною, створення безпечних умов для зростання дитини;

інформувати про стан здоров'я дитини, досягнення в навчанні, розвитку, успіхи та проблеми в подоланні складних життєвих обставин, формуванні навиків комунікації, самообслуговування, професійної орієнтації та підготовки до самостійного життя;

за погодженням із службою сприяти відновленню контактів дитини з батьками/законними представниками, родичами шляхом телефонного чи онлайн-

спілкування та зустрічей за графіком, попередньо узгодженим із службою та патронатним вихователем;

3) сприяти зустрічам та комунікації з потенційними опікунами (піклувальниками), усиновлювачами, прийомними батьками та батьками-вихователями у разі прийняття рішення про влаштування дитини в одну з сімейних форм виховання, чи в умови, максимально наближені до сімейних;

4) надавати консультативну підтримку батькам/законним представникам дитини щодо особливостей її догляду, виховання, реабілітації, організації навчання та дозвілля протягом семи календарних днів після вибуття дитини.

4. Щодо органу опіки та піклування та служби у справах дітей патронатний вихователь зобов'язується:

співпрацювати у складі міждисциплінарної команди із спеціалістами, які залучаються до надання послуги патронату над дитиною дитині, влаштованій до сім'ї патронатного вихователя, та здійснюють соціальний супровід сім'ї дитини;

виконувати заходи індивідуального плану соціального захисту дитини, відповідальність за впровадження яких покладена на патронатного вихователя;

погоджувати із службою виїзд сім'ї патронатного вихователя разом із влаштованою до неї дитиною за межі населеного пункту фактичного її проживання, тривалість якого перевищує дві доби;

невідкладно повідомляти службі у разі виникнення непередбачуваних обставин, які унеможливлюють надання послуги патронату над дитиною дитині, влаштованій до сім'ї патронатного вихователя.

5. Патронатний вихователь має право:

отримувати інформацію про стан здоров'я, особливості розвитку, емоційний стан, потреби дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, ризики, пов'язані із сімейною ситуацією, та обставини, що спричинили влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

організувати у прийнятний для себе спосіб процес догляду, виховання та реабілітації дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

за підтримки міждисциплінарної команди планувати та здійснювати витрати соціальної допомоги на утримання дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

ініціювати розгляд міждисциплінарною командою питань щодо забезпечення прав та представлення інтересів дитини або фактів, що стали відомі в процесі перебування у сім'ї патронатного вихователя та є важливими для прийняття подальших рішень;

ініціювати перед органом опіки та піклування вирішення питань, пов'язаних із потребою у піклуванні дитини, проведенні складних дороговартісних обстежень, в операційному втручанні, протезуванні, придбанні для дитини засобів реабілітації чи пересування тощо;

ініціювати перегляд умов цього договору, доповнення, кореляції чи його розірвання.

ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

6. Орган опіки та піклування зобов'язується:

1) забезпечувати здійснення своєчасних дій та прийняття рішень з урахуванням індивідуальних потреб та найкращих інтересів кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

2) надати патронатному вихователю інформацію про стан здоров'я, психічний, фізичний розвиток та емоційний стан дитини на момент її влаштування до сім'ї патронатного вихователя;

3) забезпечувати організаційну, методичну, матеріальну та у разі нагальної потреби фінансову підтримку для розв'язання наявних проблем і задоволення потреб дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

4) організовувати за потреби, але не рідше ніж один раз на місяць, проведення засідань міждисциплінарної команди;

5) здійснювати координацію діяльності відповідних структурних підрозділів, установ та організацій та визначати завдання, спрямовані на:

підтримку патронатного вихователя у процесі задоволення потреб та представлення інтересів дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

підтримку батьків/законних представників дитини у подоланні чи мінімізації складних життєвих обставин, притягнення їх до відповідальності та здійснення заходів щодо захисту дитини;

захист прав та представлення інтересів дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, її особистих, майнових та житлових прав відповідно до індивідуального плану соціального захисту кожної дитини;

надання соціальних послуг дитині, влаштованій до сім'ї патронатного вихователя, її батькам/законним представникам та родичам для подолання/мінімізації складних життєвих обставин;

забезпечення доступності освітніх послуг відповідно до віку, рівня розвитку та особливих потреб кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

забезпечення медичного обслуговування, обстеження, в разі потреби надання медичної допомоги дитині, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

організацію соціального супроводу сім'ї дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, з метою мінімізації/подолання складних життєвих обставин;

здійснення контролю за доглядом та вихованням дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, забезпеченням її прав та свобод;

6) сприяти у разі потреби залученню додаткових ресурсів для створення умов комфортного проживання у разі влаштування під патронат трьох дітей чи дітей з інвалідністю або немовлят;

7) сприяти створенню для дитини з інвалідністю та дитини з порушеннями здоров'я необхідних умов для забезпечення доступності будинку та жилого приміщення патронатного вихователя (в тому числі в середині них), а також прибудинкової території.

7. Орган опіки та піклування має право:

приймати в межах наданих повноважень рішення та здійснювати інші заходи в найкращих інтересах дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

ініціювати перегляд умов цього договору, доповнення, кореляції чи його розірвання.

ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА БАТЬКІВ/ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ДИТИНИ, ВЛАШТОВАНОЇ ДО СІМ'Ї ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ

8. Батьки/законні представники зобов'язуються:

поінформувати службу про обставини, що призвели до влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

надати патронатному вихователю інформацію про потреби, особливості розвитку дитини, умови та спосіб, у який здійснювався догляд та виховання дитини, про особливості її харчування, режиму дня та іншу важливу інформацію, яку необхідно враховувати під час надання послуги патронату над дитиною;

передати патронатному вихователю сезонний верхній одяг, взуття та нижню білизну для дитини з урахуванням встановленого строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя;

передати патронатному вихователю шкільне приладдя, яке належить дитині та необхідне для продовження навчання;

передати службі копію свідоцтва про народження дитини, медичну картку дитини (у разі наявності), інші документи, необхідні для задоволення потреб дитини (медичні довідки та висновки, документи, що підтверджують освітній рівень дитини, тощо) та рекомендації інших спеціалістів (у разі наявності);

підтримувати контакти з дитиною з урахуванням її найкращих інтересів та дотриманням визначеного службою способу та рекомендацій, а також порад патронатного вихователя;

не перешкоджати патронатному вихователю у виконанні та реалізації прав, визначених цим договором та договором про умови запровадження патронату;

співпрацювати з патронатним вихователем, працівниками центру надання соціальних послуг, центру соціальних служб, служби у справах дітей, фахівцем із соціальної роботи з питань забезпечення прав та інтересів дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

виконувати рекомендації фахівця із соціальної роботи, який здійснює соціальний супровід сім'ї;

вжити всіх можливих дій для подолання чи мінімізації протягом _____ складних життєвих обставин та створити в
(зазначається період чи дата)
помешкані безпечні та сприятливі умови для проживання та розвитку дитини;

інформувати службу про важливі зміни в сімейній ситуації, про зміну місця проживання батьків чи одного із них, інші обставини, які можуть мати вплив для надання послуги патронату над дитиною.

9. Батьки/законні представники мають право:

отримувати інформацію про дитину під час її перебування у сім'ї патронатного вихователя;

брати участь у засіданнях міждисциплінарної команди з метою долучення до вирішення питань щодо організації виховного процесу, навчання, медичного обстеження, лікування, реабілітації, оздоровлення, відпочинку та дозвілля, сприяння набуттю дитиною навиків самообслуговування, комунікації та соціалізації;

ініціювати питання щодо припинення або продовження строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН, РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

10. Сторони несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором відповідно до законодавства.

11. Усі спори стосовно виконання договору вирішуються шляхом переговорів між сторонами. Якщо спір не може бути вирішений шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку, визначеному законодавством.

ІНШІ УМОВИ

12. Договір набирає чинності з дати його підписання та завершується в день вибуття дитини із сім'ї патронатного вихователя.

13. Дія договору припиняється:

у разі прийняття рішення органу опіки та піклування про повернення дитини в сім'ю у разі подолання дитиною, її батьками, іншими законними представниками складних життєвих обставин або завершенням визначеного у договорі про патронат строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя, де третьою стороною договору про пантронат над дитиною є батьки/законні представники дитини чи один із них;

у разі її усиновлення, встановлення над нею опіки чи піклування, влаштування її на виховання в сім'ю громадян (прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу) або до малого групового будинку;

у разі прийняття рішення органу опіки та піклування, суду про невиконання або неналежне виконання патронатним вихователем своїх обов'язків, виникнення у його сім'ї несприятливих для виховання та догляду за дитиною умов або обставин, зазначених у пункті 5 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

у разі досягнення дитиною повноліття або у зв'язку із набуттям повної цивільної дієздатності у випадках, передбачених законодавством;

у разі смерті дитини, патронатного вихователя чи добровільного помічника;

шляхом розірвання за згодою сторін.

14. У разі порушення та невиконання умов договору кожна із сторін має право звернутися до суду.

15. За згодою сторін договір може бути доповнений іншими зобов'язаннями.

16. Договір укладається у трьох примірниках, які мають однакову юридичну силу, по одному для кожної із сторін.

Орган, який прийняв рішення

_____

(найменування органу, який прийняв рішення,

_____

місцезнаходженя, номер контактного телефону)

Розрахунковий рахунок _____

МФО _____

Код згідно з ЄДРПОУ_____

_____

(найменування посади уповноваженої особи)

_____ _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

МП

Батьки / законні представники

Батько _____

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності),

_____

серія і номер паспорта громадянина України,

_____

ким і коли виданий,

_____

місце постійного проживання,

_____

номер контактного телефону)

_____ _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Патронатний вихователь

_____

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності),

_____

серія і номер паспорта громадянина України,

_____

ким і коли виданий,

_____

місце фактичного проживання,

_____

номер контактного телефону)

_____ _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Мати _____

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності),

_____

серія і номер паспорта громадянина України,

_____

ким і коли виданий, місце постійного

_____

проживання, номер контактного телефону)

_____ _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Законний представник

_____

(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності),

_____

номер паспорта громадянина України,

_____

ким і коли виданий, місце постійного

_____

проживання, номер контактного телефону)

_____ _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

ПРИМІРНИЙ ДОГОВІР
про умови запровадження та організацію функціонування послуги патронату над дитиною, що надаватиметься сім'єю патронатного вихователя

№ ___ _____ ____ _____20__ р.

_____
(найменування органу, що прийняв рішення про запровадження патронату)
в особі _____,
(найменування посади, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
що діє на підставі Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (далі - орган опіки та піклування), з однієї сторони, та громадянин (громадянка), надавач послуги патронату над дитиною

_____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження, серія і номер паспорта громадянина України, іншого документа, що посвідчує особу, коли і ким виданий) (далі - патронатний вихователь),

_____
(місце фактичного проживання та місце реєстрації

_____
(у разі, коли вони відрізняються)
а також добровільний помічник надавача послуги патронату над дитиною

_____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження, серія і номер паспорта

_____
громадянина України, іншого документа, що посвідчує особу, коли і ким виданий)
(далі - добровільний помічник), з іншої сторони (далі - сторони), уклали договір про нижченаведене.

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1. Визначення умов запровадження та організації функціонування сім'ї патронатного вихователя, надання послуги патронату над дитиною, яка перебуває у складних життєвих обставинах, здійснення заходів щодо її захисту та забезпечення права на догляд, виховання в безпечному та сприятливому сімейному середовищі.

ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

2. Орган опіки та піклування зобов'язується:

1) організовувати процес влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, яка у зв'язку із складними життєвими обставинами не може проживати із своїми батьками/законними представниками, та її вибуття з дотриманням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

2) під час прийняття рішення про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя:

враховувати потреби дитини, особливості її розвитку, ризики, пов'язані з сімейною ситуацією дитини, а також наявність та відповідність у сім'ї патронатного вихователя умов для проживання, догляду, виховання та реабілітації дитини;

формувати персональний склад міждисциплінарної команди спеціалістів, які будуть забезпечувати ведення випадку дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, включаючи до нього патронатного вихователя;

визначати спосіб та умови взаємодії між патронатним вихователем та батьками/законними представниками дитини;

3) готувати проекти договорів про патронат над дитиною відповідно до Типового договору, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною",

узгоджувати їх з патронатним вихователем, а також з батьками/законними представниками дитини (у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя за їх заявою) та забезпечувати їх підписання не пізніше ніж протягом семи днів після передачі дитини до сім'ї патронатного вихователя;

4) надавати організаційну, методичну, матеріальну та у разі потреби фінансову підтримку для розв'язання проблем та задоволення потреб дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, забезпечувати взаємодію між відповідними структурними підрозділами для ефективного функціонування послуги патронату над дитиною в територіальній громаді;

5) визначити спеціаліста служби у справах дітей, відповідального за захист прав, ведення справи кожної влаштованої до сім'ї патронатного вихователя дитини, координацію взаємодії між патронатним вихователем та іншими членами міждисциплінарної команди;

6) забезпечити отримання дитиною освітніх послуг (відвідування дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного закладу освіти) відповідно до вимог пункту 25 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

7) забезпечувати роботу міждисциплінарної команди спеціалістів, які залучаються до ведення випадку дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, здійснення своєчасних дій та прийняття рішень з урахуванням індивідуальних потреб та найкращих інтересів дитини;

8) виносити на розгляд комісії з питань захисту прав дитини питання:

доцільності влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

продовження строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя;

повернення дитини до батьків/законних представників;

влаштування дитини в одну із сімейних форм виховання або усиновлення чи в умови, максимально наближені до сімейних;

9) інформувати патронатного вихователя про прийняте рішення щодо дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, відповідно до вимог пункту 21 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

10) здійснювати контроль за утриманням та вихованням дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, забезпеченням її прав та свобод, а також за виконанням патронатним вихователем та добровільним помічником обов'язків, визначених цим договором та договором про патронат над дитиною;

11) сприяти участі патронатного вихователя у заходах з підвищення професійної компетентності;

12) організовувати проходження патронатним вихователем та добровільним помічником супервізії;

13) вживати заходів для забезпечення догляду та виховання дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, у разі виникнення в сім'ї патронатного вихователя непередбачуваних обставин, що унеможливлюють виконання ним або добровільним помічником обов'язків, визначених цим договором та договором про патронат над дитиною. Питання подальшого функціонування сім'ї патронатного вихователя розглядати на засіданні комісії з питань захисту прав дитини за участю патронатного вихователя та добровільного помічника;

14) погоджувати через службу у справах дітей за письмовим зверненням патронатного вихователя строки використання ним оплачуваних днів, накопичених за час надання послуги патронату над дитиною понад три місяці;

15) забезпечити здійснення з відповідного місцевого бюджету виплати поворотної фінансової допомоги для своєчасного забезпечення догляду, виховання та реабілітації дитини (далі — резервні кошти) протягом п'яти робочих днів після підписання цього договору та надання патронатним вихователем реквізитів рахунка, спеціально відкритого в банківській установі для отримання такої виплати;

16) інформувати структурний підрозділ соціального захисту населення про необхідність перерахування призначень та виплат з метою повернення до державного бюджету надмірно виплачених коштів соціальної допомоги на утримання дітей, влаштованих до сім'ї патронатного вихователя, та грошового забезпечення за надання послуги патронату над дитиною у разі розірвання цього договору;

17) після припинення/розірвання цього договору забезпечити повернення протягом десяти робочих днів резервних коштів до місцевого бюджету.

ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ МАЄ ПРАВО:

1) визначати завдання відповідним структурним підрозділам, комунальним закладам та установам щодо надання підтримки патронатному вихователю у задоволенні потреб дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, а також здійснення заходів щодо підтримки батьків, законних представників дитини у подоланні складних життєвих обставин чи притягнення їх до відповідальності, здійснення заходів щодо захисту дитини;

2) приймати інші дії в інтересах кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, в межах наданих законодавством повноважень;

3) у разі потреби вживати заходів для повернення до відповідного місцевого бюджету у повному обсязі резервних коштів, виплачених патронатному вихователю;

4) ініціювати перегляд умов цього договору, його доповнення, внесення змін чи розірвання;

5) бути наділеним іншими правами, визначеними законодавством.

ОБОВ'ЯЗКИ ТА ПРАВА ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ

4. Обов'язки, права та відповідальність патронатного вихователя під час перебування у його сім'ї дитини, влаштованої органом опіки та піклування, визначаються договором про патронат над дитиною, типова форма якого затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною".

5. Патронатний вихователь зобов'язується:

1) укладати з органом опіки та піклування договір про патронат над дитиною на кожний випадок дитини, влаштованої до його сім'ї;

2) брати участь у підготовці проектів договорів про патронат над дитиною;

3) створювати для дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, належні умови проживання, догляду, виховання та реабілітації з урахуванням її потреби у розвитку відповідно до віку та індивідуальних особливостей;

4) нести персональну відповідальність за життя та здоров'я кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, дбати про її індивідуальність, безпеку та захист;

5) забезпечити дитині, влаштованій до сім'ї патронатного вихователя, доступ до соціальних, освітніх, медичних та реабілітаційних послуг, сприяти поліпшенню її соціальних навичок;

6) піклуватися про моральний і фізичний стан дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

7) підбирати та використовувати методи взаємодії, які позитивно впливають на емоційний стан дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, з урахуванням рекомендацій батьків/законних представників (у разі влаштування дитини за їх заявою) та спеціалістів, залучених до надання послуг такій дитині;

8) здійснювати свої обов'язки у спосіб, який унеможливлює приниження честі та гідності дитини та виключає застосування насилля, різних форм жорстокого поводження з дитиною, в тому числі добровільним помічником;

9) представляти у межах своїх повноважень інтереси дитини у відповідних установах та організаціях та згідно із заходами, визначеними індивідуальним планом соціального захисту дитини;

10) дотримуватися конфіденційності стосовно соціальної історії сім'ї, стану дитини, їх батьків/законних представників та складних життєвих обставин, які призвели до влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя;

11) взаємодіяти з батьками/законними представниками у межах та спосіб, визначені органом опіки та піклування, з метою подолання складних життєвих обставин;

12) співпрацювати з працівниками служби у справах дітей, центру надання соціальних послуг/центру соціальних служб та іншими надавачами послуг під час виконання заходів, передбачених індивідуальним планом соціального захисту кожної дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

13) належним чином здійснювати свої обов'язки, передбачені договором про патронат над дитиною;

14) використовувати у повному обсязі соціальну допомогу на утримання дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, та спрямовувати її на забезпечення дитини:

одягом та взуттям (у разі відсутності), що відповідає віку, сезону та потребам кожної дитини;

повноцінним та збалансованим харчуванням відповідно до віку та особливостей розвитку, стану здоров'я, в тому числі під час відвідування відповідного закладу освіти у разі, коли у закладі не передбачено гаряче харчування;

профілактичними та оздоровчими заходами, спрямованими на покращення стану здоров'я дитини;

змістовним дозвіллям та відпочинком.

А також на:

організацію навчального та виховного простору відповідно до віку та рівня розвитку дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

виконання необхідних заходів для забезпечення проходження процесу реабілітації та соціалізації;

дооблаштування помешкання відповідно до потреб дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

компенсації витрат сім'ї патронатного вихователя на комунальні виплати в частині їх збільшення у період перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя;

покриття витрат на організацію зустрічей, проїзду, забезпечення телефонного чи онлайн-спілкування дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, з батьками/законними представниками та родичами, потенційними опікунами (піклувальниками), усиновлювачами, прийомними батьками та батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу;

забезпечення санітарно-гігієнічними засобами для догляду за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя;

15) використовувати резервні кошти для своєчасного задоволення потреб дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, до моменту отримання соціальної допомоги, що виплачується за рахунок коштів державного бюджету;

16) поновлювати резервні кошти таким чином, щоб перед наступним влаштуванням дитини до сім'ї патронатного вихователя на відповідному рахунку сума резервних коштів дорівнювала сумі попередньо виплаченої поворотної фінансової допомоги;

17) повернути протягом 10 робочих днів до місцевого бюджету в повному обсязі кошти попередньо виплаченої поворотної фінансової допомоги після припинення/розірвання цього договору;

18) підвищувати професійну компетентність з використанням різних видів і форм навчання, у тому числі самоосвіти;

19) невідкладно повідомляти службі у справах дітей у разі виникнення непередбачуваних обставин, які унеможливлюють надання послуги патронату над дитиною, в тому числі вже влаштованої дитини, для прийняття органом опіки та піклування відповідних рішень;

20) негайно інформувати службу у справах дітей про зміни в сімейній ситуації, які можуть негативно вплинути на якість догляду та виховання дітей, влаштованих до сім'ї патронатного вихователя, зокрема у разі, коли добровільний помічник не в змозі надавати допомогу патронатному вихователю у догляді за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя, чи повідомив про свої наміри відмовитися від виконання обов'язків добровільного помічника;

21) узгоджувати строки використання накопичених днів за час надання послуги патронату над дитиною понад три місяці та повідомляти про своє бажання використати накопичені дні не пізніше ніж за п'ять робочих днів з моменту отримання від служби у справах дітей письмового повідомлення про завершення строку перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя;

22) після припинення/розірвання договору про надання послуги патронату над дитиною у п'ятиденний строк на вимогу структурного підрозділу соціального захисту населення повернути до державного бюджету надмірно виплачені кошти соціальної допомоги на утримання дитини у сім'ї патронатного вихователя та грошового забезпечення за надання послуги патронату над дитиною.

ПАТРОНАТНИЙ ВИХОВАТЕЛЬ МАЄ ПРАВО:

1) звернутися до органу опіки та піклування з питанням необхідності дооблаштування помешкання за місцем проживання сім'ї патронатного вихователя в разі влаштування більше двох дітей, дітей з особливими освітніми потребами та/або інвалідністю, малолітньої/неповнолітньої вагітної чи малолітньої/неповнолітньої породіллі з немовлям;

2) організувати у прийнятний для себе спосіб навчальний, виховний та розвивальний простір для дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя, в помешканні за місцем проживання сім'ї патронатного вихователя;

3) доручати добровільному помічнику виконувати окремі заходи щодо догляду за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя, та визначати спосіб та умови їх здійснення;

4) отримувати консультації з питань особливостей догляду за дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя, формування режиму дня, організації виховного процесу та розвивального простору від працівників закладів освіти, охорони здоров'я, інших закладів, установ та організацій, що надають соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми;

5) отримувати консультації психолога для влаштованих чи власних дітей патронатного вихователя у процесі надання послуги патронату над дитиною та після завершення ведення випадку;

6) отримувати супервізійну підтримку (індивідуальну чи групову) за запитом або відповідно до плану, але не рідше ніж один раз на рік;

7) ініціювати розгляд міждисциплінарною командою питань щодо забезпечення прав та представлення інтересів дитини, її сім'ї або фактів, що стали відомими у процесі перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя;

8) звертатися до відповідних органів, установ та організацій щодо забезпечення дотримання прав дитини, задоволення її потреб, залучення (на безоплатній чи платній основі) додаткових спеціалістів, послуги яких визначені в індивідуальному плані соціального захисту дитини, влаштованої до сім'ї патронатного вихователя;

9) отримувати з державного бюджету у порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”, через структурний підрозділ з питань соціального захисту населення:

соціальну допомогу на утримання кожної дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя;

оплату послуги патронату над дитиною в період перебування дитини у сім’ї патронатного вихователя (далі - грошове забезпечення);

здійснення видатків на сплату єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування відповідно до Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р. № 178;

грошове забезпечення за надання консультативної підтримки батькам/законним представникам, до яких повернулася дитина;

грошове забезпечення за час надання послуги патронату над дитиною понад три місяці з розрахунку один оплачуваний день за кожний тиждень фактичного надання послуги патронату над дитиною після одночасного вибуття всіх дітей, влаштованих до сім’ї патронатного вихователя (завершення ведення випадку);

10) отримати з відповідного місцевого бюджету резервні кошти для своєчасного забезпечення догляду, виховання та реабілітації дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя;

11) використовувати резервні кошти у разі затримки виплати соціальної допомоги з державного бюджету;

12) ініціювати перегляд умов цього договору органом опіки та піклування, його доповнення, внесення змін чи розірвання, в тому числі вносити пропозиції щодо заміни добровільного помічника.

ОБОВ’ЯЗКИ ТА ПРАВА ДОБРОВІЛЬНОГО ПОМІЧНИКА ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАТЕЛЯ

7. Добровільний помічник патронатного вихователя зобов’язується:

1) надавати у вільний від основної зайнятості час допомогу патронатному вихователю у догляді за дитиною, влаштованою до сім’ї патронатного вихователя;

2) здійснювати окремі заходи щодо догляду за дитиною, влаштованою до сім’ї патронатного вихователя, за дорученням патронатного вихователя та у спосіб, ним визначений;

3) дотримуватися конфіденційності стосовно соціальної історії сім’ї, стану дитин, їх батьків/законних представників та складних життєвих обставин, які призвели до влаштування дитини до сім’ї патронатного вихователя;

4) здійснювати свої обов’язки у спосіб, який унеможливлює приниження честі та гідності дитини та виключає застосування насилля, різних форм жорстокого поводження з дитиною;

5) інформувати службу у справах дітей про зміни в сімейній ситуації, які можуть негативно вплинути на якість догляду та виховання дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя, у тому числі у разі, коли патронатний вихователь в силу різних обставин не в змозі виконувати, зокрема тимчасово, свої обов’язки по догляду, вихованню та реабілітації дитини, влаштованої до сім’ї патронатного вихователя;

6) проходити разом із патронатним вихователем супервізію та в подальшій роботі враховувати рекомендації, надані за результатами супервізії;

7) попередити патронатного вихователя не пізніше ніж за два тижні про свої наміри відмовитися від виконання обов’язків добровільного помічника.

8. Добровільний помічник має право:

надавати пропозиції патронатному вихователю щодо організації заходів з догляду за дитиною, влаштованою до сім’ї патронатного вихователя;

отримувати консультації психолога з питань догляду та взаємодії з дитиною, влаштованою до сім'ї патронатного вихователя, чи з власними дітьми;

отримувати супервізійну підтримку (індивідуальну чи групову) за запитом або відповідно до плану, але не рідше ніж один раз на рік;

відмовитися від виконання обов'язків добровільного помічника;

заявити про своє бажання виконувати обов'язки патронатного вихователя в період його хвороби чи інших обставин, що тимчасово унеможливлюють виконання ним обов'язків патронатного вихователя.

СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ

9. Цей Договір набирає чинності з моменту його підписання сторонами і діє до повного виконання сторонами своїх зобов'язань за цим договором чи його розірвання.

10. У разі необхідності строк дії договору може бути продовжено в установленому порядку.

ПОРЯДОК ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДОГОВОРУ

11. Зміни та доповнення до договору можуть бути внесені додатковим договором у письмовій формі за підписом кожної із сторін.

12. Односторонні зміни умов договору не допускаються.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН, РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

13. Сторони несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором відповідно до законодавства.

14. Усі спори стосовно виконання договору вирішуються шляхом переговорів між сторонами. Якщо спір не може бути вирішений шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку, визначеному законодавством.

ІНШІ УМОВИ

15. Дія договору припиняється шляхом розірвання договору за згодою сторін у разі:

виникнення у сім'ї патронатного вихователя умов чи наявності фактів, несприятливих для перебування влаштованої до неї дитини або обставин, зазначених у пункті 5 Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893 "Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною";

прийняття органом опіки та піклування або судом рішення про невиконання або неналежне виконання патронатним вихователем своїх обов'язків;

смерті патронатного вихователя або добровільного помічника.

16. У разі порушення та невиконання умов договору кожна із сторін має право звернутися до суду.

17. За згодою сторін договір може бути переглянутий та доповнений іншими зобов'язаннями.

18. Договір укладається у трьох примірниках, які мають однакову юридичну силу, по одному для кожної із сторін.

Реквізити сторін

Орган, який прийняв рішення	Патронатний вихователь
_____	_____
(найменування посади, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) уповноваженої особи)	(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
Добровільний помічник	
_____	
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)	

АКТ
ПРО ФАКТ ПЕРЕДАЧІ ДИТИНИ

___ _____20__ р. ____ год. ____ хв.

Служба у справах дітей _____
(найменування служби у справах дітей)
в особі _____
(найменування посади, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)
у присутності _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка передає дитину, чи
_____
суб'єкта виявлення та/або організації соціального захисту дітей
_____
із зазначенням статусу чи місця роботи)
передає _____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) дитини, дата народження)
особі_____
(прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка передає дитину,
_____
із зазначенням статусу чи місця роботи)
документ, що посвідчує особу, _____, серія _____, номер _____, коли і ким виданий _____
_____
на підставі _____
(рішення/розпорядження/наказ служби у справах дітей, номер, дата;
_____.
заяви батьків/законних представників чи одного з них)

1. Стан дитини на момент передачі (зазначити зовні наявні ознаки)

Температура тіла: _____
Зовнішній вигляд дитини: ☐ здоровий ☐ хворобливий ☐ занедбаний Наявні: ☐ педикульоз ☐ шкірні висипання; ☐ синці, гематоми ☐ рани ☐ подряпини, садна ☐ опіки ☐ порізи ☐ ускладнене дихання, задишка ☐ кашель ☐ порушення: слуху ☐ зору ☐ мови ☐ опорно-рухового апарату ☐ скарги дитини на:
Емоційний стан дитини: ☐ врівноважений, спокійний ☐ радісний ☐ сумний ☐ пригнічений ☐ надмірно збуджений ☐ тривожний ☐ дитина у стані страху ☐ замкнутий, мовчазний Поведінкові прояви: ☐ дитина плаче ☐ проявляє агресію ☐ інші:
Одяг дитини: ☐ лише те, що на дитині: ☐ не відповідає сезону ☐ не відповідає віку дитини ☐ брудний ☐ не придатний для використання; ☐ має додатковий одяг: ☐ не відповідає сезону ☐ не відповідає віку дитини ☐ брудний ☐ не придатний для використання ☐ має придатний сезонний одяг ☐ має

придатний одяг для кількох сезонів Дитина має: ☐ спідню білизну ☐ одяг для сну ☐ для дому ☐ для відвідування навчального закладу ☐ інше:
Взуття дитини: ☐ лише те, що на дитині; ☐ є в наявності: ☐ для дому ☐ для вулиці ☐ для прогулянок ☐ для спортивних занять ☐ взуття не відповідає сезону ☐ не придатне для використання
Іграшки: ☐ немає в наявності ☐ не відповідають віку дитини ☐ інше:
Шкільне приладдя: ☐ немає в наявності ☐ наявне частково ☐ інше:
Пам’ятні речі: ☐ фотографії ☐ малюнки ☐ поробки ☐ листи ☐ інше:
Засоби комунікації: ☐ мобільний телефон ☐ планшет ☐ ноутбук ☐ інше:
Інші речі, що належать дитині:

2. Перелік документів, що передаються разом з дитиною:

Найменування документа, номер, дата видачі	Наявність документа під час передачі дитини (так, ні)	Примітка
Наказ служби про влаштування/передачу дитини/дітей		
Акт про факт передачі дитини		
У разі передачі дитини з інвалідністю		
Інші документи (зазначити)		

Посадова особа служби у справах дітей підпис

Особа, яка передає дитину підпис

Особа, яка приймає дитину підпис

СУДОВА ПРАКТИКА

КИЇВСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД
Р І Ш Е Н Н Я
І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

справа №320/4410/20

30 вересня 2020 року

Київський окружний адміністративний суд у складі головуючого судді Кушнової А.О., за участю секретаря судового засідання Сакевич Ж.В., розглянув за правилами загального позовного провадження адміністративну справу за позовом ОСОБА_1 , ОСОБА_2 в інтересах неповнолітніх ОСОБА_3 , ОСОБА_4 та повнолітнього ОСОБА_5 до Бориспільської районної державної адміністрації Київської області, Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідачів Служби у справах дітей та сім`ї Бориспільської районної державної адміністрації Київської області про визнання протиправним та скасування рішення

Суть спору: до Київського окружного адміністративного суду звернулися законні представники ОСОБА_1 та ОСОБА_2 в інтересах неповнолітніх ОСОБА_3 , ОСОБА_4 та повнолітнього ОСОБА_5 з позовом до Бориспільської районної державної адміністрації Київської області (надалі - відповідач-1) та Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області (надалі - відповідач-2), в якому позивачі просять суд:

- визнати протиправним та скасувати Розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 395 від 10.07.2019 р. “Про призупинення виплати державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне”;

- визнати протиправною бездіяльність Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області щодо не нарахування державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне”;

- зобов`язати Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області провести перерахунок та виплату сум щомісячної державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне починаючи з 10.07.2019 р. за весь період отримання такої виплати.

В обґрунтування позовних вимог позивачі вказують, що починаючи з липня 2019 року і по даний час Бориспільська РДА Київської області не здійснює виплати державної соціальної допомоги на дітей-вихованців та грошового забезпечення батькам-вихователям Дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, що підтверджується Довідкою про грошове забезпечення батька-вихователя від 27.02.2020 року. 04 січня 2020 року родина отримала відповіді Бориспільської РДА Київської області на звернення дітей-вихованців Дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, де зазначалося, що виплати державної соціальної допомоги призупинено на підставі Розпорядження від 21.11.2018 № 1339 “Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родичи ОСОБА_1 с. Ревне” та Розпорядження Бориспільської РДА № 395 “Про призупинення виплати державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 м. Ревне” від 10.07.2019 р.

Позивачі у позові стверджують, що відсутні підстави для припинення виплати державної соціальної допомоги на дітей-вихованців та грошового забезпечення батькам-вихователям. Розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 395 від 10.07.2019 р. є передчасним та безпідставним.

Ухвалою Київського окружного адміністративного суду від 01.06.2020 відкрито провадження в адміністративній справі. Вирішено здійснювати розгляд справи за правилами загального позовного провадження. Розпочато підготовку справи до судового розгляду. Призначено підготовче засідання на 09.07.2020. Залучено до участі у справі в якості третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача Службу у справах дітей та сім`ї Бориспільської районної державної адміністрації Київської області. Витребувано докази від позивача, від відповідачів.

08.07.2020 від Служби у справах дітей та сім`ї Бориспільської районної державної адміністрації Київської області до суду надійшли письмові пояснення щодо позову, в яких третя особа просить відмовити у позові в повному обсязі.

Свою позицію Служба у справах дітей та сім`ї Бориспільської районної державної адміністрації Київської області обґрунтовує тим, що підставою припинення фінансування дитячого будинку сімейного типу є відсутність матері-вихователькі, ухилення та невиконання нею обов`язків.

08.07.2020 від Бориспільської районної державної адміністрації Київської області до суду надійшов відзив на позовну заяву.

Бориспільська районна державна адміністрації Київської області проти позову заперечує та зазначає у відзиві, що підставою припинення фінансування дитячого будинку сімейного типу є відсутність матері-вихователькі, ухилення та невиконання нею обов`язків.

08.07.2020 від Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області до суду надійшов відзив на позовну заяву.

Відповідач-2 надав суду відзив на адміністративний позов, в якому проти доводів позивачів заперечує та зазначає, що починаючи з 10.07.2020 не здійснювалося призначення та виплата соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне на підставі Розпорядження від 21.11.2018 № 1339 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родичи ОСОБА_1 с. Ревне».

Підготовче засідання, яке відбулось 09.07.2020 і на яке з`явився позивач ОСОБА_1 , було відкладено на 15.07.2020, у зв`язку з клопотанням відповідача-1.

10.07.2020 до суду надійшло клопотання позивача ОСОБА_2 про проведення підготовчого засідання по справі у відсутність позивача.

Також 10.07.2020 від представника позивачів адвоката Кілічава Т.М. надійшла відповідь на відзив на позовну заяву із доказами направлення всім учасникам справи.

У зв`язку з надходженням до суду відповіді на відзив підготовче судове засідання, яке відбулось 15.07.2020 і на яке з`явився позивач ОСОБА_1 , було відкладено на 23.07.2020.

У відповіді на відзив позивач наводить наступні доводи: в переліку підстав для припинення виплати державної соціальної допомоги та грошового забезпечення відсутня така підстава, яку зазначають Відповідачі, а саме: “відсутність матері-вихователькі, ухилення та невиконання нею обов`язків”. Отже, відсутні підстави для припинення виплати державної соціальної допомоги на дітей-вихованців та грошового забезпечення батькам-вихователям. ОСОБА_1 не давав згоду та не погоджується на встановлення опіки чи піклування над дітьми та не подавав належні документи для призначення піклувальника, у зв`язку з чим подав заяву від 17.03.2020 про відмову у встановленні піклування та призначення піклувальника, оскільки це суперечить інтересам дітей. Державний орган, в особі Бориспільської РДА Київської області, який без будь-яких на те

причин, свавільно вирішив призупинити виплати соціальної допомоги дітям та батькам-вихователям ДБСТ родини ОСОБА_1 та матеріально не забезпечує ДБСТ.

20.07.2020 на адресу суду від представника позивачів адвоката Кілічава Т.М. надійшло клопотання про прискорення розгляду справи, мотивоване тим, що через оспорюване рішення у батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_1 та ОСОБА_2 , а також дітей-вихованців ОСОБА_3 , ОСОБА_4 та ОСОБА_5 відсутні засоби існування, так як Бориспільська РДА Київської області без будь-яких на те причин, свавільно не здійснює виплати соціальної допомоги дітям-вихованцям та батькам-вихователям ДБСТ родини ОСОБА_1 вже більше року.

23.07.2020 на адресу суду надійшла заява від позивача ОСОБА_1 про проведення підготовчого судового засідання 23.07.2020 у відсутність позивача, в якій позивач просить закрити підготовче провадження та призначити справу до судового розгляду.

Правом на подачу заперечень на відповідь на відзив відповідачі не скористались.

Ухвалою Київського окружного адміністративного суду від 23.07.2020 закрито підготовче провадження в адміністративній справі. Призначено судове засідання для розгляду справи по суті на 02.09.2020.

01.09.2020 до суду надійшло клопотання представника позивача ОСОБА_2 - адвоката Кілічава Т.М. про проведення засідання по справі у відсутність позивача ОСОБА_2 .

В судове засідання 02.09.2020 з`явився позивач-1 - ОСОБА_1 .

Належним чином повідомлені про дату, час та місце судового розгляду справи відповідач-1, відповідач-2 та третя особа в судове засідання 02.09.2020 не з`явились, явку своїх уповноважених представників не забезпечили, про дату, час та місце судового розгляду справи повідомлені належним чином.

У письмових поясненнях третьої особи від 26.06.2020 остання просила проводити розгляд справи за відсутністю третьої особи.

Від відповідачів будь-яких клопотань щодо судового розгляду справи не надходило.

У судовому засіданні 02.09.2020 ОСОБА_1 повністю підтримав поданий позов, зазначивши, що з 10 липня 2019 року відповідач-1 своїм розпорядженням №395 призупинив виплати державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям Дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне. Батьки-вихователі ОСОБА_1 та ОСОБА_2 продовжують без державних соціальних виплат повністю утримувати, виховувати та забезпечувати всім необхідним трьох дітей, а саме ОСОБА_4 2005 р.н., учня 10 класу Ревненської ЗОШ, ОСОБА_3 2002 р.н., студентку першого курсу Львівського університету денної форми навчання, ОСОБА_5 2001 р.н., студента Вищого професійного училища м.Києва денної форми навчання. Батьки-вихователі не підписували жодного акта про вилучення дітей-вихованців, наразі діти проживають з батьками-вихователями.

02.09.2020 від позивача надійшло клопотання про здійснення подальшого розгляду справи у порядку письмового провадження.

Розглянувши та дослідивши матеріали справи, всебічно і повно з`ясувавши всі фактичні обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги, об`єктивно оцінивши докази, які мають юридичне значення для розгляду справи і вирішення спору, суд

в с т а н о в и в:

30 серпня 2012 року розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації № 2840 “Про призначення батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу с. Ревне ОСОБА_2 та ОСОБА_1 та влаштування дітей» був створений з дня підписання розпорядження дитячий будинок сімейного типу на базі родини ОСОБА_1 с. Ревне (т.1, а.с.23-24).

Вказаним розпорядженням надано статус батьків-вихователів ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 та ОСОБА_2 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , які проживають за адресою: АДРЕСА_2.

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації від 30.08.2012 № 2840 до ДБСТ родини ОСОБА_1 влаштовано неповнолітню ОСОБА_7 , неповнолітню ОСОБА_8 , малолітнього ОСОБА_5 .

Відповідно до пунктів 7.1, 7.2 розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації від 30.08.2012 № 2840 Управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації зобов`язано забезпечити своєчасне призначення та проведення виплат державної соціальної допомоги на дітей-вихованців, грошового забезпечення батьків-вихователів в межах видатків, передбачених чинним законодавством, для функціонування дитячого будинку сімейного типу; здійснювати зазначені виплати на дітей-вихованців та грошове забезпечення батькам-вихователям щомісяця до 20 числа.

30 серпня 2012 року між Бориспільською районною державною адміністрацією і батьками-вихователями ОСОБА_1., ОСОБА_2 укладено Угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 09 (т.1, а.с.25).

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації від 04.10.2012 № 3464 до ДБСТ родини ОСОБА_1 влаштовано малолітнього ОСОБА_9 , ОСОБА_3 , ОСОБА_10 (т.2, а.с.43-44).

Відповідно до пунктів 5.1, 5.2 розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації від 04.10.2012 № 3464 Управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації зобов`язано призначити та розпочати виплату державної соціальної допомоги на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям у межах видатків, передбачених у державному бюджеті; здійснювати зазначені виплати на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям щомісяця до 20 числа.

04 жовтня 2012 року між Бориспільською районною державною адміністрацією та батьками-вихователями ОСОБА_1., ОСОБА_2 укладено Угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 10 (т.1, а.с.26).

Розпорядження голови Бориспільської районної державної адміністрації від 05.11.2012 року № 4151 до ДБСТ родини ОСОБА_1 влаштовано малолітніх сестер ОСОБА_11 та ОСОБА_12 (т.2, а.с.17-20).

Відповідно до пунктів 5.1, 5.2 розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації від 05.11.2012 № 4151 Управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації зобов`язано призначити та розпочати виплату державної соціальної допомоги на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям у межах видатків, передбачених у державному бюджеті; здійснювати зазначені виплати на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям щомісяця до 20 числа.

05 листопада 2012 року між Бориспільською районною державною адміністрацією та батьками-вихователями ОСОБА_1. та ОСОБА_2 укладено Угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 11 (т.2, а.с.129).

Розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації від 15.01.2015 № 09 до ДБСТ родини ОСОБА_1 влаштовано малолітнього ОСОБА_4 (т.1, а.с.239-240).

Відповідно до пунктів 5.1, 5.2 розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації від 15.01.2015 № 09 Управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації зобов`язано призначити та розпочати виплату державної соціальної допомоги на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям у межах видатків, передбачених у державному бюджеті; здійснювати зазначені виплати на дітей, грошове забезпечення батькам-вихователям щомісяця до 20 числа.

15 січня 2015 року між Бориспільською районною державною адміністрацією та батьками-вихователями ОСОБА_1 , ОСОБА_2 укладено Угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 19 (т.1, а.с.27).

Пунктами 3.1, 3.2 вищезазначених Угод про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу передбачено, що відповідач-1 зобов`язується у межах видатків, передбачених у державному бюджеті на утримання дитячого будинку сімейного типу, перераховувати щомісяця до 20 числа на особові рахунки обох батьків-вихователів у банківській установі кошти в розмірі двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку та щомісяця виплачувати грошове забезпечення батькам-вихователям.

21 листопада 2018 року розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 1339 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне» зобов`язано припинити функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 , у зв`язку з виникненням несприятливих умов для виховання та спільного проживання дітей (п.1). Зняти з ОСОБА_1 та ОСОБА_2 статус батьків-вихователів (п.2). Вивести зі складу дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 дітей-вихованців: ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_3 , ОСОБА_9 ІНФОРМАЦІЯ_4 , ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_5 , ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_6 (п.3). Зняти з дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування ОСОБА_5 , ОСОБА_9 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 статус дітей-вихованців (п.4). Припинити дію угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 від 30.08.2002 №9, від 04.10.2012 № 10, від 15.01.2015 № 19 (пункти 5, 6, 7). Службу у справах дітей та сім`ї райдержадміністрації зобов`язати вжити відповідних організаційно-правових заходів: забезпечити подальше влаштування ОСОБА_5 , ОСОБА_9 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 до сімейних форм виховання; забезпечити виконання п.п. 5, 6, 7 цього розпорядження (п.8). Управління соціального захисту населення районної державної адміністрації зобов`язано припинити призначення і виплату державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування: ОСОБА_5 , ОСОБА_9 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 та батьків-вихователів ОСОБА_1 та ОСОБА_2 з моменту підписання договору про припинення дії угод «Про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу» та акту про факт передачі дітей (п.9). Визнати таким, що втратило чинність розпорядження Бориспільської райдержадміністрації від 30 серпня 2012 року № 2840 «Про призначення батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу с. Ревне ОСОБА_2 , ОСОБА_1 та влаштування дітей» (т.1, а.с.97).

Вказане розпорядження було оскаржено ОСОБА_1 до Київського окружного адміністративного суду.

Рішенням Київського окружного адміністративного суду якого від 20.03.2020 у справі №320/6514/18 адміністративний позов задоволено. Визнано протиправним та скасовано розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 21.11.2018 № 1339 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне» (т.1, а.с.29-33).

На час розгляду справи вказане рішення Київського окружного адміністративного суду якого від 20.03.2020 у справі №320/6514/18 не набрало законної сили, справа перебуває на розгляді в Шостому апеляційному адміністративному суді.

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 10.07.2019 № 395 “Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне» Управлінню соціального захисту населення доручено призупинити грошове забезпечення батькам-вихователям та державну соціальну допомогу на дітей дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 , у зв`язку з невиконанням батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей (п.1). Контроль за виконанням цього розпорядження покладено на заступника голови райдержадміністрації Білецького С.В. (т.1, а.с.96).

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 20.11.2019 № 681 “Про встановлення піклування та призначення

піклувальника над неповнолітніми ОСОБА_5 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 » встановлено піклування та призначено піклувальника над неповнолітніми: ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_3 , ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_5 , ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_6 , які мають статус дітей, позбавлених батьківського піклування, ОСОБА_1 , який проживає за адресою: АДРЕСА_1 (т.1, а.с. 110).

Доказів, які б підтверджували призначення державної соціальної допомоги на дітей, яким встановлено опіку згідно даного розпорядження, не надано, що відповідачами не спростовано.

17 березня 2020 року батьком-вихователем ОСОБА_1 до Бориспільської районної державної адміністрації Київської області подано заяву, в якій ОСОБА_1 просить вважати написану ним заяву щодо опікунства над дітьми ОСОБА_3 , ОСОБА_4 , ОСОБА_5 вважати недійсною, оскільки оформлення опікунства не є в інтересах дітей (т.2, а.с.130).

Не погодившись із розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 10.07.2019 № 395 та бездіяльністю Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області щодо не нарахування державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне", позивач звернувся із даним позовом до суду.

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування визначає Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 року № 2342-IV (зі змінами та доповненнями, далі - Закон України № 2342-IV).

Відповідно до статті 1 Закону України № 2342-IV у цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

діти позбавлені батьківського піклування, - діти, які залишилися без піклування батьків у зв`язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов`язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов`язки, а також діти, розлучені із сім`єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов`язків з причин, які неможливо з`ясувати у зв`язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти;

статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, - визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування;

форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім`ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

передача до дитячого будинку сімейного типу - прийняття в окрему сім`ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п`яти дітей-сиріт та/або дітей,

позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім`ї не може перевищувати десяти осіб;

місце проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, - місцезнаходження закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, жиле приміщення дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім`ї, опікунів або піклувальників, житло, в якому дитина проживає, інше житло;

державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, - встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами мінімальні норми і нормативи забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без батьківського піклування, та осіб з їх числа;

державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа - повне забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів матеріальними та грошовими ресурсами дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Законодавство України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, складається з Конституції України, цього Закону та інших законодавчих актів, що регулюють правовідносини, пов`язані з наданням матеріальної, соціальної та правової допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ст.2 Закону України № 2342-IV).

Відповідно до частин 1-3 статті 4 Закону України № 2342-IV заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, гарантуються, забезпечуються та охороняються державою.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, встановлюються незалежно від того, де така дитина або особа перебуває на утриманні та вихованні, на рівні, не меншому за встановлений прожитковий мінімум для осіб відповідного віку.

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються, зокрема, щодо:

мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття;

мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів;

мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Згідно з ч.1 статті 9 Закону України № 2342-IV витрати на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа у сім`ях опікунів, прийомних сім`ях, дитячих будинках сімейного типу, у державних закладах фінансуються з державного, обласних бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, інших джерел, не заборонених законодавством.

Відповідно до статті 31 Закону України № 2342-IV батьки-вихователі є особами, які заміняють батьків, законними представниками своїх вихованців і захищають їхні права та інтереси в органах державної влади, у тому числі судових, як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень. Вони не можуть використовувати надані їм права всупереч інтересам дитини.

Набуття статусу батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу не може обмежувати громадянських прав цих осіб.

Батьки-вихователі мають право захищати дитину, її права та інтереси як опікуни або піклувальники без спеціальних на те повноважень.

Батьки-вихователі, зокрема, зобов`язані:

захищати права та інтереси дітей, бути їхніми представниками в установах і організаціях;

створити належні умови для всебічного гармонійного розвитку дітей;

піклуватися про здоров`я, фізичний, психічний та моральний розвиток, навчання дітей, готувати їх до праці;

забезпечувати проведення двічі на рік медичного обстеження дітей лікарями-спеціалістами та виконувати їх рекомендації;

забезпечити здобуття дітьми освіти, стежити за навчанням і розвитком дітей у навчально-виховних закладах, підтримувати зв`язки з учителями та вихователями;

займатися розвитком здібностей дітей, у тому числі залучати їх до занять у позашкільних навчальних закладах.

Батьки-вихователі виконують свої обов`язки стосовно дітей до досягнення ними вісімнадцяти років або до закінчення ними навчання у відповідних закладах навіть у разі їх окремого проживання.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» з метою створення належних умов для виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейному оточенні, затверджено Положення про дитячий будинок сімейного типу (зі змінами та доповненням, в редакції станом на 10.07.2019, далі - Положення про ДБСТ).

Згідно з п.1 Положення про ДБСТ метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до п.2 Положення про ДБСТ, дитячий будинок сімейного типу - окрема сім`я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Батьки-вихователі - особи, які беруть на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (далі - вихованці).

Вихованці перебувають у дитячому будинку сімейного типу до досягнення 18-річного віку, а в разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I - IV рівня акредитації - до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Питання матеріального забезпечення дитячого будинку сімейного типу врегульовані у п.24 Положення про ДБСТ, відповідно до якого фінансування дитячого будинку сімейного типу здійснюється за рахунок видатків державного бюджету в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Розмір державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку.

Державна соціальна допомога і грошове забезпечення виплачуються щомісяця не пізніше 20 числа за місцем проживання дитини у дитячому будинку сімейного типу батькам-вихователям через державні підприємства поштового зв`язку або перераховуються на особові рахунки обох батьків-вихователів у банківській установі за їх вибором.

Згідно з п.22 Положення про ДБСТ батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу виплачується грошове забезпечення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

26 червня 2019 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову №552 «Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом “гроші ходять за дитиною”, оплати послуг із здійснення

патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім`ї патронатного вихователя, підтримки малих групових будинків», пунктом 1 якої затверджено Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною".

Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року №552 набрала чинності 10 липня 2019 року, в день прийняття відповідачем оскаржуваного розпорядження від 10.07.2019 №395, та підлягає застосуванню у спірних правовідносинах.

Натомість відповідач в оскаржуваному розпорядженні від 10.07.2019 №395 послався на Постанову Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року №81 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною"», яка втратила чинність у зв`язку з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року №552, з дня набрання чинності останньою.

Тобто відповідач в оскаржуваному розпорядженні від 10.07.2019 №395 застосував Постанову Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року №81, яка втратила чинність в день прийняття відповідачем оскаржуваного розпорядження від 10.07.2019 №395.

Механізм призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях (далі - державна соціальна допомога), грошового забезпечення батькам- вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях (далі - грошове забезпечення) за принципом "гроші ходять за дитиною", а також сплату єдиного внеску на загальнообов`язкове державне соціальне страхування за батьків-вихователів і прийомних батьків, які здійснюються за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною", оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім`ї патронатного вихователя, на підтримку малих групових будинків визначає Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною", затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року №552 (далі - Порядок №552).

Відповідно до п.2 Порядку №552 державна соціальна допомога призначається і виплачується щомісяця в грошовій формі батькам-вихователям на кожну дитину-вихованця і прийомним батькам на кожну прийомну дитину.

Відповідно до п.3 Порядку №552 грошове забезпечення призначається і виплачується щомісяця кожному з батьків-вихователів і одному з прийомних батьків.

Згідно з п.4 Порядку №552 призначення і виплата державної соціальної допомоги, грошового забезпечення здійснюються структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад (далі - уповноважений орган) на підставі підготовлених службою у справах дітей документів, що зберігаються протягом п`яти років після припинення виплати соціальної допомоги та грошового забезпечення.

Згідно з п.5 Порядку №552 уповноважений орган призначає державну соціальну допомогу та грошове забезпечення за заявою батьків-вихователів і одного з прийомних батьків, до якої додаються:

рішення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (у разі її утворення) ради про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або прийомної сім`ї;

документи, що підтверджують статус дитини;

інформація органу державної виконавчої служби про розмір аліментів;

довідка з місця навчання про розмір стипендії;

копія висновку медико-соціальної експертної комісії або медичного висновку лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу про дитину з інвалідністю, що видані в установленому МОЗ порядку;

копія посвідчення громадянина, який проживає, працює (навчається) на території гірського населеного пункту, виданого відповідно до Закону України "Про статус гірських населених пунктів в Україні".

Якщо особа з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років або до закінчення відповідного закладу освіти навчається за денною формою навчання у закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, подаються довідки про розмір стипендії та про те, що вона не перебуває на повному державному утриманні.

Відповідно до п.6 Порядку №552 призначення державної соціальної допомоги та грошового забезпечення здійснюється з дати влаштування дитини у дитячий будинок сімейного типу або прийомну сім`ю включно до дня досягнення дитиною 18-річного віку, а у разі навчання у закладі загальної середньої освіти, за денною формою навчання у закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти - до 23 років або до закінчення відповідного закладу освіти.

Особі, якій виповнилося 18 років, за умови здобуття нею загальної середньої освіти та вступу на навчання за денною формою до закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти державна соціальна допомога призначається на період між строком закінчення навчання в одному із закладів освіти та вступом до іншого закладу освіти або у період між строком закінчення навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців, на підставі клопотання служби у справах дітей за наявності розписки про прийняття документів для вступу до відповідного закладу освіти.

У разі проживання у період навчання дитини-вихованця або прийомної дитини окремо від сім`ї в іншій місцевості державна соціальна допомога призначається на загальних підставах за умови подання довідки з місця навчання про те, що дитина не перебуває на повному державному утриманні.

Відповідно до п.7 Порядку №552 розмір державної соціальної допомоги становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку. Для осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які навчаються у закладі загальної середньої освіти, за денною формою навчання у закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення відповідного закладу освіти розмір державної соціальної допомоги становить два прожиткових мінімуми для працездатної особи.

Відповідно до п.8 Порядку №552 розмір грошового забезпечення встановлюється на рівні 70 відсотків прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку на кожну дитину-вихованця та кожну прийомну дитину і не залежить від пенсії, аліментів, стипендії чи державної допомоги на кожну дитину-вихованця та на кожну прийомну дитину.

Щомісячний сумарний обсяг грошового забезпечення батькам-вихователям розподіляється між батьками-вихователями рівними частинами за їх згодою.

Державна соціальна допомога та грошове забезпечення виплачуються щомісяця не пізніше 20 числа уповноваженим органом на особові рахунки батьків-вихователів та особовий рахунок одного з прийомних батьків у банківській установі за їх вибором або через структурні підрозділи акціонерного товариства "Укрпошта" за місцем проживання дитини у дитячому будинку сімейного типу або прийомній сім`ї (п.12 Порядку №552).

Матеріалами справи підтверджується та не заперечується сторонами, що грошове забезпечення батькам-вихователям та державна соціальна допомога дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування здійснювались в період з 30.08.2012 року по 09.07.2019 року включно.

Згідно з довідками про грошове забезпечення вбачається, що починаючи з 10.07.2020 не здійснюється призначення та виплата соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне (т.1,а.с.36-39).

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 10.07.2019 № 395 "Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне» Управлінню соціального захисту населення доручено призупинити грошове забезпечення батькам-вихователям та державну соціальну допомогу на дітей дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 , у зв`язку з невиконанням батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей (п.1). Контроль за виконанням цього розпорядження покладено на заступника голови райдержадміністрації Білецького С.В. (т.1, а.с.96).

В матеріалах справи наявні заяви ОСОБА_1 та ОСОБА_2 про призначення усіх видів соціальної допомоги, компенсацій, субсидій та пільг від 30.08.2012 про призначення соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошове забезпечення батькам-вихователям (т.2, а.с.52-56).

Судом встановлено, що до прийняття розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 10.07.2019 № 395 виплата державної соціальної допомоги на дітей дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне здійснювалась на рахунок матері-вихователькі ОСОБА_2 , відкритий у Бориспільському відділенні Приватбанку №1 на підставі заяви ОСОБА_2 від 10.09.2012 р. (т.2, а.с.75).

Виплата щомісячного сумарного обсягу грошового забезпечення батькам-вихователям ОСОБА_1 та ОСОБА_2 була розподілена між батьками-вихователями рівними частинами за їх згодою та виплачувалась кожному з батьків-вихователів, зокрема на рахунок матері-вихователькі ОСОБА_2 , відкритий у Бориспільському відділенні Приватбанку №1 на підставі заяви ОСОБА_2 від 10.09.2012 р. та на рахунок батька-вихователя ОСОБА_1 відкритий у Бориспільському відділенні Приватбанку №1 на підставі заяви ОСОБА_1 від 10.09.2012 (т.2, а.с. 74-75).

Відповідно до п.13 Порядку №552 підставами для припинення виплати державної соціальної допомоги та грошового забезпечення є: досягнення дитиною 18-річного віку, а у разі навчання у закладі загальної середньої освіти, за денною формою навчання у закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти - 23-річного віку або закінчення відповідного закладу освіти; набуття або надання дитині повної цивільної дієздатності (реєстрація шлюбу, працевлаштування за трудовим договором, запис матір`ю або батьком дитини, провадження підприємницької діяльності); влаштування дитини в заклад освіти на повне державне забезпечення; смерть дитини.

Суд зазначає, що перелік підстав для припинення виплати державної соціальної допомоги та грошового забезпечення є вичерпним та не підлягає розширеному тлумаченню.

Судом встановлено, що на час розгляду даної справи дитячий будинок сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне продовжує функціонувати.

З 10 липня 2019 року, тобто з моменту припинення виплат державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям в ДБСТ продовжують перебувати діти, позбавлені батьківського піклування: ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_3 , ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_5 , ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_6 .

Судом встановлено та не заперечується відповідачами, що на момент видання розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 10.07.2019 № 395 "Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне» укладені між Бориспільською районною державною адміністрацією і батьками-вихователями ОСОБА_1 , ОСОБА_2 угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 09 від 30 серпня 2012 року (стосується ОСОБА_5), №10 від 04 жовтня 2012 року (стосується ОСОБА_3), №15 від 15 січня 2015 року (стосується ОСОБА_4) не були розірвані, а акти про приймання-передачу дітей не оформлені, що свідчить про продовження функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне та утримання дітей родиною ОСОБА_1 в дитячому будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне.

У судовому засіданні 02.09.2020 позивач ОСОБА_1 пояснив, що з 10 липня 2019 року на підставі розпорядження Бориспільської РДА від 10.07.2019 №395 Управлінням соціального захисту населення Бориспільської РДА припинено виплату державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне. При цьому батьки-вихователі ОСОБА_1 та ОСОБА_2 продовжують без отримання державних соціальних виплат на дітей та грошового забезпечення батькам-вихователям повністю утримувати, виховувати та забезпечувати всім необхідним трьох дітей, а саме ОСОБА_4 2005 р.н., учня 10 класу Ревненської ЗОШ, ОСОБА_3 2002 р.н., студентку першого курсу Львівського університету денної форми навчання, ОСОБА_5 2001 р.н., студента Вищого професійного училища м.Києва денної форми навчання. Позивач зазначив, що батьки-вихователі не підписували жодного акта про вилучення дітей-вихованців, наразі діти проживають з батьками-вихователями.

Відповідачі в судове засідання 02.09.2020 явку своїх уповноважених представників не забезпечили, про дату, час та місце судового розгляду справи повідомлені належним чином.

Відповідачами не надано доказів, які б спростовували доводи та наявні в матеріалах справи докази щодо продовження функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне та перебування у дитячому будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 неповнолітніх ОСОБА_3 , ОСОБА_4 та повнолітнього ОСОБА_5 .

В якості підстави для призупинення виплат грошового забезпечення батькам-вихователям та державної соціальної допомоги на дітей дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 у розпорядженні Бориспільської РДА Київської області від 10.07.2019 № 395 "Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне» зазначено: невиконання батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей.

Зміст оскаржуваного розпорядження Бориспільської РДА Київської області від 10.07.2019 № 395 не дозволяє встановити, в чому саме полягає невиконання батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, що зумовило прийняття відповідачем-1 спірного розпорядження.

Так, в оскаржуваному розпорядженні від 10.07.2019 № 395 Бориспільська РДА Київської області посилається на закони України «Про місцеві державні адміністрації», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного

типу», від 22 липня 2016 року «Про внесення змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім`ю», від 24 вересня 2008 року №866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов`язаної із захистом прав дитини», від 31 січня 2007 року №81 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною"», а також рекомендації комісії з питань захисту прав дитини від 02 липня 2019 року.

До матеріалів справи Бориспільською районною державною адміністрацією Київської області надано витяг з протоколу №16 засідання комісії з питань захисту прав дитини Бориспільської райдержадміністрації від 02.07.2019 із питанням під номером 7 у порядку денному: Про доцільність призупинення виплат ДБСТ с.Ревне.

Так, згідно наданого витягу з протоколу слухали:

ОСОБА_13, яка повідомила інформацію районного центру соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді щодо невиконання обов`язків батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу с.Ревне;

ОСОБА_14, яка пояснила ситуацію, яка склалась та зазначила про відсутність матері-вихователькі;

ОСОБА_15 , яка вважає за доцільне призупинення виплат за невиконання обов`язків та порушення угоди про діяльність ДБСТ, а також постанов від 31.01.2007 №81 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом "гроші ходять за дитиною"», від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу»;

ОСОБА_16, який запропонував вважати за доцільне припинення виплат: Управлінню соціального захисту населення районної державної адміністрації призупинити призначення і виплати грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу с. Ревне Бориспільського району та державної соціальної допомоги на дітей-вихованців.

Згідно прийнятого на засіданні комісії з питань захисту прав дитини Бориспільської райдержадміністрації від 02.07.2019 рішення вирішено: Управлінню соціального захисту населення районної державної адміністрації призупинити призначення і виплати грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу с. Ревне Бориспільського району та державної соціальної допомоги на дітей-вихованців. Голосували: «За» - одноголосно (т.1, а.с.94).

Суд, проаналізувавши наданий витяг з протоколу №16 засідання комісії з питань захисту прав дитини Бориспільської райдержадміністрації від 02.07.2019 щодо питання під номером 7 у порядку денному: Про доцільність призупинення виплат ДБСТ с.Ревне, зазначає, що зі змісту протоколу засідання даної комісії не вбачається, в чому саме полягає невиконання обов`язків батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу с.Ревне; не вказано, що саме розуміється під повідомленням про відсутність матері-вихователькі та якими доказами підтверджуються вказані обставини; які підстави покладені комісією в основу прийнятого рішення про призупинення призначення і виплати грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу с. Ревне Бориспільського району та державної соціальної допомоги на дітей-вихованців.

У відзиві на позовну заяву Бориспільська РДА Київської області зазначає, що 23 жовтня 2018 року на районній комісії з питань захисту прав дитини було розглянуто питання про подальше функціонування дитячого будинку сімейного типу с.Ревне Бориспільського району Київської області, де прийнято рішення про розірвання договору щодо діяльності дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне у зв`язку з

виникненням несприятливих умов для виховання та спільного проживання дітей, а також зменшення кількості дітей-вихованців. У зв`язку з чим відповідно до розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 1339 від 21.11.2018 року «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне» припинено функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне.

У відзиві на позовну заяву Бориспільська РДА Київської області посилається на те, що батькам-вихователям направлений лист від 27.11.2018 №48/07-58-1218 з інформацією про припинення функціонування ДБСТ та вручене відповідне розпорядження і додатково здійснений виїзд за місцем перебування сім`ї, де складений акт від 28.11.2018 року про відмову від ознайомлення під підпис та підписання договору про припинення функціонування ДБСТ.

Як вказує у відзиві на позовну заяву Бориспільська РДА Київської області, поведінка батьків-вихователів порушує права дітей щодо належного виховання та догляду відповідно до п.19 постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу», а також угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу щодо співпраці зі службою у справах дітей та сім`ї та районним центром соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді, оскільки всі відомі номера телефонів у батьків-вихователів відключені, для вирішення будь-якого питання зв`язатись з ними неможливо.

У відзиві на позовну заяву Бориспільська РДА Київської області зазначає, що протягом 2019 року ОСОБА_1 неодноразово звертався до управління соціального захисту населення райдержадміністрації по питанню переведення виплат на нього, але відповідно до Наказу Міністерства праці та соціальної політики від 19.09.2006 №345 ОСОБА_2 (є отримувачем допомоги) повинна особисто з паспортом звернутися до управління соціального захисту населення для переведення виплат або отримання інформації щодо здійснення виплат по її особовому рахунку. ОСОБА_2 надсилалися відповідні листи повідомлення, які були залишені без розгляду.

У відзиві на позовну заяву Бориспільська РДА Київської області посилається на те, що Центром соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді повідомлено управління, що ОСОБА_2 ухиляється від виконання обов`язку матері-вихователькі з грудня 2018 року, наразі її місце перебування не відоме, що підтверджується листом від 25.06.2019 №180.

Як зазначає відповідач-1, оскільки згідно п.9 розпорядження від 21.11.2018 №1339 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне» відсутній акт про передачу дітей та відсутня особа-отримувач соціальних виплат, за ініціативою управління соціального захисту населення Бориспільською райдержадміністрацією прийняте розпорядження від 10.07.2019 №395 “Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне», відповідно до одноголосного прийнятого рішення членами комісії з питань захисту прав дітей від 02.07.2019. Про розгляд даного питання ОСОБА_1 та ОСОБА_2 повідомлені, що підтверджується листом від 25.06.2019 №48/90-57-445.

Відповідач-1 у відзиві на позовну заяву наголошує, що виплати не припинені, а призупинені до вирішення питання у судовому порядку. Вказує, що підставою припинення фінансування дитячого будинку сімейного типу є відсутність матері-вихователькі, ухилення та невиконання нею обов`язків і відповідно не можливості подальшого існування сімейної форми виховання, як дитячого будинку сімейного типу, що був створений подружжям.

Відповідач-1 у відзиві на позовну заяву стверджує, що дія угоди припиняється за наявності обставин, зазначених у статті 212 Сімейного кодексу України, а саме можливо провести аналогію, що особа - ОСОБА_1 перебуває у шлюбі з особою, яка не може здійснювати обов`язки матері-вихователькі дитячого будинку сімейного типу у зв`язку із відсутністю останньої на території України з кінця 2018 року.

Зі змісту доданого до відзиву на позовну заяву листа Центру соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді Бориспільської РДА від 25.06.2019 №180 на адресу начальника Управління соціального захисту населення вбачається, що з`ясування місця перебування матері-вихователькі не можливе, ОСОБА_1 постійно ухилявся від відповідей про її дійсне місце перебування, кожного разу надавав різну інформацію. ОСОБА_17 на телефонний зв`язок протягом тривалого часу не відповідала. Зі слів дітей-вихованців ДБСТ родини ОСОБА_1 мати-вихователька перебуває на заробітках за кордоном (Ізраїль).

Проаналізувавши повідомлені відповідачем-1 обставини припинення фінансування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне, зокрема відсутність матері-вихователькі, ухилення та невиконання нею обов`язків та як наслідок неможливість подальшого існування сімейної форми виховання, а також на підтвердження вказаних обставин докази, які покладені в основу прийнятого розпорядження від 10.07.2019 № 395, суд зазначає, що у розумінні приписів пункту 13 Порядку №552 вказані обставини не є підставою для припинення виплати державної соціальної допомоги та грошового забезпечення батькам-вихователям.

Суд приймає до уваги, що дія укладених між Бориспільською районною державною адміністрацією і батьками-вихователями ОСОБА_1 , ОСОБА_1 В.І. угод про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу № 09 від 30 серпня 2012 року (стосується ОСОБА_5), №10 від 04 жовтня 2012 року (стосується ОСОБА_3), №15 від 15 січня 2015 року (стосується ОСОБА_4) не припинена, вказані угоди продовжують діяти та бути чинними, відповідно акти про приймання-передачу дітей від батьків-вихованців не оформлені, а діти-вихованці ОСОБА_5 , ОСОБА_3 та ОСОБА_4 продовжують перебувати та виховуватися у дитячому будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне.

Зі складеного акту обстеження житлових умов заявника від 02.09.2019, складеного комісією у складі голови Ревненської сільської ради Зубань Т.П., депутата сільської ради с.Ревне ОСОБА_18 , депутата сільської ради с.Ревне ОСОБА_19 , при обстеженні житлових умов дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне слідує, що зі слів батька-вихователя мати-вихователька ОСОБА_2 знаходиться на реабілітації після лікування. Батько-вихователь ОСОБА_1 в повному обсязі виконує покладені на нього батьківські обов`язки по вихованню та утриманню дітей (т.2, а.с.136).

Матеріали справи свідчать про те, що ОСОБА_5 дійсно навчається в Київському професійному будівельному ліцеї ІІ рівня акредитації з 1 вересня 2020 року на першому курсі денного відділення на базі 11 класів по спеціальності: Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, що підтверджено довідкою Київського професійного будівельного ліцею від 02.09.2020 №169, термін закінчення навчального закладу 30 червня 2021 року, учень не знаходиться на повному державному утриманні (т.2, а.с.134).

Відповідно до довідки Львівської національної академії мистецтв від 28.09.2020 №8 ОСОБА_3 дійсно є студенткою 1 курсу ОР «Бакалавр» денної форми навчання кафедри ІТМ факультету історії і теорії мистецтва. Термін навчання 09.2020-06.2024, ОСОБА_3 не знаходиться на повному державному утриманні (т.2, а.с.135).

Згідно з довідкою Ревнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Бориспільської районної ради Київської області від 08.09.2020 №133 ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_6 дійсно навчається в 10 класі Ревнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Бориспільської районної ради Київської області (т.2, а.с.137).

Принцип “гроші ходять за дитиною”, покладений в основу дії Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім`ях за принципом “гроші ходять за дитиною”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року №552, дає підстави суду стверджувати, що призначення і виплата державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям

здійснюється весь час перебування та утримання дітей-вихованців у дитячому будинку сімейного типу, в тому числі дітей віком від 18 до 23 років, які навчаються у закладі загальної середньої освіти, за денною формою навчання у закладі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, до закінчення відповідного закладу освіти.

Суд не дає правової оцінки доводам та твердженням відповідача-1 про відсутність матері-вихователькі та ухилення та невиконання нею обов`язків, оскільки такі обставини у розумінні приписів пункту 13 Порядку №552 не є підставою для припинення виплати державної соціальної допомоги та грошового забезпечення батькам-вихователям.

Суд також зазначає, що призупинення виплат взагалі не передбачено нормами Порядку №552, відтак відповідач-1 при прийнятті спірного розпорядження вийшов за межі наданих йому повноважень.

Суд не приймає до уваги твердження відповідачів про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 на підставі розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 1339 від 21.11.2018 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне», оскільки як вже встановлено судом, наразі дитячий будинок сімейного типу родини ОСОБА_1, який знаходиться за адресою: АДРЕСА_1 , продовжує своє функціонування, а розпорядження № 1339 від 21.11.2018 оскаржено батьками-вихователями до суду.

Рішенням Київського окружного адміністративного суду якого від 20.03.2020 у справі №320/6514/18 визнано протиправним та скасовано розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 21.11.2018 № 1339 «Про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне» (т.1, а.с.29-33).

На час розгляду справи вказане рішення Київського окружного адміністративного суду якого від 20.03.2020 у справі №320/6514/18 не набрало законної сили, справа перебуває на розгляді в Шостому апеляційному адміністративному суді.

Враховуючи викладене, суд вважає наявними підстави для визнання розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 395 від 10.07.2019 “Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с.Ревне” протиправним та його скасування.

Згідно з п. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20.11.1989р. (в редакції зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995р.), яку ратифіковано Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 №789-XII, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється як найкращому забезпеченню інтересів дитини.

У пункті 145 рішення від 15.11.1996 року у справі «Чахал проти Об`єднаного Королівства» Європейський суд з прав людини зазначив, що норма 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує на національному рівні ефективні правові засоби для здійснення прав і свобод, що передбачаються Конвенцією, незалежно від того, яким чином вони виражені в правовій системі тієї чи іншої країни.

Отже, «ефективний засіб правового захисту» у розумінні статті 13 Конвенції повинен забезпечити поновлення порушеного права і одержання особою бажаного результату.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 КАС України суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

В рішенні у справі «Суханов та Ільченко проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що зменшення розміру або припинення виплати належним чином встановленої соціальної допомоги може становити втручання у право власності (пункт 25 цього рішення).

Як зазначив Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Щокін проти України», питання, чи було дотримано справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи, виникає лише тоді, коли встановлено, що оскаржуване втручання відповідало вимозі законності і не було свавільним (пункт 33 цього рішення).

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі Рисовський проти України (CASE OF RYSOVSKYY v. UKRAINE) суд визнав незаконне та непропорційне втручання у права заявника, гарантовані статтею 1 Першого протоколу Конвенції. Суд у цьому рішенні підкреслив особливу важливість принципу належного урядування. Він передбачає, що у разі, коли йдеться про питання загального інтересу, зокрема, якщо справа впливає на такі основоположні права людини, як майнові права, державні органи повинні діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб. Зокрема, на державні органи покладено обов`язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси. Принцип належного урядування, як правило, не повинен перешкоджати державним органам виправляти випадкові помилки, навіть ті, причиною яких є їхня власна недбалість. Будь-яка інша позиція була б рівнозначною, inter alia, санкціонуванню неналежного розподілу обмежених державних ресурсів, що саме по собі суперечило б загальним інтересам. З іншого боку, потреба виправити минулу помилку не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася на легітимність добросовісних дій державного органу. Іншими словами, державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов`язків. Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються. Принцип належного урядування покладає на державні органи обов`язок діяти невідкладно, виправляючи свою помилку.

Враховуючи висновки суду щодо протиправності розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 395 від 10.07.2019 “Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне”, суд вважає обґрунтованими вимоги позивачів про визнання протиправною бездіяльності Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області щодо не нарахування державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне” та необхідність зобов`язання Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області провести перерахунок та виплату сум щомісячної державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, починаючи з 10.07.2019 за весь період отримання такої виплати.

При цьому під час дії розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області від 20.11.2019 № 681 “Про встановлення піклування та призначення піклувальника над неповнолітніми ОСОБА_5 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 » нарахування та виплата державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне” не повинні припинятися, оскільки весь час дії вказаного розпорядження дитячий будинок сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне” продовжує функціонувати, а діти ОСОБА_5, ОСОБА_3, ОСОБА_4 продовжують проживати та виховуватися в дитячому будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне” за адресою: АДРЕСА_1 .

Виходячи з вищевикладеного, суд дійшов висновку про обґрунтованість позовних вимог та вважає їх такими, що підлягають задоволенню у повному обсязі.

Суд враховує, що у відповідності з частиною другою статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб`єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони: на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Оцінка рішення суб`єкта владних повноважень на відповідність вказаним критеріям має здійснюватись судом виходячи з обставин, що існували на момент прийняття такого рішення.

Частиною 1 статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, а частиною 1 статті 77 Кодексу адміністративного судочинства України зазначено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, коли судом здійснюється розгляд справ про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб`єкта владних повноважень, у яких обов`язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

На виконання цих вимог відповідачем, як суб`єктом владних повноважень, не надано суду належних і достатніх доказів, які б спростовували твердження позивачів.

Виходячи з меж заявлених позовних вимог, системного аналізу положень законодавства України та доказів, наявних в матеріалах справи, суд дійшов висновку про те, що позовні вимоги підлягають повному задоволенню.

Позивачі при зверненні до суду з позовною заявою судовий збір не сплачували, оскільки користуються пільгами щодо сплати судового збору згідно статті 5 Закону України «Про судовий збір», інших витрат, пов`язаних із розглядом справи, матеріали справи не містять, відтак суд не вирішує питання щодо стягнення судових витрат.

Керуючись статтями 243-246, 250, 255 Кодексу адміністративного судочинства України, суд

в и р і ш и в:

1. Адміністративний позов задовольнити повністю.

2. Визнати протиправним та скасувати розпорядження Бориспільської районної державної адміністрації Київської області № 395 від 10.07.2019 “Про призупинення виплат батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне”.

3. Визнати протиправною бездіяльність Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області щодо ненарахування державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_1 с. Ревне”.

4. Зобов`язати Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області провести перерахунок та виплату сум щомісячної державної соціальної допомоги на дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям дитячого будинку сімейного

типу родини ОСОБА_1 с. Ревне, починаючи з 10.07.2019 за весь період отримання такої виплати.

Рішення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті апеляційного провадження чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Апеляційна скарга на рішення суду подається до Шостого апеляційного адміністративного суду протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

У разі оголошення судом лише вступної та резолютивної частини рішення, або розгляду справи в порядку письмового провадження, апеляційна скарга подається протягом тридцяти днів з дня складення повного тексту рішення.

5. Дитячий будинок сімейного типу: порядок утворення та функціонування

Правовою основою функціонування дитячих будинків сімейного типу є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» від 26 квітня 2002 р. № 564 (зі змінами, внесеними 31 травня 2022 р.) та глава 20-2 Сімейного кодексу України.

Відповідно до ст. 256-5 СК України, **дитячий будинок сімейного типу** – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя (або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі), які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Згідно Положення про дитячий будинок сімейного типу, дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживанняне менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Термін перебування дітей у дитячому будинку сімейного типу – до досягнення 18 років, а у разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I-IV рівнів акредитації – до його закінчення, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку. Кількість дітей у дитячому будинку сімейного типу не повинна перевищувати 10 осіб, включаючи рідних дітей. У разі зменшення кількості вихованців внаслідок вибуття їх за віком або з інших причин вирішується питання про поповнення дитячого будинку сімейного типу або переведення його в статус прийомної сім'ї.

До дитячого будинку сімейного типу влаштовуються діти, які:

- перебувають між собою в родинних стосунках, за винятком випадків, коли за медичними показаннями або з інших причин їх не можна виховувати разом;
- перебувають на первинному обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на відповідній адміністративно-територіальній одиниці;
- перемістилися з тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції перемістилися з тимчасово окупованої території у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі або району проведення антитерористичної операції і заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях.

Дітей із числа внутрішньо переміщених осіб за відсутності документів влаштовують до дитячого будинку сімейного типу на підставі витягу з обліково-статистичної картки дитини.

Зазначений витяг подається обласною службою у справах дітей, в якій дитина перебувала на первинному обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, або Нацсоцслужбою на письмовий запит відповідної служби у справах дітей.

Влаштування дітей у дитячий будинок сімейного типу проводиться з урахуванням віку батьків-вихователів та дітей за умови, що на час досягнення обома батьками-вихователями пенсійного віку всі вихованці досягли віку вибуття з дитячого будинку сімейного типу.

У разі досягнення пенсійного віку одним з батьків-вихователів час перебування дітей визначається за віком молодшого з батьків. В окремих випадках за згодою сторін дитячий будинок сімейного типу може функціонувати і після досягнення батьками-вихователями пенсійного віку, **але не більше ніж протягом п'яти років.**

Для влаштування дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, до дитячого будинку сімейного типу необхідна згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може висловити свою думку.

Згода дитини на влаштування її до дитячого будинку сімейного типу з'ясовується адміністрацією закладу, в якому вона перебуває, у присутності батьків-вихователів і представника органу опіки та піклування, про що складається відповідний документ.

На кожну дитину орган опіки та піклування зобов'язаний надати батькам-вихователям такі документи:

- рішення органу опіки і піклування про направлення дитини на виховання та спільне проживання у дитячому будинку сімейного типу;
- свідоцтво про народження дитини;
- медичну довідку про стан здоров'я або витяг з історії розвитку дитини;
- довідку про освіту;висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, що надається інклюзивно-ресурсним центром (за наявності);
- документи про батьків або осіб, які їх замінюють (свідоцтво про смерть, вирок або рішення суду, довідка про хворобу, розшук батьків та інші документи, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей);
- довідку про наявність та місцезнаходження братів і сестер чи інших близьких родичів дитини;
- опис належного дитині майна, у тому числі житла, та відомості про осіб, які відповідають за його збереження;
- пенсійну книжку на дітей, які одержують пенсію, копію ухвали суду про стягнення аліментів.

У разі коли на момент влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу деякі із зазначених документів відсутні, місцева служба у справах дітей зобов'язана надати їх **протягом двох місяців**.

За достовірність відомостей у наданих батькам-вихователям документах відповідальність у межах своєї компетенції несуть органи опіки і піклування за місцем походження або місцем проживання дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, та керівник закладу, в якому перебувала дитина.

За вихованцями зберігаються раніше призначені аліменти, пенсія, інші види державної допомоги. Суми коштів, що належать вихованцям як пенсія, аліменти чи інші види державної допомоги, переходять у розпорядження батьків-вихователів і витрачаються на утримання вихованців.

Батьками-вихователями можуть бути повнолітні та працездатні особи, за винятком:

- осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними;
- осіб, позбавлених батьківських прав;
- осіб, які були усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями іншої дитини, але усиновлення було скасовано або

визнано недійсним, опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу було припинено з їх вини;

- осіб, які за станом здоров'я не можуть виконувати обов'язки щодо виховання дітей (інваліди I і II групи, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують стороннього догляду, особи, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства);
- осіб, які перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері;
- осіб, які зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами;
- осіб, які страждають на хвороби, перелік яких затверджений МОЗ щодо осіб, які не можуть бути усиновлювачами;
- осіб, які були засуджені за злочини проти життя і здоров'я, волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також за злочини, передбачені статтями 148, 150, 150-1, 164, 166, 167, 169, 181, 187, 324 і 442 Кримінального кодексу України, або мають непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення інших злочинів;
- осіб, які не мають постійного місця проживання та постійного заробітку (доходу);
- осіб, які не пройшли курс навчання з виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- осіб, інтереси яких суперечать інтересам дитини, у тому числі осіб, які вчинили домашнє насильство у будь-якій формі.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, що передували місяцю звернення із заявою про утворення дитячого будинку сімейного типу, не може бути менший ніж розмір прожиткового мінімуму, встановлений законом для відповідних соціальних і демографічних груп населення.

Не можуть бути батьками-вихователями особи, з якими проживають члени сім'ї (у тому числі малолітні та неповнолітні діти), які мають глибокі органічні ураження нервової системи, алкогольну та наркотичну залежність, хворі на СНІД, відкриту форму туберкульозу, психотичні розлади, в яких офіційно зареєстровані асоціальні прояви, нахили до насильства.

Кандидати у батьки-вихователі подають до органу, який приймає рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, такі документи:

- заяву кандидатів у батьки-вихователі про утворення дитячого будинку сімейного типу із зазначенням інформації про наявність або відсутність кредитних зобов'язань;
- копію документа, що посвідчує особу;
- копію реєстраційного номера облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків або інформація про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу) (за наявності);
- копію документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);
- довідку про заробітну плату за останніх шість місяців або відомості з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків або довідка про подану декларацію про майновий стан і доходи за попередній календарний рік.

- довідку про наявність або відсутність виконавчого провадження стосовно боргових зобов’язань;
- довідку про реєстрацію місця проживання особи (для кандидатів у батьки-вихователі та членів сім’ї, які проживають з ними на спільній житловій площі);
- копію свідоцтва про шлюб або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб (для осіб, які перебувають у шлюбі);
- висновок про стан здоров’я заявника за формою згідно з додатком 5 до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов’язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. N 866 “Питання діяльності органів опіки та піклування, пов’язаної із захистом прав дітей” - для заявників та членів сім’ї, які проживають з ними на спільній житловій площі;
- довідку про наявність або відсутність судимості, видану територіальним органом з надання сервісних послуг МВС за місцем проживання заявника (для кожного заявника та членів сім’ї, які проживають з ними на спільній житловій площі);
- документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням (для осіб, які бажають утворити прийомну сім’ю або на власній житловій площі дитячий будинок сімейного типу, - документ, що підтверджує право власності);

Дитячий будинок сімейного типу може бути утворений на власній житловій площі кандидатів у батьки-вихователі або орендованій житловій площі (за умови укладення договору оренди не менше ніж на п’ять років та нотаріального посвідчення такого договору) за наявності відповідних санітарно-гігієнічних і побутових умов (необхідної житлової площі, житлового приміщення у належному стані (в тому числі санітарному), необхідних меблів, побутової техніки та інших предметів тривалого вжитку, умов для проживання, виховання та розвитку дитини);

- документ, що підтверджує відомості про місце проживання (перебування) заявника та членів його сім’ї, які проживають з ним на спільній житловій площі;
- довідку від нарколога та психіатра для осіб, які проживають разом із заявниками;
- письмову згоду всіх повнолітніх членів сім’ї, що проживають разом з особою, яка бажає взяти дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, під опіку, піклування, утворити прийомну сім’ю або на власній житловій площі дитячий будинок сімейного типу, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, або написана власноручно в присутності посадової особи, яка здійснює прийом документів, про що робиться позначка на заяві із зазначенням прізвища, власного імені, по батькові (за наявності), підпису посадової особи та дати.

Заяву може бути подано в паперовій формі безпосередньо під час особистого прийому в службі у справах дітей або в електронній формі через Єдиний державний вебпортал електронних послуг та інтегровані з ним інформаційні системи Мінсоцполітики, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до пункту 40-1 цього Порядку. У заяві зазначається адреса проживання заявника (за наявності кількох місць проживання - адреса кожного з них), дані документа, що посвідчує особу, номер телефону та адреса електронної пошти.

Батьки-вихователі в обов’язковому порядку проходять навчання з метою підвищення свого виховного потенціалу (один раз на два роки), проведення якого забезпечують регіональні центри соціальних служб за програмою, затвердженою наказом Мінсоцполітики.

ДУМКА ВЧЕНОГО[59]

«Глава 20-2 розділу IV СК України серед форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, врегульовує засади створення та діяльності дитячого будинку сімейного типу. Стаття 256-5 СК України визначає дитячий будинок сім ейного типу як «окрему сім'ю, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». Таке ж визначення міститься у Положенні про дитячий будинок сімейного типу, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 564.

Визначення будинку сімейного типу, в якому зазначається, що сім'я, яка створила дитячий будинок сімейного типу, має взяти на проживання і забезпечити сімейним вихованням не менш як п'ять дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іноді тлумачиться так, що дитячий будинок має бути наповнений і дітьми, які мають статус дитини-сироти, і дітьми, які мають статус дитини, позбавленої батьківського піклування. На відміну від наведеного поняття дитячого будинку сімейного типу, Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, по збавлених батьківського піклування» визначає, що «передача до дитячого будинку сімейного типу – прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб».

Таким визначенням усуваються будь-які різночитання щодо статусу дітей, які можуть бути прийняті для проживання і виховання в дитячий будинок сімейного типу. Водночас у визначенні ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» і у п. 1 Положення про дитячий будинок сімейного типу закріплено обмеження щодо кількості дітей – загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб. Нами зверталась увага на невідповідність обмежень щодо кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і рідних дітей, які можуть проживати у дитячому будинку сімейного типу, положенням СК України. Очевидно, що обмеження загальної кількості дітей мають бути встановлені у ст. 256-5 СК України. До того ж слід враховувати і те, що кількість рідних дітей може збільшуватися, тому обмеження мають варіюватися з огляду на життєві обставини, що складаються в сім'ї, яка створила дитячий будинок сімейного типу.

Пунктом 1 Положення про дитячий будинок сімейного типу встановлено, що «метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування». У цьому визначенні, визначено спільну мету створення та діяльності будинку сімейного типу – держави та її органів, до компетенції яких належить вирішення питання про створення дитячих будинків сімейного типу, і осіб, які бажають стати батьками-вихователями. Метою приватноправового змісту щодо створення дитячого будинку сімейного типу, яка випливає із ст. 256-5 СК України, є забезпечення подружжям або окремою особою дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейним вихованням і проживанням в сімейному оточенні. У 2016 р. Положення про дитячий будинок сімейного типу зазнало змін. З прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2016 р. № 458, зокрема, було доповнено п. 2 Положення абзацом такого змісту: «Не допускається одночасне застосування різних форм влаштування до дитячого будинку сімейного типу дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, крім випадків, коли батьки-вихователі перебувають з

[59] Токарчук Л.М. Дитячий будинок сімейного типу: питання правового регулювання. *Правова держава.* 2019. № 34. С. 64-69.

підопічним у сімейних чи родинних відносинах». Невідомо, з якої причини ця норма з'явилася у законодавстві, однак вона викликає зауваження. Не можна заборонити застосування усиновлення як форми влаштування до дітейсиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають у дитячому будинку сімейного типу.

По-перше, у разі усиновлення, між особою, яка усиновлена, та усиновлювачем і його родичами за походженням виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки, усиновлення надає усиновлювачеві права і накладає на нього обов'язки щодо дитини, яку він усиновив, у такому ж обсязі, який мають батьки щодо дитини (ч. 3, 4 ст. 232 СК України).

По-друге, дитина, яка має статус дитини, позбавленої батьківського піклування, може отримати такий статус в результаті позбавлення усиновлювача батьківських прав. Однак статусу усиновленої з цієї причини дитина не втрачає.

По-третє, випадки усиновлення вихованців непоодинокі. Слід зауважити, що статистична звітність відображає крім кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають у дитячому будинку сімейного типу, також рідних і усиновлених дітей. Отже, у результаті такого формулювання абз. 5 п. 2 Положення про дитячий будинок сімейного типу, діти, які усиновлені, але усиновлювачі яких позбавлені щодо них батьківських прав, не можуть бути поміщені до дитячого будинку сімейного типу, а діти, яким пощастило потрапити до такого будинку, не можуть бути усиновлені батьками-вихователями. Звичайно, що діти, які проживають в дитячому будинку сімейного типу, не можуть віддаватися під патронат та до прийомної сім'ї (ст. 252 та ст. 256-1 СК України), оскільки ці форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, передбачають інший порядок їх застосування та дії.

Опіка та піклування – це ті форми, до яких справді немає сенсу звертатися у разі проживання у дитячому будинку сімейного типу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, крім випадків, коли така дитина є родичем батьків-вихователів. Адже відповідно до ч. 4 ст. 256-6 СК України батьки-вихователі є законними представниками дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники. За своєю суттю дитячий будинок сімейного типу, так само як і прийомна сім'я, є різновидами опіки та піклування. І тут ми погоджуємося з позицією С. Є. Морозової, яка доводить, «що опіка та піклування як спосіб влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є родовим поняттям відносно понять «опіка та піклування», «прийомна сім'я» та «дитячий будинок сімейного типу», кожне з яких є самостійною формою влаштування зазначених категорій дітей, з притаманними їм особливими ознаками». Запровадження норми, що міститься в абз. 5 п. 2 Положення про дитячий будинок сімейного типу, на нашу думку, не має сенсу і суперечить загальним засадам державної охорони сім'ї. Положення про дитячий будинок сімейного типу крім загальних засад містить норми щодо порядку створення та ліквідації дитячого будинку сімейного типу, порядку влаштування до нього дітей, вимоги до батьків-вихователів, а також їхні права та обов'язки, матеріальне забезпечення дитячого будинку сімейного типу та форму договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Аналіз норм СК України та Положення про дитячий будинок сімейного типу дає підстави для висновку, що створення дитячого будинку сімейного типу пов'язується із сукупністю юридичних фактів: 1) волевиявлення осіб (особи) на створення дитячого будинку сімейного типу, закріплене письмово в заяві; 2) навчання осіб, які виявили бажання створити дитячий будинок сімейного типу; 3) оцінювання результатів навчання цих осіб; 4) подання центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 5) подання висновку служби у справах дітей про наявність умов для його створення; 6) прийняття рішення про створення та забезпечення функціонування дитячого будинку сімейного типу місцевим органом державної влади або органом місцевого самоврядування; 7) укладення договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу між цими органами

і батьками-вихователями; 8) прийняття в сім'ю дітей. В. І. Борисова до фактичного складу виникнення дитячого будинку сімейного типу відносить, зокрема, визнання дитини сиротою або дитиною, позбавленою батьківського піклування. На нашу думку, цей факт не належить до тих, що складають фактичний склад створення дитячого будинку сімейного типу, а є самостійним. Договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу є договором на користь третьої особи – дитини. Сторонами договору є орган, що прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу в особі уповноваженої посадової особи, і батьки-вихователі. Юридична природа цього договору складна, однак щодо його укладення, так само, як і щодо договору про влаштування дітей до прийомної сім'ї слід зауважити, що участь у ньому суб'єкта владних повноважень не дає підстав вважати його адміністративним у розумінні п. 14 ч. 1 ст. 3 КАС України, яка визначає адміністративний договір як двоабо багатосторонній правочин, зміст якого складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін правочину. Метою цих договорів є організація прийомних сімей, а не управління ними, вони не мають організаційно-управлінського характеру і їх предмет не передбачає здійснення управлінських дій. Слід погодитись із В. І. Борисовою, яка зазначає, що «до особливостей договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу слід віднести наступне: 1) він не є самостійним юридичним фактом, що породжує, змінює або припиняє сімейні правовідносини, а виступає одним з елементів фактичного складу виникнення дитячого будинку сімейного типу; 2) має особливий суб'єктний склад; 3) укладається на користь третьої особи, якою є дитина; 4) носить особистий характер; 5) є одним із різновидів сімейно-правових договорів соціального сприяння дітям, позбавленим батьківського піклування». Водночас, на нашу думку, договори, запроваджені законодавством на виконання функції держави щодо забезпечення пріоритету сімейного виховання дитини, відповідно до яких держава (нехай і опосередковано) бере під свою охорону дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування, доцільніше називати договорами про влаштування дітей в сім'ю».

ДОГОВІР
про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу

_____ “____” _____ 20__ р. № ____
(населений пункт)

_____
(повне найменування органу, що прийняв рішення
_____
про створення дитячого будинку сімейного типу)
в особі _____
(посада, прізвище, ім’я, по батькові)
і батьки-вихователі _____
(прізвище, ім’я, по батькові,
_____
число, місяць, рік народження, паспорт, серія, номер,
_____,
ким і коли виданий)
що проживають _____,
(адреса)
уклали цей договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, до якого влаштовуються діти на підставі відповідного рішення
_____
_____
(прізвище, ім’я, по батькові дитини, рік народження)
_____

1. Батьки-вихователі зобов’язуються:

1) у роботі з дітьми дотримуватись вимог законодавства України про захист інтересів дітей та охорону дитинства;

2) проводити щороку медичне обстеження дітей та виконувати рекомендації лікарів-спеціалістів;

у разі виховання дітей з інвалідністю забезпечувати виконання індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю;

3) співпрацювати з місцевими службами у справах дітей та соціальними працівниками або фахівцями із соціальної роботи у ході здійснення соціального супроводження дитячих будинків сімейного типу;

у разі потреби звертатися до соціальних працівників або фахівців із соціальної роботи у зв’язку з необхідністю залучення фахівців для вирішення проблемних питань;

у разі зміни сімейного стану не пізніше ніж через 10 календарних днів з дати зміни сімейного стану повідомляти про це відповідній службі у справах дітей та соціальному працівнику або фахівцю із соціальної роботи, який здійснює соціальне супроводження сім’ї;

4) брати участь у різних формах підвищення кваліфікації;

5) у разі виникнення в дитячому будинку сімейного типу несприятливих умов для утримання, виховання та навчання дітей повідомляти про це місцеві служби у справах дітей;

6) використовувати у повному обсязі та за призначенням державну соціальну допомогу, що надається дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які виховуються в дитячому будинку сімейного типу, державну соціальну допомогу, що

надається особам з інвалідністю з дитинства і дітям з інвалідністю, аліменти та пенсію по втраті годувальника на забезпечення їх повноцінного харчування, утримання, виховання, розвитку та освіти;

бережно ставитися до наданого житлового приміщення і його облаштування, підтримувати його в належному санітарному стані, забезпечувати збереження майна дитячого будинку сімейного типу, використовувати його за призначенням;

у разі виникнення потреби в ремонті/заміні майна дитячого будинку сімейного типу звертатися з відповідною заявою до органу, який прийняв рішення;

7) сприяти установленню контактів дітей, які виховуються у дитячому будинку сімейног типу, з кандидатами в усиновлювачі, яких направила служба у справах дітей за місцем взяття дитини на місцевий, регіональний чи централізований облік дітей, які можуть бути усиновлені. У разі створення перешкод громадянам України в усиновленні дітей розглядається питання про припинення дії договору з батьками-вихователями;

8) створювати належні умови для всебічного розвитку дітей, здобуття ними освіти, підготовки їх до самостійного життя та праці;

9) забезпечувати право дітей на свободу світогляду та віросповідання;

10) у разі прийому до дитячого будинку сімейного типу нових вихованців подати службі у справах дітей за місцем проживання чи перебування довідку про доходи сім'ї за останні шість місяців без урахування державної соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, або довідку про подану декларацію про майновий стан і доходи (про сплату податку на доходи фізичних осіб та про відсутність податкових зобов'язань з такого податку).

У разі коли середньомісячний сукупний дохід сім'ї у розрахунку на одну особу за попередні шість місяців є меншим від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для відповідних соціальних і демографічних груп населення, питання функціонування дитячого будинку сімейного типу виноситься на розгляд комісії з питань захисту прав дитини.

2. Батьки-вихователі несуть відповідальність за вихованців згідно із законодавством та за діяльність дитячого будинку сімейного типу.

3. _____

(повне найменування органу, що прийняв рішення про

_____

створення дитячого будинку сімейного типу)

зобов'язується:

1) щомісяця перераховувати на особові рахунки у банківській установі обох батьків-вихователів або виплачувати через структурні підрозділи акціонерного товариства "Укрпошта" державну соціальну допомогу на дітей та грошове забезпечення;

2) надати батькам-вихователям дитячого будинку сімейного типу обладнане необхідними меблями, побутовою технікою та іншими предметами тривалого вжитку (шафами для одягу, меблями для кухні, дзеркалами, письмовими столами, стільцями, ліжками або диванами; газовою/електричною плитою, водонагрівачем/двоконтурним котлом; побутовими приладами – холодильником, телевізором, пральною машиною, електричною праскою, люстрами, настільними лампами, годинниками; необхідним посудом, столовими приборами, текстильною білизною тощо) житлове приміщення за адресою:_____ загальною площею _____ кв. метрів виходячи з розрахунку проживання в дитячому будинку сімейного типу _____ осіб з урахуванням кількості влаштованих дітей, їх індивідуальних потреб, віку, статі, стану здоров'я;

3) надати у користування дитячому будинку сімейного типу земельну ділянку для ведення садівництва та городництва площею _____ гектарів;

4) надати у користування дитячому будинку сімейного типу транспортний засіб _____;

(найменування)

5) щороку затверджувати кошторис на підтримання в належному технічному стані будівлі дитячого будинку сімейного типу після ознайомлення з таким кошторисом батьків-вихователів; у разі влаштування у дитячий будинок сімейного типу дітей з інвалідністю вживати заходів для забезпечення облаштування житлового приміщення з дотриманням принципів універсального дизайну, архітектурної доступності та розумного пристосування; організовувати надання необхідних послуг з урахуванням потреб дитини; сприяти здійсненню заходів щодо виконання індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю; забезпечувати у разі потреби проведення ремонту/заміну майна, яким облаштовано дитячий будинок сімейного типу;

6) забезпечити соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу;

7) забезпечити щорічне безоплатне медичне обстеження дітей;

8) здійснювати координацію діяльності відповідних районних (міських) установ та організацій, пов'язаної із захистом прав дітей.

4. За згодою сторін цей договір може бути доповнений іншими зобов'язаннями.

5. У разі порушення та неналежного виконання умов цього договору кожна із сторін має право звернутися до суду.

6. Договір може бути розірваний за згодою сторін.

7. Договір укладається в трьох примірниках – по одному для кожної із сторін та місцевої служби у справах дітей. Усі примірники мають однакову юридичну силу.

8. Цей договір набирає чинності з дня його підписання.

_____	_____
(повне найменування органу, що	(прізвище, ім'я, по батькові
_____	_____
прийняв рішення про створення	батьків-вихователів)
_____	_____
дитячого будинку сімейного типу)	(адреса)
_____	_____
(адреса)	
_____	_____
(розрахунковий рахунок)	(розрахунковий рахунок)
_____	_____
(прізвище, посада керівника	(підпис)
_____	
органу)	
_____	_____
(підпис)	(підпис)

М.П.

СУДОВА ПРАКТИКА

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОГО СУДУ

у справі № 320/6514/18
(адміністративне провадження № К/9901/1416/21)

від 5 травня 2022 року

Особа оскаржила до суду розпорядження райдержадміністрації про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що зазначене питання має вирішуватися за згодою сторін, а в разі недосягнення згоди – за рішенням суду.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що рішення про припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу приймається тільки у зв'язку з переміщенням його до іншої адміністративно-територіальної одиниці. Угода про організацію діяльності ДБСТ укладається на підставі рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, підставою для припинення функціонування або ліквідації якого може бути розірвання такої угоди, а не навпаки.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи в задоволенні позовних вимог, апеляційний суд узяв до уваги закріплені в Положенні про дитячий будинок сімейного типу, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564, вимоги про функціонування ДБСТ за умови перебування в ньому на вихованні та проживанні не менше п'яти дітей, а також встановлення судом фактів небажання дітей проживати в ДБСТ. На підставі цього суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що у відповідача були наявні правові підстави для прийняття спірного рішення про припинення функціонування такого будинку і що таке рішення зумовлене необхідністю захисту прав дітей, які в ньому виховуються.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду рішення суду апеляційної інстанції залишив без змін з огляду на таке.

Суд, проаналізувавши Положення про дитячий будинок сімейного типу, дійшов висновку, що в цьому положенні ототожнено поняття «ліквідація» та «припинення функціонування» ДБСТ. У зв'язку з цим питання ліквідації ДБСТ належить до повноважень органу, який його створив.

Суди попередніх інстанцій з'ясували, що до прийняття спірного розпорядження відповідача було виведено зі складу ДБСТ трьох дітей – вихованців за їх зверненням у зв'язку з небажанням перебувати в дитячому будинку, встановлено невиконання батьками – вихователями вимог до безпеки місця проживання дітей.

З огляду на закріплені в Положенні про дитячий будинок сімейного типу вимоги про функціонування ДБСТ за умови перебування в ньому на вихованні та проживанні не менше п'яти дітей, встановлення судом фактів небажання дітей проживати у відповідному ДБСТ, а також наявність зауважень до безпеки місця проживання дітей колегія суддів погодилася з висновком суду апеляційної інстанції про те, що у відповідача були наявні правові підстави для прийняття рішення про припинення функціонування ДБСТ і що таке рішення зумовлене необхідністю захисту прав дітей, які в ньому перебувають.

Щодо доводів скаржника про неправомірність одностороннього розірвання угод про організацію діяльності ДБСТ колегія суддів зазначила таке.

Укладаючи ці угоди, відповідач діяв на виконання своїх повноважень як органу опіки та піклування, передбачених ст. 22 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статтями 6 та 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Зазначені угоди були спрямовані на організаційне забезпечення дитячого

будинку сімейного типу, який створено розпорядженням відповідача. Їх змістом є права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій відповідача, які пов'язані з опікою та піклуванням над дітьми, позбавленими батьківського піклування.

З огляду на правову природу угод колегія суддів дійшла висновку, що вони є адміністративними договорами. Зобов'язання сторін за цими угодами не є приватноправовими, забезпечують реалізацію повноважень райдержадміністрації і спрямовані на задоволення інтересів дітей, а не сторін договорів. Тому положення ЦК України, у тому числі про неправомірність одностороннього розірвання угоди, на спірні правовідносини не поширюються.

Отже, адміністративний договір, хоча й має форму договору, угоди тощо, проте за своєю правовою природою є правовим актом публічно-правового характеру, в якому взаємні права та обов'язки сторін визначаються не на підставі індивідуальної домовленості між сторонами, а на підставі насамперед закону; відповідно, розірвання такого договору здійснюється за наявності підстав, визначених законом, і підстав, визначених договором, які не суперечать закону.

БАШТАНСЬКА МІСЬКА РАДА БАШТАНСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

Р І Ш Е Н Н Я

від_____ _____ року м. Баштанка № _____

Про забезпечення продовження функціонування діючого на базі родини _____ та _____ дитячого будинку сімейного типу на території Баштанської міської ради На виконання вимог статті 56 Цивільного кодексу України, відповідно до статей 2565 - 2568 Сімейного кодексу України, підпункту 4 пункту «б» частини першої статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», постанов Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» та від 24 вересня 2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», враховуючи постанову Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів», розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 719-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Миколаївської області», рішення Баштанської міської ради від 04 березня 2021 року № 19 «Про створення Служби у справах дітей Баштанської міської ради», розглянувши лист Баштанської райдержадміністрації від 22 листопада 2021 року № 01-14/559-02, з метою забезпечення захисту прав та законних інтересів дітей, які влаштовані на виховання та спільне проживання в діючий на базі родини Є_____ та Є_____ дитячий будинок сімейного типу, в умовах адміністративно-територіальної реформи, виконавчий комітет Баштанської міської ради

ВИРІШИВ:

1. Забезпечити продовження функціонування діючого на базі родини Є_____ та Є_____ дитячого будинку сімейного типу на території Баштанської міської ради шляхом укладення між Баштанської міською радою та батьками-вихователями договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

2. Визначити, що дитячий будинок сімейного типу продовжить функціонувати на базі житлового будинку батьків-вихователів Є_____ та Є_____ за адресою: Миколаївська область, Баштанський район, _____, де він зараз і функціонує з 16.09.2013року.

3. Вважати дітьми-вихованцями дитячого будинку сімейного типу дітей, які влаштовані на виховання та спільне проживання та виховуються зараз в діючому дитячому будинку сімейного типу:

3.1. А_____, _____ року народження, дитину-сироту, який перебуває на первинному обліку служби у справах дітей Привільненської сільської ради Баштанського району Миколаївської області та набув статусу згідно з розпорядженням Баштанської райдержадміністрації Миколаївської області від 30 серпня 2013 року № 282-р;

3.2. А_____, _____ народження, дитину-сироту, який перебуває на первинному обліку служби у справах дітей Привільненської сільської ради Баштанського району Миколаївської області та набув статусу згідно з розпорядженням Баштанської райдержадміністрації Миколаївської області від 30 серпня 2013 року № 281-р;

3.3. А_____, _____ року народження, дитину-сироту, який перебуває на первинному обліку служби у справах дітей Привільненської сільської ради Баштанського району Миколаївської області та набув статусу згідно з

розпорядженням Баштанської райдержадміністрації Миколаївської області від 12 вересня 2013 року № 299-р;

3.4. А_____, _____ року народження, дитину-сироту, який перебуває на первинному обліку служби у справах дітей Привільненської сільської ради Баштанського району Миколаївської області та набув статусу згідно з розпорядженням Баштанської райдержадміністрації Миколаївської області від 30 серпня 2013 року № 280-р;

3.5. Н_____, _____ року народження, дитину-сироту, який перебуває на первинному обліку служби у справах дітей виконавчого комітету Первомайської міської ради Миколаївської області та набув статусу згідно з рішенням виконавчого комітету Первомайської міської ради Миколаївської області від 11 жовтня 2019 року № 473.

4. Покласти персональну відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дітей-вихованців на батьків-вихователів відповідно до пункту 19 Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого 3 постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564.

5. Укласти з 22 грудня 2021 року з батьками-вихователями Є_____ та Є_____ договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. 6. Клопотати перед Баштанською райдержадміністрацією Миколаївської області про припинення дії діючих зараз договорів та додаткових угод до них, укладених між райдержадміністрацією та батьками-вихователями, останнім днем дії яких визначити 21 грудня 2021 року.

7. Зобов'язати батьків-вихователів забезпечити реалізацію права дітейвихованців на підтримку родинних зв'язків із братами та сестрами, які проживають окремо, відповідно до пункту 16 Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564.

8. Доручити службі у справах дітей міської ради:

8.1. Підготувати проєкт договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

8.2. Забезпечити систематичний контроль за виконанням батьками-вихователями Є_____ та Є_____ умов укладеного договору та за умовами проживання та виховання дітей.

8.3. Забезпечити підготовку звіту про стан виховання, утримання і розвитку дітей у дитячому будинку сімейного типу щороку до 20 грудня.

8.4. Клопотати перед органами місцевого самоврядування (за місцем походження дітей) щодо взяття дітей на квартирний облік після досягнення ними 16-річного віку.

9. Доручити КУ «Центр надання соціальних послуг Баштанської міської ради»:

9.1. Закріпити за дитячим будинком сімейного типу фахівця із соціальної роботи.

9.2. Забезпечити здійснення соціального супроводу, надання комплексу послуг, спрямованих на створення належних умов функціонування дитячого будинку сімейного типу.

9.3. Подавати службі у справах дітей міської ради інформацію про соціальний супровід дитячого будинку сімейного типу щороку до 5 грудня.

10. Доручити КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги Баштанської міської ради»:

10.1. Закріпити за дітьми-вихованцями сімейного лікаря.

10.2. Забезпечити здійснення диспансерного нагляду за дітьмивихованцями та проходження ними двічі на рік медичного огляду.

10.3. Подавати до служби у справах дітей міської ради інформацію про стан здоров'я дітей, дотримання батьками-вихователями рекомендацій лікаря щороку до 5 грудня.

11. Доручити відділу освіти, молоді та спорту виконавчого комітету Баштанської міської ради:

11.1. Забезпечити право дітей, які проживають у дитячому будинку сімейного типу, на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, а у разі потреби – на індивідуальне, інклюзивне навчання, позашкільну зайнятість.

11.2. Подавати службі у справах дітей міської ради інформацію про рівень розвитку та знань дітей-вихованців, наявності у них шкільного одягу та шкільного приладдя, відвідування уроків, гуртків, секцій, позашкільних заходів, своєчасність та якість виконання домашніх завдань, участь батьківвихователів у вихованні дітей щороку до 5 грудня.

12. Рекомендувати Баштанському районному відділу поліції ГУНП в Миколаївській області (за узгодженням) проводити профілактичну роботу з дітьми-вихованцями та батьками-вихователями щодо попередження вчиненню дітьми правопорушень та забезпечувати обмін інформацією зі службою у справах дітей міської ради про прояви асоціальної поведінки з боку дітей, які виховуються у дитячому будинку сімейного типу, та батьків-ви та батьків-вихователів щороку до 5 грудня.

13. Доручити відділу з соціальних питань міської ради здійснити прийом документів на призначення державної соціальної допомоги на дітей-сиріт грошового забезпечення батькам-вихователям за принципом «гроші ходять за дитиною» та передати їх до управління соціального захисту населення Баштанської райдержадміністрації для проведення нарахування та виплати допомоги.

Міський голова

РІШЕННЯ
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

“15” квітня 2021 р. **справа № 300/2932/20**
м. Івано-Франківськ

Івано-Франківський окружний адміністративний суд у складі:
судді Микитюка Р.В.,
за участю секретаря судового засідання Костюк О.С.,
позивача - ОСОБА_1 ,
представника позивача - Микитюка Р.В.,
представника третьої особи - Служби у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації - Цюмпали А.П.
розглянувши за правилами загального позовного провадження у відкритому судовому засіданні в приміщенні суду адміністративну справу
за позовом ОСОБА_1 ,
третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача - ОСОБА_2
до відповідача: Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області
третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача - Служба у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації
про визнання протиправним та скасування розпорядження Городенківської районної державної адміністрації №207 від 20.10.2020 “Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району”, -

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 (надалі також - позивач, ОСОБА_1), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача - ОСОБА_2 , 26.10.2020 звернулися до суду з адміністративним позовом до Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області (надалі також - відповідач, Городенківська РДА), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача - Служба у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації про визнання незаконним та скасування розпорядження.

На обґрунтування позовних вимог позивачем зазначено, що приймаючи оскаржуване розпорядження, відповідач діяв всупереч законодавству, порушив його права як рівноправної сторони угод про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Разом з позовною заявою подано заяву про вжиття заходів забезпечення позову.

Ухвалою суду від 28.10.2020 в задоволенні заяви представника ОСОБА_1 про забезпечення позову шляхом зупинення дії розпорядження голови Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області Лавасова В.В. №207 від 20.10.2020 “Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району” - відмовлено.

Ухвалою Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 02.11.2020 відкрито провадження в даній адміністративній справі за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні) (т.1, а.с.43-44).

16.11.2020 від третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача - Служби у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації надійшли пояснення у даній справі. У даних поясненнях представником третьої особи зазначено, що за час функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 та ОСОБА_1 виникали зауваження щодо його діяльності, а саме питання щодо захисту прав та інтересів дітей, які є вихованцями

дитячого будинку сімейного типу, розглядалось на комісії з питань захисту прав дитини Городенківської райдержадміністрації та прийняте відповідне рішення від 21.12.2019 №95. Відповідно до даного рішення діяльність дитячого будинку сімейного типу визнана такою, що не забезпечує інтереси та права дітей на достатньому рівні. Батькам вихователям вказано врахувати недоліки та не допускати їх в подальшому, а саме: не допускати пропуски дітьми останніх уроків без поважних причин; забезпечити участь дітей у факультативах та підготовчих заняттях для підготовки ЗНО; залучати дітей до гурткової роботи за інтересами; не застосовувати мірою покарання заборону участі дітей у екскурсійних поїздках, гуртковій роботі, тощо; забезпечити дітей мінімальними щоденними коштами на власні потреби; не допускати нав`язування релігійних поглядів та віросповідань; не перешкоджати участі дітей у святкуванні новорічних та різдвяних свят, дня іменинника, випускного балу, інших шкільних свят; дотримуватись чинного законодавства щодо здійснення працівниками служби у справах дітей контролю за умовами проживання та спілкуванні з дітьми; забезпечити оздоровлення дітей-вихованців згідно запропонованих путівок за бюджетні кошти; забезпечити виконання рішення органу опіки та піклування щодо побачення дітей ОСОБА_3 та ОСОБА_4 з матір`ю або надати підтверджуючі довідки щодо наявних причин, які унеможливлюють побачення. Про те жоден із вказаних недоліків протягом року в ДБСТ родини ОСОБА_5 позитивно не вирішився. Також зазначив, що 13.10.2020 троє дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_6 , ОСОБА_7 , ОСОБА_4 самовільно покинули будинок батьків-вихователів ОСОБА_2 та ОСОБА_1 . Опитавши дітей, стало відомо, що вони пішли з дому, оскільки над ними вчиняється насильство батьками-вихователями. Діти відмовились повертатись до батьків-вихователів, а тому були влаштовані в Івано-Франківський обласний центр підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради. 14.10.2020 було проведено позачергову нараду при керівникові апарату Городенківської райдержадміністрації, на засідання якої розглядалось питання про захист прав дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 та ОСОБА_1 . За результатами проведеної позачергової наради вирішили невідкладно провести бесіди з дітьми-вихованцями дитячого будинку сімейного типу за місцем проживання дітей. Також зауважив, що відповідно до листа Городенківського відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області від 28.10.2020 №9036/57-2020 ОСОБА_2 притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч.1, ст. 184 ч.1 КУпАП, ОСОБА_1 притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч.1 КУпАП. Враховуючи наведене, вважає, що розпорядження Городенківської районної державної адміністрації №207 від 20.10.2020 “Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району” зі змінами, внесеними розпорядженням №211 від 21.10.2020 було прийняте та діє з метою захисту прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки в дитячому будинку сімейного типу родини ОСОБА_5 виникли несприятливі умови для їх подальшого проживання (т.1, а.с.53-66).

18.11.2020 від відповідача на адресу суду надійшов відзив на позовну заяву. У даному відзиві відповідач просив відмовити у задоволенні позовних вимог, оскільки оскаржуване розпорядження прийнято повноважним органом, в межах наданої компетенції, за наявності вагомих підстав для його прийняття. Зазначив, що питання захисту прав та інтересів дітей, які є вихованцями дитячого будинку сімейного типу, розглядалось на комісії з питань захисту прав дитини Городенківської РДА ще у грудні 2019 року. За результатами засідання було прийняте рішення від 21.12.2019 №95, відповідно до якого діяльність дитячого будинку сімейного типу визнана такою, що не забезпечує інтереси та права дітей на доступному рівні. Також зауважив, що за період із 13 по 20 жовтня 2020 року, тобто до дати прийняття оскаржуваного розпорядження Городенківською РДА, були виявлені факти домашнього насильства в дитячому будинку сімейного типу, які мали систематичний характер, проводилась оцінка рівня безпеки дітей, з`ясовувалися обставини, що загрожували їх життю і здоров`ю через вчинення ними

фізичного, економічного та психологічного насильства батьками-вихователями (т.1, а.с.117-132).

На адресу Івано-Франківського окружного адміністративного суду від представника відповідача та третьої особи надійшли клопотання про розгляд даної адміністративної справи за правилами загального позовного провадження.

19.11.2020 Івано-Франківським окружним адміністративним судом винесено ухвалу, якою заяву (клопотання) представника відповідача та третьої особи про розгляд справи за правилами загального позовного провадження задоволено. Ухвалено перейти до розгляду справи за правилами загального позовного провадження (т.1, а.с.183-184).

Представником ОСОБА_1 повторно направлено заяву про вжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення дії розпорядження голови Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області Лавасова В.В. №207 від 20.10.2020 "Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району".

Ухвалою суду від 27.11.2020 у задоволенні заяви представника ОСОБА_1 про забезпечення позову шляхом зупинення дії розпорядження голови Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області Лавасова В.В. №207 від 20.10.2020 "Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району" - відмовлено (т.1, а.с.215-218).

Ухвалою суду від 15.01.2021 закрито підготовче провадження в даній адміністративній справі та призначено справу до судового розгляду по суті (т.2, а.с.151-152).

У судовому засіданні позивач та представник позивача позовні вимоги підтримали з підстав викладених у позовної заяви, просили позов задовольнити повністю.

В судовому засіданні представник третьої особи - Служби у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації проти задоволення позову заперечив, з підстав наведених у письмових поясненнях. Просив відмовити у задоволенні позову.

Відповідач та третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача - ОСОБА_2 у судове засідання не прибули, хоча належним чином повідомлялися паро дату, час та місце розгляду справи, заяв чи клопотань про відкладення розгляду справи на адресу суду не надсилали.

Розглянувши матеріали адміністративної справи, заслухавши пояснення позивача, представника позивача та представника третьої особи, допитавши свідків, дослідивши надані сторонами докази, оцінивши належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв`язок доказів у їх сукупності, судом встановлено наступне.

Розпорядженням Чорнухинської райдержадміністрації Полтавської області від 27.04.2011 №139 створений дитячий будинок сімейного типу ОСОБА_2 і ОСОБА_1 та влаштовано до нього дітей ОСОБА_8 , ОСОБА_9 , ОСОБА_6 .

Розпорядженням Чорнухинської райдержадміністрації Полтавської області від 01.06.2011 №170 довлаштовано до дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_10 , ОСОБА_11 та ОСОБА_12 .

На підставі розпорядження Чорнухинської райдержадміністрації Полтавської області від 13.03.2019 №22 було припинено функціонування на території Чорнухинського району вищевказаний дитячий будинок сімейного типу ОСОБА_2 і ОСОБА_1 , у зв`язку із переїздом даної сім`ї на постійне проживання до м. Городенка Івано-Франківської області.

Розпорядженням Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області від 15.03.2019 №72 "Про поновлення та забезпечення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району" було:

1. Поновлено та забезпечено функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 Городенківського району в житловому будинку за адресою: АДРЕСА_1 із 15.03.2019;

2. Рекомендовано Городенківській районній раді Івано-Франківської області укласти договір про передачу в користування житлового будинку та земельних ділянок за вищевказаною адресою, що перебувають у спільній власності територіальних громад сіл, селища, міста, району;

3. Службі у справах дітей райдержадміністрації:

3.1. Заселити у вищевказаний житловий будинок батьків-вихователів ОСОБА_2 і ОСОБА_1 та дітей-вихованців: ОСОБА_8, ІНФОРМАЦІЯ_1; ОСОБА_9, ІНФОРМАЦІЯ_2; ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_3; ОСОБА_10, ІНФОРМАЦІЯ_4;ОСОБА_11, ІНФОРМАЦІЯ_5; ОСОБА_12, ІНФОРМАЦІЯ_6.

3.2. Підготувати проект Договору між Городенківською районною державною адміністрацією та батьками-вихователями ОСОБА_2 і ОСОБА_1 про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу (т.1, а.с.20-22, 133-134).

15 березня 2019 року між Городенківською районною державною адміністрацією та ОСОБА_2 і ОСОБА_1 укладено договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу (т.1, а.с.23-25, 135-137).

Розпорядженням Городенківської РДА Івано-Франківської області від 11.06.2019 №138 до влаштовано до дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 ОСОБА_13 , ІНФОРМАЦІЯ_7 та ОСОБА_7 , ІНФОРМАЦІЯ_8 (т.1, а.с.138-140).

Розпорядженням Городенківської РДА Івано-Франківської області від 22.08.2019 №185 до влаштовано до дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_9 та ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_10 (т.1, а.с.140-141).

Таким чином, за час існування вищезазначеного дитячого будинку сімейного типу було влаштовано десять дітей з числа дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування. Двоє дітей-вихованців ОСОБА_10 та ОСОБА_8 за час функціонування дитячого будинку сімейного типу досягли повноліття.

Рішенням двадцять другої сесії Городенківської районної ради Івано-Франківської області №497-22/2019 від 15.03.2019 надано згоду на передачу в оренду житлового будинку загальною площею 257 кв. м., що знаходиться в АДРЕСА_1 батькам-вихователям ОСОБА_2 і ОСОБА_1 для функціонування дитячого будинку сімейного типу. (т.1, а.с.26).

Комісією з питань захисту прав дитини Городенківської райдержадміністрації Івано-Франківської області 21.12.2019 прийнято рішення №95 щодо захисту прав та інтересів дітей, які є вихованцями дитячого будинку сімейного тиру, розташованого за адресою АДРЕСА_1 , яким вирішила: вважати діяльність дитячого будинку сімейного типу такою, що не забезпечує інтереси та права дітей на достатньому рівні. Батькам вихователям врахувати недоліки та не допускати їх в подальшому, а саме: не допускати пропуски дітьми останніх уроків без поважних причин; забезпечити участь дітей у факультативах та підготовчих заняттях для підготовки ЗНО; залучати дітей до гурткової роботи за інтересами;не застосовувати мірою покарання заборону участі дітей у екскурсійних поїздках, гуртковій роботі, тощо; забезпечити дітей мінімальними щоденними коштами на власні потреби; не допускати нав`язування релігійних поглядів та віросповідань; не перешкоджати участі дітей у святкуванні новорічних та різдвяних свят, дня іменинника, випускного балу, інших шкільних свят; дотримуватись чинного законодавства щодо здійснення працівниками служби у справах дітей контролю за умовами проживання та спілкуванні з дітьми; забезпечити оздоровлення дітей-вихованців згідно запропонованих путівок за бюджетні кошти; забезпечити виконання рішення органу опіки та піклування щодо побачення дітей ОСОБА_3 та ОСОБА_4 з матір`ю або надати підтверджуючі довідки щодо наявних причин, які унеможливлюють побачення (т.1, а.с. 67, 142).

13.10.2020 троє дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_6 , ОСОБА_7 , ОСОБА_4 о 15:00 год. самовільно покинули будинок батьків-вихователів ОСОБА_2 та ОСОБА_1 та пішли у невідомому напрямку. Близько 16:30 год. діти виявлені в центрі міста Городенка та доставлені в Городенківське ВП Коломийського ВП ГУ НП в

Івано-Франківській області. Опитавши дітей, стало відомо, що вони пішли з дому, оскільки над ними вчиняється насильство батьками-вихователями. Зокрема, діти повідомили, що їх б`ють, обзивають, вживаючи нецензурну лексику, принижують перед іншими дітьми, в цілях покарання обмежують харчуванням, а саме по кілька днів вони можуть їсти один хліб і пити воду, в той час, коли з ними за одним столом сидять всі інші члени сім`ї і їдять повноцінну їжу. Діти відмовились повертатись до батьків-вихователів та влаштовані в Івано-Франківський обласний центр підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради (т.1, а.с.71-73).

Перебуваючи у Івано-Франківському обласному центрі підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_4 власноручно написали пояснення, в яких вказали на те, що батьки-вихователі поводились з ними не завжди правильно, часто застосовували фізичне насильство, обзивали нецензурними словами. Робили різницю між хлопцями та дівчатами, за непослух та за невиконання домашнього завдання обмежували у їді (т.1, а.с. 74-79).

Згідно висновків практичного психолога, викладених у протоколах від 15.10.2020 із застосуванням методу психологічна бесіда з дітьми ОСОБА_6 , ОСОБА_7 , ОСОБА_4 , за результатами проведених бесід діти свідомо, без впливу та тиску, впевнені у своїх рішеннях і вчинку, оскільки над ними чинилось фізичне, економічне та психологічне насильство. Також вважають, що батьки-вихователі неправильно виконують свої обов`язки, зловживають своїми повноваженнями. Діти при розмові вели себе адекватно, ніяких порушень з боку емоційної, вольової та інтелектуальної сфери не має. Фізичний і психічний розвиток відповідає віку дітей, діти соціально-адаптовані, з адекватною самооцінкою, здатні самостійно приймати рішення, аргументувати їх та відповідати за них (т.1, а.с.80-82).

14.10.2020 проведено позачергову нараду при керівникові апарату Городенківської РДА, на засіданні якої розглядалось питання про захист прав дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 . Присутніх ознайомлено з подіями, які відбувалися 13.10.2020. Взято пояснення у батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_2 та ОСОБА_1 (т.1, а.с.83).

За результатами проведеної позачергової наради вирішили невідкладно провести бесіди з дітьми-вихованцями дитячого будинку сімейного типу за місцем проживання дітей (т.1, а.с.84-87).

В поясненнях третьої особи, що не заявляє самостійних вимог на стороні відповідача - Служби у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації зазначено, що 14.10.2020 комісією у складі працівників служби у справах дітей Городенківської РДА, начальника відділу соціальної роботи РЦСССДМ, старшого інспектора з ювенальної превенції сектору превенції Городенківського відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області здійснено вихід в сім`ю батьків вихователів з метою перевірки повідомлення щодо вчинення насильства над дітьми, проведення бесід з дітьми, а також складання актів рівня безпеки дітей.

Поспілкувавшись з двома дітьми стало зрозуміло чому діти себе поводили схвильовано, залякано, переживали. ОСОБА_12 у поясненні повідомила, що у кімнатах хлопців встановлені відеокамери, щоб наглядати за ними, в кімнаті дівчат також була встановлена відеокамера, але пізніше батько виключив її та забрав. Згодом було з`ясовано, що при бесіді був включений диктофон на мобільному телефоні. Подальше спілкування з дітьми не мало ніякого сенсу, тому комісією було прийняте рішення про вилучення дітей з сім`ї батьків-вихователів для проведення бесіди у безпечному місці та/або у спеціально створених безпечних умовах, а також для огляду дітей медичними працівниками.

Почувши про це батьки-вихователі запротестували, повідомили, що діти нікуди не підуть, бо вони не хочуть. ОСОБА_1 зателефонувала на “102” і повідомила, що соціальні працівники хочуть силою забрати у них дітей (т.1, а.с.57-58).

Городенківським відділенням поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківської області складено протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_2 та ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 188-50, ч.1 ст. 173-2, ч.1 ст. 184 КУпАП та направлено до суду (т.1, а.с.88-89, т.2, а.с.107-108).

Згідно пояснень, відібраних у вчителів-класних керівників Городенківської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 протягом 2019-2020 навчального року від 15.10.2020 встановлено наступне: діти-вихованці за період навчання в їхній школі тільки один раз з`їздили на екскурсію з класом, всі інші рази батьки-вихователі не давали дозволу, як і не давали дозволу брати участь у виховних, святкових, позакласних заходах, індивідуальних заняттях з підготовки до ЗНО, гуртковій роботі за інтересами дітей. Класні керівники неодноразово проводили бесіди з батьками-вихователями щодо залучення дітей до вечорів, шкільних заходів для кращої соціалізації та адаптації дітей в колективі, однак батьки-вихователі повідомили, що взяли дітей на виховання і в них свої методи виховання, а школа призначена для навчання. При розмові з класними керівниками у матері ОСОБА_1 часто присутні слова, що за це вони будуть покарані. ОСОБА_14 - класний керівник дівчат випускниць ОСОБА_8 та ОСОБА_9 повідомила, що весь час в школі дівчата вели себе скованими, малослівними, на запитання відповідали “так” або “ні”. Дівчата не брали участь ні у врученні атестатів, ні в випускному вечорі. Навчаючись в 11-му класі, дівчатам було дозволено зробити загальне фото з однокласниками, однак сфотографуватись для альбомів дозволу не дали. В школу діти приходили охайно одягнені, ввічливо спілкувались з вчителями, негативних характеристик щодо дітей немає, окрім ОСОБА_13, яка іноді могла пропускати уроки (т.1, а.с.90-92).

На засіданні комісії з питань захисту прав дитини Городенківської райдержадміністрації заслухане питання щодо захисту прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу.

20 жовтня 2020 року розпорядженням Городенківської районної державної адміністрації №207 “Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району”, серед іншого, припинено функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 з дати прийняття даного розпорядження, сформовано пакет документів для припинення в судовому порядку дії Договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, укладеного між Городенківської районною державною адміністрацією Івано-Франківської області та батьками вихователями ОСОБА_2 і ОСОБА_1 15.03.2019, тимчасово влаштовано дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу (надалі також - ДБСТ) в Івано-Франківський обласний центр соціальної підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради (м. Тлумач) (т.1, а.с.32-35).

Не погоджуючись із зазначеним розпорядженням, ОСОБА_1 звернулася з позовом до суду.

Надаючи правову оцінку правовідносинам, що склались між сторонами, суд зазначає наступне.

Відповідно до статті 2568 Сімейного Кодексу України рішення про створення дитячого будинку сімейного типу приймається районною, районною в містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчим комітетом міської (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) ради в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, на основі типового договору укладається договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Орган, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, зобов`язаний контролювати виконання батьками-вихователями своїх обов`язків щодо виховання та утримання дітей. Положення про дитячий будинок сімейного типу і типовий договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу затверджуються Кабінетом Міністрів України.

На реалізацію наведеної норми постановою Кабінету Міністрів України 26 квітня 2002 року прийнято постанову №564, якою затверджено Положення про дитячий будинок сімейного типу (далі - Положення №564).

Пунктом 1 цього Положення закріплено, що метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Згідно пункту 2 Положення №564 ДБСТ - окрема сім`я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на

виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей у ДБСТ не повинна перевищувати 10 осіб, враховуючи рідних.

Згідно пункту 3 Положення №564 рішення про створення та забезпечення функціонування ДБСТ приймається районною, районною у мм. Києві та Севастополі держадміністрацією, виконавчими органами міських, районних у містах (в разі утворення) рад (далі - орган, який прийняв рішення) на підставі заяви осіб або особи, яка не перебуває у шлюбі, що виявили бажання створити такий будинок, з урахуванням результатів навчання, подання відповідного центру соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді і висновку служби у справах дітей про наявність умов для його створення. Зазначених осіб обов`язково інформує служба у справах дітей про стан здоров`я, фізичний та розумовий розвиток дітей, яких вони бажають узяти на виховання та спільне проживання.

Згідно частини 3 цього пункту у разі переміщення ДБСТ з однієї адміністративно-територіальної одиниці до іншої орган, який прийняв рішення, за поданням служби у справах дітей за місцем створення дитячого будинку сімейного типу на підставі заяви батьків-вихователів про зміну місця проживання приймає рішення про припинення функціонування ДБСТ у зв`язку з переміщенням до іншої адміністративно-територіальної одиниці.

Пунктом 4 Положення №564 закріплено, що на підставі рішення про створення ДБСТ між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про його створення, укладається договір за формою згідно з додатком (далі - договір).

Дія договору припиняється у разі, коли в ДБСТ виникають несприятливі умови для виховання та спільного проживання дітей (тяжка хвороба батьків-вихователів, відсутність взаєморозуміння з дітьми, конфліктні стосунки між дітьми, невиконання батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей), повернення вихованців рідним батькам (опікуну, піклувальнику, усиновителю), досягнення дитиною повноліття, виявлення обставин щодо навмисного виведення дитини із дитячого будинку сімейного типу з метою усиновлення її іноземцями, за винятком ситуацій, коли іноземець є родичем дитини, за згодою сторін, з інших причин, передбачених договором, за рішенням суду, а також за наявності обставин, зазначених у статті 212 Сімейного кодексу України.

Дія договору також припиняється у разі, коли батькам-вихователям або членам сім`ї, з якими вони проживають на спільній житловій площі, у тому числі малолітнім та неповнолітнім дітям, діагностовано захворювання, зазначені в абзаці 20 пункту 17 цього Положення.

Відповідно до пункту 6 Положення №564 у разі зменшення кількості вихованців внаслідок вибуття їх за віком або з інших причин за згодою сторін договору вирішується питання про поповнення ДБСТ вихованцями, або переведення його в статус прийомної сім`ї.

Рішення про поповнення дитячого будинку сімейного типу вихованцями приймається на підставі заяви батьків-вихователів за наявності висновків служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім`ї, дітей та молоді, який здійснює соціальне супроводження сім`ї, про доцільність влаштування дітей на виховання та спільне проживання у сім`ю.

У разі коли середньомісячний сукупний дохід сім`ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців є меншим від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для відповідних соціальних і демографічних груп населення, питання функціонування дитячого будинку сімейного типу виноситься на розгляд комісії з питань захисту прав дитини.

Згідно пункту 9 Положення №564 ліквідація дитячого будинку сімейного типу здійснюється за рішенням органу, який створив його, або за рішенням суду.

Абзацом 4 пункту 17 Положення №564 також закріплено, що батьками-вихователями можуть бути повнолітні та працездатні особи, за винятком осіб, які були усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним, опіку, піклування чи діяльність прийомної сім`ї або дитячого будинку сімейного типу було припинено з їх вини.

Аналіз наведених положень дає підстави для висновку, що Положення №564 ототожнює поняття “ліквідації” та “припинення функціонування” ДБСТ.

У зв`язку з викладеним, питання ліквідації ДБСТ належить до повноважень органу, який його створив.

Перевіряючи рішення відповідача про припинення функціонування ДБСТ ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на дотримання суб`єктом владних повноважень критеріїв, закріплених у частині 3 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, суд вважає за необхідне зазначити наступне.

Як вбачається із матеріалів справи, прийняттю оскаржуваного рішення передувало багато подій, а саме питання щодо захисту прав та інтересів дітей, які є вихованцями дитячого будинку сімейного типу, розглядалось на комісії з питань захисту прав дитини Городенківської райдержадміністрації Івано-Франківської області у грудні 2019 року. За результатами засідання прийнято рішення №95 від 21.12.2019 щодо захисту прав та інтересів дітей, які є вихованцями дитячого будинку сімейного тиру, розташованого за адресою АДРЕСА_1 , яким вирішила: вважати діяльність дитячого будинку сімейного типу такою, що не забезпечує інтереси та права дітей на достатньому рівні. Батькам вихователям врахувати недоліки та не допускати їх в подальшому, а саме: не допускати пропуски дітьми останніх уроків без поважних причин; забезпечити участь дітей у факультативах та підготовчих заняттях для підготовки ЗНО; залучати дітей до гурткової роботи за інтересами; не застосовувати мірою покарання заборону участі дітей у екскурсійних поїздках, гуртковій роботі, тощо; забезпечити дітей мінімальними щоденними коштами на власні потреби; не допускати нав`язування релігійних поглядів та віросповідань; не перешкоджати участі дітей у святкуванні новорічних та різдвяних свят, дня іменинника, випускного балу, інших шкільних свят; дотримуватись чинного законодавства щодо здійснення працівниками служби у справах дітей контролю за умовами проживання та спілкуванні з дітьми; забезпечити оздоровлення дітей-вихованців згідно запропонованих путівок за бюджетні кошти; забезпечити виконання рішення органу опіки та піклування щодо побачення дітей ОСОБА_3 та ОСОБА_4 з матір`ю або надати підтверджуючі довідки щодо наявних причин, які унеможливлюють побачення (т.1, а.с. 67, 142).

Після прийняття даного рішення, ДБСТ був під особливим контролем служби у справах дітей Городенківської РДА та вчителів освітнього закладу, в якому навчались діти-вихованці.

Було з`ясовано, що діти не активні, малослівні, постійно засмучені, жодного разу не брали участі ні в одному із заходів що проводились у школі, ні у гуртках, ні у факультативах, ні у спортивних секціях, ні в екскурсіях. Розуміючи те, що вчителі через дітей-вихованців вивчають стан, який складається в ДБСТ, батьки-вихователі без незрозумілих причин і без повідомлення відповідних служб, із 01.09.2020 перевели дітей із Городенківської ЗОШ І-ІІІ ст. Зазначені обставини підтверджені вчителями-колишніми класними керівниками дітей Городенківської ЗОШ І-ІІІ ст. №2.

Також за період з 13 по 20 жовтня 2020 року (до дати прийняття оскаржуваного розпорядження відповідачем), були виявлені факти домашнього насильства в ДБСТ, які мали систематичний характер, проводилась оцінка рівня безпеки дітей, з`ясовувалися обставини, що загрожували їх життю і здоров`ю через вчинення над ними фізичного, економічного та психологічного насильства батьками-вихователями.

13.10.2020 троє дітей вихованців ДБСТ ОСОБА_6 , ОСОБА_7 та ОСОБА_4 втекли із ДБСТ.

Цього ж дня діти були виявлені в центрі міста Городенка та доправлені в Городенківське відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області. За результатами опитування дітей органами поліції було з`ясовано, що причиною втечі стало вчинення над ними домашнього насильства батьками-вихователями і їм стало нестерпно проживати у цій сім`ї.

Пояснення ОСОБА_6 , ОСОБА_7 та ОСОБА_4 від 13.10.2020, які відібрані за участю повноважних представників служби у справах дітей та поліції та від 15.10.2020 у власноручно написаних поясненнях цими ж дітьми в Івано-Франківському обласному центрі підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради (м. Тлумач), а також

пяснення викладені у висновках практичного психолога Івано-Франківського обласного центру підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради (м. Тлумач), із застосуванням методу психологічних бесід з метою вивчення ставлення дітей до сім`ї, батьків-вихователів та комфортності проживання, що викладені в протоколах від 15.10.2020 підтверджують факти домашнього насильства зазначені (т.1, а.с.77-78, 80-82).

За цими фактами органами поліції було складено протокол про вчинення батьками-вихователями адміністративних проступків, передбаченого ч. 1 ст. 173 та ст. 184-50 КУпАП.

Також факти домашнього насильства зафіксовані у протоколах бесід з дітьми-вихованцями ДБСТ, які проводились працівниками служби у справах дітей Городенківської РДА від 14.10.2020 та від 16.10.2020, у яких зафіксовано, що всі діти вихованці вказують на те, що в їхній сім`ї за будь-яку провину є покарання (обмеження або позбавлення їжі, позбавлення солодкого); дітям не надаються кишенькові гроші; у вихідні дні діти не віддихають, не їздять на природу, а прибирають, роблять домашнє завдання, допомагають матері на кухні; дітей залучають до важкої фізичної праці; мобільні телефони мають всі, окрім ОСОБА_11 , однак в користування дітям надаються тільки з дозволу батьків на обмежений час; діти перед школою вдома снідають, наступний прийом їжі тільки після 13:30 год., в школу дітям дають тільки яблука, хоча харчування дітей в школі не має, оскільки батьки-вихователі відмовились від харчування для дітей в школі, а натомість відділ освіти Городенківської РДА перераховує кошти за харчування на рахунки магазинів, в яких за них закуповують продукти харчування (т.1, а.с.84-87, 90-92).

14.10.2020 під час виконання службою у справах дітей Городенківської РДА своїх безпосередніх повноважень в частині контролю за умовами проживання вихованців, своїми діями та вчинками батьки вихователі перешкоджали виконанню працівниками своїх посадових обов`язків щодо забезпечення захисту прав та інтересів дітей-вихованців ДБСТ, про що подана заява до Городенківського відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області.

Городенківським відділенням поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області підтверджені факти вчинення батьками-вихователями перешкод (лист від 19.10.2020 №8783/108/57-2020) та за наслідками проведеної перевірки встановлено, що в діях батьків-вихователів ДБСТ, а саме громадян ОСОБА_2 та ОСОБА_1 вбачаються ознаки адміністративного проступку, передбаченого ст. 188-50 КУпАП (т.1, а.с.88).

Факти нанесення дітям фізичних травм підтверджені лікарем-спеціалістом, який здійснював огляд дітей. Під час його проведення на тілі трьох з п`яти присутніх дітей-вихованців виявлені тілесні пошкодженні різних видів (синці, забої, садини, свіжі рани), діти потребували поглибленого огляду у вузьких спеціалістів, про що позивачу повідомлено та запрошено на його проходження у медичному закладі (лист КП "Городенківський некомерційний центр первинної медичної допомоги" №591/01-09 від 15.10.2020) (т.1, а.с.93).

Однак, батьки-вихователі ОСОБА_2 та ОСОБА_1 із 15.10.2020 по 20.10.2020 не виконали рекомендацій лікаря-спеціаліста щодо поглибленого медичного огляду дітей-вихованців, чим не спростували факту вчинення фізичного насильства над ними.

Листом КП "Городенківський некомерційний центр первинної медичної допомоги" №598/01-09 від 23.10.2020 встановлено, що позивач не дбає про здоров`я і повноцінний відпочинок дітей, постійно відмовляється від санаторно-курортного лікування дітей і їхнього оздоровлення. Також відмовляється від проведення профілактичних щеплень дітям, аргументуючи тим, що це може зашкодити їхньому здоров`ю (т.1, а.с.94).

Підтвердження обставин, які склалися у ДБСТ викладені також у висновку, який зроблений начальником відділу правової роботи, усиновлення, опіки, піклування та сімейних форм виховання дітей служби у справах дітей Івано-Франківської ОДА, яка 15.10.2020 разом із представниками служби у справах дітей Городенківської РДА провела обстеження умов проживання ДБСТ родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 та з`ясувала обставини вчинення насильства над ними. Встановлено, що в родині наявні конфліктні ситуації як між самими дітьми, так і між дітьми та батьками-вихователями. Поряд з цим, батьки-

вихователі зовсім не усвідомлювали та не надавали серйозності подіям, які мали місце 13.10.2020 (втеча дітей, передумовою якої було систематичне вчинення домашнього насильства над ними), та вважали свої дії правильними щодо виховання дітей. При цьому ж, родині позивача і соціальним службам рекомендовано здійснити ряд завдань, які належали до їхніх безпосередніх обов`язків щодо даного ДБСТ (т.2, а.с.2-3).

Усі перелічені документи, які містять зазначені факти насильства, були предметом розгляду на позачерговому засіданні комісії з питань захисту прав дитини Городенківської РДА 20 жовтня 2020 року.

За результатами позачергового засідання комісії з питань захисту прав дитини Городенківської РДА прийнято рішення №77, у відповідності до якого встановлено, що у ДБСТ родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 виникли небезпечні умови для подальшого виховання та спільного проживання дітей, у зв`язку із встановленням фактів безпосередньої загрози життю та здоров`ю дітей через вчинення батьками-вихователями домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного) внаслідок невиконання ними обов`язків щодо неналежного виховання, розвитку та утримання дітей (т.1, а.с.143-145).

Дане рішення стало основою для прийняття розпорядження головою Городенківської РДА №207 від 20 жовтня 2020 року "Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району" та доповнень і змін до нього, внесених розпорядженням №211 від 21.10.2020 (т.1, а.с.32-35, 98, 146-147, 148).

Суд звертає увагу, що підставою для прийняття рішення (розпорядження) про відібрання дітей-вихованців від батьків-вихователів ДБСТ є виключно підтверджені факти домашнього насильства, що загрожують життю і здоров`ю дітей, які не підлягають жодному сумніву, зафіксовані у документах перевіряючих служб, які наділені відповідними повноваженнями в сфері забезпечення безпеки дітей, є реальними та негативно впливають на психічний стан дітей, їх фізичний розвиток та життя в цілому внаслідок жорстокого поводження з ними.

Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" визначено наступне:

домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім`ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім`єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

економічне насильство - форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров`ю особи;

фізичне насильство - форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Пунктом 8 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов`язаної із захистом прав дитини, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України №866 від

24.09.2008 зазначено, що “якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров`ю дитини, орган опіки і піклування, якому стало відомо про це, приймає рішення про негайне відібрання у батьків або осіб, які їх замінюють”. Для прийняття рішення про негайне відібрання дитини служба у справах дітей після отримання такого повідомлення негайно разом з органами поліції, із соціальної роботи, представниками закладу охорони здоров`я та іншими, проводять оцінку рівня безпеки дитини згідно з додатком 10 до цього Порядку.

30.11.2020 на адресу суду від Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області надійшла заява від 27.11.2020 №01-22/383 про виклик в якості свідків, а саме: ОСОБА_18 - директора Івано-Франківського обласного центру соціальної підтримки та сімей Івано-Франківської обласної ради, ОСОБА_19 - заступника директора Городенківського центру надання соціальних послуг, ОСОБА_20 - начальника відділу з питань правової роботи, усиновлення, опіки, піклування та сімейних форм виховання дітей служби у справах дітей Івано-Франківської обласної державної адміністрації, ОСОБА_21 - старшого інспектора з ювенальної превенції сектору превенції Городенківського відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області.

Представником позивача на адресу суду подано заяву про виклик в якості свідків, а саме: ОСОБА_22 , ОСОБА_23 , ОСОБА_10 , ОСОБА_24 , ОСОБА_25 , ОСОБА_26

Судом дані заяви задоволено. У судовому засіданні ОСОБА_22 та ОСОБА_23 повідомили, що являються рідними дітьми родини ОСОБА_2 та ОСОБА_1 . У родині усі діти живуть дружно, допомагають один одному, а до тяжкої роботи ніхто дітей не залучає.

ОСОБА_10 у судовому засіданні в режимі відеоконференції за допомогою сервісу EASYCON зазначив, що проживав у будинку сімейного типу, як дитина-вихованець родини ОСОБА_2 та ОСОБА_1 . Досягнувши повноліття, навчається в Вузі на факультеті журналістики. На час проживання в ДБСТ до нього відносилися добре, ніяких зауважень до виховання батьків-вихователів немає.

ОСОБА_25 у судовому засіданні зазначив, що є другом сім`ї родини ДБСТ ОСОБА_2 та ОСОБА_1. Бував у дитячому будинку сімейного типу раз у два місяці. Допомагав родині як електрик. Разом їздили на рибалку, брали дітей. За час його перебування, діти були доглянуті, не конфліктували між собою.

ОСОБА_26 у судовому засіданні повідомив, що він є пастором Церкви, в селі Серафинці Городенківського району. У даній церкві прихожанами є родина ДБСТ ОСОБА_2 та ОСОБА_1 . З родиною ДБСТ проживають дружно, їздять на пікнік. Родина живе дружно, діти між собою не конфліктують. Мати вчить дітей англійської мови.

У судовому засіданні ОСОБА_18 зазначив, що працює директором Івано-Франківського обласного центру соціальної підтримки та сімей Івано-Франківської обласної ради. Під час спілкування з дітьми, діти були замкнуті, розповідали, що не хочуть повертатись до батьків, тому, що вони їх ображають, карають, заставляють до тяжкої фізичної праці.

В судовому засіданні ОСОБА_19 повідомила, що працює на посаді заступника директора Городенківського центру надання соціальних послуг. На час спілкування з дітьми, діти були залякані, не приймали участі в позакласних гуртках, пропускали уроки. Батьки-вихователі завжди контролювали дітей-вихованців ДБСТ під час розмови з психологом, не давали кишенькових коштів.

ОСОБА_20 у судовому засіданні зазначила, що працює на посаді начальника відділу з питань правової роботи, усиновлення, опіки, піклування та сімейних форм виховання дітей служби у справах дітей Івано-Франківської обласної державної адміністрації. При відвідуванні дитячого будинку замітила, що між дітьми були конфлікти, дружніх стосунків не склалось, кишенькових коштів дітям не надавалось, не всі забезпечені мобільними телефонами, батьки-вихователі обмежують дітей, не забезпечують їм належних умов проживання.

У судовому засіданні ОСОБА_21 зазначив, що на станом на 13.10.2020 працював на посаді старшого інспектора з ювенальної превенції сектору превенції Городенківського відділення поліції Коломийського відділу поліції ГУ НП в Івано-Франківській області. 14.10.2020 у вихідний день, у зв`язку з втечею дітей-вихованців з ДБСТ родини ОСОБА_2

і ОСОБА_1 брав участь у позачерговій нараді при керівникові апарату Городенківської РДА. При відібранні пояснень у дітей-вихованців ДБСТ встановлено, що батьки-вихователі ДБСТ знущались над дітьми, застосовували домашнє насилля, були випадки жорстокого поводження і вони потребують соціального захисту та небажають повертатися в ДБСТ.

Судом за клопотанням представника позивача досліджено цифровий носій із відеозаписом щодо вилучення із дитячого будинку сімейного типу Родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 та тимчасового влаштування дітей-вихованців будинку сімейного типу: ОСОБА_9 , ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_13 , ОСОБА_3 в Івано-Франківський обласний центр соціальної підтримки дітей та сімей Івано-Франківської обласної ради (м. Тлумач). За наслідком чого судом цифровий носій долучено до матеріалів справи, як такий, що містить електронний доказ (інформацію (відеозапис), що містить дані про обставини, що мають значення для справи.

Крім того, постановою Городенківського районного суду Івано-Франківської області від 15.01.2021 у справі №342/1351/20 закрито провадження в справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП у зв`язку із закінченням на момент розгляду справи строку накладення адміністративного стягнення, передбаченого ст. 38 КУпАП (т.2, а.с.216-217).

У мотивувальній частині даної постанови Городенківський районний суд Івано-Франківської області, зокрема зазначив: “Вина ОСОБА_1 у вчиненні адмінправопорушення, передбаченого ч.1 ст. 173-2 КУпАП, стверджується даними, що містяться в протоколі про адміністративне правопорушення серії ВАБ №263447 від 20.10.2020; повідомленням Служби у справах дітей Городенківської РДА Івано-Франківської області №981/01-27 від 16.10.2020 про притягнення до відповідальності ОСОБА_1 за вчинення домашнього насильства над вихованцями та неналежне виконання батьківських обов`язків стосовно дітей вихованців ДБСТ; протоколами проведення психологічних бесід з дітьми-вихованцями: ОСОБА_6 , ОСОБА_7 , ОСОБА_4 ; актами від 14.10.2020 проведення оцінки рівня безпеки дітей: ОСОБА_9 , ОСОБА_13 , ОСОБА_3 , ОСОБА_12 , ОСОБА_11 ; поясненнями класних керівників: ОСОБА_31 , ОСОБА_32 , ОСОБА_33 ; протоколами бесід з дітьми: ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_9 , ОСОБА_13 ; інформацією КП “Городенківський некомерційний центр первинної медичної допомоги” Городенківської районнної ради №591/01-09 від 15.10.2020 про стан здоров`я дітей: ОСОБА_11 , ОСОБА_3 , ОСОБА_9 , ОСОБА_12 , ОСОБА_13 , з якої вбачається, що під час огляду 15.10.2020 ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_7 , ОСОБА_4 , ОСОБА_6 та рапортами старшого інспектора з ЮП Городенківського ВП лейтенанта В. Бабака.

Суд вважає, що в діях ОСОБА_1 є склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 173-2 КУпАП” (т.2, а.с.216 - 217).

Враховуючи наведене, з огляду на закріплені у Положенні №564 вимоги про функціонування ДБСТ за умови відсутності взаєморозуміння з дітьми, конфліктних стосунків між дітьми, невиконання батьками-вихователями обов`язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, суд приходить до висновку, що у відповідача були наявні правові підстави для прийняття рішення про припинення функціонування такого будинку і таке рішення обумовлене необхідністю захисту прав розміщених у ньому дітей.

Посилання позивача на постанову Верховного Суду від 11 липня 2018 року №522/15356/16-а суд вважає помилковим, оскільки у зазначеній справі предметом оскарження було рішення про розірвання угоди про організаційне забезпечення функціонування ДБСТ.

До того ж, висновок суду касаційної інстанції про те, що угода про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу укладається на підставі рішення про створення такого будинку, а тому підставою для припинення його функціонування або ліквідації може бути розірвання такої угоди, а не навпаки, не виключає права відповідача на прийняття рішення про припинення функціонування ДБСТ з інших підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 72 та ч. 2 ст. 73 КАС України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмету доказування.

Частиною 1 ст. 77 КАС України передбачено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення.

Відповідно до ч. 2 ст. 77 КАС України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб`єкта владних повноважень обов`язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Згідно ч. 2 ст. 2 КАС України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб`єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони: на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); безсторонньо (неупереджено); добросовісно; розсудливо; з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Відповідно до частини 2 статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов`язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Наведена норма означає, що суб`єкт владних повноважень зобов`язаний діяти лише на виконання закону, за умов і обставин, визначених ним, вчиняти дії, не виходячи за межі прав та обов`язків, дотримуватися встановленої законом процедури, обирати лише встановлені законодавством України способи правомірної поведінки під час реалізації своїх владних повноважень.

За такого правового врегулювання та обставин справи, суд вважає, що відповідач діяв в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України, з урахування усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії) та неупереджено.

Враховуючи вищенаведене, суд робить висновок про не обґрунтованість адміністративного позову в цілому, а позовні вимоги такими, що не підлягають до задоволення.

З приводу розподілу судових витрат суд зазначає, що позивачем за подання до суду адміністративного позову немайнового характеру сплачено судовий збір в загальному розмірі 840,80 гривень, на підтвердження чого в матеріалах справи міститься квитанція від 23.10.2020 за №0.0.1881807646.1 на суму 840,80 гривень (а.с.1).

Зважаючи на висновок суду про необґрунтованість адміністративного позову в силу вимог статті 139 КАС України не підлягають стягненню із відповідача суб`єкта владних повноважень витрати судового збору.

Учасниками справи не подано до суду будь-яких доказів про понесені ними інші судові витрати при розгляду даної справи, відтак у суду відсутні підстави для вирішення питання щодо розподілу таких витрат.

На підставі статті 129-1 Конституції України, керуючись статтями 139, 241-246, 250 Кодексу адміністративного судочинства України, суд, -

ВИРІШИВ:

У задоволенні позову ОСОБА_1 , (реєстраційний номер облікової картки платника податків НОМЕР_1 , АДРЕСА_1), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача - ОСОБА_2 (реєстраційний номер облікової картки платника податків НОМЕР_2 , АДРЕСА_1) до Городенківської районної державної адміністрації Івано-Франківської області (код ЄДРПОУ 04054381, вул. Богуна, 11, м. Городенка, Городенківський район, Івано-Франківська область, 78100), третя особа, яка не

заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача - Служба у справах дітей Городенківської районної державної адміністрації, (код ЄДРПОУ 35528266, вул. Богуна, 13, м. Городенка, Івано-Франківська область, 78100) про визнання протиправним та скасування розпорядження Городенківської районної державної адміністрації №207 від 20.10.2020 “Про захист прав та законних інтересів дітей-вихованців дитячого будинку сімейного типу та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу родини ОСОБА_2 і ОСОБА_1 на території Городенківського району” - відмовити.

Рішення може бути оскаржене в апеляційному порядку. Відповідно до статей 255, 295, 297 Кодексу адміністративного судочинства України, апеляційна скарга на рішення суду подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції або через Івано-Франківський окружний адміністративний суд протягом тридцяти днів з дня складення рішення в повному обсязі.

Учасник справи, якому повне рішення суду не було вручене у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження рішення суду, якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Строк на апеляційне оскарження також може бути поновлений в разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених ЦПК України.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

Суддя

СВЯТОШИНСЬКА РАЙОННА В МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Про вибуття зі складу дитячого будинку сімейного типу родини громадян та неповнолітнього

Відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статей 11, 12 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу», враховуючи заяву батьків-вихователів, заяву дитини-вихованця висновок про доцільність виведення дитини-вихованця з дитячого будинку сімейного типу родини громадян та пропозиції комісії з питань захисту прав дитини Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації від 06 вересня 2018 року (протокол № 10):

1. Вивести зі складу дитячого будинку сімейного типу родини громадян неповнолітнього, 11 квітня 2003 року народження, у зв'язку зі вступом до Державного професійно-технічного навчального закладу «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва», де він буде перебувати на повному державному забезпеченні та проживати в гуртожитку.

2. Управлінню праці та соціального захисту населення Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації припинити виплати, призначені на підставі розпорядження Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації від 12 травня 2017 року № 242 «Про влаштування дітей на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу» стосовно дитини-вихованця,11 квітня 2003 року народження.

Зобов'язати батьків-вихователів передати документи неповнолітнього службі у справах дітей Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації.

4. Унести до розпорядження Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації від 12 травня 2017 року № 242 «Про влаштування дітей на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу» такі зміни: (у кожному розпоряджені визначається свій перелік).

5. Начальникові служби у справах дітей Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації повідомити Святошинський районний у місті Києві центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення подальшого соціального супроводу неповнолітнього, 11 квітня 2003 року народження.

6. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на заступника голови Святошинської районної в місті Києві державної

УКРАЇНА
НОВГОРОД – СІВЕРСЬКА МІСЬКА РАДА
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Виконавчий комітет

РІШЕННЯ

08 липня 2020 року м. Новгород-Сіверський № 117

Про виведення дитини, позбавленої батьківського піклування, з дитячого будинку сімейного типу

Розглянувши заяву батьків-вихователів Тютюнника Валерія Володимировича та Сергієнко Юлії Борисівни про виведення зі складу вихованців дитячого будинку сімейного типу дитини, позбавленої батьківського піклування, Кокоша Володимира Володимировича, _____ року народження, за згодою сторін, на виконання Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", керуючись пунктом 6 Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року №564, ст. 24 Закону України «Про охорону дитинства», пункту 37 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», підпунктом 4 пункту "б" частини 1 статті 34, ст. 59 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", виконавчий комітет

ВИРІШИВ:

1. Вивести з 10 липня 2020 року з будинку сімейного типу Тютюнника Валерія Володимировича та Сергієнко Юлії Борисівни, що знаходиться за адресою: вул. Благовіщинська, 6, м. Новгород-Сіверський, Чернігівська область, дитину, позбавлену батьківського піклування, Кокоша Володимира Володимировича, _____ року народження, який перебуває на первинному обліку в ССД Борзнянської РДА, у зв'язку з відсутністю взаєморозуміння батьків з дитиною та конфліктних стосунків з іншими дітьми ДБСТ.

2. Припинити з 10 липня 2020 року за згодою сторін дію договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу в частині влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, з 10 липня 2020 року, Кокоша Володимира Володимировича, _____ року народження, який перебуває на первинному обліку в ССД Борзнянської РДА.

3. Службі у справах дітей міської ради: підготувати до 10 липня 2020 року проект додаткової угоди про припинення за згодою сторін дії договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу в частині влаштування дитини, позбавленої батьківського піклування, з 10 липня 2020 року, Кокоша Володимира Володимировича, ____ року народження, який перебуває на первинному обліку в ССД Борзнянської РДА.

4. Управлінню соціального захисту населення, сім'ї та праці міської ради: врахувати виведення з 10 липня 2020 року з дитячого будинку сімейного типу Тютюнника Валерія Володимировича та Сергієнко Юлії Борисівни, що знаходиться за адресою: вул. Благовіщинська, 6, м. Новгород-Сіверський, Чернігівська область дитини, позбавленої батьківського піклування, Кокоша Володимира Володимировича, _____ року народження, при призначенні та виплаті державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та грошового забезпечення батькам-вихователям

за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу за принципом “гроші ходять за дитиною”.

5. Сектору соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді служби у справах дітей міської ради:

забезпечувати соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу Тютюнника В.В. та Сергієнко Ю.Б з урахуванням виведення дитини, позбавленої батьківського піклування, Кокоша Володимира Володимировича, _____року народження.

6. Контроль за виконанням даного рішення покласти на міського голову Бондаренка О.А.

Міський голова

✍***Теоретичні та практичні завдання:***

1. Що означає термін «квазісімейні» форми виховання?
2. Чи є відмінності між патронатним вихованням та вихованням дитини у прийомній сім’ї?
3. Назвіть умови,за яких можливе створення дитячого будинку сімейного типу?
4. Якими нормативно-правовими актами регламентовано порядок влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до сімейних форм виховання?
5. З якого віку та до скількох років дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування може перебувати у замінюючій сім’ї?
6. Чи встановлено законом віковий ценз для прийомних батьків, патронатних вихователів, батьків-вихователів?
7. Перерахуйте основні права та обов’язки прийомних батьків.
8. Назвіть права, які зберігаються за дитиною-сиротою чи дитиною, позбавленою батьківського піклування у разі влаштування до замінюючої сім’ї.
9. У яких випадках може бути припинено договір про патронат, договір про утворення дитячого будинку сімейного типу, договір про прийомну сім’ю?
10. Чи встановлено законом відповідальність прийомних батьків за невиконання своїх обов’язків?

****

11. Складіть проєкт договору про утворення прийомної сім’ї з усіма необхідними додатками.
12. Напишіть заяву до компетентного органу про бажання стати прийомними батьками та пройти відповідну підготовку для кандидатів у прийомні батьки.
13. Складіть проєкт договору про патронат над дитиною, яка перебуває на утриманні в дитячому інтернатному закладі.
14. Напишіть заяву до компетентного органу про припинення договору про патронат, вказавши причину відмови від договору.
15. Складіть проєкт договору про утворення дитячого будинку сімейного типу.
16. Напишіть заяву про припинення діяльності дитячого будинку сімейного типу.
17. Складіть проєкт рішення про виведення дитини, позбавленої батьківського піклування, з дитячого будинку сімейного типу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Алімов К.О. Правове регулювання участі дитини у сімейних спорах: національний та зарубіжний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 11. С. 129-132.
2. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС. 2006. 224 с.
3. Байрачна М.І. Правова природа шлюбного договору. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського.* 2019. № 30 (69). С. 45-50.
4. Басай Н.М. Поняття сурогатного материнства. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2014. Вип. 3 (6). С. 58-64.
5. Біланов О.С. Особливості укладення договору сурогатного материнства. *Нове українське право.* 2022. № 3. С. 11-16.
6. Будяченко О.М., Пацалова О.О. Деякі питання щодо законодавчого регулювання сурогатного материнства. Матер. міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права» (Одеса, 28 лютого 2020). Одеса : ОДУВС. С. 43-45.
7. Ватрас В., Костяшкін І. Особливості правового регулювання сімейних відносин кодифікованими правовими актами в Україні та державах Західної та Центральної Європи. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 2 (26). С. 126-135.
8. Велика Українська юридична енциклопедія. Т. 12. Сімейне право. Харків. Право. 2021. 480 с.
9. Великанова М.М., Горбуля Г.А. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної суміжної власності. *Юридичний вісник.* № 3 (24). 2012. С. 80-83.
10. Верес І.Я. Проблеми правового регулювання сурогатного материнства. *Адвокат.* 2013. № 3. С. 27-31.
11. Вовк М.З. Визначення походження дитини, народженої дружиною в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. *Форум права.* 2020. № 1. С. 13-20.
12. Волкова Н.В. Окремі аспекти розгляду справ про позбавлення батьківських прав у цивільному судочинстві. *Часопис цивілістики.* 2019. Вип. 27. С. 133-137.
13. Гожій І.О., Тофан А.О. Деякі проблемні аспекти сурогатного материнства з іноземним елементом. *Право і суспільство.* 2020. № 3. С. 224-230.
14. Гонтарук О.С. Правові аспекти сурогатного материнства в Україні. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування.* 2019. № 1 (11). С. 154-156.
15. Гопанчук В.С. Особливості усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану в Україні. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 29 вересня). Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2022. С. 103-107.
16. Горбунова О.В. Реєстрація народження дитини в умовах воєнного стану. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 29 вересня). Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2022. С. 107-110.
17. Грішин Є.О. Складні життєві обставини як передумова формування особистості. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди.* 2021. Вип. 65. С. 25-41.
18. Гриценко О.П., Єфремова О.П. Джерела правового регулювання сімейних відносин в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2021. № 1. С. 38-41.

19. Данченко О.В. Сурогатне материнство і усиновлення: порівняльна характеристика та сучасні виклики. *Медичне право.* 2019 № 2 (24). С. 26-34.

20. Дзера О. В., Захарова О., Русанюк З. Аліменти. Законодавство. Коментар. Судова практика. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 400 с.

21. Дзюбенко О.Л. Правова природа та істотні умови договору про сурогатне материнство. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління.* 2020. № 1. С. 141–152.

22. Дзюбенко О.Л. Сторони договору про сурогатне материнство. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління.* 2020. № 2 (8) С. 94-105.

23. Драгомирова Ю.В. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. *Часопис цивілістики.* 2016. Вип. 21. С. 56-59.

24. Дутко О.О. Загальна характеристика прав батьків і дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2015. № 827. С. 99-102.

25. Журило С.С. Визнання усиновлення дітей – громадян України іноземними громадянами недійсним: підстави та правові наслідки. *Часопис цивілістики.* Вип. 22 С. 56-59.

26. Заставна О. Регулювання аліментних відносин у транскордонному просторі. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 166–172.

27. Зілковська Л.М. Припинення усиновлення: теорія і практика правозастосування. *Наука і правоохорона.* 2016. № 1 (3). С. 296-301.

28. Івєіня О. Аліментний договір: до питання значення, термінології та поняття. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2019. № 1.

29. Калінюк А. Л. Підстави виникнення сімейних правовідносин за участю вітчима, мачухи. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2020. № 3. С. 59–63. DOI: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.11/ URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/3/3-2020.pdf

30. Калінюк А. Л. Право вітчима, мачухи на виховання пасинка, падчерки за сімейним законодавством України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2020. № 2. С. 37–41. DOI https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(31).561 URL: http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/561

31. Калінюк А. Л. Відповідальність вітчима, мачухи як презумпція сімейного права. *Актуальні проблеми держави та права*. 2020. № 86. С. 95–100. DOI: https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2410 URL: http://www.apdp.in.ua/v86/13.pdf

32. Калінюк А. Л. General Provisions on the Right of the Stepfather, Stepmother to Self-Defense of the Rights and Interests of the Stepson, Stepdaughter. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3. С. 156–160. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2020/12/VJHR-3_2020_v_1.pdf#page=156

33. Калінюк А. Л. Особливості реалізації спадкових прав вітчимом, мачухою: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету*. 2020. № 2. С. 45–53. DOI: https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-2-06 URL: http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-2-2020/6.pdf

34. Капітан О. Правові особливості державної соціальної політики у сфері захисту прав дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2021. № 3 (31). С. 151-159.

35. Катренко А.А. Забезпечення приватних та публічних інтересів у шлюбному договорі. *Часопис цивілістики.* 2018. Вип. 28. С. 97-101.

36. Коренга Ю.В. Договір сурогатного материнства в сімейному праві України. Монографія. Луцьк, Вежа друк. 2015. 188 с.

37. Коруц У.З., Цвігун І.М. Правове регулювання майнових спорів між подружжям при поділі земельної ділянки: національний та закордонний досвід. Шляхи

розвитку науки в сучасних кризових умовах : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дніпро, 28-29 травня 2020). Дніпро. 2020. Т. 2. С. 587-590.

38. Костик Е. Правова природа договору про сурогатне материнство. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2022. № 7. С. 125-133.

39. Костенко С.О., Кулікова А.С. Захист прав дітей в контексті сурогатного материнства. Забезпечення прав людини: наукові та міжнародні виміри. Збірник матеріалів І-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (Вінниця, 10 грудня 2021). 2022. С. 77-82.

40. Кравцова Т., Корнієнко М. Сурогатне материнство: проблеми правового регулювання та судової практики. Юридична газета online. 2020. Випуск №13 (719). URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/ medichne-pravo-farmacevtika/surogatne-materinstvo-problemi-pravovogo-regulyuvannya-ta-sudovoyi-praktiki. html Станом на 20.04.2022 рік.

41. Кравчик М.Б. Особливості патронату в законодавстві України. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського.* 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 25-30.

42. Красицька Л. Проблеми здійснення та захисту особистих немайнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2014. С. 350.

43. Кулі-Іванченко К.К., Трушкіна А.Д. Проблеми та перспективи конституційно-правового регулювання сурогатного материнства в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2020. Вип. 5. Т.1. С. 44-49.

44. Кучеренко О. Окремі аспекти позбавлення батьківських прав як сімейно-правового засобу захисту інтересів дитини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2021. № 1. С. 129-132.

45. Левчук Ю. Теоретичні та практичні аспекти нотаріального посвідчення договору про надання послуг сурогатного материнства. *Історико-правовий часопис.* 2021. Т. 14. № 2. С. 77-83.

46. Лешанич Л.В. Правова природа припинення договору про патронат. *Часопис цивілістики.* 2018. Вип. 18. С. 73-76.

47. Майданик Р. Правове регулювання відносин сурогатного материнства з іноземним елементом. імплементація кращого досвіду в Україні. *Право України.* 2020. Випуск № 3. С. 121-138.

48. Марко Я.Р. Право на сурогатне материнство і проблеми розширеного розуміння. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2017. № 23. С. 245-249.

49. Маркович Х.М. Поділ спільного майна у фактичних шлюбних відносинах: теоретичний та практичний аспекти. *Часопис цивілістики.* 2016. № 2. С. 399-405.

50. Маркович Х., Рудак О. Принципи правововго регулювання сімейних відносин: загальнотеореттичний аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2021. № 2 (29). С. 152-158.

51. Мельниченко О.В. Спільна сумісна власність подружжя: суперечлива судова практика. *Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення.* 2020. № 3. С. 166-170.

52. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.

53. Менджул М.В. Порівняльний аналіз правових засад сурогатного материнства. *Порівняльно-аналітичне право.* 2019. № 2. С. 77–79.

54. Менджул М. Застосування принципів сімейного права. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 11. С. 49-53.

55. Менджул М.В. Основні засади регулювання сімейних відносин в окремих азіатських державах. *Юридичний бюлетень.* 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 255-261.

56. Микитин В. Інститут усиновлення як пріоритетна форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Актуальні проблеми правознавства.* 2017. Вип. 2 (10). С. 69-73.

57. Мироненко В. Наявність небезпеки для виховання та розвитку дитини – визначальна умова її відібрання у батьків. *Юридична психологія та педагогіка.* 2013. № 1. С. 254-263.

58. Мироненко В. Воєнний стан як один із чинників, що зумовлює складну життєву ситуацію. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 29 вересня). Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2022. С. 119-124.

59. Михалюнюк О. Поняття та особливості сімейно-правового договору. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 4 (98). 2013. С. 30.

60. Міщук І.В., Слаб'як Т.Б. Правове регулювання сурогатного материнства. *Молодий вчений.* 2017. № 5.1. С. 73–76.

61. Нанівська Т.С. Проблемні аспекти відібрання дітей від батьків без позбавлення батьків батьківських прав. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Одеса, 10 грудня 2021). Одеса : Фенікс. 2021. С. 326-329.

62. Николайчук Л. М., Купчак Н. М., Срібна Б. Р. Сурогатне материнство: суть, проблеми та правове регулювання. *Публічне право.* 2020. Випуск № 2 (38). С. 113-120.

63. Новосад А.С., Положай К.І. Процесуальний порядок позбавлення батьківських прав. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 6. Т. 1. С. 67-69.

64. Оніщенко О.В., Козіна П.Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2015. № 3. С. 102-108.

65. Оніщук О. Поняття та особливості батьківських прав. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 10. С. 26-30.

66. Онуфрієнко С. Укладення шлюбного договору при міжнаціональних шлюбах: національний та європейський досвід. *Підприємство, господарство, право.* 2019. № 12. С. 361-365.

67. Паращук Л., Чапля І. Проблемні аспекти правового регулювання договору про сурогатне материнство в контексті гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Актуальні проблеми правознавства.* 2022. № 1 (29). С. 70-74.

68. Письменна О.П., Гордійчук А.В. Теоретичні аспекти правової природи шлюбного договору. *Правові новели.* 2020. № 10. С. 108-114.

69. Плекан Е. Цивільно-правове регулювання інституту сурогатного материнства у зарубіжних державах та в Україні: компаративістський аналіз. *EUROPEN POLITICAL AND LAW DISCOURSE.* Valume 6. issue 6. 2019.

70. Плодовська А.А. Чинники, що спонукають українських жінок ставати сурогатними матерями. 2021

71. Плюта К.Л., Паращук Л.Г., Бутрин-Бока Н.С. Правове регулювання інституту шлюбного договору за законодавством України та зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 3. С. 121-124.

72. Поліщук М.Г., Пікуль О.В. Застосування принципів сімейного права. *Colloquium Journal*. 2021. № 33 (120). С. 33-36.

73. Пономаренко О. Аліментний договір як підстава виникнення аліментних зобов`язань. *Збірник наукових праць ХНПУ їм. Г.С. Сковороди «Право»*. Вип. 27. Харків 2017. С. 48-68.

74. Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження. Постанова Кабінету Міністрів України № 585 від 01.06.2020. *Офіційний вісник України.* 2020. № 57. Стор. 53. Ст. 1779.

75. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей. Постанова Кабінету Міністрів України № 905 від 08.10.2008. *Офіційний вісник України.* 2008. № 79. Стор. 126. Ст. 2660.

76. Поцелуйко А.І. Шлюбний договір як цивільно-правовий інструмент сімейно-правового регулювання подружніх майнових відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська національна академія».* 2016. Вип. 4. С. 135-144.

77. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання : Закон України від 03.07.2018 р. № 2475-VIII : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19#Text

78. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя. Постанова Кабінету Міністрів України № 893 від 20.08.2021. *Офіційний вісник України.* 2022. № 41. Стор. 74. Ст. 2228.

79. Про соціальні послуги. Закон України (станом на 14.04.2022). *Відомості Верховної Ради України.* 2019. № 8. Ст. 73.

80. Проблеми сучасного сімейного права. Монографія. Тернопіль. ЗУНУ. 2020. С. 209.

81. Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 3 С. 166–170.

82. Простибоженко О. Способи поділу майна подружжя: досвід правового регулювання Європейських держав. *Підприємство, господарство, право.* 2018. № 1. С. 31–35.

83. Рєзнік О.М., Іщукова А.Е. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні та Сполучених Штатах Америки. *Правові горизонти.* 2019. Вип. 18 (31). С. 34–38.

84. Римаренко І. Сімейний патронат як інновація у сімейному праві України. *Вісник АПСВТ.* 2017. № 2. С. 39-41.

85. Розгон О.В. Деякі особливості засвідчення згоди на усиновлення дитини. *Мала енциклопедія нотаріуса.* 2008. № 4 (40). С. 62-74.

86. Розгон О.В. Договори у сімейному праві України. Монографія. Київ. Ін Юре, 2018. 301 с.

87. Розгон О.В. Надання згоди на усиновлення дитини. *Юридична Україна.* 2008. № 12. С. 93-95.

88. Розгон О.В., Заіка О.С. Походження дитини як підстава виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* 2017. Вип. 23. С. 119-123.

89. Романко К., Менджул М. Питання правової регламентації позбавлення батьківських прав як крайньої міри відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. Т. 2. Вип. 32. С. 58–61.

90. Романюк І.В. Правова природа та зміст договору про патронат. *Університетські наукові записки.* 2018. № 66. С. 95–110.

91. Рудяк В.О. Класифікація осіб, які потрапили в у складні життєві обставини. *Актуальні проблеми держави і права.* 2020. Вип.86. С. 197-203.

92. Рудяк В.О. Щодо визначення характерних ознак поняття «складні життєві обставини». *Соціальне право.* 2019. № 2. С. 201-207.

93. Сімейне право України. Підручник за редакцією А.О. Дутко. Львів: ЛДУВС. 2018. 480 с.

94. Скрипник В. Аліменти як об'єкт цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 60-65.

95. Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. *Актуальні проблеми правозастосування*. 2016. Вип. 4 (8). С. 78-80.

96. Стельмах С. Профілактика складних життєвих обставин: концептуалізація поняття. *Social Work and Education.* Vol. 9. № 01. 2022. С. 134-146.

97. Сулаєва О. Медичні аспекти сурогатного материнства. *Праці НТШ. Медичні науки.* 2021. Том 64. № 1. С. 72–83.

98. Сусь Ю. До питання про спадкування майна подружжя за наявності шлюбного договору. *Підприємство, господарство, право.* 2021. № 4. С. 81-86.

99. Таланов Ю.Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2012. 1 (56). С. 360–368.

100. Токарчук Л.М. Дитячий будинок сімейного типу: питання правового регулювання. *Правова держава.* 2019. № 34. С. 64-69.

101. Токарчук Л.М. Патронат над дітьми: постановка проблеми. *Правова держава.* 2017. № 28. С. 91-96.

102. Труба В.І. Аліментні правовідносини: види та правова природа. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Правознавство*. 2014. Т. 19. Вип. 3(24). С. 44–49.

103. Тубольцева Я.С. Особливості суб'єктного складу у справах про усиновлення. *Інформація і право.* 2019. № 3 (30). С. 132-139.

104. Федорченко Н. Особливості укладення договору про сурогатне материнство. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 12. С. 65-68.

105. Француз А.Й. Сурогатне материнство: правове регулювання договору про надання послуги сурогатного материнства. *Правничий вісник Університету КРОК.* 2017. № 29. С.97-101.

106. Француз А.Й., Пархомець І.О. Сурогатне материнство: правове регулювання договору про надання послуги сурогатного материнства. *Правничий вісник Інституту «КРОК».* 2017. № 29. С. 97-101.

107. Ханович Є. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків з утримання дітей у міжнародних відносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5 (267). С. 286–291.

108. Ханович Є. Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 19 с.

109. Цюра В.В., Автух А.А. Особливості правового регулювання поділу майна подружжя за законодавством України. *Право і суспільство.* 2015. № 4. Ч. 4. С. 119-124.

110. Чепис О.І. Аліментні правовідносини: поєднання приватних інтересів та імперативного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2008. № 3. С. 216–218.

111. Чернега В.М. Сімейно-правові проблеми та потенціал застосування аналогії права. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* Том 31 (70) № 6, 2020. С. 42-49.

112. Черновалюк Ю.Ю. До питання про визначення правової природи та поняття дитячого будинку сімейного типу. *Часопис цивілістики.* 2018. № 29. С. 160-164.

113. Чеховська І.В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності. *Міжнародний юридичний вісник університету ДФС України.* 2017. № 2 (6). С. 56-62.

114. Шевчук Л.В. Шлюбний договір в Україні, як стримуючий важіль подружжя при розлученні. *Науково-інформаційний вісник. Івано-Франківський університет права імені короля Данила Галицького*. 2020. № 9 (21). С. 74-79.

115. Шаповал Л.І. Право на усиновлення дітей в умовах воєнного стану: виклики сьогодення. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 29 вересня). Київ : Національна академія внутрішніх справ. 2022. С. 133-136.

116. Штанова А.А., Гарин Л.Ю., Тоненкова Е.Е. Суррогатное материнство как элемент защиты прав мужчин на отцовство. *Медицинский альманах.* 2019. № 1(58). С. 18–22.

117. Юнін О.С. Цивільно-правовий аспект сурогатного материнства. *Науковий вісник ДДУВС.* 2017. № 3. С. 119-124.

118. Явор О. Договір як юридичний факт у сімейному праві. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4 (79). С. 123–132.

119. Ящук А.В., Писарєва Е.А. Правова природа та предмет договору сурогатного материнства. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2018. Т. 1. № 10. С. 88-92.

120. Buryachenko A. M. The concept and content of legal responsibility of spouses for failure to fulfill aliment obligations in family law. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2021. № 64. С. 94–97. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.17

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СКЛАДАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Частина 3.
СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Навчально – методичний посібник

Відповідальний упорядник: *Віктор КОРОЛЬЧУК, Богдан КИРДАН*
Компютерна верстка: *Яна ШУМКО*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011 р.
Підписано до друку 16.11.2021. Формат 70х100/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 17,25. Ум. друк. арк. 16,04.
Тираж 50 прим.